

AULI PERSII FLACCI SATIRARUM LIBER,

cum ejus VITA, VETERE SCHOLIASTE,

&

ISAACI CASAUBONI

notis, qui eum recensuit, & commentario libro illustravit,

Una cum Ejusdem

PERSIANA HORATII IMITATIONE.

Editio novissima, auctior & emendatior ex ipsius Auctoris codice:

Curâ & operâ

MERICI CASAUBONI Is. F.

Accessit & Græcorum, ubi opus erat, interpretatio, item Index auctorum rerum verborum locupletissimus.

LUGDUNI BATAVORUM,
Excudit PETRUS VANDER AA, Bibliopola.

M. DC. XCV.

NOBILISSIMO & SPECTATISSIMO

VIRO

D. HENRICO ADRIANO VANDER MARCK JCTO.

CANONICO ULTRAJECTINO

&c. &c.

HANC NOVAM

AULI PERSII

EDITIONEM

CUM CASAUBONORUM NOTIS

IN

GRATI ANIMI DEBITÆQUE OBSERVANTIÆ SIGNUM

CUM MULTAE ET DIU PERENNATURAE PROSPERITATIS VOTO

OFFERT

PETRUS VANDER Aa

BIBLIOPOLA LEIDENSIS.

M E R I C U S
CASAUBONUS, Is. F.
L E C T O R I S. P.

SAACI CASAUBONI *in Persium* Libri Commentarii *dudum est*, (amice Lector,) *cùm rara sunt in hoc regno exemplaria, pertinax autem fama, & inde studia lectorum nunquam flagrantiora. Quare ante aliquot menses ab homine bibliopola, mihi noto, rogatus ecquid haberem quod ad novam, quam moliri se profitebatur editionem, conferrem; qui primæ editionis codicem manu b. m. parentis multis in locis auctum, aliquando etiam emendatum haberem, de patre & communibus literis benè merendi occasionem libenter amplexus, statim & codicem & operam meam obtuli; & ut hominem tantò magis obstringerem, Græcorum quoque ubi opus esset, interpretationem ultrò promisi. Lætus ille, propositum urgere, & me subinde appellare; nihil in se moræ profiteri. Cùm ad rem ventum est, quanquam eadem superaret ad præstandum alacritas, quæ fuerat ad promittendum: non tamen tam expeditum opus experienti fuit, quàm visum erat opinione præsumenti. Vtcunque enim parens verba ipsa authorum quæ addita cupiebat in capacibus oris libri interdum adjecisset: in plerisque tamen ad paginas tantum remittebat, non capitibus, non libris, ut plurimum, indicatis; ne parte quidem loci quem volebat, (ut sæpe fit) appositâ. Quid igitur facerem nisi ipsas quibus usus erat editiones librorum consulerem? Ita hærenti in vado peropportuna occurrit Viri Clar. & doctissimi, de litteris & litteratis omnibus multis nominibus meritissimi,* Patricii Junii *humanitas. Ejus ope & diligentiâ præcipui libri, quorum erat usus, ex Regiâ, cujus ille custos dignissimus, Bibliothecâ præsto fuerunt: quibus inspectis nihil ultra laboris supererat, nisi ut verbis aliquot iisque quàm potui paucissimis, quod ad orationis cohærentiam deerat supplerem. Erant præterea fateor interdum quædam, quæ legenti se offerrent, nec intempestiva alioquin, nec ingrata fortasse Lectori futura: sed religio fuit, quicquam Lectori obtrudere, quod non genuinum ejus esset, cujus nomen* Commentarii *præferebant.*

Ad Græcorum versionem quod attinet, quàm id impensè multi desiderarent in scriptis τȣ μακαρίτȣ, non ignorabam: sed & ipsum ab eo consilio, multorum persuasionibus inductum, non aversum fuisse, testis ejus ad Lectorem Admonitio *quæ* Exercitationibus *in Baronium post Præfationis ultima præfixa est. At neque hoc cùm aggrederer inexpectata planè difficultate caruit. Aliter enim sæpe de locis authorum statuas, si seorsim exponantur: aliter si apud Authores ipsos, antecedentium & sequentium ratione habitâ expendantur: Authores autem benè multi, nec omnes ad manum: sed nec loci apud illos inventu faciles: nisi toties integer aliquis, Plutarchi puta vel Platonis liber, esset evolvendus: quod nec otii nostri erat, nec patientiæ. Quare siquando longiùs ab authoris mente abire contigerit, candidi Lectoris erit, studio nostro aliis commodandi id condonare. Quod tamen ne sæpiùs accideret, authores ipsos quoties licuit, quantumque mediocri diligentiâ consequi potuimus, inspeximus: aliorum quoque versiones (nisi si ab authore longiùs ipsa recedere visa sunt) quas exhibebant libri, liberè ac libenter adhibuimus. In locis aliquot hæsisse me, & adhuc hærere fateor: in quibus vel lectio, vel probata*

doctis interpretatio mihi suspecta est: de quibus quid ego sentiam, paulò post paucis indicabo. Cæterùm meminerit Lector, nos Græcorum, santùm ubi opus erat, versionem promisisse. Magnam enim non parenti santùm, sed cordatiori cuivis Lectori injuriam fecissemus, si singulis Græcis totidem Latina, qui multorum mos est, subjecissemus, cùm id solenne parenti in plerisque, quæ ab eo sunt edita, fuerit, ut sensum locorum liberiore quasi versione præmitteret: præsertim si vel prolixior vel illustrior locus. Si quis igitur quid nobis propositum fuerit curiosior intelligere satagat, adeat illam parentis, quam diximus, Admonitionem, *suadeo: quæ nobis in hoc opere versantibus pro Cynosurâ fuit: ne quid, quoad ejus posset, non ex illius mente admitteretur: Additam tamen loco uno aut altero, ubi non opus erat, interpretationem, serò animadvertimus: sed & omissam fortasse pluribus, ubi Lector non unus optasset.*

Hactenus quæ Lectoris intererant ab ipso non ignorari: nec ultra teneremus, nisi aliquid de Authore addi importuna quorundam maledicentia cogeret. Si vel modestia quenquam, qui ad aliquam nominis celebritatem scribendo pervenerit, ab invidiâ; vel moderatio, qui causæ se religionis immiscuerit, ab odio liberare potuit: eum se in utroque præstitit Isaacus Casaubonus, *ut neutrum vereri debuerit. Sed admodum & humanorum ingeniorum, & seculi sui ignarus fuerit, qui tale quid vel sperare possit ipse, vel alii cuiquam promittere. Tum præcipuè cùm vivere desiit, exorti plures, qui velut agmine facto in famam ipsius & nomen irruerent. Nos quoque tum quod dictabat officium pro ætate illis opposuimus. Ab eo tempore, quamquam non adeo densi, non defuere tamen qui subinde genuinum infigerent: immo etiam qui amicos professi, fœdissima prævaricatione atrocissimè impeterent. Quid nos hoc toto tempore continuerit, aliàs fortasse dicemus: quanquam hoc interim bonâ fide profitemur, pleraque quæ in hoc genere visa nobis sunt, talia judicasse, ut sine ullâ Patris injuriâ, silentibus nobis esse liceret: nec aliud magis optaremus, quàm ut Lector quæ ipsi objiciebantur cum ipsius verbis & scriptis contenderet. Ex multis unum nunc nominabo,* Leonem Allatium, *qui in nupero scripto (nescio an & aliis:) recens mihi viso tantâ petulantiâ pari iniquitate juncta hoc agit, ut post furorem* Schoppianum, *& stuporem* Lansselianum *vix quicquam simile in eo genere viderim. Ex uno crimine de cæteris judicet Lector.*

Griphi olim & ænigmata in quantâ apud sapientes æstimatione fuerint, tum alia multa fidem faciant; tum Clearchi apud Athenæum verba. Ab ea solertia celebris olim Cleobulus Philosophus: cujus vitam scripsit Diogenes Laertius: ubi & hunc ipsius de anno griphum memorat:

Εἷς ὁ πατὴρ, παῖδες δὲ δυώδεκα· τῶν δὲ ἑκάστῳ
Παῖδες τριήκοντα, διάνδιχα εἶδος ἔχουσαι.
Αἱ μὲν λευκαὶ ἔασιν ἰδεῖν· αἱ δ' αὖτε μέλαιναι.
Ἀθάνατοι δέ τε οὖσαι, ἀποφθινύθουσιν ἅπασαι.

Unus, *inquit*, pater: filii duodecim: eorum cuique triginta filiæ: quæ geminâ facie, (*possis etiam vertere*; quæ diversa facie,) Hæ quidem aspectu sunt candido: illæ verò nigro. Et cum sint immortales omnes, omnes tamen moriuntur.

In his verbis, ipsa quidem verba si spectemus, dubium est, utrum id velit Cleobulus, filias has triginta gemino quasque vultu esse; quod τὸ διάνδιχα suadere videtur: an id potiùs, triginta has unius patris filias, vultibus & formis inter se fuisse diversis: **quarum pars (quindecim scilicet) albæ; pars (reliquæ quindecim) nigræ fuerint: quod articulus αἱ relativi vim hîc habens, postulare videtur. Durum enim & sine exemplo videtur, ut* hæ, *&* illæ, *ἁπλῶς & simpliciter (nam ad τὸ εἶδος*

respici,

* Vulgatus Diogenis interpres in hanc sententiam vertit, *Hæ niveis tota, fuscis sed vultibus illæ.*

respici, diversum genus obstat) posita, ad vultus tantùm, non personas referantur. At rursus si sententiam spectemus; quis unquam dixit, vel fando audivit mensem ullibi gentium quindecim tantùm constare diebus? Hic Pater cùm aliam lectionem quæ omnem difficultatem tollebat, apud Stobæum, *ex quo multa passim in optimis scriptoribus partim restitui, partim suppleri nemo nescit, invenisset: eam ille lectionem præferendam credidit. Hæc sunt ejus verba in Notis ad Diogenem Laertium:*

Παῖδες τριήκοντα.] Ergo menses illo ævo ex diebus constabant decem & quinque: tot enim efficiunt hæ triginta filiæ: *(nempe si ita intelligas, ut quindecim nigra, noctibus: & quindecim alba diebus, quos vocant, civilibus, assignentur; quod verba suadere videntur)* Logi: corruptus enim hic locus est, & legendum, Κοῦραι ἑξήκοντα: itaque apud Stobæum legitur. At Suidas qui hunc Diogenis locum descripsit, habet ipse quoque τριήκοντα: quod etsi ferri posse videtur, propter illa, διάνδιχα εἶδος ἔχουσαι: tamen illam lectionem magis probo, immo solam probo.

Ego quidem, si quis me roget, neutram lectionem veram suspicabar; sed scripsisse Cleobulum non αἱ, *sed* ἢ; (ἢ μὲν, ex unâ parte: ἢ δὲ, ex altera:) *quod errore mutatum sit in* αἱ, *& inde quod absurda vel sententia vel oratio videretur, substitutum ab aliis,* Κοῦραι ἑξήκοντα: *sed ingeniosissima viri præstantissimi,* Joannis Seldeni *interpretatio adeò arridet, ut propè me conjecturæ pœniteat. Putabat ille,* τὰ αἱ μὲν, *&,* αἱ δὲ, *ad easdem personas partim albas, partim nigras, posse referri:* q. d. Hæ autem albæ sunt: & eædem rursus nigræ: *ita* τὰ αὐτὰ, *magis emphaticum fuerit: & ænigma ipsum, magis ænigmaticum: id est, longè acutius. Unus tamen erat scrupulus, quod de usu tali particularum* οἱ μὲν, *&* οἱ δὲ, *ad easdem personas relatarum non constabat: cogites Lector. Sed quicquid hujus sit; quid quæso in verbis patris, quod vel iniquissimi & maledicentissimi carperent? * At, bone Deus! quas hic tragœdias excitat Allatius? aut potiùs, quos ludos facit? Infælicem aliquem de scenâ morionem vel pantomimum videre te putes, qui variis motibus & gesticulationibus risum vel ab invitis extorquere contendat. Et tamen ipse sibi plaudit infælix, & facetias suas lectori ingerit & imputat. &, io pæan! (vir gravis) ad fastidium usque accinit. Sed quis error tamen* Casauboni? *quis lapsus ille tantus, tanto hiatu personandus? Nempe, ignoravit vocem græcam* παῖδας *non* filios *tantùm, sed &* filias *significare, & ideò lectionem Stobæanam prætulit. O frontem! Quis non pariter dicat ignorasse eum* τριήκοντα *significare* triginta, *& ideò de quindecim cogitasse? Postea verò nescio quid sibi fingit, quasi diem dici, qui spatium viginti quatuor horarum complecteretur noluisset, aut non intellexisset* Casaubonus. *At roges, quibus ex verbis* Casauboni *id expiscatus vel subodoratus sit; quid respondere possit, nisi, non seriò hæc à se scripta, sed* ut jocularibus hisce, *ut ipse loquitur,* animum relaxaret, *ego non video. Ingenua certè facti non valdè liberalis confessio fuerit. At quanta hæc importunitas, tot ab annis defuncto, etiam staturam corporis, dum* minutulum *vocat, exprobrare? Non legerat Allatius historici gravissimi observationem,* Ἡρωϊκὴ ψυχὴ ἐν λεπτῷ σώματι: *omitto cætera. Sed non metuebat potius illud Satyrici,* † Græculus esuriens? *Novi certe qui de Leone Allatio ita narrarent: hominem non adeò per se ferum esse; sed ibi vivere, ut aut gratis ipsi scribendum sit; aut aliquid audendum. Tum verò,* Casaubonum *nomen illhic odiosum esse: purpuratis patribus invisum. Quod si est, opto ipsi lautiorem fortunam; & æquiorem interim animum. Sed & Apollonii (quæ ‡ alicubi in his Commentariis exponuntur:) verba commendo:* Πάντα φασὶ, δεῖν τὸν ἔμπορον καλῶν στέλλειν· ἐμοὶ δ' εἴη τὸ ἀλίαν τρυπᾶν ἐν Θέμιδος οἴκῳ. *Sed ad convitia Allatii redeamus.* Casaubonum *ridens vocat novum* ἑωσφόρον, vesperuginem, *&c. Tuam fidem, Leo*

Allati:

* Leo Allatius *De Mens. Temp.* c. xv. p. 193. & 194. † Bart. Nihusius, p. 30. *Sed quisnam ergo iste Leo Allatius? Pandam brevibus. Est natione Græcus: Romæ degens à multis annis: &c.* ‡ P. 441.

Allati: *Si tantam tibi tui fiduciam fecerunt vulgaria illa elogia, quorum numerum efficiosa amici tui diligentia collegit, ut tibi per ridiculum novus ἑωσφόρος & vesperugo diceretur, quem non unus Rex, plures Principes, Duces, Cardinales, & quantum in tota ferè Europâ doctorum hominum, non tralatitio nominis elogio, sed litteris & testimoniis prolixis, accuratis, admirari se professi sunt: quid tibi tuique similibus de posteritate potes promittere? Sed an tu potius novus aliquis Pyrgopolinices & de comœdiâ Thraso, qui integras legiones uno tuo spiritu difflare te somnias? Interim cogita, quàm nos non ambitiosi; vel certè securi posteritatis hactenus fuerimus, qui, cum tot magnificorum, præter edita & nota, elogiorum copia sit; hactenus nos ab eorum editione continuerimus.*

Quæ non eò dicuntur à nobis, quasi qui, quod ipse de se non semel professus est pater, hominem eum fuisse ignoremus. In tam vario scribendi genere, multiplex erroris ansa vel cautissimis. Aliud præterea accessit, solita illi festinatio, quæ multorum errorum mater esse solet. Acris vir ingenii, & indefessa industria, cùm multa moliretur, quorum minima pars edita est, quicquid haberet præ manibus, id ita curabat, ut ad alia semper properaret, & vota votis præverteret. Non immemor ille quidem veteris moniti, Vitæ summa brevis Spes vetat inchoare longas: *sed ea erat studiorum ratio, ea, quod jam diximus, ingenii vis. Nescio quid alii senserint: ego sanè profiteor, utcunque illum mihi fingam, qui nunquam quicquam perfecerit aut ediderit; nunquam me ingentem illum rerum & materiarum apparatum; omnis ætatis & professionis; Græcis, Latinis & Hebraicis, immo & Arabicis ex scriptoribus, tot* Excerpta, *tam accuratâ diligentiâ, tanto judicio, inspicere, quin ætatem ultra putem. Speramus nos aliquando daturos perfectum Catalogum eorum quæ promiserat: quorum omnium materiam cùm paratam haberet in* Adversariis, *de formâ inducendâ (adeò hæc illi minima pars laboris:) non antè plerumque cogitabat, quàm cum Typographus inciperet. Hinc igitur verè pleraque illa παροράματα, quæ non unus in scriptis ejus observavit: quæ non alio pleraque loco habenda, quam cùm in* Exercitationibus *alicubi πέντε, vertit* quatuor; *& his ipsis* Commentariis, *(quod nos tanquam erratum typographi emendavimus:)* δοῦλοι stulti, *pro servi. Qualia in Cicerone notavere viri doctissimi: & in Aristotele tum alii, tum parens ipse in* Adversariis *suis manu scriptis haud pauca: quæ cum legimus, alibi mentem habuisse cum ista scriberent, & nimiam festinationem fraudi ipsis fuisse rectè dicimus; ex imperitiâ peccasse, qui tales ac tantos in aliis se præbuerint, nemo nisi qui planè depuduerit, inde concludat. Sed nos hæc alibi, si Deus dederit, fusius. Tu interim lector vale, & hæc æqui bonique consule.*

LOCI Græcorum scriptorum, in quibus hærere nos diximus, hi sunt.

In Æschyli loco qui p. 45. laudatur, ——— αἱ νηστίδες δύαι, *&c. cùm apud amicum copia facta esset Æschyleum Latinâ interpretatione, libenter inspexi locum, & ibi reperiens* ——— hæ Nystides Ambæ Deæ docendo præstantissimæ, sensuum Medicæ: *protinus ut portentum aversatus, quæsivi an alicubi extaret alia versio: sed hactenus frustra. Dicam igitur quid mihi videatur:* νῆστις, νήστεως, *adjectivum Æschylo familiare. Hâc ipsâ Tragœdiâ,* νῆστις νόσος, jejunus morbus: *&* νῆστις πόνος jejunus labor, *in superioribus. Pari & hic ni fallor ratione,* νῆστις, νήστιδος; *ut* νηστίδες δύαι *sint* jejuna, *id est,* dira infortunia. *Sensus igitur verborum erit, & ad mentem parentis appositus:* Diræ calamitates, optimæ magistræ: animi medicæ.

In Dio-

In Dionis Chrysostomi loco qui p. 60. quanquam vulgatam versionem exhibuimus, emendandam tamen non illam tantum, sed & Dionis textum certò credimus. Quid enim sibi volunt illa, ἐλεήσας καὶ φοβήσας? Qui superiora factorum Herculis exempla à Dione allata recensebit & expendet, animadvertet id Dioni propositum fuisse, ut singula facta Herculis ex acutâ aliquâ ratione ab ipso subtiliter excogitata commendaret. Ut exempli causa cùm de Busiride: Τὸν δὲ Βούσιριν ὁρῶν πάνυ ἐπιμελῶς ἀθλοῦντα, καὶ δι' ὅλης ἡμέρας ἐσθίοντα, καὶ φρονοῦντα μέγιστον ἐπὶ πάλῃ, διέρρηξεν ἐπὶ τὴν γῆν καταβαλὼν, ὥσπερ τοὺς θυλάκους, τοὺς σφόδρα γέμοντας. Busirim verò offendens valdè diligenter certaminibus studentem perque totum diem edentem, valdeque sibi placentem ob luctandi artem, in terram dejectum dirupit, ut sacculi nimis pleni dirumpi solent. * Prometheus autem cum saxo alligatus vulgò fingeretur, ipse ut ambitiosum sophistam & applausu populari, non aliter ac vento, distendi solitum, qui solo silentio curari posset, non saxo alligatum, sed φορβειᾷ constrictum fingit: quo nihil venustius aut acutius dici potuit. Legemus igitur, non φοβήσας, sed φορβήσας. Notius fortasse τὸ φορβειώσας; quàm φορβήσας: sed cùm non ἐμπεφορβειωμένος tantum, sed & ἐμπεφορβημένος (ut à doctis notatum:) autore Polluce sit legitimum, & hoc ad vulgatam lectionem propiùs accedat, præferendum crediderim. Vertam igitur: miseratus hominem, cùm tibicinali ligulâ constrinxisset, liberavit à fastu. Alludit autem fortasse Dio ad Sophocleum illud, quo utitur & Cicero in secundo Epistol. ad Atticum,

> Φυσᾷ γὰρ οὐ σμικροῖσιν αὐλίσκοις ἔτι,
> Ἀλλ' ἀγρίαις φύσαισι, φορβειᾶς ἄτερ.

Spirat enim (inflat, propriè:) non jam exilibus tibiolis, sed immanibus follibus, sine ligulâ.

In altero ejusdem Dionis loco qui p. 61. laudatur Οὐδεὶς αἱρεῖται τῶν πολλῶν., &c. ita vulgò accipiunt, quasi τῶν πολλῶν ad τὸ οὐδεὶς pertineret: & de insipientibus ac plebeis ingeniis hoc peculiariter assereret Dio; quod toti illi Dionis disputationi ex diametro contrarium est, qui id fusè disputat & contendit, neminem gratis & sine causâ bonum esse & præclara facinora aggredi: de quo nos alibi fusè, in opere quod tum maximè, cùm hæc excudebantur, urgebamus. Ita igitur distinxerim & verterim: Οὐδεὶς αἱρεῖται, τῶν πολλῶν ὅ, τι ἂν οἴηται., &c. Nemo homo est, quod ex multis pulchrum putat & honestum, qui id solum factum velit, non id etiam, ut & alii factum sciant.

Pag. 159. Laudatur ex Ptolemæi Tetrabiblo quarto locus, quem non opinor alium, quàm qui cap. περὶ φίλων καὶ ἐχθρῶν occurrit: Basil. ed. pag. 193. extremâ, his verbis: Κρόνος μὲν οὖν καὶ Ζεὺς ἐπελθόντες τοῖς ἀλλήλων τόποις ποιοῦσι φιλίας διὰ συστάσεως, ἢ γεωργίας, ἢ κληρονομίας. Quod doctissimus Melanchthon ita transtulit: Cum igitur Saturnus & Jupiter ita congruunt, ut alter ad alterius loca ita perveniat, faciunt amicitias, aut civilis consilii societate, aut propter agriculturam, aut hæreditatem. Paraphrastes autem Proclus retinuit verba Ptolemæi; nisi quod ille διά τινας συστάσεις, quod Ptolemæus, διὰ συστάσεως, &c. Melanchthonis interpretatio verbi συστάσεως non caret ratione. Hoc ipso libro quod Ptolemæus alicubi, ἄνδρας καθεστῶτας, id est, modestos, civiles, compositos: Proclus interpretatus est, συστατικούς. Propiùs tamen attendenti, cùm σύστασις & συνίστασθαι hoc ipso capite tum apud Ptolemæum, tum Proclum non semel occurrant, maximè genuina verbi συστάσεως hoc loco interpretatio videtur, societas, absolu-

* Dio Chryſ. Orat. 8. p. 136, 137.

absolutè: ut id dicat Ptolemaus, faciunt amicitias ex aliquâ societate vel agriculturæ; vel hæreditatis. Confirmat hanc interpretationem etiam interpres Arabs, qui in hanc sententiam, ut ipse nobis à Latino interprete exhibetur, vertit: Sat. igitur & Jup. cùm alter eorum ad alterius locum pervenerint, amicitiam inter eos ex agriculturis & hæreditatibus † judicabunt: quibus in verbis τὸ societas, (ex agriculturarum & hæreditatum societatibus:) subintelligendum videtur, quod ab eodem interprete paulò post exprimitur, dum quod Ptolemaus, ♀ ἢ καὶ ☿ συμβιώσεις τὰς διὰ τέχνην τινὰ, ἢ μοῦσαν, ἢ σύστασιν ἀπὸ γραμμάτων ἢ θηλυκῶν προσώπων: ipse vertit, Venus autem & Mercurius in vitæ rebus, magisterii, vel Musicæ, seu librorum, vel mulierum causâ societatem inter ipsos adducunt. Hujus autem interpretis & interpretationis indicium debeo ei, cui alia, in alio quoque genere, multa, perinsigni Seldeno. Sed sibi hic est locus quem voluit parens, unde ista varietas, Ἥλιος pro Ζεὺς: σύνταξις, pro σύστασις? Certè si non alibi reperitur, (non enim nunc vacabat, ut librum illum quamvis non magnum hâc occasione totum percurrerem:) non dubitem dicere, Ἥλιος pro Ζεὺς festinantis errore positum esse: & offerebat tum se fortasse cogitanti locus aliquis alius haud absimilis, ubi de Saturni & Jovis συσχηματισμῷ, qualis cujus modò memini; ex capite περὶ συναρμογῶν. De voce συντάξεως non idem dixerim, quam vel ita corrigendam credidisse, vel alibi reperisse, puto verisimile.

In Platonis loco, qui pag. 199. lineam unam aut alteram casu fugitivam, sine quibus neque sententia, neque syntaxis constat (ne quis omissas studio putet ut minus hic necessarias:) in locum suum reduximus. Serrani versionem addidimus: dedissemus emendatiorem, si Platonis exemplar, quo parens usus est, videre nobis hactenus contigisset. Ibi enim expendisse se & explicasse notat in Adversariis suis.

In loco Simplicii, qui pag. 201. suspicor legendum, καὶ ἡ ὅρον ἐκβᾶσα φύσεως, &c. non φύσις: durius enim videtur, ut natura dicatur in ἀορισίαν ἐκπίπτειν: sed locum nondum inveni in Simplicio, quanquam diligenter olim mihi lecto: ideoque ἐπέχω. Inspiciantur loci Senecæ, qui pag. 201.

In loco Dionysii Longini, qui p. 206. nihil mutavi: sed ut Græca respondeant Latinis, aut Latina Græcis potiùs, lectorem moneo, legendum esse ἀναπνέον ὥς φασιν: non ἀναπνεῖν; eaque est lectio recentiorum Longini editionum. Crispiniana certe, quæ prodiit a. d. 1569 At in Basileensi anni 1554. (quæ prima ni fallor: quâ etiam usum parentem conjicio:) planè ut hic, ἀναπνεῖν: Cur autem verius putem τὸ ἀναπνέον, quàm ἀναπνεῖν: ut scilicet de antro dicatur, quod extra spiret; non de fœminâ Phœbade (quod tamen in re ipsa parvum discrimen esse, cùm relata sint, agnoscimus:) quæ inspiret, aut hauriat; inde moveor, quia id magis convenit, tum Auctoris qui De Mundo scripsit elegantissimi, descriptioni, qui ἀναπνοὰς & ἀναφυσήσεις ipsi terræ tribuit; tum etiam Jamblichi, qui πνεῦμα λεπτὸν ἀναφέρεσθαι in accuratâ narratione posuit. Sed quid vetat ipsius verba, quæ nondum quod sciam Græcè prodierunt, ex instructissimâ Viri summi Joannis Seldeni Bibliothecâ hic exhibere? Gratum erit lectori puto vel ob novitatem: sed non minùs utile, si cum Longino contendet. Ita igitur Jamblichus manu scriptus, de Vate Pythia:

Ἡ δ' ἐν Δελφοῖς προφῆτις εἴτε ἀπὸ πνεύματος λεπτοῦ καὶ πυρώδους ἀναφερομένου ποθὲν ἀπὸ στομίου θεμιστεύει τοῖς ἀνθρώποις, εἴτε ἐν τῷ ἀδύτῳ καθημένη ἐπὶ δίφρου χαλκοῦ τρεῖς πόδας ἔχοντος χρη-

† Ita reperio in diversis editionibus, non indicabunt: quod tamen etiam hoc ipso capite: sed & τὸ judicabunt iterum.

χρηματίζει, εἴτε καὶ ἐπὶ τοῦ τετράποδος δίφρου ὅς ἐστιν ἱερὸς τοῦ θεοῦ [a] πανταχῇ, οὕτω δίδωσιν ἑαυτὴν τῷ θείῳ πνεύματι, ἀπό τε τοῦ θείου πυρὸς ἀκτῖνος καταυγάζεται, καὶ ὅταν μὲν ἀθρόον καὶ πολὺ τὸ ἀναφερόμενον ἀπὸ τοῦ στομίου πῦρ κύκλῳ πανταχόθεν αὐτὴν περιέχῃ, πληροῦται ἀπ' αὐτοῦ θείας αὐγῆς, ὅταν δὲ εἰς ἕδραν ἐνιδρυθῇ τοῦ θεοῦ, τῇ σταθερᾷ τοῦ θεοῦ μαντικῇ δυνάμει συναρμόζεται. ἐξ ἀμφοτέρων δὲ τῶν τοιούτων παρασκευῶν ὅλη γίνεται τοῦ θεοῦ, καὶ [b] τότε δὴ πάρεστιν [c] αὐτὶ χωρισῶς ὁ Θεὸς ἐπιλάμπει, ἕτερος ὢν καὶ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἰδίας ἕδρας, καὶ πάσης τῆς περὶ τὸν τόπον φυσικῆς καὶ ἱερᾶς φαινομένης κατασκευῆς. *Si quis hac cum vulgata Latina versione comparare cupiat, reperiet ibi Tornasiana Lugdunensis editionis a. d. 1570. p. 66, & 67. Postremum hoc de Longino: tres ejus extare versiones: unam Petri Pagani, Venetiis a. d. 1572. excusam: secundam, Dominici Pizimentii: tertiam denique, Gabrielis de Petrâ, recentiorem & notiorem: qui priorum versionem nunquam, opinor, viderat.*

De uno aut altero Marci Antonini Imperatoris loco, qui aliter in his Commentariis *vel scribuntur vel exponuntur, quam nobis probatur; alibi proprio loco egimus: quæ non putavimus his repetenda. Atque de his hactenus.*

a *Vide Latina.* b *f.* ὅτι. c *f.* αὐτῇ.

NOBILISSIMO ILLUSTRISSIMOQUE

VIRO,

D. ACHILLI HARLÆO,

Equiti, Ampliſſimique ordinis Principi,

ISAACUS CASAUBONUS S. D.

NICIAM pictorem quondam excellentiſſimum dicere ſolitum legimus, Præſes ampliſſime, artis pingendi non minimam partem in eo eſſe poſitam, ut argumentum eligatur pingi dignum, & quod ſpectantium oculos idoneum ſit tenere. Hujus ego exemplum, quanto minus ingenio fidebam, tanto diligentius imitandum mihi eſſe duxi, cum de elucubrando aliquid cœpi cogitare, quod in ſacrario Muſarum tuo, ceu tabulam χαριστήριον appenderem: tot tantorumque beneficiorum, quibus me tibi feciſti dudum obnoxium, teſtem: meæque adeo obſervantiæ erga te ſummæ, poſteris, ſi forte, monumentum aliquod; tibi certè, pignus, uti ſpero, non ingratum futurum. Id igitur animo volvens, quum ſcrinia omnia mea excuſſiſſem, ex illo auctorum numero, quorum illuſtrationi vigilias meas impendi, Perſium Flaccum certo judicio elegi, quem non vulgari cura, nec ſtudio mediocri à me recenſitum, & novo Commentario enarratum, tibi offerrem, Vir ampliſſime, atque nomini tuo ſplendidiſſimo conſecrarem. Ductus autem ſum hac minime fallaci conjectura: quod ſcirem eam demum ſtudiorum ſectam tibi præ cæteris probari, quæ neque amœnitates ſolùm captet, ſicut magna pars hodie facimus: neque rurſus, manſuetioribus literis ſpretis, ſupercilium rigidè nimis contrahat: ſed ſapientiam cum eloquentia & eruditione juſto quodam convenienteque temperamento miſceat: & ut Græcorum non ignobilis ſcriptor ait, τῇ ἀρετῇ τὸν λόγον κοσμῇ, τὴν δ᾽ ἀρετὴν τῷ λόγῳ. Quo in utroque genere ſi graviſſimum hunc morum cenſorem, & virtutum præceptorem fidiſſimum, contendam excellere: tam certus ſum victoriæ ſub te judice, quæ tua eſt eruditio, & in literis quoque rectum judicium: quàm illud non ignoro, ludibrium me ſibi debere ſophos illos eſſe dicturos, quibus ſatis acceptum eſt, nullum poëticæ aut eloquentiæ cum gravioribus diſciplinis commercium intercedere. Nam quid aliud ab illis exſpectem, qui fatali quadam ignavia, res natura ſua conjunctiſſimas, ſtudia dico ſcientiarum & humanitatis artes, adeo ſeparant, φύσεως ἐνδείᾳ, ut ſcribit Platonicorum mellitiſſimus, κατακερματίζοντες τὰ μὴ δυνάμενα χωρίζεσθαι: ut ſi quis illa curet jungere, hunc ſtatim alienum eſſe omni philoſophiæ clamitent? Scilicet aſſenſuri iſti ſunt veteribus ſapientibus, Poëticam τῆς σεμνοτάτης φιλοσοφίας εἶναι σύνναον, (ipſis enim verbis illorum utar:) quos videmus omni cura morum poſthabita, quæ vera philoſophia eſt, in neſcio quibus argumentatiunculis, in nugis ſophiſticis, in puerilibus argutiolis, λωβοῖς denique ῥηματίοις τῆς διαλεκτικῆς, quod ſua jam

ætate

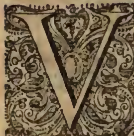
ætate Euphrades Themistius conquerebatur, summam sapientiam ponere. Scilicet facundiæ Persii virile robur, aut recondita illa eruditio eos capiet, quibus pristinam barbariem mordicus retinere, & in antiquitatis totius ignoratione versari, potius videtur esse ac melius, quàm possessionem literarum, olim simili socordia extinctarum, memoria verò patrum magno Dei immortalis beneficio in lucem revocatarum ex alta hominum oblivione, sibi vindicare, & pro sua quemque virili posteris asserere: quod qui non faciunt, caussam dicere nullam possunt, quo minus pro tanti muneris bonitatis divinæ parum æquis æstimatoribus, imo verò iniquis ingratisque aspernatoribus sint babendi: adeo crimen ingens est, quod istis ne minimæ quidem culpæ affine judicatur. Equidem, vir maxime, pro meo in literas amore sincero, hoc genus hominum meminisse nunquam possum, quin statim ejus mihi in mentem veniat, quod in Dissertationum Arriani pulcherrimis libris, aliquando legisse te, quem meliorum literarum nihil fugit, non dubito. Scribit verò Arrianus, sapientissimum senem illum Epictetum, impietatis in Deum eos insimulasse, qui in philosophiæ studiis τὴν ἀπαγγελτικὴν δύναμιν, sive sermonis curam tanquam rem levem aspernarentur: quoniam quidem, aiebat vir divinus, ἀσεβοῦς ἐστιν ἀνθρώπου τὰς παρὰ τοῦ Θεοῦ χάριτας ἀτιμάζειν: en germanum philosophum: en vocem auream: nec minus memorabile Synesii philosophi præstantissimi vaticinium tristi eventu confirmatum, quod multò antè ab ipso est editum, cum rationem studiorum similiter perverti ab æqualibus suis cerneret. Disputans enim contra τοὺς ἀξιοῦντας δόγμασιν ἀπορρήτοις ἐναλείφεσθαι ἐν λέξεσι τετριμμένοις: hoc est, adversus eos, qui ad sanctissimæ Theologiæ studia infantiam & sophisticen pro solida eruditione afferrent, fatidicam hanc quasi sortem edidit: κίνδυνος, inquit, εἰς ἄβυσσόν τινα φλυαρίας ἐμπεσεῖν τοὺς τοιούτους διαφθαρέντας. Utinam defuisset huic oraculo fides: sed profectò, si verum amamus, depravationi illi & hujus scientiarum reginæ, & omnium aliarum quæ postea accidit, occasionem quidem Gotthorum & Alanorum invasiones præbuerunt: at caussa illius propior ac vera est, ratio studiorum perversa, & in liberalibus disciplinis prava institutio, ac linguarum simul & universæ literaturæ melioris ignoratio. At enimverò quantum isti à recta studiorum ratione deflectunt: tantum alii diverso erroris genere peccant, qui in lectione antiquorum sapientum assidui sunt, non ut animum, sed ut ingenium excolant: non ut discant vivere, sed ut loqui: neque ut meliores ab illis discedant, sed ut doctiores tantùm; qui denique grammaticorum solùm oculis scripta eorum legunt, qui de virtute præcipiunt. Atqui non in eum certè finem viri magni & præcepta exempla virtutum memoriæ commendata ad posteros transmiserunt: ut ad inanem aurium oblectationem, vel jactationem vanam inutilis eruditionis, ea cognosceremus: verùm ut suis nos lucubrationibus excitarent ad effodienda & in actum producenda recti honestique semina, quæ quum à natura accepissemus, vitiis tamen circumfusa, & tantùm non obruta, sic in nostris animis, nisi cultura melior accedat, latent, quasi in altum quendam scrobem penitus defossa. Huc spectant, quod te minimè latet, vir sapientissime, tot illa volumina quæ de morali disciplina philosophi confecerunt. Tendit eodem & Græcorum Latinorumque poëtarum pleraque manus: sed itineribus diversis: quot sunt enim poëtarum genera, sunt autem quamplurima, tot ferè diverticula & viarum ambages eò ducentium. Brevis & directa via est quam Persius & reliqui Romanæ Satiræ poëtæ instituerunt: omissis enim fabulis & omni poëtarum aliorum περιττείᾳ, rem ipsam dicunt, & cum vitiis γυμνῇ τῇ κεφαλῇ, quod aiunt, ὁμόσε χωροῦσιν, eaque ridenda omnibus propinant. Qui si eo animo hodie tractarentur quo scripsisse ipsos antè ostendimus, uberrimos, ita me Deus, operæ suæ fructus & interpretes eorum & lectores reportarent: nam ut solæ θεόπνευστοι literæ animi morbos possunt curare: sic ejusmodi poëtarum assidua lectio curationem adjuvare; & quum

sanare

ſanare nequeant, poſſunt tamen ſanabiles reddere. Fit enim neſcio quomodo propter humani ingenii cum numeris cognationem naturalem, ut virtutis præcepta carmine alligata & memoriæ firmius hæreant, & in ima præcordia efficacius deſcendant. Hoc igitur animo quum ante multos annos Perſii Satiras interpretati eſſemus, ut ipſi nos primùm ad amorem virtutis, odium vitiorum capeſſendum ſtimularemus: deinde ut ſtudioſæ juventuti ad ſimilem conatum duces nos præberemus, de quo priores interpretes parùm videbantur cogitaſſe: auſi ſumus, Præſes ampliſſime, de illuſtris tui nominis ſplendore ſtricturam aliquam luminis noſtræ huic ſcriptioni ire mutuatum. Quod ut æqui boni conſulas, tenueque hoc munuſculum benigne ut accipias, per illam ipſam naturæ tuæ bonitatem te obteſtor, quæ nullo meo merito tuam mihi tantam benevolentiam conciliavit, quantam vel optare ſine audaci temeritate non poteram. Quum autem meritorum in me tuorum is ſit cumulus, ut fides mea ſine beneficio tabularum novarum liberari nequeat: æquitatis tuæ magnitudiniſque animi fuerit, non quid adferam tibi, ſed quo animo attendere. Neque enim id ago, ut nexu me exolvam opera tam levi: ſed ut ingenua bonæ copiæ ejuratione quantum tibi à me debeatur palàm omnibus faciam. Ut hoc non eſſet, merebatur tamen tua virtus ne alium præter te patronum ſibi Perſius adſciſceret: cui enim potius ſupplicet tam ſeverus morum cenſor, quàm illi cujus vita cenſura eſt? qui cenſorias illas virtutes, *τὴν σεμνότητα, τὸ βάρος καὶ τὸ ἀπαρεγχείρητον ἐν τῷ δικαίῳ*, indeclinabilem inquam, juſtitiam, vitæ ſanctitatem, gravitatem & conſtantiam, quas tantopere in ſuo Catone Romani ſtupebant, longo adeo temporum intervallo præſtas redivivas: neque hoc dico ut Catonem tibi comparem, nedum ut te Catoni: qui ſciam tanto majorem te omnibus Catonibus, quanto vera in Deum pietas cæteris quamvis maximis præſtat virtutibus. Itaque imago vetuſtatis, columen ſapientiæ, exemplum ſeveritatis ſic haberis ab univerſis Franciæ populis, ſed non ſolis, ut non tantùm adſpectus, verùm etiam cogitatus emendes ac cenſuram exerceas: neque quiſquam adhuc tam malevolus aut invidus eſt repertus, qui Curiam ingredientibus cujus tot jam annos princeps es, aliud optandum exiſtimet, niſi ut ad tuum ſe ductum applicent, te mirentur præſentem, de te cogitent abſente. Et tamen venerationis hujus quam omnes ordines debere ſe tibi & fatentur, & prolixè exhibent, nihil poteſt hæc canities, alioquin venerabilis, tibi imputare. Quæ enim rariſſima laus eſt, in ipſo adoleſcentiæ flore pro canis tui mores tibi fuerunt, jam tunc cùm vix ætatem ingreſſus virilem, Auguſtoriti Pictonum extraordinario cum imperio jus dicens, ſeveritate animadverſionum in potentiſſimos reos, & inexorabili vereque Achilleo animi robore contra gratiam aut minas, omnium oculos in te convertiſti. Quare cùm poſt aliquot annos Chriſtophorus Thuanus, illuſtri laude vir conſpicuus, orbam Curiam & ſui deſiderio lugentem, diem ſupremum obiens reliquiſſet, non putavir Henricus III. eſſe quærendum ſibi ecquem in illo ſublimi dignitatis faſtigio collocaret: unus enim tu occurrebas, dignus qui viro incomparabili abſque te fuiſſet, ſuccederes: qua in ſtatione quæ & quanta ſapientiæ, prudentiæ & fortitudinis, (nam & hac per conditionem ſuperiorum temporum opus tibi fuit,) exempla edideris, unius epiſtolæ anguſtiis velle complecti, res longæ hiſtoriæ, hoc verò ſit *χερσὶν περᾶν μέγα λαῖτμα θαλάσσης*. Maneat Annalium conditores hæc cura: quorum ut quiſque erit veritatis amantiſſimus, patriæ charitate ferventiſſimus, vel, ut aliis verbis idem dicam, Chriſtianiſſimo Regi noſtro devotiſſimus, in tuarum laudum commemoratione plurimus eſt futurus. Nos interea, quod aſſiduè facimus, Deum OPT. MAX. venerabimur, ampliſſimo ſenatui, & univerſo regno incolumem te quàm diutiſſime præſtet: nobiliſſimum Filium tuum, per medias laudes in hac juventute ſua quaſi quadrigis vehentem, ex Anglica legatione ſiſtat tibi reducem: utque tu illo, ille te longum fruamini. Vale ſeculi decus immortale. Lutetiæ Pariſiorum, pridie Eidus Februarii, clↄIↄcv.

ISAA-

ISAACVS CASAVBONVS
LECTORI S.

VETERUM *criticorum notulas in A. Persium à Petro Pithœo viro magno & judicii castigatissimi excerptas olim ac publicatas, editioni huic nostræ adjiciendas tua gratia, Lector candide, curavimus. Primum quia Persii vita illis præfixa est lectu dignissima: sive sit ejus auctor Valerius Probus, ut pleraque exemplaria antiqua testantur, sive alius. Deinde autem quod in his pauculis notis invenire est nonnulla exquisita, & quæ frustra alibi quæras: absque quibus tamen foret, loci aliquot poëtæ hujus vel doctissimis futuri sunt obscuri: ut de antiquitate ejusmodi* σημειώσεων *nemo sit jure dubitaturus, qui ad multorum retro sæculorum barbariem & antiquitatis totius imperitiam animum advertêrit. Longe istis uberiora sunt Scholia illa quæ sub Annæi Cornuti nomine ab Elia Vineto Santone aliisque sunt edita: quibus multa item alia poteramus adtexere ex antiquis Persii codicibus, quos reperire est passim in omnibus bibliothecis & interlinearibus glossematis bene fartos, & marginalibus adnotationibus prope oppletos. Sed neque illa quæ publica luce donata sunt ab aliis, neque illa quæ in membranis nostris aut clarissimi eruditissimique viri Jacobi Bongarsii aliisve invenimus, tanti sunt visa, ut ab eorum lectione juventus studiosa paratior multo posset discedere ad intelligenda si quæ sunt in satirographo nostro difficiliora: neque enim ejusmodi erant quæ hactenus videre nobis contigit, ut merito de illis dicas,* πολλὰ μὲν ἐσθλὰ, μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά: *(multis salubribus permista sunt multa noxia:) sed illud potius,* ἅπαν ῥύπος, ἔργον ἐπ' ἔργῳ, *(aliud super alio, totum putidum est:) paucissimis, si forte, exceptis. Sibi igitur quisquilias ejusmodi habeant qui libros non norunt nisi mole æstimare.* ἐπεὶ φθόνος οὐδεὶς, παρ' ἡμῶν γε *(nulla, per nos quidem, erit invidia.)*

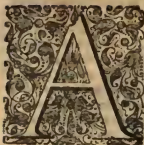
Persii Prologus eodem genere versuum Græcè expressus pene ad verbum.

Κρηνῆς μὲν οὐκ ἔβαψα τῆς Καβαλλίνης·
Οὔτ' ἐν δικέφῳ ἐνυπνίασα Παρνασσῷ,
Οὕτω προσαχρῆμ' ὥστε φανῆναι μάντις.
Ἑλικωνιάδας τε δυσχροόν τε Πειρήνην,
Κείνοις ἀφίημ', ὧν εἰκόνας στέφει κισσός.
Αὐτὸς δὲ γευσάμενος ἀπλᾶ νόῳ Μουσῶν,
Πρὸς ἱερὰ μαντείων ἔπος φέρω τοῦτο.
Τίς φθεγκτὸν ἔθετο ψιττάκῳ ἑὸν Χαῖρε;
Βροτῶν τ' ἔπη μελετᾶν, ἔπεισε τίς κίσσας;
Τέχνην ἀτέχνοις, νῦν τ' ἄνοις πορεῖν δεινὸς
Ὁ λιμὸς, ἀδυνάτων διδάσκαλος φωνῶν.
Ἐλπὶς δὲ δολερᾶ εἰ φανῇ γέ τις χρυσοῦ,
Κόρακας ποιητὰς, καὶ ποιητρίας κίσσας
Φαίης κεν ᾄδειν Πηγασήϊον μέλος.

Idem Prologus à Josepho Scaligero versus.

Οὔτ' Ἱπποκρήνης λιβάδι χεῖλος ἔβρεξα,
Οὔτ' ἐν λόφοισι δικρόοισι Παρνασσοῦ
Ὄναρ ἴδον, ὥστ' ἀοιδὸς ἀθρὺς ἐκβλύειν.
Ἑλικωνίδων μετ' ὠχρελῶσα Πειρήνη
Κείνοις ἐάσθω, κισσὸς ὧν καθερπύζει
Εἰκόνας· ἐγὼ δὲ τοῖς ἀνακτόροις Μουσῶν
Ἡμισεράτευτος τὸ ἐμὸν ᾆσμ' ἐσελήλυκα.
Τίς ψιττακ' ἐτεχνώσατό σοι τὸ σὸν Χαῖρε;
Κίττας βροτείου τίς λόγου καθηγεῖται;
Ἢ τοῦ χορηγὸς καὶ διδάσκαλος τέχνης
Ἀνέφικτα ῥήματ' εὐτυχὴς τυχεῖν γαστήρ.
Ἀλλ' εἴ τι κέρδους προσδόκημα προσσαίνοι,
Κόρακας ποιητὰς καὶ ποιητρίας κίττας
Δόξεις μέλος τι Πηγασήϊον μέλπειν.

A. PERSII VITA.

ULUS Persius Flaccus natus est pridie Nonas Decembris, Fabio Persico, L. Vitellio Coss. decessit VIII. Kal. Dec. Rubrio Mario, Asinio Gallo Coss. Natus in Etruria Volaterris, Eques Romanus, sanguine & affinitate primi ordinis viris conjunctus. Decessit ad octavum milliarium via Appia, in prædiis suis. Pater ejus Flaccus pupillum reliquit moriens, annorum fere sex. Fulvia Sisennia mater nupsit postea Fusio, Equiti Romano: & eum quoque extulit intra paucos annos. Studuit Flaccus usque ad annum XII. Volaterris: inde Romæ apud Grammaticum Remmium Palæmonem, & apud Rhetorem Verginium Flaccum. Cum esset annorum XVI. amicitia cœpit uti Annæi Cornuti, ita ut ab eo nusquam discederet: à quo introductus aliquatenus in philosophia est. Amicos habuit à prima adolescentia Cæsium Bassum, & Calpurnium Staturam, qui eo vivo juvenis decessit. Coluit ut patrem Servilium Numanum. Per Cornutum cognovit Annæum etiam Lucanum, æquævum auditorem Cornuti. Nam Cornutus illo tempore Tragicus fuit, sectæ Stoicæ, qui libros philosophiæ reliquit. Sed Lucanus adeo mirabatur scripta Flacci, ut vix retineret se illo recitante à clamore, quin illa esse vera poëmata diceret. Sero cognovit Senecam, sed non ut caperetur ejus ingenio. Usus est apud Cornutum duorum convictu doctissimorum, & sanctissimorum virorum, acriter tum philosophantium, Claudii Agaterni medici Lacedæmonii, & Petronii Aristocratis Magnetis, quos unice miratus est & æmulatus, cum æquales essent, & Cornuto minores. Ipse etiam decem fere annis summe dilectus à Pæto Thrasea est, ita ut peregrinaretur quoque cum eo aliquando, cognatam ejus Arriam uxorem habente. Fuit morum lenissimorum, verecundiæ virginalis, formæ pulchræ, pietatis erga matrem & sororem & amitam exemplo sufficientis. Fuit frugi & pudicus. Reliquit circa H-S XX. matri & sorori: scriptis tantum ad matrem codicellis, rogavit eam ut daret Cornuto sestertia, ut quidam dicunt, centies, ut alii volunt, argenti facti pondera viginti, & libros circa septingentos, sive bibliothecam suam omnem. Verum Cornutus sublatis libris, pecuniam sororibus, quas frater hæredes fecerat, reliquit. Et raro, & tarde scripsit. Hunc ipsum librum imperfectum reliquit, versus aliqui dempti sunt in ultimo libri: & quasi finitus esset, leviter recitavit Cornuto: & Cæsio Basso petenti ut ipse ederet, tradidit edendum. Scripserat etiam in pueritia Flaccus Prætextam, & Ὁδοιπορικῶν librum unum, & paucos in sororem Thraseæ Arriæ matrem versus, quæ se ante virum occiderat. Omnia autem Cornutus auctor fuit matri ejus, ut aboleret. Editum librum continuo mirari homines, & diripere cœperunt. Decessit autem vitio stomachi, anno ætatis XXX. Sed mox ut à schola & magistris deverterat, lecto libro Lucilii decimo, vehementer Satyras componere studuit: cujus libri principium imitatus est: sibi primo, mox omnibus detrectaturus, cum tanta recentium poëtarum & oratorum insectatione, ut etiam Neronem culpaverit. Cujus versus in Neronem cum ita se haberet,

Auriculas asini Mida rex habet,

in hunc modum à Cornuto ipso tantummodo est emendatus;

Auriculas asini quis non habet?

ne hoc Nero in se dictum arbitraretur.

AVLI PERSII FLACCI SATIRÆ.

PROLOGUS.

NEC fonte labra prolui Caballino:
Nec in bicipiti ſomniaſſe Parnaſſo
Memini, ut repente ſic poëta prodirem.
Heliconiadaſque, pallidamque Pirenen
Illis remitto, quorum imagines lambunt
Hederæ ſequaces: ipſe ſemipaganus,
Ad ſacra vatum carmen affero noſtrum.
Quis expedivit pſittaco ſuum χαῖρε,
Picaſque docuit verba noſtra conari?
Magiſter artis, ingeniique largitor
Venter, negatas artifex ſequi voces.
Quod ſi doloſi ſpes refulſerit nummi,
Corvos poëtas, & poëtrias picas
Cantare credas Pegaſcium melos.

Verſ. 9. V*Erba noſtra conari*) Et *blandiri*, legitur.
14. *Pegaſcium melos*) In aliis eſt, *nectar*.

SATIRA I.

O Curas hominum! ô quantum eſt in rebus inane!
Quis leget hæc, min' tu iſtud ais, nemo Hercule, nemo?
Vel duo, vel nemo, turpe & miſerabile, quare?
Ne mihi Polydamas, & Troiades Labeonem
Prætulerint, nugæ, non, ſi quid turbida Roma
Elevet, accedas: examenve improbum in illa

Caſti-

1. Q*Uantum eſt in rebus inane*) Græcum eſt, ὅσον τὸ κενόν.

2. *Quis leget hæc*) Hunc verſum de Lucillii primo tranſtulit.

4. *Labeonem*) Labeo tranſtulit Iliada & Odyſſeam verbum ex verbo, ridicule ſatis, quod verba potius quam ſenſum ſecutus ſit. Ejus eſt ille verſus: *Crudum manduces Priamum, Priamique piſinnos.*

6. *Examenve improbum*) Examen eſt lingua vel lignum, quod mediam haſtam ad pondera adæquanda tenet. Caſtigare autem eſt digito libram percutere, ut temperetur, & præ agitatione poſt æquum conquieſcat. Trutina vero eſt foramen, intra quod eſt lingula, de qua examinatio eſt.

9. *Noſtrum iſtud vivere triſte*) Figura Græca eſt, pro, noſtram vitam triſtem.

11. *Cum*

Castiges trutina: nec te quæsiveris extra.
Nam Romæ est quis non? ac, si fas dicere: sed fas
Tunc, cum ad caniciem, & nostrum istud vivere triste
Aspexi, & nucibus facimus quæcunque relictis,
Cum sapimus patruos: tunc, tunc, ignoscite. Nolo:
Quid faciam? sed sum petulanti splene cachinno.
Scribimus inclusi, numeros ille, hic pede liber,
Grande aliquid, quod pulmo animæ prælargus anhelet.
Scilicet hæc populo, pexusque togaque recenti,
Et natalitia tandem cum sardonyche albus,
Sede leges celsa, liquido cum plasmate guttur
Mobile conlueris, patranti fractus ocello.
Heic, neque more probo videas, neque voce serena,
Ingentes trepidare Titos, cum carmina lumbum
Intrant, & tremulo scalpuntur ubi intima versu.
Tun' vetule auriculis alienis colligis escas?
Auriculis, quibus & dicas cute perditus, ohe.
Quò didicisse, nisi hoc fermentum, & quæ semel intus
Innata est, rupto jecore exierit caprificus?
En pallor, seniumque. ó mores! usque adeone
Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter?
At pulchrum est digito monstrari, & dicier, hic est.

Ten'

11. *Cum sapimus patruos)* Sic Cicero: Objurgavit Cælium, ut quidam patruus Censor.

12. *Petulanti splene cachinno)* Cachinno nomen est, & declinatur per omnes casus; hic Cachinno, hujus Cachinnonis. Cachinnus est cum voce risus lascivior, quem Græci μυσὸν γέλωτα, vel πλατὺν γέλωτα, μονοχερόνως dicunt. Et secundum Physicos dixit, qui tradunt homines splene ridere, felle irasci, jecore amare, corde sapere, pulmone jactari.

14. *Animæ prælargus)* Animæ prælargus dicit vento abundans.

16. *Et natalitia t. c. s. albus)* Ambiguitas in natalitia, utrum eam natali suo, munere acceperit, an tantum eo die gerere soleat: quia quidam habent anulos, quos die tantum natali gerunt: & albus, aut festiva veste indutus, aut recitandi pavore, ac meditandi & scribendi tædio perfunctus: vel veste candida nondum purpureum adeptus vestimentum, quod laticlavium dicitur.

18. *Patranti)* Patratio est rei venereæ perfectio, vel consummatio; unde & patres dicti, eo quod patratione filios procreant.

Ibid. *Ocello)* Per ὑποκορισμὸν: quia illum contrahendo minorem facit. Juvenalis

—— *Oculosque in fine trementes.*

21. *Et tremulo scalpuntur)* In libidinem excitantur. Juvenalis.

— *Quod enim non excitat inguen*
Vox blanda, & nequam? digitos habet.

26. *Usque adeone Scire tuum)* Hæc periodus apud Lucillum posita est ut me scire volo mi mi conscius sum, ne damnum faciam. Scire hoc se nescit, nisi alios id scire scierit.

28. *At pulchrum est d. m.)* Hic requiritur historia Demosthenis, qui, cum transiret, & à mercenario tabernæ digito monstraretur, fertur lætatus esse, quod ab ignobilibus sciretur. Et Horatius libro quarto Carminum sic posuit:

Totum muneris hoc tui est,
Quod monstror digito prætereuntium.

29 Ten'

Ten' cirratorum centum dictata fuiſſe
Pro nihilo pendas ? ecce inter pocula quærunt
Romulidæ ſaturi , quid dia poëmata narrent.
Heic aliquis , cui circum humeros hyacinthina læna eſt ,
Rancidulum quiddam balba de nare locutus ,
Phyllidas , Hypſipylas , vatum & plorabile ſi quid ,
Eliquat ; & tenero ſupplantat verba palato.
Aſſenſere viri : nunc non cinis ille poëtæ
Felix ? non levior cippus nunc imprimit oſſa ?
Laudant convivæ : nunc non è manibus illis ,
Nunc non è tumulo , fortunataque favilla ,
Naſcentur violæ ? rides , ait , & nimis uncis
Naribus indulges : an erit qui velle recuſet
Os populi meruiſſe : & cedro digna locutus ,
Linquere nec ſcombros metuentia carmina , nec thus ?
Quiſquis es , ô modo quem ex adverſo dicere feci ,
Non ego , cum ſcribo , ſi fortè quid aptius exit ,
Quando hæc rara avis eſt , ſi quid tamen aptius exit ,
Laudari metuam : neque enim mihi cornea fibra eſt :
Sed recti , finemque , extremumque , eſſe recuſo
EVGE tuum , & BELLE, nam belle hoc excute totum:
Quid non intus habet ? Non heic eſt Ilias Acci
Ebria veratro ? non ſi qua elegidia crudi
Dictarunt proceres ? non quicquid denique lectis
Scribitur in citreis ? calidum ſcis ponere ſumen :
Scis comitem horridulum trita donare lacerna :
Et , Verum , inquis , amo ; verum mihi dicite de me.
Quî pote ? vis dicam ? nugaris , cum tibi calve
Pinguis aqualiculus propenſo ſeſquipede extet.

O Jane ,

29. *Ten' Cirratorum*) Occulte tangit Neronem , cujus carmina , quia imperabat , per ſcholas celebrabantur.

39. *Nunc non è tumulo*) Tumulus dicitur terræ aggeſtio , ubi nulla eſt memoria.

43. *Nec ſcombros met. car. nec thus*) Quæ carmina nullum periculum habeant manere apud ſalſamentarios & thurarios. Per ſcombros ſignificat ſalſamentarios , per thus pigmentarios.

44. *Quiſquis es , ô modo quem*) Mimica & Comica exclamatio : quoniam poëtæ nonnunquam omiſſo recto ſermone , extra ſcenam ſoli loquuntur , ſuſtinentes perſonam ſuam , aut aliquorum hominum verba interponunt.

50. *Non eſt hic Ilias Acci*) Accius Labeo Iliadem Homeri verſibus fœdiſſime compoſuit.

54. *Scis comitem horridulum*) Scis birrum attritum comiti condonare. Lacerna , pallium fimbriatum , quo olim ſoli milites velabantur. Penula , pallium cum fimbriis longis.

56. *Quî pote ?*) Tractus ſenſus ex Græco verſu quo ſignificatur , ex ventre craſſo tenuem ſenſum non naſci.

O Jane, à tergo quem nulla ciconia pinsit,
Nec manus auriculas imitata est mobilis albas,
Nec linguæ, quantum sitiat canis Appula, tantæ.
Vos ô patricius sanguis, quos vivere fas est.
Occipiti cæco, posticæ occurrite sannæ.
Quis populi sermo est? quis enim? nisi carmina molli
Nunc demum numero fluere, ut per lève severos
Effundat junctura ungues: scit tendere versum
Non secus, ac si oculo rubricam dirigat uno:
Sive opus in mores, in luxum, in prandia regum,
Dicere res grandes nostro dat Musa poëtæ.
Ecce modo heroas sensus afferre docemus
Nugari solitos Græcè, nec ponere lucum
Artifices, nec rus saturum laudare, ubi corbes,
Et focus, & porci, & fumosa Palilia fœno:
Unde Remus, sulcoque terens dentalia, Quinti,
Quum trepida ante boves Dictatorem induit uxor:
Et tua aratra domum lictor tulit: euge poëta.
Est nunc Brisæi quem venosus liber Acci,
Sunt quos Pacuviusque, & verrucosa moretur
Antiopa, ærumnis cor luctificabile fulta.
Hos pueris monitus patres infundere lippos
Cum videas, quærisne unde hæc sartago loquendi
Venerit in linguas? unde istud dedecus, in quo
Trossulus exultat tibi per subsellia lèvis?
Nilne pudet, capiti non posse pericula cano
Pellere, quin tepidum hoc optes audire? DECENTER!
Fur es, ait Pedio. Pedius quid? crimina rasis
Librat in antithetis, doctas posuisse figuras

Lau-

58. *Nulla Ciconia.*) Tria genera sannarum: aut manu significare ciconiam, aut opposito temporibus pollice auriculas asininas, aut linguam sitientis canis. Sanna autem dicitur os distortum cum vultu, quod facimus, cum alios deridemus. Inde sanniones dicti, qui non rectum vultum habeant.

72. *Palilia*) Varro: Palilia tam privata, quam publica sunt apud rusticos: ut congestis cum fœno stipulis ignem magnum transiliant, his Palilibus se expiari credentes.

82. *Trossulus*) Trossulum oppidum fuit Heturiæ non longe à Volscis. Hoc equites Romani sine peditibus expugnaverunt Numio quodam duce. Unde equites Romani Trossuli dicti sunt.

86. *Librat in antithetis*) Antitheta sunt hæc:
Fortia neglecti velabant colla capilli:
Et per neglecti volitabant colla capilli.
Ah quotiens umbra porrexi brachia mota;
Ah quotiens umbra redduxi brachia mota.
Antitheta autem ista sunt, quæ contra se ponuntur: ut, hinc pudor, illinc petulantia: hinc pudicitia, illinc stuprum: istinc fraudatio, illinc fides.

95. *Sic*

Laudatur, bellum hoc, hoc bellum? an Romule ceves?
Men' moveat quippe, & cantet si naufragus, assem
Protulerim? cantas cum fracta te in trabe pictum
Ex humero portes? verum, nec nocte paratum
Plorabit, qui me volet incurvasse querela.
Sed numeris decor est, & junctura addita crudis.
Claudere sic versum didicit, Berecynthius Attin,
Et qui cæruleum dirimebat Nerea delphin,
Sic costam longo subduximus Apennino.
ARMA VIRUM, *nonne hoc spumosum & cortice pingui?*
Ut ramale vetus prægrandi subere coctum.
Quidnam igitur tenerum, & laxa cervice legendum?
Torva Mimalloneis implerunt cornua bombis,
Et raptum vitulo caput ablatura superbo
Bassaris, & lyncem Mænas flexura corymbis
Evion ingeminat: reparabilis adsonat Echo.
Hæc fierent, si testiculi vena ulla paterni
Viveret in nobis? summa delumbe saliva
Hoc natat in labris: & in udo est Mænas, & Attin
Nec pluteum cædit, nec demorsos sapit ungues.
Sed quid opus teneras mordaci radere vero
Auriculas? vide sis ne majorum tibi fortè
Limina frigescant: sonat heic de nare canina
Littera. Per me equidem sint omnia protinus alba:
Nil moror: euge, omnes, omnes bene miræ eritis res,
Hoc juvat: heic, inquis, veto quisquam faxit oletum.
Pinge duos angues: pueri, sacer est locus: extra
Meiite, discedo. Secuit Lucilius Urbem,
Te Lupe, te Muti, & genuinum fregit in illis:

Omne

95. *Sic costam longo)* Omnia Epicorum carmina, ita fere sunt composita, ut proximus pes ab ultimo dactylus sit, exceptis admodum paucis, quos σπονδειάζοντας appellant, ut apud Cornelium Severum:

Pinea frondosi coma murmurat Apennini.

97. *Subere coctum)* Suber cortex arboris. Virgilius:

Huic natam libro, & sylvestri subere clausam.

99. *Torva Mimalloneis)* Versus Neronis sunt.

Ibid. *Mimalloneis)* Mimallones dicuntur ministri Liberi patris, ἀπὸ τοῦ μιμεῖσθαι. Calandrus Illyriorum rex ad Macedoniam cum exercitu venit: Macedones cum parvum exercitum haberent, plurimas mulieres cothurnis & thyrsis in modum Baccharum ornaverunt. Illi credentes exercitum adventare, discesserunt.

101. *Bassaris)* Bassarides, Bacchæ: quibusdam videtur à genere vestis, qua Liber pater utitur, demissa ad talos, quam Thraces Bassarin. Quidam à vulpibus, quarum pellibus Bacchæ succingebantur. Vulpes Thraces bassares dicunt. *Hesych.* βασσαρεὺς ἀλώπηξ.

119. *Nec*

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso:
Men' mutire nefas, nec clam, nec cum scrobe? nusquam.
Heic tamen infodiam. Vidi, vidi ipse, libelle:
Auriculas asini Mida rex habet. Hoc ego opertum,
Hoc ridere meum tam nil, nulla tibi vendo
Iliade. Audaci quicunque afflate Cratino,
Iratum Eupolidem prægrandi cum sene palles,
Aspice & hæc, si fortè aliquid decoctius audis.
Inde vaporata lector mihi ferveat aure.
Non hic, qui in crepidas Grajorum ludere gestit
Sordidus, & lusco qui poscit dicere, lusce;
Sese aliquem credens, Italo quod honore supinus
Fregerit heminas Areti ædilis iniquas:
Nec qui abaco numeros, & secto in pulvere metas
Scit risisse vafer, multum gaudere paratus,
Si Cynico barbam petulans Nonaria vellat.
His mane edictum, post prandia Calliroën do.

119. *Nec cum scrobe)* Midæ historiam tangit.
122. *Nulla tibi vendo Iliade)* Non tibi illud dem, si mihi Iliada Labeonis, aut Neronis Troicon tradas. Scripsit Nero Troicon.

133 *Nonaria)* Nonaria dicta meretrix, quia apud veteres à nona hora prostabant, ne mane omissa exercitatione illo irent adolescentes.

SATIRA II.

AD PLOTIUM MACRINUM.

HUnc, Macrine, diem numera meliore lapillo,
Qui tibi labentes apponit candidus annos.
Funde merum Genio, non tu prece poscis emaci,
Quæ nisi seductis nequeas committere divis.
At bona pars procerum tacita libabit acerra.
Haud cuivis promptum est, murmurque, humilesque susurros
Tollere de templis, & aperto vivere voto.
Mens bona, fama, fides, hæc clarè, & ut audiat hospes:
Illa sibi introrsum, & sub lingua immurmurat: ô si
Ebul-

1. H*Unc Macrine diem)* Alloquitur Plotium Macrinum, hominem sane eruditum & paterno se affectu diligentem, qui in domo Servilii didicerat, à quo agellum comparaverat, indulto sibi precio aliquanto.

13. *Pro-*

Ebullit patrui præclarum funus! & ô si
Sub rastro crepet argenti mihi seria dextro
Hercule! pupillumve utinam, quem proximus hæres
Impello, expungam! namque est scabiosus, & acri
Bile tumet. Nerio jam tertia ducitur uxor.
Hæc sanctè ut poscas, Tiberino in gurgite mergis
Mane caput bis, terque, & noctem flumine purgas.
Heus age, responde, minimum est quod scire laboro:
De Jove quid sentis? estne, ut præponere cures
Hunc, cuinam? cuinam? vis Staio? an scilicet hæres,
Quis potior judex, puerisve quis aptior orbis?
Hoc igitur, quo tu Jovis aurem impellere tentas,
Dic agedum Staio: pro Juppiter ô bone, clamet:
Juppiter! at sese non clamet Juppiter ipse?
Ignovisse putas, quia cum tonat, ocyus ilex
Sulfure discutitur sacro, quam tuque, domusque?
An quia non fibris ovium, Ergennaque jubente,
Triste jaces lucis, evitandumque bidental,
Idcirco stolidam præbet tibi vellere barbam
Juppiter? aut quidnam est, qua tu mercede deorum
Emeris auriculas? pulmone, & lactibus unctis?
Ecce avia, aut metuens divum matertera, cunis
Exemit puerum, frontemque, atque uda labella
Infami digito, & lustralibus ante salivis
Expiat, urentes oculos inhibere perita:
Tunc manibus quatit, & spem macram supplice voto
Nunc Licini in campos, nunc Crassi mittit in ædes.

Hunc

13. *Proximus expungam)* Tractum à militibus, qui expuncti dicuntur, dum foras à militia emittuntur. Item metaphora à bello, in quo, cadente qui primus est, succenturiatur alius.

14. *Nerio jam tertia)* Nerius morte conjugum locupletatus, fœnerator est factus notissimus: de quo Horatius, *Scribe decem Nerio.* Dos enim à cive Romano data, non patrio dicta nomine, si repudium non intervenerit, post mortem uxoris ad maritum pertinet.

19 *Vis Staio)* Staius tutor pupillarius fuit: Gutta & Albus, & cæteri præpositi, fuerunt judices: qui in Juniano judicio corrupti, Oppianicum damnaverunt.

26. *An quia non fibris)* In usu fuit, ut augures, vel aruspices adducti de Etruria, certis temporibus fulmina transfigurata in lapides infra terram absconderent, cujus in patratione rei oves immolabantur.

27. *Bidental)* Locus sacro percussus fulmine, qui bidente ab aruspicibus consecratur, quem calcare nefas est.

36. *Nunc Licini in campos)* Licinius Crassus inter Romanos locupletissimus, ideo Dives cognominatus. Alii volunt Licinium tonsorem ac libertum Augusti Cæsaris significari prædivitem: cujus monimentum est pretiosi operis via Salaria prope urbem, ad lapidem secundum. De hoc

Hunc optent generum rex & regina: puellæ
Hunc rapiant: quicquid calcaverit hic, rosa fiat.
Ast ego nutrici non mando vota: negato
Juppiter hæc illi, quamvis te albata rogarit.
Poscis opem nervis, corpusque fidele senectæ:
Esto, age: sed grandes patinæ, tucetaque crassa
Annuere his superos vetuêre, Jovemque morantur.
Rem struere exoptas cæso bove, Mercuriumque
Arcessis fibra: da fortunare penates,
Da pecus, & gregibus fœtum, quo, pessime, pacto,
Tot tibi in flammis junicum omenta liquescant?
Et tamen hic extis, & opima vincere ferto
Intendit: jam crescit ager, jam crescit ovile,
Jam dabitur, jamjam: donec deceptus, & exspes
Nequicquam fundo suspiret nummus in imo.
Si tibi craterras argenti, incusaque pingui
Auro dona feram, sudes, & pectore lævo
Excutias guttas, lætari prætrepidum cor:
Hinc illud subiit, auro sacras quòd ovato
Perducis facies, nam fratres inter aënos,
Somnia pituita qui purgatissima mittunt,
Præcipui sunto, sitque illis aurea barba.
Aurum, vasa Numæ, Saturniaque impulit æra,
Vestalesque urnas, & Tuscum fictile mutat.
O curvæ in terris animæ, & cœlestium inanes!
Quid juvat hoc, templis nostros immittere mores,
Et bona dies ex hac scelerata ducere pulpa?
Hæc sibi corrupto casiam dissolvit olivo:

Et

non invenustum Varronis Epigramma fertur:
Marmoreo Licinus tumulo jacet: at Cato parvo:
Pompejus nullo. Quis putet esse Deos?

39. *Non mando)* Verbo usus est aruspico, cum eis dicitur: Mando tibi, ut maximum Jovem audias. Ut quemadmodum procurationis affectio fit, ita fiat & in sacris, & in prece.

42. *Tucetaque crassa)* Tuceta apud Gallos Cisalpinos bubula dicitur, condimentis quibusdam crassis oblita, ac macerata: & ideo toto anno durat. Solet etiam porcina eodem genere condita servari, aut ad saturarum jura. Hinc Plotius Virgilii amicus in eadem regione est nominatus (*Tucca*) Tuceta.

56. *Nam fratres inter ahenos)* Acron tradit, quod in porticu Apollinis Palatini fuerunt Danaidum effigies, & contra eas sub divo totidem equestres filiorum Ægypti. Ex iis autem statuis quædam dicebantur postulantibus per somnum dare oracula.

59. *Saturniaque impulit æra)* Æs in æde Saturni condebatur, nondum argento auroque signato. Unde ærarium nomen accepit. Fuit autem assis libralis, & dipondius, quod hodie in usu remansit, & solebat pensari potius quam numerari: unde & Dispensatores dicti (pro *erogatores*) prorogatores.

70. *De-*

Et Calabrum coxit vitiato murice vellus:
Hæc baccam conchæ rasisse, & stringere venas
Ferventis massæ crudo de pulvere jussit.
Peccat & hæc, peccat: vitio tamen utitur: at vos
Dicite pontifices, in sancto quid facit aurum?
Nempe hoc, quod Veneri donatæ à virgine puppæ.
Quin damus id superis, de magna quod dare lance
Non possit magni Messalæ lippa propago:
Compositum jus fasque animo, sanctosque recessus
Mentis, & incoctum generoso pectus honesto?
Hæc cedo ut admoveam templis, & farre litabo.

70. *Donatæ à virgine puppæ*) Solebant virgines ante, quam nuberent, quædam virginitatis suæ dona Veneri consecrare. Hoc & Varro scribit.

72. *Messalæ lippa propago.*) Cottam Messallinum dicit, qui tam vitiosos oculos in senectute habuit, ut palpebræ ejus in exteriorem partem verterentur. Hic ab Aurelio Cotta adoptatus, Aurelius Maximus dicebatur, originem trahens ab Aurelio Messala, qui septies fuit consul: qui cum à quodam Gallo ad monomachiam in prælio vocaretur, corvus super galeam in capite ejus sedit, & victo hoste Corvinus vocatus est.

SATIRA III.

NEmpe hæc assidue. Jam clarum mane fenestras
Intrat, & angustas extendit lumine rimas:
Stertimus indomitum quod despumare Falernum
Sufficiat, quinta dum linea tangitur umbra.
En quid agis? siccas insana canicula messes
Jamdudum coquit, & patula pecus omne sub ulmo est.
Unus ait comitum: verumne? itane? ocyus adsit
Huc aliquis, nemon'? turgescit vitrea bilis:
Findor: ut Arcadiæ pecuaria rudere credas.
Jam liber, & bicolor positis membrana capillis,
Inque manus chartæ, nodosaque venit arundo.
Tunc queritur, crassus calamo quod pendeat humor,
Nigra quod infusa vanescat sepia lympha;
Dilutas queritur geminet quod fistula guttas.
O miser; inque dies ultra miser, huccine rerum
Venimus? at cur non potius, teneroque columbo,
Et similis regum pueris, pappare minutum

Po-

1. NEmpe hoc assidue) Hanc satyram poëta ex Lucillii libro quarto transtulit, castigantis divitum luxuriam & vitia.

10. *Bicolor membrana*) Bicolor, quod pars crocea, pars glutinata apud antiquos erat.

13. *Vanescat sepia*) Sepiam pro atramento, à colore, posuit: quamvis non ex ea ut Afri, sed ex fuligine cæteri conficiant atramentum.

18. *Lal-*

Poſcis, & iratus mammæ lallare recuſas?
An tali ſtudeam calamo? cui verba? quid iſtas
Succinis ambages? tibi luditur: effluis amens.
Contemnere, ſonat vitium percuſſa, maligne
Reſpondet viridi non cocta fidelia limo.
Udum & molle lutum es, nunc, nunc properandus, & acri
Fingendus ſine fine rota: ſed rure paterno
Eſt tibi far modicum, purum & ſine labe ſalinum.
Quid metuas? cultrixque foci ſecura patella eſt.
Hoc ſatis? an deceat pulmonem rumpere ventis,
Stemmate quod Tuſco ramum milleſime ducis,
Cenſoremne tuum vel quod trabeate ſalutas?
Ad populum phaleras: ego te intus, & in cute novi.
Non pudet ad morem diſcincti vivere nattæ?
Sed ſtupet hic vitio, & fibris increvit opimum
Pingue: caret culpa: neſcit quid perdat: & alto
Demerſus, ſumma rurſus non bullit in unda.
Magne pater divum, ſævos punire tyrannos
Haud alia ratione velis, cum dira libido
Moverit ingenium ferventi tincta veneno,
Virtutem videant, intabeſcantque relicta.
Anne magis Siculi gemuerunt æra juvenci,
Et magis auratis pendens laquearibus enſis
Purpureas ſubter cervices terruit, Imus,
Imus præcipites, quàm ſi ſibi dicat, & intus
Palleat infelix, quod proxima neſciat uxor?
Sæpe oculos, memini, tangebam parvus olivo,
Grandia ſi nollem morituri verba Catonis

Di-

18. *Lallare*) Nutrices infantibus, ut dormiant, ſolent dicere ſæpe, Lalla, lalla, lalla. Aut dormi, aut lacte.

21. *Contemnere*) Hæc ab Horatio male tranſlata intempeſtiva ſunt

—— quin tu
Invidiam placare paras, virtute relicta?
Contemnere miſer.

Ibid. *Et ſonat*) Ut Virgil.
Nec vox hominem ſonat.

26. *Cultrixque foci*) Quia delibatæ dapes in ea poſitæ, ad focum feruntur.

28. *Stemmate quod Tuſco*) An oportet te arrogantia inflatum diſſilire, quod in aliquo nobili Tuſco ſtemmate, milleſimus à magno auctore numereris, & ramum aliquem ac lineam ſucceſſionis à genealogo in ſtemmate numeratus obtineas? vel in equitum Romanorum recognitione trabeatus cenſorem donis militaribus inſignis ſalutas? Cognitio enim equitum Romanorum Cenſoribus erat ſubjecta; quæ nunc Conſulum eſt officii.

37. *Ferventi tincta veneno*) Metaphora à lana, quæ corrupta ad priſtinum colorem reverti non poteſt.

45. *Morituro verba Catoni*) Merito, inquit, mihi

Dicere, non sano multum laudanda magistro,
Quæ pater adductis sudans audiret amicis.
Jure: etenim id summum, quid dexter senio ferret
Scire, erat in voto: damnosa canicula quantum
Raderet, angustæ collo non fallier orcæ:
Neu quis callidior buxum torquere flagello.
Haut tibi inexpertum curvos deprendere mores,
Quæque docet sapiens braccatis inlita Medis
Porticus insomnis, quibus & detonsa juventus
Invigilat, siliquis, & grandi pasta polenta.
Et tibi quæ Samios diduxit littera ramos,
Surgentem dextro monstravit limite callem.
Stertis adhuc? laxumque caput compage soluta
Oscitat hesternum dissutis undique malis?
Est aliquid quò tendis, & in quod dirigis arcum?
An passim sequeris corvos, testaque, lutoque,
Securus quò pes ferat, atque ex tempore vivis?
Helleborum frustra, cum jam cutis ægra tumebit,
Poscentes videas: venienti occurrite morbo.
Et quid opus Cratero magnos promittere montes?
Discite ó miseri, & causas cognoscite rerum,
Quid sumus, & quidnam victuri gignimur, ordo
Quis datus, aut metæ quàm mollis flexus, & unde:
Quis modus argento, quid fas optare, quid asper
Utile nummus habet: patriæ, carisque propinquis
Quantum elargiri deceat: quem te Deus esse
Jussit, & humana qua parte locatus es in re.
Disce: nec invideas, quod multa fidelia putet
In locuplete penu, defensis pinguibus Umbris,
Et piper, & pernæ, Marsi monumenta clientis:
Mænaque quod prima nondum defecerit orca.
Heic aliquis de gente hircosa Centurionum
Dicat, Quod sapio, satis est mihi: non ego curo
Esse quod Arcesilas, ærumnosique Solones,
Obstipo capite, & figentes lumine terram,

* *Mur-*

mihi lippitudinem arcessebam, ne Catonis deliberativam orationem recitarem, utrum moriatur, an non: aut quibus verbis uti potuit, cum se destinaret interficere.

48. *Quid dexter senio*) Senio major missus: ut canis minor. Merito, inquit, flebam, ista cum semper laudarem.

89. In-

Murmura cum secum, & rabiosa silentia rodunt,
Atque exporrecto trutinantur verba labello,
Ægroti veteris meditantes somnia, gigni
De nihilo nihilum, in nihilum nil posse reverti.
Hoc est, quod palles: cur quis non prandeat, hoc est.
His populus ridet, multumque torosa juventus
Ingeminat tremulos naso crispante cachinnos.
Inspice: nescio quid trepidat mihi pectus, & ægris
Faucibus exsuperat gravis halitus, inspice sodes,
Qui dicit medico; jussus requiescere, postquam
Tertia compositas vidit nox currere venas,
De majore domo modicè sitiente lagena
Lenia loturo sibi Surrentina rogavit.
Heus bone, tu palles. Nihil est. Videas tamen istud,
Quicquid id est: surgit tacitè tibi lutea pellis.
At tu deterius palles: ne sis mihi tutor:
Jampridem hunc sepeli: tu restas. Perge, tacebo.
Turgidus hic epulis, atque albo ventre, lavatur,
Gutture sulfureas lente exhalante mephites.
Sed tremor inter vina subit, calidumque triental
Excutit è manibus: dentes crepuere retecti.
Uncta cadunt laxis tunc pulmentaria labris.
Hinc tuba, candelæ: tandemque beatulus alto
Compositus lecto, crassisque lutatus amomis,
In portam rigidos calces extendit: at illum
Hesterni capite induto subiere Quirites.
Tange miser venas, & pone in pectore dextram,
Nil calet hic, summosque pedes attinge, manusque,
Non frigent, visa est forte pecunia, sive
Candida vicini subrisit molle puella,
Cor tibi rite salit? Positum est algente catino

Durum

89. *Inspice sodes*) Sodes, antiquæ affectationis est: adeo ut soluto eo quidam usi sint, ut Plautus, qui per solutionem sic ait:

Dic mihi, si audes, quæ est, quam ducere vis uxorem?

103. *Tandemque beatulus*) Ambitionem irridet, non quia μάκαρες & μακάριοι dicuntur mortui, non est enim Romanæ consuetudinis, sed quia pretiosa in funeribus veste stragula, cæterique etiam pauperculi exponebantur. Beatulus autem, qui nunquam splendidiore habitu fuit: aut certe, quia Romanæ consuetudinis fuit simpliciter sepelire.

106. *Hesterni capite induto*) Hesterni, ait, à defuncto pridie manumissi, id est, liberti, & civis Romani facti.

Ibid. *Capite induto*) Quia manumissi ante manumissoris corpus pileati incedebant.

112, *Po-*

Durum olus, & populi cribro decussa farina.
Tentemus fauces: tenero latet ulcus in ore
Putre, quod haut deceat plebeia radere beta.
Alges, cum excussit membris timor albus aristas:
Nunc face supposita fervescit sanguis, & ira
Scintillant oculi: dicisque, facisque, quod ipse
Non sani esse hominis, non sanus juret Orestes.

112. *Populi cribro decussa farina*) Farinam, panem non delitiosius cribro discussum, sed plebejum, de populi annona, id est, fiscalem, dicit.

SATIRA IV.

Rem populi tractas? barbatum hæc crede magistrum
Dicere, sorbitio tollit quem dira cicutæ.
Quo fretus? dic hoc magni pupille Pericli.
Scilicet ingenium, & rerum prudentia velox
Ante pilos venit: dicenda, tacendaque calles.
Ergo ubi commota fervet plebecula bile,
Fert animus calidæ fecisse silentia turbæ
Majestate manus: quid deinde loquêre? Quirites,
Hoc, puto, non justum est, illud male, rectius illud.
Scis etenim justum gemina suspendere lance
Ancipitis libræ: rectum discernis, ubi inter
Curva subit, vel cum fallit pede regula varo:
Et potis es nigrum vitio præfigere theta.
Quin tu igitur summa nequicquam pelle decorus
Ante diem blando caudam jactare popello
Desinis, Anticyras melior sorbere meracas?
Quæ tibi summa boni est? uncta vixisse patella
Semper & assiduo curata cuticula sole.
Expecta: haud aliud respondeat hæc anus. I nunc.

Dino-

10. *Scis etenim justum*) Revera scis justitiam in lance pensare, & ipsius lancis dubiæ rectitudinem calles discernere, & curvam regulam momentare, ubi inter curva subit, donec in liquido stet sententia. Regulam dicit ipsum momentaneæ stilum.

13. *Nigrum præfigere Theta*) Judices literam Theta apponunt ad eorum nomina, quos supplicio afficiunt. Merito. Θῆτα ἀπὸ τοῦ θανάτου, eo quod quasi habeat telum suum, ideoque triste intelligitur: vel mortis signum: unde quidam ait,

O multum ante alias infelix litera Theta.

18. *Curata cuticula sole*) Curata, scilicet à chromatiariis. Nam chromatiarii dicuntur colorarii, vel qui toto die in arena sunt, vel in sole. Antiqui enim ungebant se, & in sole erant, ut oleum corpus imbiberet: ut Juvenalis,

Nostra bibat vernum contracta cuticula Solem,
Effugiatque togam.

26. *Quan-*

Dinomaches ego sum, suffla, sum candidus. Esto:
Dum ne deterius sapiat pannucea Baucis,
Cum bene discincto cantaverit ocyma vernæ.
Ut nemo in sese tentat descendere, nemo:
Sed præcedenti spectatur mantica tergo.
Quæsieris. Nostrin' Vettidi prædia? cujus?
Dives arat Curibus quantum non milvus oberret:
Hunc ais? hunc diis iratis, genioque sinistro:
Qui quandoque jugum pertusa ad compita figit,
Seriolæ veterem metuens deradere limum,
Ingemit, Hoc bene sit: tunicatum cum sale mordens
Cæpe: & farrata pueris plaudentibus olla,
Pannosam fæcem morientis sorbet aceti?
At si unctus cesses, & figas in cute solem,
Est prope te ignotus, cubito qui tangat, & acre
Despuat in mores: penemque arcanaque lumbi
Runcantem, populo marcentes pandere vulvas.
Tu cum maxillis balanatum gausape pectas,
Inguinibus quare detonsus gurgulio extat?
Quinque palæstritæ licet hæc plantaria vellant,
Elixasque nates labefactent forcipe adunca,
Non tamen ista filix ullo mansuescit aratro.
Cædimus, inque vicem præbemus crura sagittis.
Vivitur hoc pacto: sic novimus. Ilia subter
Cæcum vulnus habes: sed lato balteus auro
Prætegit: ut mavis, da verba, & decipe nervos,
Si potes. Egregium cum me vicinia dicat,
Non credam? Viso si palles improbe nummo,
Si facis, in penem quicquid tibi venit amarum,
Si Puteal multa cautus vibice flagellas:
Nequicquam populo bibulas donaveris aures.
Respue quod non es: tollat sua munera cerdo:
Tecum habita: noris quam sit tibi curta supellex.

26. *Quantum non milvus oberret*) Secundum proverbium:

Quantum milvi volant.

28. *Pertusa ad compita*) Compita sunt loca in quadriviis, quasi turres, ubi sacrificia, finita agricultura, rustici celebrabant. Merito pertusa, quia per omnes quatuor partes pateant, vel vetusta: vel compita non solum sunt in urbe loca, sed etiam viæ publicæ ac diverticula aliquorum confinium, ubi ædiculæ consecrantur patentes. In his juga fracta ab agricolis ponuntur, emeriti & elaborati operis indicium.

44. *Cæcum vulnus habes*) De gladiatoribus tractum, qui accepto vulnere, inaurato balteo tegunt.

49. *Puteal*) Fœneratores ad puteal Scribonis Licinii, quod est in porticu Julia ad Fabianum arcum, consistere solebant.

SATIRA V.

Ad Annæum Cornutum, cujus fuit auditor.

Vatibus hic mos est, centum sibi poscere voces.
Centum ora & linguas optare in carmina centum:
Fabula seu mœsto ponatur hianda tragœdo,
Vulnera seu Parthi ducentis ab inguine ferrum.
Quorsum hæc? aut quantas robusti carminis offas
Ingeris, ut par sit centeno gutture niti?
Grande locuturi, nebulas Helicône legunto:
Si quibus aut Procnes, aut si quibus olla Thyestæ
Fervebit, sæpe insulsô cœnanda Glyconi.
Tu neque anhelanti, coquitur dum massa camino,
Folle premis ventos: nec clauso murmure raucus
Nescio quid tecum grave cornicaris inepte,
Nec stloppo tumidas intendis rumpere buccas.
Verba togæ sequeris, junctura callidus acri,
Ore teres modico: pallentes radere mores
Doctus, & ingenuo culpam defigere ludo.
Hinc trahe quæ dicas: mensasque relinque Mycenis
Cum capite & pedibus: plebejaque prandia noris.
Non equidem hoc studeo, bullatis ut mihi nugis
Pagina turgescat, dare pondus idonea fumo.
Secreti loquimur: tibi nunc hortante Camena
Excutienda damus præcordia: quantaque nostræ
Pars tua sit Cornute animæ, tibi dulcis amice
Ostendisse juvat: pulsa, dignoscere cautus
Quid solidum crepet, & pictæ tectoria linguæ.
His ego centenas ausim deposcere voces:

Ut

9. C*oenanda Glyconi*) Glycon Tragœdus populo mire placuit: & ideo à Nerone manumissus est, datis Virgilio Tragœdo domino ejus, pro parte dimidia, quam possidebat, sestertiorum tercentis millibus. Hic fuit staturæ longæ, fusci corporis, labio inferiori demisso: antequam subornaretur deformis: nescius jocari, propter quod eum insulsum Persius dixit.

14. *Verba togæ sequeris*) Toga est purum pallium, forma rotunda & fusiore, atque inundante sinu: & sub dextro veniens, super humerum sinistrum ponitur: cujus similitudinem in operimentis simulacrorum, vel picturarum aspicimus, easque statuas togatas vocamus. Toga vero Romani in pace utebantur, in bello paludamentis. Mensura togæ justæ senas ulnas habebat.

22. *Quantaque nostræ Pars tua sit Cornute animæ*) Sententia à Pythagora tracta, dimidiam animæ suæ partem dicit Cornutum, ut Horatius Virgilium:

Et serves animæ dimidium meæ.

Ut quantum mihi te sinuoso in pectore fixi,
Voce traham pura: totumque hoc verba resignent,
Quod latet arcana non enarrabile fibra.
Cum primum pavido custos mihi purpura cessit,
Bullaque succinctis laribus donata pependit:
Cum blandi comites, totaque impune Suburra
Permisit sparsisse oculos jam candidus umbo:
Cumque iter ambiguum est, & vitæ nescius error
Diducit trepidas ramosa in compita mentes,
Me tibi supposui: teneros tu suscipis annos
Socratico Cornute sinu: tunc fallere sollers
Apposita intortos extendit regula mores:
Et premitur ratione animus, vincique laborat,
Artificemque tuo ducit sub pollice vultum.
Tecum etenim longos memini consumere soles,
Et tecum primas epulis decerpere noctes.
Unum opus, & requiem pariter disponimus ambo,
Atque verecunda laxamus seria mensa.
Non equidem hoc dubites, amborum fœdere certo
Consentire dies, & ab uno sidere duci.
Nostra vel æquali suspendit tempora Libra
Parca tenax veri, seu nata fidelibus hora
Dividit in Geminos concordia fata duorum:
Saturnumque gravem nostro Jove frangimus una.
Nescio quod, certe est quod me tibi temperat, astrum.
Mille hominum species, & rerum discolor usus:
Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.
Mercibus hic Italis mutat sub sole recenti
Rugosum piper, & pallentis grana cumini:
Hic satur, irriguo mavult turgescere somno:
Hic campo indulget: hunc alea decoquit: ille

In

31. *Succinctis laribus*) Quia Gabino habitu, cinctuque Dii penates formabantur, obvoluti toga super humerum sinistrum, dextro nudo.

33. *Candidus umbo*) Συνεκδοχικῶς pro toga. Alioquin & in prætexta candidus umbo est.

47. *Nostra vel æquali*) Hoc secundum Astrologus dicit. Et hic sensus tractus est ab Horatio:

Seu libra, seu me Scorpius aspicit.

52. *Mille hominum species*) Et Horatius:

Quot capitum vivunt, totidem studiorum
Millia.

Et Terentius,

Quot capita, tot sententiæ.

53. *Velle suum cuique est*) Et Virgilius:

—— trahit sua quemque voluptas.

54. *Sub sole recenti*) Est hic sensus ab Horatio tractus:

Hic mutat merces surgente à sole,

73. *Quis-*

In Venerem putret: sed cum lapidosa chiragra
Fregerit articulos veteris ramalia fagi,
Tunc crassos transisse dies, lucemque palustrem,
Et sibi jam seri vitam ingemuere relictam.
At te nocturnis juvat impallescere chartis.
Cultor enim es juvenum: purgatas inseris aures
Fruge Cleanthea: petite hinc juvenesque senesque
Finem animo certum, miserisque viatica canis.
Cras hoc fiet. Idem cras fiet, quid? quasi magnum
Nempe diem donas, sed cum lux altera venit,
Jam cras hesternum consumsimus: ecce aliud cras
Egerit hos annos, & semper paulum erit ultra.
Nam quamvis prope te, quamvis temone sub uno
Vertentem sese, frustra sectabere canthum,
Cum rota posterior curras, & in axe secundo.
Libertate opus est: non hac, ut quisque Velinâ
Publius emeruit scabiosum tesserula far
Possidet. Heu steriles veri, quibus una Quiritem
Vertigo facit: hic Dama est non tressis agaso,
Vappa, & lippus, & in tenui farragine mendax.
Verterit hunc dominus, momento turbinis exit
Marcus Dama, papæ! Marco spondente recusas
Credere tu nummos? Marco sub judice palles?
Marcus dixit: ita est, adsigna Marce tabellas.
Hæc mera libertas, hoc nobis pilea donant.
An quisquam est alius liber, nisi ducere vitam
Cui licet, ut voluit? licet, ut volo, vivere: non sim
Liberior Bruto? Mendose colligis, inquit
Stoicus hic, aurem mordaci lotus aceto.
Hoc, (reliquum accipio,) LICET ILLUD, &, UT VOLO, *tolle.*
Vindicta, postquam meus à prætore recessi,

Cur

73. *Quisque Velina*) Velina tribus numero aliarum tribuum accessit: & qui circa Velinum lacum habitabant, Romam translati sunt. Romæ autem erat consuetudo, ut qui ex manumissione cives Romani efficiebantur, in numero civium Romanorum frumentum publicum acciperent.

75. *Quibus una Quiritem*) Quos manumittebant, eos alapa percussos circumagebant, & liberos confirmabant. Unde manumissio dicta, quod manu mitteretur. Quiritem autem singulariter abusive dixit, licentia poëtica. Nam sicut pater conscriptus non dicitur, ita nec Quiritem dicere possumus.

88 *Vindicta*) Virga est, qua manumittendi à Prætore in capite pulsantur: ideo dicta, quod eum vindicat libertati. Masurius autem hic Sabinus legis consultus fuit: & Rubricas, vocat minium, quo tituli legum annotabantur.

Cur mihi non liceat jussit quodcunque voluntas;
Excepto si quid Masuri rubrica vetavit?
Disce: sed ira cadat naso, rugosaque sanna,
Dum veteres avias tibi de pulmone revello.
Non prætoris erat stultis dare tenuia rerum
Officia, atque usum rapidæ permittere vitæ.
Sambucam citius caloni aptaveris alto.
Stat contra ratio, & secretam garrit in aurem,
Ne liceat facere id, quod quis vitiabit agendo.
Publica lex hominum, naturaque continet hoc fas,
Ut teneat vetitos inscitia debilis actus.
Diluis helleborum certo compescere puncto
Nescius examen: vetat hoc natura medendi,
Navem si poscat sibi peronatus arator
Luciferi rudis, exclamet Melicerta perisse
Frontem de rebus. Tibi recto vivere talo
Ars dedit? & veri speciem dinoscere calles,
Ne qua subærato mendosam tinniat auro?
Quæque sequenda forent, quæque evitanda vicissim,
Illa prius creta, mox hæc carbone notasti?
Es modicus voti, presso lare, dulcis amicis:
Jam nunc astringas, jam nunc granaria laxes:
Inque luto fixum possis transcendere nummum:
Nec glutto sorbere salivam Mercurialem?
Hæc mea sunt, teneo, cum vere dixeris, esto
Liberque, ac sapiens, Prætoribus, ac Jove dextro,
Sin tu, cum fueris nostræ paulo ante farinæ,
Pelliculam veterem retines, & fronte politus
Astutam vapido servas sub pectore vulpem:
Quæ dederam supra repeto, funemque reduco.
Nil tibi concessit ratio, digitum exere, peccas:
Et quid tam parvum est? sed nullo thure litabis,
Hæreat in stultis brevis ut semuncia recti.

Hæc

100. *Certo compescere puncto*) Non ad trutinam, sed ad stateram retulit. quæ punctis, & unciis signatur.

104. *Frontem de rebus*) Pudorem. Templum enim pudoris est frons.

112. *Mercurialem.*) Ideo dixit, quia ipsum Deum lucri dicunt. Unde & cum sacello pingitur, & à negotiatoribus plurimum colitur.

119. *Digitum exere*) Digito sublato ostende, victum te esse à vitiis. Tractum à gladiatoribus, qui victi, ostensione digiti veniam à populo postulabant.

113. *Mo-*

Hæc miſcere nefas: nec cum ſis cætera foſſor,
Treis tantum ad numeros ſatyri moveare Bathylli.
Liber ego, unde datum hoc ſumis tot ſubdite rebus?
An dominum ignoras, niſi quem vindicta relaxat?
I puer, & ſtrigiles Criſpini ad balnea defer.
Si increpuit, Ceſſas nugator? ſervitium acre.
Te nihil impellit: nec quicquam extrinſecus intrat,
Quod nervos agitet, ſed ſi intus, & in jecore ægro
Naſcantur domini, quî tu impunitior exis,
Atque hic, quem ad ſtrigiles ſcutica, & metus egit herilis?
Mane piger ſtertis: Surge, inquit Avaritia: eja
Surge, negas, inſtat, Surge, inquit. Non queo. Surge.
Et quid agam? Rogitas? ſaperdas advehe Ponto,
Caſtoreum, ſtuppas, hebenum, thus, lubrica Coa:
Tolle recens primus piper è ſitiente camelo.
Verte aliquid; jura. Sed Juppiter audiet: eheu.
Varo, reguſtatum digito terebrare ſalinum
Contentus perages, ſi vivere cum Jove tendis.
Jam pueris pellem ſuccinctus, & œnophorum aptas
Ocyus ad navem: nihil obſtat, quin trabe vaſta
Ægæum rapias, niſi ſollers luxuria ante
Seductum moneat: Quò deinde inſane ruis? quò?
Quid tibi vis? calido ſub pectore maſcula bilis
Intumuit, quam non extinxerit urna cicutæ.
Tun' mare tranſilias? tibi torta cannabe fulto
Cœna ſit in tranſtro, Vejentanumque rubellum
Exhalet vapida læſum pice ſeſſilis obba?
Quid petis? ut nummi, quos hic quincunce modeſto
Nutrieras, pergant avidos ſudare deunces?
Indulge genio, carpemus dulcia: noſtrum eſt,
Quod vivis: cinis, & manes, & fabula fies.
Vive memor leti: fugit hora: hoc, quod loquor, inde eſt.

123. *Moveare Bathylli*) Bathyllus pantomimus fuit, Mæcenatis libertus.

137. *Verte aliquid*) Negotiare, & ſpeciem pro ſpecie commuta.

138. *Baro, reguſtatum*) Lingua Gallorum barones, vel varones dicuntur ſervi militum: qui utique ſtultiſſimi ſunt, ſervi videlicet ſtultorum.

140. *Et œnophorum aptas*) Oenophorum vas vinum ferens, οἶνος enim vinum eſt, de quo eſt illud:
Vertitur œnophori fundus, ſententia nobis.

145. *Urna cicutæ*) Cicuta calorem in nobis frigoris ſui vi extinguit: Unde ſacerdotes Cereris Eleuſiniæ liquore ejus ungebantur, ut à concubitu abſtinerent.

153. *Hoc quod loquor inde eſt*) Horatius:
Dum loquimur fugit invida ætas.

En quid agis, duplici in diversum scinderis hamo:
Hunccine, an hunc sequeris? subeas alternus oportet
Ancipiti obsequio dominos: alternus oberres.
Nec tu, cum obstiteris semel instantique negaris
Parere imperio, Rupi jam vincula, dicas.
Nam & luctata canis nodum abripit: attamen illi
Cum fugit, à collo trahitur pars longa catenæ.
Dave, cito, hoc credas jubeo, finire dolores
Præteritos meditor: (crudum Chærestratus unguem
Abrodens ait hæc) An siccis dedecus obstem
Cognatis? an rem patriam rumore sinistro
Limen ad obscœnum frangam, dum Chrysidis udas
Ebrius ante fores extincta cum face canto?
Euge puer, sapias, diis depellentibus agnam
Percute. Sed censen', plorabit Dave relicta?
Nugaris: solea, puer, objurgabere rubra.
Ne trepidare velis, atque artos rodere casses.
Nunc ferus, & violens: at si vocet, Haud mora, dicas,
Quidnam igitur faciam? ne nunc, cum accersat, & ultro
Supplicet, accedam? Si totus & integer illinc
Exieras, nec nunc, hic hic, quem quærimus, hic est:
Non in festuca, lictor quam jactat ineptus.
Jus habet ille sui palpo quem ducit hiantem
Cretata ambitio? Vigila, & cicer ingere large
Rixanti populo, nostra ut Floralia possint
Aprici meminisse senes: quid pulchrius? at cum
Herodis venere dies, unctaque fenestra
Dispositæ pinguem nebulam vomuere lucernæ
Portantes violas, rubrumque amplexa catinum
Cauda natat thynni, tumet alba fidelia vino:
Labra moves tacitus, recutitaque sabbata palles.

Tunc

161. *Dave cito hoc credas)* Hunc locum ex Menandri Eunucho traxit, in quo Davum servum Chærestratus adolescens alloquitur, tanquam amore Chrysidis meretricis derelictus; idemque tamen ab ea revocatus ad illam redit. Apud Terentium personæ immutatæ sunt.

165. *Et udas Chrysidis)* Udas fores dixit, quas amatores solent unguento perfundere, & ante januam illarum noctem vigiliis, & cantu transigere.

177. *Vigila, & cicer)* Ludis Floralibus omnia semina spargebantur in populum, ut Tellus velut muneribus suis placaretur.

180. *Herodis venere dies)* Herodes apud Judæos regnavit temporibus Augusti, in partibus Syriæ. Herodiani ergo diem natalem Herodis observant, ut etiam sabbata: quo die lucernas accensas, & violis coronatas in fenestris ponunt.

184. *Recutitaque sabbata)* Instituta Judæorum signi-

Tunc nigri lemures, ovoque pericula rupto:
Hinc grandes Galli, & cum sistro lusca sacerdos,
Incussere deos inflantes corpora, si non
Prædictum ter mane caput gustaveris alli.
Dixeris hæc inter varicosos centuriones,
Continuo crassum ridet Vulfenius ingens,
Et centum Græcos curto centusse licetur.

significat propter circoncisionem: quam, auctores suos secuti, faciunt.

185. *Ovoque pericula rupto*) Sacerdotes, qui explorandis periculis sacra faciebant, observare solebant ovum igni impositum, utrum in capite, an in latere desudaret. Si autem ruptum effluxerat, periculum ei portendebat, pro quo factum fuerit, vel rei familiari ejus.

186. *Cum sistro lusca sacerdos*) Sistrum sacerdotes Isidis portant. Lusca autem, ideo, quod nobiles deformes cum maritos non invenerint, ad ministeria Deorum se conferant.

SATIRA VI.

AD CÆSIUM BASSUM.

ADMOVIT jam bruma foco te, Basse, Sabino?
Jamne lyra, & tetrico vivunt tibi pectine chordæ?
Mire opifex numeris veterum primordia rerum,
Atque marem strepitum fidis intendisse Latinæ,
Mox juvenes agitare jocos, & pollice honesto
Egregios lusisse senes? Mihi nunc Ligus ora
Intepet, hibernatque meum mare, qua latus ingens
Dant scopuli, & multa littus se valle receptat.
Lunai portum est operæ cognoscere cives.
Cor jubet hoc Enni, postquam destertuit esse
Mæonides, Quintus pavone ex Pythagoreo.
Heic ego securus vulgi, & quid præparet Auster
Infelix pecori: securus, & angulus ille
Vicini, nostro quia pinguior: & si adeo omnes
Ditescant orti pejoribus, usque recusem
Curvus ob id minui senio, aut cœnare sine uncto,

Et

1. A*Dmovit*) Hanc satyram scribit Persius ad Cæsium Bassum poëtam Lyricum, quem fama est, in prædiis suis positum, ardente Vesuvio monte Campaniæ, & late ignibus abundante, cum villa sua ustum esse. Hic ergo dum viveret, Roma ad Sabinos necessario transibat, ubi brumali tempore in calido loco carmina scribebat.

6. *Mihi nunc Ligus ora*) Seipsum Persius significat secessisse in Liguriæ fines, videlicet propter Fulviam Sisenniam matrem suam, quæ post mortem prioris viri ibi nupta erat.

7. *Hibernat*) Sævit, vel à navigiis vacat. Sicut enim naves hibernare dicimus: sic & mare, cum non navigatur.

10. *Cor jubet hoc Enni*) Hunc versum ad suum carmen de Ennii carminibus transtulit.

24. *Tur-*

Et ſignum in vapida naſo tetigiſſe lagena.
Diſcrepet his alius. Geminos horoſcope varo
Producis genio. Solis natalibus, eſt qui
Tingat olus ſiccum muria vafer in calice empta,
Ipſe ſacrum inrorans patinæ piper: hic bona dente
Grandia magnanimus peragit puer: utar ego, utar?
Nec rhombos ideo libertis ponere lautus,
Nec tenuem ſollers turdarum noſſe ſalivam.
Meſſe tenus propria vive: & granaria (fas eſt)
Emole, quid metuas? occa: & ſeges altera in herba eſt.
Aſt vocat officium: trabe rupta, Bruttia ſaxa
Prendit amicus inops: remque omnem, ſurdaque vota
Condidit Ionia: jacet ipſe in littore, & una
Ingentes de puppe Dei: jamque obvia mergis
Coſta ratis laceræ: nunc & de ceſpite vivo
Frange aliquid: largire inopi, ne pictus oberret
Cærulea in tabula. Sed cœnam funeris heres
Negliget, iratus quòd rem curtaveris: urnæ
Oſſa inodora dabit: ſeu ſpirent cinnama ſurdum,
Seu ceraſo peccent caſiæ neſcire paratus.
Tune bona incolumis minuas? & Beſtius urget
Doctores Grajos. Ita fit, poſtquam ſapere urbi
Cum pipere, & palmis venit noſtrum hoc maris expers,
Fœniſecæ craſſo vitiarunt unguine pultes.
Hæc cinere ulteriore metuas! at tu, meus heres
Quiſquis eris, paulum à turba ſeductior audi.
O bone num ignoras? miſſa eſt à Cæſare laurus
Inſignem ob cladem Germanæ pubis, & aris
Frigidus excutitur cinis: ac jam poſtibus arma,
Jam chlamydes regum, jam lutea gauſapa captis,
Eſſedaque, ingenteſque locat Cæſonia Rhenos:
Diis igitur, genioque ducis centum paria, ob res

Egre-

24. *Turdarum noſſe ſalivam)* Cognoſcit turdorum ſapores. Solent enim quidam gulæ dediti, tantæ ſubtilitatis habere palatum, ut dignoſcant turdos, an cellarius, an terrarius ſit: an maſculus, an femina. Turdarum dixit abuſive, cum turdorum debuerat, ut Horatius ponit:

Pene macros, arſit, dum turdos verſat in igni.

30. *Ingentes de puppe Dei)* Navium tutelam dicit, quam in puppibus habent, vel pingunt.

35. *Oſſa inodora)* Sine unguentis: vel, *inhonora*, ſepulturæ honore carentia.

40 *Craſſo vitiarunt unguine)* Solent ruſtici cum oleum defuerit, adipem pecudum in pultem miſſo pro oleo uti.

55. *Ac-*

Egregie gestas, induco: quis vetat? aude.
Væ, nisi connives, Oleum, artocreasque popello
Largior: an prohibes? dic clare: Non adeo, inquis,
Exossatus ager juxta est. Age, si mihi nulla
Jam reliqua ex amitis, patruelis nulla, proneptis
Nulla manet patrui, sterilis matertera vixit,
Deque avia nihilum superest: accedo Bovillas,
Clivumque ad Virbi: præsto est mihi Manius heres.
Progenies terræ? quære ex me, quis mihi quartus
Sit pater: haud promte, dicam tamen, adde etiam unum,
Unum etiam, terræ est jam filius: & mihi ritu
Manius hic generis prope major avunculus exit.
Qui prior es, cur me in decursu lampada poscas?
Sum tibi Mercurius: venio deus huc ego, ut ille
Pingitur: an renuis? vin' tu gaudere relictis?
Deest aliquid summæ: minui mihi: sed tibi totum est,
Quicquid id est. Ubi sit, fuge quærere, quod mihi quondam
Legarat Tadius: neu dicta repone paterna:
Fœnoris accedat merces: hinc exime sumtus:
Quid reliquum est? reliquum? nunc nunc impensius unge,
Unge puer caules. Mihi festa luce coquatur
Urtica, & fissa fumosum sinciput aure:
Ut tuus iste nepos olim satur anseris extis,
Cum morosa vago singultiet inguine vena,
Patriciæ immejat vulvæ? mihi trama figuræ
Sit reliqua: ast illi tremat omento popa venter?
Vende animam lucro, mercare, atque excute sollers
Omne latus mundi: ne sit præstantior alter,

Cap-

55. *Accedo Bovillas*) Bovillæ sunt vicus ad undecimum lapidem Appiæ viæ: quia aliquando in Albano monte ab ara fugiens taurus jam consecratus, ibi comprehensus est. Inde Bovillæ dictæ.

56. *Clivumque ad Virbi*) Quatuor millibus ab urbe est Virbii clivus, qua iter est ad Ariciam, & ad nemus Dianæ, ubi Virbius colitur, id est, Hippolytus, quod bis in vitam prolatus sit. Nota autem apud Virgilium fabula est.

Ibid. *Manius*) Manium dicit deformem & ignotum hominem, eo quod Maniæ dicuntur indecori vultus personæ, quibus pueri terrentur.

61. *Qui prior es, cur me*) Apud Athenas cum juvenes ludos cursu celebrabant, qui victor esset, primus facem tollebat: deinde sequenti se tradebat, & secundus tertio: similiter omnes, donec currentium numerus impleretur.

67. *Fœnoris accedat merces*) Tractum est boc à patribus, qui dicunt filiis suis; hoc, quod vobis lucri de fœnore accessit, ad fructum, id est, ad usum vitæ vobis proficiat: reliquum vero pecuniæ reservate integrum.

Cappadocas rigida pingues plausisse catasta.
Rem duplica. Feci: jam triplex: jam mihi quartò,
Jam decies redit in rugam. Depunge, ubi sistam.
Inventus, Chrysippe, tui finitor acervi.

77. *Cappadocas rigida*) Gladiatores dicit. Nam apud antiquos, venales gladiatores in catasta ponebantur, ut in eis possent omnia membra inspici. Vel quia Cappadoces dicerentur habere studium naturale ad falsa testimonia proferenda: qui nutriti in tormentis à pueritia, equuleum sibi facere dicuntur, ut in eo se invicem torqueant, & cum in pœnâ perdurarent, ad falsa testimonia se bene venundarent.

Ibid. *Pavisse*). Legitur & *plausisse*: quoniam venales antequam in catasta imponantur, cantant universi pariter more gentis suæ.

80. *Inventus Chrysippe*) Chrysippus philosophus Stoicus Syllogismum *σωρίτην* vocavit, quem per adjectionem & detractionem ex acervi frumentarii similitudine ostendit.

F I N I S.

ISAA-

ISAACI CASAVBONI

IN

PERSII SATIRAS

LIBER COMMENTARIUS.

EJUSDEM

Persiana Horatii imitatio.

ISAACI CASAUBONI IN PERSIUM PROLEGOMENA.

SATIRAM Romanam duo iſta præcipuè conſtituunt: doctrina moralis, urbanitas & ſales, cætera communia ſunt ejus poëtis, cum aliis multis: acumen diſſerendi, eloquendi facultas, numerorum concinnitas: anima verò, ut ſic dicam, & *ὅρος τῆς οὐσίας* (*quod maximè eſſentiale eſt*) ejus carminis eſt, vitiorum inſectatio, & ad virtutem cohortatio: ad quæ perficienda ſalibus & jocis tanquam telo utitur: habet hoc Satira Romana cum ethico philoſopho commune, quod de moribus tractat: ſed tractationis proprius eſt modus, docet hic: illa plurimum caſtigat: naturam & cauſſas virtutum ac vitiorum ethicus inquirit: ſatiricus poëta vitioſos ferè objurgat: bonos parcius laudat & rarius: præterea cenſuræ ſuæ ſcommata, riſum, atque interdum etiam comicam & *ἀγυρτικὴν βωμολοχίαν* (*circumforaneam ſcurrilitatem*) ſatiricus admiſcet: quo nihil alienius à ſeveritate philoſophica, nam cynicos & ſimilis petulantiæ magiſtros, præter habitum nihil quicquam philoſophorum habuiſſe certum: *ἑξάμετρον* verò Satiræ, metri lex. Minus rectè ſentire eos, qui Romanam Satiram cum Græcorum Satyrica poëſi comparant, ut ab illa ortam, ſatis probavimus eo libro quem de utraque illa poëſi in gratiam nobiliſſimi doctiſſimique viri, Johannis de Rieu Rutenorum præſidis, à nobis ſcriptum, Perſio comitem adjecimus. Cum autem trium Romanæ Satiræ poëtarum, Horatii, Perſii, & Juvenalis, idem ſit propoſitum, idem ſcopus, quem antè diximus: magna tamen inter ipſos eſt differentia: quod breviter heic oſtendere conſtituimus: non eo quidem animo, ut alium alii ambitioſe anteponamus: ſic enim exiſtimamus: omnes eſſe eximios, omnes lectu digniſſimos, & qui diverſis virtutibus laudem prope parem ſint conſecuti: ſed quando neque hi, neque omnino quiſquam mortalium *πάνθ᾽ κατορθοῦν πεφυκὼς ἐγένετο*, (*omnia benè facere natus eſt*) munire viam juventuti volumus, ad æſtimandas ipſorum virtutes judicio recto: & *ἀποτυχίας* (*nævos, aberrationes:*) ſiquæ illæ ſunt, animadvertendas: qua in re, cum vel ſuaviſſimus ſtudiorum poſitus ſit fructus, difficultas ſine controverſia verſatur maxima, præclare enim hoc Dionyſius Longinus, ut alia multa, *ἡ τῶν λόγων*, inquit, *κρίσις, πολλῆς ἐστι πείρας τελευταῖον ἐπιγέννημα*, (*de ſcriptis vel oratione benè judicare, longæ experientiæ ſupremus eſt fructus,*) nos verò ut huic oneri ſubiremus, non humerorum fiducia, ſed publicæ utilitatis ſtudium compulit. Accedit huc, quod conſentientibus veterum ſuffragiis, qui poëtam noſtrum mirati ſunt: auctoritatem judicii ſui recentiorum non nemo opponere non dubitavit: at qui vir? tanti judicii, tantæ eruditionis, tam portentoſi acuminis, ut & Perſius magnum ſolatium habeat, quod Æneæ magni dextra cadit: & nos vel bonam cauſſam prodere, diu conſtitutum ac certum habuerimus, potius quàm cum illo Hercule in certamen deſcendere. Verùm de cenſura divini illius viri poſtea: nunc quas diximus differentias proponamus. Prima & omnium maxima eſt circa *τὸ φιλοσοφικὸν μέρος*, (*quod ad philoſophiam ſpectat,*) jam enim diximus non levem eſſe huic poëſi cum morali philoſophia affinitatem, quid enim philoſophiæ proximum & affine, ſi hoc non eſt, de virtutibus & vitiis diſputare? heic verò magnum inter hos diſcrimen, ut enim quiſque fuerat educatus, ut erat doctus &

moratus, ita versatus est in hac parte. Horatius libertinæ prosapiæ homo, & patre coactore natus, etsi magno parentis studio eductus, nihil spirat heic altum, sed ubique circa vulgatissima morum præcepta occupatur: quodque longe gravius est, & fatetur ipse de se, parum sibi constat, nec fidelem virtutis magistrum agit: passim enim in aliena transit castra, non tanquam explorator, sed tanquam transfuga: sæpe Stoicum dicas: sæpe Epicureum, aut Aristipeum: sæpe verò de Anyti & Meliti aut Aristophanis gente prognatum: adeò frequenter & acerbè Stoicos, penes quos solos illa ætate sapientiæ magisterium fuit, suggillat, & irridet: neque dubitandum est, qualem videmus in ipsius scriptis, talem fuisse in vita quoque inconstantiam, scripsit enim sicuti vixit. Juvenalis mores ignoramus: in Satiris quidem suis τὰ φιλοσοφούμενα (*quæ spectant ad philosophiam*) sic tangit ut facile appareat, diuturniorem ipsum rhetori quàm philosopho operam dedisse: è rhetorum enim schola & declamationum exercitationibus ad satiram scribendam haud dubiè se contulit: unde illa acuta dicta, & ut vocabant sententiæ, quas in opere admirabili De poëtica tantopere Julius Scaliger est admiratus. Persius verò qui ad Satiræ scriptionem, ut testatur ipse, in quinta, ab eodem Cornuto fuerat institutus, à quo rerum Stoicarum cognitionem acceperat, (magnis enim opibus innutritus, ac felicissimè fuit educatus) & utroque φιλοσοφικώτερος est: & eo nomine Horatio longè melior, quod uni æquus virtuti, perpetuus ac constans vitiorum hostis; sui semper similis, instrumento graviorum artium poëticam locupletat: Stoïcam denique professionem nunquam obliviscitur, adeò exactè & doctè aliquando στωϊκίζει, ut ne Zeno quidem ipse aut Chrysippus, quod alibi dicebamus, porticum illam melius fuerit fulturus: itaque cùm universæ hujus philosophiæ duæ sint partes à sapientibus proditæ, Decreta & Præcepta, sive τὸ δογματικὸν καὶ τὸ παραινετικόν. omnis Horatii & Juvenalis de virtute oratio ad præceptivam partem spectat: decreta seriò attingunt nunquam. Persius verò assurgit altius, & Stoïcum de ultimo fine dogma ubique urget, ubique inculcat: gnarus præcipuum caput τῆς στωικῆς τέλος doctrinæ hujus eo contineri: qui igitur non ignoraret longum iter esse ad vitæ emendationem per præcepta, breve & efficax per dogmata: prudentissimo consilio utrumque instituit: quod nos suis locis diligenter observavimus. Scias verò cùm Persium legas, sentire illum quæ dicit, & quod Græci ajunt, πάντ᾽ ἐκ διαθέσεως γράφειν, καὶ ἀπὸ τῆς καρδίας, οὐκ ἀπὸ τῶν χειλῶν, (*ex vero affectu & animi sui sententia scribere, non ab extremis labiis,*) didicerat nempe nobilissimus juvenis à Cornuto præceptore suo, viro juxta sapiente & docto, non magis de virtute loqui, quam ex virtute vivere: quod enim probitatem quam in aliis exigebat ipse præstaret, testis est qui vitam ejus scripsit, auctor dubio procul antiquissimus: testis etiam est modestia illa divina quam ubique præ se fert in hoc libro. testis & illa consuetudo arctissima cum Thrasea Pæto, viro ad exemplum virtutis noto; & Arria Pæti conjuge, ipsius cognata, prioris illius Arriæ ἧς τὸ κλέος οὐρανὸν ἵκει, (*cujus gloria ad sydera usque lata est*) filia, matri quam simillima, testeis denique & alii quorum amicitia usum legimus, Viri omnes gravissimi, & magna sui sæculi ornamenta, Servilius Novianus, Lucanus, Seneca. Quamobrem omnium Persii laudem hanc primam & velut fundamentum cæterarum ponimus, quod ad præcipiendum de virtute, non ut aliquis è circo aretalogus, aut indoctus è trivio cynicus prosiluit: sed scientiarum plenus, & disciplinis philosophorum diu excultus, eò accessit: propter emendatos mores suscepto operi non minus aptus, quàm eloquendi facultate abunde instructus. Est & alia non contemnenda circa hanc partem inter hos poëtas differentia: nam Horatius, quod alius ipse sapienter præcepit illo versu,

Denique sit quod vis simplex dumtaxat & unum:

nunquàm ipse, aut rarissimè in Satiris suis servavit: quamcumque enim materiam fuerit aggressus eam mox deserit: nudas sæpe præceptiones congerens, non multò aliter ac vetustissimi illi, καὶ τῆς οἰκονομίας λόγου πάντη ἄπειροι, ὡς εἰπεῖν, ἀμύητοι, (*rationis, seu artis dispensandæ penitus ignari*) Theognis, Phocylides, & his similes: itaque pars maxima Satirarum Horatianarum meram lancis illius saturæ & ποικιλίας imaginem exhibent. Longe aliter poëta noster: qui more philosophorum à proposita initio thesi vix digreditur, abit certe nunquam: ut non aliud ferè scribere satiram ei fuerit, quam petitos è philosophia locos carminis legibus includere. Lucilium sine dubio imitatus est Horatius: Persius verò, primus omnium Rom. Satiram hujus generis, duplex enim fuit, hac observatione auxit, correxit, atque in melius mutavit: etsi enim ad priorum imitationem, maximè autem unius Horatii, totum se comparaverat: judicio tamen ubique usus est suo; ut etiam inferius

sumus

sumus observaturi. Probavit Persii consilium Juvenalis: qui non per saturam, quod ajunt, varia argumenta eodem carmine complectitur: sed Persiano more cuique satiræ ἓν καὶ ἁπλοῦν ὑποκείμενον [illegible] (*unum & simplex argumentum*) ut plurimum addicit. Huc etiam pertinet quod in Persiana Horatii imitatione observabamus, de gravitate in disputationibus nonnullis Stoïcorum explicandis, Persio servata, Horatio neglecta: cujus rei illustre est exemplum in Persii quinta, & Horatii Davo: ex quorum carminum comparatione ingenia utriusque poëtæ diversa, & discrepantes ideæ quas rhetores dicunt optimè queant dignosci. Differunt præterea hi poëtæ in salibus & illa urbanitate quam Satiræ Romanæ propriam diximus: necessitatem hujus partis in hoc poëseos genere docet Persius, cùm scribit de Horatio:

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admissus circum præcordia ludit.

Etiam in quinta cùm facit Cornutum hæc sibi dicere:

——— *Pallentes radere mores*
Doctus, & ingenuo culpam defigere ludo.

quare non potest dubitari ipsum in Satiris scribendis id habuisse propositum, ut tristitiam argumenti & reprehensionum atrocitatem jocorum festivitate exhilararet: sed Persius jam tum in illa sua adolescentia gravis, totusque ad severitatem factus, Xenocrati quàm Menippo similior, Gratiis, meo judicio, raro litavit: longe enim hac laude & ab Horatio superatur, & à Juvenale; quorum uterque felicissimè est assecutus, quod voluit noster, nec potuit: excellunt igitur in eo Horatius & Juvenalis: etsi ratione diversa: nam illius sales τὴν ὀχλικὴν ἀναγωγίαν, (*trivialem, vel popularem petulantiam*) & ut ita dicam, plebejum aliquid fere sapiunt; hujus omnes joci, quibus abundat, sic sunt urbani & salsi, ut acumen sæpe atque eruditionem præ se ferant, & ingenium longo declamandi usu probe subactum. In nostro verò loca non pauca sunt quæ palàm ostendunt non displicuisse illi jocos, sed non contigisse, quod de Demosthene Fabius scribit: velut in prima ubi disertè ait, ridere se malos poëtas, ille verò non γελᾷ (*ridet*) solum, sed etiam λοιδορεῖ (*convitiatur*,) jocosa & non invenusta illa:

——— *Nunc non cinis ille poëta*
Felix? ———

Et quæ sequuntur, illud convitio propius:

Rancidulum quiddam balba de nare locutus:

Item illa:

——— *Nugaris cùm tibi calve*
Pinguis aqualiculus protenso sesquipede extet.

Illa verò,

O Jane à tergo quem n. ———

Indignationem illius magis arguunt, quàm aptitudinem ad movendum risum: quin etiam, sicut in Demosthene observarunt veteres critici, nunquam adeò à sese ipsum abire, quàm ubi facetus vult videri: ita nos de Persio pronuntiare non vereamur, si qua sunt in ejus libro frigidiuscula dicta, si qua ex periculo petita, in ea ipsum incidisse, dum quærit jocos & vult ridere; quod per naturæ suæ temperamentum illi nequaquam licebat: frustra enim est cùm persuadere vult nobis fuisse se petulanti splene cachinnonem: ain' tu Persi? σὺ δ' ὦ ἀγαθέ, ἵλεως ἴσθι, (*tu verò ô bone, propitius esto*) & nobis ignosce, qui hoc tibi non credimus: quin potius existimamus in te expertiisse, quod apis Attica de Persa nescio quo dixit: ἂν ῥᾶον ἂν πῦρ ἐκθλίψαι ἀπὸ σοῦ ἢ γέλωτα, (*ignem faciliùs exprimi ex te posse, quàm risum.*) Enimvero cum sint loci plures è quibus ridicula dicta ducantur, Horatius & Juvenalis eos jocos non raro usurparunt, quibus aliquid inesset obsceni: qua impuritate cùm fere in totum Persius abstinuerit: non ambigent sani judices, quin etiam in eo dicendus sit vincere. in quo culpa ingenii vincitur: nimium enim risus pretium est, si honestatis & probitatis impendio constat. Sed quæ ridere negavit Persio natura, ingenti dote defectum & ὑπόμνημα istud pensavit, cùm illi vim dedit & acrimoniam, & illud quod magistri dicendi τὸ ἐναγώνιον πάθος dicere consuerunt: quam virtutem tanti facit criticus Halicarnassensis, ut Isocratis orationem, quòd ea careret, anima carere dicat: in Persio verò qui spiritus? qui ardor? qui stimuli? nam libertas quidem tanta, ut ne mortis quidem metu adduci potuerit, quò Neroni parceret: & tamen

lenilli-

lenissimorum fuisse morum accepimus: sed acrem faciebat impressum ejus animo, altisque nixum radicibus vitiorum odium. Quod igitur desiderant sapientes, contra vitia dici asperè, contra pericula animosè, contra fortunam superbè, contra ambitionem contumeliosè, ut ad Senecam suum scripsit olim Lucilius: id cùm noster efficiat, illud simul ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος *(ex multâ abundantiâ)* præstat, quod antè dicebamus, ut liqueat tibi illum sensisse quæ scripsit. Atque hæ sunt differentiæ præcipuæ quas in tribus hisce poëtis circa illa deprehendimus, quæ Satiram Romanam propriè χαρακτηρίζουσι *(notant,)* ad reliquas verò quod attinet virtutes, τῶν πραγματικῶν καὶ τῶν λεκτικῶν τόπων, *(quæ vel in rebus, vel in verbis positæ sunt;* ut Quintil. interpretatur: vel ut idem alibi, *quæ vel ad inventionem, vel dispositionem pertinent:)* ne longum faciam, ita sentio, puritate sermonis, gratia narrationum & ἀφελείᾳ *(simplicitate)* atque inexplicabili quodam, etiam extra jocos, lepore excellit Horatius: ubertate inventionis, copia exemplorum, tractandi dexteritate, τῷ περὶ τὰς νοήσεις ἁδρεπηβόλῳ. *(fœlici quadam sententiarum ubertate & amplitudine,* ut interpres Longini vertit:) denique τῇ πομπικῇ & ἀξιωματικῇ λέξει *(grandis & sublimis orationis genere, ad pompam, & authoritatem conciliandam comparato)* præstat Juvenalis. Persius inter hos duos interjectus, neque castitate sermonis Juvenali cedit: & illâ quam exposuimus pugnacitate, celeritate, & γοργότητι Horatium superat: character dicendi in Horatio humilior, in Persio grandior, in Juvenale ut plurimum sublimis: figurarum, quæ sunt orationis lumina, beata apud Horatium & Juvenalem copia: noster illis potissimum quæ rebus addere pondus sunt idoneæ, & ἠθοποιΐᾳ καὶ ἐναργείᾳ *(alienorum morum imitatione, & evidentia, seu illustratione)* pene regnat: vel illas mihi considera hominis sordidè parci descriptiones, quas in quarta, in quinta, & in sexta duobus locis posuit, non poterant tenacium mores effingi majore cum evidentia: taceo de verborum tropis, quorum crebritatem apud Persium sola excusaverit Satiræ licentia: densitate enim sua orationi tenebras nonnunquam offendunt: de quo mox. Numerorum verò concinnitatem cùm apud Horatium nullam invenisset, nullum juncturæ studium: hanc securitatem Persius nequaquam probavit: sed numeris ita consuluit, ut ista laude eum quem sequebatur longo intervallo pone se reliquerit: quid enim hujus versibus numerosius? quid absque mollitie concinnius? neque electione est opus: omnes apti: omnes sonori: quidam verò ita magnifici, ut ad majestatem Maroniani carminis videantur aspirare: neque aliquis mihi illum objiciat,

——— *Euge euge, omneis bene miræ eritis res.*

probavimus enim, ingeniosissimum poëtam arte & judicio usum viribus suis eo loci pepercisse. Exposuimus hactenus, ut erat noster captus, præcipua capita institutæ comparationis inter Romanæ satiræ clarissimos poëtas. ostendimus quæ singulorum propria essent κατορθώματα, *(bona)* quæ ἐλαττώματα, *(defectus)* clarissimeque, nisi fallor, demonstravimus, ex illis esse neminem, qui virtute quadam sibi peculiari reliquis non præstaret: neque rursus esse ullum, qui cæteris ratione aliqua non esset inferior. Persium verò adeo non esse indignum qui comparetur cum Horatio & Juvenale, ut vel de palma cum utrovis eorum jure suo possit contendere: etsi non sine aliqua ipsius injuria potest cum tantis ingeniis committi Persius: cui per brevitatem vitæ totum se palam facere, & ingenii sui dotes maximas publicare non licuit, ut ex uno libello, atque eo imperfecto nec dum perpolito illum æstimare. hoc vero fit leonem ex ungue, & quod apud Homerum faciunt proci, ἀπὸ τοῦ ἐκ μυῶν ἐμφαινομένου τοῦ ἀνδρὸς *(ex toro uno musculove qui per laceram vestem apparet, de toto corpore judicare.)* Quid igitur de gravissimi illius Censoris judicio dicemus, qui tantum virum suffragiis privatum in Cæritum tabulas retulit? & quidem non censoria nota affectum, sed ignominiæ elogio misere jugulatum, ineptum pronuntiat, indignum qui cum reliquis in comparationem veniat, ostentatorem eruditionis, obscurum denique, non secus atque alterum Heraclitum vel Cinnam. Pax! vir incomparabilis, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων; *(quale tibi verbum per vallum dentium elapsum est?)* Persius ut sit ineptus? si ineptum diceret quem Græci ἀπίθανον ἐν τῷ γελοίῳ, *(non aptissimum ad jocandum:* ut Cic. de Epicuro) concederem: ne nos quidem enim imus inficias facultatem hujus rei illi defuisse: sed ostentatorem eruditionis quod nominat, omnino haut persuadet: fatemur eruditissimum poëtam eruditionem ubique ostendere: usquam ostentare, negamus: illud doctissimi quique solent: quis autem uberius quàm σεβασμιώτατος *(venerabilissimus)* hic Censor? cujus scripta omnia χρυσοῦ χρυσότερα *(auro magis aurea)* siquis negat chyma veterum undique redolere, haut mecum sentit: hoc solet vanissimus quisque tantum, insolen-

solentissimus καὶ ὑψηλαθέστατος: quorum nihil in splendidissimum hunc Romanum equitem cadit: de cujus singulari modestia, & liberali educatione sub maximis praeceptoribus, non autem cathedrariis sophistis, & vitae illius auctor meminit, & nos aliquid supra attigimus. At obscurus est, & dignus cui nomen indatur Scotino: mirari subiit non semel; de obscuritate Persii verba fecisse illum virum, cui nihil erat obscurum: certe aliud Quintilianus judicabat cum vera laude dignum pronuntiaret: aliud Hieronymus, cùm disertissimum Satiricum vocaret: mihi quoque non pauci hujus poëtae versus ita clari & λαμπροὶ videntur, ut vel in cisio à mediocriter doctis legi possint: quare non totus liber profectò est obscurus: sed loca tantum nonnulla, quid! solus hic obscurus? non etiam optimus quisque attentissimum & πολυμαθέστατον (*doctissimum*) requirit lectorem? non commemorabo Thucydidis τὰς ἀσαφείας, τὰς ἰμ ἀξεδολὰς, τὰ γλωσσηματικὰ καὶ ξένα, τὰ ἀνακόλουθα (*involutas in rebus & verbis sententias; peregrinas & minus usitatas voces; altero membro mancas, & inconsequentes sententias:*) & similia multa, quibus obducta caligo ingens illius historiae: silebo Platonis τὰς ἀκράτους ἐ ἀπηνεῖς μεταφορὰς, (*parum moderatas & inclementer metaphoras:*) de quibus Longinus: hoc solum dicam, maximarum difficultatum ea potissimum scripta esse plena, quae omnium seculorum docti homines maximè sunt admirati: quis Pindarum intelligeret aut Aristophanem absque eorum interpretibus foret? quis Graecis literis doctus choros tragicorum inoffenso pede percurrit? Theocriti τὰ σκληρὰ (*obscura*) notant veteres critici: neque indignantur; nos offendent Persianae difficultates? & qui laboriosas illius opilionis ineptias non gravamur; tam severum hujus carmen ut intelligamus, operae nos poenitebit? porro obscuritatis hujus diversas afferre caussas possumus, easque certissimas; in auctore sunt aliquae, aliae extra illum, quaedam in interpretibus. Non negabo perobscura quaedam esse in quarta, prima quoque: sed poëtae facilè ignosco, cùm cogito crudelissimi & φονικωτάτου (*sanguinis avidissimi*) tyranni, in quem illa erant, metu, de industria atramenti sepiarum aliquid esse affusum: neque dubito sapientissimum praeceptorem Cornutum scribenti adfuisse, qui vetus verbum crebrò illi insusurraret, Σκότισον (*obscurus esto!*) quod etsi disertè Probus, sive quicunque est vitae scriptor, non dicit, ea tamen narrat, ex quibus hoc debeamus colligere. Jam cum scribit idem βωμολόχος, verecundiae virginalis Parthenium nostrum fuisse; aliud agens caussam nos docet cur ille locus tenebricose fuerit tractatus, cui vix alius toto libro obscuritate par, obscoenitate similis nullus: ἐπανορθῶ illam dico è quarta, *At si unctus cesses.* Etiam illud ultro concedimus, nonnulla Persii loca tropis parum usitatis & audacioribus esse offuscata: hujus quoque non culpam, sed caussam, ita enim dicere aequius, ingenio poëtae assignamus: quod cùm esset magnum, magna sectabatur: dictiones autem tropicas magnitudinem natura sua habere; cùm alii docent τὸ περὶ τοὺς λόγους, (*eloquentiae magistri*) tum affirmat hisce verbis ὁ τῶν λοιπῶν κριτικῶν κορυφαιότατος Longinus (*qui veterum omnium criticorum judicio maximè praestat:*) μεγάλας, inquit, φύσει εἰσὶν αἱ τροπικαὶ λέξεις, καὶ ὑψηλοποιοὶ αἱ μεταφοραὶ, καὶ οἱ παθητικοὶ καὶ φραστικοὶ τόποι αὐτοῖς χαίρουσι τόποι, (*grandes naturâ sunt figuratae dictiones, & ad sublimem orationem conferunt metaphorae: in affectibus etiam movendis, & in narrationibus ut plurimùm illis locus,*) hae sunt illae parum moderatae & inclementes (id enim est ἀπηνεῖς) metaphorae quas ait idem in Platone, quo nemo unquam facundior, notari solitas à dicendi artificibus nonnullis: etiam Demostheni quae objiciebantur ab Æschine, tanto cum hiatu ut θαύματα (*miracula*) diceret esse non ῥήματα (*verba:*) quid aliud fuêre, nisi paullò duriores translationes? adeò magnis quibusque ingeniis familiares hujusmodi excessus, & αἱ παρακεκινδυνευμέναι φράσεις (*abruptae*, Senecae: *periclitantes*, Quint.) dictiones. Dionysio quidem Halicarnassaeo si credimus τὴν ἀσάφειαν πολλαχοῦ δεινότητα εἶναι: (*obscuritati vim & acrimoniam non raro inesse*) non jam excusandus fuerit nobis Persius; verùm praeconio δεινότητος (*solertiae*) clarandus. Fuit praeterea Flaccus noster οὐ φιλόμυθός τις, (*natura minime fabulosus & loquax*) sed amans brevitatis: quae res obscuriorem est ubi illum reddit: non alia caussa fuit, ut unum saltem exemplum afferam, cur hactenus non intelligeretur ille versus:

Inventus Chrysippe tui finitor acervi;

quem primi nos, absit verbo invidia, ex poëtae mente sumus interpretati. Extra auctorem possunt multa afferri: ego pauca tantùm commemorabo. Quod igitur multa obscura hodie videntur, quae cùm scribebantur pueris erant obvia: non penes auctorem culpa haeret, sed penes lectorem: quotus enim quisque Persium legentium saltem mediocrem morum veterum & historiae antiquae cognitionem sudore partam habet? Adde quod ipsa rerum natura, progressu temporum ita novam rebus huma-

humanis faciem inducit, ut ad intelligendos veteres scriptores, nihil persæpe hodiernæ vitæ comparatione nos juvante, velut in tenebris sit micandum, & fallacibus conjecturis ad veritatis indagationem insistendum: atque huic querelæ tum præsertim est locus, quando vel privati vel publici mores præstringuntur: in quo solo & comœdia & satira Romana versantur. Non prætermittam genus ipsum poëseos, natura sua difficilioris: nam ut alibi probamus, Satira hæc & genus & nomen est non plebeii poëmatis, sed carminis eruditi: & propter affinitatem quam habet cum dramaticorum fabulis, ipsa personarum mutatione perplexum. Interpretes verò diverso modo obscuritati de qua dicimus caussam præbuerunt: veteres, quia perierunt: quæ fuit seculi barbari flagitiosa negligentia: recentiores, quia alia οὐχ ἑρμηνεύοντες, *(non explicantes)* alia παρερμηνεύοντες, *(malè explicantes)* lectores persæpe aut incertiores & indoctiores quam dudum aut malè doctos dimiserunt. Nemo in suam contumeliam dictum putet, quod de iis dicimus qui hanc provinciam ante nos administrarunt: nam & nos qui eorum diligentiæ succrevimus, tam meminimus homines esse, falli faciles, literis leviter tinctos, quàm scimus, ipsos quæ nesciverunt aut malè sciverunt, ignorasse vel probasse quia homines erant: hoc ingenuè profitemur nondum quenquam incidisse in manus nostras è tot poëtæ hujus interpretibus, cujus rationem & interpretandi viam possemus probare, unicum excipio Hadrianum Turnebum virum in hoc genere literarum eminentissimum: qui si ex professo Persium suscepisset enarrandum, nullo, ut arbitror, spicilegio nobis relicto, aliud scilicet curassemus: nunc cùm obiter tantùm quædam tractaverit, exemplo illius ad hoc quicquid est operis concinnandum sumus excitati. Quoniam autem de libri hujus obscuritate multa docti indoctique passim loquuntur: ne quid omitteremus quod ad lucem illius posset desiderari, postquam semel interpretem professi eramus, Græcorum illud verbum χελώνης φαγεῖν, ἢ μὴ φαγεῖν *(de testudine edere, vel non edere)* censuimus nobis esse usurpandum: quò enim interpres, nisi ut obscura illustret, difficilia facilia reddat vel primas literas doctis? quod quidem dum pro virili nostra conamur, eò polixiores facti sumus, quò brevior Persius: nam illorum fastidia quibus satis est magnos scriptores ὁλοσχερῶς ἐπινοεῖν *(generatim atque universè, sive perfunctoriè cognoscere)* sapientissimo Imperatorum Marco reprehendi memineramus. Simul juvabat ejus auctoris explicationi immorari, cujus singula prope verba aliquid βιωφελὲς *(vitæ utile)* continere animadvertebam. Multa nos in tam erudito poëta observasse de quibus ne cogitarunt quidem alii, si dixerimus, fiducia veri fit, non inanis jactatio: quid autem præstiterimus, docti & candidi lectoris facimus arbitrium: nam etsi mediocris saltem diligentiæ sumus nobis conscii: scimus tamen, οὐ πάντως τῶν ἀγωνιζομένων εἶναι τὰ ἆθλα, *(non omnes qui diligentes & attenti sunt præmia habere in suâ potestate)* ut dicebat olim B. Chrysostomus: ἀλλὰ δηλονότι τοῦ ἄνωθεν βραβεύοντος, *(sed illum utique qui desuper pro suo arbitrio dispensat.)*

D E

DE PERSIO NONNULLA:

SIVE,

Ad Persii vitam à Probo aut alio vetusto auctore scriptam, notæ.

PERSIÆ gentis perquàm rara in veterum monumentis mentio extat: plebejam non patritiam fuisse, Fasti suadent, in quibus nemo, quod sciam, ejus nominis celebratur: id nos eo magis miramur, quia de vetustate illius gentis dubitare non possumus. Tempore belli Punici secundi circa annum V.C. IↃXLIV. *florebat militari laude in Romanorum castris C. Persius, vir impiger, non in transcursu Livio narratus in* XXVI. *historia. Annis post hunc paulò minus centum, vixit Romæ C. Persius*, omnium fere nostrorum hominum, *verba sunt M. Tullii*, doctissimus: *cujus miniatulas ceras adeò reformidabat ille aliorum irrisor, Lucilius, ut sua à Persio legi nollet: quod præter ipsius testimonium, etiam Cicero & Plinius memoriæ prodiderunt. An ex eadem stirpe isti duo orti sint, & utrum commune Persio nostro cum ambobus aut altero eorum genus fuerit, in tanta veterum monumentorum inopia sciri hodie non potest. Primum generis auctorem Græcum fuisse, aut à Græcis oriundum, haut fortasse temerè ex ipso nomine conjiciebam: nam Persius Græcum est nomen, non minus quàm Perseus & Persæus: nobilem sanè philosophum Persæum, de quo Diogenes Laërtius aliique multa, etiam Persium reperimus nominatum: ut in antiqua vita Arati poëtæ. Persii quoque poëtæ Græci Phocæensis vetustissimi ex Apophthegmatis Callisthenis Julius Pollux libro nono meminit: urbanum illius in Eubulum Atarnitam dictum eo loci commemorans: non autem Eubuli in ipsum Persium, ut scriptum scimus ab eruditissimo viro Lilio Gyraldo, Pollucis verbis perperam acceptis: quæ in vulgatis editionibus corrupta, ut sit aliqua sententia, ita legimus:* ἐν δὲ τῷ ε̄ νομισμάτιόν τι εἶδος οὕτως ὀνομαζόμενον ΦΩΚΑΙΤΑΙ. φησὶ γοῦν ἐν τοῖς Ἀποφθέγμασιν ὁ Καλλισθένης, ὑπὸ Εὐβούλου τοῦ Ἀταρνείτου τὸν ποιητὴν Πέρσιν ἀμελούμενον, εἰς Μιτυλήνην ἀπελθόντα γράψαι, διότι τοὺς Φωκαΐτας ὡς εἶχεν, ἔχοι ἤδη ἐν Μιτυλήνῃ μᾶλλον ἢ ἐν Ἀταρνεῖ. *Eubulus iste Atarnensis ille est, de quo Laërtius in vita Aristotelis: homo dives, & ut scribit Strabo, argentarius, jocus Persii est in ambigua notione vocis* Φωκαΐτης: *quæ & Phocæa prognatum, & certum genus nummi significat, cùm igitur patria relicta Atarnam venisset Persius ad Eubulum, ut illius opibus sustentaretur, falsus exspectatione sua Mitylenam se transferre fuit coactus: undè ad Eubulum scripsit, mirari se, quod homo avarus & pecuniæ amans Phocaitas Mitylenam passus esset transferri, neque Atarnæ retinuisset. Sed redeo ad nostrum: cujus vitam habemus à vetustissimo auctore scriptam, sive Probus ille fuit, sive alius: in qua sunt digna animadversione nonnulla, quæ heic breviter indicabimus: nam scripti codices ab edita lectione nihil ferè variabant. Principio scribit* natum Persium pridie nonas Decembreis, Fabio Persico, L. Vitellio Coss. decessisse VIII. Kal. Decem. Rubrio Mario, Asinio Gallo Coss. *in fine verò sic:* Decessit vitio stomachi, anno ætatis XXX. *non constat his ratio: nam falsum est vixisse Persium annos triginta: qui, si ratio ineatur temporum heic adnotatorum, novem circiter diebus prius obiit, quàm annum vitæ vigesimumoctavum impleret: incidit enim Fabii & Vitellii consulatus in annum* V.C. IↃCCLXXXVII. *Tiberii* XX *à passione Domini primum, ut placet diligentioribus temporum scriptoribus. Marius verò & Asinius octavo Neronis anno Coss fuerunt. sic igitur corrigendus error in numeris admissus: propius ad verum accedit*

cedit Hieronymus, qui in Chronico Eusebii anno vitæ XXIX. *mortuum Persium adnotat. Persii patrem Flacci cognomen habuisse ex hac vita discimus: unde paret illud quam sit ridiculum, quod quidam somniarunt: poëtam nostrum id cognomen invenisse ab Horatii Flacci imitatione: quod non solùm ἀνιστόρητον, sed etiam ineptum est: nec minus illud quod addunt, Severum esse eundem nuncupatum, ob sectæ Stoicæ professionem: mirum quis hoc ipsos docuerit: nam & vitæ scriptor, & omnes veteres hoc mysterium nobis inviderunt: sed videtur huic vanissimo commento occasionem præbuisse inscriptio illa, memoriâ avorum Volaterris, (ea Persii patria) inventa: ubi A. Persii cujusdam octennis pueri fit mentio cui cognomen fuit Severo. Rhetor ille Virginius Flaccus apud quem studuisse Romæ dicitur Persius, pater fortasse fuerit aut patruus Verginii Rufi illius, qui temporibus Neronis studia juvenum eloquentiæ fovebat, ut refert Tacitus Annalium libro* XV. *is est de quo Plinius Secundus epistola prima libri* II. *quem etiam de arte rhetorica scripsisse auctor Quintilianus. Inter Persii amicos nominat hic auctor* Calphurnium Staturam: *nisi legendum est* Suram: *quod commune fuisse cognomen multis gentium Romanarum, nemo ignorat; illud verò alterum alibi legere non meminimus. Ait:* coluit ut patrem Servilium Numanum; *scribendum,* Novianum: *hic ille est Servilius Novianus de quo Fabius libro decimo, in censura de ætatis suæ historicis: meminêre illius & Plinius uterque. Max cùm ita scribit:* Ipse etiam decem ferè annis summè dilectus à Pæto Thrasea est: *hoc videtur dicere, affinitatem quæ Persium Thraseæ conjungebat, ante annos ferè decem fuisse prius contractam, quàm supremum ipse diem obiret: quæ subjicit de Persii opibus ita scribi debent:* Reliquit circa HS vicies matri & sorori: scriptis tantùm ad matrem codicillis, rogavit eam, ut daret Cornuto sestertia, ut quidam dicunt, centum: ut alii volunt, argenti facti pondo viginti. *Vicies sestertium æstimatione Budæi aureorum solatorum quinquaginta millia efficiunt: æstimatione aliorum circiter millia* XLV. *centum sestertia Budæo, aurei Francici bis mille quingenti; aliis, bis mille tantùm: absurdissimè hæc vulgò accipiuntur. Quod ait Probus reliquisse Persium hunc librum imperfectum, & versus aliquos in ultimo libri fuisse demptos: non ita accipiendum quasi deesset aliquid Sat.* VI. *quæ haud dubie integra est, neque poterat concinniore fine claudi, quàm ut hodie finitur: sed si quid demptum est, dubio procul principium illud erat novæ Satiræ. Etsi verò certum est, rectè Persii librum hodie in sex Satiras distingui: in antiquissimis tamen membranis aliam distinctionem invenimus: in multis enim codicibus quinque solùm Satiræ numerantur, quarta ad tertiam adjuncta, in quibusdam continuus est unus liber, nulla Satirarum facta distinctione. Sanè Priscianus atque alii grammatici antiqui quoties Persium laudant, librum nominant, non Satiras numerant. Lege deinde,* Scripserat & paucos in socrum Thraseæ Arriæ matrem versus, quæ se ante virum occiderat; *notissima est historia de Arria uxore Pæti Cæcinæ, quæ mater fuit Arriæ conjugis Thraseæ Pæti, atque ipsius Thraseæ socrus. Scribe etiam:* editum librum continuo mirari homines, & diripere cœperunt; *non* deripere, *aut ut ut doctis quibusdam videbatur* diribere: *elegantissimo verbo expressit aviditatem lectorum, qui librum Persii simul ac fuit publicatus, cupidè sibi quisque parabant. Hieronymus ad Pammachium de Epiphanii literis ad Johannem Jerosolym.* Harum exemplaria certatim Palæstinæ rapiebantur, vel ob auctoris meritum, vel ob elegantiam scriptionis. *Severus Sulpicius Dial. primo, cap.* XVI. *de suo libro quo vitam Martini descripsit:* cùm totâ certatim urbe raperetur, exultantes librarios vidi, quod nihil ab his quæstuosius haberetur. *Postremò sciendum, quædam à grammaticis tanquam Persii afferri, quæ in his illius satiris non invenias: ut exempli gratia, à Servio in tertium Georgicorum illa verba,*

—— fidit
Infantes statuas. ——

ab Isidoro hunc versum, libro XVII.

Buccina jam priscos cogebat ad arma Quirites:

quæ meræ sunt hallucinationes grammaticorum, cùm hic quidem Propertii sit versus; ille verò Juvenalis:

ISAA-

ISAACI CASAVBONI AD PERSII SATIRAS LIBER COMMENTARIUS.

AD PROLOGUM.

EXEMPLUM Dramaticorum poëtarum secutus est Persius, cum Satiris suis hoc prologo præluſit: cæteri poëtæ Persio vetustiores, vel in totum prooemio abstinuerunt: vel ab opere legitimo non separarunt: ut in Æneide Maronis est videre; at posterior poëtarum ætas, prooemia hujusmodi frequentavit, modo versu, modo soluta oratione, ut Statius & Martialis, Ausonius quoque interdum. Claudianus, qui eo more omnium maxime usus, elegiaco semper carmine. Persii autem Satiras, magnam cum dramaticorum fabulis habere adfinitatem, clarum ex iis quæ de Satira disputavimus, quo minus ferendi fuerunt veteres literatores illi, qui scazontem hunc esse Persii, ausi negare. At caussam velle quærere, cur diverso metri genere heic usus poëta: hoc vero esset similia illis antiquis insanire, qui præpostera ostentatione ingenii vestigarunt, cur Græcus poëta Iliadem à consonante μ esset auspicatus, Odysseam ab α vocali. Philosophos potius audiamus, qui in explicandis animi facultatibus duas statuunt diversas: τὸ ἀπελογιστικὸν τῆς ψυχῆς εἶδος, & τὸ προαιρετικόν: hac uti nos, cum certa ratione ducti, & quod nomen sonat, attendentes, aliquid agimus: illa quoties sine cogitatione, nedum ratione, & ut loquitur Dionysius Halicarnassæus αὐτοματίζοντες ἄνευ γνώμης, facimus aliquid aut dicimus: cujus non aliam afferre caussam possumus, quàm ἐπῆλθεν, hoc est, quod ita venit nobis in mentem: ut longè ineptissimum sit ejus rationem ire excogitatum, quod sine ratione ab auctore fuerit usurpatum. Non defuerunt qui hos versus proprie ad Satiram primam pertinere autumarent: quare etiam reperti: qui illos cum sequentibus heroicis continuarent. Sane etiam in Satirico Petronii scazontes hexametris præpositos ac cohærentes invenias: imò vero tota alterius generis Satira, nihil erat aliud, nisi mistura quædam carminum diversorum modorum cum prosa, ut suo loco diximus: cæterum istorum errare sententiam, & res ipsa, & omnes quas vidimus membranæ veteres manifesto arguunt. Proculdubio decepti isti sunt, quod Persii mentem in hoc prologo scribendo male caperent: de quo tot diversæ sententiæ sunt proditæ, quot reperti sunt hactenus (extiterunt autem prope innumeri) poëtæ hujus interpretes. Est vero hoc carmen duplicis argumenti, ut & partes illius sunt duæ, versuum ambæ septenorum, primi septem versus mixtum habent argumentum: de se enim agit poëta προηγουμένως, (fine præcipuo) obiter vero de æqualibus sibi poëtis, quos traducit: posteriores septem meram continent aliorum poëtarum irrisionem. Totum carmen si versus numeres à majori parte διασυρτικὸν (irrisorium) censeas: si id spectes, cujus potissimum caussa est scriptum, προσῳδιακῷ vel ἀναθηματικῷ generi potius adscribas, προσόδιον veteres appellarunt, vel προσῳδιακὸν ἔπος, carmen quo deos affabantur, cum ad illos adibant; ἀναθηματικόν, quo offerumenta sua & donaria bonori deorum consecrabant: planè ejusmodi est hoc carmen: suas enim Satiras Apollini Palatino, vel aliis literarum præsidibus diis affert: non tanquam opimam victimam: sed veluti donarium λιτὸν, à magna quidem voluntate, sed viribus modicis profectum: hoc vult cum ait: *ipse semipaganus, Ad sacra vatum carmen affero nostrum*, in his verbis positus est præcipuus poëtæ scopus in scribendo hoc carmine: quæcunque alia his adtexuntur, fimbriæ sunt paludamento assutæ: ἠθικὰ nempe παρυφάσματα, (*morales appendiculæ*) quibus Persius partim modestiam suam ostendit, partim judicium de malis poëtis, quorum ea tempestate magnus erat Romæ proventus. Singularis modestiæ est, quod negat se poëtam: quod-

quodque se ad tantam gloriam ne aspirare quidem fatetur: & præmia poëtis debita aliis æquo animo relinquere: non minoris judicii illud, quod pro poëtis se non habere ostendit eos qui populi Rom æstimatione, summi in eo genere censebantur.

Nec *fonte labra prolui Caballino:*) jam diximus mixti argumenti esse partem istam priorem, hujus meminisse oportet, si volumus rectam poëtæ mentem assequi: sic enim sua extennat, ut simul ineptorum hominum factum retundat & urbanè castiget. Desiderium poëtandi jam inde ab Augusti temporibus familiaris plerisque Romanorum morbus fuit: ad otium enim à militari studio traducti astu cati principis, quid potius facerent, quàm ut ignobile suum otium pangendis carminibus traducerent? Nota Horatii non falsa querimonia,

Scribimus indocti doctique poëmata passim.

Idem alibi,

—— populus levis hoc calet uno
Scribendi studio: pueri patresque severi
Fronte comas vincti cœnant & carmina dictant.

Sed auxit hic ἐνδήμιος Romanorum morbus Nerone principe mirum quantum: exemplum enim belluæ illius poëticam lauream palam affectantis levissimum quemque impellebat, ut poëta videri & vellet & posse speraret: tulère hoc indignè legitimi Musarum mystæ: qui illarum sacra adeo fœdè pollui non poterant non dolere. Hinc illa Persii indignatio, cujus testem Satiram primam reliquit, eo carmine multa ἀθρόως (*confertim*) in illis ψευδωνύμοις poëtis reprehenduntur, ut ibi dicemus: in hoc vero prologo nominatim væsania illorum arguitur, qui literarum & omnis eruditionis rudes cum essent, poëtarum tamen nomen, quæ erat insignita eorum impudentia, sibi vindicabant: nihil enim arrogantius iis, qui paullum aliquid ultra primas literas progressi, falsam sibi doctrinæ persuasionem induerunt. Isti sunt quos Græci & M. Tullius appositissima voce μουσοπλήκτους (q. d. *à Musis percussos, vel tactos*) appellarunt: qui poëticæ facultatis, qua superbiebant, nullum argumentum proferre habebant, nisi illud commentitium & vanum, quod afflatu quodam repentino Musarum vel Apollinis facti essent poëtæ. Quod igitur ait Persius, *Nec fonte labra prolui Caballino:* non negat præcise modico se haustu fontis sacri Musarum fuisse potatum: sed eos irridet, qui videri volebant totum illum exhausisse, & fortasse privatim quendam tangit, qui tale quid de se νεανικώτερον, (*insolentiùs*) seculi vitio usus, jactaverat. Aliud est modice de fonte bibere, aliud se fonte proluere: cujus verbi vis necessario heic expendenda fuerat interpretibus: nunquam autem id verbi temere usurpatur bonis scriptoribus, sed cum maximo sententiæ incremento. Plautus Curculione de anu multibiba; *age effunde hoc citò: In barathrum: propere prolue cloacam.* Claudianus de raptu libro II.

—— astra viarum
Mutavere fidem: vetito se proluit Arctos
Æquore.

Hoc est, tanta rerum mutatio facta, ut illa sidera polaria, quæ prius æquore tingi metuebant, affatim maris aqua se laverint: idem poëta in Serenæ laudatione Hispaniam ἐγκωμιάζων:

—— primo lavat æquore Solem
India: tu fessos exacta luce jugales
Proluis, inque tuo respirant sidera fluctu.

India *lavat:* sed Hispania *proluit*, quod longe majus III. consulatu Honorii canit de Theodosio:

Te tuus Oceanus natali gurgite lassum
Excipit: & notis Hispania proluit undis.

Sic hoc loco emphasin magnam ea vox habet, de Musarum fonte bibisse, aut aqua illius aspersum fuisse, sine invidia & mediocres poëtæ glorientur: at proluisse se illo fonte, nemo dixerit sine putida jactantia: sic Ausonius Mosellam suam, poëma castigatissimum, vocat *tenue libamen Musæ:* postea addit de poëtis aliis,

—— sunt tibi multi
Alme amnis, sacros qui sollicitare fluores
Aonidum totamque solent haurire Aganippen.

Pro modo potæ aquæ facultatem cujusque æstimant poëtæ: Statius in Surrentino Pollii:

Non mihi si cunctos Helicon indulgeat amnes.

Sic etiam Eunapius ῥανίδα Κασταλίας appellat oppido tenuem dicendi facultatem. Non prætermittam quod apud Theonem Arati interpretem legi: huic uni fonti primitus tributam fuisse Κρήνης appellationem, inde ad alios fontes vocem transiisse.

Caballino:) Etiam hæc vox suum aculeum habet, poterat enim sic: *Nec fonte equino labra mersimus nostra:* maluit autem *Caballino:* quod nomen est inhonestius, ut rectè judicat vetus interpres: sed cur hoc verbum usurparit non ea caussa est, quam ille affert: neque illud solum, quod numerosior ita sit versus: verum ista, quod contemnenti & subsannanti ea vox erat aptior: καβάλλης enim Græcis & Latinis caballus, non quivis equus dicitur, sed jumentum dossuarium

πλατυρ-

παλιμεγὸν: Horatius,

—— olitoris aget mercede caballum,

aut pistrinense. Ausonius,

Cui subjugabo de molarum ambagibus

Qui machinali saxa volvunt pondere

Tripedes caballos, terga ruptos verbere.

Ideo literatores Græci *καβάλλης* dici putarunt, ab injiciendis oneribus, quod voce *καβάλλειν* Doribus usitata pro *καταβάλλειν* putabant significari: ab istis terga ruptis transtulerunt ad cujuscunque equi *ἀτιμίαν* ac vilitatem declarandam. Lucilius, *succussator tardus caballus*: cui opponitur apud eundem, *equus gradarius, optimus vector*. Seneca epistola LXXXVII. *O quantum erat seculi decus imperatorem triumphalem, censorium, & quod super omnia est, Catonem uno caballo esse contentum*: apud Petronium *παροιμιῶδες* illud, *lassus tanquam caballus in clivo*: quod proverbium aliter extulit Ovidius in primo Remedii:

Principio clivi noster anhelat equus.

Paulus Aquilegiensis diaconus libro historiarum XI. Socratis verba Latinè vertens, *caballos* vocavit, quos ille asinos. Socratis verba: *ἀπέβαλε δὲ καὶ τὸ δημόσιον τῶν ὄνων δρόμον, βοῶν καὶ ὄνων* vertit: *abjecidit quoque etiam publicum cursum mularum & caballorum*: in Cedreni libris, pro bobus qui à Socrate nominantur, ponuntur cameli: ut dubitari possit num apud Paulum *camelorum* scribendum sit pro *caballorum*: appellatur autem Caballinus fons Persio ἡ ἵππου κρήνη montis Heliconis: non in contemptum ipsius fontis, qui unà cum monte & universo tractu Musis erat sacer: sed in odium istorum pseudopoëtarum: similiter Juvenalis cum de perfido Græculo Bareæ delatore loqueretur, ipsum equum alitem Pegasum, poëtis decantatissimum, caballi appellatione afficit:

Stoicus occidit Baream delator amicum

Discipulumque senex, ripa nutritus in illa

Ad quam Gorgonei delapsa est penna caballi.

Non quod Pegaso, quem in cœlis vetustas collocavit, vellet ire detractum: sed quia Græcos male oderat: nominatim Corinthios, è quibus erat ille sycophanta qui Baream afflixerat: insigne autem urbis Corinthi erat Pegasus, ut scimus ex antiquis nummis. Unde nata sit in animis veterum hæc opinio, quasi Aganippe & Hippocrene fontes poti inspirationem facerent literarum, non tacet Solinus: videtur ea persuasio incessisse hominum mentes post Homeri & Hesiodi tempora: nam Homerus nusquam illorum fontium meminit: ne tum quidem cum de Phemio cantore *αὐτοδιδάκτῳ* (*à seipso docto*) loquitur. Hesiodus Hippocrenen quidem nominat, initio Theogoniæ: sed de haustu aquæ illorum fontium, *οὐδὲ γρῦ*: quanquam posteriores Græci poëtæ, quod Hesiodus canit repente se factum poëtam, *Μουσῶν ἐμπνευσάντων αὐδήν*, (*Musis inspirantibus sermonem*) etiam ad potum Hippocrenei fontis retulerunt. Alcæus in epitaphio illius:

Τοίην γὰρ καὶ γῆρυν ἀπέπνεεν, ὅντινα Μουσῶν

Ὁ πρέσβυς καθαρῶν γευσάμενος λιβάδων.

(*Talem spiravit vocem senex, puris novem Musarum libatis laticibus.*)

Idem leges apud alios quoque.

Nec in bicipiti somniasse Parnasso Memini.) Quemadmodum illi fontes, de quibus modo dicebamus, poti credebantur facere poëtas: sic vicini montes Helicon, Cithæron, & Parnassus, eos qui conscenderent, aut inibi versarentur. Hæc quoque superstitio recentior est illis antiquissimis poëtis Homero & Hesiodo: apud quos nihil simile est invenire: præbuit tamen Hesiodus huic fabulæ occasionem, cum caneret, poëtica se facultate donatum fuisse,

Ἄρνας ποιμαίνονθ' Ἑλικῶνος ὕπο ζαθέοιο.

(*Agnos pascentem sub Helicone divino.*)

Ait factum se poëtam cum pasceret oves in Helicone: insecuta ætas accepit, quasi dixisset, ideo poëtam evasisse, quod in Helicone esset versatus. Ac quoniam solebant ægroti in Æsculapii vel Apollinis templis incubare, ut insomnia captarent, quibus morborum remedia præscribi credebant: eum morem & superstitionem ad suos illos montes transtulerunt, sibique persuaserunt, eos qui in illis montibus somniassent, repente poëtas existere. Propertius libro III.

Visus eram molli recubans Heliconis in umbra

Bellerophontei qua fluit humor equi:

Reges Alba, tuos, & regum facta tuorum,

Tantum operis nervis hiscere posse meis.

Contra Persius, poëtam se negat, quia non somniarit in Parnasso. In antiquis scholiis legimus tangi heic Ennium, qui dixerit se vidisse somnium in Parnasso, Homerum sibi dicentem, quod ejus anima in ipsius esset corpore, tangit hoc ipsum Ennii somnium & Propertius ibidem, sed paullo aliter. In antiquissimis membranis è bibliotheca præstantissimi viri Claudii Puteani, per unicum S. scribitur *Parnaso*: quomodo & in aliis melioris notæ codicibus semper ferme offendimus: sic Græcos variè scribere observabamus Παρνασὸς, Παρνασσὸς, Παρνησὸς, Παρνησσὸς, & Παρνη-

Παρνῆθις quoque, si fides Hesychio, nec vicinitate duorum nominum deceptus, Parnethem Atthidis montem cum hoc Phocidis confundit. Nugantur Græci grammatici Parnassum quasi Larnassum fuisse dictum: quod in eo monte diluvii λάρναξ, hoc est, arca constitisset: nos alibi dicebamus & Bœotis & vicinæ Phocidis pleraque loca à Cadmo & aliis Phœnicibus aut Syris fuisse condita: cujus rei, etiamsi Plutarchus atque alii historici siluissent, appellationes tamen ipsorum manifestam fidem facerent: ab ea origine est huic monti nomen: פרנס *Parnes* Syris est νέμειν: & פרנסין *parnasin*, pastores: inde Parnassus αἱ νομαί; sic montem dixerunt ubi greges suos pascebant, similiter à verbo פרנק *parnak* sive *pharnak* fuit in Asia usitatum nomen Pharnaces: cui respondent Græca Hedycharis & Hedyllus, nam Syrum verbum significat ἡδυπαθεῖν. Mons quoque Helicon ab הלך *Halac* videtur appellatus quod eo loci convenirent: Cithæron à קתר *Kathar* rupes: omitto similia nomina in eodem tractu multa, quæ ad eandem originem facile fuerit revocare: sed hæc alius sunt loci.

Ut repente sic poeta prodirem.) Mira emphasis in his verbis, non satis habuit dicere *repente*, hoc est ἐκ τοῦ παραχρῆμα, sine ullo temporis impendio: cujus vel plurimi jactura solent coli Musæ, sed addit *sic*, id est, ὡς εἶχον παιδείας ἢ ἀπαιδευσίας ὅτε εἰς τὸ ὄρος ἀνέβαινον: (*qualiscunque mea esset, major minorve, peritia, cùm montem ascendi*) quasi ex afflatu numinis Parnassum insidentis illiteratissimi quique fierent poëtæ: *prodire* verbum duplicem notionem habet: modo simpliciter προέρχεσθαι, dare se in cospectum: modo idem est cum existere, & subito emergere, ut Sol ἀνατέλλων, (*oriens*) vel aliquis è machina Deus comicus.

Heliconiadas pallidamque P.) Imperiti poëtæ nihil nisi Heliconem & Pirenen cæterasque Musarum sedes in ore habebant: his ut se quam dissimillimum probaret noster, cedere se illis ait, & Helicone & locis id genus omnibus: non adeo quod Musas & sacra Musis loca parum veneraretur: sed ut longissimè se abesse ab istorum tumido fastu & opinione sui significaret, similis locus initio Satiræ quintæ, ubi non aliter accipiendus ille versus, *Grande locuturi nebulas Helicone legunto.* Vides non simpliciter Heliconem repudiari, sed eos qui in Helicone nebulas legerent: hoc est, typhi & vanæ δοκησισοφίας ac confidentiæ pleni, in poëticæ studiis versarentur. Rectè meliores omnes libri, *Heliconiadas*, non ut in nonnullis *Heliconides*: utrunque admittit Græca analogia: sed non vulgari usus judicio poëta doctissimus *Heliconiadas* maluit: etsi alterum lex metri potius suadebat: ratio autem est, quia aucto syllabarum numero, ac præsertim inserta vocali grandisona *a* versum effici videbat amplioris soni & κομπωδέστερον: quod optime conveniebat sententiæ, qua inflatas jactationes inanium hominum suas nugas magnificantium, derideret. Peculiaris laus magnorum ingeniorum, aptare affectibus voces, quod tentarunt multi, præstiterunt autem duo illi omnis doctrinæ apices, Homerus & Virgilius.

Pallidamque Pirenen) Latini poëtæ inter sacratos Musis fontes Pirenen censuerunt, ut hoc loco Persius, & alii passim. Græci tamen scriptores, quorum hoc erat pontificium, nihil ejusmodi agnoscunt, neque poëtæ, neque geographi: nam quod refert Pausanias, de simulacro Apollinis, ad hunc fontem, nihil ad rem. Ego non dubito hanc Romanorum opinionem ex illorum errore ortam esse, qui duos fontes Hippocrenen in Helicone Phocidis, & Pirenen in Acrocorintho, incogitantia, vel etiam imperitia rerum geographicarum confuderunt: multa enim peccant poëtæ etiam primarii in locorum nominibus: hic vero error eò facilius admissus atque usu confirmatus est, quod uterque horum fontium auctorem habuit Pegasum Bellerophontis: excitatus uterque impressione ungulæ illius equi volucris. Vetus Persii interpres qui meminerat Musas in Helicone & illo Phocidis tractu habitare, non dubitavit Pirenen interpretari hoc loco de fonte Heliconio: id vero commentum proclive refellere: neque enim dubitare possumus, quin Musicus iste fons, ille ipse sit, quem in Acrocorintho describit Strabo cum omnibus geographis. Statius, Genethliaco Lucani,

Lucani proprium diem frequentes,
Quisquis collibus Isthmiæ Diones
Docto pectora concitatus œstro.
Pendentis bibis ungulæ liquorem.

Idem Thebaidos libro III.

It comes Inoas Ephyre solata querelas,
Cenchreæque manus: vatum qua conscius amnis
Gorgoneo percussus equo.

Notat ibi Lactantius vetus: *equo Pegaso, cujus ungula percussus locus, fontem effudit, qui Hippocrene dicitur: hoc enim fonte qui labra proluerit poëta fiet.* Vides similem errorem eruditi grammatici, ei quem notabamus in Persii scholiasta: quia enim

enim sciebat fontem Musis dicatum Hippocrenen dictum fuisse: falso pro Pirene Hippocrenen heic hariolatur. Pirene fontis aqua διαυγὴς καὶ πότιμος (*limpida & potabilis*) Straboni dicitur, Pausaniæ etiam πάνυ ἡδὺς (*dulcis*:) & apud Athenæum, omnium levissima: quod igitur pallidam Pirenen vocat satiricus, vel ad fabulam referendum, & luctum Pirenæ matris Cenchriæ, ex cujus lacrymis fontem hunc manasse fabulantur auctore Pausania: vel ad pallorem, quem sibi etiam studio & arte interdum conciliabant illi famæ negotiatores poëtæ: potes & ad illuviem referre ac squallorem horum quos perstringit: qua de re in altera prologi parte plura.

Illis remitto q.) Meliores libri & Puteani membranæ, *remitto*: alii codices *relinquo*: ut in adfini sententia satira quinta:—*menjasque relinque Mycenas*: non aliter perantiquæ clarissimi viri Jacobi Bongarsii membranæ: perplacet *remitto*, signatum verbum apud optimos scriptores hac notione, cum aliquid παραιτούμεθα & rejicimus vel oblatum.

Quorum imagines lambunt Hederæ f.) Hoc est ambitiosis hominibus, qui non quod literas verè ament, aut quia divinæ poëtices præstantiam intelligant, Musas colunt: verùm ut nomen sibi pariant, & judicio insani principis aliorumque imperitorum, honores mereantur legitimis poëtis debitos: non sine satirico sale poëtas δοξοκόπους (*vanos*) hac periphrasi describit, ut apparet ex verbo *lambunt*; quod translatum est à canibus, queis proprium lambendo bibere: heic valet undique cingere, περιστεφανοῦν vel πυκάζειν. apta vox indignanti, ut apud M. Tullium de cohorte Verris, *cohors borum canum, quos tribunal meum vides lambere.* Fuit illud majorum institutum præclarum, dedicandi in bibliothecis quà publicis, quà privatis imagines & statuas doctorum, easque semperviventi hedera coronandi: sed hunc honorem Persius vir cordatus, non faciebat nauci: qui sciret ætate sua dignis indignis, imo his potius, eum deferri. Virtutis enim præmia tum demum à sapientibus honesta & expetenda existimantur, cum pro meritis conceduntur: eadem si per gratiam vel ex libidine dividantur, non jam virtutis sunt testimonia, sed fortunæ faventis: extat in eam sententiam elegans Polliani epigramma dignum quod heic obiter exponamus; male enim vulgo accipiunt:

Εἰ μὴ χαίρω Φλῶρε, γενοίμην δάκτυλος ὁ ποὺς
Εἷς τῶν σῶν τούτων τῶν κατατετριμμένων.
Χαίρω νὴ τ κλῆρον, ὃν ἐκληρώσας ἐν ἄθλοις
Ὡς περὶ χηρείας τοῦ στεφάνου μερίδος.

ineptulus poëta Florus in agone Musico, non suo merito, sed inopia vel imperitia antagonistæ, vel etiam perverso eorum judicio, quorum ea fuerat cognitio. coronam adeptus, honore illo superbus, familiari suo Polliano succensebat, quod sibi non gratularetur: eamque cessationem invidiæ adscribebat, quasi esset sua corona ἀλγηδὼν ὀφθαλμῶν (*dolor oculorum*) Polliano: qui respondens illi hoc tetrasticho, *Ego verò*, ait, *ô Flore, nisi gaudeo, fiam eorum pedum unus quos tu in tuis chartis torques miserè*: hoc est, male peream. *Gaudeo inquam: idque ita esse juro tibi per Fortunam, & sortem, qua favente tibi, coronam poeticam ita nactus es, ut in divisione hereditatis qua parentum morte obtigisset, partem opimam.* Hoc vult Pollianus: gaudere se & Floro gratulari, non quidem ut præmium ingenii ac doctrinæ adepto: sed ut Fortunæ munus consecuto non pœnitendum. Similis sententiæ est istud Senecæ in libello Quare bonis viris mala accidant: *Descendisti ad Olympia: sed nemo præter te; coronam habes, victoriam non habes. Non gratulor tanquam viro forti, sed tanquam consulatum præturamve adepto.* χηρεία μερὶς Polliano dicitur, pars quæ sortitò evenit è parentum hereditate; non est enim, ut quidam putarunt substantivum χηρεία: sed est à χηρεῖος, undè, apud poëtam vox χηρείας; propriè χῆρος de viduo aut vidua: sed & de orbis dicitur, ut & Hesychius adnotat. Cum è certamine par virtutis testimonium referebant ambo antagonistæ, tunc victores ambo sine victoria, aut potius ut Theocritus & Polybius eos vocant, ἀνίκητοι, (*invicti*) præmium Deo consecrabant, cujus id festum erat, sicut testis est A. Gellius lib. XVIII. cap. II. quod alibi Seneca vocat *hieram facere*; interdum ubi χρηματίτης erat ἀγών, (*certamen pro pecunia*) præmium æquis partibus utrique cedebat: ubi erat corona præmium, videntur vel forte litem diremisse, vel arbitrio judicis. Ut non sine caussa hanc quæstionem olim tractaverit Chrysippus in libro de officio judicis, proposita specie duorum cursorum, qui metam simul attigissent; testis Plutarchus, qui in libro Περὶ Στωικῶν ἐναντιωμάτων de Chrysippo loquens, ait: ἐν τῷ Περὶ τοῦ δικάζειν ὑποθέμενος δύο δρομεῖς ὁμοῦ συνεμπίπτειν, (ita lego, non συνεκπίπτειν, quod tamen potest utcumque exponi)

ἀλλήλοις, διαπορεῖ τί τῷ βραβευτῇ καθήκει ποιεῖν· πότερον, φησὶ, ἔξεστι τῷ βραβευτῇ τὸν φοίνικα ὁποτέρῳ βούλεται ἀποδοῦναι, κἂν τυγχάνῃ αὐτῷ συνήθης ὤν, ὡς ἂν δεσπότῃ τῶν αὐτοῦ τι χαριζόμενον τρόπον τινὰ ἢ μᾶλλον, ὡς κοινοῦ τοῦ φοίνικος γεγονότος ἀμφοτέρων οἱονεὶ τινος κλήρου γενομένου ἐνάττοντος κατὰ τὴν ἐπίκλισιν, ὡς ἔτυχε δοῦναι αὐτόν. Dubitat Chrysippus, debeatne brabeuta palma uti tanquam sua, & utri libuerit deferre: an potius rem, utrique jure quæsitam, ei adjudicare, qui forte arbitra abstulerit; ex hoc loco intelligimus quid sit κλῆρον ἀκληρεῖν in Pollıani versu.

Hederæ sequaces.) Leonides poëta Græcus πολυπλανέα κισσὸν dixit, Virgilius quoque & Catullus *errantem*. Philippus in epigrammate tribuit ἑρπυστὴν σκολιὸν πόδα hederæ, & ait χορεύειν, quod explicant superiora. Sic autem antiqui lysici, inquit Servius, *flexipedes hederas* dixerunt.

Ipse semipaganus Ad sacra vatum carmen affero nostrum.) His verbis præcipua carminis hujus intentio continetur, ut jam diximus, neque repetemus: *semipaganum* se appellat quasi inchoatum poëtam dicas, ut non penitus ἀνδρωπίστην, (*exclusum*) ita assistentem adhuc in cortina,& tantum ἀκροθιγῶς ἀψάμενον τῦ λίθου (*summis digitis lebetem contingentem.*) modestiam appellationis hujus opponit arrogantiæ poëtarum μουσοπατάκτων (*à Musis percussorum: sive, divinum instinctum stulte jactantium*) de quibus dixit. Notissimum est, paganus & miles esse τῶν ἀντικειμένων (*relata.*) Vita in literis militia quædam est, aut quasi militia, ut placet Jurisconsultis: imo vero Latine loquentibus omne ἐπιτήδευμα, (*studium*) & functio muneris publici aut privati *militia* dicitur: paullo aliter Plinius epistola ad Rufum, libro VII. *Ut in castris, sic etiam in literis nostris sunt plures cultu pagano, quos cinctos & armatos: & quidem ardentissimo ingenio, diligentius scrutatus invenies.* Simili translatione dixit Lactantius libro primo, *oratores veterani suæ professionis*: & similia multa alii auctores; *paganus* cum vero militi opponitur, est ὁ ἀστράτευτος: (*immunis à militia: non conscriptus*) cum quasi militi, ὁ ἰδιώτης. *semipaganus* ὁ ἡμίεργος σοφίας ἢ ἡμιμαθὴς λαχών: ut loquitur Philo περὶ μεθ. sic ἡμίεργον τὴν ἐπιστήμην κτήσασθαι apud Simocatum: non dissimile est apud Pindarum in III. Nemeonic: ἀρεταῖς ἀπελεῖ νόῳ γεύεται, de Poëtis vere semipaganis, & ἀκεραίῳ καρδίᾳ. Græci hujusmodi homines ἡμιτελεῖς περὶ λόγους vocant, ut Dionysius Hal. & ἀκροσόφους, idem alibi: atqui mira vox, nam passim leges ἄκρας παιδείας pro perfectè docto: sed vocis ἄκρος anceps notio Græcis: verba illius eruditissimi critici ita corrige in libro De dicendi vi Demosthenis. τὸ ναντίον γὰρ μᾶλλον ὑπολάβοι τις ἀνὴρ, μήτε ὀλιγόπονος, μήτε ἀψίκορος, μήτε ἀκρόσοφος. (*contrarium potius sentiat, qui modo nec ignavus, nec fastidiosus, neque semidoctus fuerit.*) nam depravatissime pro ἀψίκορος editum τερψίκορος. Est & aliter hanc vocem interpretari: ut *semipaganum* se eò dicat Persius, satirarum scriptor, quia sine fabulis, quas non admittit genus hoc carminis, nulla censebatur esse poësis legitima: poëta ergo dicetur ob numeros, quibus ceu vehiculo à veris poëtis mutuato, sublimior incedit ejus oratio: at poëta semipaganus & ἡμιτελής, eo quod carmina illius fabulis careant. Plutarchus multa in hanc sententiam in commentario. Quomodo juveni legendi sunt poëtæ: & longe prior illo graviorque auctor Aristoteles, animam poëseos, fabulam esse pronunciavit: placebit opinor, nonnullis hæc interpretatio: nos scimus menti auctoris priorem convenire: à qua errabit quicunque discesserit.

Ad sacra vatum carmen affero nostrum.) *Afferre carmen ad sacra vatum* generaliter exponi potest, de omnibus qui poëmata sua recitabant veterum more, aut aliter publicabant: quod φέρειν εἰς μέσον (*proferre in medium*) dicit Plutarchus περὶ τοῦ ἀκούειν. Sicut athletæ priusquam legitimi agonistæ censerentur, nomen dare tenebantur, & probari, quod ἀπογράφεσθαι & ἐγκρίνεσθαι dicebant: sic qui accenseri numero poëtarum volebant, poëtis carmina sua communicabant, & judicia illorum experiebantur; hæc erat illorum ἀπογραφὴ καὶ ἔγκρισις. Commune est omnium artium ut sacra habeant sibi propria: in Euthydemo Platonis leges τὰ ἱερὰ τὰ σοφιστικά: apud poëtas passim sacra & ὄργια Musarum: ut apud Aristidem καὶ τῶν ἐξορχουμένων, qui eloquentiam corrumpebant dicuntur χρυσίου ὄργια Μουσῶν, id est, sacra oratorum: diversa sunt ab istis rhetorum τεχνολόγων sacra, quorum meminit Quintilianus libro V. sub finem: *Peregisse mihi videor sacra tradentium artes.* Manilius initio operis gemina sacra commemorat *Carminis & rerum*, hoc est, poëtarum & astrologorum. Firmicus libro II. *Nunc tu qui hos libros legere conaris, cum natura fueris imbutus, atque initiatus sacrati operis disciplina fueris*: & docti μύστας se, ἱερεῖς, & sacerdotes vocant, ut Ulpianus Jurisconsultos, *Justitiæ sacerdotes.* Statius Lucanum *Romani chori sacerdotem*: Synesius ep. XCIX. de Theotimo poëta, αἰδεῖ Μουσῶν τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν ἄξιον σέβειν.

(*reve-*

reverentia Musarum sacerdotes illarum fovere, & honore prosequi æquum est) ita passim. Nihil vetat hunc Persii locum ita accipere: quia tamen consuetudo fuit tum Romæ, ut in æde Apollinis Palatini docti convenirent, & sua scripta eo deferrent, præstat ex eo more poëtæ verba interpretari, quomodo illa superius accipiebamus.

Quis expedivit psittaco suum χαῖρε?) Hæc jam altera pars prologi hujus, quam diximus totam esse ἀλληγορικῶς. Nam eorum interpretatio pridem explosa, qui arbitrati sunt de se poëtam heic loqui, & caussam afferre, cur ad versus faciendos animum appulerit: egestate nempe fuisse coactum, & fame: næ ridiculi homines erant, & rerum omnium imperitissimi, quibus de tanto viro, natalibus, opibus, eruditione conspicuo, &, quod omnia superat, severissimæ disciplinæ alumno, tam absurda sententia potuit probari. Scilicet morum publicorum censuram suscepisset Persius, quod operis hujus est argumentum, si paupertate adactus mercedulæ ac stipis miseræ desiderio opus instituisset? Non igitur de se hæc Persius: verum de illis ipsis poëtis, quibus modo dicebat, se remittere, Heliconiadasque pallidamque Pirenen. Quamplurimos tum Romæ res familiaris domi angusta impellebat, audere aliquid in literis: multi ad forum se conferebant: plures cum agere caussas nescirent, aut nimis laboriosum putarent, ad poëtices studium tanquam in portum confugiebant. Petronius Arbiter Persio æqualis, *Multos, ô juvenis, carmen decepit: nam ut quisque versum pedibus instruxit, putavit se continuo in Heliconem venisse: sic forensibus ministeriis exercitati, frequenter ad carminis tranquillitatem tanquam ad portum faciliorem refugerunt: credentes poëma facilius extrui posse, quam controversiam sententiolis vibrantibus pictam.* Ad istos falso creditos poëtas referendi sequentes Persii versus. Nam quod illi impudentes jactabant, somniasse in Parnasso, & ab ipsis Musis fuisse doctos: id Persius refellit, veram afferens caussam, quæ misellos ad templa Musarum, tanquam ad egestatis suæ asylum compulisset: ut vel ex eo appareret, horum scripta non poëtarum γονὰς esse γνησίων, (*genuinorum fœtus*) sed infelicium ingeniorum ἀμβλώματα quædam & τῆς φύσεως ἐκτρώματα (*immaturos quosdam & monstrosos abortus.*) Comparat istos Persius cum avibus, quæ natura sua humanæ vocis ignaræ, arte tamen eo perducuntur, ut nostra verba conentur. Natura avitio generi ψόφον & φωνὴν (*sonum & vocem*) dedit: διάλεκτον (*sermonem*) propriam hominis dotem non dedit. Strepere igitur, sonum ac vocem edere possunt: articulate loqui, non possunt: paucæ quædam inter aves reperiuntur disciplinæ capaces, quas cibo prius abstentas, magistri partim verberibus, partim blandiente cibo, humanam vocem cogunt imitari. Tres heic nominantur ejus generis, psittaci, corvi, picæ; possunt his addi, turdi, sturni, luscimiæ, erithaci (qui sunt iidem æstivi phœnicuri,) merulæ, cornices, & saru Calicutensis: è quadrupedibus unica hyæna Indica sive crocotta: de cujus voce humanam exprimente, & pernicie certa auscultantium, præter geographos, multa Porphyrius III. Περὶ ἀποχῆς. Ingeniosissime Persius cum istiusmodi avibus componit famelicos poëtas: illæ, ut discant loqui, naturæ suæ vim faciunt: hi, ut versum pedibus instruant, genio atque ingenio destituti, egestate coguntur; atque ut illæ aviditate cibi qui ostentatur, in loquellam humanam erumpunt: ita isti, in adyta penetrare Camœnarum nituntur, spe lucelli infelicis: cujus si luculentior spes aliqua affulserit, tum vero illi superbire, & caput cœlo inferre sibi videri: hæc mens sequentium septem versuum.

Quis expedivit psittaco suum χαῖρε.) Duobus verbis idem dicit, *expedivit* & *docuit* sequenti versu: ignorantia & ἀδυναμία est instar vinculi, quo ingenium alligatum est, ut πέδη (*compede*) pes: solvitur eo vinculo atque expeditur ignarus cum docetur; unde dicitur λύσις, solutio δέσεως (*ligationis*) quæ mentis discursum, sive διάνοιαν impediebat, ne ulterius progrederetur. Aviariorum industria instituuntur ad loquellam, & psittaci & picæ, ac cæteræ loquaces & κωτίλαι aves: horum meminit Manilius libro quinto:

Quinetiam linguas hominum, sensusque docebit
Aerias volucres, novaque in commercia ducet,
Verbaque præcipiet naturæ sorte negata.

Firmicus ex Manilio, sed non ex mente Manilii usquequaque libro VIII. c. XIV. *In Sagittarii parte decima oritur Cygnus: hoc oriente sydere qui natus fuerit, aut aves capiet, aut mercabitur, aut ingenioso studio avibus humanæ vocis sonum insinuabit.* Quomodo autem doceantur ad speculum hujusmodi aves, explicat Gregorius Naz. pulcherrimis hisce versibus;

Ψᾶρες μὲν λαλέουσιν ὁμοίιον ἀνθρώποισι,
Φωνῆς ἀλλοτρίης ζηλήμονες· ὧς ἐδίδαξεν
Εἴδωλον ξείνοιο κατ' εἰσόπτροιο φανὲν
Ψαρὸς, κρυπταδίην τι ἰεὶς ὄπα κερδαλέος φώς.

(Sturni etiam loquuntur velut homines
Alienæ vocis imitatores; quam docuit
Imago in lucido speculo visa
Sturni, clam verò vocem edens callidus vir.)

Suum χαῖρε.) Ut plurimum docebantur hæ aves salutationis verba, vel singula, χαῖρε, *Ave, Salve*: vel paullo plura, ut κόνδιτον πίω apud Simplicium: vel ὦ πζγότλε, & Ζεὺς ἵλεως, καὶ τὰ τοιαῦτα inquit Philostratus: sic Apsephæ regis Libyæ psittaci, quos dimisit doctos canere. Ἀψεφᾶς θεός ἐστι: interdum etiam plurium vocum versus aut sententias docebantur: ut illi corvi, qui admirationi fuerunt Augusto ex Actiaca victoria revertenti, quorum alter institutus fuerat dicere, *Ave Cæsar, victor, Imperator*: alter, *Ave victor Imperator Antoni*: sed majoris admirationis est, quod Plinius ait, & sæpe audivimus, discere aves non loqui solum, & paucas voces reddere, quas docti fuerint: verùm etiam sermocinari, & ad interrogata respondere, ac domesticorum peccata indicio suo prodere. Porphyrius, De abstinentia ab esu animalium, libro III. hoc argumento probare nititur, non esse omnino bruta animalia ratione destituta: εἰ φαίνονται, ait, καὶ ἡμᾶς μιμούμενα, καὶ τὴν ἑλλάδα γλῶσσαν ἐκμανθάνοντα, καὶ συνιέντα τῶν ἐφεστώτων, τίς οὕτως ἀναιδὴς, ὡς μὴ συγχωρεῖν εἶναι λογικὰ διότι αὐτοῖς οὐ συνίεμεν ἃ λέγουσι; κόρακες γοῦν καὶ κίτται, ἐρίθακοί τε καὶ ψιττακοί, ἀνθρώπους μιμοῦνται, καὶ μέμνηνται ὧν ἂν ἀκούσωσι, καὶ διδασκόμενοι ὑπακούουσι τῷ διδάσκοντι, καὶ πολλοί γε ἐμήνυσαν δι' ὧν ἐδιδάχθησαν καὶ τοὺς ἁμαρτάνοντας κατὰ τὸν οἶκον. Singularis apud Cedrenum historia legitur de eo psittaco, qui Leone Basilii filio, per calumniam delato, & à patre in carcerem conjecto, assiduè dictitans, Αἲ αἲ κύριε Λέων, senatoribus à Basilio invitatis, miraculo fuit, quod videretur αὐτοδίδακτος & per se casum heri defleri: lacrymas itaque senatores non tenuerunt, neque ante conquieverunt, quam liberationem Leoni à duro patre tandem impetrarent: non dissimilis corvi illius historia, qui repudiatus ab Augusto dixit, *Opera & impensa periit*, ut refert Macrobius.

Verba nostra conari.) Legitur in nonnullis *blandiri*, quod omnes membranæ repudiant: nec minus illum barbarum & ridiculum versum qui à nonnullis inter hunc & præcedentem collocatur. Apage à tam docto poëta tantam labem: aptum verbum heic *conari*; sicut dixit Quintilianus in prima institutione de infantibus, *futurus eloquentissimus, loqui primum incerta voce tentavit*: & Minutius Felix, eos *dimidiata verba tentare*.

Magister artis, ingeniique largitor venter, &c.) Venter quidem, hoc est, fames & egestas ingenium non largitur: è contrario potius, multis cum illos res adversæ premunt, ingenium minuit, & virtus atque omnes animi vires: quod Poëta intellexit, cum dixit, perire dimidium virtutis ei qui servus fiat: Ἥμισυ τῆς ἀρετῆς ἀποαιρεῖ δούλιον ἦμαρ. & Plato negat, ullum animal mœstum canere, οὐδὲν ζῶον λυπούμενον ᾄδει. Juvenalis etiam satira VII. multis disputat, magnum & perfectum poëtam esse non posse, hominem egenum, & ἀχορήγητον, ut loquitur Aristoteles in sententia non dissimili, cui non assit, *Anxietate carens animus*: ideo dicebat Joannes Chrysostomus, solicitudinum assiduitate aciem ingenii hebetari, & graviorem plumbo effici, qui prius ales poterat videri. Sic ille in libro De sacerdotio: νῦν δὲ καὶ φροντίδες συνεχεῖς ἐμβαλοῦσαι τὸ τῆς διανοίας ὀξὺ, καὶ μολίβδου βαρύτερον τὸ πτηνὸν ἀπειργάσαντο. & jam ibidem dixerat, vel maximas ingenii vireis ad extremam imbecillitatem assiduis curis redigi: ἡ ἀθυμία, inquit, καὶ αἱ συνεχεῖς φροντίδες δειναὶ καταβαλεῖν ψυχῆς δύναμιν, καὶ εἰς ἀσθένειαν κατάγειν τὴν ἐσχάτην. Præterea quis nescit, ingenium earum virtutum esse, quæ à natura ingenerantur, non arte vel studio parantur? Quomodo igitur *magister artis & ingenii largitor venter*, sive paupertas? nam hoc ἄνω κάτω θρυλλοῦσι, atque affirmant Græci Latinique scriptores. Theocritus non solum magistram artium inopiam vocat, sed etiam addit solam: Ἡ πενία Διόφαντε μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει: è scena est ille versus sententiæ ejusdem, sed moderatior: Λιμὸς δὲ πολλῶν γίγνεται διδάσκαλος. (*fames multorum magistra*) Archytæ Pythagorei est, χρεία πάντ' ἐδίδαξε· τί δ' οὐ χρεία κεν ἀνεύροι; *necessitas omnia docuit: quid non inveniat necessitas?*) omitto similes his Græcorum χρείας: quibus & Latini consentiunt. Plautus Sticho:

——paupertas fecit ridiculus forem,
Nam illa omnes artes perdocet, ubi quemque attigit.

Manilius libro primo:

Et labor ingenium miseris dedit; & sua quemque
Advigilare sibi jussit fortuna premendo.

his verbis Manilius non solum idem dicit quod Persius; sed etiam quæstionem omnem solvit: re vera enim, neque opes, neque paupertas, aut minuunt, aut acuunt ingenium per se: verum ideo hæc laus paupertati tribuitur, ut mater artium credatur, quia *premendo jubet advigilare sibi*, ut dicit Manilius: cujus mentem non possum interpretari melius quam verbis aurei doctoris Joannis Chrysostomi: qui è calamitatibus hanc utilitatem

tatem percipi docet, quod vagum animum, & circa multa hiantem, serio cogit attendere, atque ad seipsum convertit. Verba illius sunt in quarta ad populum Antiochenum: ἡ δὲ πενία εἰς ἀνάγκην ἐνάγει, καὶ πολλὴν σύνεσιν ἔχειν, καὶ ἀεὶ πολλὴν τὴν διάνοιαν κεχηνῆναι, εἰς ἑαυτὸν ἐπιστρέφει. Eandem caussam reddit philosophus, cur plures reperiantur, qui adversam fortunam recte ferant: quam læta qui utantur bene. Quod igitur sæpe accidit, ut desperatio salutis, victoriam & salutem afferat: idem in reliqua fit vita: & ut Laberius ait, *Calamitas virtutis est occasio.* ὁδεῖ γὰρ τῦ πάσχειν ἀρισπικώτερον, (*nihil dolore, vel miseriâ sagacius*) inquit Gregorius Naz. quod non in sola paupertate verum est, sed in omni dolore etiam ex alio quovis affectu. Hinc credita Aristoteli ira fortitudinis cos: etiam poëticæ facultatis cotem dixeris, quia sæpe, quod Juvenalis ait,

Si natura negat, facit indignatio versum.

Propterea vetustissimi sapientes Amorem, quem inter naturæ principia statuebant quasi efficientem causam, matre Penia, patre Poro dixerunt ortum: quod μυθολόγημα pluribus explicant Platonici ad mellitissimi sui doctoris Symposium. *Ingenii* nomine docilitatem, memoriam & cæteras intellectus virtutes appellari, docet M. Tullius, v. De finibus: & has acuit paupertas, & alterius generis morales, in voluntate positas Antiphanes, Πενία γάρ ἐστι ἡ τρόπων διδάσκαλος (*paupertas morum magistra.*) Æschylus in Agamemnone:

——— αἱ νόσοις
Δύαι διδάσκει ἐξοχώτατοι, φρενῶν
Ιατρομάντεις.

quod vulgo Græci brevius, παθήματα, μαθήματα.

Negatas artifex sequi voces.) Hellenismus notissimus, *artifex sequi*, ut satira prima, --*nec ponere lucum Artifices.* Sed Græci in simili sententia δεινὸς dicerent, non τεχνίτης. Nihil figura ista frequentius apud Persium, & poëtas omnes Latinos. *Sequi* heic valet facere sequi: est enim unum verbum loco duorum positum: significat autem, exprimere, dicere. Græci dixeris, δεινὸς γὰρ ὁ λιμὸς καὶ τὰς ὑπὸ τῆς φύσεως ἀσυγκεχωρημένας φωνὰς ἐκβιάζεσθαι. negatas voces, ut Manilius supra,

Verbaque præcipiet naturæ sorte negata.

Quod si dolosi spes refulserit nummi.) Si mendicabula hæc poëtarum Mecœnatem nanciscantur, adeo sibi boni videntur poëtæ; adeoque insolescunt, ut cum Bavii sint aut Mævii, pro germanis tamen Virgiliis haberi postulent: *dolosum nummum* appellat, vel communi usus epitheto, ad sententiam nullum habente momentum: vix autem ac ne vix quidem magna pecunia sine dolis ac fraudibus cogitur. Vel dolosus nummus dicitur, non virtute partus, sed per fœdam adulationem, & opinione falsa cujusdam in poësi præstantiæ: non multo aliter δολῶσαι κέρδεσι, dixit Pindarus, pro sectari quæstum inhonestum, in oda ad Hieronem Pythionicam. μὴ δολωθῇς, inquit, φίλε κέρδεσιν εὐτραπέλοις· hoc est, ne decipiaris lucris blandientibus: neque siveris persuaderi tibi pecuniæ parcimoniam in speciê honestam, re turpem. Usus verbo δολῶσαι, ut eos perstringeret qui auctores erant Hieroni ne ὑστερόφημιαν (*famam post mortem*) beneficiis in poëtas & historicos redimeret: non probum esse id consilium, & ridiculos qui darent vocibus illis innuit δολωθῇς & εὐτραπέλοις.

Refulserit) Liber Puteani, *refulgeat.* Joannes Saresberiensis libro VII. c. XVI. *Nullum grave periculum est, si spes dolosi nummi refulgeat.* Ita loquitur Persius, velut de re, quæ repente existit, & casu quodam. Quia enim non ex merito ipsorum, sed ex aliorum stultitia, malis poëtis commoda hæc eveniunt, optare quidem illa semper potuerunt: at sperare non item.

Corvos poëtas & poëtrias picas.) hoc est, malos & indoctos poëtas: ad naturalem earum avium vocem respicit, non eam quam edunt cum humanam loquellam imitantur: excellunt enim & corvus & pica in eo genere: at naturalis eorum vox, non solum ingrata, verum & infausta veteribus habita, præsertim corvi, & κλώζοντος, *glocitantis*: & κρώζοντος, *crocitantis*, & cum glucit vocem velut strangulati: diversos enim sonos edit corvus, plures pica, de quibus alibi. In plerisque libris etiam antiquissimis, perperam scriptum *poëtridas*, aut *poëtidas*: posterius palam vitiosum; alterum miro consensu tuentur vetusti codices: nec plane analogia caret: nam ut αὐλητρὶς ab αὐλητὴς, ita ποιητρὶς à ποιητὴς, potest formari: melius tamen *poëtrias*, ut semper Græci ποιήτρια: cui simile est ψάλτρια, & συμβουλεύτρια apud Menandrum, & συναγύρτρια apud Origenem tomo v. contra Celsum, & alia multa.

Cantare credas Pegaseium melos.) Prima fronte videtur idem dicere cum Martiali:

Sint Mecœnates, non deerunt Flacce Marones.

atqui plane contraria mens Persii: hoc vult enim: istos ἀφυεῖς (*ineptos & adulterinos*) versificatores, si semel liberati fuerint ærumnis domesticæ paupertatis, adeo spiritus attollere, ut cum illos videas, aut versus suos recitantes audias, incompara-

parabiles poëtas esse censeas, qui omnium priorum luminibus obstruxerint: *credas* igitur, non ex illorum opibus, aut cum illorum carmina legas: sed cùm audias sua prædicantes: *melos* membranæ omnes: etsi dubitationem veterum criticorum produnt scholia vetusta, quæ *nectar* ab aliis scribi testantur. Puto mirum illis visum esse, Persium in carmen Latinum licentiam Græcanicam invexisse: nam si Græcis literis vel levissime tincti erant, quam vim habeant liquidæ consonantes apud illorum poëtas non poterant ignorare. Homerus in duobus continuis versibus hymni in Mercurium, & corripuit & produxit priorem vocis μέλος. Antipater epigrammate in Anacreontem, Ἀκμὴν οἱ λυρέοντι μελίζεται ἀμφὶ Βαθύλλῳ, Christodorus in Aglaum, Ἄγλαος εἰστήκει χρησμολόγος ἔν τινι φασί. *Pegaseium* formatio Ionica metri caussa. Πήγασος, Πηγάσειος, Πηγασήιος. sicut Τήϊος pro Τῆος.

AD
SATIRAM
PRIMAM.

ETIAM hæc satira prima duplici constat argumento, ut suprà de prologo dicebamus: nam & heic de se incœptoque hoc suo satiras scribendi agit simul, & de aliorum sibi æqualium studiis ac scriptis. Tota igitur satira ad duo capita refertur: quorum alterum est hoc. Rectè Persium ad satiram scribendam animum appellere, spreto vulgi judicio, potentum gratia, ipsiusque adeo Neronis: periculo etiam quod ab illo & cæteris magnatibus ostendebatur, neglecto. Alterum caput ex priore nascitur, ejusque rationem continet: eo docetur fuse totam rationem studiorum Romæ esse corruptam: non poëtas, non oratores eo animo ad literas accedere quo par erat: aut illas sic tractare ut γνησίως Musarum alumnos deceret: ipsorum denique auditorum universi populi judicia esse perversa: cum nihil vulgo probaretur, nisi quod maximè vituperari mereretur. In fine carminis, velut corollarium adtexitur, versuum XII. quibus philosophorum more explicat Persius, qualem desideret lectorem. Hæc summa est satiræ totius: quam si lubet inscribas licet à majori parte, ut fieri amat, *Contra eos qui literis male utuntur.* Græce dixeris venustè, Κατὰ τῶν ἐξορχησαμένων: hunc enim titulum præfixit Aristides vir magnus judicii, diatribæ illi suæ non dissimilis argumenti, quam adversus sui temporis sophistas, rhetoras & oratores conscripsit: mutuatus eam vocem è sacris opertaneis: quæ si quis irreverenter habuerat aut prodiderat ἐξορχήσασθαι dicebatur. Aristidis vero ἐξορχησαμένους appellat in ea epigraphe, indoctos & venena solidæ eruditionis: in quos & Persius hac satira, ut diximus, acriter invehitur. Eodem verbo usus Athanasius de Arrio loquens, cujus erat oratio elumbis & viro indigna, ut postea dicemus: ποιήτης, ait ille in secunda contra Arrianos disp. ῥήματα ἐξορχούμενοι παίζουσιν ἄτιμοι. paullo aliter Gregorius Naz. de eodem Arrio: at diversa notione de se id verbum usurpavit Synesius epist. CXXXVII. Quoniam autem vetus est etiam doctissimorum querela de Persii obscuritate: nos autem optamus vel pueris planissimum opera nostra eum reddi: age ad majoris interpretationis lucem consideremus satiræ hujus μέλη καὶ μέρη, membra inquam & membrorum partes: quo facilius, cum ex universi carminis, cum ex singularium partium consideratione appareat quod nos quidem contendimus, nullius philosophi orationem scholam gregi suo explicantis, melius cohærere potuisse, quam sint omnes hujus satiræ partes

tes ex sese invicem aptæ atque connexæ. Eam nos διδαχῆς χάριν (docendi gratia) in membra sive ὁλοσχερῆ (generales) partes octo tribuimus. Prima deliberationem Persii continet cum amico, debeat necne satiram scribere: est enim dramaticum hoc carmen, quod ipse poëta monet illo versu, *Quisquis es, ô modo quem ex adverso dicere feci.* Rationes igitur inter se conferunt Persius & ille alter, quem sine nomine introducit secum loquentem. Hic Persio supervenienti Satiras meditanti, & jam scribere adgresso, illum à proposito conatur dimovere, eo argumento unico, quod genus id poëseos Romæ lectorem non sit inventurum: imo contra, ejus auctorem sint aspernaturi & principes, & alii proceres, atque uno verbo, populus universus. Respondet Persius: non tanti se judicia istorum perversa facere, ut eorum rationem in hac deliberatione censeat sibi esse habendam: porro autem, à satira scribenda temperare non magis posse, quàm à ridendo, si oblata fuerit res ridicula: αὐτὸς γὰρ ἐφέλκεται ἄνδρα σίδηρος: (*ipsum ferrum trahit virum*) & olera ipsa olla legit. Postea demonstrare incipit Persius, satira dignissima esse quæ vulgo Romæ agerentur ab omnibus: ac quò procederet ordine disputatio, non confertim omnes homines, aut temere obvium quemque arripit: sed distinctè singula hominum genera in hoc opere spectantur, & examinantur. Igitur ne longe exemplum peteret, eos primum sermone hoc primo invadit, qui liberalium disciplinarum studium profitebantur: quorum è numero & Persius erat, & ille alter qui cum eo colloquebatur: ita ad secundam partem fit transitus, quæ ibi incipit. *Scribimus indocti, doctique poëmata passim.* Invehitur hac in parte in sui temporis poëtas: κακώσεως τῆς ποιητικῆς, καὶ φιλοδοξίας (*malè tractatæ poëseos, & ambitionis*) eos arguens, quod dicendi scribendique leges corrumperent, & literis ad inanem ambitionem abuterentur: ex eo manantia aliquot instituta commemorat, exagitatque: illum nescio quem gravitate censoria increpans, qui malæ causæ patrocinium suum accommodare sustinebat. Tertia pars sequitur, ab illo versu, *Quis populi sermo est? quis enim? nisi carmina molli:* qua mollitiem & imperitiam scribentium, maxime autem Neronis, ac depravata auditorum judicia, nihil nisi tenerum ac delicatum probantium, festivè irridet. Quarta deinde pars subjicitur; ea perstringuntur verborum obsoletorum sordes, quas ex antiquis poëtis, multi illa ætate repetebant, ὀρθῆς παιδείας πάλιν ἀμύητοι; (*vere doctrinæ omninò expertes:*) incipit eo loco: *Est nunc Bris.* Quinta sequitur pars; tota adversus eos qui corruptam mollitie orationem in forum introducebant: plus operæ in eo ponentes quo judicis aures titillarent, quam ut caussæ justa exponerent; quæ erat amentiæ ultima linea. Sexto loco fractos orationis numeros exagitat, & Sotadicam poësim: qua Nero & tota ejus cohors, moribus Sotadicis prædita mirifice delectabatur; Romanus verò populus ita novum inventum mirabatur, ut vulgo jactitaretur, tunc demum poësim, quam à majoribus imperfectam accepissent, omnibus numeris esse perfectam: è contrario pronuntiat Persius, talem poësim detestatione dignam, non solum eorum, qui ad poëtices veram laudem aspirarent: sed omnium qui hoc saltem meminissent, viros se natos proinde exoletis esse relinquendam: incipit eo loco, *Sed numeris decor est, & junctura addita crudis.* Hanc Persii liberiorem indignationem, quam pro temporibus publicæ servitutis sub principe Nerone excipit familiaris ejus ac monitor; præsens illi à magnatibus periculum denuntians, si pergeret hac libertate ea reprehendere, quæ ipsis placerent, maxime autem Imperatori: heic vero Persius, ironia quadam prius usus, quasi consilium laudaret: mox aperte multis exemplis prolatis suam, & omnino publicam libertatem acerrimè propugnat; atque hanc facimus septimam satiræ partem, ab illo versu, *Sed quid opus teneras mordaci.* Octava deinde sequitur & ultima, ab illo loco, *Audaci quicunque afflate Cratino:* ubi declarat poëta, quibus has satiras scribat, & à quo genere hominum sua velit legi: à quibus nolit, ut dictum isti sibi putent, *Odi profanum vulgus & arceo.*

O curas hominum! ô quantum est in rebus inane!)

Pronuntiatur hic versus à Persio, cum defixus in contemplatione rerum mundi hujus, & eorum omnium quæ mortales agimus, illas vanitati obnoxias, hæc plusquam vana esse animadvertens, satiram scribere instituit. Atque hoc versu unico legem proœmiorum mirifice implevit poëta: & attento & docili auditore facto: summa etiam proposita omnium quæ deinceps erat dicturus: atque adeò omnium quæ in hoc genere dici à quoquam poterant. Omnino carminis satirici τὸ ὑποκείμενον [illegible], & adæquata materia, ut vocant, his verbis continetur: similis apud Juvenalem locus satirarum initio:

Quidquid agunt homines, votum, timor, ira voluptas.

Gau-

Gaudia, discursus, nostri est farrago libelli.
Et satira decima item alius:
Ridebat curas; nec non & gaudia vulgi
Et lacrymas.

sed longè exactius ac luculentius noster: qui philosophica tributione usus, nihil quicquam omisit eorum quæ satiricum cachinnum possunt movere, per *curas hominum* intelligit τὰ πραττόμενα & actiones ac studia cuncta mortalium: *rerum* appellationem refer ad τὰ ὄντα: quod genus est diversum & ἀντιδιῃρημένον τῷ τῶν πραττομένων: res dico, non ab hominibus factas, sed à natura creatas: cujusmodi sunt gemmæ, aurum, argentum, & similia his alia, in quibus stupent plerorumque animi: hæc etsi aliter quàm homines, & facta hominum, tamen & ipsa atque adeo universa κτίσις τῇ ματαιότητι ὑπετάγη (*creatura vanitati subjecta est*: Rom. 8. 20.) ut literis quoque sacris erudimur. Scilicet omne hoc & partibus suis quotidie corrumpi, & totum aliquando interiturum Stoici crediderunt: etsi κόσμου φθορὰν (*interitum mundi*) variè exponebant: quod nunc missum facimus: neque enim ad rem pertinet. Nam quod heic res dicuntur inanes, eò potissimum spectat, quia homines illas sectantur sine inani καὶ οὐ χρειῶν, ut explicat doctè Chrysostomus homilia XII. in eam ad Ephesios. Non probo ut hæc duo membra ἐκ παραλλήλου de eodem accipiantur, & rerum quoque nomine actiones intelligantur: quas scimus à philosophis etiam οὐσίας appellari, ut in Theæteto Platonis: sed recta est & vera prior interpretatio. Habemus igitur qua de re sit dicturus: res mundanas & curas hominum: & quid de illis dicturus: nempe vanitatem illarum est demonstraturus: attentionem facit exclamatio: cui non aliter locus, quam ubi res & admiratione digna agitur. Vides quam apto, quam philosophico, quam τεχνικῷ principio utatur Persius? Tali prorsus exordio & regius Hebræorum vates usus, cum illam vere divinam Satiram suam auspicans exclamat: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Si librorum sacrorum ut Græcorum poëtarum notitiam Romani habuissent, quis dubitaret de Salomone Persium hoc principium esse mutuatum? nunc ξυμπτώματος (q. d. *coincidentiam*) hanc ut fortuitam agnoscimus, ita mirari satis nequimus: idem enim dixerunt, eodem loco, eodem fere modo. Non multum dissimilis sententiæ vox illa aurea Severi Imper. qui omnia quorum insano amore ardent homines adeptus ipse, & vana expertus omnia, tandem coactus est exclamare, OMNIA FUI, NIHIL EXPEDIT: quam sententiam sapientissimus ille Imp. Marcus, ὁ ἐν βασιλεῦσι φιλοσοφώτατος, iis quæ de se scripsit, sæpe inseruit: & in quarto ait idem, ὅλον κενόν: quod paulo aliter Persius: *quantum est in rebus inane!* Ut apud philosophos τὸ κενὸν & τὸ ναστὸν opponuntur, sic in ethicis bona malaque, inania & solida. Horatius, *& inane abscindere soldo.* Solida sunt quæ rem cum nomine habent conjunctam: inania sive vana, quæ nomen tantum sine re. Ita dicimus divitias inanes, quæ non præstant quod verarum est divitiarum præstare. Marcus Tullius Tusculanâ V. de Epicureis philosophis: *omne quod honestum nos & laudabile esse ducimus, id illi cassum quiddam & inanis vocis sono decoratum esse dicunt:* quare etiam ἀνύπαρκτα (*non existentia*) vocantur sapientibus, falsa mortalium bona: quia nuda sunt nomina, ea facultate destituta apud vulgus hominum, quam appellatio promittebat, & cujus caussa erant expetenda. Gregor. Naz. in ea quam dixit Juliano censuum æquatori: Διὰ τί ἀγαπᾶτε τὰ μάταια καὶ ἀνύπαρκτα πράγματα; (*quare res vanas & quæ veram non habent existentiam diligitis?*) Nicetas in illum locum: μάταιον λέγεται τὸ κενόν· ὅταν μὲν ᾖ ὄνομα, πρᾶγμα δὲ μὴ ὄν, ὄνομα μὲν πλοῦτος, πρᾶγμα δὲ οὐδαμοῦ. ὄνομα δόξης καὶ δυναστείας: καὶ μετὰ τὸ ὄνομα ψιλόν· οὕτω καὶ πᾶσαι αἱ ἡδοναὶ τοῦ βίου καὶ εὐπραγίαι ψεύδονται καὶ ἀπατῶσι: & statim ἐπίσης τῶν βιωτικῶν πραγμάτων καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ μὴ εἶναι. (*vanum dicitur, quod inane est: cum nomen quidem in medio est; res autem nominis, minimè: ut exempli caussâ, divitiæ; speciosum nomen; at res ipsa, sive quod huic nomini vulgi opinio affingit, nullibi: ita nomen honoris, potentiæ: quæ mera sunt nomina: vel, quorum nihil remanet, præter nomen: pariter & omnes hujus vitæ voluptates, & prospera, falso nomine mentiuntur & fallunt. --- Rerum mundanarum & esse, & non esse, eodem redit.*) ideo quæ sunt hujusmodi, nomina appellantur, velut rei appellatione indigna. Synesius epistola LXXVIII. χειρῶν δεῖ τῷ πολέμῳ, καὶ οὐκ ὀνομάτων πολλῶν: milites imbelles vocat ὀνόματα. Chrysost. in Matth. Homil. XLIV. Καὶ καλῶς εἶπεν, ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου· πάντα γὰρ τὰ τοῦ πλούτου, ἀπάτη. ὀνόματα γὰρ μόνον ἐστίν, οὐκ ἐπὶ πραγμάτων κείμενα· καὶ γὰρ ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ δόξα, καὶ ὁ καλλωπισμὸς, καὶ πάντα ταῦτα, φαντασία τίς ἐστιν, οὐ πραγμάτων ἀλήθεια. Rectè autem dixit *Fraus atque deceptio divitiarum: quippe cùm nihil aliud in divitiis sit, præter deceptionem: nomina enim sola sunt in illis de rebus posita. Nam cum voluptas & gloria, tum ornatus & pompâ, horumque similia, phantasmata*

quæ

quædam sunt, nullam rem verè continentia. Idem plura in eandem sententiam Homil. LVIII. & LIX. Hæc igitur ratio est hujus appellationis: nec multo aliter Hebræi magistri vocem הבל apud Solomonem exponunt: at B. Hieronymus in erudita interpretatione ejus libri aliam caussam affert: vanas dici res mundi hujus, non ἁπλῶς, (*simpliciter*) sed ad Deum comparatas: quod sublimius est quam ut videatur ejus in mentem Persio venisse. Curas hominum vanissimas jam olim graphice descripsit Democritus apud Hippocratem, in nobilissima ad Damagetum epistola: ubi familiaris sibi risus caussam explicat Hippocrati. Poterant huc congeri ex Græcis Latinisque scriptoribus multa similis sententiæ: sed quia hujusmodi γνωμικὰ omnibus nota, non committam neque heic, neque aliis similibus locis; ut in re non necessaria supervacuæ diligentiæ laudem videar affectasse: multa ἀξίως complexus facundissimus vir Joannes Chrysostomus homilia x. in eam ad Hebræos.

Quis leget hæc?) Fingit Persius defixo sibi in his cogitationibus, ac priore versu jam scripto, supervenisse aliquem: qui eos secum sermones habuerit, quos deinceps refert. Tota enim satira instar dialogi cujusdam est contexta: etsi personæ appositæ non sunt: quod sæpe invenire est apud poëtas præsertim satiricos: interdum etiam apud philosophos & sophistas: ubi magnæ oriuntur aliquando tenebræ ex perturbata ratione personarum: sicut insigni exemplo nuper ad Dionem Chrysostomum docebamus: idem & heic accidit: proximos enim versus in vetustissimis quoque membranis perperam distinctos offendimus: atqui nulla erat difficultas: nam præter hæc pauca, *Quis leget hæc?* & *nemo Hercule*: deinde *Vel duo, vel nemo: durum & miserabile*: item, *Nolo*, omnia sunt Persii ad illa usque, *At pulcrum est digito monstrari.* Non mala autem affertur ratio, cur à scribenda satira deterreri debeat Persius: omnis enim scriptionis finis est lectio: non per se quidem: verum ideo, quia utilitas quam præcipuè spectamus nulla potest sine lectione percipi. Est autem sapientis, naturam quæ nihil frustra facit, in omni actione suscipienda imitari: sublato igitur scriptionis fine, efficitur scriptionem esse supervacuam: à qua vir sapiens debeat abstinere: hæc quidem rectè; sed alio spectat hic monitor, ut statim indicaturus est Persius.

Min' tu istud ais?) dicitur hoc à Persio, ob vocem repentinam attonito ejus quem nesciebat adesse, aut non cogitabat, in ea quam diximus meditatione totus.

Nemo, Hercule, nemo?) hæc ita distinguenda ut diximus: priora sunt monitoris, quod dixerat cum interrogatione, quæ negationi ἰσοδυναμεῖ, diserte repetentis & jurejurando confirmantis: postrema vox Persii, περιπαθῶς, quasi auditione rei inopinatæ commoveretur.

Vel duo, vel nemo: turpe & miserabile; quare?) Et punctorum ratione & personarum variè accepta hæc verba etiam vetustissimis criticis. In Puteani codice initium versus cum fine præcedentis cohæret: Persio enim tribuuntur: quasi ille non concederet amico, satiras suas prorsus à nemine legendas: saltem enim vel duos vel tres repertum iri, qui legerent: sed monitor non expectans ut inchoatam sententiam Persius absolveret interpellat & subjicit, *nemo*: non est inepta hæc lectio, & quæ seduli monitoris pulcre morem exprimit. In meis membranis totus quidem versus monitori tribuitur, ultima voce excepta: sed prima verba sic ἀζεύκτως (*interpunguntur:*) *Vel duo, vel nemo*: initio concedere poëtæ voluit, non plane ei defuturos lectores: verum illos paucissimos numero futuros: puta duo aut tres: sed statim, ceu nimium dixisset, quod dederat repetit & præcise negat vel unum iri repertum. Lectio aliorum librorum quam probavimus, exprimunt familiaria Græcis dicendi genera, ἢ ὀλίγοι, ἢ οὐδεὶς, & ἤ τις, ἢ οὐδεὶς, quoties summam raritatem volunt indicare: quod jam olim Gulielmus Canterus in suis lectionibus erudite observavit: multa & nos exempla adnotabamus: Hippocrates De morbo sacro, οὐχ ὅτι ἕκαστος αὐτὴ ἐπιλαμβάνεται ἀλλ' ἢ ὀλίγους ἢ οὐδένα. Ælianus De animalibus lib. VII. cap. VIII. θαυμάζει τις ἢ οὐδείς. *paucissimi sunt qui admirentur*: idem alibi, ἤ τις ἢ οὐδείν. Dio libro XLVIII. ἐπείπερ ἤ τις ἢ οὐδεὶς σώφρων ἐδόξε. idem alibi, numero multitudinis: οἱ δὲ λοιποὶ, ἤ τινες αὐτῶν, ἢ οὐδένες ᾔδεσαν. sic alibi sæpius, libro autem XLI. aliter extulit, εἰπὼν ὅτι αὐτὸς μὲν ἢ οὐδένα, ἢ τινα αὐτῶν ἠπίστατο. Idem significat & illud Chrysostomi De sacerdotio, εἷς πού τις καὶ δεύτερος.

Turpe & miserabile.) non Persio adscribenda hæc sunt cum vulgo interpretum: sed ejus familiari mentem suam plenius explicanti: nam quod iidem interpretes τὸ *quare*, & mox *Nugæ* monitori tribuunt, absurdissimum est. Poterat videri Persii amicus in dando hoc ei consilio, ea ratione moveri, quam supra exposuimus, & probam diximus esse ac validam: nunc verò cum dicit, *turpe & miserabile*, palam illud facit, non quia

nemini sit profuturus Persii labor, hoc illi se consilium dare: verum ideo, quia nullam auctori gratiam aut gloriam sit allaturus. Illud prius sapientem poterat movere: hoc posterius jure exploditur à Persio.

Quare?) quid est, inquit Persius, cur turpe & miserabile pronunties, si Satiras scribam quas nemo sit lecturus? nempe ita judicas, de existimatione mea actum esse & fortunis, si pessimus audiam poëtarum, & libellos meos vel poëmatis Labeonis, quem legit nemo, postponant Nero & alii proceres: deinde adversus hæc disputans Persius, *Nugæ*, ait, &c.

Ne mihi Polydamas & Troiades Labeonem Prætul.) ingeniosissime poëta duos versus Ιλιαδ. χ. (errant qui alterum horum aliunde petunt) hoc unico expressit. Πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην ἀναθήσει: & statim, Αἰδέομαι Τρῶας καὶ Τρῳάδας ἑλκεσιπέπλους. sic M. Tullius utrumque Homeri versum usurpat epistola quinta ad Atticum, libro II. & prima libri VII. *aliter sensero?* αἰδέομαι *non Pompeium modo, sed* Τρῶας, καὶ Τρῳάδας. Πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην ἀναθήσει. *quis? tu ipse scilicet, laudator & scriptorum & factorum meorum.* Vide & epistolam XVI. libri VIII. Polydamas & Ciceroni & Persio est alterius Catonis, aut ipsius virtutis nomen: ineptum nimis quod argutatur de ea voce antiquus Scholiastes nescio qui: is Latina voce exprimit *multinuba*, quia δάμαρ est conjux: & multitudinem uxorum putat Neroni exprobrari: quid putidius hoc commento? etsi non defuerunt qui probarent: præterea falsissimum est Polydamantem describi à poëta garrulum & ineptum: at quot locis ejus virtutem prædicat Homerus? velut Ιλιαδ. μ.

Οἱ μὲν ἅμ᾽ Ἕκτορ᾽ ἴσαν, καὶ ἀμύμονι Πουλυδάμαντι,

componit eum cum Hectore, & quidem honestissimo elogio adjecto, cum Hectoris nudum nomen posuisset: ut quem loco depresserat posterius nominans, virtutis testimonio attolleret: postea vocat ἀμύμονα, & consilium illius laudat: βουλῇ Πουλυδάμαντος ἀμύμονος πείθοντο: alibi πεπνυμένον prudentem. Ιλιαδ. σ. Τοῖσι δὲ Πουλυδάμας πεπνυμένος ἦρχ᾽ ἀγορεύειν.

Et Troiades.) satiricè pro Trojani: Homerus simpliciter, Τρῶες καὶ Τρῳάδες, sexus uterque: sed mollitiem Romanorum obiter carpit Persius. Illa ætate qui ab antiquo erant cives Romani & αὐτόχθονες, Trojanam originem affectabant: ut à fæce novorum civium separarentur, qui à temporibus Julii Cæsaris civitatem ac tribum fuerant adepti. Juvenalis satira prima:

—jubet à præcone vocari
Ipsos Trojugenas: nam vexant limen & ipsi
Nobiscum.

satira octava:

At vos Trojugenæ vobis ignoscitis: & quæ
Turpia cerdoni, Volesos Brutumque decebunt.

in XI.

Claram Trojugenis factura & nobile fulcrum.

Labeonem.) de Attico Labeone & ineptissima Iliadis versione quam ediderat, præter Persii & vetusti interpretis testimonia nihil habemus compertum.

Nugæ: non si quid turbida Roma Elevet) Rejicit Persius datum sibi consilium, & caussam subjungit. Erras, inquit, si in æstimatione bonorum aut malorum poëmatum judicio standum putas magnatum Romanorum: idonei enim talium judices non sunt: & ut loquitur Aristoteles οὐκ ἀσφαλὴς ὁ κανών, *(incerta regula) Turbida Roma* dicitur, in qua fierent omnia ab occupatis, imò occupantium, ut ille ait: sic enim in urbe illa aut orbe potius vivebatur, ut qui in turba se mutuo trudunt impelluntque: quod ex Juvenalis satira tertia, ut alios taceam, notissimum est. Vitruvius in præfatione libri quinti: *cum animadvertissem distentam civitatem publicis & privatis negotiis paucis judicavi scribendum*: sic fere apud Sidonium Apollinarem libro VIII. *turbida & præceps festinatio*: vel ab aquis vox est translata: sicut Græcis homo non compositæ mentis dicitur θολερὸς: τεταραγμένος, & ταραχώδης.

Elevet, accedas; examenve improbum in illa Castiges trutina.) Quod Græci dicunt cum κριτήριον *(examen)* quo aliquis utitur, damnant, ἡ στάθμη ἀστάθμητος, (q. d. *regula irregularis, vel norma anormis*) pluribus verbis expressum à Persio. Sermo autem allegoricus: nam *elevare*, & *examen castigare in trutina*, ex arte stathmetica sunt petita: neque enim, ut in Ranis Aristophanis, ταλάντῳ μουσικὴ σταθμήσεται, *(musica, vel ars poëtica trutina ponderat)*. In utraque libra & momentana duarum lancium, & Campana μονοπλάστιγξ examen appellatur ligula (& Græci γλωσσίδα vocant) erecta super scapo, quem vetus interpres hastam eleganter nominat, Græci ζυγὸν & φάλαγγα: hac nusquam inclinante, & sub ansa latente, æqualitas & ἰσοῤῥοπία rerum appensarum ostenditur: hoc Persius vocat *examen castigare in trutina*: ita loquitur elegans scriptor Cassianus Collatione XXIII. cap. V. *cum è contrario theoricæ bonum inde pensaret, ac velut in una lance tantorum laborum profectum, in altera delectationem divinæ con-*

contemplationis appenderet, diu examine pectoris sui quodammodo castigato, tandem proclamat; quid sit castigare zygostatis, declarat interpres antiquus: *Castigare est digito libram percutere, ut temperetur, & præ agitatione post æquum conquiescat*: digna interpretatio nostra animadversione: nam percutere digito libram, fraudem molienti videatur potius convenire, quàm verum quærenti: simillime prorsus ut in metiendo si quis mensuram feriat: quod qui facerent, notati sunt Græcorum voce κρουσιμετρεῖν, quam de minutis furibus usurpabant: propterea cum pretiosa appendebant, magnam curam adhibebant, quo sibi caverent ab hominibus libram sive scapum percutere gnaris: adeo ut propter eam caussam modus ipso libram tenendi Imper. Constantini lege extet descriptus in Codice Theodosiano, titulo De Ponderatoribus, & auri illatione: *Aurum*, inquit, *quod infertur æqua lance & libramentis paribus suscipiatur: scilicet, ut duobus digitis summitas lini retineatur, tres reliqui liberi ad susceptorem emineant: nec pondera deprimant, nullo examinis libramento servato, nec æquis ac paribus suspenso statere momentis*: simile fraudis genus admittitur commota lance quod παρασαλεύειν dicitur. B. Chrysostomus in posteriorem ad Timotheum: ὁ ζυγὸς ἐὰν ἔχῃ παρασαλευομένην τὴν πλάστιγγα, οὐ κρίνει δικαίως τὰ σταθμητὰ περιφερόμενος. Suspicor igitur scripsisse veterem illum grammaticum, *percurrere*: quod proprie locum habet in statera, quæ scapum habet punctis distinctum: hac cum aliquid appendimus, altera manu æquipondium per scapum ducimus, eumque tandiu percurrimus, donec steterit examen ἀκλινής: quod Latini dicunt *compescere examen certo puncto*. Persius satira v. *Diluis helleborum, certo compescere puncto Nescius examen*: quod nos *libram percurrere* ab hoc grammatico dictum putamus. id Vitruvius sic expressit, *æquilibrium in alteram partem scapi per puncta vagari*, libro x. cap. VIII. etiam sequentia verba interpretis mira sunt: *& præ agitatione post æquum conquiescat*: hoc vult: non prius scapum agitari desinere, quam in suo puncto sacoma fuerit collocatum: ita demum æquato examine, quiescit libra. *Castigo* primæva notione ἱμάντι loro cædere & cesto. Siculi Dores unde ad Italos vox venit, κάστις dicebant pro κεστός. quamquam Hesychius κάστιν interpretatur non lorum sed fustem, & propriam Athamanum vocem ait: quorum dialecti sæpe meminit: à casto, castigo, ut ab insto instigo, & fustigo posterior ætas à fuste: *cestum* pro vinculo habes apud Varronem in libris de re rustica.

Nec te quæsiveris extra.) judicia populi Ro. rejicienti Persio, objici poterat, quis erit igitur cui te placere studeas? respondet his verbis: tu ne, inquit, me vis ex aliorum judiciis pendere? ego vero de me & meis, alios non consulo, verum ipsum me: quod & tu si me audias, facies. Proprium est eorum qui gloriam sectantur, facta sua non ad rectæ rationis obrussam exigere: sed ad gustum illorum à quibus laudari cupiunt: ideo Græci philosophi dicunt τοὺς δοξοκόπους αὐτοὺς ἑτέρῳ ζῆν, (*ambitiosos alteri vivere*:) quod quam miserum sit pulcherrime exponit Dio Chrysostomus, prima dissertatione de gloria: ubi etiam ait, qui morbo hoc laborant solere curiose inquirere quid quisque de se sentiat: si in laudatores inciderint, beatos se putare, & prædicare: sin aliter, animo penitus concidere: cum ex alieno judicio semper ipsi de se statuant: ἄλλως, ait, τῶν περὶ ταύτην τὴν νόσον κατεχομένων περιέρχεται αὐτοὺς ἑτέρῳ ζῆν, καὶ τί περὶ αὐτῶν λέγει τις φροντίζειν· κἂν μὲν ἐπαινῇ τις, ὡς οἴεται, μακάριος καὶ φανερός· εἰ δὲ μὴ, ταπεινός τε καὶ κατηφὴς, καὶ τοιοῦτος αὐτὸν εἶναι νομίζων ὁποῖον ἂν εἴποι τις. Hæc in genere Dio de laudationis avidis: proprie vero de misera eorum conditione, qui eloquentiæ famam apud vulgus cupiunt consequi, Synesius in Dione multa elegantissimè & γραφικώτατα. Sapiens contra ut suis vel laudis vel culpæ notam apponat, ad alium judicem non adit, quàm ad rectam rationem intra se habitantem. Stoicorum est præceptum illud huic loco convenientissimum: τῇ δόξῃ τῇ σεαυτοῦ μὴ χρῆσθαι πρὸς τὴν σεαυτοῦ κρίσιν, ἀλλὰ σεαυτῷ καὶ τοῖς κρείττοσιν, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν τῇ ἀληθείᾳ. (*ad ferendum de te judicium noli ea consulere quæ sunt extra te; sed te ipsum & quæ præstantiora sunt adhibe, id est, veritatem.*) Ausonius in Acroasi Pythagorica, de viro bono:

Judex ipse sui, totum se explorat ad unguem:
Quid proceres, vanique ferat quid opinio vulgi
Securus.

in carmine aureo Pythagoreorum, πάντων δὲ μάλιστ' αἰσχύνεο σαυτόν: (*maximè reverere teipsum*:) quam gnomen multi scriptores usurparunt. quod autem de sapiente dicitur, qui tenet artem vitæ, in cujuscunque artis perfectè perito locum habet: ut operum suorum sit ipse sibi judex: & ea bene aut secus habere pronuntiet è præscripto rationis in mente sua sitæ, non ex aliorum opinionibus. Joannes Chrysostomus De sacerdotio: ὥσπερ ὁ δημιουργὸς, αὐτὸς ἐστι κριτὴς τῶν αὐτοῦ τεχνημάτων εἰ καλὰ καὶ φαῦλα ταύτῃ ... τὰ χειρόμορφα, ὅταν ὁ τεχνησάμενος αὐτὸς τοὺς ταύτας φέρῃ τὰς ψήφους. τὴν δὲ τῶν ἔξωθεν δόξαν τὴν παραπεμπομένην καὶ ἀδό-

ξιν, μηδὲ εἰς τῶν βελτιόνων τινί. Hanc propter caussam Aristides æquales suos sophistas acriter objurgat, quod dicerent, non ex suo judicio scribere se, verum ut apud corrupta judicia frigus evitarent: quam esse stultitiam insignem multis docet initio τῶ κ̓ τ̃ ἐξορχουμένων: estque ille locus cum isto Persii conferendus. Non obstat his, quod pars magna hominum φιλαυτίᾳ laboramus, & nostra miramur sæpe etiam vitia: nempe hoc male sani homines faciunt, ut satira quarta dicetur: nos autem heic loquebamur de sapiente, vel consummato artifice, qui caussas omnium quæ ad artem pertinent habeat notas: & quod Quintilianus ait, se veretur. Eleganter & vere Boëtius libro Consolationis suæ: *Vide*, ait, *quid æterna lex sanciat: melioribus animum si conformaveris, nihil opus est judice præmium deferente: tu te ipse excellentioribus addidisti. Si studium ad pejora deflexeris, extra ne quæsieris ultorem: tu te ipse in deteriora detrusisti.*

Nec te quæsiveris extra.) hoc illud est quod Stoici dicebant, non debere studiosum virtutis extra se convertere, ut aliis placeat: satis enim illi esse, si præstaret, ut esset quod cupiebat, videri autem velle, ei curandum non esse: hoc ita illi: οὐ δεῖ ἔξω στραφῆναι πρὸς τὸ βούλεσθαι ἀρέσαι τινι. Vide Enchiridium Epicteti & alia illorum scripta.

Nam Romæ est quis non? ac si fas dicere; sed fas, T.) Quod verbo ostenderat cum *turbidam* vocaret Romam, id nunc pluribus exequitur: duo autem simul præstat: nam & caussam promit cur judicium Romæ non faciat tanti: & incepti sui de satira scribenda rationem affert: cum autem vellet Persius in flagitia & probrosam Neronis ac reliquorum vitam invehi, indignationem illius æquissimam metus inhibuit: ideo coactus est mutata velificatione, animi sui sensum per figuram exprimere: hoc est, loqui tacendo: nam & τεχνολόγων παῖδες (*rhetores*) hanc figuram ἀποσιώπησιν ac *reticentiam* sive *obticentiam* nominant: quando amplius aliquid silentio innuitur, quam oratione potuerit exprimi: nam ex mente & affectu loquentis supplere auditor debet quod deest: ut heic, *Romæ est quis non?* nempe corrupti judicii, & indignus cujus rationem habeas: quippe delitiis & luxu perditi, omnes virtutis osores, & honestarum omnium artium: de quibus tunc merentur pessime, cum illas suo contactu fœdant: denique si à principe orsus singulos istorum consideres, omnes imperiti, omnes asini: hoc enim vult Persius: quod cum heic non esset ausus dicere, ubi incaluisset, non abstinuit quin poneret: *Auriculas asini Mida rex habet:* sed mutarunt amici eodem compulsi metu: simile de Roma judicium facit Plinius Secundus in re graviore: sic enim ait in epistola ad Calvisium libro II. *Ἀλλὰ τί διατείνομαι in ea civitate, in qua jampridem non minora præmia, immo majora nequitia & improbitas, quam pudor & virtus habent?* Mollior erit sententia, si ita capias, *Nam Romæ quis non?* est poëta, videlicet: aut quis tam aversus Musis natus est versificator insulsus, qui magni poëtæ nomen facile non consequatur, si pravi judicii hominibus placere studuerit? paullo post —*non heic est Ilias Atti Ebria veratro?* ubi hanc sententiam pluribus persequitur.

Ac si fas dicere:) quam ægre se contineret hæc indicio sunt. alii libri, *ah si fas dicere:* quæ interjectio πάθος valde auget, ac summum desiderium libertatis arguit, ad declamandum contra vitia: quare addit,

Sed fas.) significans in proposito perseverare se scribendi satiras.

Tunc cum ad canitiem & nostris istud vivere triste Aspexi.) Quicquid isti judicaturi sint, inquit, ego tamen scribendas mihi satiras judico, quoties ob oculos mihi pono quibus in studiis isti se occupent, jam inde ab eo tempore cum excesserunt ex ephebis ad ultimam usque senectutem: cum tamen graves & severi velint videri. Græcum est, *nostrum istud vivere*, τὸ ζῆν ἡμῶν. vita hæc quam Romæ vivimus plerique omnes. Cicero, *beate vivere vestrum:* primam personam usurpat objurgationi molliendæ: more omnium qui invehuntur in vitia & vitiosos: *vivere triste*, ὁ σκυθρωπὸς βίος, qualis est eorum maxime, *Qui Curios simulant, & Bacchanalia vivunt:* qui in literis sacris dicuntur ἀφανίζοντες τὰ πρόσωπα. (Matth. VI. v. 16.) apud Hippocratem in Coacis & alibi ἡ σκυθρωπότης opponitur εὐχροίᾳ: quia tristitia vultus accedit ad pallorem: quare non uno loco in Evangeliis vocem σκυθρωπὸς Syrus interpres vertit כמיר ut si atratum dicas: vel μελανείμονα. sed Syrus non ad vestis colorem retulit, ut in כמרים sacerdotum appellatione: verum ad pallorem vultus: in Threnorum Thargum verbo נכמו est expressum, quod apud LXX. verbo πελιοῦσθαι. Differunt aliquid *tetricitas* & *tristitia vultus:* quæ posterior vox sæpius in deteriorem partem accipitur, velut ab affectatione aut morositate orta. Lucanus ad Pisonem:

Talis inest habitus, qualem nec dicere mæstum,
Nec fluidum est: læto sed tetricitate decorum.

Et

Et nucibus facimus quaecunque relicta.) Non contentus poëta simpliciter dicere, vitam male ab istis collocari: amplius addit, totam, à carceribus ad metam: quod ipse designat extrema illius ponens adolescentiam & senectutem: canities quam priore loco nominavit ὕστερον πρότερον Ὁμηρικῶς, extremam aetatis regulam heic denotat: etsi non raro accidit, ut juvenes, interdum etiam ut adolescenteis fiant cani: vidimus nos & vivere scimus, qui in priore adolescentia canuerint: virilia studia & transitum à puerilibus nugis ad virorum curas, hac periphrasi expressit, *& nucibus facimus quaecunque relicta.* Inter puerorum oblectamenta sunt nuces: in commentariis Rabbinorum legere memini, patrisfamilias officium esse, die festo, hilaritatis instrumenta domesticis suis praebere, pro cujusque persona: pueris vero jubentur dari קליות ואגוזים *amygdalae, poma, nuces*: prima dictio multa significat: sed quoties cum אגוזים junguntur קליות amygdalae intelliguntur, aut alius fructus duri corticis: ludebant pueri nucibus variis modis, quorum nonnulli hodieque pueris in usu: ut cum in pyramidem quatuor nuces extruuntur: quam lusionem describit Philo in *Κουρωτικά*: in carmine veteri de nuce & hanc habes & alios multos modos. Apud Lucianum in Cronosolonibus, καρύοις & πεσσοῖς ludunt viri: quod de una specie lusionis accipiendum esse, non de duabus, sequentia suadent, πεττεύειν ἐπὶ καρύων calculis igitur ludebant: sed nuces erant praemium vincentis: ipse Augustus cum pueris minutis nucibus ac talis ludebat, referente Suetonio: quod magis miror quàm quod lego apud Nicetam Choniatem Alexium imperatorem καρυατίζοντα: nam & poene puer iste erat & praeterea Graeculus: at puerorum lusionem fuisse non virorum, & Seneca docet De tranquillitate vitae libro II. cap. 12. & Persius clarè: qui *nuces relinquere* dixit pro vir fieri, & virilia negotia capessere: Ptolomaeus in IV. Tetrabibli vocat μετάβασιν ἀπὸ τῆς παιγνιωδοῦς καὶ ἀνεπιστάτου, καὶ ἁπλοῦ (malim ἀνεπιλήπτου) ἁμαρτηματικοῦ ἐπὶ τὸ σεμνότερον, καὶ αἰδήμον καὶ φιλότιμον. Translatum à pueris catamitis. Servius, *meritorii pueri, quibus licenter utebantur antiqui recedentes à turpi servitio nuces spargebant.* Catullus:

Da nuces pueris iners
Concubine; satis diu
Lusisti nucibus

non dissimile illud Augustini primo Confessionum: *à nucibus & pilulis & passeribus ad praefectos & reges transire.*

Cum sapimus patruos.) viri severi existimari volumus: *patruus* & *tutor* saepe idem sonant ac gravis censor, & objurgator. Horatius: *ne sis patruus mihi*: Persius in III. *ne sic mihi tutor*: nota locutio ex Cicerone, Suetonio, aliis. Manilius libro V. in superciliosorum paedagogorum genitura:

—veterumque exempla revolvent
Semper, & antiqui laudabunt verba Catonis,
Tutorisve supercilium, patruique rigorem.

ideo Graeci patruum dixerunt θεῖον: etsi aliter paullo Plutarchus sub finem libri περὶ φιλαδελφίας, & Simplicius in Epictetum.

Tunc, tunc.) tunc fas esse judico urbem Romam satirico sale defricare; orationem abrumpit, quasi prae stomacho plura non posset.

Ignoscite. Nolo.) concludens satiram omnino se scripturum, veniam facti petit, quod alter verbo negat.

Quid faciam? sed sum petulanti splene cachinno.) audiens Persius praecidi sibi omnem veniae spem, familiari sibi ironia simulat in dubio sibi esse animum, & qui paullo momento huc illuc possit impelli. Sed non diu in illo fluctuat salo; statim enim decernit & ad priorem mentem redit, expressit autem illud Horatii sui:

Naturam expellas furca: tamen usque recurret:

sic enim ait: factum se à natura cachinnonem & γελαστικόν: itaque velit nolit oblata re ridicula risum sibi necessariò oboriri; *petulans splen*, qui justo majus spatium petat & occupet: quoniam, ut docent medici & Plinius ex illis, *intemperantiam risus constare lienis magnitudine quidam putant.* Serenus Sammonicus: *Splen tumidus nocet, & risum tamen addit ineptum.* Ne pueri quidem nesciunt posuisse Veteres laetitiae affectum in splene, iracundiae in felle, pavoris in corde, amoris in jecore, pudoris in fronte: etiam in commentariis Rabbinorum טחול vel טחל hoc est, *splen*, sedes risus esse dicitur. Sententia Persii est: cum adeò flagitiosè vivatur Romae: mirari neminem debere, bonorum liberam indignationem: simillime Juvenalis in prima:

Difficile est satiram non scribere: nam quis iniquae
Tam patiens urbis, tam ferreus ut teneat se?

Sic & poëta epigrammatum quidam Graecus, cum dixisset, saepius se cum animo suo constituisse, epigramma nullum facere, ut stultorum odia vitaret, quae sibi versibus suis excitaverat: quoties tamen inquit, in oculos meos incurrit Pantagathus Paphlago, τίς ἂν τῷ νῦν ὁ δυνάμενος (*morbum*

bum occultare ; vel reprimere non sum potis.)

Scribimus inclusi numeros ille, hic pede liber) Sequitur pars satiræ hujus secunda: cujus summam & nexum cum præcedente perstrinximus: cum deterreretur poëta à satira, neque ille eo consilio vellet uti, redit ad filum orationis incboatæ illo versu:

O curas hominum! ô quantum est in rebus inane! sed quod in genere ibi propositum fuerat, in specie heic consideratur. Ex omnibus autem hominum generibus, eos primo loco aggreditur, qui Musarum sacris erant operati: primum, quia hi Persio notissimi, & ut sic dicam magis obvii: ut aliunde curationem incipere non debuerit: deinde quia horum vitia eo ferebat impatientiùs, quod videbatur infamiæ pars in ipsum redundare, ut consecraneum illorum, & studia eadem colentem, etsi non eodem modo. Quemadmodum autem satiram universam in sua membra, perspicuitatis gratia distinximus: ita etiam heic particulas singulas separatim enarrabimus: in quo auctorem ipsum, & ductum orationis ejus sequemur: neque exemplo quorundam aut negligemus τάξιν (*ordinem*) admirabilem poëtæ philosophi: aut inani περιεργίᾳ τὸν λόγον τεμαχίζοντες, (*curiositate vel nimiâ subtilitate orationem concidentes*) ut ait Plato, nodum in sirpo quæremus. Sunt igitur periochæ illius particulæ duodecim συμφωνῶς illæ quidem, atque ex se invicem aptæ: distinctæ tamen satis ἑκάστως, si attendimus. Porrò illas omnes tot numero particulas, ad tria capita commodè referas: nam aut narrat Persius vitia quæ ipsius ætate vigebant: aut ea castigat, ipsis præditos ad veram virtutem hortans, & solidam gloriam, spreta ejusdem falsa imagine: aut denique eadem illa vitia defenduntur excusanturve sub persona aliena.

Scribimus inclusi) Hoc & sequenti versu particula prima continetur: proponit dicturum se de poëtis & oratoribus: ac simul notat hoc illorum primum vitium, quod cùm grandia & sublimia scribere affectarent, tumida inflataque oratione veram eloquentiam corrumperent. Ait *inclusi*, quia secreto & libero ab arbitris loco scribentibus est opus: propterea quo bonarum matrum familias laus est, τὸ οἰκουρὸν καὶ φιλέρημον, eadem & eruditi hominis. domi nunquam se continere inclusum: Philo Judæus in lib. de Abrahamo: φιλεκκλησίαστος, inquit, ὁ σοφὸς οἴκοι τὰ πολλὰ καταμένει, μόλις τὰς κλισιάδας ὑπερβαίνων, ἢ διὰ τὰς ἐπιφοιτῶν τὰς συνεχεῖς, ἔξω τὰ λοιπὰ ἀπελθεῖν, ἐν μοναγρία τὰς Ἀφροδίτας. Secedebant igitur ad stilum Romani, ut ait Quintilianus: & scripturi intra cubicula sua in lectis se continebant, sicut ad Suetonium docebamus: vel penulis se involvebant, bis inclusi: nam ita loquitur idem Quintilianus alibi. Fortasse etiam ad illa respiciebat Persius, quæ apud eundem auctorem in libro De oratoribus Aper poëtis objicit: *quod relinquenda ipsis esset conversatio amicorum, & deserenda cætera officia, studio opinionis & famæ, cui soli serviebant.*

Numeros ille, hic pede liber.) Oratores ac poëtas promiscue exagitat Persius hac satira: etsi autem propriæ sunt quædam poëtarum, aliæ oratorum reprehensiones, ut postea videbimus; in commune tamen πάντες οἱ περὶ τοὺς λόγους sic reprehenduntur. ut quæ de alteris dicuntur, etiam ad alteros, qui similia peccarent, pertinere sit existimandum: habet enim omnis eloquentia aliquid commune, ut rectè Quintilianus ait libro x. cap. de imitatione: *pede liber* est orator & quicunque prosa oratione utitur: mirum extitisse, qui de dramaticis poëtis acciperent: quod non magis cum apertissima Persii mente pugnat, quam ab eo seculo est alienum quo ista scribebantur.

Grande aliquid.) Sublime dicendi genus etiam grande dicitur: heic vero ut etiam in quinta atque alibi, in vitio ponitur hæc vox, & orationis ideam non vere grandem denotat, sed vægrandem, id est, tumidam, & falsa specie sublimitatis blandientem: quia enim apex facultatis dicendi, seu versu seu prosa, est magniloquentia, atque ut Longinus ait ἀκρότης καὶ ἐξοχή τις λόγων ἐστὶ τὰ ὕψη, ideo multi ætate Persii, non quod magnarum virium sibi essent conscii, sed aviditate gloriæ eum characterem affectabant: infra, *Dicere res grandes nostro dat Musa poëta*: & Petronius quoque Arbiter in studiosis eloquentiæ reprehendit, *rerum tumores, & sententiarum vanissimum strepitum*: recte autem Quintilianus judicat, cum pronuntiat; quo quisque ingenio minus valet, hoc se magis attollere & dilatare conari: ut statura breves in digitos eriguntur, & plura infirmi minantur. *Nam tumidos, inquit, & corruptos, & tinnulos, & quocunque alio cacozeliæ genere peccantes, certum habeo non viribus, sed infirmitate vitio laborare: ut corpora non robore, sed valetudine inflantur.* Quare cum multa sint orationis vitia, nullum tamen est hoc familiarius illis, qui à sana & secundum naturam enuntiata semel discesserunt: multa de hoc Quintilianus diversis locis: sed longe plura Longinus in aureolo nec satis unquam lecto libello περὶ ὕψους [illegible]

Quod

Quod pulmo animæ prælargus anhelet.) orationem grandia professam sed turgentem describit his verbis, plane satiricè: nam vera magnitudo aliis longe rationibus paratur, quàm dictionum aut periodorum longitudine, quam solam heic istis tribuit: conferunt sane aliquid ad sublimitatem ampli soni verba, ac grandia & periodi longiores: verùm ita demum, si illa prius adsint in quibus vera magniloquentia est posita: materia grandis, verba cum judicio electa & collocata: figuræ cum verborum tum sententiarum non temere usurpatæ, sed ex arte: his si oratio careat, & sesquipedalibus tantum verbis turgeat, aut longis periodis incedat: τὸ ὀγκῶδες & σόμφον καὶ τὸ μειρακιῶδες habebit: à vera magnitudine quam alienissima erit: *animam* pro spiritu posuit, quod Hebræis familiarissimum: pulmo est ταμιεῖον πνεύματος, (*spiritus promtuarium:*) spirationis & respirationis instrumentum: quod cum difficulter facimus, anhelare dicimur: id autem accidit vel propter defatigationem ex laboris nimietate: vel propter pulmonis parvitatem: orationem longis periodis contextam ita exprimit, quæ recitari non possit absque vexatione pulmonis, & anhelitu: sic Comicus in Ranis dixit Æschylum κατακεχηνολογεῖν τῷ ἄσθματι πολλῷ πάνυ: irridens, non vocis nimiam contentionem, ut quidam putant, sed ampullatam ejus orationem & dithyrambica verba, quæ vocat ipse illo loco ῥήματα ἱπποβάμονα καὶ γομφοπαγῆ πινακηδὸν ἀποσπώμενα γηγενεῖ φυσήματι. Scholiastes recte ibi notat: τὰ τοιαῦτα ῥήματα μετὰ πνεύματος ἐξήχεται πάνυ: vere enim laborat pulmo cùm pronuntiatur ex hujusmodi verbis contexta oratio: sed valde rem exaggerat Persius, cum addit, *animæ prælargus*: vitiosissimam enim oportet esse illam orationem, quam sine anhelitu pronuntiare ne illi quidem possint, qui optimo sint pulmone: est autem laus præcipua pulmonis, ut sit magnus, deinde ut mollis & validus, qui multum spiritum possit admittere, & emittere, ταμιεῖον μέγα ὡς ἂν ἀθλητοῦ, inquit philosophus in libro περὶ ζώων. Proprie vitium est non orationis sed pronuntiationis anhelatio: de quo vitio M. Tullius III. De orat. *Nolo verba exiliter exanimata exire; nolo inflata & quasi anhelata gravius.* Prorsus aliò spectat Persii hic cachinnus: quod attendenti non est obscurum.

Scilicet hæc populo pexusque togaque rec.) Hic incipit altera particula versuum quatuor: quibus exponit Persius finem cujus gratia plerique tum Romæ scribebant: simul mollitiem eorum commemorat: finem docet fuisse non ut cuiquam prodessent; sed ut recitatione suorum scriptorum ingenii famam consequerentur: ita malo fine rem per se laudabilem corrumpebant: qua de re plura Persius postea: mollitiei duo argumenta profert, cultum nimium atque indecorum quoties ad recitandum prodibant: & in ipsa recitatione vocem fractam atque effeminatam, & aspectum arte depravatum ad blanditiem. Scitum autem illud Fabii, *ex voce atque actione perlucere mores*: duo igitur reprehendit in suorum hominum recitationibus: rem ipsam primò, deinde rei modum.

Populo.) duplex fuit recitatio, domi amicis convocatis ad emendationem: publicè in auditorio vel alibi, in quanta maxima fieri poterat corona, ad ostentationem: *populus* & δῆμος de numerosiore cœtu dicuntur: sed Persius qui hæc carpendi studio dicit, ambitionem recitantium hoc verbo perstringit: multum enim laborabant recitaturi, ut esset auditorum concursus maximus: amicos igitur & notos sibi omnes advocabant, & variis modis invitabant. Quintilianus De caussis corruptæ eloquentiæ: *Bassus, is erat poëta, cum toto anno unum librum excudit & elucubravit, rogare ultro & ambire cogitur, ut sint qui dignentur audire: & nec id quidem gratis; nam & domum mutuatur, & subsellia conducit, & libellos spargit.* Synesius hoc vocat πανηγυρίζειν ἀκροάματα ἐπιδείξεων: vocat & θηρεύειν, quasi ostiatim auditores essent conquirendi.

Pexusque togaque recenti.) Recitaturi elegantiæ studebant. Moris itaque fuit, ut loti prodirent, pexa coma atque barba, & candidati: nihil denique omitterent quod aliquam ipsis gratiam & commendationem posset conciliare. Synesius in Dione in luculenta descriptione ærumnarum quas miseri recitatores exantlabant: καὶ ἄλλ' ἄττα φέρων κόσμια προσέφερε καὶ ἤδη τοῖς ἀγοραίοις αὐτοῦ παισὶν... δὲ ἑαυτὸν ῥᾳθυμότερον, σμήχεται δὲ ὑγιαίνων· ὁ δὲ καὶ ἐκτένιστο ... εὐφημίας, καὶ εἰς αὐτὴν ἀπήντησεν, ... καὶ χρίματι συνάγειν, ἵνα καὶ θέαμα καλὸν ᾖ. Togam recentem & à fullone candentem Romani assumebant die quovis festo sive publica sive privata solennitate ut hic: Græci pallium recens: utriusque vestis & moris hujus meminit Arrianus in dissertatione XXII. libri tertii: καὶ δεῖ σε ἐν κομψῷ παλλιῷ τριβωνίῳ ἀναβάντα ἐπὶ τὸ λῶπος ... ἀχρήστως ἀμφιεννύναι: non sunt audiendi, qui utramque hanc vestem ad Romanos referunt: nec cogitant de Græcis suis non minùs quam de Romanis loqui Arrianum sive Epictetum.

Pexus.) propriè ἐκτενισμένος, ut in Gloss. heic:

τρυφερὸς delicatus: ſic apud Quintilianum lib. pr. *pexus pinguiſque doctor*, & alibi idem, *nec perfert in judiciis triſtem & inpexam antiquitatem.*

Et natalitia tandem cum ſardonyche albus.) Mos ejus ætatis hominum, ut anulis manus ornarent, aliquando etiam onerarent, in quibus precioſiſſimæ gemmæ incluſæ: præcipuæ autem ſardonyches. Martialis,

Cujus & hinc lucet ſardonychata manus.

& ſæpius Juvenalis, atque alii: *natalitia ſardonyx*, vel quæ die natali, cum munera miſſitabant amici & clientes, eſſet accepta: Plautus Curculione:

Hic eſt anulus quem ego tibi miſi natali die.

vel quæ ſolis diebus natalibus aſſumi ſolita: utro modo accipias pili non intereſt uuius: ratione caret quod quidam adnotant, geſtatam gemmam die natali datam ad numeroſæ clientelæ jactationem: oro te, qui anulum videbant, unde potuerunt divinare clientis eum eſſe munus? *tandem*, eo refer, quod qui ornantur poſtremo loco anuulos aſſumunt poſt alia ornamenta omnia: vel refer ad longam expectationem recitationis: multo enim ante diem edicebant, cum populum invitabant. Juvenalis, *lætam fecit tum Statius urbem, Promiſitque diem.* hæc eſt quam modo Syneſius vocabat τὴν χορείαν: vocat & προθεσμίαν ibidem.

Albus.) vel albatus: ita erit dictum *toga recenti albus*, pro eo quod vulgo ſolet uno verbo candidatus. Ovidius de die natali,

Scilicet expectas ſolitum tibi moris honorem:
Pendeat ex humeris veſtis ut alba meis.

idem alibi,

Quæque ſemel toto veſtis mihi ſumitur anno
Sumatur fatis diſcolor alba meis.

Vel potius, pallidus, & de eventu recitationis anxius: ita dicebat Syneſius paullo antè recitaturos metu & reverentia auditorum ἴχειν πικρῶς, non valere, etſi bonam ſimularent valetudinem: adde quod ſtudium & ingens cura qua parabant ſe ad recitationem pallidos efficiebat. Syneſius ibidem: καί τοι γε οὐκ ἐν δίκῃ πικρῶν τυγχάνει δεσποτῶν, ὅς τις πολλὰς μὲν νύκτας ἀΰπνους ἀνέτλη· πολλὰς δὲ ἡμέρας παρετάθη, καὶ μικροῦ δεῖν ἀπεστάλαξε τὴν ψυχὴν ὑπό τε λιμοῦ καὶ φροντίδων, ἵν' ἀγαθόν τι συλλέξηται (*atqui haud meritò aſperos dominos experitur, qui quamplurimas noctes inſomnes egit, & per multos dies attritus ac fatigatus eſt, modoque non ipſam animam fame ac ſollicitudine diſtillavit, ut egregium aliquid ſeligeret.*)

Sede legens celſa) Scribendum *leges*: etſi aliter antiquæ membranæ, in quibus eſt *legens*: ſimili errore ut cum *quotiens*, *totiens* & alia ſcripſerunt pro quoties, toties. *Scilicet ſede leges celſa*, id eſt, nimirum hic tuorum ſtudiorum & ſcriptorum eſt finis, ut recites, & ex recitatione gloriam reportes inanem. Veteres dicebant ſtantes, recitabant ſedentes. Plinius epiſtola ſexta libr. VI. *dicenti mihi ſolicitè aſſiſtit, aſſidet recitanti*: & lib. II. in epiſtola ad Cerealem recitantes ait ſedentes agere, non ut oratores cum geſtu, inceſſu, diſcurſu etiam: in Protagora Platonis veterum magiſtrorum conſuetudo notatur, qui diſcipulos jubebant ἐπὶ τῶν βάθρων ἀναγιγνώσκειν (*ex loco celſiore legere*) præſtantium poëtarum poëmata. Sedebant autem qui recitabant *ſede celſa*, Arrianus paullo ante ἀναβάντα ἐπὶ πύλβινον: pulvinum appellat, cathedram cui impoſitum pulvinum: apud Senecam Conſolatione ad Marciam, *aſcendere pulvinum*, de eo dicitur qui ſella vehitur aut lectica. ſed πύλβινον apud Græcos alibi non memini legere: legi πύλπιτον: quam vocem Arriano ſuſpicabar reſtituendam: nec male conveniat indignanti ex hiſtrionica arte tranſlata dictio: ejus enim eſt propria. Gloſſarium: *Pulpitum* θυμέλη, ὀκρίβαντα, ἐπίπεδον. Juvenalis:

Haud tamen invideas vati quem pulpita paſcunt.

ſed nihil affirmamus. *Celſa ſedes* idem ac cathedra ſublimior. Sulpitius Severus libro II. de B. Martino obſervat, illum in ſecretario nunquam ſediſſe in cathedra: ſed in tripitiis, ſive ſellula ruſticana tripede; ibidemque pro magno flagitio refert viſum à ſe quendam, *ſublimi ſolio quaſi regio tribunali, celſa ſede ſedentem.*

Liquido cum plaſmate guttur Mobile colueris.) Etiam Syneſius nos docet, quantam curam adhiberent recitatores, ut ſua vox auditoribus placeret: quoſdam refert ſolitos tragacantham edere: quam herbam ſcribit Dioſcorides libro III. arteriæ aſperitates tollere, quæ vocem minutatim concidunt, cum melle delincta: alios commemorat Syneſius, quibus recitantibus pone aſtabat ſervus à pedibus, ampullam aut guttulum tenens; ad illum ſe convertebant inter recitandum, & raucelcere incipientem voculam ſorbitiuncula reficiebant. Erant & alia medicamina ad fingendam vocem, imo ad corrumpendam teſte Fabio: qui libro primo auctor eſt, à pleriſque ſuæ ætatis vocem fuiſſe in canticum diſſolutam, & effœminatam. Huc facit & locus Hieronymi in Epiſt. ad Epheſ. cap. 5. *Hoc eſt quippe quod dicitur, Cantantes & pſallentes in cordibus veſtris Domino. Audiant hæc adoleſcentuli; audiant hi quibus pſallendi in Eccleſia officium eſt: Deo non voce, ſed corde cantandum: nec in*

Tragœdorum modum guttur & fauces dulci medicamine collinienda, ut in Ecclesia theatrales moduli audiuntur & cantica, sed in timore, in opere, in scientia Scripturarum; πλάστης φωνῶν dicitur phonascus, qui arte vocem corrigit, & format in melius: inde πλάσματα, remedia in eam rem: & πλάσεις φωνῆς ac voces πεπλασμένας, modo in bonam, modo in malam partem. Plutarchus in Cicerone, ἡ φωνὴ πολλὴ καὶ ἀγαθὴ, σκληρὰ δὲ καὶ ἄπλαστος. deinde, ἥ τε φωνὴ λαμβάνουσα πλάσιν: *liquidum plasma*, ὑγρὸν & ὑγρῶσαι: vel potius λειῶσαι: est enim de genere eorum medicamentorum quæ λειαντικά vocant Græci medici.

Guttur Mobile colluerit.) ita meliores membr. non *colluerit*, quod in aliis libris legitur: ineptè, nisi scribas *Sede leges celsa*: signata vox *colluere*, de liquido plasmate: est enim γαργαρίζειν, & ἀναγαργαρίζειν Græcorum sæpe apud Plinium: dicitur & de amphoris ac similibus vasis quæ infusa aqua & intus agitata purgantur: *mobile guttur* vel propter agitationem necessariam in gargarismis: vel pro λεῖον, per quod vox facile transmittitur, omni asperitate sanata.

Patranti fractus ocello.) oculis in lasciviam resolutis: quales sunt qui κεκλασμένοι, & κλαδαροί, & ὑγροὶ ὀφθαλμοὶ Græcis, *putres* Horatio: apud Polemonem ὑγρὸν βλέμμα est signum φιλομαθείας. Synesius idem notavit in suis recitatoribus, sed mollioribus verbis expressit: ἀφροδιτᾷ, inquit, τῷ βλέμματι: nam ille vultus renidentis heic intelligitur à Persio: nisi quod ipsius ætate & vox & oculi & totus vultus, ut cum effeminata oratione congruerent, studio ad mollitiem & lasciviam componebantur: quod sæpe Quintilianus quoque reprehendit: *frangere* Latinis est idem ac effeminare, robur virile in muliebrem mollitiem corrumpere. Quintilianus: *Non enim puerum feminea vocis exilitate frangi volo*: sic Græci θρύπτειν dicunt: nam θρύπτεσθαι est frangere: vocant & κεκλασμένας fractos delitiis. Observabis in eruditissimo poëta nullum verbum temere positum, & quod suo pondere careat: ut hic *fractus* & *ocello*, & *patranti*, quæ vox est satiricæ licentiæ; notum enim quid sit patrare. Hieronymo Quæstionibus in Gen. *patrans voluptas* pro συνουσιασμός, inde *oculi patrantes*: vetus poëta ἀνώνυμος.

Cor non laudo hominis: nam perfidum & exitiale;
Non laudo os: namque est vaniloquum & fatuum,
Non oculos: veteris sunt lusci oculi atque patrantes.

Hoc autem unico exemplo omnia damnantur quæ appellat Plutarchus recitantium σχήματα, φορηνά,

Heic neque more probo videas, neque voce serena:) Hæc tertia pars est: qua narrat Persius, sed satirico more, corruptelam auditorum: qui poëtas recitantes non minus turpiter audiebant, quàm ipsi fœdè ac molliter & scribebant & pronunciabant: itaque similes habebant labra lactucas, erantque operculum patella dignissimum. Recitationum prima institutio pulcherrima fuit & formandis ingeniis utilissima: amicos enim decumati judicii paucos eligebant, quibus scripta sua communicarent, ut ex illorum censura ea emendarent: sed mox præclarum institutum in vanissimam ostentationem vertit, neque enim sua corrigere sed laudari postulabant recitatores, & grandè sophos tollere: itaque Persii ætate eo ventum erat, ut sine judicio ullo, sine modestia, inverecundè prorsus atque impudenter qui recitationi intererant, confusam vocem attollerent, & omnia laudarent: sed illa potissimum quæ pastoritia fistula & sibilis erant dignissima: tum enim maximi clamores & plausus excitabantur, cum tenerum aliquid ac molle ad aures acciderat: hinc illæ putidæ acclamationes σοφῶς, θείως, *Bene, Recte, Decenter*, & similes, de quibus alibi dicebamus. Jure igitur Persius morem hunc damnat, & improbum vocat: non prætermissa hæc pars à gravissimo scriptore Plutarcho in libro De officio audiendi, ubi multa peccata commemorantur illis familiaria, qui ad audiendum convenerant: ibi etiam ait illos ἀσχημονεῖν & ὑπερσχηματίζειν καὶ πολλὰ πλημμελεῖν περὶ τὴν ἀκρόασιν, (*immodestos esse, & supra modum indecore se gerere, & inscitè multa facere inter audiendum*:) *heic*, id est, in recitationibus quarum præcedit mentio: ita Veteres, non *tunc*.

Neque voce serena Ingentes trepidare Titos.) videas, inquit, Romanos proceres incondita voce acclamare, ut homines levissimos. *Titi* sunt Romani, qui prænomine hoc denotantur: quia

--Gaudebant prænomine molles Auriculæ.--

sic in quinta, *Marcus* pro civis Romanus. *Marcus dixit: ita est: adsigna Marce tabellas*: inter prænomina honestissima erant Marcus & Titus. nam quod in antiquorum scholiorum farragine legitur ab obscœna vocis *titus* notione, (unde titulus verbum κακέμφατον apud nequitiarum scriptores,) Titos heic appellari Romanos: etsi probari scimus viris eruditissimis, esse tamen ab hoc loco alienum putamus: at *ingentes Titi* dixit, quia proceres præsertim levitatis accusat: etsi omnes Romani cives Trojugenæ atque ingentes Titi haberi volebant: τὸ *trepidare* cave referas

quod

ad libidinem: sed est illi simile satiræ sequentis *lætari prætrepidum cor*: quibus in locis, & similibus, trepidatio est πτόησις μετὰ χαρᾶς ἀπηνεγκαλω πρὸς ἔπαινον: exilitio cum gestiente & indecora lætitia ad laudandum: tot verbis expressum à Plutarcho observabamus quod ingeniosissimus poeta voce unica, nescio an apertius, certe ἐμφατικώτερον dixit: sed loquitur Plutarchus de laudato non de laudante ut Persius: sic ille Περὶ τῆς ἀκοῆς, quo loco monet, in recitationibus multum profici posse etiam ex vitiis recitantis [illegible], inquit, ἀλαζονεύματος ἀπιόντα, καὶ ῥήματος ἀπειροκαλίας καὶ σχήμα φορτικόν, καὶ πτόησιν μετὰ χαρᾶς ἀπηνεγκαλω πρὸς ἔπαινον, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, μᾶλλον ἀκριβοῦς ὄψεως [illegible], ἢ λέγωμεν ἐφ᾽ ἡμᾶς ἀπαιτοῦσιν. Græci πτόησιν vel πτόιαν recto judicio opponunt, ut in Præceptis politicis ejusdem scriptoris, [illegible], vox non serena, est κεχηνώς, confusa acclamantium simul & plaudentium vox atque plausus. Epicurus in epistola ad Leonteum Lampsacenum: Παιὰν ἄναξ, φίλε Λεοντάριε! οἵου κροτοθορύβου ἐνέπλησας ἀναγνόντας σου τὸ ἐπιστόλιον. *serenitas* Latinis dicitur vacuitas passionum, ἀπάθεια, γαλήνη, ut mox dicemus. Ausonius de patre suo: *Tranquillus, clemens, oculis, voce, ore serenus*: at de iracundo magistro idem: *tristis fenio, nec voce serenus*: sed melius exprimet quid sit *vox non serena*, Plutarchi verba libro adversus Colotam Epicureum: τοὺς ἀλαλαγμοὺς ἐν ἀξίοις ἐποίησαν τῶν ὑμετέρων ἔργων, καὶ ὀλολυγμοὺς, καὶ κροτοθορύβους, καὶ σεβασμοὺς καὶ ἐπιθειασμοὺς οἷς ἐπὶ τῇ ἡδονῇ καλεῖτε καὶ ἐπὶ ἡδοναῖς παρακαλοῦντες; Romæ vero temporibus Persii ingens amor erat teneræ atque effœminatæ vocis. Seneca pater Controversiar. libro primo: *Cantandi saltandique nunc obscœna studia effœminatos tenent; & capillum frangere, & ad muliebres blanditias vocem extenuare, mollitie corporis certare cum fœminis, & immundissimis se excolere munditiis nostrorum adolescentium specimen est.* Igitur, & qui recitabant aut declamabant, vel etiam caussas dicebant, cantabant, ut sæpe queritur Quintilianus; & qui acclamabant inflexu modulationis turpissimæ vocem torquebant, ipsæque acclamationes instar mollissimorum canticorum erant conceptæ: qua de re multa alibi dicebamus, extat Dionis Chrysostomi oratio, qua populum Alexandrinum gravissime objurgat, propter similes acclamationes, quibus resonabant eorum theatra omnis obscœnitatis plenissima.

Cum carmina lumbos Intrant.) cum obscœnus recitator in animis audientium pruritus obscœnos excitavit; hæc enim vis est carminis: quare etiam medici, in his Paulus Ægineta disertis verbis, ad excitandam languentem Venerem vel præcipuum remedium præscribunt Priapeorum, & similis poëseos infamis assiduam lectionem. Lumbi nomen dupliciter à Latinis accipitur; angustius pro ea parte corporis quæ spinæ inferiores quinque vertebras complectitur: hanc veteres libidinis sedem agnoverunt: ipsosque adeo lumbos à libidine esse denominatos, non est vana hariolatio: nam & Græci eam partem (ψόας nominant) ita describunt, ψόαι δὲ ἐν αἷς ὁρμαὶ τῆς κινήσεως πεφύκασιν (*lumbi, per quos concupiscentiæ naturaliter moventur*, *vel excitantur*.) ex eo lumbi apud scriptores, Veneris sedes. Juvenalis:

--cum tibia lumbos
Excitat. --

Aliquando lumborum appellatione dorsum intelligitur: quæ pars in ferendis oneribus plurimum laborat, ita apud Horatium, *dolare lumbos fuste*: ideo roboris sedes in lumbis, vel ab hac notione, vel ab illa priore: quia virium argumentum est facultas generandi: eunuchi vero infirmi sunt, nec robore valent: hinc igitur *elumbis*, de parum virili, atque enervato, aut eo qui laboret lumbagine.

Et tremulo scalpuntur ubi intima versu) *scalpere*, obscœna notione, ut apud Græcos ξύειν & κνίζειν: *tremulus versus* pro lascivo, vel compositione & sensu, vel pronuntiatione & gestu: nam dixit, *patranti fractus ocello*: contrarium est vocis serenæ: sic apud Galenum in libro De curatione affectuum animi; γαλήνης (*tranquillitas*) quæ dicebatur Stoicis τὸ ἀθόρυβον, & κατάστημα [illegible] τῆς ψυχῆς διάθεσις, Senecæ, *compositæ mentis habitus*:) opponitur τοῖς γαργαλισμοῖς, (*titillationibus*) & recte *tremulum* dicitur ex quo nascitur in audientium animis voluptas quædam titillans, contraria gravitati & constantiæ, ut ait Cicero: *intima* sunt αἰσθήσεις, & pars animi qua concupiscimus; & quæ, ut loquitur M. Tullius, voluptate alitur: vel corporis partes quæ concupiscentiæ illi serviunt. Quomodo autem vim suam exerant in corpora auditorum tremuli versus & lasciva cantica, ex iis clarum quæ de rerum sympathiis docent philosophi, de quo Aristoteles in septima Problematum parte multa, & quod huc maxime facit Virbius Stagirita Julius Cæsar Scaliger exercitatione in Cardanum CCCII.

Tun' vetule auriculis alienis colligis escas?) Expositis vitiis eorum qui literas Romæ tractabant,

bant, nunc aggreditur poëta eorundem castigationem. Ante omnia dictum est, qui scriberent, non alio fine scripsisse, quam ut laudarentur: hoc studium vanum esse ostendit Persius: cum præsertim illi quibus placere cupias, indigni sint, quorum judicia facias tanti: ut plane contrarium sit ejus quod dicebat Ennius: *Laudari à laudato viro pulchrum*: quarta hæc particula est, versuum duorum,

Tun' vetule aur.) non pertinet *vetuli* appellatio ad monitorem illum, qui supra Persium compellavit: sed notantur ea voce, nisi fallor, quidam Romani, quos in senectute nugari non pudebat: ideo dicebat superius:

Tunc cum ad canitiem & nostrum istud vivere triste
Aspexi, ——

Tune, inquit, ô stulte, & eo quidem stultior, quod in stultitia consenuisti, adeo amens es, ut versus faciendi laborem sustineas, non propter amorem literarum, aut ullam adeo voluptatem, quam ex studiis capias: sed ut tuorum scriptorum recitatione aliis voluptatem, tibi gloriolam parias? *auricularum escæ* sunt οἱ λόγοι, poëmata vel orationes: tritissimum est apud Græcos ἑστιᾶν λόγοις, & ἑστίασις καὶ ἑορτὴ ἀκοῶν (*epulari sermonibus, & epulæ, dapesque auditionum*:) & similia multa: *colligere escas auribus*, ut in Poenulo Plautina, *oculis epulas dare*. Joannes Chrysostomus: τροφὴ ὀφθαλμῶν θεωρία, (*pabulum oculorum, visio.*) at animi pabulum, literæ & eruditio: ideo etiam κοιλίας (*ventris*) appellatione animus interdum denotatur. Gregorius Nazianzenus initio cujusdam homiliæ quam habuit Nazianzi: κοιλίαν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὀνομάζει κατὰ τοὺς τῆς τροπῆς νόμους, ὡς χωρητικὴν καὶ ἀναδοτικὴν, ἵν' οὕτως εἴπω τῆς ἐκ τοῦ λόγου τροφῆς· ὃ γὰρ ἐν σώματι τροφὴ, τοῦτο ἐν ψυχῇ λόγος. (*ventrem, animam suam figuratè appellat, ut quæ vi quadam sermonis alimenta capiendi & distribuendi, ut ita dicam, prædita sit: quod enim cibus corpori, id animæ sermo; vel oratio.*) & ut ciborum, ita λόγων, id est, eorum quæ legimus vel audimus quædam est concoctio; cum non mandamus illa in memoriam, sed in succum vertimus & ad usum revocamus. Epictetus in Enchiridio: ἂν περὶ θεωρήματος ἐν ἰδιώταις ἐμπίπτῃ λόγος, σιώπα τὸ πολύ· μέγας γὰρ κίνδυνος εὐθὺς ἐξεμέσαι ὃ οὐκ ἔπεψας. (*Si de theorematibus inter idiotas sermo incidat, ut plurimum sileto. Magnum enim periculum ne cojus evomas, quod non concoxisti.*) ad quem locum eruditè explicat Simplicius quid sit πέψις λόγων, quid ἐμετός: eum vide. Porro vis hujus reprehensionis maxima in voce *aliens* posita: quippe alienissimum est à sapiente, facere aliquid propter alienam voluptatem: verùm hæc propria est miseria gloriam sectantium: quod felicitatem suam in aliena operatione ponunt: hoc est, in voluptate quam capiunt alii ex ipsorum labore: finem videlicet quo suas actiones, si saperent, referre debebant, qui sic vivunt ignorant: hæc Persii mens: quem postea dicturi sumus, ex Stoicorum disciplina omnia semper ad suum finem voluisse referri. Appositissime ad hunc locum Marcus Antoninus libro VI. Ὁ φιλόδοξος ἀλλοτρίαν ἐνέργειαν ἴδιον ἀγαθὸν ὑπολαμβάνει· ὁ δὲ φιλήδονος, ἰδίαν πεῖσιν· ὁ δὲ νοῦν ἔχων, ἰδίαν πρᾶξιν. (*Gloriæ cupidus alienam actionem pro suo bono reputat: voluptuarius, affectionem quâ ipse afficitur; mente verò præditus, suam actionem.*)

Tun' vetule auriculis al.) Joannes Saresberiensis libr. III. *Porrò qui vultum induit alienum, & varias affectuum alternat facies, incolumitati sensuum insidias parat, & Sordidus auriculis alienis colligit escas*: non putò aliter legisse in Persio, sed de industria mutasse, & in aliam sententiam torsisse: nam in voce *vetule* magna emphasis, ut ostendimus. Cicero in Epistola ad Trebatium: *mi vetule*. Juvenalis: *dic senior bulla dignissime*.

Auriculis, quibus & dicas cute perditus obe.) tantum laboras ut placeas aliorum auribus? at quibus auribus? nempe eorum qui adeo sine judicio laudant quos laudant, ut cogaris vel invitus id agnoscere: qui sæpe sis expertus, illos tua scripta ita magnificè extollere, ut te, licet vanissimum suppuderet: adeo ut diceres illis obe: satis est: verissimè Boëtius De consolat. *qui falsò prædicantur*, ait, *suis ipsi necesse est laudibus erubescant*: hæc Persii mens: de qua miror ne suboluisse quidem tot interpretibus: qui in expositione hujus versus mirè nugantur & variè. Quid sit apud Latinos poëtas *dicere obe*, nemo tam hospes in literis quin sciat: nam qui *obe* volunt esse εὐοῖ bacchantium, & lectionem omnium membranarum atque editionum mutant, ne verbo quidem refelli à nobis merentur: nos hunc locum aliter nunquam accepimus: sed postea observavimus & verba & sententiam ab Horatio Persium esse mutuatum: ut jam ne mutire quidem aliter sentientibus liceat. Horatii versus attulimus in diatriba de Persiana imitatione Horatii.

Quibus & dicas cute perditus o) Vetus dictum est, βαρεῖα τις καὶ τοῦτ' ἔστι, τὸ σφόδρ' ἐπαινεῖσθαι. (*Onus quoddam est hoc, valdè laudari.*) hoc præcipuè verum est in liberalibus ingeniis, quibus molestissimum acroama in os laudari: ideo dixit alius poëta

verè: Ἀνιῶνται γὰρ οἱ ἀγαθοί, τρόπον τινὰ μισοῦσι τοὺς αἰνοῦντας, ἐὰν αἰνῶσ' ἄγαν. (*Boni cum laudantur, laudantes, si supra modum id agant, oderunt.*) sed quem modestis viris etiam mediocris laudatio, sæpe etiam debita, pudorem exprimit: eum ab hominibus vanis non elicias, nisi immodicis encomiis & quæ omnem fidem longè superent: ut si cui pumilo nano ac Thersiti velis persuadere eum esse gigantem formæ absolutissimæ: ideo Persius de avidissimo gloriæ, & vanissimo loquens, ait, *quibus dicas & tu cute perditus*: propriè vitium corporis hæc verba designant, *cute perditus*: quæ vel de scabioso possumus interpretari, vel de eo qui aqua intercute laboret: sed convitium corpori dictum, ad animum referri debet: quod in omnibus linguis familiarissimum est: sic etiam *prurire* & *scalpi* similiter transferuntur: convenientissimum erit, si de hydrope accipias: revera enim vani & φιλόδοξοι hydrope laborantibus similia patiuntur. Lucilius, *Aquam te credo in animo habere inter cutem*: itaque opinio sui & οἴησις, vocatur hydrops. Sidonius Apollinaris libro IX. ad Faustum: qui Sidonio non communicaverat librum à se editum: *An supercilium tanquam difficilis ac rigidi plosoris extimescebas? & quænam est cuiquam peritiæ cervix tanta quive hydrops, ut etiam tepida vestra non ferventissimis laudibus persequatur?* sin de scabioso malis, simile erit illi Luciliano: *Tristem & corruptum scabie, & porrigine plenum.*

Quò didicisse? nisi hoc fermentum & quæ simul intus In.) Heic caussam agit ambitiosorum & φιλοδόξων hominum poëta, sub aliena persona. Quis igitur fructus erit studiorum, si is non est, ut per illa ad famam & nomen perveniamus? hæc illi: estque particula quinta. Observandus autem Persii mos proprius: quoties enim alium inducit sibi aliquid objicientem, sic personam alienam sustinet, ut suam interea non ponat: hoc multis locis necessario observandum: velut in isto: nam inde est quod ambitioni & κενοδοξίᾳ istorum patrocinatur, simul tamen satirico sale eos defricat, ac ridet: patrocinium est ab ejus mente cujus personam assumit: irrisus est ab auctoris mente.

Quo didicisse?) quis est finis studiorum si hic non est? Jam diximus solere Persium ad contemplationem revocare finis cujus caussa hæc omnia fiunt: de quo multa inferius: heic igitur ostendit, proposito hoc exemplo, ignotum vulgò esse finem studiorum, & sicut alibi dicit, *quidnam victuri gignamur.*

Nisi hoc fermentum.) Volebat dicere is cujus vicem Persius loquitur: nisi scientia quam fuerit aliquis adeptus, proferatur in publicum. Persius σκεπτικῶς pro scientia dixit, *fermentum* & *caprificus*: quia ut fermentum in massa contineri non potest, quin det significationem sui, eamque fervefaciat, attollat ac tandem rumpat: item caprificus in saxorum commissuris enata impediri nequit quominus saxa disjiciat: ita eruditio in animo levi & inanem gloriam ambiente habitare non potest, quin ut fermentum attollat illum atque inflet, & ut caprificus, foras prodire & agnosci laudarique ab omnibus cupiat. Historiam variorum fermentorum habes apud Plinium: cujus ætate, vel circa, primum fieri cœpit fermentum ex ipsa farina quæ subigitur: priusquam addatur sal. Plato inter ζέσιν & ζύμωσιν non distinguens definit sic, ἡ χαύνως ὑγρᾶς ὁμοῦ κίνησις καὶ αἴρωσις: sed optimi auctores ad affectus animi hanc vocem transferunt: pro ira apud Plautum, *esse in fermento*, hoc est, θυμοῦσθαι, φλεγμαίνειν ὑπὸ χολῆς. Juvenalis, -- *accipe & istud*

Fermentum tibi habe--. hoc est, indignandi caussas: simillime Hebræi חמץ quod *fermentare* est pro turgere ira, & βιάζεσθαι accipiunt: dicitur & de aliis affectibus etiam in sacris libris, tum etiam aliorum auctorum: quia fere παθήματα sunt οἰδήματα, & φυσιοῖ. Prudentius: *Cum fermentati turgescant mores*: frequens vox in Novo instrumento.

Et quæ semel intus Innata est.) Non displiceat *simul*, nam cum doctrina simul ingeneratur ac crescit in horum animis gloriæ titillatio: sed aliter omnes membranæ: nec muto.

Rupto jecore.) Non constant sibi Veteres in assignandis sedibus cuique affectui: nam pudorem, verbi gratia, modò in oculis habitare dicunt, modò in fronte: sic & amorem vanæ gloriæ, modò in pulmone collocant: Persius, *pulmonem rumpere ventis*: modò in jecore, ut heic: mox etiam, -- *neque enim mihi cornea fibra*: οὐ πάνυ ἀφιλόδοξός εἰμι. Dio Chrysostomus, in Diogene, aut de virtute, loquens de Hercule: τὸν Προμηθέα, σοφιστήν τινα ἐμοὶ δοκεῖν, καταλαβὼν ὑπὸ δόξης διολλύμενον, καὶ τότε μὲν οἰδοῦντος αὐτῷ καὶ αὔξοντος τοῦ ἥπατος, ὁπότε ἐπαινοῖτο· πάλιν δὲ φθίνοντος ὁπότε ψέγοιεν αὐτόν· ἐλεήσας καὶ φοβήσας, ἔπαυσε τοῦ τύφου (*Prometheum autem sophistam quendam, ut mihi videtur, offendens, à gloria pereuntem; & nunc quidem tumente illi & crescente hepate, si quando videlicet laudaretur; rursum autem deficiente, si vituperarent illum: miseratum hominem & perterre-*

refectum liberavit à fastu.) Est & intelligendi fons ac sapiendi, in quinta:

Quod latet arcana non enarrabile fibra. Notissimus versiculus est, *en cor Zenodoti jecur Cratetis.*

Exierit caprificus.) fico sterili saxa disjici omnes norunt, vel ex poëtarum testimoniis: sed non sola caprificus id potest. Seneca Naturalium quæst. libr. II. de spiritu & aëris intensione loquens: *Consideremus quam ingentem vim per occultum agat. Parvula semina, & quorum exilitas in commissura lapidum vix locum invenit, in tantum convalescunt, ut ingentia saxa distrahant & monumenta dissolvant: scopulos rupesque radices minutissimæ ac tenuissimæ. Hoc quid est aliud quàm intensio spiritus, sine qua nihil validum, & contra quam nihil validum est?* Proclus apud Epiphanium contra Origenem de ficus grano idem dicit, & fusè explicat, non de caprifici: quam arborem Græci ἐρινεὸν vel ὄλυνθον, Messenii τράγον vocabant: etiam hederæ vis eadem: in Bœoticis narrat Pausanias Minervæ templum Alalcomenis sua ætate concidisse, cum innata hedera in commissuris saxorum ea disjecisset, de virgultis idem potest observari. Cassiodorus libro II. ad Aloisum architectum: *Virgulta quoque noxia importunitate nascentia, evulsis cespitibus auferantur: ne radicum quidam capilli paullatim turgentes, fabricarum visceribus inserantur, & more vipereo prolem sibi fœcunditate contraria nutriant, unde se compago casura disrumpat.*

En pallor seniumque! ô mores!) Sexta particula: increpationem & indignationem Persii continens, ob vanitatem istorum. Ergone, ait, in ea tempora devenimus, ut non in alium finem literis insudetur, quam ad ostentationem ingenii?

O pallor.) in tertia: *Hoc est quod palles:* Quintilianus septima institutione: *nemo expectet, ut alieno tantum labore sit disertus: vigilandum ducat, iterum enitendum, pallendum.* Palloris hujus duas caussas affert Philo: laboris assiduitatem, & spem incertam finem optatum consequendi: ait in Allegoriis, ὠχροὶ οἱ ἐν ἀσκήσει. διά τε τὸν πόνον... [Greek partly illegible] τέλους. omittit præcipuam caussam, corporis incuriam & genii defraudationem: quæ fuit Veterum contentio in studiis admiratione digna: describit multis Aretæus capite de affectibus stomachi, libro De diuturnis morbis: legant studiosi illum locum; est enim elegantissimus & plane memorabilis: ubi igitur de abstinentia vel potius fame veterum eruditorum loquens, inter cætera hæc scribit: [Greek illegible] *bis*, inquit, *contentus insit victus copiosi ac varii: pro cibo est fames: pro potu est aqua: pro somno insomnia.* Persius tangit in tertia:--*cur quis non prandeat hoc est.*

Seniumque.) Aretæus ibidem: [Greek illegible] *comitatur hos corporis tabes: sunt pallidi, in juventute senes, ob cogitationem muti, animo à risu alieno, insuaves, & incommodi;* ita scribendum est: nam in editis libris pro κωφοὶ ridiculo errore κῦφοι scriptum est: id vult quod aliis verbis expressum à Persio: *Obstipo capite, & figentes lumine terram.* namque in alicujus rei cogitatione sunt toti, nec vident nec audiunt: quod exemplo suo probavit Archimedes: *senium* est non solum properata & ἄωρον senectus, cujus meminit Aretæus: sed καχεξία, illuvies & pædor: in sexta.

——*usque recusem*

Curvus ob id minui senio, aut cœnare sine uncto.

& hominem odiosum & δυσχερῆ vocabant *senium.* Lucilius: *In numero quorum nunc primus Trebellius multum Obnarcessebat febris, senium, vomitus, pus.* Vide ad sextam.

ô mores!) imitatur M. Tullium in Catilinam: Martialis:

Dixerat ô mores, ô tempora, Tullius olim.

Usque adeone Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter?) Consentiunt omnes auctores sapientiæ, eum qui vitam rectè & sapienter instituat, nihil quicquam suscipere aut facere opinioni ac famæ servientem: passim leges apud Græcos philosophos: ὁ σοφὸς οὐδὲν ἐπιτηδεύει [Greek partly illegible] : insipiens è contrario, nullius rei, quamvis honestæ ac pulchræ, studio ducitur, nisi persuasus sit eam sibi utilitatem & gloriam allaturam: id verò aliter fieri non potest, quam si notum aliis fuerit, scire ipsum quod sciat. Dio Chrysostomus in Rhodiaca: [Greek illegible] (*nemo ex vulgo eligit, ut quicquid honestum putat esse, id solum factum ab ipso sit, nemo autem sciat.*) multa disputat in hanc sententiam Marcus Antoninus libro IV. & refert Eustathius in Ὀδυσσ. A. veteris cujusdam dictum, Μηδὲν ἔχειν καλὸν ἔχειν ἀνάγνωστον: negat velle inesse sibi aliquid pulcrum & honestum, quo se præditum esse alii ignorent: nisi tamen potius pro ἀνάγνωστον, verior lectio sit ἄγνωστον: & tum alia fortasse fuerit verborum sententia, quæ non est hujus loci: hoc suadent Theoph. Simoc. verba in Dialogo Historiæ præfixo: [Greek illegible]

Sed ad Persium redeamus. Hi sunt quos Græci dicunt ἐπιδεικτικοὺς & φανητικοὺς: cujus contrarium est, disciplinis incumbere propter ipsas, & ἀνεπιφάντως: (*sine ostentatione.*) quod doctum se scribit Marcus Imper. à Sexto philosopho: & præcipitur omnibus ab Epicteto: μηδὲν θέλω δοκεῖν ἐπίστασθαι. Gregorius Nazianzenus, τὸ δοκεῖν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς ὥσπερ οὐδ' ὄναρ ἀλλότριον. (*videri, nihil ad nos, ut neque somnium alienum.*) Plutarchus inter signa profectus hunc quoque ponit, velle facere quod rectum est: neque id velle sciri, & ut ipse loquitur, foras non spectare. Origo erroris hujus quem heic carpit Persius, est, quod finem actionum suarum male statuerent: in fama nempe vulgi & lingua hominum: qui finis nugatorius est, & inanis ac ventosus: extat B. Augustini gravis epistola, qua Dioscorum hoc insaniæ genere cum vulgo insanientem, severè castigat allato etiam hoc Persii loco.

Scire tuum nihil est.) non juvat, nihil valet: formula contemnendi. Clemens Alexandrinus τῇ κενοδοξίᾳ ἐπιλέγειν, τὰ δ' οὐδὲν ὄνειρα χαίρετ', οὐδὲν ἦν' ἄρα. (*Inani gloriæ cupiditati dicito, Falsa somnia valete: nihil eratis utique*) dicebant & Οὐδεὶς ἰσῶν λόγος. ut in veteri proverbio, Τῆς λανθανούσης μουσικῆς οὐδεὶς λόγος: ita olim concinnabamus. quod Suetonius vertit, *Occultæ musicæ nullus est respectus.*

At pulcrum est digito monstrari.) Septima particula, aliam ejusdem farinæ objectionem complectens ex persona collocutoris: *digito monstrari*, δακτυλοδεικτεῖσθαι: quo verbo Philo usus atque alii. *monstrabilis* δακτυλόδεικτος. Sidonius libro III. *ob omnia felicitatis naturæque bona monstrabilis.* vel ἐπίσημος.

Ten' cirratorum centum dictata fuisse, Pro nihilo pendas?) Mos veterum ludimagistrorum erat, ut discipulis suis non eorum tantum auctorum scripta prælegerent, quos vetustas commendaret, sed etiam nobilissimi cujusque æqualium suorum. Marcus Tullius ad Q. fratrem. *Alterum est de Calventi Marii oratione quod scribis: miror tibi placere me ad ipsum rescribere: præsertim cum illam nemo lecturus sit, si ego nihil rescripsero: meam in illum pueri omnes tanquam dictata perdiscant*; videntur hoc docti viri excogitasse, & studiosi expetiisse, quo facilius in notitiam hominum pervenirent: quare narrat Eusebius libro IX. Maximum tyrannum & acerrimum Christianismi hostem, literas sub Pilati nomine confictas, contumeliarum in Servatorem mundi plenas, ludimagistris tradidisse, in scholis prælegendas: *cirratos* dici pueros qui ludum frequentant, item *capillatos* & *crinitos*, etiam pueri sciunt. Hieronymus adversus Rufinum; *quasi non cirratorum turba Milesiorum in scholis figmenta decantet*: vide eundem in Apologetico ad Domnionem, ubi hoc loco utitur.

Ecce inter pocula quærunt Romulidæ saturi.) In hac parte octava satiricum cachinnum poëta exercet, ut istis qui laudari sua poëmata à Nerone & proceribus tanti æstimabant, rei vanitatem ostenderet. Docet igitur, non inter res serias, sed inter oblectamenta literas haberi à plerisque magnatum; ac laudari quidem ab iis poëtas, & encomiis maximis ornari: sed inter pocula & in vino: ut facilè omnes intelligant quanti laudationes istæ fieri debeant, à parum sobriis & madidis profectæ. Ingeniosè autem Persius rem ob oculos sic ponit, ut horum hominum vanitas manifestissimè appareat.

Inter pocula.) Vetus hic mos & à Græcis acceptus; sed hoc oblectandi sui caussa, non ut accuratius quicquam tractarent. Hieronymus adversus Rufinum. *Quæso te, amice charissime, hujusmodi deliramenta dimittas, & prandiorum cœnarumque fabulas pro argumento non teneas veritatis.*

Romulidæ saturi.) nec viri solum, sed etiam fœminæ. Juvenalis in sexta:

Illa tamen gravior, quæ cum discumbere cœpit,
Laudat Virgilium, periture ignoscit Elisæ,
Committit vates & comparat: inde Maronem,
Atque alia parte in trutina suspendit Homerum.

Hic aliquis cui circum humeros hyacinthina læna est.) Erat moris ut in missuum intervallis, aut remotis mensis, aliquis convivarum vel memoriter, vel de scripto ῥῆσιν (*selectum aliquem locum, vel sententiam memorabilem*) alicujus poëtæ recitaret: unde mox convivis ansa fabulandi nascebatur: hoc nunc facit iste inter delicatos delicatulus, *cui circum humeros hyacinthina læna est*: vestis tricliniaris mollior & coloris exquisiti argumentum est solutorum morum: satis constat ea ætate qui elegantiores videri volebant cœnatoria & universam vestem tricliniarem splendidissimam habuisse: in dibapha igitur purpura, & in coccinis aut hyacinthinis discumbebant. Petronius Arbiter: *Vestimenta mea accubitoria perdidit, quæ mihi natali meo donaverat cliens quidam, Tyria sine dubio, sed jam semel lota*: sic iste in hyacinthina veste accubitoria accumbit: *læna* enim hoc loco *συνθέσεως* vestem hibernam designat: etsi non id propriè significat: color hyacinthi suave rubentis proprius magnatum in vestibus: idque jam olim: nam in Sapientia Siraci-

racidæ capite XL. opponuntur ὁ ὑάκινθο φορῶν & ὁ σισύλλων: quid? quod etiam hyacinthinas comas fœminarum lascivarum legere est? adeo in deliciis erat ille color: exemplum habes apud Lucianum in Rhetorum mag. *hyacinthina* autem legitur constanter in omnibus codicibus ac membranis antiquissimis meis, Puteani, atque Bongarsii: imitatus hunc versum Claudianus de bello Getico:

Hic aliquis gravior natu cui plurima dictis
Consiliisque fides, ——

& Persius in III.

Hic aliquis de gente hircosa centurionum.

Rancidulum quiddam balba de nare locutus.) quod supra dicebat recitatores suorum operum vocem frangere solitos, & ad muliebrem sonum torquere: id nunc docet etiam à proceribus servatum, si quando animi caussa poëtarum carmina legerent vel recitarent. *Rancor* est certarum rerum diutius asservatarum corruptus odor: veteres magistri vertunt ταγγὴ quod oleo vitiato proprium, sic *olei rancor*, apud Latinos: sed dicitur & de aliis: inde transfertur ad res ingratas, & deformes: planè ut σαπρὸς apud Græcos ad quamlibet ἀηδίαν κ̀ δυσχέρειαν. Martialis:

Qui sic rancidule loquatur ore.

Balba de nare) duriore translatione usus, nari tribuit, quod linguæ convenit: balbuties enim vitium est linguæ peculiare: sed poëta multa vitia congestim ponit, quod loquatur rancidè, quod balbè, quod de nare: quæ cave sic acceperis ut verba sonant: hoc enim solum voluit significare, naturalem vocis modum ab istis effœminari: *de nare* loqui dicuntur, quibus spiritus qui per nares exit, non liberè fluit, ob angustiam tramitis.

Phyllidas, Hypsipylas, vatum & plorabile si quid.) Omnia reprehendit: quod animi tantum caussa sacra Musarum attingerent: quod vocem turpiter fingerent: & quod non Homeri nec Virgilii aut veterum tragicorum, vel omnino alicujus masculi poëtæ carminibus se oblectarent; sed tenera adamarent poëmatia non magnæ rei; puta elegias de infelicibus amoribus Phyllidis aut Hypsipylæ, & similia alia: unum enim ponit exemplum pro omnibus: *plorabilia vatum* quid aliud interpreteris quàm elegias? quod carmen esse querulum & aptum plorantibus, sciunt & qui nondum asse lavantur; ideo sequitur;

—— *non si qua elegidia crudi*
Dictarunt proceres. ——

quid? Phyllis & Hypsipyle an non elegiis aptæ materiæ? an non inter Nasonis epistolas una est Phyllidis ad Demophoontem, altera Hypsipylæ ad Jasonem; hæc dubio procul ita perspicua, ut aliter interpretantibus silere liceat.

Et plorabile si quid Eliquat.) Claudianus in Eutropium, --

Verbisque sonat plorabile quiddam.

Ultra nequitiam fractis —— *eliquat.* translatum à metallis & id genus rebus, quæ natura sua compactæ sunt & duræ: cùm liquantur mollescunt & corrumpuntur: sic isti vocem quam à natura acceperant virilem, delicatam reddunt ac fœmineam: sed variè hoc verbum capitur: aliquando pro liquorem exprimere, ut apud B. Cyprianum, *de saxo durissimo oleum eliquare*, idem alibi, *eliquamus in vobis dulcedinem charitatis, ut hæreat palato nostro & visceribus sapor dilectionis infusus*: interdum pro purgare & liquidum reddere. Seneca Quæst. natur. lib. III. de quodam fonte, *fœda quædam turbidus ex intimo fundit, donec liberatus eliquatusque est*; unde & pro exponere accipitur. Augustinus epist. XXII. *Sed prius opus est eliquare, quomodo sententiam tuam recipiam.*

Et tenero supplantat verba palato.) vocem naturalem ac robustam arte frangit ac corrumpit: palæstræ verba sunt, *supplantare*, *subnervare*, ὑποσκελίζειν, πτερνίζειν: quæ venustè ad ea significanda transferuntur, quæ non ex vera virtute fiunt: *verba supplantare palato*, est, non benè nec plenè pronuntiare, sed molliter palato illidere: in formanda voce palatum est quasi ἠχεῖον: *) quod resonat aut resonandi vim habet:*) at plectri loco est ὁ γαργαρεὼν (gurgulio: sed an *lingua* potiùs, ut Cicero aliique?) ut explicat Galenus. Sidonius Apollinaris libro IX. diversum ab hoc vitium pronuntiationis notat, cum ait, *orationem salebrosas passam juncturas, per cameram palati volutatam balbutire.*

Assensere viri:) qui jam poëtæ recitabat, illud agebat, ut mollia carmina molliter pronunciaret: laudant reliqui utrumque & vocem & carmen: atque illi thiasotæ suo assentiuntur, pulcherrimum esse carmen quod recitavit, effunduntur igitur omnes paullatim in auctoris tam bonorum versuum laudationem; quod si virorum gravium id judicium esset, non temeraria vox malè sanorum, prorsus felix talibus encomiis erat poëta ille prædicandus: nunc quia ab illaudatis laus illa proficiscitur, falsè Persius eos deridet.

Nunc non cinis ille poëtæ Felix?) annon justam hic poëta caussam habet, cur certam fiduciam concipiat, de fama nominis sui etiam ultra cine-

neres ac post obitum mansura?

Non levior cippus nunc imprimit ossa?) Virgilium imitatur, apud quem ait Cornelius Gallus poëta,

——— ô mihi tum quàm molliter ossa quiescant
Vestra meos olim si fistula dicat amores.

Ridere lubet Veterum stultitiam: qui amicorum defunctorum urnis cippos & columnas marmoreas cum imponerent, optabant tamen iisdem terram levem: notissima formula est ad quam Persius alludit: iidem contra inimicis quorum memoriæ non favebant, nullum saxum imponebant: & gravem tamen terram, atque ut pondere urgerentur, optabant: Tibullus,

Quisquis es, infelix, urgeat ossa lapis.

Propertius,

Urgeat hunc supra, vis caprifice tua.

τῷ imprimit Græci verbi ἐπιθλίβω vim expressit.

Laudant convivæ.) primò assentiuntur laudanti: deinde ipsi laudant: nempe ubi plus poti calidiores & alacriores sunt facti: plane hic locus est eximius.

Nunc non è manibus illis, Nunc non è tumulo.) Veteres Græci ac Latini, quorum felicitatem plus quàm humanam volebant videri, dicebant de vivis, ex eorum vestigiis flores nasci: vel terram sponte sua in illorum honorem flores producere: de mortuis ex ipsorum tumulis suave olentes quosque flores erumpere: quæ sententiæ ex veteri more sunt ortæ aspergendi floribus, honoris causa & favoris: quod Græcis est φυλλοβολεῖν, de quo multa ad Suetonium notabamus: hinc illud Virgilii de puero Salonino:

Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores.

cui geminum votum apud Persium in secunda:

——quicquid calcaverit hic rosa fiat.

& similia his passim, quæ putidum sit adnotare: hinc etiam est, quod ver perpetuum optabant suorum tumulis, eoque frui perpetuo manes bonorum credebant. Juvenalis:

Dii majorum umbris tenuem & sine pondere terram
Spirantesque crocos, & in urna perpetuum ver.

Inde *vernare* pro continua felicitate uti apud multos scriptores. Vereor ne hujusmodi poëtica figmenta occasionem iis præbuerint qui vitas sanctorum, atque omni veneratione dignorum hominum conscripserunt, talia multa fingendi, & pro rebus gestis narrandi: sæpe enim legas, ex eorum tumulis, vel manna exiisse, vel lilia aut violas erupisse, aut simile aliud: illud singulare in morte Hieronymi viri maximi, quod recedente ejus anima dicitur fragrantissimus odor subsecutus, & per dies non modicè durasse: non dissimilis apud Plutarchum De oraculorum defectu narratio, de illo miraculoso homine, ex cujus ore loquentis suavissimus odor manabat.

Fortunataque favilla.) κατάχρησις in voce *favilla*, propriè enim est cinis calidus fovens ignem, & ut poëtæ dicunt σπέρμα πυρός.

Rides ait, & nimis uncis Naribus indulges.) Nona pars: in qua ἀνθυποφέρει (*opponens regerit*) hic malorum caussarum patronus, sine caussa Persium cachinnari & rem non ridendam ridere: quippe communi quodam consensu omnes mortales, & vivis sibi celebritatem nominis optare, & defunctis famam perennem: cur igitur contemnit Persius eum honorem quem poëtis Romani proceres deferunt? *ait* constanter membranæ: non *ais*.

Os populi.) τὸ διὰ στόματος εἶναι: quod dixit Ennius. --*volito vivus per ora virûm.*

Et cedro digna locutus.) Athanasius: ἡ κέδρος ἀναιρετικὴν ποιεῖ τῶν σκωλήκων τὴν κεδρίαν. (*Cedri ea vis est, ut cedria ex illo manans, vel confecta, vermes aboleat, vel abigat.*) apud Marcellum empiricum sæpe fit mentio cedriæ librariorum, quæ aliis dicitur cedrium: libros enim eo liquore quem cedrus exsudat, linebant: quia res unctæ cedrio, à tineis & carie non læduntur. Lucianus adversus indoctum: τὰ βιβλία ἀνελίττεις ἀεί, καὶ διακολλᾷς, καὶ περικόπτεις, καὶ ἀλείφεις τῷ κρόκῳ καὶ τῇ κέδρῳ. (*Libros evolvis semper, & glutinas, & circumcidis, & croco cedroque ungis.*) Vide Plinium libro XIII. cap. XIII. & eo priorem Vitruvium libro II. cap. IX. Nec solum cedria ungi soliti melioris notæ libri, sed etiam in arculis materiæ cedrinæ servari: ac fortasse etiam tabulis cedrinis amiciri à bibliopegis propter æternitatem, ut loquitur Vitruvius.

Nec scombros metuentia carmina nec thus.) Sidonius de chartha ubi versus suos exaraverat:

Quæ scombros merito piperque portet:
Nam quisnam deus hoc dabit, relicta
Ut vel suscipiat bonos odores?

ubi venuste alludit ad Græcorum proverbium, si pereundum, ἐξ ἀξίου ξύλου. (*saltem ex digno ligno, vel digna arbore.*)

Quisquis es ô modo quem ex adverso dicere feci.) Decima hic pars incipit τοῦ πρώτου μέλους: in qua Persius non ut salebrosus poëta, quod isti aiunt, saltuatim & leviter: sed graviter & more philosophorum accuratissimè superiori objectioni respondet. Primum distinctione utitur è philosophiæ penetralibus petita; docens aliud esse glo-

gloriam sectari tanquam finem actionum suarum. & eandem probare tanquam ἐπιγέννημα (*consectarium*) & ut Stoici vocabant ἐπιγέννημα (*naturalem accessionem*) quoddam τῶν κατορθωμάτων, (*recte factorum*) & gratam atque amabilem virtutum omnium comitem: illos igitur tota via à recta ratione aberrare, qui ad gloriam, ceu ad scopum unicum collimarent: non illos qui laudem honestis artibus partam in bonis & expetendis, aut certè sumendis censerent: quod & se facere ingenuè profitetur. Deinde aliam distinctionem subjungit veræ solidæque laudis & falsæ atque inanis: nam vanas, futiles atque cachinno satirico dignissimas esse eas laudationes de quibus egit, duplici via probat: prius quidem à persona laudantium: qui sine judicio bonos malosque poëtas acclamationibus illis suis insanis prosequerentur: tum autem à persona eorum qui laudabantur: quos arguit non virtute & recta via ad famam grassari, sed obliquis itineribus & artibus fœdissimis: adeo quidem ut illis ipsis irrisui essent, qui corrogati & munusculis deliniti solebant ipsos laudare.

Si forte quid aptius exit.) Singularem modestiam suam vir divinus ubique ostendit: heic verò quot illius argumenta ἐνυπάρχει? ab eadem mente est etiam verbum *exit*, quod de opere dicitur studio & labore ad finem perducto: non de iis quæ ut in prologo dicebat de poëtis μυστικῶς, repente & Musarum sola inspiratione proveniunt: apud Senecam epist. xci. *festinari*, & *lente exire* sunt contraria. Horat. *cur urceus exit?* Seneca, *Aliquo vel casu vel exercitatione exibunt recta*: id est, finem rectum consequentur: nam *exire*, est τελειοῦν. sic tela exit, cum detexta à jugo deponitur, & ut dicam cum Theocrito καταβαίνει ἀφ' ἱστῶ. Idem Seneca De tranquillit. *Altius ut spirare, ita eloqui gestit, & ad dignitatem rerum exit oratio.* Lactantius. *per ipsas difficultates nobis exeundum est qui ad summum bonum tendimus*. & heic *exire* ad finem ac metam pervenire est. Hunc Persii locum eleganter imitatus est Quintilianus Instit. lib. xii. *Itaque nunc si quis ad eas Demosthenis virtutes, quas ille summus orator habuit, tamen quæ defuisse ei sive ipsius natura sive lege civitatis videntur, adjecerit, ut affectus concitatius moveat; audiam dicentem, Non fecit hoc Demosthenes? & si quid exierit numeris aptius, (fortasse non possit:) sed tamen si quid exierit, non erit Atticum?* contraria notione aliquando accipitur: ut in quinta,

——*momento turbinis exit.*

Quando hæc rara avis est.) Non habet hunc versum codex Bongarsii: at Puteani habet, & omnes alii qua editi qua inediti: *hæc* non *hoc* iidem codices rectè.

Laudari metuam.) Stoici enim bonam famam non negligebant: sed inter res indifferentes quidem, sed tamen præpositas numerabant: ἀδιάφορα duo genera illis erant, προηγμένα & ἀποπροηγμένα. προηγμένα in triplici distinctione versari docebant: circa animum, corpus, aut res externas. Laërtius in Zenone: λέγουσι ἀδιάφορα προηγμένα ἐπὶ τῶν ἐκτὸς, πλοῦτον, δόξαν, εὐγένειαν καὶ τὰ ὅμοια: sed de fama dissenserunt Stoici: aliis, propter se præpositam & sumendam esse dicentibus, quod Carneadi placebat: aliis non propter se, verum propter aliquam utilitatem, qua detracta, dicebat Chrysippus, ne digitum quidem εὐδοξίας χάριν esse porrigendum: plura M. Tullius in libro de finibus iii. & præclarè ac sapienter Galenus initio libri septimi Therapeut. Eos autem qui ὑστεροφημίαν, id est, claritatem quæ post mortem contingit, negarent bonum esse, refellit Seneca epistola cii. Marcus Imperator, libro iv. τί δὲ καὶ ἐὰν ὅλως τὸ ἀείμνηστον; ὅλον κενόν.

Neque enim mihi cornea fibra.) etsi ἀπαθεῖς audimus nos Stoici, amorem tamen non exuimus bonæ famæ: sed tangit & nos ea cura: *fibra* heic est cor: item in quinta;

Quod latet arcana non enarrabile fibra.

licet insint fibræ etiam aliis partibus naturalibus, vitalibus: at sedem intelligentiæ & cæterarum animi facultatum creditum est etiam Chrysippo & aliis Stoicis esse cor: de quo disputat multa Galenus in libris de dogmatis Platonis & Hippocratis, idem sæpe docet præsertim in libris De usu partium, corpora, aut partes corporis duras, pene esse sine sensu: in tertio scribit τὸ ἐσχάτως σκληρὸν ἐγγὺς ἥκει ἀναισθησίας ἀνάγκη. (*quod valde durum est, parum abest ab eo quod sensu caret.*) cujus rei demonstratio est apud Platonem in Theæteto, & Aristotelem in secundo De anima. Jure igitur Persius ei quem voluit intelligi ἀναίσθητον, (*sensus expertem*) honestarum rerum intelligentia & amore carentem, tribuit cor prædurum: fibram enim posuit pro corde, ut diximus: fibræ autem cordis sunt illæ quidem duræ, hoc est, omnibus aliis duriores: sapientissimus enim ille ἀριστοτέχνης providit, ne facilè possent lædi: ideo καὶ σκληρότητι καὶ τόνῳ καὶ τῇ ξυμπάσῃ ῥώμῃ τε καὶ δυσπαθείᾳ πολὺ δὴ προὔχουσιν αἱ τῆς καρδίας ἶνες ἁπασῶν τῶν ἄλλων, (*& duritie & rigore, & omni robore, & tarda affectione, vel quod sensu difficulter afficiantur, longe præstant fibræ cordis*

omnibus aliis.) ait Galenus in VI. De usu part. at prædurae tamen non sunt, ne plane fierent ἀπαθεῖς, ac sine sensu? *cornea* heic pro valde dura. Catullus, *corpora sicciora cornu*: apud Dionem Chrysostomum κεράτινα ποιεῖν τὰ βλέφαρα, *cornea reddere* sive *dura* Sidonius in tertio Ep *cornea crura*, *cornea substantia*: idem Persium imitatus Gelonis tribuit initio libri IV. *corda cornea, fibrasque glaciales*: imitatur & alibi, ut libro VIII.

Saxa & robora, corneasque fibras,
Molle dulciloqua canorus arte.

at Persius Homerum videtur; cujus est versus de Ulysse uxorem post annum vigesimum sine ullo animi motu intuente,

ὀφθαλμοὶ δ' ὡσεὶ κέρα ἕστασαν, ἠὲ σίδηρος.

etiam vulgò Romæ *corneos* vocabant τοὺς ἀπαθεῖς & humanis affectibus carentes, & quibus natura concreta essent ossa, ut scribit Plinius lib. VII. cap. XIX. vulgò Græci homines iu affectibus lentos vocabant de nominibus lignorum prædurorum ilicis & aceris, πρινίνους καὶ σφενδαμνίνους: Synesius, τὸ λοιπὸν σφενδάμνινος μοὶ καὶ ἀχλινοσίμος γενήσεται. id est, amori vestro non ita ut anteà indulgebo.

Sed recti finemque extremumque esse recuso Euge tuum & belle.) Laudem, inquit, non respuo: sed pro fine & ultimo scopo eam mihi proponere nolo. Omnino Stoicum sapientem ex his facilè agnoscas: utitur enim distinctione Stoicorum, sine cujus notitia hunc locum bene interpretari non est. Heic verò observari à studiosis Persii volumus, si ex antiqua ejus vita nesciremus, aut conjici aliunde non posset, Stoicæ disciplinæ hunc fuisse alumnum: tamen ex eo liquido potuisse nobis constare, quod subinde ad finis comtemplationem nos revocat. Consentiunt sane omnes sapientiæ magistri, doctrinæ moralis esse principium, maximeque necessarium illud caput, quo totius vitæ propositum, hoc est, finis & summum hominis bonum constituitur: hoc enim qui norit unicum probè, omnia eum rectè facturum, hoc est, sapientem futurum, Marcus Tullius ait in V. de finibus: *cognitis rerum finibus, cum intelligitur quid sit & bonorum extremum & malorum, inventa vitæ via est, conformatioque omnium officiorum*: & sæpe alibi idem & Dio Chrysostomus in tertia de gloria: ὁ γνοὺς αὐτὸς τὸ ὀρθὸν, καὶ τὸ βουλόμενον πάντα τὰ ἄλλα χρὴ πράττειν, καὶ οἰκονομεῖν, ἅπαντα ἂν ἤδη καλῶς διαπράττοιτο, καὶ τὰ μείζω δοκοῦντα καὶ τὰ σμικρότερα. (*Qui intelligit quid illud sit, quod spectans & sibi præcipue proponens omnia alia agere & ordinare debeat, omnia ille sive majora sive minora, rectè aget.*) Galenus quoque serio affirmat, in consideratione finis caussam effectricem sitam esse humanæ felicitatis: ἐν τῇ περὶ τέλους σκέψει τὸ κῦρος ἐστὶ τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας. ibidem vocat τὴν περὶ τέλους κατάληψιν ῥίζαν (*finis comprehensionem, radicem*) unde oriuntur benefacta & secus. Cicero similiter, *stirpem*: cùm igitur philosophia quæ ad mores spectat sit duplex, dogmatica & parænetica, priorem illam quæ velut basis est cui altera incumbit, sapientissimus quisque orsus est à disputatione de fine; quod ante omnes fecisse summum philosophum initio Nicomacheorum videmus. Nos verò putamus οὐκ ἀθεεὶ (*sine divinâ providentiâ*) factum illud ab Hebræo sapiente, qui regem librorum, Psalmos regis poëtæ & paucorum aliorum, in ordinem redegit, ut cæteris omnibus eum anteponeret quo hæc de fine quæstio luculenter, etsi verbis non multis, explicatur. Sed omnium maximè in hac quæstione immorari sunt Stoici, quod ex Cicerone, Seneca & Græcorum fragmentis satis constat: hinc est quod toties Persius in tam paucis versibus finis meminit: velut hoc loco, & in secunda:

Quid juvat hoc, nostros templis immittere mores?

hoc est, quo fine hoc facimus? in tertia:

Est aliquid quo tendis & in quod dirigis arcum?

iterum:

Jure etenim id summum, quid dexter senio ferret
Scire erat in voto. ———

In quinta:

--petite hinc juvenesque senesque
Finem animo certum. ———

Heic verò Persius non solum finis meminit, verùm etiam Stoicorum distinctionem adhibet, ut monitori suo os obturaret. Dicebat ille errare Persium, qui laudem præclaris ingeniis delatam flocci faceret: respondet, non aspernari se quidem ingenii famam: sed non pluris quam par sit eam æstimare: pro fine igitur eam non habere, qui nullus sit alius præter summum bonum: sed inter ἀδιάφορα ducere, quorum adeptio nullum ad beatam vitam momentum afferret: hanc rerum differentiam quomodo Stoici explicarent, paullo ante attigimus: est huic adfinis & alia distinctio scholæ ejusdem, inter οἰκεῖον πρῶτον, sive τέλος, & ἐπιγέννημα. quædam enim, ut voluptatem, non propter sui naturam assumi docebant, sed tanquam accessionis vice: hæc Laërtius. Seneca De beata vita ita expressit capite IX. *Sicut in arvo quod segeti proscissum est, aliqui flores internascuntur, non tamen huic herbulæ, quamvis delectet oculos, tantum operis insumtum est: aliud fuit serenti*

renti propositum, hæc supervenit: sic voluptas non est merces, nec caussa virtutis, sed accessio: quod Græcis Stoicis ἐπιγέννημα & ἐπιγίνεσθαι, Senecæ supervenire, & accessio: aliter M. Tullius. Cæterum non Stoicorum est inventum hæc distinctio, ut multis placet: sed & rem & verba ab Aristotele sunt mutuati: nam quod illi ἐπιγέννημα, maximus philosophorum ἐπιγινόμενον τέλος: ut in Nicomacheorum ultimo, capite quarto: τελειοῖ, inquit, τὴν ἐνέργειαν ἡ ἡδονὴ οὐχ ὡς ἡ ἕξις ἐνυπάρχουσα, ἀλλ' ὡς ἐπιγινόμενόν τι τέλος, οἷον τοῖς ἀκμαίοις ἡ ὥρα. (*perficit autem voluptas operationem, non ut habitus insitus, sed ut extrinsecus accedens finis quidam: perinde ut ætatis florem adeptis pulcritudo accedit.*) Idem & de gloria sentiendum. *Recti finem extremumque* dixit pro τὸ ἀγαθὸν ὅπερ ἐστὶ τέλος ἔσχατον: *rectum* est τὸ καλὸν vel ἀγαθόν: *recti finis*, τὸ κάλλιστον vel ἄριστον: simile est cum ὅρος κάλλους ponitur pro κάλλιστος, ὅρος πενίας, pauperrimus: præclare & nos in idiomate nostro res in suo genere præstantes, tanquam finem ultimum assecutas vocamus *fines* sive *finitas*, ut pannum, telam & similia: ita Græci τελείας à τέλος.

Euge tuum & belle.) laudationem, præsertim tuam: sic accipiendum, ne videatur de inani fama solum sentire, cum negat esse finem.

Nam belle hoc excute totum.) vide & serio expende quam dignæ sint quæ expetantur laudationes ab istis profectæ: *belle totum* valet hic cunctos illos qui laudantur, & quasi orbem illorum universum: *excutere*, ἐξετάζειν, heic pro singula seorsum considerare: de Iliade Attii suprà. recentem poëtam, non veterem tragicum intelligi indubitatum est.

Ebria veratro.) hoc est quam illi expressit non copia ingenii: ἀφυὴς enim & ineptus poëta erat: sed labor improbus ac gloriolæ pruritus, & si quæ alia sunt infelicium ingeniorum irritamenta: cum alia autem excitando ingenio tardo valent, tum etiam interdum pharmaca, inque his veratrum: clarum vel exemplo Carneadis Academici, qui solitus elleboro purgari, quoties cum Zenone Stoico res illi erat futura: jamque ea res in morem studiosorum transierat. Plinius lib. xxv. cap. v. *Candidum purgat, vomitione, caussasque morborum extrahit: quondam terribile, postea tam promiscuum, ut plerique studiorum gratia ad pervidenda acrius quæ commentabantur sumsitaverint.* Iliac igitur, *veratro ebria*, sive plena, Persio dicitur, ad quam scribendam multa potione ellebori Attio fuerit opus: quod certum est argumentum infelicis poëtæ: quia veri poëtæ natura munere fiunt, inquit Pindarus: hac verò destituti & solo studio freti, corvi loquaces evadunt, non poëtæ: sic ille Olympionic. oda II. σοφὸς ὁ πολλὰ εἰδὼς φυᾷ· μαθόντες δὲ λάβροι παγγλωσσίᾳ κόρακες ὡς ἄκραντα γαρύετον: aliis verbis sententiam eandem sæpe expressit, magniloquus ille poëta, naturam ubique attollens, artem verò deprimens: lege septimam & nonam ejus libri odam: in tertia etiam Nemeonicarum ψεφεννὸς ἀνήρ (*homines obscuros & ignobiles*) & imperfectos nec germanos poëtas, qui arte fiderent pronuntiat. Rectè observat Plutarchus & scriptis & factis hominum hoc inesse, ut careant gratia cum apparent coacta & labore multo expressa: quem parum felicem genium facile animadverti potuisse scribit in Antimachi poësi, Dionysii tabulis, & Pelopidæ factis: hæc enim ἰσχὺν ἔχοντα καὶ τόνον, ἐκβεβιασμένοις, inquit, καὶ κατατεπόνοις ἔοικε. (*conatum & contentionem virium præferentia, coactis & misero labore expressis sunt similia.*) Plut. in Timol.

Non si qua elegidia crudi Dictarunt proceres?) illa maximè solita laudari significat, quæ à divitibus ac potentibus scriberentur: licet essent ipsi quidem *crudi*, hoc est, ventri & luxui magis quam Musarum studiis dediti: & carmina quæ componebant, *elegidia*, hoc est, non magna poëmata & opera legitima: sed minuta quædam opuscula, ut elegiæ non πολύστιχοι: & similia momenti non magni carmina. Rudes adhuc & πτερυγίζοντες candidati poëtices, solent elegiaco carmine scribendo vires ingenii periclitari: idcirco elegia appellarunt etiam alia parva atque εὐτελῆ carmina. Dio Chrysostomus in IV. De regno appellat ἐλεγεῖα heroicos versus quibus inscriptus erat nequissimi Sardanapali tumulus: τὰ τοῦ Σαρδαναπάλου περιφέρεται πολλάκις ἐλεγεῖα,

Τόσσ' ἔχω ὅσσ' ἔφαγον, καὶ ἐφύβρισα, καὶ μετ' ἔρωτος
Τέρπν' ἔπαθον· τὰ δὲ λοιπὰ καὶ ὄλβια, πάντα λέλειπται.

(*Hæc habeo quæ edi, quæque exsaturata libido Hausit: at illa jacent multa & præclara relicta.* Cic.) similiter Latini *elegidia* & *elegidiaria* dixerunt, illos tamen de quibus loquitur Persius veras elegias scriptitasse ille versus indicat.

Phyllidas, Hypsipylas, vatum & plorabile si quid: crudi etiam ad studia potest referri: vix bene adhuc inchoata istis, nedum perfecta: sic accipit Petronius Arbiter.

Non quidquid denique lectis Scribitur in citreis.) divitum omnes nugas, qualescunque tandem essent, laudari solitas indignatur Persius: *lecti citrei* opulentorum proprii: qui ut Plinius docet usque inde à Libya materiam lignorum petebant. Virgilius in Ceiri:

Nec Libys Assyrico sternetur lectulus ostro. Veteres autem lectulos habuisse lucubratorios, ubi studerent ac versus facerent, observabamus ad Suetonii librum II. ac multis exemplis probabamus: ad eum morem Persii hunc locum ibi referebamus: quod cur damnarent quidam, alia caussa non erat, nisi ea quam nolo dicere: etsi non nego etiam ad tricliniares lectos referri posse, & eos versus quos inter cœnam bene madidi proceres interdum funditabant: omnino rectior est prior interpretatio.

Calidum scis ponere sumen.) postquam ostendit ἀκρισίαν & vanitatem laudantium: nunc artes exponit vanissimas eorum qui laudabantur: corrogabant enim auditores & impensis cœnarum suffragia illorum redimebant: quod & in causidicis notat Juvenalis satira XIII. Mos autem notus ex Horatio, aliisque: Petronius, *Multò me turpior es tu, Hercule, qui ut foris cœnares, poëtam laudasti*; eadem consuetudo etiam apud Græcos. Lucianus Ρητόρων διδασκ. οἱ φίλοι δὲ πιδάτωσαν ἀεὶ ἢ μισθὸν τῶν δείπνων ἀποτιέτωσαν. Est apud Philostratum in Polemone sophista faceta historia de quodam indocto, sed divite recitatore, qui fœnus exercebat, & pacto de usuris hoc semper addebat, τὸ ἢ μέλλοντος ἀκροάσεως, (*quoties ipse recitaret, eos audituros:*) atque ex hac pacti conventi lege adversus eos agebat, qui recitationibus suis non interessent: *Sumen calidum* ait, quia cibos quam ferventissimos mensis inferre moris erat: ut ad Athenæum monebamus.

Et verum, inquis, amo.) Mira elegantia vanitatem horum φιλοδόξων poëtarum ob oculos ponit, μιμήσεως figura vetustissimè utens: isti, ait, postquam aliquid recitarunt, auditores quid sibi visum fuerit rogant: ac quasi proficere non laudari cuperent, verum sibi dici orant: & veritatem se amare dictitant: putes cùm hæc videas quamvis graves esse viros: pari suavitate vanitatem eandem expressit, Arrianus libro tertio, eo capite quod adversus τοὺς ἀναγιγνώσκοντας ἢ διαλεγομένους ἐπιδεικτικῶς, de quibus heic Persius, est scriptum: πρώην, inquit, ἐπαινεθεὶς περιεπάτεις, καὶ πᾶσιν ἔλεγες, τί σοι ἔδοξα; Θαυμαστῶς Κύριε, τὴν ἐμὴν σοι σωτηρίαν. πῶς δ᾽ εἶπον ἐκεῖνο; τὸ ποῖον; ὅπου διέγραψα τὸν Πᾶνα καὶ τὰς Νύμφας. Υπερφυῶς. (*Laudatus nuper obambulabas, & omnibus obviis dicebas; Qualis tibi videbar? Mirabilis, Domine, per tuam juro salutem, quæ propriâ mihi charior est. Sed illud, quæso, quod recitabam? Quid illud? ubi descripsi Panem, & Nymphas. Mirificè!*) ne dici quidem potest, quam bene hæc Persii locum illustrent: sed poëta doctissimus istum versum

Et verum inquis amo: verum mihi dicite de me, ex Plauti Mostellaria pene ad verbum transcripsit: ubi Philematium Scapham ancillam sic alloquitur. *Ego verum amo, verum volo mihi dici: mendaces odi:* lege totum principium ejus scenæ, actu primo: est enim singulari lepore conditum. Marcus Tullius ad Quintum fratrem judicium Cæsaris de suis versibus scire cupiens: *Dic mihi verum: num aut res eum, aut χαρακτὴρ non delectat? nihil est quod vereare: ego enim ne pilo quidem minus me amabo. Hac de re φιλαλήθως, & ut soles scribe fraterne.*

Qui pote?) non potest ab istis verum audiri: semper enim ut Quintilianus scribit in X. *à corrogatis laudabantur etiam quæ non placerent.* Rectè autem notat vetus interpres & hunc & sex continuos versus esse per parenthesin insertos.

Vis dicam?) ego qui blanditiis tuis non sum corruptus, possum tibi verum dicere, modò velis ipse audire.

Nugaris, cum tibi calve Pinguis aqualiculus propenso sesquipede extet.) hoc est Persii de istis judicium: accipe igitur de te quid sentiam: ego te stultum pronuntio, qui vitam omnem ad canitiem usque traducas in nugis & inutili poëtandi studio: cùm sint alia potiora quæ ei studio præverti debeant: imprimis autem mores emendare, & vitam corrigere quam per voluptates traducis, in curanda cute plus æquo operatus: *nugari* pro versus facere vulgatissimum est: *calve*, ut suprà *vetule*: sed calvus in stultos & improbos notissimum & usitatissimum convitium est: periphrasis est γαστρὸς κατασεσαρκωμένης ὑπὸ τρυφῆς, ut loquitur Basilius, & hominis qui ventri abdominique serviat in istis. *Pinguis aqualiculus:* quia ut ex aquali funditur aqua, sic ab illa parte urina: sed Latini ea voce usi variè: apud medicos interdum etiam pro ventriculo, quomodo Marcellus Empiricus accipit non semel. Seneca ad Lucilium: *cum pervenit cibus in ventrem, aqualiculi fervore concoquitur, tunc demum corpori accedit*: heic stomachi ventriculus dicitur Senecæ aqualiculus. Theodorus verò Gaza imam inferioris ventris partem, quam Aristoteles sub ἦτρον locat & ἰπόγειον vocat, *aqualiculum* dixit, Persium potius secutus, quàm aliorum usum vocis hujus. *Propensò* omnes membranæ constanter: non *protento*, ut apud Hieronymum in Hieremiam, & Priscianum libro VI. alibi apud Hieronymum leges, *propensus aqualiculus*, ut libro secundo adversus Jovinianum: *extet* autem κυρίως inde *extan-*

tantia ventris apud Cælium Aurelianum, cui ea vox familiaris.

O Jane à tergo quem nulla ciconia pinsit.) Hoc versu & duobus sequentibus judicium suum quod modo exposuit, confirmat etiam aliorum suffragiis: ut intelligerent isti, non suam unius sententiam hanc esse: verum publicam omnium atque adeò illorum ipsorum qui fœda assentatione soliti laudare; nam istos palam quidem & in os laudare: absentes verò non continere se, quin quod sentiant, vel voce vel gestu exprimant: ipsos verò stupidos vehementer esse, qui irrisiones illorum non intelligerent: exclamat igitur, ἀναισθησίαν istorum & stuporem admirans. hæc nuda est hujus loci sententia: verùm eam poëta ἐσχηματισμένως διὰ τοῦ ἐναντίου (*figuratè, per contrarium*) enuntiat: nam ut istorum infelicitatem ostendat, beatum prædicat Janum bifrontem illum deum: cui ἅμα πρόσω καὶ ὀπίσω (*à fronte & à tergo*) cernenti, facile sit à fuco eorum sibi cavere, qui incoram laudarent, à tergo subsannarent. Eodem argumento utitur Aristides adversus eos qui laudationibus imperitorum corrupti, eloquentiam ipsius ætate corrumpebant; negat vel imperitissimos homines, & fæcem ipsam vulgi vitiosam orationem ex animo laudare: sed repentina quidem voluptate titillatos, grande sophos exclamare: cæterum ubi ad se redierint, culpare atque irridere eos ipsos, quos antea visi essent admirari. σκεψώμεθα δὴ, inquit, καὶ τόδε· ὅτι οὐδὲ οἱ δῆμοι τὰ θεάματα ταῦτα, ἃ μάλιστά τις αὐτοὺς ἡττᾶσθαι φαίη, παντὶ τῷ θυμῷ φιλοῦσιν, οὐδὲ ἀσπάζονται· ἀλλ' ἐν μὲν τῷ παραχρῆμα γαργαλίζονται· ἀπελθόντες δὲ αὖθις καταγελῶσι: de Jano bicipiti & quadricipiti omnia & pueris nota.

O Jane.) supple quod reticuit poëta: beatum te! μακαρίζω σε τῆς τύχης: laudo fortunas tuas: cum in Rudente Plauti Labrax è mari ejectus ait;

O scirpe scirpe laudo fortunas tuas,
Qui semper servas gloriam aritudinis.

qui locus, non propter sententiam, sed propter τὸ ἦθος, huic geminissimus.

A tergo quem nulla ciconia pinsit.) hoc est, quem nullus laudator pictus pone subsannat: sed poëta pro generali verbo subsannare, tres species sive modos sannarum posuit, quibus veteres utebantur. Sanna irrisio est, non simplicibus verbis, sed cum gestu, quod propriè dicunt Hebræi לעג. hic gestus pro lascivia hominum & fuit & hodieque est multiplex: olim tres illius modi erant usitatissimi, quos heic poëta describit. Primus est cum Indice digito in eum directo quem ridebant, crebra ejusdem curvati motitatione, ciconiam rostro pinsentem imitabantur; hanc sannam vocabant ciconiam: vel propter prælongum hujus avis rostrum: vel quia symbolum erat ciconia non solum grati animi, verum etiam prudentiæ. Græci pro ciconia cornicem videntur in ea re nominasse: Hesiodus,

Μηδὲ δόμον ποιῶν ἀνεπίξεστον καταλείπειν·
Μή τοι ἐφεζομένη κρώζῃ λακέρυζα κορώνη.

cave, inquit, domum relinquas imperfectam: ne caput tibi tundat garrula cornix. Scholiastæ: ἵνα μὴ ψέκται τινες τρόπον κορώνης πολλὰ κρώζουσαι πολλὰ φθέγγωνται ἐπὶ τῷ ἀτελεῖ. (*ne sint qui vituperandi studio more garrulæ cornicis super imperfecto opere varia loquantur.*) Joannes Tzetzes: μή τις μωμοσκόπος λίαν κρακτικὸς καὶ λάλος, ἐπιστὰς αὐτῷ μώμους καταχέῃ σοι. (*ne curiosus aliquis reprehensor idemque valdè clamosus & loquax cùm animadverterit, jocis ac salibus perfundat te.*) Sannam verò istam aliter Hieronymus exprimit, quam descripta est à nobis: nam in epistola ad Rusticum monachum ita scribit: *Ne credas laudatoribus tuis: imò irrisoribus aurem ne libenter accommodes: qui cum te adulationibus foverint, & quodammodo impotem mentis effecerint: si subito respexeris, aut ciconiarum deprehendes post te colla curvari: aut manu auriculas agitari asini: aut æstuantem canis protendi linguam*: vult ciconiam colli motu exprimi, non ut dicebamus digiti motitatione: potest fieri ut utrumque sannæ genus ciconia diceretur: à nostra mente stat vetustissimus interpres, cujus extat in hos versus breve, sed eruditum scholium: quod enim nos pluribus diximus, ille sic, *manu ciconiam significare*: stat & Hieronymus ipse, cujus sunt verba ex præfatione in Sophoniam, *Qui si scirent Holdam viris tacentibus prophetasse, nunquam post tergum meum manum incurvarent in ciconiam.*

Pensit.) Antiquissimi quidam critici legerunt *pisat*, *vel pisit*. Diomedes grammaticus libro 1. *Pinso, pinsas, pinsare: pinso, pinsis, pinsere: vel piso, pisas pisare: piso, pisere: est apud Persium ambiguum.*

O Jane à tergo quem nulla ciconia pinsit: pinsit an pinsat, vel pisat aut pisit legendum sit: sed apud veteres reperimus n literam additam, & pinsit secundum tertium ordinem: ut Ennius decimo Annalium, pinsunt terram genibus: sic legimus corruptissimum hunc Diomedis locum in vulgatis libris, duplex fuit dubitatio grammaticorum super hoc loco: utrum prior syllaba cum *n* scribi deberet an sine eo: & posterior syllaba per *a* scribenda esset, an per *i*: non enim deerant qui de-

derivatas voces à pilo, cum pro pistillo capitur, sine *n* scriberent, sicut *pisitare* dicitur pro pinsitare: leges & *pisere* pro pinsere: nam in XVIII. Plinii meliores libri habent, *piscute pilo praeferrata*: at in septima Vitruvii institutione leges, *rudus pinsatione solidare*: item, *rudus pinsum*.

Nec manus auriculas imitata est mobilis albas.) Alter hic sannæ modus: quos enim esse asinos significare volebant, opposito temporibus pollice, & manu commota sannam eis faciebant. ratio autem est, quia solus fere ex animalibus homo aures à natura accepit immobiles: asinus contra maximè mobiles: huic sannæ affine est, quod ad contemtum rei alicujus declarandum, caput movebant, quia aliter aures non poterant. ideo etiam κινεῖν ταῦτα id dicebant. Galenus De differentia pulsuum libro secundo: ἐπὶ τούτοις ὁ γέρων ὥσπερ ὄνος ἐκίνει ἤδη τὰ ὦτα. (*his auditis senex instar asini aures suas movere cœpit.*)

Nec manus.) supplendum sic: & ad quem irridendum nullius manus imitata est auriculas asini.

Nec lingua quantum sitiat canis Appula, tanta.) Tertius sannæ modus, linguam exertare ad contumeliam alicujus: mos vetustissimus, ut apparet ex historia illius Galli qui cum Manlio Torquato pugnavit, apud Livium libro VII. & A. Gellium lib. IX. cap. XIII. Locutio autem similiter supplenda, ut proximo versu: & cujus irridendi caussa nemo linguam exeruit: nemo est qui ignoret canes fessos, cùm per æstum diei currunt, solitos linguam ex ore patulo projicere: *sitiat* prægnans ut vocant verbum, pro sitiens promat, ut *oscitat*, satira tertia, pro oscitando eructat, *esurire* apud B. Cyprianum pro edere more esurientium: in libr. De spectaculis: *prima victoria est, ultra modum humani ventris esurire potuisse super titulo coronæ*: loquitur enim περὶ τῆς ἀδδηφαγίας veterum athletarum.

Canis Appula.) Apulia fervida est regio, & ut vocat Horatius siticulosa: non soli autem canes linguam projiciunt sitientes. Nonnus libro XI. de tauro:

———καὶ γλῶσσαν ἑῆς ἐπιμάστιγος ἐκτὸς ὀδόντων
Χείλεσιν αἰθαλόεσσι περίσχεθεν ἄσθματι ταῦρος.

Tanta.) non aliter membranæ: puto tamen scripsisse Persium, *tantum*: quæ lectio & elegantior longe est, & planior: sic autem & quidam editi præferunt.

Vos patricius sanguis, q.) In hac particula postrema secundæ partis, id agit poëta, ut si nequeat vulgus populi Rom. abducere à vanitate illa ac vitiis quæ hactenus descripsit: at patritios saltem, & nobilissima quæque ingenia ab iis institutis deterreat, quæ adeo fœda sint, & liberaliter natis educatisque tam indigna. Captare enim famam ex scriptione versiculorum aut similium nugarum, feras utcunque in eo qui aliam rationem nullam inire potest, qua se tollat humo & rei familiari prospiciat: in eo jure rideas, quem natales & avitæ opes ad rempublicam capessendam vocant.

Quos vivere fas est Occipiti cæco) quos natalium humilitas non cogit spe alicujus commodi scribere ac recitare. sed licet famam iis artibus quæsitam contemnere, & eximere vos eorum cachinnis qui miseros recitatores palàm laudant, clam subsannant: *vivere occipiti cæco illis fas*, qui nihil coguntur admittere cujus gratia optare debeant Jani oculos, de quo modo dictum.

Postica occurrite sannæ.) quid sit sanna jam diximus: errant qui Græcam vocem putant: olim observavit Aristophanes grammaticus Cratinum comicum ex omnibus Græcis scriptoribus σάννας vocem posuisse pro stulto: conjicit autem Eustathius à Sannis populis, quos ipsius ætas vocabat Tzanos, hoc nomen translatum esse ad significationem stultitiæ. ut Latini rupiconem & agrestem, dixerunt Opicum, pinguem Umbrum, stultum Marrucinum: nos suspicamur originem vocis esse ab Hebræorum verbo שנן *acuere*: unde שן dens, & שנינה *aculeata oratio*, cujusmodi est sanna. Græci eadem notione etiam vocem μῶκος posuerunt, nam μῶκον ita definit Simplicius in Epictetum: μωκός ἐστιν ὁ μυκτηρισμὸς ὁ διὰ τοῦ σχήματος ἐπιτελούμενος. (μῶκος *est derisio cum certo gestu, contemptum indice.*) plane sannam melius non est definire.

Quis populi sermo est? quis enim? nisi carmina molli N.) Hæc tertia satiræ pars: cujus sententiam antè exposuimus: quamquam non displiceat si prioribus hæc connectantur: ut sit hoc duodecimum μέρος τοῦ πρώτου μέλους: nam ut veteres critici censent rectè, jungi hæc debent cum illo versu:

Et verum, inquis, amo; verum mihi dicite de me.

ibi putidam κενοδοξίαν arguebat hominum laudari in os cupientium; heic fœdam adulationem describit Gnathonum istorum de quibus antè est dictum.

Quis enim?) ἐμφατικώτατα dictum; quasi urbs universa admiratione percita adeo boni poëtæ, aliud nihil loqueretur nisi laudes ejus & encomia. similem emphasim observabamus apud Theophrastum in verbo κατεσχηκέναι isto loco ex descrip-

scriptione adulatoris: ἐνδοκίμεις χθὲς ἐν τῇ στοᾷ πολλῶν σοι τῆς τελείωσις ἀνθρώπων καθημένων, καὶ ἐμπεσόντος λόγου τίς εἴη βέλτιστος, ἀπ' αὐτοῦ ἀρξαμένους πάντας ἐπὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ κατενεχθῆναι. (*Heri in porticu magnum bonae existimationis tuae fructum capiebas, Nam cum homines ibi plus quàm triginta sederent, sermoque incidisset, Ecquis civium esset optimus? & orsos ab ipso, & in ejusdem nomen simul omnes recidisse.*)

Nisi carmina molli Nunc demum numero fluere.) Judicia auditorum carpit, qui eam solam orationem probabant, sive ἐμμετρον sive ἄμετρον, quae tenera quaedam elocutionis cute esset operta, ut scribit & Quintilianus libro v. capite xii. ubi ostendit, quod & alibi repetit, è declamatorum scholis hanc depravationem masculae orationis manasse.

Ut per leve severos Effundat junctura ungues.) Quintilianus ibidem: *dum levia sint ac nitida, quantum valeant nihil interesse arbitramur*, sic apud Graecos rhetoras λειότης ὀνομάτων & λειαίνειν τὴν κατασκευὴν; locutio ab arte fabrili translata: nam qui marmora poliunt aut ligna, operis levitatem ungue explorant: quod propriè ἐξονυχίζειν dicunt. Sidonius Apollinaris libro ix. epistola vii. ad tessellarios & psephothetas retulit: sic enim Persii verba ψηφίζει. *Tota denique*, (loquitur de structura orationis) *liquida prorsus & ductilis; veluti cum crystallinas crustas, aut onychitinas non impacto digitus ungue perlabitur: quippe si nihil cum rimosis obicibus exceptum tenax fractura remoretur*: sed & marmorariorum ac statuariorum verbum est ἐξονυχίζειν: unde εἰς ὄνυχα ὁ πηλὸς γίνεται dicitur, cum ultima restat manus operi admovenda: ut in celebri dicto Polycleti plastae significis, χαλεπώτατον ἐστι τὸ ἔργον, ὅταν ἐν ὄνυχι ὁ πηλὸς γίνηται. (*tunc opus est difficillimum, cum unguis examen argilla subeundum est*)

Scit tendere versum Non secus ac si oculo rubricam dirigat uno.) quasi dicat, optimus est versuum faber: simile illud Cratini in Eumenidibus; τέκτονες εὐπαλάμων ὕμνων: quod ridet Aristophanes in Ranis: sed caret culpa Persius, qui non ex persona sua hoc dicit; verum ineptis & imperitis hominibus convenientem attribuit sermonem: quod cum etiam in sequentibus ingeniosè ab eo fit factum, vulgo non est animadversum. Cur uno oculo ἀκριβέστερον res videamus ac melius, caussa haec est: quod vis optica quae ab uno principio dividitur in geminos oculos, cum alterius operatio impeditur, ad alterum tota se confert, fitque hoc modo se ipsa validior: non enim cessat otiosa facultas videndi; sed quo potest ad actum pergit: adeo ut si diuturnius fuerit illud impedimentum, consuetudine in alteram naturam vertente, spreto inutili organo, vis illa haereat tota penes alterum oculum: sic Geta quidam, ut narrat Appianus, cum metu triumviralis proscriptionis pelle alteri oculo imposita luscum se finxisset, longo post tempore, ubi periculum evasisset, detecto oculo, luscum reapse factum se est expertus. Non praetermittam luculentos Gregorii Nazianzeni super hoc versus, in encomio virginitatis. Sic ille:

Ἤδη καὶ τοῦ ὅπωπα λιθοξόον, οἵ τε τὸ ἔργον
Ἰδεῖν ἐυγραφίην, πινυτοὺς καὶ φραδμονας ἄνδρας,
Ἰθεῖαν στάθμησιν ἐπὴν ἀκριβῶσαι θέλοντες,
Ἐκ φαέων ἕτερον μὲν ὑπὸ βλεφάροισιν ἔδησαν,
Τῷ δ' ἑτέρῳ πέμψαντες ὅλον φάος εἰς ἓν ἀγερθὲν
Ἀτρεκίης ἐτύχησαν. ———

(*Quinetiam latomi solerter, quique fabrilem*
In lignis artem exercent, cum linea recta
Quaeritur, exactaque opera captatur amussis,
Ex oculis unum claudunt, & lumine toto
In socium fuso, visu aciesque coactâ,
Recta sequente tenent duro vestigia ferro. Mor.)

Sive opus in mores, in luxum, in prandia regum.) imitatur vanitatem stulte & per adulationem laudantium: quibus parum est simplici laudatione eum quo de agitur afficere: nisi mirè amplificent, & singularem hominis facultatem cujusvis argumenti quoquo modo tractandi deprædicent: sed cum ait, *Sive opus in mores*: τὸ *opus* bifariam potest exponi: sive opus sit in mores invehi: vel, sive opus fuerit institutum ab illo adversus mores: *opus* autem *in mores & luxum*, interpretor de satirico scripto: quod videntur ea aetate multi tentasse, partim carmine heroico ut Persius, partim per saturam mixtis oratione & versu, ut Petronius: non assentior veteri interpreti & aliis qui *mores* de comoedia accipiunt: *luxum* de satira: pridem enim comoediae scriptio Romae frigere coeperat. Satirae autem objectum esse non unum aut alterum vitium, sed in universum, corruptam publicorum morum disciplinam, saepe diximus: *prandia regum* de tragoedia accipio cum veteri interprete, maximè propter ista satirae V.

Si quibus aut Procnes, aut si quibus olla Thyestae
Fervebit, saepe insulso coenanda Glyconi.

ex quibus constat nobis saepius tractatum à diversis poëtis Neroni aequalibus illud argumentum: notemus tamen loquendi genus, *dicere in prandia regum*, pro tragoedias scribere, quarum by-

hypotheses prandia regum contineant: putem locutionis hujus insolentiam veteres nonnullos grammaticos impulisse, ut τὸ *in* aliter in hoc versu acciperent, pro de, & ὑπὲρ: quomodo etiam apud Græcos περὶ usurpari, modò in laudem modò in vituperationem, notum: atque ita hunc locum etiam Priscianus capit libro XVIII. sed hæc interpretatio coacta est, ne dicam inepta: nam illa *in luxum* quomodo huic interpretationi aptabuntur?

Dicere res grandes.) eam laudem scriptores ejus ætatis affectabant: Suprà,

Grande aliquid quod pulmo animæ prælargus anhelet.

Nostro dat Musa poëtæ.) huic de quo loquimur: sunt enim populi verba recentis adhuc è poëtæ cujusdam recitatione: sed Neronem præcipuè intelligi existimantibus assentimur.

Ecce modo heroas sensus afferre docemus.) Exposita inani grandiloquentia, quam tunc omnes perverso judicio sectabantur: nunc caussam unam è præcipuis commemorat, illius vitii: ea autem est, prava institutio: nam cum stilus sublimis consummata quædam sit perfectio artis rhetoricæ, ut ante dicebamus ex Longino: nihil poterat aut ineptius aut absurdius fieri, quàm cum in scholis rudes discipuli instituebantur loqui grandia: sed culpa hujus rei penes parentes erat potius quam penes rhetoras: voluntatem enim patrum non judicium suum secuti in his exercitationibus doctores peccabant. Persius igitur, & præceptores objurgat ob præposteram hanc docendi rationem: & mox etiam in parentes omnem ferme culpam rejicit. Omnino autem conferenda hæc Persiana sunt, cum iis quæ eadem de re gravissime disseruntur initio Satirici Petroniani: videbis mirum consensum duorum eruditissimorum scriptorum in damnanda juvenum institutione quæ ipsorum ætate obtinebat: non ignoramus omnes interpretes aliter ista accipere: sed ii quam fallantur Persius ipse optimè docuerit. Non malè autem heic statuas tertiam partem satiræ hujus: cujus quidem nexus cum præcedenti aptissimus & transitio clara cum ait, *Ecce modo h.* sic paullo post, *Et nunc Briseï quem.*

Heroas sensu.) pro heroos: & fortasse sic scribendum Statius: *-- heroos gressu truncare tenores:* omnes tamen membranæ aliter, estque hæc enallage poëtis familiaris & Latinis & Græcis, ut ad Theocritum olim observabamus: sic infrà,

Italo quod honore supinus. ———

hoc est Italico: *heroes* sive *heroi sensus* sunt materiæ sublimis generis, & ille cujus meminit Petronius, *tumor rerum.*

Afferre, docemus.) nos patres docemus, vel jubemus ut rhetores doceant. Legitur in aliis *videmus*: quam scripturam etiam vetustissimi quidam libri servant: firmat quod sequitur, *cum videas*; & ita superius: *Heic neque more probo videas*: placet tamen *docemus*, cum Bongarsii codice, & aliis nonnullis: refero enim ad doctores juventutis, qui inanes eorum animos rerum cognitione, ad magna prius aspirare præcipiebant, quàm in planis & humilibus stilum exercuissent.

Nugari solitos Græcè.) hoc est puerculos vix adhuc primas literas doctos: ea ætate Romani puerorum studia à literis Græcis auspicabantur. Fabius libro primo, *A sermone Græco puerum incipere malo; quia Latinus qui pluribus in usu est, vel nobis nolentibus se perbibet: simul quia disciplinis quoque Græcis prius instituendus est, unde & nostræ fluxerunt: non tamen hoc adeò superstitiosè velim fieri, ut diu tantum loquatur Græcè aut discat, sicut plerisque moris est*: ex his Fabii liquido constat. Persium his verbis *nugari solitos Græcè* ἀφελληνικῶς expressisse pueros primis adhuc literis operatos: quod & sequentia testatius adhuc faciunt.

Nec ponere lucum Artifices.) pueri cum primum rhetorum scholam salutaverant egressi è grammatico ludo, exercebant stilum in descriptionibus ac narrationibus historicis. Quintilianus lib. II. cap. IV. *Hinc jam quas primas in docendo partes rhetorum putem, tradere incipiam: mox: apud rhetorem initium sit historica narratio, tantò robustior quantò verior*: rhetores, ut vides, discipulis tenerrimis argumenta narrationum proponebant, ex historiis petita: similia sunt argumenta quæ heic proponuntur, descriptio luci, vel ruris luculenti, aut vitæ rusticæ: est autem *rus saturum*, rus sive prædium bonis refertissimum, & quod describere vel laudare cupientibus, futurum sit benigna materia: ita dixit Seneca Naturalium libro V. cap. IX. *locos ob humidam cœli naturam saturos & redundantes*; familiare verbum poëtis *ponere* de scriptione: in quinta Persius,

Fabula seu mœsto ponatur hianda tragœdo.

& ita Horatius.

Ubi corbes Et focus, & porci, & f.) explicat pluribus quod voce unica significaverat, cum rus *saturum* vocavit: copias ruris breviter recensens, & loca aliquot indicans, unde ruris enco-

co-

nomia duci & latè diffundi poterant, ad copiam spectant hæc, corbes, focus, porci, fœnum: loca ἐπιμνηστικά ruris sunt historiæ rerum memorabilium quæ ruri sunt factæ: nam qui rus aut rusticam vitam laudare aggredientur, in rem suam illas historias scitè converterint: porrò ejusmodi historiæ sunt, quæ heic tanguntur, Parilia sive Romæ urbis origo, & Romuli ac Remi natales, & L. Quintio Cincinnato delata dictatura cum rus coleret. Sed observandum est poëtam sigillatim hæc ita recensere, non tanquam rhetorem, qui suos discipulos instituat, & ad fontes digitum intendat: sed ut satiricum cachinnonem: solent autem & satirici poëtæ & comici & omnes qui in carpendis vitiis versantur, ad singulorum facta sæpe respicere: ut quasi sub exemplo doceant, & acriùs pungant: haut dubiè Persius sæpe in hoc libello id fecit: ut paullò post, ipsis etiam Neronis versibus prolatis & satiræ suæ insertis: verùm nos hodie amissis auctoribus illi æqualibus & memoria rerum illarum extincta, multa necesse est ignorare: hæc ideo dicimus, quia persuasum habemus, Persium isto loco ubi rus saturum describit, certum aliquem suorum æqualium ridere, qui in eo argumento ineptè atque infeliciter fuerat versatus: omnino hoc ita esse evincunt vel illa verba quibus hic locus clauditur, *Euge poëta*; quibus significat, tam ineptum carmen recitatum nihilominus fuisse, & plausus magnos tulisse. Quid potissimum in eo poëmate reprehenderet Persius, eò amisso nescimus: sed docent rhetores, hujusmodi rudium ingeniorum exercitamenta, vel eo nomine solita reprehendi, quod arida essent atque jejuna: vel contrà, quod sinuosa & accersitis descriptionibus, in quas, ait Quintilianus, plerique imitatione poëticæ licentiæ ducuntur, lasciva: an igitur utrunque Persius carpit? quid aridius aut jejunius fingi potest, quàm si eum institueris rus saturum laudare, circa corbes, focum, porcos, & fœnum immoreris? levia enim ista sunt ac nibili, præ Bacchi Cererisque muneribus, fructuum copia, gregibus atque armentis aliisque multis, in quibus sitæ sunt agrorum divitiæ ac suavitates: rursus sinuosa ac lasciva sit oratio necesse est, si historias quæ heic tanguntur, fusè prosequaris, nec modum serves: quod longè difficillimum est.

Ubi corbes.) & corbes & corbulæ apud rei rusticæ scriptores passim.

Et focus.) Scripti quidam, *Et fucus*, perperam. caminus luculentus non minima pars est commodorum vitæ rusticæ. Virgilius,

Ante focum si frigus erit, si messis in umbra.

& fortasse qui hic ridetur poëta, alium locum erat imitatus parum feliciter, ubi focum laudat Maro:

Hic focus & tedæ pingues: hic plurimus ignis,
Semper, & assidua postes fuligine nigri.
Hic tantùm Boreæ curamus frigora, quantum
Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.

Et porci.) Videtur quem hic tangit, nimius fuisse in hoc immundo pecore.

Et fumosa Palilia fœno.) Varro apud veterem interpretem: *Palilia tam privata quam publica sunt apud rusticos: ut congestis cum fœno stipulis ignem magnum transiliant, his Palilibus se expiari credentes.* purgationum quæ die Palilium fiebant etiam Ovidius meminit: sed mos iste transiliendi ignem è fœno & stipulis excitatum, cujus Propertius quoque meminit libro quarto, valde notandus est: quia ex eo cognoscimus unde mos ille esset ortus, quo & veteres quidam Christiani leguntur usi, ignem transiliendi certa anni die, expiationis caussa & divinationis. Theodoritus in Quæstionibus nondum editis ejus meminit, sed aliam originem illius facit: nam explicans morem transmittendi filios per ignem, cujus sæpe fit mentio in veteri Fœdere: adhuc sua ætate servatam à nonnullis fuisse eam consuetudinem scribit, idque se in quibusdam civitatibus fieri vidisse testatur: ἐγὼ οἶμαι, inquit, τὸ μίχεις ἡμῶν φθύσαν τῆς πλάνης εἶδος τὸν λόγον αἰνίττεσθαι. εἶδον γὰρ ἔν τισι πόλεσιν ἅπαξ τοῦ ἔτους ἐν ταῖς πλατείαις ἁπτομένας πυράς, καὶ ταύτας τινὰς ὑπεραλλομένους καὶ πηδῶντας, οὐ μόνον παῖδας ἀλλὰ καὶ ἄνδρας· τὰ δέ γε βρέφη παρὰ τῶν μητέρων φερόμενα διὰ τῆς φλογός· ἐδόκει δὲ ἀποτροπιασμός τις εἶναι καὶ κάθαρσις: diem non indicat Theodoritus hujus superstitionis: ne Glycas quidem secunda Annalium parte hunc illius locum laudans: & fortasse de paganis loquitur Theodoritus, non de Christianis: sed & hos morem illum παμπονηρόδοξοι usurpasse constat, atque ut Palilium catharmi exeunte vere, aut ineunte æstate agitabantur à rusticis Romanis: sic isti Junii die XXIII. aut XXIV. in quam Joannis Baptistæ natalis incidit, ignem è fœno excitatum transiliebant. Refert Balsamo Cyri Michaëlis Constantinopolitani patriarchæ verba, quibus ritus multos adnotat quos ea die nonnulli usurpabant: ibi igitur inter cætera hæc scribit: κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς κγ' τοῦ Ἰουνίου μηνὸς ἠθροίζοντο ἐν ταῖς ῥύμαις καὶ ἔν τισιν οἰκίαις ἄνδρες καὶ γυναῖκες. καὶ δι' ὅλης νυκτὸς πυρκαϊὰς ἀνάπτοντες ἐπήδων ὑπεράνω αὐτῶν, καὶ ἐ-

κληδονίζοντο, ἤτοι ἐμαντεύοντο περὶ εὐτυχίας καὶ δυστυχίας καὶ ἄλλων τινῶν δαιμονιωδῶς. (*Sub vesperam 23. diei Junii mensis viri mulieresque magno numero in vicis & domibus conveniebant; & per totam noctem ignes accendentes transiliebant eos, & de futuris bonis malisve, & aliis praeterea nonnullis ope, vel instinctu daemonis ominabantur & divinabant.*) referuntur autem haec Cyri Michaëlis verba à Balsamone, ad concilium Trullense: cujus LXV. canone disertè vetantur hujusmodi πυρκαϊαὶ pro domibus atque officinis excitari solitae, ἃς καὶ ὑπεράλλεσθαι, inquiunt patres, κατά τι ἔθος ἀρχαῖον ἐπιληροῦν: propterea diem illum Joanni Baptistae sacrum Lampadem vocarunt: ut ex Joanne Chrysostomo Josephus Scaliger observavit, in septimo operis magni.

Cum trepida ante boves dictatorem induit uxor.) rectè *cùm*: non ut alii *quem*: hoc enim vult tunc ipsum arasse cùm advenerunt legati: Livius: *ibi ab legatis seu fossam fodiens bipalio innixus, seu cùm araret, operi certè, id quod constat, intentus.* nota historia.

Trepida.) festina, more Virgilii, inquit Servius. Livius: *togam properè è tugurio proferre uxorem Raciliam jubet*: vel metu perculsa: utique cùm exponentes legatos audisset, qui terror esset in exercitu: omnia enim trepidationis plena.

Et tua aratra domum lictor tulit.) δείνωσις est in his verbis: nam quantum hoc, quod aratori lictor publicus ministraverit, ejusque aratra domum retulerit? sed videtur ille de quo sentit Persius malè eum locum tractasse.

Est nunc Brisai quem venosus liber Acci.) Quarta haec pars satirae istius, poëtis & oratoribus ex aequo conveniens: qua eos irridet, qui in jactationem eruditionis voces poëticas usurpabant: in quo vitium duplex observant dicendi magistri: prius cùm obsoleta verba putidè in usum revocantur: quae multorum hodie est fatuissima insania: alterum est, cùm duriores poëtarum translationes, & ea quae vix ipsis poëtis sunt permissa, putant sibi licere usurpare, aut imitari: utrunque errorem multis locis magnus ille magister eloquentiae Fabius reprehendit: velut in octavae Institutionis proemio: *Quid quod nihil jam proprium placet, dum parum creditur disertum, quod & alius dixisset? A corruptissimo quoque poetarum figuras seu translationes mutuamur: tum demum ingeniosi scilicet, si ad intelligendos nos opus sit ingenio*: & capite secundo ejusdem. *Obscuritas fit etiam verbis ab usu remotis; ut si commentarios quis pontificum, & vetustissima foedera, & exoletos scrutatus auctores, id ipsum petat ex his: ut quae inde contraxerit non intelligantur*: HINC ENIM ALIQUI FAMAM ERUDITIONIS AFFECTANT, UT QUAEDAM SOLI SCIRE VIDEANTUR: haec ille. Dionysius quoque Halicar. gravissimam adversus id genus moriones sententiam profert: ait enim hoc illos facere, ὑπὸ ὀψιμαθείας καὶ ἀπειροκαλίας, τοῖς αἰσχίστοις τῶν κακῶν ἐπιτετηδευκότας. (*ex indecorâ, qualis quae ex serâ eruditione vulgò oritur, affectatione, & insolentiâ, vitiis omnium turpissimis.*)

Brisei quem venosus liber Acci.) Ita vetus lectio: non *Brisaei*, neque *Acti* vel *Atti*. L. Accium veterem poëtam tragicum Pacuvii ὁμόχρονον intelligit, non autem Labeonem, de quo facta bis mentio in praecedentibus. Accium & Pacuvium ita passim conjungunt scriptores. Martialis,

Attonitusque legis terrai frugiferai,
Accius & quicquid Pacuviusque vomunt.

pro *Brisei* lego *Briseis*: notissimum foeminae nomen ex Homero & aliis poëtis: ejus casus tragoediae convenire nemo potest negare. *Briseis* igitur liber venosus & *Antiopa verrucosa* duarum tragoediarum nomina sunt, quarum hanc Pacuvius composuerat, illam Accius: figuratè vero omnia illorum scripta designabantur duabus illis vocibus. Non ignoramus quae scripta sunt tam à vetustis, quàm à nostri seculi viris doctis ad interpretationem alterius lectionis: sed videtur nobis planè durum, & sine exemplo ut Accium Persius *Brisaeum* sive *Briseum* dixerit, Bacchi cognomine, quia tragoedia Baccho sacra: quam coactum hoc? quam longè petitum?

Venosus liber.) deformis, ut sunt homines macri & senes vieti, quibus dedit longa aetas *deformem pro cute pellem*: istis enim venae extant, carne senio absumta: *venosus* autem omnes membranae non *naevosus*, ut suspicabatur Hadrianus Turnebus lux & decus suae aetatis.

Aerumnis cor luctificabile fulta) verba Pacuvii in quibus duo notari voluit ac rideri Persius: metaphoram primùm impropriam, duram & ineptam: nam *fulcire* κυρίως quidem est ὑπερείδειν, ut vertunt antiqui magistri, & στηρίζειν, ἐρείδειν: cum autem transfertur, auxilii semper significationem habet: sic apud Lucretium, *fulcire cibis atque omnia sustentare*: sicut dicitur Gregorio Nysseno, ἡ τροφὴ ὑποστηρίζειν τὸ τῆς φύσεως ἡμῶν ἐνδεές. & *fulcire rempublicam* saepe M. Tullius: *animo fulcire corpus* Seneca de beata vita. Pacuvius verò *aerumnis fulcire* pro cingi undique & opprimi posuit,

it, sanè quam ἀκίνητον: deinde autem vox *ludificabile* sententiae non quadrabat: estque in eo manifesta affectatio vocabuli soni grandioris: cujusmodi sunt ejus formae omnia: quibus solet Maro majestatem suo carmini conciliare: ut, *lacrymabile bellum; ineluctabile fatum: illaetabile murmur*: alioquin religiosiores fuisse veteres Latinos in ejusmodi vocibus, docet M. Tullius, qui καταληπτὸν cum vertisset *comprehensibile*, quasi magnum aliquod ausus, *feretis haec?* inquit: & Seneca notat apud Maecenatem *irremediabile* pro ἀνίατον, epistola CIV. simile apud Lucilium, *monstrificabile*: apud disertissimum scriptorem Lactantium *insustentabilis dominatio* libro VII. capite XVI. pro eo quod Graecis ἀνυπόστατος ἀρχὴ, de quo ad Athenaeum libro III. cap XX. & *incogitabilis* ὁ ἀνόητος, eidem Lactantio libro I.

Hos pueris monitus patres infundere lippos Cum videas.) à doctoribus eloquentiae in patres culpam transfert. Petronius: *Quid ergo est? parentes objurgatione digni sunt, qui nolunt liberos suos severa lege proficere. Primùm enim sicut omnia spes quoque suas ambitione donant: deinde cum ad vota properant, cruda adhuc studia in forum propellunt, & eloquentiam qua nihil majus confitentur, pueris induunt adhuc nascentibus:* haec Petronii verba cum iis conferri debent quae superius dicta sunt in tertia satirae hujus parte: rectè *infundere*, nam puerorum ingenia instar vasorum sunt: praecepta instar liquoris: qua similitudine multi veterum usi.

Quaerisne unde haec sartago loquendi?) misturam probatarum & damnatarum dictionum in oratione vocat *sartaginem loquendi*: allusum videtur ad panes τηγανίας, (nam τήγανον sive τάγηνον sartago est:) Athenaeo atque aliis descriptos: qui conficiebant è variarum rerum miscella, farinae, adipis, mellis, sesami, casei & similium. An respicit ad stridorem ingratum rerum quae in sartagine friguntur? ut autem Persius *sartaginem* de oratione dixit: sic Eubulus Graecus comicus ferventium patinarum sonum, appellavit λάλημα, id est, loquelam:

Λοπὰς παφλάζει, inquit, βαρβάρῳ λαλήματι,
Πηδῶσι δ' ἰχθῦς ἐν μέσοισι τηγάνοις.

(*Olla fervet barbaro loquelae genere, Et pisces subsultant in mediâ sartagine.*)

sartago, vox origine Syriaca רחש unde est מרחשת *sartago*.

Unde istud decus.) corruptae eloquentiae, cujus facinoris cum pudere auctores deberet, illi contrà de teneris sensiculis & sententiolis vibrantibus sic triumphant, quasi de re benè gesta.

Trossulus.) notum qui propriè dicti sint trossuli: sed vulgò ita vocabant τοὺς κομψοὺς καὶ φιλοκάλους, qui cultu & toto vitae genere caeteris praestare vellent. Varro Sesquiulysse: *Nunc emunt trossuli nardo nitidi vulgò Attico talento equum.* Seneca epistola LXXXVII. *O quam cuperem illi nunc occurrere aliquem ex his trossulis in via divitibus.*

Exultat tibi per subsellia l.) jactitat sese inter eruditos, ut cum in subsellijs sedet, aut cùm transit per subsellia habita recitatione. Quid si hoc accipias de auditoribus, quorum culpa non minor quàm eorum qui perperam scriberent, ut saepiùs dictum ante? optimè verò quadrabit huic interpretationi quod ait, *exultare per subsellia*: nam ea fuit audientium immodestia, ut non solùm inverecunde acclamarent: sed etiam subsilirent atque exilirent: ideo Plutarchus Περὶ τοῦ ἀκούειν, inter ea quae vocat τὰ κενὰ τῆς ἀκροάσεως, (*inania auditionis, vel recitationum,*) ponit τὰς κραυγὰς, τοὺς θορύβους, καὶ τὰ πηδήματα τῶν παρόντων, (*clamores, tumultus, & exilitiones audientium.*) qua de re plura dicta sunt ad illum versum, *Ingenter trepidare Titos.*——

Levis.) λεῖος: mollis ac τρυφερὸς propriè: ὁ παρατετιλμένος, vulsus & resinatus.

Nil te pudet capiti non posse pericula cano P.) Quinta haec pars satirae, ad oratores propriè pertinet: adversus eos scripta qui tenerum dicendi genus ne in scholis quidem & auditoriorum umbra ferendum, transferebant in forum, & veras caussas sic agebant tanquam fictas declamationes: ut si in arenam de vita pugnaturi, non veris armis ornati descenderent, sed ludicris & ad ostentationem comparatis ornamentis. Laborasse hoc vitio eam aetatem, neque sine caussa hanc querelam Persium instituisse: en testem exceptione majorem. Fabius libro IV. cap. II. *Ne sententia quidem velut fatigatum intentione stomachum judicum reficere dissuaserim*: mox: *quod cùm sit factum iis quoque temporibus, quibus omnis ad utilitatem potius, quam ad ostentationem componebatur oratio, & adhuc erant severiora judicia: quanto nunc faciendum magis, cùm in ipsa capitis aut fortunarum pericula irrupit voluptas?* capite III. *Plerisque moris est, prolato rerum ordine protinus utique in aliquem laetum ac plausibilem locum, quam maximè possint favorabiliter excurrere, quod quidem natum ab ostentatione declamatoria, jam in forum venit postquam agere caussas, non ad utilitatem litigatorum, sed ad patronorum jactationem repertum est.*

Cano.) vel verè cano: quod auget τὸ πάθος: vel atrato & squallido, reorum more: quæ etiam res canitiem solet accelerare.

Quin tepidum hoc optes audire Decenter!) quin gloriæ tuæ servias, & id præcipua cura agas, ut plausum feras: quod institoris eloquentiæ proprium, non viri sapientis: nam ut Quintilianus ait in VIII: ubi res agitur & vera dimicatio est, ultimus esse debet famæ locus: sed quid vocat *tepidum decenter?* placebat legi *trepidum*: quod verbum est Horatii ac Persii: prorsus ita dictum superius, *Ingentes trepidare Titos*: qui locus validè confirmat nostram emendationem: atque hanc lectionem invenimus adnotatam in uno eorum veterum codicum quos à clarissimo Bongarsio accepi: verumtamen & liber ille & cæteræ omnes membranæ quibus usi sumus, consentiunt cum vulgatis: videtur etiam Sidonius Apollinaris hunc locum imitatus, ut sæpe alios, cùm scribit in epistola ad Faustum libro IX. *quænam est cuiquam peritia cervix tanta, quive hydrops, ut etiam tepida vestra non ferventissimis laudibus persequatur?* vocantur autem *tepida* Sidonio, dicta mediocria, nec primæ notæ: ita heic capi ea vox potest: ut sit *audire tepidum decenter*, velle laudari, vel modica laudatione, sensus hic erit: cùm defendens reum capitis criminibus suis infamem, sperare non possis eas acclamationes, quas mereri solet bonæ caussæ disertus patronus: tu tamen adeo væcors es, ut ne sic quidem gloriolæ studium ponas: sed omni studio id conaris efficere, ut vel tepidè lauderis, si pleno ore non potes: *tepere, fervere, frigere*, & *frigefacere*, sic sæpe usurpantur: alienissimum est quod caussæ Pedii Blæsi hoc verbum quidam accommodant: in universum enim loquitur.

Fur es, ait Pedio.) ut Mævius ac Titius, & apud Græcos Dio ac Plato, apud Arabes Zeidon & Amron, nomina sunt γνωστὰ atque exempli caussa usurpari solita: sic Pedius heic pro mali oratoris exemplo sumi potest: nam ita Horatius posuit, cujus verbis sæpe loquitur Persius: hoc si sequimur, *Fur es*, interpretabimur, fur est ille à quo dicis inepte caussidice Pedi: solent patroni alienam caussam sic tueri ut suam: ideo Persius & heic & in sequentibus oratorem non aliter alloquitur, quàm si suam ipse caussam ageret. Atq; hoc nomen insulsi caussidici eo libentius videtur Persius usurpasse, quod poterat eadem opera ad Pedium Blæsum facere allusionem: qui, ut narrat Tacitus, Nerone imperante repetundarum postulatus damnatusque est à Cyrenensibus: nam quod illum ipsum Pedium Blæsum putat vetus interpres intelligi, stare non potest aliter, nisi ut concedamus hunc reum suam per se caussam egisse: magis putem oratorem illum perstringi, qui pro Pedio in senatu oravit.

Crimina rasis Librat in antithetis.) non uno modo corrupta erat illorum temporum eloquentia; sed plurimi eo peccabant, quod præcipuam oratoris virtutem ponerent in sententiarum argutiis, quibus naturale orationis robur enervabatur, vera pulcritudine in fucum & nugas degenerante. Quintilianus libro primo; *plerique novorum*, inquit, *omnium operum solam virtutem sententias putaverunt*: & libro VIII. *consuetudo jam tenuit ut mente concepta sensus vocaremus; lumina autem, præcipueque in clausulis posita sententias; quæ minus crebræ apud antiquos, nostris temporibus modo carent*: posteà: *nunc illud volunt, ut omnis locus, omnis sensus, in fine sermonis feriat aurem*: prætermitto similes locos, quibus cum aliorum eloquentia damnatur à præstantissimo illo doctore; tum imprimis Senecæ, qui id genus sententias plurimum adamavit & sectatus est: hujusmodi sententias Persius heic intelligit, appellatione antithetorum; non quod propriè antitheta & sententiæ illæ sint idem: sed ita exponi id verbum ejus ætatis consuetudo postulat; nam sententiæ illæ de quibus diximus, acuta quædam erant dicta & τῇ διανοίᾳ figurata & τῇ λέξει: itaque enuntiabantur per antitheta, isoptota, homœoteleuta, & similes Gorgiæ inventiunculas: neque aliud Persius intelligit, quàm quod in XI, dixit Quintilianus, *sententiolis flere*. & quod in XII. *periodos postulare*. Sed & ipsa per se antitheta, & totus similium figurarum apparatus, ab oratione ubi res agitur & vera dimicatio est, sunt aliena: ideo pronuntiat Dionysius Halicarnasseus, Isocratis orationem in suo genere alioquin præstantissimam ad pugnam tamen & veras caussas futuram fuisse ineptam: quia servit apud illum ἡ διάνοια τῷ ῥυθμῷ τῆς λέξεως, (*sententia rhythmo, vel numero dictionis*;) & ut eleganter ait, τῶ κομψῶ λείπεται τὸ ἀληθινόν. (*major elegantiæ quam veri cura.*) appellat autem antitheta, &c. totum Gorgiæ artificium, τὰ κομψὰ καὶ θεατρικὰ καὶ μειρακιώδη: rectè sane: nam ut ait Demetrius, ἡ ὁμοιότης ἡ περὶ τὰ κῶλα καὶ ἡ ἀντίθεσις ἐκλύει τὴν δεινότητα διὰ τὴν κακοτεχνίαν. (*membrorum affectata similitudo & oppositio frangit & enervat vim orationis, ob perversum artis studium.*) Nec aliter in Oratore suo Cicero: *Dulce orationis genus & solutum, &. affluens*,

ens,

ens, sententiis argutum, verbis sonans est in illo epidictico genere, quod diximus proprium sophistarum, pompæ quàm pugnæ aptius, gymnasiis & palæstræ dicatum, spretum & pulsum foro: idem semper judicium fuit sapientissimi cujusque viri: qui in suis æqualibus hoc vitium acriter reprehenderunt. Extat Philostrati sophistæ epistola ad Juliam Augustam, ex qua potest intelligi quantopere gravissimus censor Plutarchus has adfectatas elegantias habuerit exosas: postquam enim probare conatus est veteres sapientes non abhorruisse ἀπὸ τοῦ γοργιάζειν, subjicit πείθε δὴ καὶ σὺ ὦ βασίλεια, τὸν θρασυλεώτερον τῶν Ἑλλήνων Πλούταρχον μὴ ἄχθεσθαι τοῖς σοφισταῖς· μηδ' εἰς διαβολὰς καθίστασθαι τοῦ Γοργίου· εἰ δ' οὐ πείσεις, σὺ μὲν οἷα τῇ σοφίᾳ καὶ μήτις, οἶσθα τί χρὴ ὄνομα θέσθαι τῷ τοιῷδε· ἐγὼ δ' ἔχων εἰπεῖν ἴσχω εἰπεῖν ἔχω. *(Crede & tu, Regina, audentiorem illum Græcæ nationis, vel eruditionis Plutarchum non offensum fuisse sophistis, neque Gorgiam calumniari voluisse: quod si tu non credis, at certe qua es sapientiâ & prudentiâ, quid de tali debeas existimare, non ignoras; ego quidem, quanquam non ignarus, dicere non sustineo.)*

Rasis.) politis nimia arte: translatum ab eborariis, & statuariis. Statius de Phidia,

——— *quod ebur Pisæ police rasum.*

Librat.) eleganter & aptè: nam Gorgiæ imitatores, non solùm periodos accuratè polibant, sed singulas etiam dictiones ac syllabas in fine periodorum maximè expendebant atque appendebant, ut exirent tandem illæ figuræ quas adeò affectabant parisa, isocola, homœoteleuta & similes: *libratio* ἰσόμετρος dictionis propria: sic Hebræi rhythmos suos definiunt: שירה הדבר כו במשקל *cujus oratio est librata*: Imitatur Persii hunc locum Hieronymus in epist. ad Pammachium, cùm scribit: *Non pudet Christianos & sacerdotes Dei, quasi de rebus ludicris agatur, verbis dubiis hærere; & ambiguas librare sententias, quibus loquens magis quam audiens decipitur.* & sæpius eodem libro.

Doctas posuisse figuras Laudatur.) Malim, *doctus.* Juvenalis,

——— *Doctus spectasse lacunar.*

An Romule es.) an adhuc vir es? minimè verò, sed mollis & effœminatus. *Romulus* est quivis Romanorum: mollia facta dictaque nec Romano nec masculi spiritus viro conveniunt. Marcus Antoninus lib. II. πάσης ὥρας φρόντιζε στιβαρῶς ὡς Ῥωμαῖος καὶ ἄῤῥην τὸ ἐν χερσὶ μετὰ τῆς ἀκριβοῦς καὶ ἀπλάστου σεμνότητος: quia credebant Romulum urbi à se conditæ præsidere, ideo bona & mala illi fere-bant accepta: inde ista Persii expostulatio: similiter Juvenalis cum Marte expostulat satira II.

——— *ô pater Urbis*

Unde nefas tantum Latiis pastoribus? unde

Hæc tetigit Gradive tuos urtica nepotes?

Apud Salustium in Oratione Lepidi, *Romulus, ut Sulla tyrannus: quæ cuncta sævus iste Romulus quasi ab externis rapta tenet.* ait ille.

Men' moveat quippe, & cant.) Quintilianus Institutione undecima: *Commovebiturne quisquam ejus fortuna, quem tumidum ac sui jactantem, & ambitiosum institorem eloquentiæ in ancipiti sorte videat? Non: imò oderit reum verba aucupantem, & anxium de fama ingenii, & cui esse diserto vacet:* caussam pete ex eodem auctore libro sexto, & Dionysio Halic. in Isocrate: ubi sic lege hunc locum: χαριεντισμὸς τοῖς ἐν σπουδῇ καὶ κινδύνοις γινόμενος περίεργος καὶ πολλοῦ δεῖ ἐλέου: *(omnis affectatio elegantiæ in re seriâ, & in adversis, intempestiva res est, & misericordiæ alienissima.)* non ut editum est; ἐν σπουδῇ καὶ κακοῖς: atque hic est, cui ut ait Demetrius Phalereus, sive alius est ejus libri auctor, vetus proverbium convenit, ἐν πένθει γελᾶν *(inter lugentes ridere.)* eum vide.

Cantas cum fr.) describit hic vitium quod illa ætate obtinebat, teste Quintiliano, Instit. lib. XI. *Sed quodcunque ex iis vitium magis tulerim, quàm quo nunc maximè laboratur, in caussis omnibus scholisque cantandi: quod inutilius sit an fœdius nescio. Quid enim minus oratori convenit quam modulatio scenica, & nonnunquam ebriorum aut commessantium licentia similis? Quid verò movendis affectibus contrarium magis!* legantur apud illum cætera; quia pluscula sunt.

Cum fracta te in trabe pictum Ex humero portes.) Quia magis afficiunt quæ oculis quàm quæ auribus percipiuntur: ideo picturam adhibebant ad movendam misericordiam, non naufragi solùm, quod multi testantur, sed etiam patroni quidam in foro: auctor Quintilianus libro VI. *Sed non ideo,* inquit, *probaverim quod factum & lego & ipse aliquando vidi, depictam tabulam supra Jovem* (is locus in foro) *in imaginem rei cujus atrocitate judex erat commovendus.* Argumentum tabularum hujusmodi habes apud Lucianum initio libri de mercenariis convictoribus: similes erant tabulæ quas diis dedicabant & qui naufragio evaserant, & quicunque alio insigni periculo fuerant liberati: quocirca dicit Juvenalis in XII.

——— *pictores quis nescit ab Iside pasci?*

hinc est ortus ille mos, ut alios taceam, veterum Christianorum, ut qui è morbo convaluerant illi

illi sancto cujus ope credebant se sanatos donaria suspenderent ex auro vel argento, vel viliore materia, imaginem habentia partis quæ fuerat affecta, narrat Theodoretus octava Therapeutica.

Verum nec nocte paratum Plorabit.) verum plorare quod philosophus dixit πεφυκότως, voce significantissima : quasi naturam ipsam fletis assumeret qui flentem inducit : sic apud Dionysium & alios rhetoras ἡ ἀληθινὴ λέξις, opponitur nimia arte paratæ, & panegyricæ : *nocte paratum flere* Aristoteli πεπλασμένως : sic ille libro III. Rhetoric. διὸ δεῖ λανθάνειν ποιοῦντας καὶ μὴ δοκεῖν λέγειν πεπλασμένως ἀλλὰ πεφυκότως : vide locum. Dionysius Halicarnasseus αὐτοφυῶς καὶ αὐτοσχεδιαστῶς λέγειν significantissimè illud prius de Lysia loquens : eidem *nocte paratum* dicitur ἐκ κατασκευῆς λέγειν καὶ μεμηχανημένα πρὸς ἀπάτην; qualem ait fuisse Isæi orationem. Quintilianus in X. *Ut illa quæ dicimus non domo attulisse, sed ibi protinus sumsisse videamur, & oratori & ipsi caussæ plurimum confert : nam & magis miratur, & minus timet judex quæ non putat adversus se præparata.*

Qui me volet incurvare querela.) Seneca consolatione ad Polybium : *intelliges non magis tibi incurvari licere, quam illi, si quis modo est, cujus humeris mundus innititur* : idem lib. III. De ira : *non est magnus animus quem incurvat injuria.* Græcum est, κάμπτειν. Sidonius imitans hunc locum *inflecti* pro eo posuit, epistola VII. libri primi : *quis super statu ejus nimis inflecteretur, quem videret accuratum delibutumque lautumiis aut ergastulo inferri.*

Sed numeris decor est & junctura addita crudis.) Commodus atque è vicino transitus est à Gorgianis figuris in prosa ad versuum rhythmos : de quibus in sexta hac parte agit : γοργιάζειν in carmine, res vetus : neque enim defuerunt ne inter Græcos quidem vel meliore seculo, qui eam vanitatem in poëmata sua inveherent. Plutarchus professus hostis hujusmodi ineptiarum Aristophani inter cætera objicit τὸ φορτικὸν ἐν λέξει καὶ θυμελικὸν καὶ βάναυσον : λέγω δὲ, inquit, τὰ ἀντίθετα καὶ ὁμοιόπτωτα καὶ παρονομίας : sed in comœdia quæ pullatæ maximè turbæ judiciis stat, utcunque hoc feras : in alio carminis genere odiosa res atque ridicula : utique in iis prorsus intolerabilis, qui grandia scribere aggressi, majestatem heroici carminis puerilibus his figuris infringerent : notant sane critici veteres, Maronem, cujus judicium pro lege aliis poëtis esse debet, ne hujus generis ὁμοιοτέλευτα faceret, cecinisse,

Cum canibus timidi venient ad pocula damæ :

non autem *timidæ*. Ab hoc autem principio, & ridiculo studio τοῦ γοργιάζειν in poëmatis originem habuerunt versus rhythmici : quos ætate Persii primus vel inter primos usurpavit Nero : hoc solum differunt Gorgiæ imitatores in versu, ab ejusdem æmulis in soluta oratione : quod hi πάρισα similitudinem ponebant in fine coli, vel clausula periodi : illi modò in conjunctorum versuum ultimis syllabis : modò in quinto semipede ejusdem versus & fine : sicut ex allatis à Persio exemplis constabit. Sotadicam verò hanc poësim superius vocabamus, non propter metri aliquam similitudinem : sed propter similiter corruptum fractumque libidine animum, ex quo manabat hoc dedecus, sicut mox verissimè dicturus est Persius.

Sed numeris d.) Hunc versum profert is qui tota hac satira vulgarium poëtarum caussam agit.

Decor.) non τὸ πρέπον, sed τὸ κάλλος.

Et junctura addita.) quidam codices *abdita*. ineptè : hoc vult iste : priorum temporum oratores ac poëtas artem non tenuisse componendæ orationis : quo novo invento recentiorum hominum, quos damnabat Persius, ad perfectionem perducta sit dicendi scribendique facultas : *numeri crudi* sunt oratio nondum satis expolita, & ut loquitur Plautus, eodem genere translationis usus, nondum probè cocta : *junctura* spectatur in cujuscunque orationis compositione : estque ea in verbis, incisis, membris, periodis, ut ibi nona scribit Quintilianus : ita leges apud Græcos magistros dicendi ἁρμογὴν ὀνομάτων, σύνθεσιν, κῶλα.

Claudere sic versum didicit Berecynthius Attin.) bene mones, inquit respondens Persius : sane enim præclarè isti de Musis Romanis sunt meriti, qui non contenti solutam orationem corrupisse, etiam poëtices sacra polluerunt, invento hoc genere novo versuum rhythmicorum, cujusmodi sunt isti Neronis :

——Berecynthius Attin,

Et qui cæruleum dirimebat Nerea delphin.

Item,

Sic costam longo subduximus Apennino.

Torva Mimalloneis implerunt cornua bombis,

Et raptum vitulo caput ablatura superbo.

in primo exemplo spectari debent duorum versuum ultimæ dictiones eodem modo desinentes : in tribus sequentibus singuli versus suam modulationem intra se absolvunt : estque χίασμα mutua partium inter se, sicut in aliis, prioris versus

cum

cum posteriore, hanc χέσιν, hoc est, desinentiæ ταυτότητα, & ut rhetores appellant, τὸ ὁμοιόπτωτον καὶ ὁμοιοτέλευτον hodiernorum idiotismorum poëtæ vocant rhythmum, & rhythmicos versus, quibus in plerisque linguis hodie est usus: at Græcis & eorum discipulis Latinis, ὁ ῥυθμὸς τῆς λέξεως longè est alius: ἄρρυθμον enim illi, hi *numerosam* aut *concinnam* orationem appellarunt, non quæ referta esset periodis aut colis similiter desinentibus, cadentibusve: sed quæ characteri suo convenientes pedes haberet, nec lege omni soluta ferretur præceps: philosophus in tertio Rhetoricorum τὸ ἄρρυθμον & τὸ ἀπέραντον opponit ut contraria: idemque τὸ ἄρρυθμον & τὸ ἔμμετρον distinguit ut diversa: volunt enim & Aristoteles & omnes doctores eloquentiæ, oratoris dictionem numeris quidem constare, & pedibus certis, id est, rhythmo: at dimensionem certam, sive τὸ ὅμοιον τῷ ῥυθμῷ nequaquam habere: id enim poëmatis esse proprium. At is qui hodie dicitur rhythmus, in syllabarum paritate & similitudine desinentiæ totus est positus: non dubito verum esse quod suprà dicebamus super origine hujusmodi rhythmorum: etsi fuit Romæ aliquis horum usus antiquissimus, in acclamationibus militaribus: quas Saturnio metro legimus componi solitas: hoc est, ad rhythmum solum, ut ait Servius ad II. Georgicorum. Cùm igitur vitio & affectatione paucorum sciolorum, ab his principiis corrupta fuisset vera ac legitima poësis, paullatim crescente imperitorum numero, solidà verò eruditione languente, ac tandem deficiente, in locum legitimæ poëseos, corruptela illius & fucus succedere cœpit. Mirus verò gentium consensus in poëseos rhythmicæ, ita enim vocant, amore: nam omnes ferè populi Europæ, Asiæ, Africæ, ab aliquot retro seculis non alios præter istos versus norunt. Hebræi duplici poësi utuntur: alterum vocant ἁπλῶς חרוז, quasi perforatam dicas, & lineam ductam, quomodo dicimus lineam margaritarum: quia propter χέσιν invicem versus connectuntur, atque alter pendet de altero: hæc poësis unicam habet observationem, ut prioribus concinant posteriora, atque ita fiat rhythmus: cui similes ferè erant adclamationes militares primò & theatricæ: deinde etiam senatoriæ & synodales, ut alibi dicebamus: est & alterum operosioris aliquanto poëseos apud eosdem Rabbinos genus, cùm præter rhythmum, temporum quoque ac pedum ratio habetur. שיר ipsi vocant, vel שקול חרוז. de Arabum rhythmica poësi, qua ferè contextum est Muhammedis Alcoranum, si clementissimo Deo fuerit visum, aliàs disseremus. Ex iis quæ dicta sunt intelligitur quæ fuerit poëseos illius origo, quam hodiernarum linguarum poëtæ colunt. Sed non desunt qui putent, nihil vetare quo minus antiquæ poëticæ leges etiam in recentibus hisce linguis retineantur. quod cum in nostra Gallica antè à nonnullis frustra & ridiculè tentatum esset: audet tamen N. Rapinus ingenio fretus quo excellit, idem propositum urgere: suntque adeo nobis ab illo ἔμμετροι quædam ᾠδαὶ ostensæ, exquisitissimæ elegantiæ atque ἐμμελέστατοι.

Berecynthius Attin.) Sic legendum est: quod pridem monuit Josephus Scaliger: qui primus huc pertinere vidit Dionis in Nerone verba hæc. ἐκιθαρῴδησε Ἄττινα ἢ Βάκχας: quæ verba cùm aliter legerentur, princeps ille ita constituit doctissima conjectura: veteres & *Attys* dixerunt & *Attin*, ut idem vir divinus probat. Fabulam Attyos fusè persequitur Arnobius in v.

Et qui cæruleum dirimebat Nerea delphin.) hic versus ei subjectus fuerat à Nerone cujus extrema tantum verba posuit Persius: ex quibus inepta patet affectatio ejusdem desinentiæ. Sed non puto adeo væcordem fuisse, ut integra carmina hoc modo contexuerit, quod fecere postea minores: nimis tamen frequentasse has figuras Neronem certo certius: nam alioquin quem mihi dabis ex primæ notæ poëtis, in cujus libris tales versus non possint adnotari? Sed multùm interest fluant ita sponte sua, an ex affectatione putidula manent. Quare sine caussa Persii de Neronis versibus judicium doctissimi quidam viri improbarunt, quia meminerant apud Virgilium & alios eximios poëtas, rhythmicos hoc genus versus extare.

Sic costam longo subduximus Apennino.) In penthemimeri & ultima versus est rhythmus. Atque hoc genus carminis ità probatum est, cum latè regnum occuparet barbaries, ut tota cœnobia τῶν μοναζόντων poëmatis fuerint impleta ejusdem farinæ: exempla adferrem, nisi versarentur in omnium manibus quamplurima, partim sacri, partim historici argumenti. Invenies & apud optimum quemque veterum similes versus, uti jam diximus, sed raros. Homeri est ille omnium elegantiarum patris:

Ἐκ τοῦ Κρητικοῦ χιτῶν ἄχρους ἀρμένων.

cui versui numerosissimo par est hic Virgilii,

Cornua velatarum obvertimus antemnarum.

Alibi Homerus, Ἐκ τοῦ Ὀρίστου υἱοῖς ἴσαντο Ἀτρείδαο. Hesiodus,

Χαί-

Χαίρεις πῦρ κλέψας, καὶ ἐμὰς φρένας ἠπεροπεύσας.
idem,

Ἄλλοτε δ' αὖτε λέοντος ἀναιδέα θυμὸν ἔχοντος.
& alibi quoque similiter. Sic apud Latinum poëtam interdum: ut in III. divini operis,

Lumina: vidi atro cùm membra fluentia tabo:
& mox.

Nam simul expletus dapibus, vinoque sepultus.
deinde.

Ætnaeos fratres cælo capita alta ferentes.
alibi.

Vinaque fundebat pateris animamque vocabat.
etiam in duobus junctis versibus interdum: ut,

Hesperidum templi custos, epulasque draconi
Quæ dabat, & sacros servabat in arbore ramos.
utrobique ὁμοιοσχημόνων quintus semipes & syllaba ultima: reperias etiam in tribus conjunctis versibus ejusdem desinentiæ ξυλκυρίαν potius quam observationem, apud Statium in carmine quod inscripsit Abascantii pietas:

Nuntiat è celsis ales Tegeaticus astris:
Quæque cadit liquidas Junonia virgo per auras,
Et picturato pluvium ligat aëra gyro.
similia multa possunt observari apud Ovidium & alios omnes antiquos poëtas: quæ operibus illorum raro interspersa, venustatis laudem merentur: cùm contrà propter crebram ac continuam id genus figurarum usurpationem, jure merito censor noster Neronem ac Neronianos poëtas non solum φορτικότητος notet, verùm etiam effeminatæ ac flagitiosissimæ vitæ, ut mox videbimus. Quod enim plerique Neronis versuum essent hujusmodi, etiam iste arguit,

Colla Cytheriacæ splendent agitata columbæ.
quem tamen versum Seneca vocat disertissimum. eapte credo ratione, qua ejusdem principis clementiam alibi dilaudavit.

Subduximus Apennino.) Invenimus scriptum *à Pænino*: contra fidem antiquarum membranarum, & auctoritatem Quintiliani. Sic ille libro nono, *Est in eo quoque nonnihil quod singulis verbis bini pedes continentur quod etiam in carminibus est periculosum: nec solum ubi quinæ syllabæ nectuntur, ut in his fortissima Tyndaridarum sed etiam ubi quaternæ, cum versus cluditur Apennino, & armamentis, & Oriona.*

Arma virum; nonne hoc spumosum & cortice pingui?) Et Nero & similes poëtæ in quos Persius invehitur, tantâ stultitiâ fuerunt, ut qui omnia faciebant quò tenerum carmen scriberent, egregios tamen divini Maronis imitatores se putarent jactarentque, adeo nimirum istis obbrutuerat palatum, ut grandiloquentiam & majestatem Maroniani carminis se assecuturos sperarent, si nihil eorum negligerent, per quæ lascivis Romuli nepotibus, Troadibus non Troibus scripta sua placere posse intelligerent. Hunc furorem castigat heic veræ poëseos vindex Persius. Inducit patronum illum malorum poëtarum caussam suam Virgilii auctoritate defendentem: quippe nihil grandius quam *Arma virum.*

ARMA VIRUM.) Familiarissimum est Hebræis, Græcis & Latinis loquendi genus, cùm à primis libri vocibus totum librum designamus: non malè sic ista accipias: tota enim Æneis magnum spirat, tota est ὑψηλή· sed non malè etiam ad prima illa verba restringas quæ posita sunt: nam Virgilius grande opus aggrediens, verè grandi usus est exordio, & ut monebat Pindarus, ἀρχομένου ἔργου πρόσωπον θῆκε τηλαυγές· magnitudo hæc in duobus posita, rebus & verbis, utrumque heic magnificum: ait canere, se, quid? *Arma*: nihil nobilius armis: adeo quidem ut multorum judicio sola arma nobilitent: addit *Virum*: quid secundum superos homine præstantius in hac rerum universitate? imo alter mundus ipse homo est: atque inter homines pauci viri. Jam si verba spectes, illud insigne quod tantum opus auspicatus est à voce quæ & incipit & desinit in vocalissima omnium vocalium, ARMA: literam verò R quam multi refugiunt ut caninam, quis non videt virilem facere pronuntiationem, sublata omni mollitie?

Nonne hoc spumosum) Meminerit lector ejus quod antè monebamus: eum qui Persio contradicit, sic animi sui sensa eloqui, ut verbis tamen utatur ex mente Persii: inde est quòd sublime dicendi genus ita heic exprimit, *spumosum & cortice pingui*: quæ verba vitiosum characterem denotant, non verè grandem, quem iste tamen voluit intelligi: sed ita illum facit Persius loqui de industria: quoniam tumor erat non vera magnitudo pro qua ille pugnabat: ἀφρώδη & spumosa dicuntur aptissimè, quæ magni præter inanem speciem nihil omnino habent.

Et cortice pingui.) hoc est φλοιῶ μεστὸν aut φλοιώδης: sic enim Græci appellant nugatoria & quæ vitiosa tument magnitudine. Longinus Περὶ ὕψους de Clitarcho: φλοιώδης γὰρ ἀνὴρ, καὶ φυσῶν κατὰ τὸν Σοφοκλέα, Μικροῖς μὲν αὐλίσκοισι φορβειᾶς δ' ἄτερ. Idem alio loco Archilochum & Demosthenem eo nomine commendat, quod οὐδὲν φλοιῶδες, ἢ ἄσεμνον, ἢ σχολικὸν orationi sui inseruerint. *cortex pinguis* hoc loco non est ὁ λεπτὸς, qualis est quarundam arborum liber: sed ὁ παχὺς & crassus.

Ut ramale vetus prægrande subere coctum.) Responsio Persii allegorica: metaphoram enim continuat qua usus fuerat qui dixerat Virgilii poëmata esse cortice pingui: assentitur Persius, crassum corticem, hoc est τὸ ὑψηλὸν habere Maronis scripta: sed tumorem vanum illis negat inesse, sublimitatem ostendit operum Virgilii, comparans illa cum arbore grandis corticis: at sublimitatem illam castigatam esse, & veram, non speciem solùm inanem, indicat, comparans ejus scripta non cum quavis arboris μεγαλοφλοίῳ: verùm cum illa arbore sive ramo, qui natura quidem magni sit corticis, sed quem longa dies & Solis radii siccaverint, multumque imminuerint.

Ramale vetus.) Ovidius:

Multifidasque faces ramaliaque arida tecto.

hinc *veternosa ramalia* apud Cassiodorum.

Prægrandi subere.) non φελλὸν significat heic vox *subere*: sed ἁπλῶς quemvis grandiorem corticem, quia suberis longè crassissimus est liber. inde etiam κατ' ἐξοχὴν cortex dicitur. Horatius, *Tu levior cortice*: quod Græci dicunt, κουφότερος φελλοῦ: sic *natare sine cortice*, hoc est ἄνευ φελλοῦ.

Coctum.) quicquid laudare vellent coctum vocabant: ut contrà quæ vituperabant, cruda: modo Persius, *--numeris junctura addita crudis.* ramorum autem excisorum cortices soli expositi, humore omni exhauriuntur quo antea tumebant.

Quidnam igitur tenerum & laxa cervice legendum?) Colloquentis cum Persio verba: ita autem se ab illo interrogari facit, ut amplius posset ipse malos poëtas irridere, pro quibus dicebat ille alter.

Laxa cervice legendum.) alludit ad recitationes quæ fiebant de scripto: quare Græcis recitatores vocantur οἱ ἀναγιγνώσκοντες. Qui molliter recitabant, etiam cervicem suo quodam & peculiari modo inflectebant: is quippe mos ac gestus delicatorum & τρυφώντων. Lucianus de molli sed virum fortem simulante: μυρία ἐστὶ τὰ ἀντιμαρτυροῦντα τῷ σχήματι, βάδισμα καὶ βλέμμα καὶ φωνὴ καὶ τράχηλος ἐπικεκλασμένος. Firmicus Maternus Contra gentes: *Exornant muliebriter nutritos crines, & delicatis amicti vestibus, vix caput lassa cervice sustentant.* Seneca epist. cxiv. de Mœcenate qui etiam in oratione diffluebat. *Incipitque respirans ut cervice laxa feratur.* Dio Chrysostomus inter mollitiei probrosæ certas notas duobus tribusve locis τὸ τὸν τράχηλον ἐπικλίνειν posuit: scriptor quoque gravissimus Gregorius Nazianzenus in altera Στηλιτευτικῷ, quo loco signa enumerat in Juliano sibi notata, ex quibus jam olim erupturam quandoque illius nequitiam prædixerat, omnium primum recenset laxam cervicem, οὐδενὸς, inquit, ἐδόκει μοι σημεῖον εἶναι χρηστοῦ αὐχὴν ἀπαγὴς, ὦμοι παλλόμενοι καὶ ἀνασηκούμενοι, & quæ deinceps enumerat.

Torva Mimalloneis implerunt cornua bombis.) Ironica Persii responsio: quæris quinam versus pulcri sunt judicandi? qui autem nisi isti, & similes his, *Torva M.* Sunt autem Neronis versus, ex ejus Bacchis: cujus carminis etiam Dio nominatim fecit mentionem, ut anteà ostendimus. Laborant verò hi versus eadem illa affectatione rhythmi, de qua superiùs est dictum. Nihil agunt eruditissimi viri qui Neronem ineptiarum absolvunt, Persium ἀκαιρίας damnant, quia Catulli versum è Pelei nuptiis

Multi raucisonis efflabant cornua bombis,

suo isto sit imitatus: nam Catulli quidem carmen propter hunc versum illius non magis est reprehendere, quam formam bonam propter aliquem nævulum: at Neroniana poësis, quæ tota ex maculis & verrucis erat conflata, qui poterat videri pulchra? quid quod homo furiosus Bacchas non scripsit solùm, sed & saltavit? quod virum gravissimum Persium non paullò magis offendebat, quàm versus ejusdem mali. Adde quod multum interest μάλιστα δὲ τὸ πᾶν, inter eum qui certo consilio vitia affectat, & pro virtutibus sectatur, & eum cui fortè aliquid exciderit negligentius ac molliusculum.

Torva.) pro torta: etiam veteres magistri exponunt *torvum* λοξόν.

Mimalloneis.) Nonnus,

Βακχιὰς ἀκρήδεμνος ἐπεκροτάλιζε Μιμαλλών.

lege Strabonem lib. x.

Bombis.) Tubarum & instrumentorum sonos Latini bombos vocant aliter quàm Græci: inde apud Servium, *bombi organariorum.*

Et raptum vitulo caput ablatura superbo.) *vitulus*, est Pentheus, propter adjectam vocem *superbo*. vel est ταῦρος ὑβριστής: nam etiam apud Euripidem Bacchæ vitulos occidunt, vaccas & tauros:

——— αἱ δὲ νεμομέναις χλόην
Μόσχοις ἐπῆλθον χειρὸς ἀσιδήρου μέτα.
Ἄλλας δὲ δαμάλας διεφόρουν σπαράγμασι.

(——— ipsæ vero pascentes herbam
Vitulos invaserunt cum manu non armatâ ferro.
Aliæ verò vaccas distrahebant lacerationibus.)

posteà:

Ταῦροι δ' ὑβρισταὶ κ' εἰς κέρας θυμούμενοι
Τὸ πρόσθεν, ἐσφάλλοντο πρὸς γαῖαν δέμας,

Μυριάσι χειρῶν ἀγόμενοι νεανίδων.
Θᾶσσον δὲ διεφοροῦντο σαρκὸς ἔνδυτα
Ἢ σὺ ξυνάψαις βλέφαρα βασιλείοις κόραις.
(Tauri verò feroces, & ob iram cornu minaces
Ante sternebantur corporibus ad terram,
Impulsi innumeris manibus puellarum.
Citiùs verò distrahebantur carnis tegumenta.

Quàm tu committeres palpebras regiis pupillis.) ex his versibus possumus interpretari Neronis verba *vitulo superbo.* Atque hinc intelligimus Bacchas Neronis ejusdem argumenti fuisse cum Bacchis Euripidis.

Bassaris. & lyncem Mænas flexura corymbis.) Fingunt poëtæ currum Bacchi à lyncibus trahi. Nero autem fecerat lyncibus vehi Bacchas, tantaque facilitate animal ferum ab illis regi, ut pro frænis essent ipsis hederæ: nam *flexura* heic est ἐνο-χέτουν, ut rectè quidam sunt interpretati: corymbi συνεκδοχικῶς pro tota hedera, non enim κυρίως accipiendum. Hoc autem spectat eò, ut divino afflatu furere Bacchæ probarentur, non impulsu humano ferri: in quam sententiam multa apud Euripidem. Porro hic & sequens versus rhythmo non peccant ita ut præcedentes: molles tamen & vitiosi sunt, nec planè rhythmo destituti: verùm heic τὸ ὁμοιοτέλευτον in disjunctorum versuum fine spectatur, non ut antè in continuorum clausula. Duplex χύσις sive καταλήξεως ταυτότης in his quatuor Neronis versibus: duorum priorum uterque in penthemimeri & fine propriam modulationem habet: sed hoc amplius primus & tertius similiter desinunt, *bombis* & *corymbis*: item secundus & quartus, *superbo*, & *Echo*, hoc malo sequi nunc, quàm quod aliquando sum suspicatus, secundi & tertii versuum Neronis permutatas sedes fuisse, cùm auctor fecisset hoc modo:

Torva Mimalloneis implevit cornua bombis
Bassaris: & lyncem Mænas flexura corymbis:
Et raptum vitulo caput ablatura superbo
Evion ingeminat: reparabilis adsonat Echo.

Mænas.) Philo, Περὶ φυτουργίας: τὴν δὲ τέχνην τῆς περὶ τὸν οἶνον ἐργασίας μαινομένην ἐκάλεσαν οἱ πρῶτοι, καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς κατοχίμους γινομένας Βάκχας, Μαινάδας. (*Prisci Græci artem vini parandi* μαινομένην, q. d. *insanientem vocarunt, & quarum mentes vi illius occuparentur mulieres, Bacchas aliàs dictas, vocarunt Mænadas.*)

Evion ingeminat.) Euripides:

—— αἱ δὲ τὴν τεταγμένην
Ὥραν ἐκίνουν θύρσον εἰς βακχεύματα,
Ἴακχον ἀθρόῳ στόματι τὸν Διὸς γόνον
Βρόμιον καλοῦσαι. πᾶν δὲ συνεβάκχευ' ὄρος
Καὶ θῆρες. ——

(—— illæ verò constitutâ
Horâ jactabant thyrsum ad Bacchanalia,
Jacchum pleno ore Jovis filium
Bromium invocantes; totusque mons simul bacchaba-
Et fera. ——) (*tur*,

clamabant autem εὐοῖ, εὐοῖ, *Euohe Bacche pater.*

Reparabilis adsonat Echo.) Ausonius, *resonabilis Echo*, ac Calphurnius ecloga v.

—— reparabilis incubat umbras.

Hæc fierent si testiculi vena ulla paterni Viveret in nobis?) hoc est, si quid in nobis virilis roboris maneret, ut loquitur Quintilianus libro 1. Petronius: *Si quid ingenui sanguinis habes, non pluris illam facies, quàm sportam: si vir fueris, non ibis ad sportam.* Philo Judæus de mollibus loquens: οἱ νόσον θήλειαν νοσεῖν ἐθιζόμενοι, τάς τε ψυχὰς καὶ τὰ σώματα διαρρέοντες μηδὲν ἐμπύρευμα τοῦ ἄρρενος γένους ἐῶντες ὑποτύφεσθαι. (*qui fœmineo morbo laborare consueverunt, & animis & corporibus diffluentes, studiosè cavent ne vel igniculi aliqui virilis naturæ quasi sub cineribus latentes inextincti remaneant.*) Persii verba Severus Imp. eleganter retulit ad corruptam majorum disciplinam, in epistola quam refert Spartianus. Non est autem minus verùm quàm grave & severum sophi hujus de caussa corruptæ poëtices judicium: nam plane ita est à natura comparatum, ut sit oratio veluti speculum morum, & intimorum animi affectuum; atque ut Græcorum est proverbium, οἷος ὁ βίος, τοῖος ὁ λόγος. (*qualis vita, talis oratio.*) neque existimare debemus discinctum, solutum, ac Sotadicum genus dicendi ab animo sobrio, composito aut casto posse proficisci. Quare inter cætera argumenta, quibus pii Patres impietatis nefariæ reum peregerunt infelicem illum Arium, etiam hoc fuit magni à magno præsertim Athanasio æstimatum: quod de re omnium maxima soluta atque in modum canticorum fracta oratione tractasset. ejusmodi namque fuit ejus Thalia; sicut alibi, cum bono Deo, ad lucem multorum locorum Athanasii, & aliorum Patrum quos parum cepere magni nominis viri, multis probabimus.

Summa delumbe saliva Hoc natat in labris.) adeo, inquit, vir non est Nero, ut mollitie certet cum fœminis: itaque nihil mirum si ejus poëmata, ut Mænas, id est, Bacchæ, & Attin elumbia sint atque enervata: nam vox ipsa illius loquentis non virum notat, sed fœminam: solent enim & fœminæ delicatiores, & earum æmuli viri loquelam non ex imo pectore, ut Homerus ait,

ait, petitam edere: sed in extremis labris formatam. hoc cum Neroni exprobrat Persius, simul scriptorum & vitæ totius mollitiem illi objicit: *delumbe hoc*. id est, delicatuli hujus poëšis: *natat summa saliva in labris*: id est, nullum habet solidæ eruditionis fundamentum: sed in extremis labris ex superficiaria doctrina quadam nascitur temerè, & sine arte. Quintilianus lib. x. cap. III. *sine conscientia profectus non à summo petiti, ipsa illa ex tempore dicendi facultas inanem modò loquacitatem dabit, & verba in labris nascentia; illis radices, illis fundamenta sunt; illis opes velut sanctiore quodam ærario recondita*: sic λαλεῖν ἀπὸ τῶν χειλῶν & λαλεῖν ἀπὸ τῶν δοξμάτων opponit Epictetus apud Arrianum, libro secundo, capite XVI. qui locus huic illustrando est appositissimus.

Et in udo est Mænas & Attin.) & coria, & multa alia aquæ immersa & madefacta robur suum ac τόνον priorem amittunt, fiuntque languida & mollia: ex eo dixit poëta, *in udo esse* pro ὑγρὸν εἶναι, molle fœmineum atque enervatum, neque ullo partum labore.

Nec pluteum cædit, nec demorsos sapit ungues.) idem dicit, sed aliter: negat enim Neronis ac similium scripta oleum redolere & lucubrationem solicitudinemque verè doctorum: sed levium esse hominum, qui animi solum caussa & ut viderentur docti, literas tractarent. Quintilianus libro x. capite tertio: *Tum illa quæ apertiorem animi motum sequuntur quæ ipsa animum quodammodo concitant, quorum est, jactare manum, torquere vultum simul, & interim objurgare quæque Persius notat cùm leviter dicendi genus significat. Nec pluteum, inquit, cædit, nec demorsos sapit ungues: etiam ridicula sunt, nisi cùm soli sumus.*

Sed quid opus teneras mord.) Hactenus rationibus conatus est Persii monitor, à proposito eum dimovere: quibus cum nihil se intelligeret proficere, palàm minas intentat in septima hac parte.

Mordaci radere vero.) Græcorum est proverbium, τὸ ἀληθὲς πικρόν. (*amara veritas*) apud Socratem historicum, & alios Græcorum. Dio Chrysost. initio Troici; τὸ μὲν ἀληθὲς πικρόν ἐστι καὶ ἀηδὲς τοῖς ἀνοήτοις· τὸ δὲ ψεῦδος γλυκὺ καὶ προσηνές. (*amara stultis & ingrata solet esse veritas: & contrà, mendacium dulce & blandum.*) hanc persuasionem ut ex animis hominum delerent Ægyptii, sacra Mercurio instituerunt facere XIX. die primi mensis, in quibus mel & ficus edentes dictitabant DULCIS VERITAS. Plutarch. de Iside & Osiride: Τῇ ἐνάτῃ ἐπὶ δέκα τοῦ πρώτου μηνὸς ἑορτάζοντες τῷ Ἑρμῇ μέλι καὶ σῦκον ἐσθίουσιν ἐπιλέγοντες, ΓΛΥΚΥ Η ΑΛΗΘΕΙΑ: huic Ægyptiorum consuetudini adfinis est ritus Judæorum vescendi intybis & aliis herbis amaris cùm Pascha celebrarent: quod Hebræi ἐπιπικρίζοντες dicunt, τὸ ἐπὶ πικρίδων τὰ ἄζυμα ἐσθίειν. Lege Philonem, Περὶ τοῦ εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου: & Josephum Scaligerum in sexta emendatione temporum. Præclarè Augustinus in epistola ad Romulum: *Veritas & dulcis est & amara, quando dulcis est, parcit: quando amara, curat: si non recusas bibere quod in hac epistola offero, probabis quod dixi.* Adi B. Hieronymum in illa verba, sub finem Ecclesiastæ: *Verba sapientum ut stimuli*: sic & reliquæ virtutes corruptis hominum judiciis amaræ censentur, vitia dulcia: caussam affert Joannes Chrysostomus homilia v. in posteriorem ad Titum: tangit & Persius heic: *teneræ* enim *auriculæ* sunt quæ appellat Chrysostomus corrupta αἰσθητήρια, & τῶν τῶν κακουμένων διεφθαρμένας κρίσεις. (*sensoria, & ægrotantium depravata judicia.*) at contra in V.

Stoicus hic aurem mordaci lotus aceto.

de eo qui & audire & dicere verum libenter solet: sic δάκνειν (*mordere*) apud Græcos, & apud Sidonium *piperata dicta* & *piperata facundia*. Erat autem è Stoicorum scitis hoc unum, omnes sapientes esse austeros, & illis similes vinis, quæ medicaminis vim habent ad compotationes inepta. Diogenes Laërtius in Zenone: φασὶν αὐστηροὺς εἶναι πάντας τοὺς σπουδαίους, τῷ μήτε αὐτοὺς πρὸς ἡδονὴν ὁμιλεῖν, μήτε παρ' ἄλλων τὰ πρὸς ἡδονὴν προσδέχεσθαι. καὶ ἄλλως δὲ εἶναι αὐστηρὸν (τὸν σοφὸν) παραπλησίως λεγομένου τῷ αὐστηρῷ οἴνῳ, ᾧ πρὸς μὲν φαρμακοποιίαν χρῶνται, πρὸς δὲ πρόποσιν οὐ πάνυ: ita scribendus hic locus: atque ad hoc Stoicum dogma allusum videtur à Persio illo versu satiræ v.

Vide sis, ne majorum tibi forte Limina frigescant.) ne incipias potentibus ac Neroni imprimis odiosus esse. refer ad quotidianarum salutationum morem: nam qui parum grati erant durius tractabantur ab ostiariis & admissionum magistris: hoc vocat Persius eleganter, *limina frigescere*: translatum à cibis pridianis & frigidis, qui minus placent: unde & Græcorum proverbium: qui cùm aliquid elevarent soliti dicere, ad forum frigidorum ciborum id pertinere. Plutarchus De communibus notionibus contra Stoicos: πανὺ μὲν εἰς τὴν τῶν ἑώλων καὶ ψυχρῶν ἀγορὰν εἰ βούλει παρῶμεν· ἐν δὲ τοῖς ὡς ἔνι μάλιστα πραγματικοῖς καὶ μετὰ σπουδῆς λεγομένοις ποιησώμεθα τοῦ λόγου τὴν ἐξέτασιν: *Majores* vulgò Latinis οἱ προεστῶτες: heic aliter: *majores* enim dixit pro eo quod Horatius, *majores amici*.

Sonat heic de nare canina Litera.) *heic*, id est, in liminibus Neronis ac procerum, *sonare litera canina* dicitur, cùm irritatus aliquis minas fundit: propriè in canibus hirrientibus locum habet: non incommodè Persio possent hæc verba tribui: tum autem *heic* fuerit, in tuis verbis mi monitor: sensus erit, intelligo quid velis: periculum enim præsens denuntias, si in proposito permansero: priorem interpretationem jure aliquis præferat.

Per me equidem sint omnia protinus alba.) Non discedit Persius à familiari sibi ironia, de qua superiùs diximus: *alba*, id est, approbatione & laudatione digna. Saresberiensis libro VIII. *Omnia majorum alba sunt & decora: nihil in eis est, quod canino morsui pateat, aut sannam, ut Satiricus ait, posticam mereatur*: omnia ista ex Persio.

Nil moror.) omnem jam pono curam publicos mores carpendi, ac proinde satiræ scribendæ.

Euge omnes, omnes bene miræ eritis res.) adeo censoris tristem personam exui, ut contra laudare ex æquo omnes, bene aut secus vitam instituentes, sim paratus: obiter ostendit poëta quibus artibus tenuioris sortis homines procerum amicitiam sibi conciliarent ac servarent: assentatione videlicet, cùm omnia illorum dicta factaque laudarent, ac mirari se dicerent. Porro hic versus insuavis, durus ac planè ridiculus est. nam quis ita loquitur, ut de iis quos vult laudare dicat, *vos estis bene miræ res*: deinde monosyllaba quæ versum claudit omnem illi concinnitatem adimit. Quid igitur? an ridiculus Persius talis versus auctor? minimè verò: quin eo majore dignus laude, quo duriora hæc sunt atque inconcinniora: de industria enim persæpe Satirarum scriptores in vitiis objurgandis elegantiam refugiunt, & de re ridicula pene ridiculos versus scribunt: non quia non possint meliores: sed ut hoc quasi contemtu suæ existimationis, ex animo se scribere probent, & qui reprehenduntur, agnoscant. nihil ea scriptione quæri præter ipsorum emendationem. Horatio fuit hæc mens, cùm satirarum poëtæ sic præciperet in decima libri primi.

Et sermone opus est modò tristi, sæpe jocoso,
Defendente vicem, modo rhetoris atque poëtæ,
Interdum urbani parcentis viribus, atque
Extenuantis eas consultò.

quod aliis præcepit ipse in eo argumento tractando servavit: suis inquam viribus pepercit, easque consultò extenuavit, ut nemo facilè lyricum Horatium in Satiris agnoscat: cum igitur Horatio suo heic obtemperavit Persius: tum etiam Chrysippo item suo, qui in primo de rhetorica disertè scripsit, sapientem de virtute scribentem non illas solùm minutas rhetorum præceptiunculas insuper habiturum, quibus cavendum præcipiunt vocalium concursum, & si quæ sunt similia, sed & majora quædam alia in oratione peccaturum, solœcismos etiam interdum admissurum, quorum alios puderet. Chrysippi verba sunt hæc apud Plutarch. Οὐ μόνον ταῦτα (loquebatur περὶ τῆς φωνηέντων συμπτώσεως) παριτέον τοῦ βελτίονος ἐχομένους, ἀλλὰ καὶ ποιὰς ἀσαφείας, καὶ ἐλλείψεις, καὶ νὴ Δία σολοικισμοὺς ἐφ' οἷς ἄλλοι ἂν αἰσχυνθείησαν οὐκ ὀλίγοι.

Hoc juvat?) Legendum cum interrogatione, ut apud Horatium unde sumsit: postquam dixit se omnia & omnes paratum laudare, An, inquit, placet hoc vobis? ut si dicat: nimirum hoc vultis, & hoc exigitis à clientibus amicisque minoribus vestris, ut vestra omnia assiduè mirentur. *Juvare* Latinis sæpe est non βοηθεῖν, sed delectare: sic Græcis ὀνίνησι: verum aliter construunt: in Apologia Socratis apud Platonem, ὡς ὤνησας. *quam me juvit hæc tua responsio*, non ut est editum ὤνησας.

Hic, inquit, veto quisquam faxit oletum.) ἐπιμονή. hanc procerum Romanorum mentem pluribus verbis explicat: nempe hoc ais, pro sacrosanctis haberi velle Neronem & illi similes proceres: atque ut grande nefas existimatur, si quis in loco sacro alvum exoneraverit, aut minxerit: sic postulare istos, ut pari religione caveant omnes vel joco vel serio ipsos carpere. *facere oletum*, unica voce dicitur *oletare* in antiqua lege apud Frontinum.

Pinge duos angues:) Appone indicium loci consecrati deûm vel heroum alicui: ejus rei symbolum apud veteres fuit anguis, ut notum est. Aristophanes Pluto: Ἐξῃξάτην ἐν δύο δράκοντ' ἐκ τοῦ νεώ. ubi vides eundem numerum atque heic: Scholiastes: κοινῶς πᾶσι τοῖς ἥρωσι δράκοντες παρετίθεντο: alibi de his plura.

Pueri, sacer est locus: extra M.) Isocrates Encomio Helenæ. τὴν αὐτῶν ὥραν διεφύλαξαν ἄβατον τοῖς πονηροῖς ὥσπερ ἱερὸν ποιήσαντες. Salustius ad C Cæsarem de Rep. ordin. *Sed ob easdem causas immane dictu est quanti & quam multi mortales postea ad Pompeium discesserint: eoque per omne tempus belli quasi sacro atque inspoliato fano debitores usi.* Calphurnius ecloga secunda;

—ito

——— *ite procul, sacer est locus, ite profani.*

Extra Meito.) Summæ impietati tribuebant veteres, in loco sacro urinam facere: quod tamen per lasciviam à multis fieri solitum legimus apud Aristophanem, Juvenalem, alios. Plutarchus de Chrysippo loquens: ἐν δὲ τῷ πέμπτῳ πάλιν Περὶ φύσεως λέγει. καλῶς μὲν ἀπαγορεύειν τὸν Ἡσίοδον εἰς ποταμοὺς καὶ κρήνας οὐρεῖν· ἔτι δὲ μᾶλλον ἀφεκτέον εἶναι τοῦ πρὸς βωμὸν οὐρεῖν, ἢ ἀφίδρυμα θεῶν· μὴ γὰρ εἶναι πρὸς λόγον εἰ κύνες καὶ ὄνοι τοῦτο ποιοῦσι, καὶ παιδάρια νήπια μηδεμίαν ἐπιστροφὴν μηδ' ἐπιλογισμὸν ἔχοντα περὶ τῶν τοιούτων. (*in quinto rursus De Naturâ, ita dicit: rectè Hesiodum prohibere ne quis in fluvios aut fontes mingat: id tamen esse tolerabilius, quàm si quis contra altare mingat, aut locum Deo sacratum: nam quod canes, & asini, & innocentes pueri id faciant, quibus nulla per naturam harum rerum consideratio aut intellectus est, nihil id ad rem pertinere.*) ita scribendus hic locus. Porro eadem reverentia posteà etiam simulacris statuisque principum est exhibita: unde sub malis principibus calumniandi occasio delatoribus: ut probat exemplum quod in Caracallo narrat Spartianus.

Secuit Lucilius urbem.) posita ironia consilium prius suum exemplo Lucilii atque Horatii confirmat.

Urbem Te Lupe, te Muti.) irrisit & Romani populi publicos mores, & nominatim primores populi.

Et genuinum fregit in illis.) enallage personæ poëtica, pro in vobis, *fregit* pro tanta vehementia infixit ut frangeret: δύο οἱ ἑνὸς, ut sæpe: sic in symbolo Pythagoræ, ὀδόντας μὴ κατεαγνύειν: ita ferè Juvenalis, *frangere subsellia* de magno plausu. Terentius Adelphis, *colaphos infregit.*

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico T.) *vafer*, *callidus* & *solers* cum infinitivis apud Persium, nihil aliud nisi Græcorum δεινός: τὸ *ridenti* accipe pro συμπαίζοντι: leviter enim mutat illud Horatii, *ridentem dicere verum.*

Et admissus circum præcordia ludit.) ὑπαλλαγή. ludendo admittitur circum præcordia: admittere circum præcordia, Homero, ἐνὶ φρεσὶ καταθῆαι.

Callidus excusso populum suspendere naso) notissimum & hodiéque usitatissimum sannæ genus, cùm aliquid elevantes caput quatimus sursum versus: quem gestum mirè expressit post Horatium Persius, verbo *suspendere.*

Men' mutire nefas, nec clam, nec cum scrobe?) Plena modestiæ oratio: sic enim loquitur, quasi futurum sit ipsi satis, inter amicos familiares de corrupta à Nerone & Neronianis poësi intra privatos parietes conqueri: quod minus est eo quod Lucilius & Horatius voluerunt sibi licere. *men'* vetus lectio non *me*: idque multò melius: *cum scrobs* ἀκύρως pro in scrobe. Ausonius Paulino:

Depressis scrobibus vitium regale minister
Credidit: idque diu texit fidissima tellus.

Hic tamen infodiam.) ἐναποθήσω τῇδε τῇ δέλτῳ: quamvis te dissuadente, ego tamen judicii mei testem satiram scribam: non ut eam temerè in lucem edam: sed quia vocem rumpere amor rectæ eruditionis, præ indignatione æquissima, me cogit: *hic*, id est, in hoc carmine, sive hoc libro, non autem in scrobe: ideo sequitur, *vidi vidi ipse libelle*: *infodiam*, id est, consignabo & huic chartæ credam, deinde eam occulam ac quasi aggesta humo obruam: duas enim actiones vox ista hic denotat: quarum utramque exponit Ovidius in XI. Metam. de tonsore Midæ loquens: alioquin *infodere*, sive καταχωννύειν pro arcanum diligenter celare ponitur. Joannes Chrysostomus in III. ad populum Antiochenum homilia: ἂν ἄρα ποτὲ καὶ δόξῃς ἀνέχεσθαι τῶν ἑτέρους λεγόντων κακῶς, κατόρυξον, ἀπόκτεινον τὸ λεχθὲν, λήθῃ παράδος. (*quod si ita contingat ut malè de aliis loquentibus aures aliquando præbeas, infodito tamen, & extinto da quod audivisti, oblivioni tradens.*)

Vidi, vidi ipse libelle, Auriculas asini Mida rex habet.) Apud Joannem Saresberiensem lib. I. scribitur, *Auriculas asini Midas habet*, sed aliter in antiquissima Persii vita, idque melius: nam priorem ejus vocis Græci, Latinique corripiunt. Homerus:

Χαλκῆ παρθένος εἰμὶ Μίδεω δ' ἐπὶ σήματι κεῖμαι.

Ovidius: *Unius sermone Midæ*: reddidimus autem Persio suam scripturam: quàm à Cornuto interpellatam Neronis metu, perpetuo exulare à sua sede iniquum erat. Et mirum profectò posteriorum criticorum extitisse neminem, qui ad hujus rei absurditatem animum adverteret: nihil enim Cornutum impulit ut audaculus heic esset & manum Persii sollicitaret, nisi quod memoriæ illius, & domui universæ, atque adeo sibi ipsi qui fuerat ejus præceptor, timebat: tolleres timendi caussam: nihil mutasset: nihil igitur jam mutemus: qui ejus faciendi caussam nullam habemus. Porrò his paucis verbis summa ac præcipuus scopus primæ hujus satiræ continetur: brevissimo enim hoc elogio suum ostendit judicium de Neronis poësi, & omnium qui ejus

exemplum sequebantur: sed animi sui mentem allegoria pulcherrima extulit: τὸ ῥητὸν & verba tonsori Midæ conveniunt: de quo Naso:

——— *secedit humumque*

Effodit: & domini quales aspexerit aures

Voce refert parva: terraque immurmurat haustæ.

sed tum dicendum fuerat *ô scrobs:* pro quo dixit *ô libelle*, cæterum ἡ διάνοια & poëtæ mens sic postulant verba accipi, quasi esset scriptum: etsi palàm quod sentio dicere non licet: ego tamen profiteor, atque hujus mei judicii te, mi libelle, testem apud posteros esse cupio: profiteor inquam de Nerone & Neronianis, qui sacra Musarum turpiter inquinant ita judicare me, ut meros esse asinos pronuntiem.

Hoc ego opertum. Hoc ridere meum tam nil) Conclusio hæc est ultima totius deliberationis, quæ hactenus est agitata: referri autem hæc verba debent ad illa præcedentia:

Ne mihi Polydamas & Trojades Labeonem

Prætulerint. ———

ibi dicebat ideo damnari consilium suum de satira scribenda ab illo suo monitore, quia proceres Rom. vel Labeonis Iliadem ipsius satiris essent antepossituri: nunc postquam caussas sui consilii fusè explicavit, negat se velle cum quoquam eorum poëtarum qui vulgò accepti essent has suas satiras commutare: nimirum pluris faciebat Persius generosam, qua utitur in hoc libro in carpendis vitiis, libertatem: quàm cujusquam gratiam, aut spem ullorum commodorum. viri magnanimi hæc certa nota. Dio Chrysostomus in ea de invidia, ὁ πρὸς ἀλήθειαν ἀνδρεῖος καὶ μεγαλόφρων οὐκ ἂν προοῖτο τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν αὐτοῦ καὶ τὴν παρρησίαν, τιμῆς τινος ἀτίμου χάριν, ἢ δυνάμεως, ἢ χρημάτων. Labeo heic in exemplum nominatur, eorum poëtarum qui tunc florebant & gloria & gratia: sed ejus nominatim fit mentio propter superiorem versum: strenuè enim errant, qui ad Neronis Iliadem hunc locum referunt. Satiras eleganter ἀποφορεῖ duabus adhibitis notis: quod sit carmen opertum, & ad movendum risum appositum: quàm belle hæc naturam ejus generis carminum aperiunt? qua de re dictum est suo loco: *opertum* translata vox à sacris operta neis, quæ μυστήρια Græcis: ubi obscurè & δι' αἰνιγμάτων res divinæ significantur: *ridere meum* τὴν ἐμὴν παρρησίαν καὶ δυνασμόν: *tam nil*, quod initio hujus deliberationis tantopere elevabas vulgi judicium secutus.

Nullâ tibi vendo Iliade.) πρὸς οὐδεμίαν σοι ἀλλάξαιμι Ἰλιάδα. Montes auri non meream ut mutato ingenio fierem Labeo, vel quilibet alius ex istis ineptis poëtis, qui assentando & miserè versificando Neronis amicitiam nacti, vulgò ceu beati prædicantur. Digna vox generoso animo: qualis illa Promethei ad Mercurium apud Æschylum:

Τῆς σῆς λατρείας τὴν ἐμὴν δυσπραξίαν

Σαφῶς ἐπίστασ', οὐκ ἂν ἀλλάξαιμ' ἐγώ.

(tuo obsequio, meam hanc, pro certo habe, miseriam non ego permutarim.)

Audaci quicunque afflate Cratino.) In hac ultima satiræ istius parte philosophos imitatur Persius: quos persæpe est videre qualem lectorem desiderent, quibus scripserint, & ut philosophus loquitur, quis futurus sit οἰκεῖος ἀκροατής *(idoneus auditor)* diligenter explicare. Facit hoc Aristoteles in primo Nicomacheorum libro. Strabo etiam accuratè in primo τῶν γεωγραφικῶν: sic & Galenus non uno loco. Simplicius in Epictetum, cùm initio tum alibi. atque alii magni scriptores: simul verò Persius ad illa monitoris sui superiora verba, *Quis leget hæc?* seriò respondet: Mea, inquit, leget is qui scriptis Eupolidis, Cratini & Aristophanis, ac reliquorum priscæ comœdiæ poëtarum fuerit innutritus, hos enim suggillandis vitiosis hominibus imitamur: hinc toti pendemus.

Audaci Cratino.) verè audaci, omnium enim veteris comœdiæ poëtarum Cratinus liberrimus fuit, vel potius maledicentissimus: & qui convitia, quibus refertæ erant illius comœdiæ, nullo sale condire curaret: quod Eupolis & Aristophanes studiosissimè fecerunt: sed aperto capite, quod ajunt, cum vitiis manum consereret. Aristophanis scholiastæ: Κρατῖνος ὁ τῆς παλαιᾶς κωμῳδίας ποιητὴς ἅτε δὴ κατὰ τὸν Ἀρχιλόχου ζηλωτής (fortè κατὰ τὰ Ἀρχ. ζήσας ἔτι) αὐστηρὸς τῆς λοιδορίας ἦν. οὐ γὰρ ὥσπερ Ἀριστοφάνης ἐπιτρέχειν τὴν χάριν τοῖς σκώμμασι ποιεῖ, τὸ φορτικὸν τῆς ἐπιλήψεως διὰ ταύτης ἀναιρῶν. ἀλλ' ἁπλῶς κατὰ τὴν παροιμίαν γυμνῇ τῇ κεφαλῇ τίθησι τὰς βλασφημίας κατὰ τῶν ἁμαρτανόντων.

Afflate Cratino.) Familiaris Persio enallage: *ô quicunque afflate Cratino*, pro ô tu quicunque es afflatus Cratino: in tertia:

Censoremve tuum vel quod trabeate salutas.

dicitur autem *afflatus Cratino* is qui Cratini fabularum lectione assidua fuerit affectus, & amorem virtutis inde conceperit: translatum ab animalibus quæ τῇ σφῶν αὔρᾳ ἐμπνέουσι, *(Spiritu suo afflant:)* ut loquitur Hippocrates in epistola ad Cratevam: vel à pratis, quemadmodum de Platonis dictione dixit Dionys. Halic. ὥσπερ ἀπὸ τῶν εὐωδεστάτων λειμώνων αὔρα τις ἡδεῖα ἐξ αὐτῆς φέρεται. *(tanquam ex fragrantissimis pratis suavissimus* odo-

odorem ab ipsâ emanare.) sed Græci auram appellant & afflatum vim omnem quæ ab alio in alium transit: ut cum, exempli caussa, consuetudine sapientium sapientes simus, doctorum docti: sic ait Philo, De insomniis, sapientem spiritum quendam longè lateque fundere, quem attrahentes ejus vicini meliores mores assumant: *ὅσοι γείτονες*, ait, *καὶ ὅμοροι σοφῷ, τῆς ἀπ' αὐτοῦ πνεούσης αὔρας ἐπὶ μήκιστον χεομένης βελτιοῦνται τὰ ἤθη.* (*qui sapienti vicini & finitimi sunt, quæ ab illo emanat auram longissimè diffusam inspirantes, in moribus proficiunt.*) inde passim apud illum leges, *τῆς ἀρετῆς αὔρᾳ ἐμπνεῖσθαι*, & *αὔρᾳ τῆς ἐπιστήμης καταπνεῖσθαι*, ac similia multa: sic *αὔρας συνιέντας* apud Epiphanium: *veritatis auram colligere*, apud Lactantium, in tertia Institutione: & *veritatis odore afflari*, eo sensu idem in VII. Ut autem *afflari à Cratino*, hoc est, scriptis Cratini dixit Persius: sic *πνεῖν τὰ βιβλία* dicuntur Græcis. Origenes in extremo operis contra Celsum, *τοῦ ἐντυγχάνοντός ἐστι τῷ ἐκείνου συγγράμματι καὶ οἷς ἡμεῖς κατ' αὐτοῦ ὑπηγορεύσαμεν, κρῖναι ὁπότερα μᾶλλον πνεῖ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ.* (*Lectoris erit, ad quem tum scripta ab illo, tum quæ nos contrà subjecimus pervenerint, quæ verum Deum magis spirent, expendere.*) quod aliter accipiendum, quam apud Dionysium Halic. cùm Xenophontem ait *πνεῖν*, sive *ἐμπνεῖν*, hoc est, ad sublimiorem stilum paululum accedere: *κἄν ποτε*, inquit, *διεγείρειν βουληθῇ τὴν φράσιν, ὀλίγον ἐμπνεύσας, ὥσπερ ἀπόγαιος αὔρα ταχέως σβέννυται.* sed quod heic verbo afflari significatur, id Græci solent exprimere voce *προσαναχρώννυσθαι*, quasi colorem aliquem induceret assidua & attenta lectio: ut in IX. Symposiacorum Plutarchi, *καὶ αὐτὸς τοῦτο παίζειν Πλάτωνα τῇ Ὁμηρικῇ νεανιείᾳ προσαναχρωννύμενον.*

Iratum Eupolidem.) Cogitandum cur Eupolidem vocet *iratum*, quem testantur veteres critici remissiorem & Cratino fuisse & Aristophane: jocis enim ac salibus abundasse, qui non conveniunt iratis: sed scribunt alii aliter: primum Aristophanem modestiæ aliquid & gravitatis veteri comœdiæ attulisse, quam ante ipsum, & Cratinus & Eupolis contumeliis in omnes implessent, *πικρότερον καὶ αἰσχρότερον ἤδει*. An *iratum* dixit pro tristi ac severo? quod epithetum commune est omnium qui vitia reprehendunt: an ad peculiarem aliquam illius fabulam respicit, cujus scriptionem susceperit iratus?

Prægrandi cum sene.) Aristophane: quem senem vocat ob monendi increpandique partes, quas sustinet in fabulis, sic senem Horatius vocat Lucilium, non propter ætatem: sed propter gravitatem argumenti in quo se exercuit: nam Lucilium annum ætatis XLVI. non excessisse testis Eusebius in Chronico.

Palles.) Eleganter: *iratum Eupolidem palles*, pro studiosè adeo versas, ut pallorem inde contrahas: vel sic accipe: invehentem acerrimè contra improbos cives & vitiosos legis *ἐμπαθῶς*, & afficeris, quasi præsentem teque ipsum increpantem audires: hæc efficacia est sublimis eloquentia, sive oratorem legas, sive poëtam, ut docet etiam Longinus.

Si forte aliquid decoctius audis.) electum à se auditorem invitat ad lectionem suarum satirarum: sed ita ut ab insita modestia non discedat: lege hæc, inquit, si tamen est aliquid in his tua lectione non indignum: suprà idem:

——— *si forte quid aptius exit.*

est autem *decoctius* idem ac elaboratum diligentius: ut unguenta quæ eo sunt acrioris odoris quò diutius coxerint. vel accipe pro castigatius, limatius: *decoquere* est minuere, detrahere: ut minuit aqua dum coquitur: ita & docti scripta sua ubi semel illa effuderunt, diligenter castigant plurima detrahendo: cujus decoctionis nobilissimum exemplum in divino Marone: nam hic mane componere solitus quinquagenos aut plures eo versus: quos opera vespertina redigebat ad denos aut duodenos. Quintilianus libro II. cap. IV. *Materiam esse primùm volo vel abundantiorem atque ultra quam oporteat fusam. Multum inde decoquent anni, multum ratio limabit, aliquid vel usu ipso deteretur.* Sidonius ad Probum libri II. initio: *cum ille adhuc ætatulam nostram, mobilem, teneram, crudam modò castigatiora severitate decoqueret, modo mandatorum salubritate condiret*: translatio est elegans: at Cicero longè aliter voce eadem usus: cum in tertio de oratore vult oratorem habere *suavitatem austeram & solidam: non dulcem atque decoctam*: sumsit autem à vino non solum colari, verùm etiam decoqui solito ad delicias, ut omnem austeritatem poneret: quod inter luxuriæ corruptelas veteres scriptores sæpe ponunt.

Inde vaporata lector mihi ferveat aure.) opto contingat mihi studiosus & frequens lector ex eorum numero, qui aureis purgatas habent lectione diligenti veteris Græcorum comœdiæ. *τὸ ferveat* vel assiduitatem lectoris alioquin rari potest denotare: vel numerum & frequentiam: *fervere* enim & negotium dicitur, quod urgetur diligenter: & forum, cùm eò concurritur à multis: *vaporatam*

vatam aurem, dixit ad medicorum καπνίσεις ac fotus alludens: in quinta*: purgatas inseris aures.*

Non hic, qui in crepidas Gr.) dixit à quibus sua velit legi: nunc dicit à quibus nolit: illorum duo genera facit*:* priore loco eos ponit, qui odio Græcorum omnem transmarinam sapientiam oderant ac ludibrio habebant*:* deinde illos, qui omne in universum philosophiæ studium damnabant, & illius magistros ac sectatores irrisui habebant: istos à libelli hujus lectione summovet Persius, & sua jubet curare: cujusmodi autem studia essent quibus erant dediti philosophiæ vituperatores ex postremo versu cognoscemus.

Qui in crepidas Grajorum ludere gestit Sordidus.) duas adfert notas quatuor versibus, primi illius hominum generis, de quo diximus. Isti sunt, ait, qui Græcis suam in cultu elegantiam criminis loco objiciunt*:* cùm sint ipsi multo magis vel reprehendendi propter sordes & avaritiam: vel irridendi, propter affectationem ineptam illuviei & neglecti cultus: quasi id esset certissimum militaris animi argumentum. Crepidæ Græcorum propriæ, ut calcei Romanorum*:* sed Persius crepidas nominans totum intelligit Græcorum studium φιλοκαλίας circa cultum: quo usos esse illos elegantiore vel ex eo constat, quod proceres Romani cùm vellent animum remittere, atque hilarius vivere, Neapoli præsertim, vel Athenis, vel alibi inter Græcos τὸ τετράγωνον ἱμάτιον, id est, pallium & crepidas assumebant: quod olim Scipioni, Sullæ, Antonio atque aliis ab eorum inimicis pro crimine est objectum: *Sordidus*, vel ad avaritiam potest referri, vel ad nimiam cultus negligentiam. Erant Romæ quàm plurimi, qui togam Romanæ gravitati propriam vestem, gravarentur*:* eaque neglecta, vel palliati si tenuioris fortunæ essent: vel penulati aut lacernati in publicum prodibant. Lege Suetonium libro II. capite XL. sed & multi erant qui ut militare robur præ se ferrent ab omni elegantiore & humaniore cultu videri volebant abhorrere: quos Persius in tertia, *hircosam gentem centurionum*; in quinta, *varicosos centuriones* propterea nominat*:* nam isti erant illa ætate philosophiæ ac literarum præcipui hostes.

Et lusco qui possit dicere lusce.) Scripsimus *possit*, non *possit*: utrunque invenire est in veteribus: sed illud melius, nam id est *possit* hoc in versu, quod *gestit* in superiore: & mox, *scit:* utraque vox ἕξιν denotat vitii, & inolitam consuetudinem: est autem superioris notæ illustratio quædam à simili: absurdè enim facere eos ostendit, qui in Græcis habitum Græcanicum damnarent, atque adeo instituta aut mores suæ gentis*:* non minus quàm illos qui debilitatem suam debilibus exprobarent, & corporis vitia iis quibus fingendis natura peccasset. Perversissimi moris est, ἀναπήρους & debiles, vel aliqua corporis labe insignes irridere: quæ improbitas, etiam anathemate vindicatur in clerico, canone LVII. eorum qui Apostolici nominantur*: Lusco dicere lusce*, est ridere hominem luscum, & in debilitatem illius dicta dicere: *lusce* habent membranæ, non ut alii codices *luscus*: quod si cui placeat, sensus erit optimus: qui Græcos homines Græcanicis vitiis laborantes ridere amat, *luscus* ipse, & iisdem vitiis obnoxius: *dicere lusco*, pro dicere in luscum, ut apud poëtam, *It clamor cœlo.*

Sese aliquem credens.) νομίζων ἑαυτὸν εἶναί τινα. Hæc altera est nota, & prioris vitii fons: nam isti Græcos, vel ut loquebantur, Græculos, ideo aspernabantur, quia erant ipsi arrogantes ac superbi, primùm quidem ut Romani cives, vel Itali: deinde ut dignitate aliqua ornati, aut Romæ aut in municipiis Italiæ.

Italo quod honore supinus.) in universum eos reprehendit, qui ob honores, & publica munera, qualiacunque tandem ea essent, superbibant*:* sed ad elevationem rei ponit exemplum illius qui non Romæ dignitatem aliquam obtinuisset, verùm in aliquo municipiorum Italiæ*:* qui honos nihili fiebat à Romanis. Seneca pater III. libro Controvers. *Censorinus ajebat, de his qui honores in municipiis ambitiosè peterent, Videor mihi in somnis laborare.*

Supinus.) arrogans, & animi vitium ipso gestu corporis palam faciens*:* est genus hominum superbia inflatorum qui ingrediuntur adeo erecto corpore, atque ὑψαυχενες, ut in cœlos oculi eorum ferantur non multo secus ac resupinatorum: isti sunt quos Epictetus apud Arrianum ait, quo admirationi sint omnibus, ita incedere, quasi veru deglutissent: sic ille libri primi cap. XXI. Τί ὑμῖν ὀβελισκὸν καταπιὼν περιπατεῖς; ἤθελον ἵνα με καὶ οἱ ἀπαντῶντες θαυμάζωσι. Græci σοβεῖν & ὑψαυχεῖν de his usurpant: item ἐξυπτιάζειν. Clemens Alexandrinus Pædagogi libro III. inter exempla incessus culpabilis ponit τὸ ἐν ταῖς ὁδοῖς σαλεύειν καὶ ἐξυπτιάζοντα περιβλέπειν εἰς τοὺς ἀπαντῶντας, εἰ ἀποβλέπουσιν εἰς αὐτόν· καθάπερ ἐπὶ σκηνῆς ἐμπομπεύοντα ἐν δακτυλοδεικτούμενον, *(in viâ fluctuare, & supinato vultu transversis oculis obvios, an se respiciant, observare, tanquam in solemni pompâ per scenam traductum, & digito monstrandum.)*

dum.) ita *supinus* heic & *supinare* apud Senecam in II. De beneficiis: *ô superbia magnæ fortunæ! ô stultissimum malum! Libet interrogare, quid tantopere te supinet, quid vultum habitumque oris pervertat, ut malis habere personam quàm faciem.*

Fregerit heminas Arreti ædilis iniquas.) ponit exemplum dignitatis quæ per se non magnæ rei, levibus tamen hominibus inflandis sufficiat: ea est, ædilitatis functio non in urbe, sed in Italico municipio quodam, puta Areti: municipia multa ac colonias suos ædiles habuisse jam pueris notum esse debet, ex M. Tullio, Spartiano in Hadriano, lapidibus antiquis & aliis testimoniis. Etiam illud ex libris Juris notissimum, ad curam tam ædilium urbicorum quàm municipalium totius Munitiæ frumentariæ disciplinam & coërcitionem spectasse: de mensuris igitur iniquis cognoscebant, & ut ait Juvenalis in x. vasa minora frangebant. Iidem ne quis malas merces venderet impediebant. Plautus Rudente:

——*quamvis fastidiosus*
Ædilis est: si quæ improbæ sunt merces, jactat omnes.

Nec qui abaco numeros, & secto in pulvere metas Scit risisse vafer.) Hic alterum genus hominum declaratur, quod spernit à se Persius, & satiris suis: ii sunt, qui studia philosophiæ rident: quod fecerunt ferè semper Romanorum plerique: universam verò philosophiam debes intelligere συνεκδοχικῶς, etsi Persius duas solùm illius partes attingit: arithmeticam, cujus numeri in abacis discebantur, & geometricam, cujus figuræ in pulvere soliti describi: hic est qui propriè *scholasticus pulvis* dicitur, M Tullio *eruditus pulvis*, & hæ γραμμαὶ ἐν κόνει, quarum multa ubique mentio.

Multum gaudere paratus, Si Cynico barbam petulans nonaria vellat.) qui abhorrebant à Græcorum disciplinis, ii philosophos qui è Græcia Romam immigrabant, ludibrio habebant: quod his versibus Persius ostendit: illa autem ætate plerique philosophi vel Stoici erant vel Cynici: eæ duæ sectæ tum vigebant cæteris jacentibus, quibusdam etiam prope extinctis: ubique verò, non solùm Romæ, Cynicorum magna vilitas: his vulgò omnes illudebant, eos percutiebant, & variis contumeliis vexabant, quod ne ipsis quidem nolentibus faciebant: cùm nati ad gloriam homines, argumento opus haberent in quo suam illam mirabilem patientiam atque ἀπάθειαν ostentarent. Sed erat imprimis odiosum illud patientiæ Cynicorum experimentum, cujus heic meminit Persius. Apparet enim solitas à petulantibus hominibus meretrices cum illis committi: unde necesse erat sequi πλατὺν γέλωτα & irrisum eorum omnium qui certaminis illius erant spectatores. Simillimum est quod in schola Alexandrina factum aliquando legimus, nequissimorum quorundam nebulonum conspiratione in Theodorum juvenem, omni jam tum laude virtutis conspicuum atque illustrem: summissum est enim scortum impurum quod in foro ipsum aggrederetur: hic est qui posteà Gregorius Thaumaturgus est dictus, cujus vitam Gregorius Nyssenus libro singulari est complexus.

Gaudere paratus.) *paratus*, id est, εἰωθώς, qui in more habeat id facere, & quod in describendis moribus hominum solet Theophrastus dicere, τοιοῦτος οἷος εἶναι, ut in sexta,

——*nescire paratus*,

Horatius,

——*& depugnare parati.*

sic apud Juvenalem, *laudare paratus: nescire paratus:* & multa similia: amat enim Juvenalis eam vocem.

Cynico.) vivebat tum Demetrius Cynicus, cujus singularem ac stupendam virtutem dilaudat Seneca, & apud Arrianum Epictetus: in hujus honorem & similium, qui fuerunt omnibus seculis oppido pauci, *Cynicus* heic ἁπλῶς pro philosopho ponitur: in genere verò de Cynicis quorum ea tempestate uberrimus erat proventus, malè senserunt, non solùm isti osores Græcarum disciplinarum, sed etiam è Græcis sapientissimi quique: non enim vera virtute admirationem vulgi colligebant: sed vultus torvitatem & tristitiam ac dissentientem à cæteris habitum pessimis moribus, atque impuræ obscœnitati prætendebant. Lege Dionis Chrysostomi sermonem Alexandriæ habitum. Porro quantopere Cynici etiam in Græcorum urbibus, nedum Romæ ab omnibus spernerentur, potest intelligi, vel ex ejusdem Dionis XXIV. in principio.

Barbam vellat.) quia indolentiam & vacuitatem affectuum profitebantur Stoici atque Cynici, propterea cùm in publico conspiciebantur quo specimen darent suæ virtutis ab obviis variè irritabantur: alius eos sanna excipiebat, alius convitium dicebat, alius vestem trahebat, aut barbam vellebat, aut alio quovis modo molestus erat: auctor Dio Chrysostomus in eade schema philosophi: sic olim Socrates per Athenas ingrediens solitus πατεῖσθαι, ut ait Laërtius: inde proverbium de omni contemtu, τὸ πάτημα

τίλλειν τινὶ, vel ut Julianus loquitur, ὑβρίζειν τὶς τὰς ἐπὶ τοῦ γενείου τρίχας· & Latinis, *barbam alicui vellere*: cui simile in secunda satira, de fatuo & ad ludibrium exposito,

——stolidam præbet tibi vellere barbam.

Petulans nonaria.) meretrix de via prætereuntes petere ac lacessere solita: nonariæ à nona hora dictæ, quod ea hora pateret aditus ad lupanaria: cum antè clausæ essent fores, vel ex more, vel ex lege, aut edicto aliquo: cui simile est edictum illud Ampelii præfecti Urbi sub Valentiniano, quo cavit ne usque ad præstitutum diei spatium lixæ coctam proponerent carnem, ut auctor est Ammianus Marcellinus: at contra Colophonii quondam, luxu perditus populus, legem tulerunt, ut à mane ad vesperam quæstum meretrices facerent: post solem occasum & λύχνων ἁφὰς, se continerent: auctor Athenæus libro XII. Hora nona apud veteres procurando corpori accommoda: quare etiam viri sobrii ea hora ad cœnam se comparabant, ut de Marco Antonino testatur Galenus, de Monachis Palladius, Augustinus de se. Aristeas vetustissimus scriptor de LXX. interpretibus: μέχρι μὲν ὥρας ἐννάτης τῇ τε συνεδρείᾳ ἐγίνοντο· μετὰ δὲ ταῦτα περὶ τὴν τοῦ σώματος θεραπείαν ἀπελύοντο γίγνεσθαι.

His mane edictum, post prandia Callirhoen do.) Studia eorum exponit, quibus satirarum suarum lectione interdicebat: ait illos duo solùm curasse: forum, propter avaritiam: & lupanaria, amore voluptatis: hæc igitur studia se illis relinquere sine invidia satiricè ostendit: *do* valet mando: quod apparet ex Horatio:

——forum Putealque Libonis

Mandabo siccis ——

edictum intellige prætoris: & ab una specie jurisdictionis cæteras omnes cape: mane autem judicia exercebant, & licet, ut modò Horatius, idem poëta:

——ante secundam

Roscius orabat sibi adesses ad Puteal cras.

Martialis,

Exercet raucos tertia causidicos.

Callirhoes voce here, (nomen id scorti quondam celeberrimi) universa voluptuariorum studia, atque occupationes πολυχεζικῶν intelliguntur.

AD
SATIRAM
SECUNDAM.

Æc satira gravissimum continet argumentum, de precibus ac votis: è penetralibus ejus philosophiæ depromptum, quæ fuit veteribus sapientibus pro theologia: nam Deus esset an non, & curaret mortalia necne, in physicis suis plerique philosophorum quæsiverunt: eorum verò quæ ad ὁσιότητα (*sanctitatem vitæ*) spectabant, & hominum adversus Deos officia partem magnam in ethica disciplina sunt complexi. Ejus generis est satira hæc: cui si metrum detrahas, nihil illi ad philosophicam gravitatem defuerit: non magis quàm alicui è Platonis libris, Plutarchive aut cujusvis aliorum vel primæ notæ philosophorum. Inter varias autem quæstiones quæ cadunt in tractationem περὶ ὁσιότητος, & de vero superûm cultu, non minima est illa quæ de rectè orando numine, deque votis faciendis agit: multiplex enim mortalium error in hac parte solet versari: ut non sine caussa Stoici pronunciarint solum sapientem scire orare rectè, solum esse sacerdotem. Hierocles: ὅθεν καὶ μόνος ἱερεὺς ὁ σοφὸς λέγεται, (Stoicis nempe. Diogene teste ac Stobæo:) μόνος θεοφιλὴς, μόνος εἰδὼς εὔξασθαι. neque hæc tantùm Stoicorum fuit sententia, sed & philosophorum aliorum: qui in hoc consentiunt

tiunt propriam philosophi laudem esse, bene Deum orare. Maximus Tyrius xxx. dissertatione: ἂν ἐξέλῃς τοῦ βίου φιλοσοφίαν, ἐξεῖλες αὐτοῦ τὸ ζώπυρον, τὸ ἔμπνουν, τὸ ζωτικὸν, τὸ μόνον εὔξασθαι ἐπιστάμενον. (*si tollis è vitâ philosophiam, tollis illum fomitem, per quem vita verè vitalis: tollis id quod solum precari novit*) Sed non defuerunt olim, qui Deos negarent esse orandos; quæ fuit sententia Cyrenaicorum philosophorum, ut scribit Clemens, atque omnium illorum qui divinam providentiam negabant, quorum præcipui fuerunt Epicurei: hoc enim semel posito, superos humana non curare, sequitur necessariò frustra esse, qui opem illos poscant. Atque hujus sententiæ etiam Aristotelem fuisse, apud Sextum Empiricum scimus legi: sed nos summo viro injuriam fieri non dubitamus. Maximus verò Tyrius cognomine Platonicus, quid super eo censuerit ex ejus diatriba illa cujus modò meminimus sciri potest. Enimvero qui negarent esse orandum, paucissimi tantùm furiosi philosophi, posteà deteriores his & pauciores hæretici, ab omni ævo extiterunt: at malè orare, non paucorum sed omnium mortalium, communis error semper fuit, iis solis exceptis, qui à vero sapientiæ doctore fuissent eruditi: bene enim orare Deum, ut alicubi ait Augustinus, gratia spiritalis est. Hunc igitur tantùm & adeo latè fusum hominum errorem, cùm viderent agnoscerentque ex parte sapientes, medicinam illi facere pro sua virili, & quantum ferebat publica sæculi imperitia, (nam & ipsi heic cæcutiebant,) sunt conati. Eo spectarunt quæcunque à Græcis philosophis περὶ εὐχῆς sive προσευχῆς scripta fuerunt: quo in argumento etiam Aristotelem fuisse versatum Laërtius testis, qui librum illius περὶ εὐχῆς laudat, ex Proclo scimus, scripsisse & alios ea de re philosophos: sed horum omnium nihil fermè ad nos pervenit præter eximium illum quidem, sed tamen unicum Platonis dialogum, qui Alcibiades secundus inscribitur & περὶ προσευχῆς. E Latinis, si qui fuerunt philosophi qui hanc materiam separatim tractassent, eorum scripta non meliore quàm Græcorum functa sunt fato: sed vetustati magna tamen gratia, quod duas saltem ejus argumenti satiras summorum scriptorum, Persii illam, & Juvenalis decimam, ad nos transmisit integras. Omnes isti, Plato, inquam, Persius ac Juvenalis, commune hoc habent, quod peccata à vulgo hominum in orando solita committi arguunt: sed Persio propria hæc laus, quod paucissimis versibus plura capita doctrinæ hujus, quam vel Plato vel Juvenalis est complexus. Tres sunt omnino hujus carminis partes ὁλοσχερεῖς. Prima extra rem est, soli decoro serviens: ideoque brevissima, & quatuor tantum versuum, quibus paratur aditus ad tractationem propositæ theseos. Macrinum enim familiarem suum laudat, quod scientiam bene orandi ac vota faciendi teneret: neque vulgi erroribus hac in re implicaretur: Ii cujusmodi sint deinceps explicatur. Secunda igitur parte de iis præcipuè tractat, qui in votorum materia peccarent: ostenditque alios res impias à diis petere solitos, quos quidem gravissimè increpat: alios non impia quidem deos poscere, sed frivola, ipsis sæpe poscentibus non profutura: atque istorum præterea ineptias tangit, & ritus in precibus concipiendis superstitiosos, & irrisione satirica dignissimos. Postremò pugnantia sibi invicem contraria hominum vota exagitat: hactenus de votorum materia: quod solum argumentum attigit Juvenalis divinisque versibus luculentissimè executus est. Platonis quoque dialogus totus ferè in eo versatur, ut doceat rem arduam esse & in qua magistro Deo sit opus, ut sciamus ecquas res à Deo possimus petere aut debeamus. Porrò votorum genera duo sunt: nam interdum solas preces nostras Deo offerimus. quos propriè nos precari, Græci εὐχὰς & sæpius προσευχὰς dicunt: interdum precibus adjicimus promissionem, & ea concipimus, quæ propriè Latine dicuntur vota. Græci hoc κατευχὰς, vel εὐχὰς κατὰ τρόπον, ut passim apud historicos, εὔχεσθαι ὑπὲρ τῆς σωτηρίας: sic etiam εὔχεσθαι ὑπὲρ νίκης, ὑπὲρ βοὸς, κατὰ τῶν ἀγαπωμένων· sed & εὐχὰς & εὐχὴ de voto usurpantur: quod rectè Hieronymus in ea ad Suniam & Fretelam observavit: idemque multis persequitur Gregorius Nyssenus episcopus, in secundo commentariolo super oratione Dominica. Hæc vota jam inde ab ipso mundi conditu instituta ea fine sunt, ut grati animi significationem darent, qui opem à numine essent consecuti. Sed mox depravatis hominum moribus, & pravis persuasionibus eorum animis corruptis, eò tandem impietatis ventum est, ut deos more hominum capi donis, eamque esse mercedem beneficiorum quæ à diis acciperentur, cæcum vulgus sibi persuaderet: auxit errorem poëtarum natio, quorum vox est,

Δῶρα θεοὺς πείθει, δῶρ' αἰδοίους βασιλῆας:

(*Dona deos persuadent, dona reges venerandos.*) & similes multæ. Ita paullatim nundinatio quædam, & ut vocat Plato in Euthyphrone, ἐμπορική τέχνη,

 inter

inter deos atque homines fuit instituta De hoc tanto humani generis errore agit Persius in III. satiræ parte: originem hujus stultitiæ ostendit,& vanitatem vanissimam salsè graviterque irridet: de quo Plato etiam tractavit cùm in Eutyphrone, tum in Alcibiade secundo. Persius verò non solùm falsam opinionem hominum castigat: sed etiam postremis quinque versibus, planè aureis, doctrinam de votis Deo gratis veram & vel Christiano præceptore dignissimam, est complexus.

AD PLOTIUM MACRINUM.) Duplex satiræ hujus inscriptio in membranis: prior nomen continet illius ad quem est missa, qui non fuit Minutius Macrinus Brixianus, de quo Plinius epistola XIV. libri primi: quod quidam interpretes conjiciebant: sed alius Plotius Macrinus, homo veteribus qui quidem ad nos pervenerunt indictus: videtur autem hic Macrinus condiscipulus fuisse Persii, apud Servilium Numanum: quem Persius, ut ait auctor vitæ illius, coluit ut patrem: sed erat Macrinus aliquanto quàm Persius natu grandior: puto sic accipienda veteris Scholiastæ verba: *Alloquitur Plotium Macrinum, hominem sanè eruditum, & paterno se affectu diligentem, qui in domo Servilii didicerat: à quo agellum comparaverat, indulto sibi pretio aliquanto*: altero titulo argumentum satiræ indicare critici voluerunt: nec tamen consecuti sunt quod voluerunt. Pithoei libri præferebant, *De bona mente*: Puteani, *De vita honestate*: quorum utrumque est ἀπροσδιόνυσον. Melius inscribas περὶ ὁσιότητος· eo sensu quo definitur à Platone in Eutyphrone, ἐπιστήμη αἰτήσεως καὶ δόσεως θεοῖς, (*scientia eorum qua à Diis petenda, & diis offerenda sunt*:) M. Tullius paullò aliter ex eodem Platone: *Sanctitas est scientia colendorum deorum.*

HUNC *Macrine diem numera meliore lapillo.*) Cùm esset moris dies amicorum natales muneris missitatione cohonestare: soliti sunt viri docti, opuscula sua ad amicos eruditos natalitii titulo mittere, sicut loquitur Censorinus, in præfatione libelli ea occasione scripti. Ac quoniam magna religione natali die vota concipiebantur in annum proximum, aut plures sequentes: inde occasionem sumit Persius de votis cum Macrino disserendi. Quàm inepti autem & ridiculi sunt illi diobolares analytæ, qui χρίαν hujus satiræ isto versu contineri scripserunt? hæc illorum ars est egregia, quæ nihil eos nisi nugari docet, & felicioribus ingeniis malevolè obtrectare.

Numera meliore lapillo.) Numerare vel signare albo lapillo aut calculo, locutio παροιμιώδης, ad cujuscunque gaudii significationem: notissima historia ex Græcis & Plinii septimo. Symmachus duriusculè usurpavit libro primo epistola XC. *Ego etsi intelligo quod nostri amore fallaris titulum tamen præclari testimonii, albo calculo veterum more signabo.*

Qui tibi labentes apponit candidus annos.) Ita melius quàm *apponet*: & ita meliores libri: *ponere* & *apponere* verba sunt calculorum, ut apud Græcos τιθέναι & προστιθέναι· quod ad Theophrasti Characteres notabamus: ita heic accipiendum: *labentes annos* dixit pro lapsis: nisi eò respicit, quod sæpe inchoatus annus pro absoluto numeratur: cùm XX. annos natum dicimus eum qui agat vigesimum: at cùm ἀκριβολογοῦμεν, summæ annorum non apponimus nisi eum qui sit elapsus.

Funde merum genio.) Abunde explicat Censorinus, quem lege. Præter rem quidam eruditi Censorini verbis quibus negat Genio hostiam faciundum, exceptionem adjecerunt de porco: nam loquitur Censorinus de munere natali, quod annali die solvebatur: qua quidem die nusquam leges mactatam ullam in honorem Genii victimam. Horatii locum malè interpretantur, qui huic observationi putant repugnare: in epistola ad Ælium Lamiam libro III.

—— cras Genium mero
Curabis, & porco bimestri
Cum famulis operum solutis.

errant qui ex eo quod Genii fiat heic mentio, de natali die sensisse Horatium existimant: quid? an igitur nunquam nisi die natali Genio faciebant sacra? imò verò quoties hilarius ac lautius se excipiebant, toties Genium se placare veteres autumabant: unde illa genera loquendi manarunt, *curare Genium*, & *Genium defraudare*, ac similia: hoc igitur vult Horatius: debere Lamiam maturè focum componere, & cætera parare ad diem genialiter agendum: cur autem? non sanè quod Lamiæ natalis esset: verùm quia cessatura sit universa familia ab opere, impedita tempestatis obscœnitate, quam imminere in diem crastinam, tanquam vates illi denuntiat cùm canit:

—— cras foliis nemus
Multis, & alga littus inutili
Demissa tempestas ab Euro
Sternet; aquæ nisi fallit augur
Annosa cornix. ——

Non tu prece poscis emaci Quæ nisi subd.) Ingeniosissimè Persius duo capita illa proponit, de quibus hac satira tractare instituit, materiam, & formam votorum: Macrino suo debitæ laudis testi-

testimonium perhibens, quod in neutro horum peccaret: non in materia: quia nihil petebat à diis parum honestum, aut cujus ipsum pudere deberet: non in modo: qui nullam cum diis nundinationem exerceret: ac ne precibus quidem nimis cupidis aut anxiis deos sollicitaret: quod illi solent qui superstitiosi propriè dicti sunt veteribus Latinis. Hæc Persius de Macrino, ut esset occasio cæteros objurgandi qui in utroque horum peccarent.

Prece poscis emaci.) εὐχῇ ἐμπορικῇ· cujus contrarium est τὸ ἁπλῶς καὶ ἐλευθερίως εὔχεσθαι, oratio simplex & liberalis: apud sapientissimum Marcum Imp. lib. v. *precem emacem* est interpretari, vel quæ habet conjunctum sacrificium majoris alicujus victimæ, aut votum rei consecrandæ; quod est velut pretium diis repensum, ut fit in emtione contrahenda: vel, quæ toties fuit repetenda, & tam assiduè ac λιπαρῶς καὶ ἐκτενῶς facienda, ut hoc ipsum pretii loco censeri possit: quia, ut ait Seneca, *nulla res carius constat quàm quæ precibus emta est.*

Quæ nisi seductis nequeas committere divis.) hoc est turpia vota nulla facis, & ejusmodi quæ palàm non possis nuncupare, & voce alta. Antecedens pro consequenti posuit, *seductis diis committere*, pro tacita & submissa voce enuntiare: qui secreto cum aliquo volunt loqui à turba eum seducunt, ne aliquis Corycæus exaudiat. Cave putes damnare Persium his verbis preces immurmuratas, qua de re mox.

At bona pars procerum tacita libabit acerra.) Hic incipit ἔλεγχος vulgaris erroris in precibus faciendis. Etsi autem videtur poëta cum illo, tum præcedenti sequentique versu tacitas preces & susurros templorum reprehendere: non tamen illud est quò præcipuè spectat, sed ad gravissimum peccatum, quod consuetudine immurmurandi tectum latebat: nam alioquin cur reprehenderet Persius: quod publicis Romanorum ritibus erat receptum? Seneca De beneficiis libro II. *Vota homines parcius facerent, si palam facienda essent: adeo etiam deos quibus honestissimè supplicamus, tacitè malumus & intra nosmetipsos precari.* Precationes vel publico fiunt vel privato nomine: omnes concipi solitæ vel voce palàm: vel susurro tacito, vel scripto. Vox autem adhibita, vel sacerdotis, vel præconis, hoc est, κήρυκος sive ἱεροκήρυκος, vel propria ejus qui orabat; nam etiam privati in templis voce usi interdum cùm precarentur: quod Persius etiam ad ostentationem fieri solitum à nonnullis ostendit, cum ait,

Mens bona, fama, fides, hæc clarè & ut audiat hospes, at Julianus in Misopogone hoc quoque nomine Antiochenses Christianos reprehendit, quòd non orarent silentio: sed ἀναιδῶς loca sacra replerent: quàre etiam Tertullianus in Dei oratione docet, *sonos vocis subjectos esse oportere*, hoc est, submissos, & murmur potius quàm vocem: & Clemens Alexandrinus sola spiritus contentione sine vocis ministerio preces optimè peragi disputat in VII. Stromat: ἔξεστιν, inquit, μηδὲ φωνῇ τὴν εὐχὴν παραπεμπομένην, συντείνοντα μόνον ἔνδοθεν τὸ πνευματικὸν πᾶν εἰς φωνὴν τὴν νοητήν, καὶ τὴν ἀπερίσπαστον πρὸς θεὸν ἐπιστροφήν.

Libabit.) hoc est, libare solet: perperam alii libri, *libavit*: non enim sic Latini loquuntur, verùm Græci. Menander apud Athenæum: τὰ κεχαρισμένα μᾶλλον προσδέξατ᾽· id est, προσδέχεται φιλεῖ· loquitur enim de communi more. Plutarchus in præceptis nuptialibus: οἱ τῇ Γαμηλίᾳ θύοντες Ἥρᾳ, τὴν χολὴν οὐ συγκαθαγίζουσι τοῖς ἄλλοις ἱεροῖς ἀλλ᾽ ἐξελόντες ἔρριψαν παρὰ τὸν βωμόν· hoc est, ῥίπτειν εἰώθασι: sic Homerus & alii poëtæ, quod alibi notabamus: at Hebræi & Latini futuro plurimùm utuntur. Horatius:

——— non hic cuiquam parcet amico.

Et *Gestiet a furno redeuntes scire.* ———

Juvenalis,

Nil vetitum fecisse volet quem non pudet alto
Per glaciem perone tegi. ———

Haud cuivis promtum est, &c.) Non est facile cuivis ita affectus suos ratione recta gubernare, ut nihil optet, nihil à superis petat, nisi quod illa præscripserit: hoc illud est quod suprà dicebamus, solum sapientem scientiam tenere bene orandi.

Murmurque humilesque susurros Tollere de templis.) Etiam illi quos dixit *tacita libare acerra*, non penitus tacebant: sed obscuram de more vocem intra dentes edebant: quam vocat heic Persius, *murmur*, & *humiles susurros*. Clemens quoque Alexandrinus ψιθυρισμὸν similiter appellat, ad hunc morem alludens, cùm scribit in VII. Strom. etiam eos qui Deum precantes susurrant, clausis labris, tacitè loqui atque intus clamare: ἔστι, ait, ὡς εἰπεῖν τολμηρότερον, ὁμιλία πρὸς τὸν θεὸν ἡ εὐχή· κἂν ψιθυρίζοντες ἄρα, μηδὲ τὰ χείλη ἀνοίγοντες μετὰ σιγῆς προσλαλῶμεν, ἔνδοθεν κεκράγαμεν. Irrepsit posteà etiam in Ecclesiam mos susurrandi, tum quoque cùm audiebatur Dei verbum: quem morem defendebat ineptè ac perperam vulgus imperitum, Davidis auctoritate: qui dixit in libro Psalmorum: *in templo Dei unusquisque laudem dicit.* Basilius in XXVIII. psalmum: τόπον μακρολογίας τοῖς οἴ-

τὴν παιδείαν τῆς οἰκείας ἀπεκδέχεσθαι, παραινοῦντες τῷ ψαλμῷ τῷ διαμαρτυρομένῳ καὶ λέγοντι, ὅτι ἐν τῷ ναῷ τοῦ θεοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν· οὐ γὰρ μόνον ὁ λέγεις, ἀλλὰ καὶ ἕτερος ἐκεῖθεν ἤδη ἀκηκόαμεν πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὴν ἰδίαν ψυχὴν ὑπερηχοῦν τὴν διδασκαλίαν τοῦ πνεύματος.

Et aperto vivere voto.) nullum votum facere quod nolis esse apertum. Eò spectabat illud veterum Pythagoreorum symbolum μετὰ φωτὸς λέγειν, quod profert atque explicat Clemens. Simile est, *in publico vivere* & *aperto ostio*, apud Senecam epistola XLIII. *Rem dicam ex qua mores æstimes nostros: vix quenquam invenies, qui possit aperto ostio vivere: janitores conscientia nostra, non superbia opposuit. Sic vivimus, ut deprehendi sit, subito aspici.* Marcus Imperator libro tertio: ἐθιστέον ἑαυτὸν μόνα φαντάζεσθαι περὶ ὧν εἴ τις ἄφνω ἐπανέροιτο, τί νῦν διανοῇ; μετὰ παρρησίας παραχρῆμα ἂν ἀποκρίναιο ὅτι τὸ καὶ τό· ὡς ἐξ αὐτῶν εὐθὺς δῆλα εἶναι ὅτι πάντα ἁπλᾶ καὶ εὐμενῆ, καὶ ζώου κοινωνικοῦ, καὶ ἀμελοῦντος ἡδονικῶν. *Assuefacere te debes ea solum cogitare, de quibus si quis repente te interroget, Quid nunc cogitas? libere statim possis respondere, hoc & illud: ut ex iis continuo fiat manifestum, omnia in te simplicia esse & mitia, & animanti ad communionem nato convenientia: qui omnia spernat ad voluptatem spectantia.* Marcus Tullius in III. De officiis: *Ea deliberanda omnino non sunt in quibus est turpis ipsa deliberatio: atque etiam in omni deliberatione celandi atque occultandi, spes opinioque removenda est.* Seneca: *Sic vive cum hominibus, tanquam Deus videat: sic loquere cum Deo, tanquam homines audiant.*

Mens bona, fama, fides.) Mimesis venusta: ipsas enim ponit voces optantium: deest autem, utinam contingat mihi: vel aliquid simile. Mentem bonam sibi optare, formula fuit & consuetudo orantium: quo respicit Seneca epistola XLI. initio. *Facis rem optimam & tibi salutarem, si ut scribis, perseveras ire ad bonam mentem: quam stultum est optare, cùm possis à te impetrare? Non sunt ad cœlum elevandæ manus, nec exorandus æditius ut nos ad aures simulacri, quasi magis exaudiri possimus, admittat.* Propertius.

Mens bona, si qua dea es, tua me in sacraria dono.

Hæc clarè & ut audiat hospes.) nempe optantur.

Sub lingua immurmurat.) Græci ὑπὸ ὀδόντα dicere amant, non ὑπὸ γλῶτταν: sic ὑπ' ὀδόντα γρύζειν apud Athanasium: ὑπ' ὀδόντα λαλεῖν apud Basilium: ὑπ' ὀδόντα τονθορύζειν. passim alii ὑπὸ τὰς τῶν χειλῶν ὑπονοιας de voto improbo Aristænetus, cui affine apud Tertullianum, *labia vibrare.*

O si Ebullit patrui præclarum funus.) Ita membranæ Puteani & aliæ; non *ebulliet* pro *ebullierit*: ἀρχαϊσμός: ut *axim* pro egerim: ἀρχαϊσμός & *edim* pro edam, vel ederim: apud M. Tullium & Horatium, *dedim* pro dederim. Tertullianus de resurrectione carnis: *Dedim adversario dicere.* Porrò *ebullire*, quod propriè in aqua fervente locum habet, ad omnia repentina transferri eleganter solet variè constructum: frequens verbum apud M. Tullium, Senecam, veterem librorum sacrorum interpretem, Tertullianum, Victorem Lirinensem, & alios etiam inculpatæ Latinitatis auctores.

Patrui præclarum funus.) Hujusmodi impia vota Romæ tum frequentia: neque ulla de re sæpius consulebantur astrologi. Juvenalis in VI.

Consulit ictericæ lento de funere matris:
Ante tamen de te Tanaquil tua: quando sororem
Efferat & patruos.

idem in III.

——— motus
Astrorum ignoro: funus promittere patris
Nec volo, nec possum ———

Præclarum funus.) frustra torquent se quidam interpretes de epitheto illo *præclarum*: quod autem huc referunt ad morem reponendi thesauros in conditoriis, tam alienum est ab auctoris mente, quàm quod maximè: quid igitur? nimirum ἐν ἤθει hoc dictum: estque ut Servius dicere solet oratio morata. Qui illa impia vota faciebant soliti semper aliqua ratione pudori suo consulere, & nefandam cupiditatem velare: eò pertinet quod paullò pòst sequitur,

——— namque est scabiosus & acri
Bile tumet.

quasi cupiditas alienæ mortis ex commiseratione oriatur, non ex malo animo: sic qui astrologos consulebant super obitu suorum, aliquid caussabantur cur vitalis non esset is de cujus capite agebatur. Juvenalis,

Consulit ictericæ lento de funere matris.

Alia via idem hic facit, qui de morte patrui vota faciens, benevolum tamen animum ostendit, cum defuncto pollicetur præclarum funus, hoc est, magnum funeris atque exequiarum apparatum.

Et ô si Sub rastro crepet argenti mihi seria.) mortes suorum, & inventio thesauri, inter exempla votorum hominis avari solent jungi. Dio Chrysostomus, in quarto de regno: τοὺς δὲ φησὶ πλουσίους εἶναι λογίζεται, ὅτι μὴ πολλοὺς αὐτοῦ μηδὲ μεγάλους θησαυροὺς παραδεδωκέναι, ἢ θάνατος τῶν οἰκείων εἶναι

νῶν καὶ συζητῶν, ὅπως ἔχοι κληρονομεῖν. Petronius: *statim antequam limen Capitolii tangant, alius donum promittit si propinquum divitem extulerit: alius si thesaurum effoderit.*

Dextro Hercule.) atqui ἕρμαιον Græci vocant lucrum præter spem oblatum atque inventum: videtur servata hæc distinctio, ut eorum tantùm quæ in foro aut viis urbicis invenirentur gratia Mercurio haberetur: quia is deus ἀγοραῖος erat ac dicebatur. Herculem autem etiam à studiosis rei faciendæ fuisse cultum, & πλουτοδότην existimatum Græci Latinique auctores testantur: satisque notum est, non minus Herculi quàm Mercurio solitum polluceri à repente ditatis: ad κερδῷον Herculem alludit ille apud Plautum in Mostellaria, qui ait de Tranione damnosissimo Theuropidis servo:

—— *is vel Herculi conterere quæstum possiet.*

Non debuit doctissimus vir Lilius Giraldus, ex hoc loco ceu proprium Herculis cognomen afferre, τὸ *dexter*: nam *dextro* heic κοινῶς positum pro βοηθητικῷ ἢ συνεργητικῷ, & pro eo quod Horatius quem imitatur dixerat, *amico Hercule*: sic *Apolline dextro* dixit Propertius libro III. *Jove dextro* Persius in V.

Pupillumve utinam quem proximus heres Impello expungam.) cupiditatem perdendi pupilli cui successurus esset avarus, significantissimis verbis exprimit: *quem*, inquit, *impello*: translatum verbum ab iis qui in turba properantes alios impellunt, invicem sese trudentes acri contentione. Juvenalis in III.

—— *si curet nocte togatus*
Currere, cùm Prætor lictorem impellat, & ire
Præcipitem jubeat, dudum vigilantibus orbis.

prorsus ἐμφατικῶς eo verbo heic usus Persius: illud verò ἐμφατικώτατον, ad exprimendam festinationem hujus voti, quod *expungam* uno verbo dixit, pro, eo expuncto ac de medio sublato, in vacuum ipse veniam, ut loquitur Horatius, petita vox è numeris militum, ut rectè vetus interpres censet: vel è libris rationum: in illis militum nomina post missionem aut mortem delebantur: unde *manipulos expunctos* dixit Plautus: in his ut quodque nomen erat solutum, statim inducebatur, aut ἐχιάζετο: passim apud Tertullianum: neque dubium est jurisconsultos indidem, hoc est, ex usu communis vitæ, has voces esse mutuatos.

Namque est scabiosus & acri Bile tumet.) jam diximus quo hæc pertineant: morbidum corpus ac κακοχυμίας & cachexiæ plenum describit his notis, omnia quæ vituperabant *scabiosa* dicebant: ut in quarta, *scabiosum far*, & apud Juvenalem, *scabiosum pomum*. Vox *tumet* suspicionem injicit de hydrope, cujus tumoris varias species describunt medici: etsi non oritur hydrops ex acri bile, ut ait Persius, sed ridiculè faciunt qui isto loco λεπτολογοῦσι, ut poëtam, cujus verba simpliciter accipi debent, cum medicorum scriptis concilient. Apage verò illam emendationem quam iidem afferunt, ut *atra* legatur non *acri*: obsecro an nunquam legerunt δριμεῖαν χολὴν in medicorum libris? aut quare sine ulla caussa certissimam omnium librorum scripturam audent sollicitare? Unicum, sed insignem & luculentum beati Chrysostomi de δριμείᾳ χολῇ locum apponemus ex Homil. in Matth. LXIII. Καθάπερ οἱ πυρέττοντες καὶ δριμεῖαν χολὴν ἔνδον ἔχοντες, πλεονάζονται ὅτ' ἂν ἐμβάλλωσι [τινα] ποτὸν καὶ ποτὸν, οὐ μόνον οὐ κατασβεννύουσι τὸ δίψος, ἀλλὰ καὶ ἀνάπτουσι τὴν φλόγα· οὕτω καὶ οἱ φιλοχρήματοι ὅτ' ἂν τῇ πονηρᾷ ταύτῃ ἐπιθυμίᾳ καὶ τῆς χολῆς ἐκείνης δριμυτέρᾳ τὰ χρήματα ἐμβάλλωσι, μᾶλλον αὐτὴν ἐκκαίουσιν· οὐδὲν γὰρ αὐτὴν οὕτως ἵστησιν, ὡς τὸ ἀπέχεσθαι τέως τῆς τῶν κερδαίνειν ἐπιθυμίας, ὥσπερ ἂν τὴν δριμεῖαν χολὴν ὀλιγοσιτία καὶ κένωσις. *Nam quemadmodum qui acutæ bilis fervore febricitant non solum non extinguunt ardorem potu, verum etiam incendunt atque inflammant: sic qui avaritia laborant cùm huic cupiditati omni bile acerbiori pecuniam afferunt, majori seipsos flammâ incendunt. Nihil quippe hanc sitim adeo extinguit, quàm si ab hujusmodi desiderio teipsum liberum constituas: sicut etiam acuta bilis non potu sed è contrario potius abstinentiâ & vacuatione extinguitur.*

Nerio jam tertia ducitur uxor.) jam olim διττογραφίαν cepit hic locus: nam membranæ quibus usi sumus vetustissimis, *conditur* exhibebant, sed antiquior illis Servius in illum versum,

Exportant tectis & tristia funera ducunt,

legit *ducitur*, quem secuti sumus: accipit autem Servius τὸ *ducitur*, pro effertur: quam interpretationem etiam ille grammaticus erat secutus, qui glossæ loco apposuerat vocem *conditur*: unde hæc diversa lectio. Observa autem, quàm honestè votum improbissimum hic avarus exprimat: neque enim uxori mortem optat: quæ tamen erat hujus voti summa: sed alium prædicans beatum, cui hæc fortuna sæpius contigisset, figuratè quid cupiat ipse ostendit: ubique singularis poëtæ hujus apparet industria in imitatione eorum quæ geruntur: quod proprium est poëtarum.

Hæc sanctè ut poscas Tiber.) adeo stultus es ut

non

non verearis improba & impia vota numini offerre, modò tantùm lotionibus corporis purificaveris. Castimonia est duplex, animi & corporis: utraque opus est ad divos adeuntibus, ut disputat Cicero II. De legibus. Sed vulgò homines faciunt, quòd Persius ait. Philo Judæus, Quod numen non flectatur, hunc hominum errorem, vel ut ipse appelat εὐήθειαν, (*stultitiam*) notat his verbis: εὐήθεις οἷς μὲν τὰ ἱερὰ μὴ ἐξεῖναι βαδίζειν, ὃς ἂν μὴ πρότερον λουσάμενος φαιδρύνηται τὸ σῶμα, εὔχεσθαι δὲ καὶ θύειν ἐπιχειρεῖν ἔτι κεκηλιδωμένῃ καὶ πεφυρμένῃ διανοίᾳ. (*quàm stultum est, in templa quidem ingredi, nisi priùs lotis ut niteat corpus, non licere; precari autem & sacrificare, maculato quamvis & inquinato animo, nihil cunctari?*)

Tiberino in gurgite mergis Mane caput bis terque.) Mos omnium veterum ut priusquam ad deos adirent, aut facerent sacra, sese purificarent: de quo multa olim notabamus ad Theophrasti Characteres, in notatione superstitiosi. Heic verò pro locorum aut sacrorum diversitate, multiplex fuit observatio: nam alii maris aqua se lavabant: quò respiciebat Euripides cùm faceret,

Θάλασσα κλύζει πάντα τἀνθρώπων κακά.

(*Mare omnia hominum mala abluit.*)

alius Poëta verbum βαπτίζειν in eam rem usurpavit: περιμάκτειραν κάλει γραῦν, καὶ βάπτισον σεαυτὸν εἰς θάλασσαν: *lustratricem anum advoca, & in mare immerge te.*) alii flumine lavabantur, alii aqua fontana. Philo de sacrificantibus: οἱ μὲν ἄλλοι σχεδὸν ἅπαντες ἀμιγεῖ ὕδατι περιρραίνονται· θαλάττῃ μὲν οἱ πολλοί· τινὲς δὲ ποταμοῖς, οἱ δὲ καλπίσιν ἐκ πηγῶν ἀρυόμενοι· (*alii ferè omnes aquâ purâ putâ asperguntur, marinâ plerique: quidam tamen fluviali: nonnulli etiam hydriis è fontibus haurientes.*) Præterea alii totum lavabant corpus, alii tantùm caput, ut heic & apud eundem Theoprastum: atque alii caput bis mergebant, alii ter, ut declarat heic Persius: sic aquam è fonte haustam in caput invergebant alii bis, alii ter.

Et noctem flumine purgas.) è lecto surgentibus varia purificatione opus: primùm ipsa nox polluere credebatur, ut notat Servius. Propertius,

Ac primum pura somnum tibi discute lympha.

deinde appellatione noctis Venus intelligitur: de quo genere purgationis plura nuper ad Spartianum: ita contracta pollutio, vel aspersione aquæ, vel numero dierum tollebatur, ut est apud M. Tullium, & probant poetæ: huc pertinet & genus illud purificationis, de quo Athanasius disputat in epistola ad Ammum monachum. Non solùm autem cùm ad deos adituri erant his purificationibus utebantur: sed etiam cùm alia negotia procurare vellent. Lege Columellam lib. XII. cap. IV.

Heus age responde, min.) Venustissimo dialogismo stultam impietatem eorum arguit, qui scelerata vota cujusmodi sunt superiora, diis offerebant. Arguit autem ἐκ τοῦ μᾶλλον καὶ ἧττον, (*ex minori ad majus.*) nemo homo quantumvis consceleratus pro tribunali judex sedens vocem illius ferat, qui talia à se petat: Jupiter feret? Ex istis autem sequitur, horum votorum auctores, Jovem & deos alios sibi fingere longè iniquiores & scelestiores quàm ullus possit hominum reperiri.

Minimum est quod scire laboro.) ἐν ἤθει (*in forma morata quam vocant orationis*) dictum, ita enim solemus dicere: ut ille apud Theocritum, μικρὸν ἄκουσον· (*audito paullulum.*)

De Jove quid sentis) In mutuis disputationibus, qui causæ confidunt, & certam ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος victoriam sibi spondent, ii non gravantur ad probationem eorum descendere quæ sine flagitio & ex arte sumere poterant: quæ æquitas ingenti pondere rem graviorem facit, ubi est expressa, confessio conclusione argumenti: hoc Persius divinitus imitatur hoc loco: disputat, ut diximus, ἐκ τοῦ μᾶλλον καὶ ἧττον· quis dubitat deos meliores atque justiores esse quovis mortalium? quod potest esse magis ἀναντιχώρητον λῆμμα, (*irrefragabilius sumptum:*) ut vocant philosophi? hoc tamen non sumit, sed petit: imò tacitam ejus confessionem exprimit ab adversario.

Estne ut præponere cures Hunc?) præponere cures ἀντὶ τοῦ præponas: sic *facere incipere*, pro facere: & Græci ἄρχεσθαι λέγειν, pro λέγειν, & similia multa etiam apud μεταγενεστέρους scriptores.

Cuinam? cuinam? vis Stajo?) Legimus diu sic hunc locum:

—— *Estne ut præponere cures*
Hunc cuiquam? cuinam? vis Stajo. ——

quæ lectio perspicua est: sed omnes veteres utroque loco agnoscunt *cuinam*; quare ea scripturæ admissa, distinguendum post vocem *Hunc*: nondum Persius sensum absolverat cùm volentem sciscitari ab isto, annon Jovem quovis judice humano putaret justiorem: antevertit petitione sua iste, & ait *cuinam?* quasi stupefactus novitate hujus interrogationis: excipit verò Persius *cuinam? vis Stajo?* quasi dicat, quæris cui hominum Jovem censeam anteponendum justitiæ & æquitatis ergo? possem dicere ex universo gene-

genere humano nullum esse hominem cum Jove comparandum: sed hoc non dico: neque enim summo jure tecum agere volo; illud dico, quod negare non potes, Jovem Staio saltem præstare.

Vis Staio? an scilicet hæres, Quis potior judex puerisve quis aptior orbis?) Ex historia famosissimi illius judicii Juniani, quam narrant M. Tullius in Verrem ac pro Cluentio & Asconius Pædianus, mutuatus est Persius Staji nomen: nullus enim unquam illo turpior aut inquinatior judicum fuit confessus: ex eo numero fuerunt illi tres Staienus, Gutta, Bulbus, quos toties exagitat Cicero: in antiquis Persii scholiis perperam scriptum *Albus* pro *Bulbus*: nam in universa illa historia eo nomine nullus celebratur: Albius autem ipse est Oppianicus: de Staio sive Staieno qui in ea caussa judex sedit, & cum cæteris fœdam nundinationem exercuit, multa M. Tullius.

An scilicet hæres, Quis potior judex, puerisve quis aptior orbis?) Hæc ita uno spiritu continuanda, sublata interrogationis nota; quæ vulgò ponitur post *hæres*: scilicet, inquit, dubitare aliquis potest, hoc est, omnino dubitare nemo potest, quin melior sit futurus judex Jupiter quam Staius.

Puerisve quis aptior orbis.) respicit illa antè posita:--*pupillumve utinam quem proximus hæres Impello expungam.*——

Hæc igitur quo tu Jovis aurem impellere tentas. Dic agedum Staio.) Seneca epistola x. *Nunc quanta dementia est hominum? Turpissima vota diis insusurrant: si quis admoverit aurem conticescent: & quod scire hominem nolunt, Deo narrant.*

Prô Jupiter ô bone clamet.) vox detestantis. *prô Jupiter.* passim apud comicos: item *ô bone Jupiter* Lucilius emendante Josepho Scaligero apud Nonium:

——*qui te bone Juppiter, inquit,*
Mutivit, cùm cœnabit dominum fore Crasso?

Juppiter at sese non clamet Juppiter! ipse) hæc placita distinctio ut priore loco *Jupiter* sit ὀρθῶς πτωτικῶς, posteriore κλητικῶς: nec displiceat scribi cum Pithœi libris *ad* pro *at.* in antiquis tamen membranis paullò aliter conceptus est locus, hoc modo,

——*prô Jupiter ô bone clamet*
Juppiter: at sese non clamet Juppiter ipse?

Ignovisse putas.) Si nostra vota Jovi displicent cur injuriam non ulciscitur? præclarè ad hanc objectionem poëta: lentam numinis iram non esse veniæ ab eo indultæ certum argumentum: & longè falli eos qui propterea adversus Deum insolescant: cujus vindictam suo tempore exferendam, nulla ratione sint evitaturi. Sine interrogatione autem melius scribi hos duos versus: ut pronuntientur à Persio ἁπλῶς narrante hanc vulgi stultitiam: quæ postea ab eodem acriter exagitatur.

Quia cùm tonat.) Idem D. Chrysostomus homilia quadam, de temerè jurantibus: ὅτι σκηπτὸς ἄνωθεν οὐκ ἔρχεται, ὅτι οὐ πάντα ἀνατέτραπται ἴσχυσας καταπίχειν τὸ θεῖον ἵνα λάχανα λάβῃς, ἵνα ὑποδήματα; (*an quia fulmen de cœlo non vibratur, nec omnia ruunt, ideo securus Deum devoves, ut olera, aut calceos tuo pretio accipias?*)

Ocyus ilex.) hoc est, aliqua arborum altissimarum, cujusmodi est πρῖνος sive ilex.

Sulfure discutitur sacro.) Ut fulgur pro fulmine usurpant Latini, propter cognatam utriusque naturam: sic propter eandem caussam sulfur posuit Persius cùm fulmen intelligeret: nam & odorem habent sulfuris fulmina, & lux eorum est sulfurea. Et fulmen autem & sulfur inter res sacras habitum olim, ut disertè docet Aristoteles: neque verum est quod quibusdam placet, sacrum dici heic sulfur ad distinctionem veri sulfuris: nam & hoc inter maximè sacra, θεῖον ideo Græcis dictum, & ad omnes expiationes ac καθάρσεις semper adhibitum: philosophi verba sunt Problematum, sectione XXIV. Διὰ τί τὰ θερμὰ λουτρὰ ἱερά; ἢ ὅτι ἀπὸ τῶν ἱερωτάτων γίνεται θείου καὶ κεραυνοῦ? (*Quare balnea calida, sunt sacra? an quia ex sacratissimis, sulfure & fulmine, oriuntur?*) fulmen verò etiam ignem sacrum vocabant, ut Ammianus Marcell. libro XXIII. Jovem autem fulminantem, pro variis fulminis effectis Latini dicunt, vel *excutere*, vel *percutere*, vel *discutere*, quam sermonis proprietatem cùm alibi observabis, tum in Naturalibus Senecæ.

Quàm tuque domusque.) Videtur alludere Homeri locum de iis quos serior quidem, sed eò gravior Dei vindicta persequitur: illos enim ait poëta perire & ipsos & universam domum.

Εἴπερ γάρ τε καὶ αὐτίκ' Ὀλύμπιος οὐκ ἐτέλεσσεν,
Ἔκ τε καὶ ὀψὲ τελεῖ· σύν τε μεγάλῳ ἀπέτισαν
Σὺν σφῇσιν κεφαλῇσι γυναιξί τε, καὶ τεκέεσσιν.

An quia non fibris ovium Ergennaque jub.) Nisi sublata interrogationis nota superiores duos versus ita accipias, sicut ostendimus, ut narrationem contineant non ἔλεγχον, (*reprehensionem*) bis idem dixerit Persius: quod omnino haud probo. Ibi igitur retulit quæ vulgò esset hominum persuasio de longa numinis patientia: heic opinionem illam confutat solita acrimonia: quid ais,

ais, inquit? quia fulmine non iceris; ideo habes ludibrio Dei patientiam? sed poëta unius verbi loco κεραυνόπληξ fulguritus, aut κεραυνοβόλητος, descriptionem posuit hominis fulguriti, ex ritibus sui seculi. Moris erat ut icti fulmine quo loco fuerant extincti, ibi relinquerentur, neque instar aliorum cremarentur: locus ipse sacer habebatur ac certis cæremoniis, prout libris fulguralibus Tagetis, & aliorum Etruscorum continebatur, sacra eò loci fiebant: neque id semel solùm, sed in posterum etiam religiosè locus colebatur, aris etiam ibi positis & reliquo sacrificiorum apparatu. Nota jam eruditis hæc superstitio ex Festi variis locis, Artemidoro, Servio, aliis, maximeque ex recentiorum diligentia: ut opus non sit παλιλλογίᾳ. Ex hoc igitur ritu fulguritum describit Persius istis versibus: *An quia non jaces*, inquit, *in lucis triste evitandumque bidental*: appellat bidental ipsum fulguritum, poëtica licentia: nam vulgò ita vocabant locum cui religio propter talem casum accesserat, qui in medio extincti cadaver habebat: *quod in eo bidentibus sacrificarent*, inquit Festus: ergo ut Lucilius *carcerem* appellavit hominem dignum carcere, vel qui sæpius carcerem inhabitaverat: sic Persius *bidental* hominem cui mortuo bidental est factum, loco consecrato, & circumsepto, atque altari adjecto: *triste bidental*, dixit Horatii imitatione ut suo loco notamus: addit *evitandum*, quia ut Marcellinus ait libro XXIII. *hoc modo contacta loca* (Græci ἐνηλύσια vocant,) *nec calcari debere fulgurales pronuntiant libri*: rectè autem *jaces*, quia, ut diximus, ac lege Numæ apud Festum disertè cavetur, quem Jovis fulmen occiderat, eum supra genua tollere fas non erat, neque illi justa facere: addit *lucis* quia sæpe fulminantur lucorum arbores sacræ, & si qui sunt in lucis homines, unde illa orta quæstio, quæ multos olim philosophos torsit: Quare Jupiter ferienda transit aut innoxia ferit? de qua Seneca nonnihil II. Naturalium capite XLVI. sed hæc quæstio ad illam referenda, Cur Deus malos affligit rarò, bonos sæpe, ne dicam semper? quam thesim mirificè tractat idem Seneca in libro De divina providentia: vel dixit Persius *jacere in lucis* fulguritum, quia ille locus ubi occisus est fit bidental, id est, locus sacer: & luco etiam similis, cùm intactum maneat quicquid in eo nascitur. Quoniam autem in procuratione rei fulguritæ nihil tentabatur, nisi præeuntibus harum rerum interpretibus, ut loquitur Ammianus, ideo dixit Persius,

——— *fibris ovium Ergennaque jubente*.

figura est ἓν διὰ δυοῖν. (*cùm unum quid per duo exponitur.*) neque enim duo sunt consultores Ergenna & fibræ ovium, sed consultis mactatarum ovium fibris, quid opus sit docet Ergenna. nemo ignorat disciplinam illam totam Etruscorum fuisse, quod tot locis Servius, Festus, Seneca, aliique testantur. *Ergenna* igitur fulguratoris & interpretis ostentorum Etrusci, nomen est Etruscum, ut Porsenna, Sisenna, Perpenna, & similia.

Idcirco stolidam præbet tibi vellere barbam Jupiter?) qui fulmine ictus non es, idcirco ludibrio Jovem habes? Fatui hominis est ac Babæ alicujus, vel abjectissimi certè, barbam suam præbere vellendam, quasi hominibus petulantibus ludibrium debeas, aut eorum petulantem lasciviam non possis effugere. Familiare erat Græcis ac Latinis, ut quibus illudere volebant, barbam illis vellerent, ut dicebamus ad satiram superiorem. hoc planè est quod dicunt Romani, *præbere os ad contumeliam*. Livius: *summa vi expugnatum esse ut tribuni militum consulari potestate & ex plebe crearentur: petisse viros domi militiæque spectatos: primis annis sugillatos, repulsos, risui patribus fuisse: desisse postremo præbere ad contumeliam os.* Simile est apud Plutarchum τὰ σκέλη τοῖς ὑποσπῶσι παρέχειν: *crura præbere clam trahentibus*: quod soliti quidam facere: ut hac sua patientia misericordiam prætereuntium commoverent: cum subinde homines petulantes crure tracto eos dejicerent ac solo illiderent: ita enim fuit moris. Locus Plutarchi est in libro De vitioso pudore. Sed Persius qui hanc παροιμιώδη locutionem de Jove usurpat, videtur alludere ad veram historiam, & rem gestam. Legitur enim Dionysius tyrannus diis barbam vulsisse, ac detraxisse cùm sua sacrilegia jocularibus etiam dictis factisque prosequeretur: lege Lactantium libro secundo cap. IV. & Græcos. τὸ *præbet* in simili sententia verbo ἐμπαρέχειν expressit Gregorius Naz. cum emphasi magna.

Aut quidnam est qua tu mercede deorum Emeris auriculas;) aut si negas ludibrio Jovem à te haberi, annon metuis ne te ille malum malè perdat? nisi fortasse dicturus es, te iram ejus placaturum sacrificiis tuis ac donis: sed quod tantum munus à te offerri potest, ut hac mercede illudere ejus auribus possis, ac nefaria hoc genus vota ab eo petere? τὸ *aut* initio sententiæ in sermone objurgantis, Atticæ est venustatis: sic apud Demosthenem ἢ σιωπῶ, ἢ δοκῶ, & similia: ubi semper illud reticetur, si quod dico verum non est,

est, *mercede emere* ἀρχαϊκῶς dictum, ut *emtivus miles* apud Festum, & *auxilia coemere* apud historicos, & similia: *emere* autem *deorum aures mercede* illos dicit Persius qui pretiosa donaria voventes, impia à diis peterent: quæ est Platonis ἐμπορική τέχνη.

Pulmone & lactibus unctis?) separanda hæc sunt à superioribus, & cum acrimonia pronuntianda: quæsiverat qua mercede placari à se posse sperarent iratos deos scelerati illi homines: nunc eorum vicem responsionem ipse subjicit: sed satiricam & irrisionis plenam: an dicetis sacrificiis vestris aut donis posse vos deos demereri? scilicet auro & argento dii flectuntur, qui illa non pluris faciunt quàm pulmonem & lactes. Aristotelis præceptum est in tertio Rhetoricorum, quoties vituperabis aliquid, ut ex iis quæ ad genus idem pertinent id ponas quod vilissimum est: quoties laudare institues, id quod nobilissimum τῶν ἐν ταυτῷ γένει. (*eorum quæ ad genus idem pertinent.*) eo præcepto hic usus noster philosophus; nam ex omnibus quæ diis offeruntur, quid vilius pulmone & lactibus? atqui Persius appellationibus istis complectitur quæcunque diis offerri solent, libationes, hostias, victimas, hecatombas, myriombas, & quantumvis pretiosa donaria.

Ecce avia, aut metuens divum matertera.) Transit Persius ad speciem aliam votorum ejusdem generis: hoc est, in quibus peccatur in materia, sicut in superioribus: sed non tam graviter: ut mereantur hæc vota humana dici, ab infirmitate & imperitia hominum profecta, potius quàm malitia: cùm illa priora essent ferina vota, hominum τῇ κακίᾳ τεθηριωμένων. (*malitia, vel improbitate efferatorum.*) Hujus generis sunt illa vota quæ persequitur ordine Juvenalis, pro opibus, pro potentia, pro eloquentia, pro militari gloria, pro fama, pro longævitate, pro forma, & similia his: quæ omnia probat Juvenalis aut supervacua esse, aut perniciosa. Etsi autem nullum est tempus, quo non res hujusmodi nobis ac nostris optemus: sunt tamen tempora quædam peculiaria, ad vota nostra concipienda destinata: puta, cùm uxorem ducimus, cum nascantur nobis liberi, cùm honorem aliquem adimus, aut similes privatas solennitates celebramus. Propterea Persius de istis votis acturus, ut melius rem exprimeret, ad diei lustrici considerationem nos vocat: qua potissimum die effundebat se in vota charitas parentum erga liberos. Ea igitur vota, & varios ritus queis uti mos erat in illis concipiendis, ob oculos ponit Persius, & mox damnat.

Ecce avia & metuens divum matertera, &c.) τὸ ecce transitioni servit. Olim non statim ut erat natus infans aliquis & tolli jussus, pro vitali & γνησίῳ partu habebatur: sed aliquammulti expectabantur dies qui fidem facerent vitalis fœtus: plena fides: apud Græcos septima vel decima die parta credebatur, ut scimus ex Aristotele & Aristophane, ac Græcis grammaticis: tum securi festum illi diem celebrabant: sed prius lustrabatur infans: quod quinto die Græcos factitasse, eumque diem ἀμφιδρόμια dixisse, ex Platone, Suida, atque Hesychio notum est. Plautus quoque in Truculento fabula palliata, & Atheniensium moribus accommodata (ἐν τῷ σκηνῇ τῷ δράματος Ἀθῆναι· *nam scena fabulæ, Athenis.*) quinto die pro puero solitum sacrificari ostendit. Romani de partu, vitalis esset necne Pilumni lectum consulebant. Servius: *Varro Pilumnum & Picumnum infantium deos esse ait, eisque pro puerpera lectum in atrio sterni, dum exploretur an vitalis* (fortasse *vitalis*; etsi ferri potest:) *sit qui natus est*: neque dubium spectasse eodem Junonis mensam, quæ per totam hebdomadam proponebatur. Tertullianus De anima cap. XXXIX. *Cui hominum non adhærebit spiritus nequam, ab ipsa etiam janua nativitatis animas aucupabundus, vel quâ invitatur, tota illa puerperii superstitione? Ita omnes idololatria obstetrice nascuntur, dum ipsi adhuc uteri infulis apud idola confectis redimiti, genimina sua dæmoniorum candidata profitentur: dum in partu Lucinæ & Dianæ ejulatur: dum per totam hebdomadam Junoni mensa proponitur: dum ultima die fata scribunda advocantur*: postea lustricum infantium diem celebrabant; qui fuit octavus puellarum, nonus puerorum, auctoribus Festo, Plutarcho, ac Macrobio: ille dies & lustricus nominatur, quia lustrabatur infans; (ideo *lustralis solemnitas* dicitur Symmacho in epistola ad Flavianum fratrem:) item nominalis, quia nomen illi tum indebatur, quod præter jam dictos testatur Suetonius in Nerone capite VI. Tertullianus eam diem hebdomadæ ultimam vocat: quod non repugnat ei quod diximus: nam videtur illa cujus meminit Tertullianus hebdomas religiosa non statim à nativitate cepta fuisse: ut nihil vetet diem eandem ultimam esse hebdomadæ & nativitatis octavam vel nonam: idem eruditissimus scriptor in libro de idololatria eam diem Nominalia appellat, Gregorius Nazianzenus Ὀνομαστήρια: alii Græci ἑορτὴν ὀνομάτων. Illa die

die puerum lustrabant, nomen illi imponebant, ac vota pro eo faciebant. Sed præcipua religio in electione nominis in quo semper omen futuræ felicitatis captabant. Auctor est beatus Chrysostomus in IV. caput prioris ad Corinthios: moris fuisse adhuc ætate sua nonnullorum qui pro Christianis haberi volebant, ut infanti nomen impositurі, lumina multa accenderent, suum cuique nomen assignantes: puta uni lumini Zosimi appellationem indebant, alteri Stephani, tertio Procopii, & ita in cæteris: atque ejus demum quod cæteris extinctis supervixerat, nomen arripiebant ac puero imponebant: τοίνυν ἂν inquit, καλέσαι τὸ παιδίον δέῃ, ἀφέντες ἀπὸ τῶν ἁγίων αὐτὸ καλεῖν ὡς οἱ παλαιοὶ τὸ πρῶτον ἐποίουν, λύχνους ἅψαντες, καὶ ὀνόματα αὐτοῖς ἐπιθέντες, τὸ διαρκέσαντος μέχρι πολλοῦ, τὸ παιδίον ποιοῦσιν ὁμώνυμον· ἐντεῦθεν πολὺν αὐτὸ στοχαζόμενοι βιώσεσθαι χρόνον. Captabant eadem omina & ex aliis rebus: cujusmodi sunt loci temporisque περιστάσεις: (*circumstantiæ*;) cujus rei exempla sunt in historiis veterum. Atque hoc est quod Tertullianus vocat *fata scribunda advocare*: cujus moris & Ausonius meminit, ut observavit magnus Scaliger: in Parentalibus scribens de Æmilio Magno Arborio, avunculo:

> *Me tibi, me patribus, charum decus esse professus,*
> *Dictasti fatis verba notanda meis.*

videntur hæc quæ vocabant fata, in quadam tabula solita perscribi: nam & Joannes Chrysostomus similis tabellæ meminit, quæ nascente infante scribebatur. Verba illius sunt in eam ad Galatas, ubi graviter conqueritur vir pius de ausu nefario eorum qui tabellas impietatis plenas cùm infantes nascerentur scribere soliti: Ἐκβάντα ἤδη, inquit, παρ' ἡμῖν τῆς ἡμετέρας φυλάττεται κληδονισμοὶ καὶ οἰωνισμοὶ, καὶ σύμβολα καὶ ἡμερῶν παρατηρήσεις, καὶ ἡ περὶ τὴν γένεσιν αὐτὴν, καὶ τὰ πανταχοῦ ἀσεβείας γέμοντα γραμματεῖα, ἃ τικτομένων τῶν παιδίων ἀθλίως ἐπὶ κακῷ τῆς ἑαυτῶν συντιθέασι κεφαλῆς: possunt sancti hujus patris verba & ad hunc ritum trahi & aliter accipi: nam fortasse hæc pittacia, quorum meminit, ad genethliacorum ineptias pertinuerunt. Hæc igitur & similia his die lustrico fiebant, quem describit heic Persius.

Avia & metuens divûm matertera.) conveniebant ad Nominalia omnis cognatio: lustrandi partes propriæ piatricum muliercularum fuêre: quæ erant anus recoctæ, circunferendi, & omnium rituum illorum superstitiosorum peritæ: Plutarchus in libro de superstitione γραίας περιμακτρίας sæpius nominat: in lustricis autem infantium diebus id ministerium obibant vetulæ cognatæ: quare non temerè heic aviæ ac materteræ nominantur à Persio: nec sine caussa dixit *metuens divûm*: sed ut superstitionem aniculæ ostenderet: ea enim superstitiosi periphrasis ex mente veterum, de qua dicebamus ad Theophrasti characterem δεισιδαιμονίας· interdum etiam pii: ut in illo Ovidii in V. Metam.

> *Emathion æqui cultor timidusque deorum.*

Cunis exemit puerum.) ut præsens sisteretur ad sacra quæ pro ipsius salute tum aliis diis deabusque fiebant, tum etiam deæ Cuninæ.

Frontemque atque uda labella Infami digito, & lustralibus antè salivis Expiat.) Lustrationes veterum peragebantur circumlatione in orbem, & affricatione, quod περιμάττειν Græci dicunt: eamque vocem pluribus ad Theophrastum exposuimus. Egregius verò hic locus de ritibus quibus recens nati lustrabantur: hinc igitur cognoscimus, infantibus die lustrico suo salivam ad labra & frontem solitam admoveri, (qui mos posteà in Christianorum nominalibus, die sacratissimo videtur mansisse:) idque digito infami: idem & in aliis quibusdam lustrationibus fiebat: salivæ enim inesse vim quandam mirificam existimabant, ut fusè docet Plinius lib XXVIII. cap. IV. alludit eo Athanasius cùm Priscillæ & Montani deliria appellat γραῶν πτύσματα, *anuum sputa*) in tractatu contra omnes hæreses, verùm ad expiationes, ferè non meram adhibebant salivam, sed pulverem sputo turbatum, hoc est, lutum. Petronius: *Mox turbatum sputo pulverem medio sustulit digito, frontemque signavit*: neque heic aliter lustralem salivam interpretor: nam sine luto expiationes non peragebantur: ideo πηλώσεις & καταβορβορώσεις inter genera catharmorum quos superstitiosi homines stultè excogitaverant, ponit Plutarchus: modò autem luto sese inquinabant expiandi peccati gratia: quod apud Aristidem in Sacris dicitur τὸν πηλὸν λαμβάνειν: modò in luto se volutabant, quod πηλοῦσθαι τῷ θεῷ dicebant, & καταβορβοροῦσθαι ritum illum vocabant. Lutum verò quo aniculæ piatrices utebantur, vel sputo proprio conficiebant, diximus, vel è balineorum cellis petebant, auctore Chrysostomo, qui ejus vanitatis meminit in priorem ad Corinthios: ejus verba apponam, ut cum Persianis conferantur: βόρβορον αἱ γυναῖκες ἐν τῷ βαλανείῳ λαμβάνουσαι, τροφοὶ καὶ θεραπαινίδες καὶ τῷ δακτύλῳ χρίουσαι, κατὰ μέτωπον τοῦ παιδίου· solent, ait, nutriculæ aut ancillulæ vel aliæ mulieres luto è bal-

è balneis ſumpto, digito infantem linere : & frontem illius ſignare.

Infami digito.) medio : Petronius : Is verò infamis : neque aliæ res niſi probroſæ porrectione hujus digiti indicabantur. Dio Chryſoſtomus orat. XXXIII. εἴ τις παραγένοιτο εἰς πόλιν ἐν ᾗ πάντες ὅ, τι ἂν δεικνύωσι, τῷ μέσῳ δακτύλῳ δεικνύωσι, ποίαν τινὰ ἡγήσαιτο τὴν πόλιν ταύτην; *(ſi quis in urbem veniret, in qua qui indicarent, vel oſtenderent aliquid, id omnes medio digito oſtenderent, quam, quæſo, putaret illam?)*

Urentes oculos inhibere perita.) faſcinum pueris præſertim ſuis timebant : ſalivam autem ſive lutum eò valere credebant : ſubjicit Joannes Chryſoſtomus verbis modò allatis : τί δὲ ὁ πηλός; ὀφθαλμὸν πονηρὸν ἀποστρέφει, φησὶ, καὶ βασκανίαν καὶ φθόνον: eam ob cauſſam & Cuninæ vota faciebant. Lactantius libro primo : *Cunina infantes in cunis tuetur, ac faſcinum ſubmovet* : amuleta etiam & res turpiculas ideo pueris appendebant.

Tunc manibus quatit.) Expiatio præcedit preces. hæ jam ſequuntur : cùm autem pro infantibus vota faciebant manibus quatere eos ſolebant, quaſi præſentibus diis illos oſtenderent. Homerus de Hectore, Ἰλιάδ. ζ.

Αὐτὰρ ὅγ' ὃν φίλον υἱὸν ἐπεὶ κύσε πῆλέ τε χερσὶν,
Εἶπεν ἐπευξάμενος Διΐ τ' ἄλλοισίν τε θεοῖσι.

quod poëta dixit πῆλαι χερσὶν, *(quatere manibus)* alii ἀνορχάζειν, quod exponitur Heſychio, τὰ παιδία ταῖς χερσὶν ἀναπάλλειν : *(infantes manibus quatere.)* Lycophron βρέφους de votis pro infante ſimiliter loquens :

Σφῷ πατρὶ λάσκει τὰς ἐπηκόους λιτὰς
Σκύμνου πρὸ αἰκάλησιν αὐτοῦ βρέφους.

Spem macram.) Infantem tenellum ac ferme adhuc à partu rubentem : *ſpes* Latinis familiare eſt pro pueritia aut juventute : item pro puero ac juvene. Virgilius, --*nec ſpes jam reſtat Juli.* Seneca apud Tacitum : *Quartus decimus annus eſt, Cæſar, ex quo ſpei tuæ ſum admotus* : ita accipe Auſonii verſum in Parentalibus, qui virum eruditum Eliam Vinetum ad incitas redegit :

Paſtor chare nepos : ſpes cujus certa fuit res.

hoc eſt, qui in juventute talem te præbuiſti qualem ſolet pater optare ut fiat, & ſperare futurum filium ubi maturuerit : Idem in Profeſſoribus :

Herculane qui profectus gremio de noſtro & ſchola
Spem magis quam rem fruendam præbuiſti avunculo.

ſic etiam in Protreptico ad Auſonium nepotem.

Nunc Licini in campos, nunc Craſſi mittit in ædes.) votum pro divitiis : quod quia frequentiſſimum eſt, & omnibus commune, ideo & Perſius & Juvenalis illud cæteris omnibus præpoſuerunt. Latini ſcriptores ad exemplum ditiſſimorum Licinium & Craſſum nominant, ut heic Perſius, & Seneca epiſtola CXX. Vetus interpres fluctuat heic : modò pro ejuſdem hominis nominibus hæc accipiens : quod refellit Seneca apertè diſtinguens in gemino huic loco inter Craſſum & Licinum ſive Licinium : etſi de gente Licinia & Craſſus ille dives fuit. Etiam illud falſum : quod ex aliorum ſententia idem interpres ſubjicit de Licino Auguſti tonſore ac liberto. Noli dubitare per campos Licinii vetuſtum illum intelligi Licinium Stolonem, qui ob poſſeſſa cum filio agri jugera CIↃ. damnatus eſt : ſicut per ædes Craſſi opes denotantur illius Craſſi, quem teſtatur in vita Plutarchus, crebris domorum emtionibus ac venditionibus, ingentes quæſiviſſe ſibi opes.

Hunc optent generum rex & regina.) Votum pro forma & potentia : eſt enim mixtum, ut ferè ſunt hominum cupidates. Juvenalis ſeparatim utrumque hoc caput eſt perſecutus : ſimile quid olim accidit Maximino Juniori, ut refert Capitolinus.

Hunc rapiant.) ſic apud Græcos ἁρπάζειν & συναρπάζειν de re admodum expetita : in vetere Perſii vita, *deripere* eo ſenſu.

Quicquid calcaverat hic roſa fiat.) Votum pro abſoluta omnibus numeris felicitate : quam poëtica circumlocutione exprimit : in prima,

——è manibus illis Naſcentur violæ.

Claudianus in laude Serenæ,

——quocunque per herbam
Reptares fluxere roſæ.——

vide ſi lubet Animad. in Athenæum libro IV. capite XIII. non malè ſcripſeris *heic*, τὸ *fiat* pro naſcatur, ut apud Græcos φύεσθαι pro γεννᾶσθαι.

Aſt ego nutrici non mando vota.) Nutricum præcipuus in alumnos affectus : ſed prudentia quanta ſolet mulierculis ineſſe quibus ne liberalis quidem educatio contigit : fruſtra erat Chryſippus cùm nutrices ſi fieri poſſet ſapientes optabat ; nam omnino fieri haud poteſt. Optabant illæ igitur ſuis alumnis non quæ ſunt verè bona ; ſed quæ videntur ipſis eſſe : hoc vult Perſius : horum parentum vota ſimilia eſſe ſtultarum nutricularum votis malè ſanis. Seneca epiſtola XXXII. *Optaverunt tibi alia parentes tui : ſed ego contra, omnium tibi eorum contemtum opto, quorum illi copiam.* Idem in LX. *Etiamnum optas quod tibi optavit nutrix, aut pædagogus, aut mater. Nondum intelligis quantum mali optaverint* : mox vo-

erat *execrationes parentum* non vota. Atque his verbis tangit poëta insignem illum hominum errorem qui putant rem esse facilem & cuivis notam, scire quid sit à deo petendum. Persius verò cùm negat nutrici se vota mandare, hoc significat. non nisi sapientissimos viros orandi scientiam tenere: quæ erat Stoicorum sententia, ut antè diximus, & Platonis etiam: cujus liber περὶ προσευχῆς eò potissimum spectat, ut difficultatem hujus rei nos doceat.

Negato Juppiter hæc illi, quamvis te albata rogarit) Id significat: hæc vota indigna esse quæ dii exaudiant: quippe ab iis facta, qui intus sordeant, extrinsecus speciem pietatis præ se ferant: *albati*, hoc est, in candida & pura veste ad deos adibant, ut sciunt omnes. Plautus Rudente:

—— *æquius vos erat*
Candidatas venire hostiatasque ad hoc
Fanum: ad istunc modum non venire solet.

Philo Judæus De Caino, λευχειμονοῦντες μὲν εἰς τὰ ἱερὰ βαδίζουσι ἀκηλίδωτας ἐσθῆτας ἀμπεχόμενοι, διάνοιαν δὲ κεκηλιδωμένην ἄχρι τῶν ἀδύτων εἰσάγοντες, οὐκ αἰδοῦνται. (*albis induti vestibus & quæ sint ab omnibus maculis puræ ut templa adeant studiosè observant: at mentem inquinatam vel in ipsa penetralia inferre non verentur.*)

Quamvis te albata rogarit.) videtur alludere ad formulam precum, quæ tantopere laudatur apud Platonem:

Ζεῦ βασιλεῦ τὰ μὲν ἐσθλὰ καὶ εὐχομένοις καὶ ἀνεύκτοις
Ἄμμι δίδου· τὰ δὲ δεινὰ καὶ εὐχομένοις ἀπαλέξειν.
Juppiter ô nobis, taceamus sive precemur,
Da bona: quæ mala sunt errore petentibus arce.

Poscis opem nervis, corpusque fidele senectæ.) Jam agit Persius de genere hominum qui errorem alium in votis errant: cùm ipsi sua sibi vota contraria vitæ ratione destruunt: quod quid est aliud nisi numen irridere? Scitum enim est Græcorum præceptum: sic deos opem esse poscendos, ut interea ab opere manum non amoveas: σὺν χειρὶ γε κινέοντα θεοὺς τὴν τύχην καλεῖν. Timotheus ad ecclesiam catholicam libro primo: *Inconsultissimum ac stultissimum est, id quosdam agere, ut quod affectu ac voto volunt, idipsum re atque actu nolle videantur:* profert sapiens hic duo ejusmodi hominum exempla: prius est illorum, qui valetudinem prosperam petunt à superis, & Bacchanalia interim vivunt: alterum genus est eorum qui opes deos poscunt, cùm ipsi quæsitis non parcant, sed sua in cassum dilapident. Stultitiam hanc hominum fusè persequitur Maximus Tyrius sermone xx.

Poscis opem nervis.) Clemens Alexandrinus Stromatum libro VII. εἶτα πάσχοντες μὲν ὑγίειαν αἰτοῦνται, ὑπερεμπιπλάμενοι δὲ μέχρις ἐκλιθέντες κατὰ τὰς ἑορτὰς νόσους ἐπισπῶνται. (*porro, sibili quidem, sanitatem à Diis poscunt: postea, fissis dictibus ingurgitantes se, & in comessationibus volutantes, morbos attrahunt.*)

Nervis.) robori corporis quod maximè positum in nervorum integritate: inde νευροῦν pro firmari: quod etiam ad animum transferunt. Philo Judæus, νευροῦν τῆς διανοίας dixit in Mosis vita: hujus contrarium apud poëtam est ἀνευροῦν.

Corpusque fidele senectæ.) corpus cui suæ vires permaneant ad senectam usque: dictum eleganter.

Sed grandes patinæ, tuc.) Maximus Tyrius: δεδιότες μὲν νόσους τῶν νοσερῶν οὐκ ἀπέχονται. (*morbos timentes, à morborum caussis non abstinent.*) Laertius de Diogene cane: ἠγανάκτει τε πρὸς τοὺς θύοντας τοῖς θεοῖς ὑπὲρ ὑγιείας, ἐν αὐτῇ δὲ τῇ θυσίᾳ κατὰ τῆς ὑγιείας δειπνοῦσι. patinæ Græcis πατάνια sive βατάνια (*indignabatur ille homines Diis sacrificare pro sanitate: in ipso autem sacrificio contra sanitatem epulari.*) grandes patinæ, quæ Græcus comicus πατάνιον ζωμεύματα. Plautus *patinarum structem.*

Tucetaque crassa) vox Gallica *tucetum* ut adnotant veteres critici: ζωμὸς παχὺς exponitur Græcis magistris: quod firmat vox *crassa*. Arnobius videtur minutalis genus facere, & à verbo tundo vocis originem repetere.

Rem struere exoptas cæso bove.) Alterum exemplum: contraria sunt vota, rem optare struere, hoc est, ἐπαυξάνειν· & armenta sua ire minutum: quod sine divitiarum notabili jactura fieri non potest. Cùm autem sint minuendæ rei sexcenti modi: Persius ejus potissimum impensæ meminit, quæ in sacrificiis versatur, ut duo simul in istis reprehenderet: profusionem partarum jam opum studio novas parandi: & stultam illam opinionem, quasi largitione ista sua deos obstringerent sibi, ut paria secum facerent, ex illa jurisconsultorum formula, do ut des. ita commodissimè & sensim delabitur in sermonem de votis propriè sic dictis, & fœda cum diis nundinatione.

Mercuriumque Arcessis fibra.) jugibus sacrificiis litare tentas Mercurio, ut multus tibi quæstus obveniat vel ex mercimoniis tuis, vel ex studiis & opera forensi, vel ex ruris proventu, aut nescio unde ex inopinato, ejusmodi sunt lucra quæ conciliat Mercurius.

Tot

Tot tibi cùm in flammis junicum omenta liquescant.) cùm tot majores victimas cædas: ut sunt boves, tauri, juvenci, & junices sive δαμάλεις. Etsi autem in honorem deorum mactari victimæ dicebantur: ut plurimum tamen minuta quædam diis adolebant, cætera convivantes absumebant; qua de re plura ad Athenæum libro IV. cap. XI. inter illa minuta fuit omentum. Catullus epigrammate in Gellium,

Omentum in flamma pingue liquefaciens.

loquitur de Persis qui in suis sacrificiis victimam secare in partes, & dividere inter se soliti, animam deo relinquentes: nisi quod τοῦ ἐπίπλου τι μικρὸν τιθέασιν ἐπὶ τὸ πῦρ, inquit Strabo.

Et tamen hic extis & opimo vincere ferto Intendit.) Superstitiosorum errorem his quatuor versibus depingit: hi enim persuasi maxima quæque sacrificia plurimùm apud deos posse: nullis parcebant sumtibus, quo possent eos demereri: quare eveniebat sæpe, ut qui ditescendi studio deos colebant, fœda hac illorum κολακείᾳ ac nundinatione, avitas opes consumerent: ita malè cum iis agitur, qui existimant τοιοῦτον εἶναι τὸ τῶν θεῶν ὡς τι ὑπὸ δώρων παράγεσθαι, οἷον κακὸν τοκιστὴν, *talem esse Deum, ut non aliter ac malus, vel stultus fœnerator, donis ducatur*) ut ait Plato. Hanc vanam & ridiculam persuasionem graphicè ob oculos ponit Persius.

Opimo vincere ferto.) Rectè *ferto*: non *farto*: quod in depravatis codicibus inventum malè tuentur. Catonis de re rustica caput CXXXIV. lege. sed Persius ἁπλῶς pro re diis oblata heic accipit. non pro libo etiam illud falsissimum, χῆνας σιτευτοὺς & altiles alios esse à fartis: non observarant, *farcire* Catoni atque aliis id esse, quod Græcis σιτίζειν aut σιτεύειν.

Nequicquam fundo suspiret nummus in imo.) donec perventum sit ad ultimum ferme arcæ vel loculorum nummum. tunc sera pœnitentia animos istis incessit: frustra: δειλὴ δ' ἐν πυθμένι φειδώ (*sera enim in fundo parsimonia.*) ait Hesiodus; quem noster hoc versu imitatur.

Si tibi craterras argenti.) Aperit jam Persius totius hujus erroris fontem: quod nimirum de diis non aliter isti sentirent quàm ut de hominibus, humanosque illis affectus, ac vitia tribuerent. Qui igitur cupiditate opum arderent, de diis idem existimarunt.

Craterras arg.) Ita scribunt Latini, & formant, *craterra*, *craterræ*: dicunt & crater cum Græcis, quod huic loco non convenit.

Incusaque pingui Auro dona feram.) incudere verbum τοῦ τορέυειν, pro imprimere cudendo. Virgilius, *cratera impressum signis*. Græci ἐμπίεσεν hoc dicunt & ἐμπαίειν, quod planè est incudere, unde ἐμπαιστικὴ τέχνη quæ operibus argenteis signa aurea imprimebat, sicut dicebamus ad Suetonii librum secundum: huc refer Senecæ verba ex epistola quinta: *Non habemus argentum in quod solidi auri cælatura descenderit*: pro malleo ducere simpliciter aliquando usurpatur. Valerius Flaccus libro secundo: *Incusæ sonitum mirabere massæ.*

Sudes.) σπουδαῖος ἂν ὑπὸ χαρᾶς ἱδρώσει: ingens autem gaudium quod ex lucro homo avarus capit, variè auctores exprimunt. M. Tullius in simili loco III. De officiis: *Si dares hanc vim M. Crasso, ut digitorum percussione heres posset scriptus esse, in foro mihi crede saltaret*: Persius sudorem illi tribuit, hoc est, gravem commotionem: quales sunt illæ quas sequitur sudor. Aspasiæ versum in V. Athenæi cum hoc loco componebamus Animadvers. cap. XX.

Κἀγὼ ὅτ' ἤκουσα χαρᾶς ὑπὸ σῶμα λιπαίνω
Ἱδρῶτι. ——

(*Et ego ubi audivi, præ gaudio corpus unxi sudore.*) quam observationem sine caussa quidam conati sunt incrustare. Philo Judæus de Aarone, ἡ ἐλπὶς τὸ αὐχμηρὸν ἀναχαλᾷ καὶ λαμπρύνει τῆς φροντίδος. (*Spes squallorem ex curis contractum relaxat, & abstergit.*

Et pectore lævo Excutiat guttas.) lacrimes præ gaudio: tanta est stultitia tua: malè in aliis libris, *pectore læto*. Virg.

—— *si mens non læva fuisset.*

hoc est, nisi fuissemus stulti. ita heic *pectus lævum*: lacrimæ omnis fere gravioris commotionis comites: nam etiam somnianti fluunt Turno apud poëtam,

—— *ossaque & artum*
Perfudit toto proruptus corpore sudor:

sed ex repentino maximè gaudio lacrimæ manare solitæ, ut passim observant auctores: sequitur in versu Aspasiæ: βλεφάρων δ' ἔρρει πένθος ἐκ ἀέκητι. (*ex oculis autem luctus fluxit ultro vel, non ingratus.*) & alii plurimi, ut apud Suetonium lib. II. cap. LVIII. notabamus. caussam harum lacrimarum explicant philosophi: ut Alexander Trallianus in Problematis: vide Senecam epistola XCIX. & magnum Basilium in commentario Περὶ εὐχαριστίας: docet verò Simplicius in Epictetum, ex contrariis caussis dolore & gaudio, quorum affectuum illo constringimur, hoc relaxamur, eosdem affectus in nobis edi: ὡς τὰ λυπηρῶν καὶ τῆς ἡδίστων.

τ̃ ἰδίαν τὰ αὐτά πως ἔπαθεν. τὰ λυπηρὰ πλήν· τὰ δ' ἰδίᾳ αἰσχρά. quo loco prætermitti lacrimas à Simplicio non oportuit.

Lætari prætrepidum cor.) ita rectè membranæ melius quàm *lætetur*, quid usitatius hoc genere locutionis historicæ per infinitivum? quam poëta elegantiissimè heic usurpavit: vocem *prætrepidum*, vel ut in aliis, *pertrepidum* exposuimus satira 1.

Hinc illud subit, auro s.) *hinc*, id est, quia deos æstimamus vitiis nostris, ut loquitur Seneca: idem philosophus epistola cxv. *Admirationem nobis parentes auri argentique fecerunt; & teneris infusa cupiditas altius sedit crevitque nobiscum. Deinde totus populus in alio discors, in hoc convenit: hoc suspiciunt, hoc suis optant, hoc diis velut rerum humanarum maximum, cum grati videri volunt, consecrant*: similia his Lactantius libri vi. initio.

Auro sacras quod ovato Perducis facies.) quod argento, auro, ac gemmis deos colimus: quod quia in majus voluit poëta extollere, ponit exemplum maximæ impensæ, quæ in hoc genere soleret fieri apud Romanos: quibus fuit moris, ut ex manubiali pecunia viri triumphales dona diis pretiosissima consecrarent; exempla ubique obvia in historia Rom. *aurum ovatum*, quod Ovidius aurum tropæorum appellat illo versu in epistola ad Germanicum lib. ii. de Ponto.

Deque tropæorum quod sol incenderat auro.

Perducis facies.) totas facies, totasque adeo statuas deorum ducis ex auro: *ducere* heic ἐλαύνειν. unde opera χρυσήλατα, ut σφυρήλατα.

Nam fratres inter abenos Somnia p.) Sub exemplo quod dixit explicat planiùs. Nam exempli gratia, inquit: sunt in Apollinis Palatini porticu quinquaginta Ægypti filiorum effigies consecratæ omnes ex ære, & honore pari: verùm si persuasum alicui fuerit, se veriorem δι' ἐγκοιμήσεως μαντικὴν (*per incubationem divinationem*:) esse adeptum, cum his vota faceret, potius quàm illis: is hos quos sibi propitios credit, instituet κολακικῷ & singulari honore præ cæteris afficere, atque auro colere: barbam igitur auream illis curabit apponi, & donaria pretiosa appendi. Quare verum apparet quod diximus: ita nos cum diis agere, ut cum hominibus: salutem medici diligentia partam, cùm grati esse volumus, auro pensamus: idem erga deos quoque fit: hæc sententia hujus loci.

Fratres inter abenos.) Non possunt de Castore & Polluce hæc accipi: apparet enim de pluribus loqui poëtam, quàm de duobus: qui de simulacris deorum in Pantheo accipiunt, & ad tertium caput nos rejiciunt libri xxxiv. Plinii, ludunt suos lectores. Acronem igitur sequamur, & ejus interpretationem, quæ apud veterem scholiasten.

Somnia pituita qui purgatissima mittunt.) In somnis curationes indicare varios deos aut heroas, credidit vetustas: etsi præcipuè Apollinis, atque Æsculapii illæ partes credebantur esse à Græcis & Romanis: posteà verò gliscente superstitione Ægyptiaca, Isis & Osiris ac Serapis eandem vim habere existimati sunt: nec solùm isti, sed etiam Ægypti filii hi quinquaginta, si Acroni credimus, *somnia mittere* dixit, pro θεραπείας δι' ὀνειράτων· (*curationes per somnia*) & ut loquitur in Sacris Aristides, ὄψεις τ̃ ὀνειράτων, (*visiones somniorum*:) quæ cujusmodi fuerint, nusquam discas melius, quàm ex illis nugacissimis libris, magni alioquin scriptoris: *somnia* autem *pituita purgatissima* appellat figuratè illa quorum fides certior in sanando & efficacia major: per *somnia* enim sive insomnia, intelligit præmonstratas curationes ac θεραπείας.

Præcipui sunto:) præcipuo honore coluntor illi: sic tu tecum statuis ii gratus es.

Sitque illis aurea barba.) nec solùm honore verborum eos ducis esse colendos: sed etiam ornandos pecunia tua. Videntur aureas barbas diis de se bene meritis apposuisse: quod & hic locus, & illa de Dionysio tyranno historia quam suprà tetigimus confirmat. Quare iis potissimum diis à quibus plurima sperabant, aut quorum potestatem maximam putabant, auream barbam tribuebant, ut Jovi, quod testatur Sueton. in Caligula cap. lii.

Aurum vasa Numæ, Saturniaque impulit æra.) Ex hac perversa hominum opinione illud secutum est, ut frugalitas veterum in cultu deorum, locum jam nullum habeat; sed contrà in templis auro & argento omnia niteant.

Vasa Numæ.) vasa fictilia, cujusmodi erant quibus olim Numa ceremoniarum primus auctor Rom. uti instituit: etsi dici potest, seculi eam λιτὴν fuisse non hominum: de capeduncul is & urnulis fictilibus Numæ, Cicero & alii.

Saturniaque impulit æra.) æra in quibus veteris pop. Ro. opes etiam publicæ erant positæ: alludit ad ærarium quod in æde Saturni: unde è re dictum fuit ærarium: alioquin omnia antiqua dicuntur κρόνια, & Saturnia; *impulit* loco dejecit & contemni fecit, ut rectè expositum in Bongarsianis membranis.

Vesta-

Vestalesque urnas.) urnis aquam necessariam ad sacra Vestales gestabant: ut de Tarpeii filia notum, quæ arcem Sabinis prodidit.

Tuscum fictile.) An quia ex Etruriæ figulinis Romam afferretur? puta Areto: Antidamus in moralibus, *quis averruncassit tam Aretinas hominum mentes?* Fulgentius exponit, testeas, vel argillaceas. An eo respicit, quod pleraque ad religionem spectantia habuerunt Romani ab Etruscis?

O curvæ in terris animæ, cælestium inanes!) Potest hic versus & cum sequentibus jungi: sed præstat esse epiphonema, præcedentibus verbis subjectum: appositissimè illud quidem, & meritissimè: quid enim stultius aut improbius, quàm propria vitia in deum transferre? jure igitur exclamat Persius, ignorantiam Dei suis hominibus exprobrans, & rerum divinarum. Est autem exacta vituperatio per ἄρσιν & θέσιν, (*ablationem & positionem:*) ut præcipiunt rhetores. ἄρσις est, *cælestium inanes*, θέσις, *ô curvæ in terris animæ*, πρωθύστερως (*ordine præpostero*) enim posuit. Simillimum huic est illud in Evangelio à Domino pronuntiatum. σκάνδαλόν μου εἶ. ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων. (*scandalum es mihi, quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum.*) ut quidem illum locum Theophylactus interpretatur: sententiam verò hujus versus aliter extulit Lactantius libro VI. cap. primo. *Homines*, inquit, *nihil sapiunt nisi terram: bonaque & mala solius corporis sensu & voluptate perpendunt. Hujus arbitrio ut religionem ponderant, sic totius vitæ suæ acta disponunt*: idem politissimus scriptor lib. II. capite II. hunc Persii locum affert, & cùm eo loco, tum etiam alibi multa in hanc sententiam disputat.

Curvæ in terris animæ.) Beatus pater Chrysostomus concione XXI. in eam ad Ephesios: μέχρι τινὸς ἐσμὲν σάρκες; μέχρι τινὸς ἐπὶ τῆς γῆς κείμεθα; (*quamdiu sumus carnes: quamdiu terræ affixi propendemus.*) & sæpius χαμαιπετεῖς ac χαμαιζήλους, & τοὺς ἐν τῇ γῇ κατακλεισθέντας homines eandem ob caussam vocant Græci patres: *in terris* autem membranæ omnes, non *in terras*, idque est ἐμπεπηγότες qui non solum terram spectant, sed in illa toti hærent: ne minimum quidem attollentes se supra humum: apud Lactantium tamen est *in terras*.

Cælestium inanes.) Inanes ejus cognitionis ac scientiæ, quæ docet quid sit Deus, & quomodo adoretur, atque oretur rite: verum enimverò hujus scientiæ non multo majorem quàm reliqui habuit notitiam Persius, aut omnino quisquam mortalium, quem non recreasset qui creaverat, refecisset qui fecerat, ut ait Augustinus.

Quid juvat hoc, templis nostros immittere mores.) Epiphonemati subjicit increpationem: semper autem sibi similis noster philosophus: quem ante docuimus omnia dicta factaque hominum ad finem suum exigere: ita heic objurgationem suam ab eo capite derivat: stultos esse probans qui frustra diis pretiosa dona offerant, qui divitiis nec capiantur neque utantur: *quid juvat?* id est, in quem finem hoc facimus, quod corruptelam morum nostrorum inferimus in res religionis? nam quia luxuria & avaritia animos nostros occupant, ideo sic erga deos nos gerimus, quasi & illi essent luxuriosi & avari: præclare Arbiter. *Ipse senatus recti bonique præceptor, mille pondo auri Capitolio promittere solet: & ne quis dubitet pecuniam concupiscere, Jovem quoque pecunia exorat.*

Et bona diis ex hac scelerata ducere pulpa.) καὶ ἐκ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας δοκιμάζειν τὰ τοῖς θεοῖς ἀγαθὰ καὶ καλὰ νόμιμα: *bona diis ducere*: valet ducere atque existimare illa diis esse grata, quæ sceleratæ huic pulpæ sint grata. Bona sunt alia aliis: nam verbi gratia, hominibus multa non sunt bona, quæ alii animantium generi sint bona ac grata: nec quod uni bonum, statim & alteri: errant igitur qui bona & grata numini censent, quæ vident judicio hominum esse bona: quid illi, qui non sani hominis, sed vitiis corrupti judicio comprobata bona, putant Deo placere? *pulpa* est caro sine ossibus: à palpitando dicta: mollis enim est ac tremula: heic pro carne accipitur & toto corpore, quod mollitie ac luxu diffluit: planè sicut in sacris libris *caro* solet poni: & Chrysostomus paullò antè μέχρι τινὸς ἐσμὲν σάρκες; ex sic capitur heic, ut cùm dicimus, *ex tuis moribus de meis judicas*: est igitur, *ex hac scelerata pulpa*, judicium sequentes carnis: sive quod dictant luxuria & avaritia quibus servimus: *sceleratam* vocat autem *pulpam*, id est, carnem, quia per flagitia ac scelera voluptuarii solent ei gratificari.

Hæc sibi corrupto casiam dissolvit olivo.) Quod modò dixit, frustra ad deos luxuriæ instrumenta transferri: id septem sequentibus versibus tractat uberius: comparans inter se luxuriam quæ ab hominibus in habitu ac cultu usurpatur: cùm illa quæ in cultu deorum: utramque pronuntiat vitiosam: sed hanc eò magis quod dii quorum caussa aurum, argentum, gemmæ & similia parantur, illis nullo modo utuntur: cùm

cum homines contra in usum suum illa vertant, & voluptatem magnam ex iisdem rebus capiant. Quia autem mulieribus non viris cultus pretiosus convenit: ideo de illis loquitur, non de viris. Omnia autem quorum meminit communia erant utrique luxuriæ generi: nam & ad deorum cultum ornatumque illa usurpabantur, unguenta, purpura, gemmæ, aurum.

Corrupto olivo,) unguentum curat conficiendum è casia præsertim nigra, pretiosissimum. omnia autem unguenta fiunt mixto olivo: nam oleum est materia apta suscipiendis odoribus servandisque: itaque in oleum transferuntur ab unguentariis: rectè autem *corrupto*: quicquid enim desinit illud esse quod fuit, corrumpi dicitur: olim Lacedæmonii cùm unguentarios urbe pellerent, criminis loco objecerunt, *quod oleum disperderent*: ergo etiam mixtiones quales fiunt à myrepsis & pictoribus sunt φθορεῖ. neque aliter pictores loquebantur ut usurpat Plutarchus in VIII. Sympos. sic μιαίνειν dixerunt pro μιγνύειν, & μίανσις, pro mistione, ut disputant Plutarchus idem ac Porphyrius: & ita doctissimus Persius, sequente versu, *vitiato murice.*

Et Calabrum coxit vitiato murice vellus.) lanam Tarentinam coquendo infecit liquore è conchylio muricis.

Hac baccam concha rasisse.) Est alia quæ jubeat sibi margaritas quæri. *baccam concha radere* est τὸ μαργαρίτην χωρίζειν ἀπὸ τοῦ κόγχου, (*baccam separare à conchâ:*) ut loquitur Græcus scriptor apud Athenæum libro III. margaritam vocat *baccam*, Virgilium imitatus. Plinius *nucleum* dixit. ut observabamus alibi: infimæ Latinitatis auctores *perulos*, quod nomen idioma nostrum servavit; extat apud veterem interpretem Horatii.

Et stringere venas Ferventis massa crudo de pulvere jussit.) jussit conflari in unam massam crudum pulverem è venis terræ, sive fodinis auri vel argenti, non potest dubitari quin de auro & argento sentiat Persius: quare voce *stringere* est abusus: nam illi propriè in solo ferro locus est, ut disertè Plinius observat libro XXXIV. cap. XIV. ferri autem quis usus in muliercularum mundo? *Stringere* est malleo tundere ita ut eliciantur stricta, hoc est, ἀπορρῶγες: sed in arte metallica est συλλιπαίνειν, ut dicebamus ad librum V. Strabonis: hoc est, terram unde fit ferrum conflare in naturam ferri: quod fit coquendo in fornace: inde stricturæ ferri apud Virgilium: & illæ quæ sic propriè dicuntur, de quibus Plinius: aurum quoque, sive in ramentis collectum, sive in globis aut ballucis inventum, in massam conflatur in fornace: *stringi* tamen non dicitur, quod sciam Latinis scriptoribus, *crudum pulverem* vocat ramenta, aut terram in fornace nondum coctam.

Peccat & hac peccat.) etiam illa luxuria qua homines in cultu suo utuntur vitium est, & peccatum.

Vitio tamen utitur.) sed id peccatum eo minus est, quia est aliquis saltem usus hominibus earum rerum: hæc quidem sententia defendi potest: certum tamen, τῆς τρυφῆς non necessitatem aut utilitatem, sed voluptatem & delicias spectare, cùm auro & gemmis & cæteris id genus sese exornant: itaque non utuntur illis, sed fruuntur: quare *utitur* heic accipio pro fruitur. Sic & Seneca in III. De ira, pejorem esse iram quàm luxuriam eo probat, quod luxuria sua voluptate fruatur.

At vos Dicite pontif.) atqui in rebus sacris neque ullus usus est auri & gemmarum: nec existimare debemus de diis tam malè, ut putemus illos oblectari more hominum cultu sumtuoso ac delicato. Rectè autem pontifices compellat, penes quos omnium sacrorum cura, & à quibus sacerdotum omnium collegia pendebant.

In sancto quid facit aurum?) ita membranæ omnes; apud Lampridium in Alexandro, *in sanctis*: alii codices, *in sacro*: quod postremum sequor potius: nam *sacrum* est res deo sacra; unde est apud Plautum, *sacro manus admoliri*: & ita apud M. Tullium. Porrò etiam qui solo naturæ ductu Deum norant, ἀνενδεῆ ac rei nullius indigentem illum esse sciverunt, omnis ætas & natio: non solùm Judæi, qui propterea שדי Deum OPT. MAX. dixerunt. Sacrificia igitur & dona diis offerenda, verè docent etiam philosophi, non quasi illis egeant: sed quia suum erga numen affectum qui sacrificat, aut dona appendit, palàm facit. Dio Chrysostomus in Rhodiaca: κἂν στέψῃ τις τοὺς θεοὺς, κἂν θυμιάσῃ μόνον, κἂν προσεύξηται, μεθ᾽ ἧς δεῖ γε προσηκούσης διαθέσεως, οὐδὲν ἔλαττον πεποίηκεν· οὐδὲ γὰρ δεῖται τῶν τοιούτων ἴσως οὐδενὸς ὁ Θεός. οἷον ἀγαλμάτων ἢ θυσιῶν· ἄλλως δὲ οὐ μάτην γίνεται ταῦτα, τὴν προθυμίαν ἡμῶν καὶ τὴν διάθεσιν ἐμφαινόντων πρὸς αὐτούς. Aurum verò adeo sanctimoniam nullam adjicit rebus Deo consecratis, ut contrà, templa quædam vetustas habuerit, in quæ aurum inferre erat nefas: itaque ædem ingressuri, aurum ponebant, inquit Plutarchus in Politicis præceptis.

Nempe hoc quod Veneri donatæ à virgine pupæ.) hoc

hoc est, nihil: veruntamen non omnino nihil: nam affectus & venerationis magnitudinem pretium rei consecratæ indicat. Pupæ à virginibus pubertatem consecutis aut nupturis Veneri solitæ dicari, ut ab ephebis bullæ: quia in omni mutatione, insignia vel instrumenta vitæ anteactæ diis consecrare moris erat. Horatius:

——— Veianius armis

Herculis ad postem fixis, latet abditus agro.

idem alibi:

——— donasset jamne catenam.

Ex voto Laribus quærebat. ———

sic zonam virginalem nupturæ suspendebant: & multa testimonia. *Pupa* est πλαγγών, unde *plangunculа* apud Ciceronem ad Atticum. Has icunculas coroplathi è gypso conficiebant in gratiam puerorum. ἀνδρειαντίσκια vocabant Græci. sed usitatius κόρας. Dio Chrysostomus in Rhodiaca: ὁμοίως δήλονότι τοῖς ἀνδριάντας, ὥσπερ οἱ τὰς κόρας ταύτας ὠνούμενοι τοῖς παισίν. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι διδόασιν ὅπως ὧσι λυπῆσθαι μετ' ὀλίγον συντρίψαντα· vetus scholium: κόρας τὰ παρὰ τὸ κηροπλαστεῖν λέγεται γύψινα πλαστέρματα ἀνδρειαντίσκια. sic Lactantius hunc Persii locum tractans lib. II. cap. IV. imagines & statuas deorum nihil aliud esse ait, quàm *grandes pupas.* illum locum vide.

Quin damus id superis.) Præcipiendi duplex via: nam aut ostenditur vitium & vetatur: aut indicatur quod rectum est, & jubetur. Hac ratione totam Dei legem, hoc est, Mosem & prophetas tribuerunt magistri Judæorum in classeis duas, præcepta negantia vel vetantia: & affirmantia sive præcipientia: ipsi appellant מצות לא תעשה & מצות עשה. Utrumque genus præceptorum complexus est Persius hac satira sua: cujus priora omnia sunt ἐλεγκτικά: nam vitium ut πολλαχῶς est ac πολυειδές, (*multiplex & multiforme:*) ita multis refutari opus habet: verum & rectum simplex est, & quod paucis verbis expediri queat: quinque igitur extremis his versibus quid super proposita quæstione sentiendum sit, breviter simul ac graviter explicat. Summa est: Deum in accipiendis sacrificiis ac donis, non rem oblatam attendere: sed offerentis animum: qui si justus sanctusque sit, gratum esse quod offeratur, quicquid illud tandem sit, licet minimum, aut minimo minus, eadem Socratis apud Platonem doctrina, sub finem libri De votis: δεινὸν ἂν εἴη, inquit, εἰ πρὸς τὰ δῶρα καὶ τὰς θυσίας ἀποβλέπουσιν ἡμῶν οἱ θεοί, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὴν ψυχὴν ἄν τις ὅσιος καὶ δίκαιος τυγχάνῃ. (*mirum sit & grave, si Dii dona & sacrificia nostra, ac non potius animum, utrum sanctus sit & justus, respicerent.*)

De magna quod dare lance Non possit magni Messalæ lippa propago.) quod nullis opibus parabile est, animum rectum & ὅσιον, (*pium.*) Virtus & pietas doceri possunt, auro redimi nequeunt: alludit ad morem libationum in patellam, quæ fiebant in mensa, de iis quæ erant apposita: de quo more alibi diximus, & plura alii. Simul innuit poëta his verbis, rarò & vix ac ne vix quidem fieri, ut mens recta ac pia, in magnis opibus servetur: quod in Evangelio suo aliis verbis pronuntiat Dominus, Matthæi X. & Lucæ XVIII.

Magni Messalæ lippa propago.) quivis ex istis qui sola majorum nobilitate tument, cùm sint ipsi vitiis operti: de M. Valerio Corvino Messala, qui olim inter cæteros proscriptus, postea singulari fato amicitia Augusti floruit, plena sunt veterum monimenta: ejus filius videtur heic tangi, qui proverbio fidem fecerit, ἡρώων παῖδες λῶβαι. Vetus interpres paullò aliter, quem lege. Messala pro nobili & divite quovis poni solet à poëtis. Martialis:

Marmora Messalæ findit caprificus.

Compositum jus fasque animi.) Virtutem omnibus suis numeris absolutam hac periphrasi expressit: notissimum est, jus ad officia inter homines referri: fas verò ad pietatem erga deum. *animi* præferunt membranæ nostræ, non *animo*, ut in aliis libris *compositum jus fasque animi* appellat, animum bene comparatum ad omnia divina humanaque jura. τὸ δίκαιον τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ θεῖα τε καὶ ἀνθρώπινα δίκαια. *compositum* verò intellige ex Stoicorum disciplina & mente Persii ad naturæ legem: id enim Stoicis est examen omnium virtutum, ut quibus finis ille ultimus quo omnia referantur, sit, convenienter naturæ vitam instituere.

Sanctosque recessus Mentis.) sic μυχοὺς διανοίας & ἄδυτα Græci. D. Paulus τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων. (*occulta hominum.* Rom II. v. 16.) Philo Judæus in libro, Deum mutari non posse: de vera purificatione eorum locutus, qui ad deos adeunt: ὁ δὲ μὴ τοῦτον, inquit, δυσκάθαρτος ἂν ἀφιστάσθω· λέληθε γὰρ οὐδένα τὸν τὰ ἐν μυχοῖς τῆς διανοίας ὁρῶντα καὶ τοῖς ἀδύτοις αὐτῆς ἐμπεριπατοῦντα. (*cui hæc desunt, ut qui facilè purgari nequeat, procul esto: fieri enim non potest ut illum lateat; cui patent imi recessus cordis. & qui abditissima ejus penetralia oculis suis tanquam pedibus perambulat.*) sic etiam ταμιεῖα διανοίας dixit Chrysostomus, sed diverso sensu in quarta ad populum Antiochenum, & ta-

ταμιεῖα ψυχῆς, quinta in Matthæum: κόλπον ψυχῆς Athanasius, ut Persius in v. *sinuosum pectus*. τὸ ἀδιαφόρητον τὸν ἐνδιάθετον Gregorius Nyssenus.

Et incoctum generoso pectus honesto.) & animum imbutum honestate generosa; *honestum*, ἰδιωτικῶς pro ipsa virtute: sic illi τὸ καλόν. *pectus* nusquam non poëtis est animus: *incoctum pectus* dixit: animum non leviter tinctum colore virtutis, sed perfectè. & ut Græci dicunt εἰς βάθος ac δευσοποιῷ βαφῇ quod miro loquendi genere philosophi Græci, ac patres exprimere solent, cùm dicunt oportere συμπεπτοῦσθαι τοῖς καλοῖς· *incoquere* verbum est tinctorum, de dibaphis & saturioribus coloribus. Virgilius:

Vellera mutantur Tyrios incocta rubores.

idem ac recoquere, ut in istis Senecæ: *quemadmodum lana quosdam colores semel ducit, quosdam nisi sæpius macerata & recocta non perbibit: sic alias disciplinas ingenia cùm accepere, protinus præstant: hæc nisi altè descendit, & diu sedit, animum non coloravit, sed infecit: nihil ex his quæ promiserat præstat:* intelligit igitur Persius constantem sibi atque immutabilem virtutem: eodem loquendi genere utitur Antoninus in tertio eorum quos de se scripsit: ubi sapientem & eum qui aperto vivat voto, appellat, πάσης ἀμιάντον ἡδονῆς, ἀθλητὴν ἄθλου τοῦ μεγίστου, τοῦ ὑπὸ μηδενὸς πάθους καταβληθῆναι, δικαιοσύνῃ βεβαμμένον εἰς βάθος· (*inscium omnis malitiæ; certatorem maximi certaminis, ne scilicet ullus eum prosternat affectus; altè tinctum vel incoctum justitiâ*) vides idem planè loquendi genus: nam βεβαμμένον εἰς βάθος est *incoctum*: sic apud Plutarchum διὰ βάθους ἐμπεφυκέναι τοῖς φρονητοῖς λόγοις, in libro de contrarietatibus Stoicorum: vim hujus verbi *incoctum* ut exprimeret Lactantius, libro sexto, cap. II. Persii verbis vocem *naturalis* adjecit, quam perperam acceperunt nonnulli: sic ille: *Sentiebat videlicet non carne opus esse, ad placandam cœlestem majestatem, sed mente sancta & justa, & pectore, ut ipse ait, quod naturali sit honestato generosum:* ideo autem illa vox inserta, quia naturalia firmissimè hærent: ut nativi colores & similia: nisi tamen *honestatem naturalem* appellavit Lactantius ad dogma Stoicum respiciens, de quo paullò antè dicebamus; huic βαφῇ quæ nunquam remittit, contraria est ἐπιβαφή, ex eadem tinctorum officina vox petita, quam alibi explicamus: ἀρετῆς ὑπογραφὴν sive σχῆμα Quintilianus ita expressit in decima institutione: *non sufficit imaginem virtutis effingere, & solam ut sic dixerim cutem, vel potius illas Epicuri figuras quas è summis corporibus dicit effluere*, hæ sunt quas Epictetus apud Arrianum libro III. capite XV. vocat κηρίνας ὑπολήψεις: cùm virtutem leviter sectamur faciles mutari & refingi instar ceræ: cui contrarium est apud eundem τὸ πηγνύναι τὸ δόγμα: quod dixit Seneca *in medullas immittere*, in aureo libello De tranquillitate animæ: *generosum* dixit *honestum*, quia vera pietas generosa est, bonæ spei plena, & ut ante dicebamus ex Marco Antonino, ἐλεύθερος· contra superstitio meticulosa, & in humum dejecta: quare Plato superstitionem esse disputat, non θεραπείαν numinis, sed κολακείαν: cui vitio proprium τὸ ταπεινόν, quod generoso animo repugnat.

Hæc cedo ut admoveam templis, & farre litabo.) Hoc, inquit, est quod Deus spectat in sacrificiis, non magnitudinem impensæ: jam diximus, & Platonis ejusdem cum hac satira disputationem, ita concludi. Porphyrius, Περὶ ἀποχῆς, libro II. Τὸ δαιμόνιον, inquit, μᾶλλον πρὸς τὸ τῶν θυόντων ἦθος ἢ πρὸς τὸ τῶν θυομένων πλῆθος βλέπει· *animum sacrificantium, non numerum eorum quæ sacrificantur spectat Deus.* Laberius: *Puras Deus non plenas aspicit manus:* apud Hieroclem extat ille versus sub Dei persona, sane egregius:

> Εὐσεβέσιν βροτῶν χάνδανε τῶν ὅσιον Ὀλύμπου.
>
> (*Piis mortalium non obiector minus quàm olympo; vel, cælo.*)

Et farre litabo.) ὀλαῖς καλλιερῶν· eadem mens veteris oraculi apud eundem Hieroclem,

> Ἀλλά μοι ἅδε χόνδρος ἀγακλύτου Ἑρμιονῆος.
>
> (*Mihi verò grumus ab inclyto Hermione oblatus perplacuit.*)

Dio Crysostomus in XIII. ὅσῳ δὲ εὐσεβέστεροι ὑμῖν γένησθε, τοσούτῳ ἐλάττων ἔσται παρ' ὑμῖν ὁ λιβανωτὸς καὶ τὰ θυμιάματα, καὶ τὰ στεφανώματα, καὶ θύσετε ἐλάττους θυσίας, καὶ ἀπ' ἐλάττονος δαπάνης· (*quantò pietatis erga Deos studiosiores, sanctioresque facti fueritis, tanto minus apud vos thuris erit, & thymiamatum ac fertorum, & sacrificabitis pauciores victimas, minoribusque impendiis.*)

AD

AD SATIRAM TERTIAM.

DUAS satiras de studiis fecit Persius, primam & tertiam: sed non tamen argumento eodem: nam illa in viros τελείως (*ætatis integræ*) invehebatur, qui poëtica aut oratoria facultate vel malè uterentur, vel in malum finem: hæc juventutem alloquitur, quæ studia literarum atque imprimis philosophiæ negligenter tractabat, aut etiam contemtui habebat: in illa acrem censorem agebat Persius: heic paullò vehementiorem præceptorem. Stoici inquam philosophi personam sustinet poëta in hoc præstantissimo carmine: qui juvenes Romanos nobilitate atque opibus florentes quà objurgat, quà hortatur, confirmatque in suscepto philosophiæ studio: ad hæc enim duo capita referri universa debet satira. Principio mollitiem eorum arguit & desidiam, quod non nisi ægrè & alto jam sole è stratis surgerent, ac de libris cogitare inciperent: deinde quod illibenter ac segniter in studiis versarentur, eorum ἀπραγμοσύνην (*lentitudinem*) castigat & inanes prætextus irridet, quibus uti moris erat plerisque studiosorum in scholis, ne pensum implerent suum. Ac quoniam quo quisque juvenum erat nobilior aut majoribus innutritus opibus, eò difficilius ad Græcanicas disciplinas animum appellebat, ideo cum istis præcipuè agit: poëta frustra illos aut divitiis aut gloriæ majorum suorum incumbere, si interea more discincti nattæ viverent, hoc est, vilissimi cujusque ex ima plebe: quin horum conditionem longe meliorem esse, quod liberali institutione destituti, sic in sordibus vitiorum volutarentur, ut infelicitatis suæ nullum haberent sensum: illos verò ad magna natos, & institutos honestè cura parentum ac diligentia philosophorum quibus essent traditi, nisi hac ætate proficerent, seram pœnitentiam cum magno animi cruciatu olim acturos. Quia autem multi Romanorum procerum fuêre, qui liberos suos non curarent philosophiæ præceptis imbuendos: ne horum exemplum discipulis suis noceret, it obviam Stoicus hic, & illos quidem juvenes excusationem mereri ait, si philosophiam, cujus nullum gustum accepissent unquam, floccifacerent: ipsos verò omni vituperatione dignissimos fore, si post agnitam sapientiæ præstantiam, segnes in ejus studio atque amore se præberent. Heic igitur ad capessenda philosophiæ studia magna contentione eos hortatur: divinis planè versibus totius moralis doctrinæ summam complectens: ut vel ex paucis illis verbis, disciplinæ illius excellentia atque utilitas, vel potius necessitas ad vitam bene instituendam, ac beatè tranquilleque agendam, posset intelligi. Postremò quia plurimi semper Romæ fuerunt qui philosophiam aspernarentur, & Græculos vocarent illius studiosos, stultitiam istorum exagitat hic doctor: ostenditque non magis eorum rationem esse habendam, quàm alicujus ægroti, qui animi vitio medicum curare tentantem extruderet, ac minis convitiisque exciperet: quippe, medicinam corporis sanitatem polliceri: quam interdum ægroti respuant: philosophiam animi morbis mederi. quo nihil magis abominentur vitiosi. Hæc est pulcerrimæ hujus diatribæ (sic enim jure appellaverim) summa: quam non bene animo conceperant, qui titulum illi hunc præscripserant: quem multi etiam veteres codices servant: INCREPATIO DESIDIÆ: nec melius vetustæ Bongarsii membranæ, quæ titulum hunc exhibent: IN LUXURIAM ET VITIA DIVITUM: quæ verba è scholiis antiquis petita sunt: ubi legimus, *hanc satiram è Lucilii libro quarto esse translatam, castigantis luxuriam divitum & vitia*: verum est Lucilium libro Satirarum suarum quarto in luxuriam divitum & vitia esse invectum: apparet enim manifestò hodieque è pau-

pauculis fragmentis quæ supersunt: sed viros & convivatores intempestivos ac temulentos, aut alio luxuriæ genere peccantes secuit eo libro Lucilius: non juventutem Musarum & Sophiæ sacris operatam, ad quam propriè satira hæc spectat: illud è libro tertio ejusdem poëtæ non alienum à principio satiræ hujus. *E somno pueros cum mane expergitus clamo.*

NEMPE *hac assiduè.*) Familiare est satiricis poëtis, ut ex abrupto ordiantur, & molles aditus ad susceptum argumentum spernant, quos alii plerunque scriptores studiosè sectantur: multa igitur diligentia lectoris veniunt supplenda: imprimis autem, quis loquatur: ferè enim dramatica sunt eorum scripta: heic ergo inducitur philosophus juvenes sibi in disciplinam datos excitans, & post longam patientiam irascens illis, quòd seriùs pro suo more surgerent: errarunt veteres interpretes illi qui pædagogi verba hæc esse putabant: non enim de iis in hac satira agitur, qui in pueritia primas literas sub prædagogo discerent: sed de illis, qui opera philosophi studiis philosophiæ imbuebantur. Ac Romæ quidem magnates soliti philosophos domi alere, quorum privata cura liberi ipsorum instituebantur: Athenis verò aut Rhodi, aut quocunque aliò studiorum caussa mittebantur juvenes, apud philosophos ferè divertebant.

Jam clarum mane fenestras Intrant.) jam fugit optima diei pars: quam rectè prisci ὀνοματοθέται (*nominum impositores*) mane vocarunt. Lege Senecam epistola CIX. & in De brevitate vitæ. Quare apud Romanos ludi literarum aperiebantur prima luce. Juvenalis in septima:

Dummodo non pereat mediæ quod noctis ab hora
Sedisti. ——

Est verò *clarum mane*, sol altus, clarior factus & ἀθολώτερος discussis nubibus, quæ ferè orientem obumbrant.

Et angustas extendit lumine rimas.) hypallage: non enim rimæ extenduntur, aut dilatantur, quod ineptè quidam scribunt: sed lumen extenditur transmittente Sole radios suos per rimas.

Stertimus.) hoc est, vos juvenes stertitis: sed apta objurgationibus prima persona: sic mox, *Tunc querimur*: multis autem etiam viris familiare hoc vitium Romæ. Seneca epistola CXXII. *Turpis qui alto sole semisomnus jacet: cujus vigilia medio die incipit: & adhuc multis hoc antelucanum est.*

Indomitum quod despumare falernum Sufficiat.) facitis sobrii quod ebrios deceat, quibus edormienda est crapula pridiana convivii tempestivi. *quod* hoc est adeo longum tempus, quod sufficiat coquendo quamvis duro vino: quod propterea *indomitum* poëtis solet vocari, ut Virgilio, Lucano, Persio: *despumare* heic valet transmittere è ventriculo vinum, ubi despumarit spatio temporis tandem concoctum.

Quintâ dum linea tangitur umbrâ.) hoc est, quinta in solario linea tangitur umbra gnomonis, & instare jam indicat meridiem. Ad quintam lineam negotia curabant: Martialis,

In quintam varios extendit Roma labores.

quinta prandere multis consuetum. Ausonius in Ephemeride:

Sosia prandendum est: quartam jam totus in horam
Sol calet: ad quintam flectitur umbra notam.

alii cùm à prima ad quintam tempus omne in studiis impendissent, ea hora corpus curare in xystis aut cryptoporticibus incipiebant: ut de se testatur Plinius libro nono, epistola ad Fuscum.

En quid agis.) id est, agitis: plures enim alloquitur: numeri enallage, Pindaro & aliis poëtis translatitia: in Persio verò mira: τὸ *En* servit indignationi, ut docet ad Terentium Donatus.

Siccas insana canicula messes Jamdudum coquit.) non ipsum quidem canis sydus, sed Sol potius coquit messes & æstu omnia adurens, rabiem canibus immittit: verùm sequuntur poëtæ vulgi errorem hunc, ex eo natum, quod Sole Cancri signum peragente, canicula oritur: non igitur caussa intensioris caloris est Sirius, verùm signum solummodo: quare melius Homerus de eo sidere κακὸν δέ τε σῆμα τέτυκται· quàm ejus posteri qui magno consensu τὸ δὲ κυνὸς ἄστρον παραίτιον τῆς τῶν καυμάτων ἐπιτάσεως pronuntiarunt: quem errorem prolixè confutat Geminus in sua Isagoge εἰς τὰ φαινόμενα.

Et patula pecus omne sub ulmo est.) rustica meridiei descriptio. Virgilius:

Nunc etiam pecudes umbras & frigora captant.

Unus ait comitum.) restituimus heic veram interpunctionem, quæ in omnibus libris, credo, depravata, interpretibus fuit fraudi: quia enim τελεία στιγμὴ in fine superioris versus posita non erat, ad præcedentia hæc retulerunt: & unum comitum putarunt dici Persio, philosophum qui superioribus verbis discipulos suos stertentes increpuit: qui magnus est error: nam *comites* heic sunt condiscipuli: falluntur nimis qui ad philosophos referunt quos proceres Ro. in suo comitatu soliti erant habere.

Ver-

Verumne? itane?) mire ἦθος exprimit: nam stupet iste quod audit de alto jam sole: quasi tum primum, necunquam antè ipsi contigisset. atqui dicit magister, *Nempe hæc assidue*: ergo addit *ocyus adsit* &c. quasi paratus jacturam temporis diligentia sarcire.

Ocyus adsit Huc aliquis: nemon'?) Et heic mores delicatæ juventutis pulcerrimè exprimit. cùm jubet advenire aliquem, neque nomine designat, plures sibi famulos innuit: cujus vanitatis habes exempla apud Athenæum: quod autem statim irascitur, facit quod delicatuli solent.

Turgescit vitrea bilis.) irascitur. M. Tullius ex Homero,

Corque meum penitus turgescit tristibus iris.

Græci uno verbo ὀργᾷν. Stoici iracundiam definiunt, iram turgescentem. χόλος ἐστὶν ὀργὴ οἰδοῦσα. *vitrea bilis*, apud medicos, ὑαλώδης χολὴ & ὑαλῶδες φλέγμα· revera splendet bilis ac ὕαλος: nec sine caussa Horatius dixit,

——*jussit quod splendida bilis.*

Findor: ut Arcadiæ pecuaria rudere credas.) Alii codices,

Finditur: Arcadiæ pecuaria rudere credas.

ut poëtæ hæc omnia sint verba obiter increpantis hunc delicatulum juvenem, sine caussa vehementius irascentem: sed omnes membranæ nostræ habent *Findor*: quare ita hæc distingue:

——*turgescit vitrea bilis:*

Findor.——

hactenus juvenis: quem irridens subdit Persius, vel qui antè est locutus doctor: *ut Arcadiæ pec. r. c.* quasi dicat: verum est quod ais findi te, & ira supra modum esse concitum: sic enim clamas, ut asino rudenti & ὀγκωμένῳ sis similis: postquam dixit turgescere sibi bilem, merito subjicit, *findor*: hoc est, ῥήγνυμαι τῷ χόλῳ καὶ λακῶ.

Arcadia pecuaria.) Luithprandus Historiarum libro primo cap. XL. *Uxor tua quia regem noluit, aut ut magis credendum est, non potuit, asinum te ne mentiretur effecit, dum te etiam cum Arcadiæ pecuaribus ad præsepe declinare coëgit.* de Asinis Arcadiæ Varro, Plinius & Græci.

Rudere credas.) Membranæ *dicas*. Ausonius: *asinos quoque rudere dicas.*

Jam liber & bicolor positis membrana capillis. Inque m.) Desidiam in surgendo & mollitiem notavit: nunc lentitudinem in studendo, & δυσμαθίαν carpit. Per ista autem quæ fieri vulgò solent à pueris apud magistrum, intelligi debent omnia quæ prætexere moris est juventuti dissolutæ & studia literarum fastidienti. Sanè juvenes quos alloquitur, non erant id ætatis, ut ista dicerent puerilia: sed Persius hoc significare voluit, quæcunque tandem essent quæ ad velandam ignaviam afferri solent, tanti facienda esse quanti ista puerorum nugatoria. Membrana utebantur pueri in ludis non ceris & stylo: quæ tamen expeditior scribendi ratio erat, ut observat Quintilianus in x. cap. III. erat autem membrana in qua scribebant bicolor: alba ab interiore parte: ab altera in qua fuerant pili crocea, Juvenalis, satira septima,

——*atque ideo crocea membrana tabella*
Impletur.——

cave confundas hanc membranam cum ea pelle qua libros operiebant: *capillos* poëta καταχρηστικῶς posuit de pilis: pumice poliebant non solùm opercula librorum, ut apud Catullum, & alios. sed etiam membranas uti videtur, in quibus scribebant; itaque cum atramento, calamo & cultello, pumicem ad manum habebant semper, qui membrana aut charta utebantur: sed is pumex præcipuè ad exacuendos calamos erat illis usui. Vetus poëta in suppellectile notarii enumeranda, Florilegii Græcorum libro VI. capite εἰς ταχυγράφον:

Καὶ λίθον ὀκριόεντα, δόναξ ὅθι δισσὸς ὀδόντας
Θήγεται, ἀμβλυνθεὶς ἐκ δολιχογραφίης.

(*Et lapidem asperum, sive pumicem, quo calamus bidens, vel bifidus, cùm ex multâ scriptione obtusior factus est, acuitur.*)

item alii poëtæ illo loco.

Crassus calamo quod pendeat humor.) quod atramentum nihil notet calamo per membranam ducto: quod accidit vel atramenti vel calami vitio: hic si parum fissus: illud si fuerit crassius.

Nigra quod infusa vanescat sepia lympha.) quia sepiæ succus Græcis μέλαν Latinis atramentum dicitur, μεταληπτικῶς sepiam posuit pro atramento librario: quod tamen è sepiis non fiebat, sed è fornacium balinearumque fuligine. Plinius lib. XXXV. cap. V. & fusè Dioscorides extremo libro quinto. Afros verò è sepia sibi atramentum solitos parare auctor vetus interpres. Atramenti vitium duplex, si vel pinguius sit justo, vel nimis dilutum: utrumque vitium tangit Persius.

Dilutas querimur geminet quod fistula guttas.) non est aliud atramenti vitium ab eo quod jam dixit, sed est vitii ejus effectus: guttam appellat heic Persius illud atramentum quo charta notatur in membrana. *geminat* autem *guttas* calamus, cùm liquidius fluit atque uberius quam par sit: *fistula* ὁ δόναξ, ὁ κάλαμος: omnia angusta cum in

in longum producta sunt Graeci αὐλὺς Latini *fistulas* vocitant: sic *fistula cibalis & spiritalis* apud Lactantium De opificio Dei.

Huccine rerum Venimus?) eone deliciarum pervenisti, & eo recidit spes quam de te parentes & praeceptores conceperant?

At cur non potius, teneroque columbo, Et similis regum pueris, p.) Si ita animo es averso à studiis, ut nugarum praetextu ea deseras, cur animi sensum dissimulas? cur amorem virtutis professus es, cum philosophiae operam dare coepisti? cur non potius voluptatibus, quando illas tanti facis, te immergis & virtuti palàm renuntias? tum tu non in schola apud philosophum durè & asperè educaberis: sed domi in summis deliciis, more columborum, quos puellae magna cura alunt: & more etiam puerorum regum, qui ad omnem τρυφὴν à tenera aetate instituuntur: adeo quidem ut ipsis persaepe nutricibus suis morositate sua negotium facessant: modo aliquid petentes quod non oporteat, modo aliquid rejicientes secus quàm oporteat.

Tenero columbo similis.) Columbos olim impenso studio viri foeminaeque alebant: quod ex Theophrasti Characteribus, Athenaeo, aliis constat: notum verò hanc avem Veneri sacram esse habitam: quare inter blanditias amantium fuit & columbi appellatio, ut apud Catullum, vel palumbuli, ut in x. Apulei. Persius verò isto loco mollem institutionem & voluptuariam denotat: qualis ea est, quam πολυτελῆ ἀγωγὴν Marcus Antoninus appellat initio librorum suorum. ita enim scribendum non διαγωγῆς.

Et similis regum pueris.) Puta alicujus Sardanapali, ut ait Theano in epistola ad Eubulam: de qua mox dicemus: quia pessima horum est institutio, propterea veteres παιδαγωγικῶς de corrupto deliciis, aut de intemperante dicebant, *est similis filiis regum*. Dio Chrysostomus in una earum quas pro se habuit: πολλοὶ κατεγέλων τῆς πόλεως διαφθειρούσης οὐδὲν ἧττον τὴν ἀφροσύνην τῶν παίδων τῶν βασιλέων.

Pappare minutum poscis.) cur non poscis ut cibus probe mansus à nutrice in os inseratur tibi? hoc solet fieri in anniculis infantibus, aut non multò majoribus: sed regum pueri, hoc est, delicatuli pueri etiam grandiores obtinere volunt omnia, quae recens natis fierent: quid mirum de istis? nam eò deliciarum & viros quosdam venisse legimus, ut dicerent labori sibi esse, cibum dentibus comminuere ad edendum. Beatus Chrysostomus multorum querelas hujusmodi sibi ipsi esse auditas scribit, homilia XIII. in eam ad Romanos: ἂν μὴ βουλώμεθα, inquit, καὶ τὰ ῥᾶστα φορτικὰ ἡμῖν φαίνεται· τί γὰρ φαγεῖν ῥᾷον; ἀλλ' ὑπὸ πολλῆς βλακείας πολλοὶ καὶ πρὸς τοῦτο δυσχεραίνουσι. πολλῶν γὰρ ἀκούω λεγόντων, ὅτι καὶ τὸ φαγεῖν κάματος. convenit istis non malè versus Lucilii, *Quàm fastidiosum ac vescum cum fastidio edendi vivere*: non dissimile est quod in descriptione pigri positum est à Salomone, Proverbiorum cap. XXVI. adeò illum ab opere abhorrere, ut pro magno labore ducat, manum ad os admovere. Sed huic loco longè simillimum est quod apud vatem divinum & verè sublimem Isaiam observabamus, capite tertio: nam sicut heic Persius ut delicias exprimeret molliculorum juvenum, ait illos *pappare minutum poscere*, id est, infantium tenellorum mores imitari: sic Hebraeus scriptor, ut mulierum τρυφὴν ob oculos poneret, ait inter caetera: הלוך וטפוף תלכנה ad quorum verborum singularem cum pari emphasi venustatem non aspirat linguae Latinae egestas. Graecè dixeris ad verbum ἐν τῷ βαδίζειν καὶ παππάζειν βαδίζουσιν: hoc est, sic incedunt quoties per vicos ingrediuntur, ut infantium parvulorum imitentur incessum: id enim significat טפף quod pulcerrimum est verbum; παππα Graecorum infantibus idem quod nostris hodie: & παππάζειν etiam apud Homerum vox infantilis, pro *patrem vocare*: apud Romanos aliter. Varro Catone, vel de liberis educandis: *cùm cibum ac potionem buas ac papas dicunt, & matrem mammam, patrem tatam*: inde *pappare* pro cibum poscere: vel etiam pro edere: Plautus in Epidico:

Novo liberto opus est quod pappet.——

ita heic Persius accipit: *minutum* si cum *pappare* jungas, erit λεαντὸν, μασητὸν, mansum, & alienis dentibus comminutum: ut solus supersit labor deglutiendi: sin conjungas cum verbo, non inelegans fuerit τοῦ κλαυθμυρισμοῦ periphrasis, *poscere minutum*: nam *poscere* omnino heic significat, querula voce ac lamentabili postulare, qui est infantium κλαυθμυρισμός. Plutarchus in v. Symposiacorum: τὰ βρέφη ψωμίζουσιν αἱ τροφοὶ ἕως ἂν ἐκεῖνα κορεσθῶσι καὶ κοιμίσωσι παυσάμενα κλαυθμυρισμοῦ. (*nutrices ingestis in os offulis infantes cibant, donec illi satiati, & à quiritatu cessantes, planè sopiti fuerint.*) Extat fragmentum epistolae Theanous Pythagoreae quam scripserat de recta liberorum educatione, ubi pleraque exponuntur argumenta corrupti indulgentia pueri: omnium autem primum est hoc: σὺ δ' οἶον Σαρδανάπαλλον γυνὴ τρέφεις τὰ τέκνα, τὴν τῶν ἀῤῥένων φύσιν θρύπτουσα ταῖς ἡδο-

ἢ ἔνδοις. τί γὰρ ἂν ποιήσειέ τις παιδίον ὃ ἂν μὴ τάχιον φάγῃ ἢ κλαίῃ; deinde, καὶ μὴ μασσῆται ἀγανακτεῖ: (*tu verò liberos tuos ac si Sardanapali proles essent educas, masculam naturam voluptatibus & deliciis frangens: quid enim illo fiet infante, vel puerulo, qui nisi illicò quod edat, habeat, plorat? qui nisi mansum sit quod offertur, morosulus indignatur?*)

Et iratur mammæ lallare recusas?) Inter alia argumenta delicatæ morositatis infantium, quos nimia indulgentia corrupit, est illud, quod facilè irascuntur: quod vitium ab eo principio contractum, in reliquam durat ætatem. Seneca De ira libro secundo cap. XXI. *Nihil magis facit iracundos, quàm educatio mollis & blanda: ideo unicis quo plus indulgentur, pupillisque quo plus licet, corruptior animus est:* ideo ait Persius, *iratus mammæ*, hoc est, matri: ut in superiore loco Varronis: vel aviæ, aut nutrici: nam variè hanc vocem usurpabant, ut & Græci suam μάμμη. Irati autem infantes *lallare recusant*, hoc est, dormire nolunt, cum eos sive mater, sive nutrix in cunis collocatos, provocat ad somnum cantillando: propriè *lallare* nutrix dicitur quæ neniam canens puerum demulcet, ut somnum ei conciliet. Exponunt hunc locum quæ scripsimus ad Theophrasti characterem λαλιᾶς: quæ petat inde si quis volet.

An tali studeam calamo?) Notat pertinaciam desidiosæ juventutis, quæ objurgata respondeat, & culpam excusare mavult, quam mores mutare: quod non prætermisit Theano: καὶ ἐπιτιμηθεὶς αἰτιᾶται. Horatium autem imitatur ut antè diximus.

Cui verba?) Putas te mihi verba dare posse? ipse tibi facis injuriam non mihi.

Quid istas Succinis ambages.) *Canere* ut Græcis ᾄδειν, est idem sæpe repetere: *succinere* heic ad vocem monentis eadem sæpe respondere: de tibia succentiva & incentiva, amabo, omittamus: alienissima enim sunt huic loco. *Ambages* sunt quæ Aristoteles vocat τὰ κύκλῳ: cùm non dicitur res ipsa, sed aliud quid ejus loco.

Tibi luditur.) Ad te non ad me aleæ hujus damnum spectat: rectè vetus interpres, te ipse illudis.

Effluis amens.) Sic legendum non & *fluis*: allegorica locutio est, quam sequentibus versibus persequitur: comparat juvenem mollitie depravatum, cum vase fictili, multis modis corrupto, primum hoc est quod effluit: quod non accipiendum ut apud Terentium, *plenus rimarum sum*, de eo qui linguam nesciat tenere: sed ἁπλῶς, de eo qui sit moribus depravatis, & voluptatibus diffluat: nam ita Græci Latinique loquuntur: passim legas in Cicerone *liquescere fluereque mollitie*: & *liquefacere voluptatibus*: quod Græcis est τήκειν, inde *fluidi* οἱ ἡδονικοὶ apud Senecam, & id genus plurima. In septimo Joannis Saresberiensis alia textura est horum versuum: sed ab illo profecta, non à Persio: Convenientissima autem comparatio hominis cum vase testaceo. Lege Chrysostomi sextam homiliam in posteriorem ad Timotheum.

Contemnere.) Et hoc ab Horatio sumit: ejusdem sententiæ est apud Epictetum in Enchiridio: λόγους σαυτὸν εὐτελίζειν, ἀλλ' ἰδιώτας διαπλέκεις. *Contemnere* autem intellige ex mente Stoici qui loquitur: nempe ob vitia tua: nam alioquin vulgi & malorum judicia aspernantium sæpe virtutem, & eos qui ex virtute vivunt, contemnenda esse docent Stoici & omnes sapientes. Multa in eam rem præclarè M. Antoninus lib XI. tangit & Seneca epist. XIV.

Sonat vitium percussa, maligne Respondet viridi non cocta fidelia limo.) Pergit vasis fictilis vitia describere: quæ omnia ἀλληγορικῶς dicuntur de juvene corrupto. Notabilis verò in his verbis ταυτολογία: nisi eam commendaret, nedum excusaret, quod dicuntur hæc ab irato: amant verò irati sæpius idem repetere, βαττολογοῦντες ἅμα & ταυτολογοῦντες: igitur, *sonare vitium*, & *maligne respondere* annon idem sunt? utique: nisi ita legas & interpreteris, ut mox dicemus: item *fidelia viridi limo* & *fidelia non cocta* quid admodum differant nullus video: nam ideo viridis limus dicitur, quia non est probe coctus, nec quantum postulabant rationes figulinæ artis. *Limum* pro argilla posuit.

Sonat vitium.) σαθρὸν φθέγγεται Platoni in Theæteto: cui opponit ὑγιὲς φθέγγεται. In Luciani Parasito legitur σαθρὸν ἀποφθέγγεται, pro σαθρόν. Plutarchus de adulatoribus, σαθρὸν ὑπηχοῦν καὶ ἀφθέγγεται

percussa fidelia.) Περικρούειν ὄστρακον in Philebo Platonis: Lucianus διακρούειν. κωδωνίζειν Aristophanes in Ranis. Vitruvius libro VI. *tangere*, & *ad crepitum sumere*: ut *crepare* satira V.

> ——— *pulsa dignoscere cantus*
> *Quid solidum crepet.*———

Maligne respondet.) Eleganter testa percussa dicitur *respondere*, cum ἀντηχεῖ. Sic Græcis ὑπακούειν. Plutarchus in octavo Symposiacorum, problemate III. τὰ ἀγγεῖα τὰ κενὰ πληττόμενα μᾶλλον ὑπακούει πληγαῖς, καὶ τὸν ἦχον ἀπωτέρω μακρὸν.) *Vasa vacua percussa magis ictibus respondent, & sonum longius*

longius producunt.) quod in genere dictum est, *vitium sonat*, σιδηρῶς explicatur cùm ait, *maligne respondet*: & fortasse scribendum *respondens*: sonus integræ & vitio carentis testæ est ὀξὺς καὶ τορὸς ut dicitur in Græcorum commentariis de re rustica, libro VI. cap. III. at rupta testa sonat *maligne*, hoc est, parvum sonum: sic *lux maligna* apud Virgilium.

Udum & molle lutum es.) Usitatum est Romanis convitium in hominem nequam: *lutum es.* Lucilius, *Nil parvi ac pensi uti'ster edoceas lutum.* Β.ωφιλὴς ὑδὼν πηλὸς ὄντως ἀμαθὴς: sed non ita heic accipit Persius: pergit enim in eadem allegoria ab arte figulina: *lutum* igitur est terra fictilibus apta, sed adhuc rudis. Tibullus:

Fictilia antiquus primum sibi fecit agrestis
Pocula, de facili composuitque luto.

Cicero in Pisonem: *quid cessat homulus ex argilla & luto factus Epicureus?* ἀπεργάστως vero denotatur ea voce indoles juvenis melioris cultus capax, sed nondum exculta: id enim vult: quemadmodum argilla nisi accedat figuli manus lutum manet: sic adolescentes quantumvis εὐφυεῖς: nisi magistris dent operam, manere horridis & incultis moribus: quare subjungit, *nunc nunc properandus*: pulcerrima εἰκὼν, quod fateantur vel osores hujus viri divini: sed quæ non per omnia respondeat: nam argilla cùm infecta manet, caret culpa: homo non plane, qui à natura igniculos omnium virtutum accipit, quos nisi excitet, & illuc eat quo melior natura eum ducit, vituperatione dignissimus est.

Nunc nunc properandus & acri Fingendus sine fine rota.) cur *nunc nunc?* quia etsi nulla ætas ad discendum sera: juventus tamen tenera adhuc & uda ut sic dicam, capiendis habilior disciplinis. Seneca epistola XXV. *Quadragenarium pupillum cogitas sub tutela tua continere? respice ætatem ejus jam duram & intractabilem: tenera finguntur*: similia his Plato in secundo de Rep. Gregorius Naz. de educatione sua parentum cura:

Τοῖς μὲν ἐγὼ ἁπαλὴν πλάσθην φρένα καὶ νόημα
Οἷα τυρὸς πηλάρῳ λαμβάνων αἶψα τύπον.

(*Ab his tener animus meus effictus est, & ut recens caseus quasilli formam citò sumsi.*)
idem alio carmine:

Οἷσιν ἤθεα κεδνὰ διεπλάσσαντο ἄγαμοι
Ὡς τυρὸν πλεκτοῖσιν ἐνὶ δέρρον ταλάροισι.

(*Quibus mores verecundos optimi formant, non aliter ac caseus textilibus quasillis efformatur.*)
Plutarchus de liberorum institutione; ἐξ ἀρχῆς τὰ τῶν παίδων ἤθη ῥυθμίζειν ἀρμόζει· εὔπλαστον γὰρ καὶ ὑγρὸν ἡ νεότης, καὶ ταῖς τούτων ψυχαῖς ἁπαλαῖς ἔτι τὰ μαθήματα ἐντήκεται· πᾶν δὲ τὸ σκληρὸν χαλεπῶς μαλάττεται. (*Statim ab initio liberorum mores concinnandi sive componendi sunt: mollis enim juventus, & formari facilis: & disciplinæ teneris adhuc animis infusæ harent: at quod semel induruit, non facilè impressionem capit.*) Planè idipsum dicit quod significare voluit heic Persius; etsi aliunde petitum est Plutarchi simile. Atque hanc ob causam eruditio Græcis παιδεία est appellata, ut vel ipso nomine monerentur patres ne liberos suos, id est, παῖδας sinerent ἀπαιδεύτους, & expertes disciplinarum. Jamblichus in Pythagoræ vita: ὁ πατὴρ τοὺς παῖδας αἰεὶ τὴν παιδείαν τὴν ὁπηνίκα τοῦ ... ἡλικίας κηλὸν συνιδέξεσ. *Properandus* autem & *fingendus* idem ac si diceret properè fingendus: ut in Aulularia Plauti, *vascula intus propera atque elue*: id est, propera eluere.

Properandus.) Juvenalis:

Argillam atque rotam properare.——

sed paullò accipit aliter.

Fingendus sine fine rota.) perstat in allegoria. sic autem & πλάττειν Græci de institutione usurpant: & Latini *fingere.* Silius Italicus lib. IV.

Atque his præformat dictis fingitque monendo.

τὸ *sine fine* valet sine intermissione, & continua opera.

Sed rure paterno Est tibi far modicum.) desidiosos, & in studiis segnes hactenus carpsit: nunc aliud pus attingit: fastum & fiduciam quam concipiunt liberi ex opibus & nobilitate parentum ac majorum suorum; *far modicum* πλοῦτος ἀνεπίφθονος.

Purum & sine labe salinum.) partæ sunt mihi opes virtute meorum majorum: quas non metuo ne quis mihi casus auferat: sunt enim bonis artibus quæsitæ; sali vis inest contra putredinem: inde purum vocant poëtæ, unde illud Catulli *purior salillo*: ita autem de opibus suis loquebantur præsciscini: vetus poëta,

Est mihi rus parvum, fœnus sine crimine parvum.

Quid metuas?) & hic versus sub adolescentis persona pronuntiatur: quid aliquis metuere debeat, cui hæc sint ad manum præsidia? planior lectio fit, *Quid metuam?* sed aliter scripti libri. possunt & Stoico ascribi, διὰ μέσου orationem juvenis interfanti.

Cultrixque foci secura patella.) hæc superioribus connectenda: ostendit eo majorem sibi esse fidem, quod & justè opes suæ fuerint partæ & superi diligenter ex iis culti; quod ab uno ge nere

nere pietatis indicat: id autem est, libationes illæ rerum mensæ appositarum, quæ in patellam fieri solitæ, & ita in focum deferri, atque ibi adoleri: notissimus mos poëtis aliisque scriptoribus: hæc patella videtur servari solita in foco: ut propterea dicatur heic *cultrix foci*: vel accipe simpliciter pro θεραπεύτια, cum vetere interprete: ait autem *secura*, quia non sit metus ne vel propter inopiam, vel propter irreligiositatem deficiat quod in patelam conjiciatur.

Hoc satis?) Quid ais? inquit Stoicus doctor: an nescis bonorum tria esse genera, animi, corporis, fortunæ: è quibus animi bona ita excellunt, ut sola dici verè bona mereantur? tune igitur adeò amens, ut fortunæ munera, quæ an in bonis censenda sint non convenit inter sapientes, ad beatè vivendum putes tibi esse satis? ita exponi debet τὸ *satis*: Stoici enim ad finem omnia referunt, ut sæpe monuimus: quare *satis esse* heic valet, pro summo bono censeri.

An deceat pulmonem rumpere ventis St.) an sapienter facis quod propter nobilitatem generis tui attollis spiritus? *ventos* appellat quod usitatius dicunt spiritus: Græci φύσημα & οἴημα· sic spiritum quoque illum quem anhelando ducimus vocant ventum optimi scriptores Latini: *rumpere* heic, est, implere supra modum: sic in V. *rumpere buccas*: id est, implere ac φυσᾶν· ita *rumpere horrea*. Sidonius Apollinaris, libri primi epist. VIII. *innumeros cumulos frugibus rupta congestis horrea dabunt.*

Stemmate quod Tusco ramum millesime ducis) quod genere ortus es adeò vetustæ nobilitatis, ut millesimus sis à primo parente qui in stemmate tuo collocatur, ait *Tusco*, quia antiquissimarum Romæ familiarum pars maxima ex Etruria venerant: *ramus* est familiæ soboles ex stirpe deducta: vel successor in recta linea: Gregorius Nyssenus περὶ θεότητος υἱοῦ & πνεύματος, loquens de Isaaco à patre sacrificando: ὁ τοῦ πατριάρχου κλάδος· *millesime* & sequente versu *trabeate* vocandi casus pro nominativo: quod poëtis familiare Græcis ac Latinis, ut pridem observatum eruditis.

Censoremve tuum vel quod trabeate salutas?) Scribendum. *Censoremne tuum*, quò enim duplex disjunctiva? ὁ πῶς· vel eone tibi places, quod ortus es genere equestri? equites in transvectione trabeati censorem præteribant ac salutabant: de eo more omnibus & pueris noto, cur plura heic dicamus caussæ non est: neque enim Romanarum rerum commentarios scribimus: sed Persium interpretamur: poëtam haut quaquam adeò facilem, ut interpretem suum occupare nequeat.

Ad populum phaleras: ego te intus & in cute novi.) A fortunæ aut corporis bonis revocat juvenem φιλοτιμίαν ad vera bona: animi nempe, quæ intus latent. Si nihil aliud, inquit, habes quo glorieris, præter *phaleras*, hoc est, bona, aut corporis, aut externa, quæ fortunæ vocant, abi & populo tua illa bona jactato: ille plaudet tibi, & te mirabitur: ego miserabor potius, & infelicem putabo: cur autem? quia vera felicitas in animi bonis est posita: quo genere bonorum parum te esse instructum liquidò constat mihi: novi enim quam sis *Introrsum turpis, nequicquam pelle decorus.* Inter ornamenta virorum fortium fuerunt phaleræ, ut omnes sciunt: hæc qui erant consecuti cùm insolentius jactarent, proverbiali locutioni locum fecerunt: qua res inanes & fastuosæ appellantur phaleræ: sic & Græci loquuntur. Plutarchus de amore divitiarum. τῶν τῆς καλῶν τῆς ἀρετῆς τὰ δὲ τοῦ πλούτου φάλαρα ταῦτα καὶ περιδέραια & ψιλῶν κοράσια αὐτῶν παραβάλλειν ἄξιον; (*cui bonorum illorum quæ virtutis sunt propria; phaleræ istæ divitiarum, & monilia, & id genus alia, quibus puellarum oculi maximè teneantur, comparentur?*) Ubi vides in gemina sententia idem verbum positum: unde etiam intelligimus quantum illi observationi tribui debeat quæ phalerarum heic docet ideò fieri mentionem, quia sermo sit de equite: nam profectò apud Plutarchum cessat illa ratio.

Non pudet ad morem discincti vivere nattæ.) Novi te inquam, & quæ sit tua vita, qui mores: nempe vitiis obnoxius vivis, non secus ac natta aliquis & bambalio: nihilne te pudet generis nobilitatem parum honesta vita inquinare? *nattæ* semper in membranis: & ita in Pinariorum nummis, qui hoc cognomen tulerunt: propriè sic vocabant qui sordidas artes exercebant, ut fullones, & βυρσοδέψας: origo vocis Græca, ut sciunt eruditi: posteà ad animum transtulêre & vitæ dissolutæ homines atque inhonestæ ita dixerunt, qualis fere est vita pullatæ turbæ, & eorum quos discinctos Latini, Græci ἐκλύτους vocant: heic verò is intelligitur, quem philosophus ἀκόλαστον vocat. Zonæ usus apud veteres indicium faciebat emendatæ vitæ & sobriæ: ideo Chrysostomus in Matthæum, de sæculi sui mollitie queritur, quo servata paucis antiqua disciplina.

Sed stupet hic vitio, & fibris increvit opimum Pingue:) Juvenem ferocientem ob splendorem generis & divitias, nattæ alicui similem dixit propter

pter animi vitia, superiore versu: nunc probat, in paritate vitiorum, non parem esse utriusque conditionem: sed longè hunc quam illum esse infeliciorem: rationem affert, quia ille quidem sensum nullum habet suæ miseriæ: hic vero sentit malo loco se esse, & ubi tandem vitiis penitus succubuerit, feræ pœnitentiæ cruciatum intolerabilem non effugiet. Ex his clarum, *nattam* quem vocat Persius, eum esse, quem ἀκόλαστον sive intemperantem philosophi dicunt: *juvenem* esse quem illi ἀκρατῆ & incontinentem: uterque horum malus est; sed magna inter utrumque differentia, ut philosophus in Ethicis docet, & heic Persius explicat: ambo voluptatis mancipia sunt: verùm ita, ut sine ullo sufflamine ruat ad fruitionem voluptatum intemperans: cùm neque cogitet de virtute quicquam, neque sciat malè agere se, quasi penitus esset in eo extincta ratio: quare Aristoteles hunc natura peccare dicit, in II. Nicomacheorum: Philo Judæus ζῆν κατὰ γένεσιν, quod pluribus explicat in libro de herede rerum divinarum: alter ille contrà, repugnante intus ratione peccat, & sciens prudensque flagitium admittit: prava consuetudine, ut ait philosophus, ad peccandum illectus, non ignoratione virtutis. Philo Judæus incontinentem velut in medio collocat, ejus quem ait ζῆν πρὸς θεὸν, qui est Stoicorum sapiens: & eum qui ζῇ πρὸς γένεσιν, ut modò dicebamus: tria enim hæc vitæ genera ibi ab illo proponuntur. Uter igitur horum deterior? videtur Persius intemperantem præ incontinenti pene μακαρίζειν: cùm tamen variis locis pronunciet philosophus, pejorem longè esse intemperantem: ut qui naturæ vitio peccans sanari & revocari ad frugem nequeat: φαυλότερος, inquit, in II. Nicomacheorum, ὁ ἀκόλαστος τοῦ ἀκρατοῦς: δυσιατότερον γὰρ τὸ φυσικὸν τοῦ ἐξ ἔθους γινομένου: de hoc & Philo aliis verbis dicit idem: τὸ πρὸς γένεσιν ζωῆς εἶδος οὐδ᾽ ὅλως ἀνίησιν, οὐδ᾽ ἐξήτησεν ἀναζῶσαι, φωλεῦον δὲ μυχοῖς ἀδύτοις τῷ ἀβιώτῳ βίῳ χαίρει. (*Vita genus vitiosum quod est à naturâ, neque emendatur; neque de emendatione laborat; sed intimis latebris conditum, vitâ quanquam non vitali verè, gaudet.*) Sed hoc Persii sententiæ nihil obstat: qui & ipse suum nattam, id est, intemperantem, facit insanabilem luculentis versibus: qui est infelicitatis summus apex: verùm eò solum nomine, quod infelicitatis suæ sensum iste nullum habet, jure Persius mitius cum ipso agi pronuntiat, quàm cum incontinente: quem assidua primum cum vitiis pugna habet exercitum: deinde post admissum flagitium dolor ex pœnitentia urit incomparabilis. Amplius observandum est, eum incontinentem, de quo Persius loquitur, non placè eundem esse cum eo de quo Aristoteles: nam is de quo philosophus, inter virtutem ac vitium ita nutat, ut spes supersit posse eum transire ad meliora: τὸ γὰρ ἔθος, inquit, ἄλλῳ ἔθει ἐκκρούεται. (*Consuetudo aliâ, sive contrariâ, consuetudine expellitur.*) At Persius, de eo sentit, qui in illa fluctuatione consenuerit, & in vitiis perduraverit: quod genus hominum altero pejus esse etiam literæ sacræ pronuntiant: de his Galenus in XI. de usu partium, τούτους, ait, ἐλεεῖν ἄξιον. (*horum misereri æquum est.*)

Sed stupet hic vitio.) *Stupere* Latinis est ἀναισθητεῖν. Intemperans *vitio stupet*, id est, ita à vitiis possidetur, ut de virtute ne cogitet quidem: est enim ἀκολασία iis morbis similis qui sensum morbi adimunt, propterea & insanabilis est. Lege Plutarchi libellum, quo morbos animi & corporis inter se comparat: contrarium fit in eo quem incontinentem vocabamus, & in eo quem Stoici proficientem, sive procedentem & προκόπτοντα.

Fibris increvit opimum Pingue.) Ἐπαχύνθη ἡ καρδία αὐτοῦ, καὶ ἀναισθητὸς ἐγένετο. Pinguedo sensum adimit: idem igitur dicit ac præcedentibus verbis: *stupet vitio*. Philo Judæus hoc dixit, αἱ ἰδέαι ἀπαχθεῖαι συντρίβουσι ταῖς αἰσθήσεσι. Ausonius: *Ignorat alto mens obesa viscere*: *pingue* i. παχύτης. In Catalectis *Scholasticorum natio madens pingui*: ubi *opimum pingue* valet pinguedo pinguis: quomodo sæpe apud Hippocratem, & Galenum, αὐτὸς ὁ οἶνος.

Caret culpa:) Cur? quia οὐδεὶς ἑκὼν πονηρός, οὐδ᾽ ἄκων μάκαρ, (*nemo volens malus, aut miser; neque nolens beatus*) ut est apud philosophum. Itaque fatis imputabant intemperantiam qualis heic intelligitur. Juvenalis in secunda:

> —— *verius ergo*
> *Et magis ingenuè Peribomius: hunc ego fatis*
> *Imputo, qui vultu morbum incessuque fatetur:*
> *Horum simplicitas miserabilis: his furor ipse*
> *Dat veniam. Sed pejores qui talia verbis*
> *Herculis invadunt, & de virtute locuti.*

Geminum huic est illud Domini Jesu in IX. Joannis, εἰ τυφλοὶ ἦτε, οὐκ ἂν εἴχετε ἁμαρτίαν: & Menandri illud, ὁ μηδὲν εἰδὼς μηδὲν ἐξαμαρτάνει. (*Qui nihil novit, nihil peccat*:) & quod modo ex Galeno afferebamus, commiseratione hominum esse istos dignos.

Nescit quid perdat.) Omnino pauci hominum sciunt, quid perdant, cum virtute relicta vitium sequuntur. Jamblicus in Protreptico de simili

hominum

hominum genere loquens: ὅτι, inquit, πονήρων μᾶλλον εἰσὶν οἷος ἐκ οἴονται, ὅπ᾽ ἐχὶ οἴονται ἀγνοῶσι γδ ζημίαν ἀδικίας, ὃ δεῖ ἥκιστα ἀγνοεῖν. Lege Philonem περὶ μέθης.

Et altè Demersus, summa rursus non bullit in unda.) hoc illud est quod ait Aristoteles, intemperantem nulla unquam tangi pœnitentia: & propterea sanari non posse. ἀνίατος, inquit, ὁ ἀκόλαστος μὴ εἶναι μεταμελητικόν ὥς τ᾽ ἀνίατος. Persius igitur eum comparat cum homine submerso, qui nunquam emergit, sed fundiens perit: hanc sententiam adfini similitudine illustrat & pluribus verbis persequitur Philo Judæus, in libro Οn τὰ χέρεγ, &c. χαλεπὸν διοιχθῆναί τι καὶ ἀναδιαχυθῆναι τὰ τ αἰσθήσεων σόμια, ὡς ἀχανέσιν αὐτοῖς τῶν τ αἰσθητῶν φερῆν πολλὼ πλημμύροντ@- δίκλω ἐπιχεῖσθ, μηδενὸς τὴν βίαιον ὁρμὴν ἀνθελόντος· τότε γδ ὑπερονοῆς ὁ νοῦς πονήρω κλύδωνι, βυθὸς διέλεται· μηδ᾽ ὅσον ἀνανήξασθαι καὶ ὑπερκύψαι δυνάμενος. (*Grave est aperiri dilatarique ora sensuum, ut immensum patentibus ipsis sensibilia more fluminis exundantis infundantur, obice nullo repellente violentum impetum: tunc enim mens tantis undis obruta in profundum mergitur, ut ne enatare quidem possit, aut saltem caput exerere.*) nec semel alibi apud elegantissimum illum scriptorem legas τ τῶν αἰσθητῶν ποταμόν. (*sensibilium fluvium.*)

Demersus.) βεβαπτισμένος. sic loquitur Gregorius Thaumaturgus in gratiarum actione ad Origenem: cùm præceptorem qui ab errore suos reducit, ait τοὺς βαπτιζομένους ἀνιμᾶσθ. (*immersos extrahere.*) Simile est apud Joannem Chrysostomum, εἰς αὐτὸν τ πυθμένα τ κακίας καθέντα, in posteriorem ad Timotheum.

Summa rursus non bullit in unda.) non emergit. Philo modò ἀνανήξασθ & ὑπερκύψαι dicebat. Dio Chrysostomus ἀνακῦψαι eodem sensu, in IV. de regno: ὅπως δύναιτο κουφισθεὶς ἀπὸ τῦ τύφου καὶ τ δόξης μικρόν τι ἀνακῦψαι. ubi scribi malim κουφισθείς: *si fortè levatus typho & gloria, possit pauxillum emergere:* est enim Dioni ἀνακῦψαι quod Persio, *summa bullire in unda*, hoc est, extare & respirare ex aquis: hoc simile à Stoicis suis mutuatus est Persius: nam illi plurimum eo usi. M. Tullius in III. de finibus, ex Græcis Stoicis: *ut qui demersi sunt in aqua, nihilo magis respirare possunt, si longè non absunt à summo, ut jam jamque possint emergere, quam si etiam tunc essent in profundo* &c. *bullire* Persius posuit pro *ebullire*.

Magne pater divûm, sævos punire tyr.) stupori & ἀναισθησίᾳ nattæ opponit acerrimos cruciatus quos tolerant ii, qui virtutem cognitam habuerunt, nec usi sunt tamen: hos verò tantos esse ait, ut immanissimorum scelerum reis nullum possit optari majus tormentum pro pœna, quàm sit ille cruciatus. Augustinus libro De magistro, capite nono, *Persius omnibus pœnis quas tyrannorum vel crudelitas excogitavit, vel cupiditas pendit, hanc unam antepenit, qua cruciantur homines qui vitia quæ vitare non possunt coguntur agnoscere.* Videtur Persius ad locum Platonis respexisse in Gorgia, ubi ait, in animis defunctorum tyrannorum vibices extare testes eorum scelerum: itaque Radamanthum in Orco cùm illorum videt τὰς διαμεμαστιγωμένας ψυχὰς & ὠτειλῶν μεστάς, inde conjecturam facere de ipsorum sceleribus: alludit eodem Epictetus apud Arrianum lib. II. cap. XVIII.

Magne pater divûm.) Lucilius *pater optimus divûm*, vide Lactantium libro quarto, capite tertio.

Haud alia ratione.) quam flagello conscientiæ, & metu qui eam necessario sequitur. Plautus:

Nihil est miserius quam animus hominis conscius.

Petronius: *Dii deæque quàm male est extra legem viventibus! quicquid meruerunt semper expectant.* videtur Boëtius Persii hunc locum imitatus carmine VIII. libri III. Consolationis suæ.

Quid dignum stolidis mentibus imprecer?
Opes, honores ambiant:
Et cum falsa gravi mole paraverint,
Tum vera cognoscant bona.

lege autem Juvenalis satiram XIII.

Moverit ingenium.) impulerit ad insigne aliquod flagitium aut scelus.

Ferventi tincta veneno.) tinctura vocatur venenum Latinis, Virgilio, Horatio, Boëtio, aliis: ita dixit Philo, κεχρωσμένην μιάσμασι ἀξένοις, in libro de cherubim.

Virtutem videant, intabescantque relicta.) Virtutis amor à Deo inditus est mortalium omnium animis: qui etsi fraude hostis humani generis pene fuit extinctus, nunquam tamen vitio tantùm fuit, aut erit virium, ut probare se hominibus queat: inde est, quod inveniri paucissimi sceleant, qui velint gratis esse mali: aut qui inter scelera & injurias bonitatis opinionem non affectent: quod si qui eo deprehendantur esse ingenio, nemo illos pro hominibus habet, sed omnes quasi feras abominantur. Istæ sunt bonæ mentis reliquiæ, quæ illum in animis nostris cruciatum generant, quo nullum majorem sentiri posse affirmat heic Persius: eadem poëtæ illius mens, qui apud Plutarchum exclamat, in libro De recta poëtarum interpretatione:

Αἲ αἲ τόδ᾽ ἤδη θεῖον ἀνθρώποις κακόν,

Oταν τις ἰδῃ τἀγαθὸν, χρῆται δ' μή. (Heu, malum à numine inflictum hominibus, cùm quis quod rectum est videt, non facit tamen.) testimonia hujus rei cùm alia in literas relata, tum duo insignia Tiberii, cujus assidua tormenta testatur epistola Tacito & Suetonio ex parte descripta: & Maximi tyranni; ejus vocem refert Sidonius Apollinaris libro II. epist. XIII. *Felicem te Damocles, qui non uno longius prandio regni necessitatem toleravisti!*

Virtutem videant.) ut Medea apud Euripidem, & alios poëtas. Ovidius:

——video meliora probóque,
Deteriora sequor.——

Intabescantque.) imitatur Ovidii versum de vera invidia in II. Metam.

Sed videt ingratos intabescitque videndo
Successus hominum.

Relicta:) integrum non est ad virtutem relictam semel remigrare, ut de Dionysio tyranno loquitur Cicero: quoties amori virtutis obsistit vis major cupiditatum, & ille quem vocat Philo τῶν αἰσθητῶν ποταμόν.

Anne magis Siculi gemuerunt æra juvenci.) maxima quæque tormenta præ flagello conscientiæ sunt levia: hinc æstimari potest ejus magnitudo. Perilli & Phalaridis itemque Damoclis historiæ notissimæ sunt.

Purpureas subter cervices terruit.) Damoclis: qui tricliniari veste amictus pretiosissima accumbebat: principum autem cœnatoria præstantissimi coloris erant, puta purpurea aut hyacinthina, aut alius similis è nobilioribus: sed disertè testantur veteres, Damoclem hunc muricis Tyrii conchyliato indutu fuisse ditatum; cave aliter interpreteris heic τὸ *purpureas*.

Intus palleat.) mira locutio: nam pallor intus esse non potest: sed unum verbum duorum loco posuit: intus timeat, & foris palleat.

Quod proxima nesciat uxor.) Juvenalis.

——conscius & tui fervens
Æstuat occultis animus, semperque tacendis.

sed quod ait Persius de uxore propriè locum habet in adultero, cujus tormenta depingit Chrysostomus homilia XXII. in priorem ad Corinthios.

Sæpe oculos memini tingebam parvus olivo) Nihil familiarius juventuti, quàm ut peccata sua defendat exemplis: nam illa potissimum ætas licere sibi putat, quicquid alii sibi permiserint. quare id cavet studiosè Persius in hac satira, ut exempla aliorum juventuti ne noceant, quæ dabat operam philosophiæ. Porrò hi juvenes exemplis corrumpi poterant vel vulgi, vel aliorum sui ordinis ac conditionis; illi, absque ulla institutione liberali soluti agebant: propterea *discincti nattæ* appellatione eos denotavit Persius: horum pars maxima institutione quidem non carebant, sed philosophiæ tamen studiis non imbuebantur, more plerorumque Romanorum: de his nunc agit Persius: negans eorum exemplo moveri debere juvenes quos alloquitur: quia ne isti quidem sciant quid perdant, sicut de prioribus dictum est: ipsos verò virtutis pulcritudinem admirabilem non ignorare: neque excusari ullo modo posse, si illam non deperierint. Quod autem hic doctor, qui ore Persii loquitur, unum eorum ait se fuisse in juventute, qui temporis jacturam non magni æstimarent: eò videtur spectare, ut hac ratione majorem consilio suo auctoritatem conciliet. Potest etiam simplicius exponi hic locus: ut discipulis suis jam, ut par est, grandioribus & prætextatis dicat hic Stoicus, non debere eos moribus iisdem uti, quibus quondam in grammaticorum & rhetorum scholis essent usi: tunc enim ipsorum socordiæ & negligentiæ in studiis, paratum ab ætate fuisse patrocinium, quando non caperet tenera ætas quantum esset damnum jactura temporis & literarum ac virtutis contemtus: nunc verò postquam philosophiam degustarint, cujus primum & præcipuum caput est, doctrina de fine, aliam ætatem alios mores postulare.

Oculos tangebam parvus olivo.) Ita scribendum est: *tangebam*, inquam, non *tingebam*, quod & membranæ damnant, & vetus interpres, cujus sunt verba: *oculi oleo tacti perturbantur ad tempus*: accedit quod caput est, ratio ipsa, nam tingere oleo, hoc est, linere superficiem ciliorum, adeò oculis non nocet, ut juvet plurimum, firmetque aciem, quare scribit Dioscorides in secundo, olei ἐπάλειμμα valere ad ὀξυδορκίαν: non igitur *tingebam* legendum heic: sed *tangebam*, & de interioris oculi tactu accipiendum.

Grandia si nollem morituri verba Catonis Dicere.) Genus exercitationis fuit veterum rhetorum, ut juberent discipulos stilo complecti verba quæ probabile est dixisse aliquem ex historia notum virum, vel cùm moreretur, vel aliqua alia occasione, quæ sit item ex historia nota. Extant Græcorum μελέται, item versus multi cum hac inscriptione, τίνας ἂν εἴποι λόγους ὁ δεῖνα. de hujusmodi exercitationibus loquitur heic Persius. *Dicere verba Catonis morituri*, est chriam componere hoc

hoc titulo, πῶς ἂν ἐπὶ λόγοις ὁ Κάτων πιθανεύσειεν.

Non sano multum laudanda magistro.) & grammatici & rhetores cogebantur, vel si natura modesti essent, discipulorum compositiones laudare apud parentes: ut præposteræ illorum cupiditati satisfacerent: quam servitutem illorum miseram in alia re notat eleganter Petronius initio Satyrici: *laudanda* igitur, non simpliciter ἐπαινετὰ aut μικρὰ ἐπαινῶν: sed ἃ χρὴ αὐτὸν ἐξ ἀνάγκης ἐπαινεῖν: quæ habet necesse laudare, ne videlicet, ut ait Arbiter, *sine spe prædæ moriatur in scopulo*: sed hanc excusationem non admittit Stoicorum rigor: quibus nulla potest necessitas imponi tanta, quæ à recti tramite deflectere eos cogat: propterea Persius ait, *non sano magistro*: illis enim præter sapientem unum, omnes insani.

Quæ pater adductis sudans audiret amicis.) Tangit satirographus ambitionem patrum, qui filios suos sæpe declamare cogebant, & ad eos audiendos cum amicis corrogatis in ludum veniebant: meminit & Quintilianus libro II. cap. VII. & lib. X. cap. V.

Sudans.) ἀγωνιῶν. explicat Statius in epicedio patris sui:

Qualis eras, Latios quoties ego carmine patres
Mulcerem, felixque tui spectator adesses
Muneris? heu quali confusus gaudia fletu.
Vota piosque metus inter lætumque pudorem.

Jure; etenim id summum, quid dexter senio ferret Scire, erat in voto.) *Jure*, non significat recte hoc factum à Persio: sed valet, convenienter vitæ quam agebat, & fini quem ob oculos propositum habebat. In vita laus præcipua, finem rectum sibi proposuisse, quò referantur facta omnia dictaque: proxima huic laus, constantia, & vita ὁμολογουμένως τῷ προκειμένῳ τέλει (*congruenter fini proposito*;) acta: nam qui summum bonum in voluptate ponebant, & postea quævis pati pro virtute paratos se dicebant, non minus inconstantiæ notati sunt, quàm illi qui virtutem pro scopo sibi proponentes ad voluptatem interdum deflectebant. Persius igitur qui puer summum bonum non aliud agnoscebat præter ludum & jocum: jure serias curas nugis suis postponebat. Vides quàm aptè dogma Stoicum servet philosophus noster: nam qualem quisque finem sibi proposuisset, tales futuras cujusque actiones docebant Stoici. Seneca epistola XCV. *Omnia honestè fient, si honesto nos addixerimus, idque unum in rebus humanis bonum judicaverimus, quæque ex eo sunt. Ergo infigi debet persuasio ad totam pertinens vitam. Hoc est quod decretum voco: qualis hæc persuasio fuerit talia erunt quæ agentur, quæ cogitabuntur.* Propterea singulas actiones semper ad ultimum finem referri debere scitum est ejus scholæ. Seneca epistola LXXI. *Consilium quemadmodum inveniatur ostendam. Quoties quid fugiendum sit, aut quid petendum voles scire, ad summum bonum & propositum totius vitæ respice: illi enim consentire debet quicquid agimus. Non disponet singula, nisi cui jam vitæ suæ summa proposita est.* & Marcus Imperator disertè negat aliam ad constantiam in actionibus præter hanc patere viam: ὁ μὴ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἐστὶν ἀεὶ τοῦ βίου σκοπὸς, οὗτος εἷς καὶ ὁ αὐτὸς δι' ὅλου τοῦ βίου εἶναι οὐ δύναται· omitto similes locos M. Tullii, Senecæ ipsius, & Græcorum. *id summum erat in votis*, hoc est, τέλος ἦν τι προκείμενόν μοι τοῦτο.

Quid dexter senio ferret.) puerilem lasciviam describit ab aliquot lusionibus, quæ illi ætati erant familiares: prima est κυβεία. quem fuisse puerilem lusum celeberrimum Spartani Lysandri dictum, & Dio Chrysostomus in quarta de Regno & veteres alii testantur, eò spectat senionis & caniculæ mentio: nam ut quisque talis jactatis senionem miserat, vincebat: sin canem, vincebatur: ideò senionem *ferre* dicit Persius, hoc est, lucrum conciliare: at canem *radere*, id est, damno illato rem minuere: plura de lusu talorum olim ad Suetonii librum secundum notabamus: nimis vero perspicuus eorum error, qui post ista *damnosa canicula quantum*, πλεῖον σῦμβολ ponendam censuerunt: & verbum *raderet* cum sequentibus junxerunt. quo nihil ἀπιθανώτερον.

Angustæ collo non fallier orcæ.) Hæc secunda lusio puerilis: quæ & ipsa κυβείας erat species: nam talis aut taxillis peragebatur. Pomponius apud Priscianum libro III. capite nono, ut quidem manu exarati distinguunt: *Interim dum contemplor orcam taxillos perdidi*: est igitur *orca* idem ac phimus & pyrgus; quæ sunt talaris lusus voces, apud Græcos & Latinos. Fieri potest ut non alia heic lusionis species intelligatur, quàm ea de qua in præcedentibus versibus: dubito tamen, nec sine caussa: nam potest accipi heic locus de alia lusione quæ Græcis τρόπα dicebatur: cum vel talos vel nuces, vel id genus alia in foramen conjiciebant. Pollux ita describit libro nono cap. VII. ἡ τρόπα καλουμένη παιδιὰ, γίνεται μὲν ὡς τὸ πολὺ δι' ἀστραγάλων, ὡς ἀφεστῶτας στοχάζοντας βόθρου τινὸς εἰς ὑποδοχὴν τῆς παιδιᾶς ῥίψεις ἐξεπιτηδὲς πεποιημένου· πολλάκις δὲ καὶ αὐλοῖς καὶ βαλάνοις ἀντὶ τῶν ἀστραγάλων οἱ

πεντελίθοις ἐχρῶντο (*Ludus autem τρόπα dictus, plerumque astragalis fit: quos in foveam de industria ad illos excipiendos factam projiciunt: sæpenumero tamen glandibus & nucibus astragalorum loco ludentes utuntur.*) *angustæ orcæ* dicit, ad differentiam veræ orcæ. ὄρχην Græci, Latini *orcam* vocabant vasa modicæ capacitatis, in quibus salsamenta servabant: mox,

Mænaque quod prima nondum defecerit orca.

similia erant & illa στενότραχα κεράμια, in quibus nuces, amygdalas, & id genus alia habebant recondita. Arrianus Dissertat. libro tertio capite IX.

Neu quis callidior buxum torquere flagello.) Turbo, sive bembix Græcorum, ludio alia puerilis.

Haut tibi inexpertum est curvos deprendere mores:) Ego puer in malo proposito vitæ convenienter vivebam proposito meo: tu cur non idem facis? nam ignorationem certè prætexere non potes: *haut tibi inexpertum*, hoc est, peritus es, scis: quid autem? non dico bellè declamare, aut versus facere, sed philosophiam quæ docet quid virtus sit; quid vitium: *curvi mores* qui ad rectæ rationis obrussam non sunt exacti: contrà κατορθώματα Stoicis, rectè facta: sic apud Senecam & Plinium *curva corrigere*, pro censorem agere: & apud Græcos σκολιὰ καὶ στρεβλὰ opponuntur κατορθώμασι. iterum in V.

Apposita intortos ostendit regula mores.

Quæque docet sapiens braccatis illita Medis Porticus.) Ita distinguunt membranæ, ut ad sequentia vox *insomnis* pertineat: idque melius: duo enim epitheta eidem subjecto non solent Latini sine copula jungere; ut docet Servius: porticus Stoica alio nomine Ποικίλη, cujus appellationis caussam ostendit Persius: sed uberius Pausanias & Laërtius. Adhuc temporibus Arcadii & Honorii visebatur Athenis hæc porticus cum suis tabulis: sed Stoicos venerationem ei loco majorem prope quàm superùm templis tribuentes non tulit Proconsul quidam Achaiæ: is locum deturbavit & tabulas abstulit: eoque facto Stoicorum supercilium non mediocriter retudit, ut ait Synesius: *braccatos Medos* qui putant dictos propter usum togæ ποδήρους, velim discant quid inter στολὴν & ἀναξυρίδας aut θυλάκους, (braccas ita vocant comici, & in Cyclope quoque Euripides:) intersit: puerilis est error.

Insomnis quibus & detonsa juventus Invigilat.) Juvenes qui in disciplinam Stoicis se dabant, habitum quoque assumebant sectæ convenientem: ideo Marcus Antoninus scribit, se juvenem pro stratis grabatulum & pellem habuisse, & cætera quoque servasse Græcanica instituta: eorum nempe qui à philosophis Stoicis instituebantur, παρὰ Διογνήτου, inquit, τὸ σκίμποδος καὶ δορᾶς ἐπιθυμῆσαι, καὶ ὅσα τοιαῦτα τῆς Ἑλληνικῆς ἀγωγῆς ἐχόμενα. hanc Ἑλληνικὴν ἀγωγὴν scholæ Stoicæ duabus notis heic describit Persius: à diligentia in studiis, & à tenuitate cultus: scis, inquit, illa quæ docentur in porticu, & quibus *juventus insomnis invigilat*: id est, operam jam multam in studio philosophiæ posuisti sub Stoico magistro, imbutusque es ejus disciplina. λιτότητα cultus verbo declaravit, *detonsa*: nam Stoici non alebant comam sed strictim tondebant: quod soliti facere frugi homines, & elegantiarum incuriosi, ut dicebamus ad Theophrastum: ita autem sine controversia scribendus hic locus, ut rectè olim judicavit ἄκρος ille παιδείας ἀστὴρ, Hadrianus Turnebus: neque aliter in antiquissimis membranis Puteani, Bongarsii, & nostris invenimus.

Siliquis & grandi pasta polenta.) tertia nota λιτότητος Ἑλληνικῆς ἀγωγῆς, victus tenuis: putà, polenta aut secundus panis, & siliquæ leguminum, quod pecoris immundi potius quàm hominum. Lucas Evangelista, capite XV. de filio prodigo, καὶ ἐπεθύμει γεμίσαι τὴν κοιλίαν ἀπὸ τῶν κερατίων ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι. & Plinius quoque ait, siliquas pabulum esse pecudum gratissimum. Horatius extremam frugalitatem ea voce expressit:

—— *vivunt siliquis & pane secundo.*

quem sunt imitati & Persius heic, & Juvenalis in XI.

—— *sed laudem siliquas occultus ganeo.* ——

Prudentius quoque Cathemerinon hymno III.

Nos oleris coma, nos siliqua
Fœta legumine multimodo,
Paverit innocuis epulis.

omnes hi dubio procul siliquarum nomine legumina intellexerunt, aut leguminum opercula, quæ propriè ab incurvatione levi κεράτια Græcis, Latinis siliquæ dicuntur: in D. Lucæ tamen loco κεράτια aliter accipit Theophylactus; qui de fructu arboris siliquæ interpretatur: quem fructum ξυλόγλυκα auctor Glossarii nominat: quia dulcis est, ut etiam Plinius scribit lib. XV. cap. XXIV. Arabs quoque *charnub* interpretatus est: qua voce an siliquas leguminum Arabica lingua, appellat, non facilè dixerim: illud scio, arborem κερατωνίαν sive siliquam, descriptam à Galeno & Dioscoridi libro primo capite CLIX. in libris medicorum Arabum dici *charnub*. Itali & Galli Arabicam vocem retinent leviter detortam: & littera *n* ademta, quam contra Arabas

&

& Syri multis dictionibus solent adjicere ad legitimas radicales.

Et grandi pasta polenta.) quam Latini *polentam* vocant, Græci scriptores ἄλφιτα appellatione designare solent, quia ex hordeo eam faciebant, ut etiam ex descriptione Pliniana apparet libri XVIII. capite septimo: vulgò farinam hordei vertunt: sed inter polentam sive ἄλφιτα & farinam hordei discrimen erat, quod ἄλφιτα torrebantur, ut docet idem scriptor libro XXII. capite XXV. ex illo cognosces quàm apposité in descriptione Ἑλληνικῆς ἀγωγῆς polentæ meminerit: non quia panis Græcanicus fuerit polenta: ut quidam scribunt: Romana enim & res est & dictio: sed quia polentam esitabant qui tenuiter vivebant: ut hi philosophi & plerique Græcorum: ait autem *grandi*, quia multo pane vescuntur, quibus solus panis cibus est: sic Juvenalis,

——*grandes fumabant pultibus ollæ*.

hac voce commendat δίαιταν modicè viventium. signum enim est valetudinis bonæ, grandem panis quadram posse comedere: quod non faciant delicatuli isti cum omnibus suis condimentis & gulæ scitamentis.

Et tibi quæ Samios diduxit litera ramos, Surgentem dextro monstravit limite callem.) aliis verbis id ipsum dicit, quod illo versu dixerat?

Haut tibi inexpertum curvos deprendere mores.

nam bivium virtutis & vitiorum quod literæ Y figura Pythagoras exprimere solitus, non alio spectabat, quàm ut juventus bona malaque nosset: illa ut sectaretur, hæc ut fugeret: ea Pythagoræ acroasis decantatissima est Græcis Latinisque scriptoribus, etiam poetis: & illa ipsa litera Pythagoræ dicta. Virgil. *Litera Pythagoræ discrimine secta bicorni*: ideò *ramos Samios* dixit Persius: nam Samius est dictus ille sapiens: de quo lege Laertium. *diduxit* scribendum, non *deduxit*: neque enim Latina oratio est *deducere ramos*, pro dividere, & in duos findere. in V. verò. ubi iterum ad hanc acroasim Pythagoricam alludens ait,

Cumque iter ambiguum est, & vitæ nescius error
Deducit trepidas ramosa in compita mentes.

etsi rectius omnino scribetur *diducit*: tamen vulgata lectio utcumque ferri potest; quam heic non patitur Latinitas.

Surgentem dextro monstravit limite callem.) imitatur Virgilium:

Nam via virtutis dextram petit ardua callem.

uterque Pythagoricæ imagini de ramis literæ Y miscet doctrinam eodem spectantem de duplici via, cujus auctor primus Hesiodus, deinde Prodicus eam fusius erat persecutus: eò alludit vox *callis*.

Stertis adhuc?) tu qui philosophiæ pridem operam das, cur philosophicè non vivis? non vivis autem qui somno indulges, & toto genere vitæ dissolutus es: hoc anteà pluribus probatum, heic breviter repetitur.

Laxumque caput compage soluta Oscitat hesternum.) quem Græci ἔκλυτον, Latini dissolutum una voce appellant, Persius describit pluribus verbis: solent scriptores virtuti τόνον tribuere ac robur; quia ut valentis hominis corpus est robustum, non valentis languidum, & παραλελυμένον. Sic cujus animo inest virtus, is omnia vitæ officia implet facilè; contrà qui depravatis sunt moribus, nec corpore nec animo valent ad præstanda quæ usui sunt officia, ἔκλυτοι jure vocantur & dissoluti: quæ voces de intemperantibus præsertim & incontinentibus usurpari solent: quia ex omnibus vitiis nullum est quod corpus æquè corrumpat, ut voluptatum usus immodicus: putà Veneris & cibi potusque nimietas. quare Persius dissolutum iis notis describit, quæ propriè homini temulento conveniant: *laxum caput: compago soluta: oscitare hesternum: malæ undique diffuta*: sic paullo post *laxa labra*. Nervis quibus maximè continetur humanum corpus, & ut loquitur divinus Paulus, πᾶν σῶμα συναρμολογεῖται, (*totum corpus congruenter coagmentatur*; Ephes. IV. v. 16. inimicissimum est vinum: itaque temulentorum & οἰνοφλύγων, fatales sunt morbi nervorum, paralyses, arthritides, alii. Etiam facundissimus Chrysostomus in eam ad Ephesios homilia XII. inter mala luxuriæ recenset μαλακίαν σώματος & ἔκλυσιν. Lege Basilii pulcerrimam homiliam κατὰ μεθυόντων.

Compage soluta.) Epicrates, de Laide vetula loquens, τὰς ἁρμονίας τε διαχαλᾷ τοῦ σώματος.

Oscitat hesternum.) exhalat crapulam veterem, ut loquitur Seneca. Plato, κραιπαλᾷ ἐκ τῆς προτεραίας, observant Græcorum critici crapulam propriè dici temulentiam matutinam cum vespere coquitur: pridianam verò sive hesternam, οἰνοποσίαν. sed hanc legem scriptores optimi negligunt.

Est aliquid quò tendis & in quod dirigis arcum?) Boni doctoris munus præstat hic Stoicus: discipulum ignaviæ primum accusavit & objurgavit; nunc fontem culpæ aperit & aptam morbo facit

facit medicinam. Decretum autem fuit cùm aliorum philosophorum, tum imprimis Stoicorum, radicem omnium officiorum vitæ totius, esse finis cognitionem, ut jam sæpius diximus: contrariorum verò eadem est ratio: itaque ut κατορθώματα à notitia finis proveniunt: sic peccata ab ejusdem ignoratione, aut parum firma constitutione. Seneca epistola LXXI. *Ideo peccamus, quia de partibus vitæ omnes deliberamus, de tota nemo:* caussam cur peccemus assignat, ignorationem ultimi finis: idem nunc & Persius docet: nam ita accipienda ejus interrogatio: quid mirum si dissolutè vivis? quod ante omnia faciendum tibi fuerat, ut de summo bono decerneres, & finem certum tibi proponeres, de eo necdum cogitasti. Græci philosophi finem illum ultimum, non solùm τἀγαθὸν & τέλος vocant, sed σκοπὸν, à sagittariis vocem mutuati, ut docet Aristoteles primo Nicomacheorum: Ἆρ' οὖν, inquit, καὶ πρὸς τὸν βίον ἡ γνῶσις τοῦ τέλους μεγάλην ἔχει ῥοπήν· καὶ καθάπερ τοξόται σκοπὸν ἔχοντες, μᾶλλον ἂν τυγχάνοιμεν τοῦ δέοντος. (*Utique cognitio finis magnum ad vitam habet momentum; & quemadmodum sagittarii, ita & nos, scopo proposito, faciliùs assequamur quod rectum est.*) Græcam dictionem exprimit noster cùm ait, *Est aliquid quò tendis?* ἔχεις τινα πρὸς ὃν σὺ τοῦ βίου σκοπόν. Ac finis quidem ille ultimus est scopus ad quem tota vita collineandum: singulæ verò actiones instar sagittarum sunt, quas eodem jacimus: subjicit Seneca modo allatis verbis: *Scire debet quid petat ille qui sagittam vult mittere: & tunc dirigere, & moderari manu telum:* scopus est qui petitur: sagittæ & tela sunt actiones vitæ. Philo Judæus, De confusione linguarum: πλοῦτον ἢ δόξαν ἕκαστος αὐτῶν σκοπὸν προτεθειμένος, ἐπὶ τοῦτον ὥσπερ βέλη τὰς τοῦ βίου πράξεις ἁπάσας ἀφίησι. (*Divitias aut honores quisque eorum sibi proponens ut scopum, omnes vitæ actiones, tanquam sagittas, in illum emittit.*) Idem in libro de sacrificiis Cain & Abel: σκοπῷ μὲν τὸ κεφάλαιον, βέλεσι δὲ ἔοικεν ἡ κατασκευή. (*Scopo quidem summa rei: sagittis autem, apparatus respondet.*) Ita intellige sequentia Persii verba,

—— & in quod dirigis arcum?

aptius tamen & singula facta & dicta sagittis assimilaveris, quàm arcui. Virgilius in Culice non dissimili loquendi genere dixit:

—— huc mittit & omnes
Dirigit huc sensus. ——

sic enim habent antiquæ membranæ, ut testis est Josephus Scaliger; & est ea lectio elegantissima.

An passim sequeris corvos testaque lutoque.) *Vita sine proposito vaga est:* inquit Seneca epist. xcv. hanc vitam describit heic Persius: & eum qui ita vivit similem illi esse dicit, qui corvos & id genus aves sectetur, capereque intendat, non arcus sed testæ lutive jaculatione: quod quia per rerum naturam nec solet nec potest fieri, qui id tentant Græco proverbio notati sunt, τὰ πετόμενα διώκει, (*volantia persequitur:*) quod in stultos & frustra laborantes dictitabant. Senecæ locus mirè hunc illustrabit, è lib. De vita beata. *Proponendum est primum quid sit quod petamus.* Mox: *Quamdiu quidem passim vagamur, non ducem secuti, sed fremitum, & clamorem dissonum in diversa vocantium, conteretur vita inter errores:* Et statim: *Nihil ergo magis præstandum est, quam ne pecorum ritu sequamur antecedentium gregem, pergentes non quà eundum est, sed quà itur.*

An passim sequeris corvos.) sic, *passim sectari profutura*, apud Senecam in epistolis: aves autem quæ passim pascuntur veteres Latini *passales* & *pascales*, Græci νομαδικὰς & εἰκαίους dixerunt.

Testaque lutoque.) his utimur quoties non certo consilio ad capiendas aves prodiimus: sed temerè ac per lasciviam aves obvias eo arrepto quod primùm in manus venerit, petimus.

Securus quò pes ferat.) more eorum *qui sine proposito vagantur, quærentes negotia: qui non quæ destinaverunt agunt, sed in quæ incurrerunt*, ait Seneca de tranquillitate animæ.

Atque ex tempore vivis?) quod Græci dicunt αὐτοσχεδιάζειν τὸν βίον, *vivere ex tempore*, heic est vivere sine proposito, & ultimo fine, & ut loquitur Seneca, *aliud agendo vivere:* qui ita vitam instituunt, modò hoc probant, modò illud. Marcus Tullius in quinto Tusculanorum: *Nos in diem vivimus, & quodcunque nostros animos probabilitate percussit, id dicimus:* etsi diversa res agitur apud Tullium & nostrum, tamen quid sit hoc loco *vivere ex tempore* optimè declarat ille locus: aliàs dicitur *vivere ex tempore*, de iis qui in quærendis vitæ præsidiis, ultra præsentem diem cogitationes suas non extendunt: quod Barbarorum esse idem Cicero ait, in II. De oratore: *Si Barbarorum est*, inquit; *in diem vivere, nostra consilia sempiternum tempus spectare debent.* Gregorius Nazianzenus non Barbarorum sed verò brutorum eam vitam vocat in priore contra Julianum: ζῶσιν, ait, βίον ἀλόγων τὸ αὐτῆς ἡμέρας καὶ τὸ παρὸν ἀεὶ βιοτεύοντες· idem in quodam carmine: κακοῖσι τὸ ἐν ποσὶ μοῦνον ἄρεστον· (*malis, quod ante pedes tantum, optimum.*) inde est apud Græcos convitium inter gravissi-

gravissima, *homo in diem vivens*: Homerus, Odyss. φ.

Νήπιοι ἀγροιῶται ἐφημέρια φρονέοντες.

(*Stulti agrestes qui præsentia, vel diem durantia cogitant.*) Plutarchus in Galba: ἀπωλώλεσαν οἱ πλεῖστοι τ̃ λαβόντων τὰς δωρεὰς ἐφήμεροι ἐ σατυρικοὶ τοὺς βίους ἄνθρωποι. *Perdiderunt ex eo plerique numero, qui dona accipiebant, homines in diem viventes: & moribus agrestibus: vel ferinis:*) & Ptolemæus: τοὺς ἐφημερινοὺς conjungit pessimis quibusque, ut sunt præstigiatores ac deceptores. Tetrabibli libro tertio, capite περὶ ποιότητος ψυχῆς. Diogenes tamen cynicus ἡμερόβιος vulgo appellatus est, non propter hanc caussam: sed ut in præsentem horam poscens à quolibet & accipiens cibum, quod ex Satyro narrat Hieronymus. Aliquando apud Ciceronem ut in XIV. ad Atticum, *ex tempore* facere aliquid aut dicere non est αὐτοσχεδιάζειν · sed convenienter tempori: quia, ut ait idem eodem libro, *consilia temporum sunt, quæ in horas commutantur.*

Helleborum frustra cum jam cutis ægra tumebit, Poscentes videas:) Bono ordine procedit oratio: primò vitium ostendit, postea illius scaturiginem, nunc accedit ad curationem: sed prius hortatiunculam præmittit, ut sine mora faciant morbo medicinam: ne fiat morbus temporis tractu irremediabilis, ut Mecœnatis verbum usurpem. Allegoricè autem tractata hæc exhortatio: nam loquitur ut de corporis medicina: sentit autem de animorum: occasio huic allegoriæ ex eo quod Philosophi Græci ac Latini vitia dixerunt πάθη ac morbos: virtutem ὑγίειαν.

Cum jam cutis ægra tumebit:) morbo jam contracto, qui paullatim generatur: sed heic intellige confirmatam longo usu ἕξιν κακίας · commune est omnibus morbis qui foras prodeunt, ut φλεγμονῇ cutem intendant, ac tumorem excitent: paullò inferiùs,

——*surgit tacitè tibi lutea pellis.*

Hippocrates, οἰδεῖ τὸ σῶμα · ludibrium debebant medicorum filiis, qui tympaniten heic somniabant.

Et quid opus Cratero magnos promittere montes?) auri nempe: obiter Satiricus stultitiam eorum ridet, qui neglecta cura valetudinis per omnem vitam, ægri posteà, ubi mortis periculum admotum esset propius, nihil non medicis promittebant, & ut ait Seneca De brevitate vitæ, medicorum genua tangebant: quasi esset in eorum potestate morari fata: etiam Epictetus apud Arrianum horum stultitiam carpit lib. III. cap. πῶς δεῖ φέρειν τὰς νόσους · ait inter cætera: τί κολακεύεις τ̀ ἰατρόν; τί λέγεις, ἐὰν θέλῃς Κύριε, καλῶς ἕξω; τί παρέχεις αὐτῷ ἀφορμὴν τ̃ ἐπᾶραι ὀφρῦς; (*cur adularis medico? cur ais, si volueris, domine, benè habebo? cur illi ansam præbes tollendi supercilii?*)

Discite ô miseri, & caussas cognoscite rerum.) Jam declarat Stoicus hic, unde petenda sint adversus animi morbos de quibus dixit certa remedia: ad philosophiam nempe juvenes suos rejicit, quæ magistra vitæ, morum formatrix, & ad vitam beatam tuta via ac certa. Neque verò contentus est noster doctor discipulis verbo indicasse philosophiæ nomen, & digitum solùm ad fontem intendisse; quin potius excellentes medicos imitatur, qui ut eò libentius salubribus suis consiliis obtemperantes ægrotos habeant, simul & medicamenta præscribunt, & cujusque illorum naturam indicant: ut sciant illi quid inde habeant sperare. Simul itmè & noster doctor, sic juventutem suam ad philosophiam rejicit, ut simul utilitatem ostendat quam ex ejus cognitione sit perceptura. Hoc igitur ut paucis præstaret præcipuis quibusdam moralis doctrinæ capitibus in medium allatis, ad illius amorem cordatos juvenes accendit. Habent igitur heic lectores, brevem quandam σύνοψιν universæ philosophiæ ethicæ: estque hic locus luculentus planè & illustris.

O miseri.) Ignorantia, præsertim eorum quæ ad vitam beatè agendam spectant malum vel maximum. Stoicum autem est scitum, præter unum sapientem reliquos esse omnes miseros atque infelices.

Et caussas cognoscite rerum:) Seneca Naturalium libro sexto capite III. *Quanto satius est caussas inquirere & quidem toto in hoc intentum animo: neque enim quicquam illo inveniri dignius potest, cui se non tantum commodet, sed impendat.* Sed Seneca de caussis loquitur rerum naturalium in universum: Persius de caussis eorum quæ homini eveniunt: quæ Stoici referebant ad legem fatorum. M. Antoninus libro X. σ', πᾶν ὅτι σοι συμβαίνῃ, τοῦτό σοι ἀπ' αἰῶνος προκατεσκευάζετο, καὶ ἡ ἐπιπλοκὴ τ̃ αἰτίων συνέκλωθε, τήν τε σὴν ὑπόστασιν ἐξ ἀϊδίου ἐ τὴν τούτου σύμβασιν. Item de caussis τ̃ φευκτῶν ἐ αἱρετῶν, sive rerum expetendarum & vitandarum. Horatius:

——*vitatu quidque petitu*

Sit melius, caussas reddet tibi.

Juvenalis doctè, *vivendi caussas* dixit,

Et propter vitam vivendi perdere caussas.

has rerum caussas pluribus expressit Lucilius lis

iis versibus quos profert Lactantius libro VI. capite V.

Quid summ.) Stoici philosophi cùm universam de moribus philosophiam ad duos referrent locos, Decreta & Præcepta, multis libris ac voluminibus utramque docendi viam, & δογματικὴν & παραινετικὴν sunt persecuti: sed quoniam omnis hæc disciplina ad usum spectat, in quo solo posita ejus utilitas, solebant Stoici suos monere, ut eorum quæ in scholis didicissent summa capita sic memoriæ infigerent, ut illa semper ad manum haberent, & ad omnem occasionem iis uterentur: hæc sunt πρόχειρα βοηθήματα, de quibus loquitur Epictetus apud Arrianum libro primo capite XXVII. & libro III. capite X. neque alia fine Enchiridium ab illo est scriptum, quod & nomen testatur. Marcus Antoninus libro quarto: Βραχέα ἔστω καὶ στοιχειώδη ἃ εὐθὺς ἀπαντήσαντα ἀρκέσει πᾶσαν τὴν ψυχὴν ἀποκλύσαι καὶ ἀποπέμψαι σε μὴ δυσχεραίνοντα ἐκείνοις ἐφ' ἃ ἐπανέρχῃ. Sunto, inquit, tibi ad manum præcepta brevia quidem, (idcirco κομματικοὺς λόγους philosophi appellant:) sed quæ elementa contineant universæ doctrinæ, quæ simul ac occurrerint, totum perfundant animum, & æquum te dimittant ad omnia quæ evenerint: idem paullò priùs, medicos & chirurgos imitandos dixerat: & ut illi parata semper artis suæ instrumenta habent, ita in promptu esse habenda dogmata. Ὥσπερ οἱ ἰατροὶ, inquit, ἀεὶ τὰ ὄργανα καὶ σιδήρια πρόχειρα ἔχουσι πρὸς τὰ αἰφνίδια τῶν θεραπευμάτων· οὕτω τὰ δόγματα σὺ ἕτοιμα ἔχε. Idemque alibi ἐπιμύθιον vocat hujusmodi præcepta ad usum semper parata: de his Seneca libro VII. De beneficiis, capite primo: *Egregiè hoc dicere Demetrius Cynicus solet, plus prodesse si pauca præcepta sapientiæ teneas, sed illa in promptu tibi & in usu sint, quàm si multa quidem didiceris, sed illa non habeas ad manum.* Postea: *Hæc Demetrius noster utraque manu tenere proficientem jubet, nec usque dimittere, immò affigere & partem sui facere, eoque quotidiana meditatione produci, ut sua sponte occurrant salutaria, & utique ac statim desiderata præsto sint:* & epistola XCIV. *Subinde reducendus es ad memoriam: non enim reposita præcepta esse debent, sed in promptu.* Hæc sunt illa summa ac præcipua moralis philosophiæ capita, quæ paucis versibus indicata sunt heic ab hoc poëta Stoico: quid sit homo: in quam finem à Deo sit creatus: quis ordo sit rerum: vita hæc quàm brevis, quàm caduca: à quo accepta; quis modus divitiis sit statuendus; quid fas optare: quis legitimus opum usus: quantum patriæ ac tuis debeas: in qua mundi hujus statione sis collocatus: his paucis capitibus contineri elementa universæ doctrinæ moralis palàm est. Sed propius jam illa saltem ut in transcursu consideremus.

Quid summ.) Jure prima omnium ponitur hæc σκέψις, quæ idem jubet atque illa Pythicis oraculis adscripta vox, NOSCE TEIPSUM: quam vocem principium & consummationem sapientiæ continere jure dixeris. Simplicius: τὸ ΓΝΩΘΙ ΣΑΥΤΟΝ τοῦ θεοῦ παράγγελμα καὶ ἀρχὴ ἐστὶ καὶ τέλος πάσης τῆς φιλοσοφίας ἐστὶν. Inter Stoicos autem & cæteros philosophos conveniebat, ex cognitione nostri eliciendum esse finem illum cujus notitiam tantopere omnes quidem, sed tamen Stoici maximè commendabant. Cicero in V. de finibus: *Si simul atque ortus esset se quisque cognosceret, judicareque posset quæ vis & totius esset naturæ & partium singularum, continuò videret quid esset hoc quod quærimus, omnium rerum quas expetimus summum & ultimum, nec ulla in re peccare posset.* Libro autem IV. inter ea de quibus conveniebat Stoicis & Academicis hæc ponit Cicero: *Sequitur illud ut animadvertamus qui simus ipsi, ut nos quales oportet esse servemus: sumus igitur* HOMINES, *ex animo constamus & corpore, quæ sunt cujusdammodi: nosque oportet, ut prima appetitio naturalis postulat hæc diligere, constituereque ex his finem illum summi boni atque ultimi.* Ex eodem fonte etiam, officiorum notitiam derivandam Stoici docebant. Seneca epistola XCV. *Quando omnia quæ præstanda sunt ac vitanda dicam, cùm possim breviter hanc formam humani officii tradere? Omne hoc quod vides, quo divina atque humana conclusa sunt, unum est: membra sumus corporis magni. Natura nos cognatos edidit, cùm ex iisdem & in eadem gigneret. Ex illius constitutione miserius est nocere quàm lædi, ex illius imperio paratæ sunt juvantis manus. Iste versus & in pectore & in ore sit: Homo sum, humani nihil à me alienum puto.* Habes in secunda Dissertationum Arriani caput eximium, quo docetur quomodo invenienda sint officia ex ipsis nominibus: Σκέψαι τίς εἶ, inquit, τὸ πρῶτον ἌΝΘΡΩΠΟΣ, τοῦτ' ἔστι οὐδὲν ἔχων κυριώτερον προαιρέσεως, ἀλλὰ ταύτῃ τὰ ἄλλα ὑποτεταγμένα. (*Reputa quis sis. Homo utique: hoc primum: hominem autem cùm dicis, illud dicis, cui nihil magis proprium, vel eximium, quàm jus arbitrii proprii: cui reliqua subjecta sunt.*) studiosi cætera legant; pulcherrima enim sunt. Jam verò cum in dubio sit, præstantia-

ſtantiane major ſit hominis an vanitas, prorſus neceſſaria ad benè inſtituendam vitam, utriuſque accurata cognitio & aſſidua meditatio. Eo igitur Stoici ſæpe nos vocant: unum alterumve locum ſubjiciam, ut ſtudioſis præeam ad ſimilium obſervationem diligentem. Quid ergo eſt homo? Platoni φυτὸν eſt οὐράνιον οὐκ ἔγγειον. ἐν τῶν κτημάτων τοῦ Θεοῦ. (*Planta cæleſtis, non terrena: Dei peculium.*) Sic enim ait in Phædro: ſed nos porticum Stoicorum ne emigremus. Stoicorum eſt illud ſcitum: τὸ ἄνθρωπον ὑφίστασθαι κατὰ τὴν λογικὴν ψυχὴν, σώματι δὲ χρῆσθαι ὡς ὀργάνῳ: quod multis locis illuſtrat Simplicius in Enchiridium ſapientiſſimi ſenis. Summa hæc: eſſe hominis, idque adeò omne per quod homo cenſeatur, in animo & rectâ ratione ſitum eſſe: hanc eſſe illius eſſentiam, & illius τὸ πᾶν: corpus verò & cætera omnia, pro inſtrumentis vitæ iſtius habenda: apud Arrianum libro II. in hunc modum diſſerit Epictetus. Omnia quidem animantium genera Dei eſſe opera: ſed unum hominem opus illius eſſe præcipuum, & cujus gratia cætera ſint creata: illa Deum intra ſe non habere; hominem divinæ naturæ particulam eſſe: & intra ſe illum circumferre: non debere igitur ſuæ nobilitatis oblivisci: ſed quicquid dicat, faciatve, meminiſſe, Deum præſentem eſſe: non illum ex auro vel argento quem fortè geſtabit: ſed quem intus atque in animo ſuo quiſque hominum circumfert: peſſimè vero illos ſibi conſulere, qui impuris cogitationibus, & actionibus ſordidis illum polluant: hæc ita ille: οὐκ ἔστι θεῶν ἔργα καὶ τὰ ἄλογα; ἔστιν: ἀλλ' οὐ προηγούμενα, οὐδὲ μέρη θεῶν. σὺ δὲ προηγούμενον εἶ. σὺ ἀπόσπασμα εἶ τοῦ θεοῦ: ἔχεις τι ἐν σεαυτῷ μέρος ἐκείνου: τί οὖν ἀγνοεῖς σου τὴν συγγένειαν; τί οὐκ οἶδας πόθεν ἐλήλυθας; οὐ θέλεις μεμνῆσθαι ὅταν ἐσθίῃς, τίς ὢν ἐσθίεις, καὶ τίνα τρέφεις: ὅταν συνουσίᾳ χρῇ τίς ὢν χρῇ; ὅταν ὁμιλίᾳς; ὅταν γυμνάζῃ: ὅταν διαλέγῃ: οὐκ οἶδας ὅτι θεὸν τρέφεις: θεὸν γυμνάζεις: θεὸν περιφέρεις, τάλας, ἀγνοεῖς; δοκεῖς με λέγειν ἀργυροῦν τινα ἢ χρυσοῦν ἔξωθεν; ἐν σαυτῷ φέρεις αὐτὸν, καὶ μολύνων οὐκ αἰσθάνῃ, ἀκαθάρτοις μὲν διανοήμασι, ῥυπαραῖς δὲ πράξεσι: dextrè accipe, quod naturæ divinæ partem in homine vult eſſe: quem errorem Stoici errarunt cum pleriſque veterum ſapientum: cætera quàm divina? Sed rurſus, *Quid eſt homo?* Senecæ verba ſunt ad Marciam: *imbecillum corpus & fragile, nudum, ſuapte natura inerme: alienæ opis indigens, ad omnem fortunæ contumeliam projectum:* ſed apud ipſum cætera legantur: eſt enim locus prolixior: cui & alii multorum ſcriptorum pulcherrimi poſſent adjungi, niſi brevitati eſſet conſulendum. Spectat eodem ſapientiſſimi Marci præceptum hoc: Cogita, inquit, continuo univerſum ævum, & univerſam rerum naturam: ac memento partes ſingulas (in his homo eſt,) ad iſtam eſſe ut unum è ficus granis: ad illud, ut terebræ converſionem. Τοῦ ὅλου αἰῶνος καὶ τῆς ὅλης οὐσίας συνεχῶς φαντασία: καὶ ὅτι πάντα τὰ κατὰ μέρος, ὡς μὲν πρὸς οὐσίαν κεγχραμίς: ὡς δὲ πρὸς χρόνον τρυπάνου στροφή. De corporis ac naturæ humanæ fragilitate verè iſta: quid dicemus, ſi depravationem animi ſpectemus? hoc nempe quod Chryſoſtomus: μάθωμεν, ait, τίνες ἐσμὲν, καὶ ἀρκεῖ τοῦτο εἰς ταπεινοφροσύνης ὑπόθεσιν. (*diſcamus qui ſumus: & ſufficiet id ad humilitatis rudimentum.*) Et eſt ita omnino: neque fieri poteſt, ut ſuperbia vel arrogantia tumeat, cui fuerit aliquando curæ, hoc ſeriò cogitare, QUID SUMUS. Cum fructu hæc & ſimilia his quæ ſolius naturæ ductum ſecuti ſcriptores οἱ ἔξωθεν ἀπεφθέγξαντο, (*profani pronuntiarunt*:) contulerint ſtudioſi cum iis quæ meliori luce illuſtrati patres facundiſſimè diſputant: Joannes præſertim Chryſoſtomus, & Magnus Baſilius cum alibi, tum integris aliquot in Sex dierum opus homiliis.

Aut quidnam victuri gignimur.) Cohæret cum præcedenti quæſtio hæc: nam ut ait Marcus Imperator qui neſcit quidnam victurus ſit genitus, quid ſit ipſe ignorat. ὁ μὴ εἰδὼς, ait, πρὸς ὅ, τι πέφυκεν, οὐκ οἶδεν ὅς τις ἐστίν. De hoc extant multorum veterum ſapientum ſententiæ præclaræ: nam voluptuariorum gregem omittimus, & ſi quis alius hominis appellatione vixit indignus: reliqui à vero non procul aberrarunt: etſi alius alio propius feriit. Platonis ſententiam habes in Gorgia & alibi: tergeminus Ariſtoteles ad duas res, intelligendum & agendum docuit homines eſſe natos: alii ad mundum contemplandum & imitandum: ut in II. De natura deorum M. Tullius: & de Pythagora atque Anaxagora multi narrant: quidam generaliter, ad cognitionem rerum, ut Plutarchus in libello Περὶ τοῦ λάθε βιώσας. Stoici verò optimè: ad contemplanda atque enarranda Dei opera hominem productum eſſe in hunc mundum. Arrianus libro primo, capite ſexto: Τὸν ἄνθρωπον θεατὴν εἰσήγαγεν ὁ Θεὸς αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἔργων τῶν αὐτοῦ καὶ οὐ μόνον θεατὴν, ἀλλὰ καὶ ἐξηγητὴν αὐτῶν. repetit idem & libro III. ca. XIV. Seneca Naturalium libro III. in præfatione: *Quid præcipuum in rebus humanis eſt? animo omne vidiſſe*, (hoc eſt quod Arrianus libro tertio dicit τῆς πανηγύρεως ἱερωτάτης ἀπολαῦσαι) *& qua nulla eſt major victoria, vitia domuiſſe*: paullò aliter idem Stoici dicere ſoliti

liti: *homine in adjutorium mutuum esse generatum:* quod scribit Seneca libro primo De ira, capite v. Marcus Tullius primo libro Officiorum: *Placet Stoicis quæ in terris gignuntur, ad usum hominum omnia creari: homines autem hominum caussâ esse generatos, ut ipsi inter se alii aliis prodesse possent: in hoc naturam debemus ducem sequi, & communes utilitates in medium afferre: mutatione officiorum, dando, accipiendo, tum artibus, tum operâ, tum facultatibus devincire hominum inter homines societatem.* Marcus Imperaror libro vi. cætera animalia rationalium caussa esse parata: ut semper in omnibus rebus, deteriora propter præstantiora: ratione verò prædita animalia, ad mutuam opem. κατεσκεύασται τὰ μὲν λοιπὰ τῶν λογικῶν ἕνεκεν, ὥσπερ καὶ ἐπὶ παντὸς ἄλλου, τὰ χείρω τῶν κρειττόνων ἕνεκεν, τὰ δὲ λογικὰ ἀλλήλων ἕνεκεν. & initio ix. atque in xi. idem repetit, ὅτι ἕνεκεν ἀλλήλων γεγόναμεν. principio autem libri quinti, locus est elegantissimus, ex quo usus præcepti intelligitur ad vitæ emendationem: verbi gratia, eorum qui, ut initio satiræ est hujus dictum, altum mane dormiunt & serò evigilant: ὄρθρου, inquit, ὅταν δυσόκνως ἐξεγείρῃ, πρόχειρον ἔστω, ὅτι ἐπὶ ἀνθρώπου ἔργον ἐγείρομαι. τί οὖν δυσκολαίνω εἰ πορεύομαι ἐπὶ τὰ ποιεῖν ὧν ἕνεκα γέγονα, καὶ ὧν χάριν παρήγμαι εἰς τὸν κόσμον; (*mane cùm gravatim à somno surgis, in promptu tibi sit cogitare, te ad humanum opus faciendum surgere. Itane ergo, dices, gravatè accedo ad agenda ea, quorum caussa natus sum, ac propter quæ in hunc veni mundum?*) eleganter Persius *quid victurus*, hoc est, in vita acturus: quia vivere agere est, ait Plinius: in Consolatione Boëtii *asinum vivit*, pro facit quæ asini sunt.

Ordo Quis datus.) Non malè interpreteris de ordine illo admirabili quo majoris minorisque mundi opifex suam illam πολυποίκιλον sapientiam, potentiam, providentiam, & quid non? in rerum conditu spectandam nobis exhibuit: pleni sunt omnium sapientum libri encomiis ejus ordinis, καὶ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ διοικήσεως; quam tamen nemo mortalium percipiet unquam ad plenum: sed aptius puto, ut capiamus de fato: nam ita passim *ordo*, aut *rerum ordo* est fatum: Seneca in libro Quare bonis viris mala accidant: *Caussa pendet ex caussa, privata publica longus ordo rerum trahit.* Naturalium libro ii. *Sic ordinem rerum fati æterna series rotat, cujus hæc prima lex est, stare decreto:* mox: *in illo fati ordine quo patrimonium tibi grande promittitur, hoc quoque protinus fatum est ut naviget:* ubi *fati ordo* est illa ἐπιπλοκὴ τῶν αἰτίων, quam Græci Stoici appellant ut Marcus libro x. eo loco quem paullò antè attulimus: ipse Chrysippus σύνταξιν nominavit, hoc est, *ordinatam compositionem* in ejus definitione quam habet A. Gellius libro vi. cap. ii. hoc igitur modo auctoris nostri verba interpretabimur. *Disce ordo quis datus:* hoc est, disce fatorum certa lege omnia fieri, cui volens lubensque acquiescit sapiens. Seneca epist. cvii. *Sic vivamus, sic loquamur: paratos nos inveniat atque impigros fatum. Hic est magnus animus qui se Deo tradidit. At contrà ille pusillus ac degener, qui obluctatur, & de ordine mundi malè existimat, & emendare mavult deos quam se:* hoc est quod Græci dicunt συμπαρακολουθεῖν τῇ διοικήσει τοῦ θεοῦ, *spectare & approbare Dei ordinem in administratione omnium rerum.* Lege diatribam Epicteti apud Arrianum quintam libri iii. Possumus & alias interpretationes hujus loci afferre: præbent enim multas ansas βιωφελῶν meditationum verba auctoris eruditissimi: quid enim si referamus ad vitam futuram? resurrectionem Stoici non plenè quidem, aut certa fide, neque firmis satis rationibus persuasi, sed tamen utcunque crediderunt, aut verius somniarunt. Chrysippus in libris de providentia, cùm de innovatione mundi loqueretur hæc intulit teste Firmiano: τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, δῆλον ὡς οὐδὲν ἀδύνατον καὶ ἡμᾶς μετὰ τὸ τελευτῆσαι πάλιν περιόδων τινῶν εἰλημμένων χρόνου, εἰς ὃ νῦν ἐσμὲν καταστῆναι σχῆμα. (*quod cùm ita sit, apparet non esse impossibile & nos post mortem post certas temporum revolutiones, in hunc statum quo nunc sumus, restitui.*)

Aut metæ quàm mollis flexus, & unde.) aut quam brevis sit hæc vita, quamque in propinquo mors illi immineat, & quidem ex caussis sexcentis: *meta* est finis: *flectere metam*, ut Græci κάμπτειν τὴν νύσσαν: unde καμπτὴρ ipsa meta dicitur: de spatiis vitæ solet hoc loquendi genus usurpari: unde *flexus ætatis* apud M. Tullium. *maturitas inflexa*, in panegyrico Plinii: *flexus* autem *mollis* dicitur heic qui citò & rapidè peragitur: unde in quinta *rapida vita* dicitur: hoc igitur ait: discendum esse & semper cogitandum, quàm fluxa sit hæc vita: nihil est quod sæpius occurrat in sapientum scriptis & poëtarum, hoc præcepto: sed hi, ut passim Horatius, ad voluptates ferè hoc argumento nos hortantur: illi ad facta præclara, & vitam ex virtute agendam, aut ad diligentiam in studiis honestarum disciplinarum, ut divinus senex: ὁ μὲν βίος βραχὺς, ἡ δὲ τέχνη μακρή. Marcus Imp. in iv. τὸ ὅλον βραχὺς ὁ βίος, κερδαντέον τὸ παρὸν σὺν εὐλογιστίᾳ καὶ δίκῃ. Plinius Secundus in epistola qua Silii Italici mortem deflet: post gra-

gravem querimoniam de brevitate vitæ: *sed tantò magis*, inquit, *hoc quicquid est temporis futilis & caduci, si non datur factu: (nam horum materia in aliena manu:) nos certe studiis proferamus: & quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid quo nos vixisse testemur.* Seneca epistola XCIX. *Respice celeritatem rapidissimi temporis, cogita brevitatem hujus spatii, per quod citatissimi currimus*: idem libro III. De ira. *Poterimus autem purgare mentem, adnitamur modo. Nec ulla res magis proderit quàm cogitatio mortalitatis. Quid tumultuamur & vitam studiosi conturbamus? Stat super caput fatum & percuntes dies imputat, propiusque ac propius accedit. Quin potius vitam brevem colligis, placidamque & tibi & cæteris præstas? Quin potius amabilem te dum vivis omnibus: desiderabilem cùm excesseris, reddis?* Verè Hieronymus Cypriano: *Nihil ita decipit humanum genus quam quod dum ignorant spatia vitæ suæ, longiorem sibi seculi hujus possessionem repromittunt. Ad hunc sensum pertinet & illud quod dicitur, Memento mortis tuæ & non peccabis*: idcirco dicebat regius psaltes: τ̃ ὀλιγότητα τ̃ ἡμερῶν μοῦ ἀνάγγειλόν μοι: verùm scriptores sacros omittimus: apud quos obviæ passim sunt hujusmodi admonitiones: nec minus frequentes in Marci Antonini libris. Sed sunt Persii codices in quibus *quâ mollis flexus* scribitur: non *quàm*: hæc lectio si vera esset, *flexus metæ* valeret idem ac finis ultimi adeptio, & *quâ*, esset qua via, quo genere vitæ ad illum finem posset perveniri: probo verò editam lectionem, quam & in membranis invenimus.

Et unde.) obscuriusculè dictum: neque uno modo est interpretari: unde mors? nempe à natura: quia lex naturæ est, ut quicquid nascitur & denascatur. Marcus eleganter libro quarto: ὦ φύσις, ἐκ σοῦ πάντα, ἐν σοὶ πάντα, εἰς σὲ πάντα. rursus, unde mors? persæpe vel tenuissima ex caussa: quo argumento utitur Seneca, ut adversus majora nos pericula confirmet, Naturalium lib. VI. cap. II. *Unguiculi nos*, ait, *& ne totius quidem dolor, sed alíqua à latere ejus scissura conficit: & ego timeam terras trementes, quem crassior saliva suffocat? Ego extimescam emotum sedibus suis mare, cum quosdam strangulaverit potio malè lapsa per fauces?* affinia his sunt in tertio libro, capite XXVII. *Urbes constituit ætas, hora dissolvit. Momento fit cinis: diu sylva. Magna tutela stant ac vigent omnia: citò ac repente dissiliunt. Quicquid ex hoc statu rerum natura flexerit, in exitium mortalium satis est.*

Quis modus argento.) nempe quærendo: modus autem ex Stoicorum doctrina is est optimus ac legitimus, qui naturæ conveniat. Natura autem facilis est & pauco contenta: hominum verò cupiditas fine caret: vide ad extremum satiræ sextæ.

Quid fas optare.) Adi ad superiorem satiram.

Quid asper utile nummus habet.) quæ utilitas sit opum: divitiarum autem omnis utilitas est in usu: quare is finis legitimus est eas parandi, non ut in arcam obruantur, sed ut partis utaris: *asper* epithetum est perpetuum omnis rei signatæ, nam percussio & signi impressio aurum exasperant sive argentum. Virgilius,

> *Cymbiaque argento perfecta, atque aspera signis.*

Juvenalis,

> *Hic lavet argentum vasa aspera.* ——

Claudianus,

> *Bronter innumeris exasperat ægida signis.*

hæc asperitas maximè in recens signatis percipitur: nam posteà quæ exstant deteruntur: unde factum ut Græci qui asperos nummos albere præ cæteris videbant, ἄσπρον pro albo posuerint, cùm illam vocem fecerunt usu suam: quod præter Glossas veteres confirmant libri vulgari Græcorum idiotismo scripti: ubi etiam ἀσπρότης pro candore, & ἀσπρίζειν pro dealbare legas: & Nathan quoque Justus in Aruch אספרין exponit לבן albus vel album: sed videtur sub Græcorum imperio species certa monetæ ita propriè fuisse dicta: nam inde apud Turcas illorum ἰφίδεγυς, asprorum appellatio remansit. Glossæ, Δηνάρεια λευκά, *asprum*: sic alios nummos à colore nigro vocarunt μελάσμα. In Aruch, מלוסמא מטבע *melasma pecunia*.

Patriæ charisque propinquis Quantum elargiri deceat.) Respicit vulgatissimam Platonis gnomen, ex epistola nona, quæ etiam apud M. Tullium & alios multos legitur: non nobis natos esse nos, sed primò patriæ, deinde parentibus, postremò & nobis. Lucilius,

> *Commoda præterea patriæ sibi prima putare*
> *Deinde parentum, tertia jam postremaque nostra.*

Quem te Deus esse jussit.) Supra;

> *Discite quid sumus:* ——

sed aliud est: nam ibi natura hominis proponebatur inquirenda: heic personæ qualitas: ibi inquam φύσεως πέρι agebatur: heic περὶ χρείας, Variè sumitur apud philosophos vox χρεία. Aristotelis interpretes solent dicere illa κατὰ χρείαν differre, quæ aliter philosopho dicuntur diversa esse τῷ λόγῳ, vel τῷ εἶναι, hoc est, proprietate quadam, & ut Barbari locuti sunt, essendi modo: sæpe verò χρεία est

est relatio unius ad alterum, cujusmodi σχέσεσι circumscribuntur singulæ personæ. Ita accipiunt Stoici, cùm docent, plerunque officia ταῖς σχέσεσι παραμετρεῖσθαι: hoc est, dirigi hujusmodi conditionibus ac qualitatibus quæ sunt in quoque hominum: propter has dicimur ποιοὶ, ut loquitur Aristoteles: puta, cives, patres, filii: sic intelligendum in primo Marci Augusti, τὰ κατὰ τὰς πρὸς τοὺς συμβιοῦντας σχέσεις καθήκοντα: hæc sunt officia quæ ex duobus extare scribit Seneca in secundo De beneficiis: quæ Epicteto apud Arrianum dicuntur libro II. partim φυσικαὶ partim ἐπίθετοι σχέσεις: ita accipe heic poëtæ verba: *quem te Deus esse jussit*: hoc est, τίνας σχέσεσι σε περιέβαλε καὶ ἔδωκε, φυσικαῖς τε καὶ ἐπιθέτοις. Nam idem vult omnino cum sapientissimo Epicteto: cujus sunt verba in Enchiridio capite XXVIII. τὰ καθήκοντα ὡς ἐπίπαν ταῖς σχέσεσι παραμετρεῖται: πατήρ ἐστι; ὑπαγορεύεται, ἐπιμελεῖσθαι, παραχωρεῖν ἁπάντων, ἀνέχεσθαι λοιδοροῦντος, παίοντος. *Officia ut plurimum pro relationibus & qualitatibus personarum definiuntur: pater est? tacitè monetur filius ut curam ejus habeat, cedat ei in omnibus, toleret convitiantem, ferientem.* Lege totum caput, & eruditissimum interpretem Simplicium: qui prolixè & accuratè totam hanc περὶ σχέσεων materiam tractat. Ita autem describit, & vocis rationem explicat: σχέσις ἐστι σύνταξίς τινων πρὸς ἄλληλα φυσικὴ ἢ προαιρετική, ὁμοίων ἢ ἀνομοίων, ἢ μὲν συναγωγὸς ἢ δὲ διαστατική, μενούσης τῆς περιγραφῆς τῶν ἐν σχέσει ὄντων. μέση γὰρ ἡ σχέσις ἐστὶ τῶν ἐχόντων τὴν σχέσιν: καὶ ἔχονται ἀλλήλων κατὰ τὴν σχέσιν. Vix hæc satis commodè Latinè dici possunt: postrema verò omnino haut possunt: sed hoc vult: σχέσιν (Stoici etiam σκέσιν vocabant, ut in III. Marci:) quam nos relationem dicimus, esse mutuam quorundam coordinationem à natura aut à voluntate: similium, aut dissimilium: illorum ut conjungantur: horum ut separentur: manente persona eorum inter quos est relatio: quippe relatio media est inter relatione junctos: unde & σχέσις dicta, per quam relati ἔχονται ἀλλήλων, id est, inter se conjunguntur. Atque huc maximè pertinet illa diatriba Epicteti in secundo Arriani, qua viam ostendit officia investigandi ex ipsis nominibus: puta, ex eo quod PATER dicaris, ex eo quod MARITUS, quod FILIUS, quod CIVIS: & ita de cæteris nominibus. Etsi autem relatio hæc non solùm jungit, sed etiam disparat relatos: nam & hostis communem habet cum hoste relationem: actor cum reo: quæ dicitur σχέσις ἀνομοίων Simplicio: tamen ab eo quod potius est ac melius, σχέσις ponitur & ἀντὶ συμπαθείας, & pro benevolentiæ affectu, ac mutuo rerum vinculo. Gregorius Naz. in II. de theologia: δεσμὸς τῆς φύσεως ὁλκὴ καὶ πρὸς ἄλληλα σχέσις τοῖς γεννῶσι καὶ τοῖς γεννωμένοις, ἵνα τῷ φίλτρῳ συνέχηται. Chrysostomus in eam ad Thessalonicenses homilia X. caussam reddens cur Deus hunc ordinem in natura instituerit, ut patres liberos gignerent, nec per se quisque nasceretur. εἰ γὰρ, inquit, ἁπλῶς ἔμελλον οἱ ἄνθρωποι γίνεσθαι, οὐδεὶς ἂν πρὸς οὐδένα σχέσιν ἔσχεν: εἰ γὰρ νῦν πατέρων ὄντων καὶ παίδων καὶ ἐγγόνων, πολλοὶ πολλῶν (malim παίδων vel πατέρων: ut ab uno ἀναλογίας exemplo omnia intelligantur:) οὐ φροντίζουσι, πολλῷ μᾶλλον τότε; (*Si enim ita res haberet, ut homines simpliciter, vel per se nascerentur, nemo alteri necessitate aliqua devinctus esset. Si enim nunc quoque cùm sint parentes, & liberi, & nepotes, multi tamen reperiuntur, quibus horum nulla cura, nullus sensus: quanto magis, si nullum tale vinculum esset?*) manifestò σχέσιν ponit pro affectu σχέσεως, amore & benevolentia: pro arctissima conjunctione & affinitate solet ea vox usurpari, ut de vinculis animi ac corporis. Olympiodorus in Platonis Phædonem: ὁ θάνατος τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως σώματός τε καὶ ψυχῆς ἐστι διαχωρισμός: sic ait Chrysostomus in eam ad Hebræos homilia XVI. dici Deum habitare in cœlis, non quasi loco aliquo includeretur, aut quasi terras sua præsentia destituisset: ἀλλὰ τῇ σχέσει καὶ τῇ οἰκειότητι πρὸς τοὺς ἀγγέλους: ubi σχέσιν & οἰκειότητα junxit penè ὡς παραλλήλους: nam σχετικῶς interpretatur Hesychius οἰκειωτικῶς: ita Olympiodorus in Phædonem ait τὰς φιλοσωμάτους ψυχὰς ἔτι σχετικῶς συνῆφθαι τῷ σώματι κατὰ τὴν ἐμπροσθεν σχέσιν: qua de re vide ad sat. V. non multò aliter hanc vocem acceperunt illi Græci, qui exorta in Ecclesia Dei gravi super imaginum cultu controversia, pronuntiarunt ὅτι σχετικῶς δεῖ αὐτὰς προσκυνεῖν: quod genus loquendi prioribus patribus incognitum penitus atque inauditum, (quod quidem ex illorum scriptis constat nobis:) si vitam Deus produxerit, alibi adfatim exponemus. Observa divinam vocem, *Deus jussit*, non Dii: nam ita passim Seneca, Marcus Antoninus & Arrianus, atque alii è Porticu doctores: qui etsi loquebantur cum vulgo, & sæpe deos deorumque nomina in ore habebant? in explicandis tamen suæ scholæ decretis, Deum unum prodebant caussam efficientem hujus universi; sicut notum est è M. Tullio, Seneca, Laertio in Zenone, atque aliis. Lege Lactantium lib. I. cap. V. iidem etiam Λόγον vocabant: de quo Athenagoras in Apologia.

Et hu-

Et humana qua parte locatus es in re.) *humana res* est universi humani generis societas: adhuc igitur περὶ σχέσεων loquitur: nam homo quatenus homo est habet σχέσιν & naturalem conjunctionem cum omnibus hominibus: sed illud generale officium astringitur, posteà aliis, ut dicam cum Stoicis, orbibus minoribus: qui eò expressius intelliguntur quo patent angustius: inde est quod privatas charitates plures curant quàm publicam civitatis aut regni utilitatem: nam ad universum mundum cogitationes suas referre, quam pauci sunt quibus vel solùm in mentem unquam venerit? Stoici verò corrigendi erroris hujus gratia, unde multa in vitam peccata manarent, soliti suos non tantùm ad universæ humanæ rei, ut heic Persius, contemplationem hortari; sed etiam ad totius rerum universitatis: quippe omne hoc unum esse, cujus pars imò membrum homines sunt: singulas autem civitates esse quasi totidem universi domos: quicquid instituerent homines, aut quicquid illis usu veniret, in ejus æstimatione oculos semper debere ad universitatis considerationem erigi: ex qua cogitatione illum fructum perciperent, ut nihil agerent quod cuiquam mortalium noceret: nihil iniquo ferrent animo, quod magnus ille mundi rector decrevisset: certi, omnia sic ab eo administrari, quomodo ad universitatis salutem expediat: nihil porrò universo mundo expedire, quod privatim singulis non sit conducibile. Jure igitur Marcus Antoninus, libro tertio scribit: nihil adeo ad magnanimitatem valere, quàm si norimus casus vitæ hujus rectè æstimare: quod ita explicat ex superiore doctrina: οὐδὲν οὕτως μεγαλοφροσύνης ποιητικὸν, ὡς τὸ ἐλέγχειν ὁδῷ καὶ ἀληθείᾳ ἕκαστον τῶν τῷ βίῳ ὑποπιπτόντων δύνασθαι· καὶ τὸ ἀεὶ οὕτως εἰς αὐτὰ ὁρᾶν ὡς συνεπιβάλλειν, ὁποίῳ τινὶ τῷ κόσμῳ ὁποίαν τινὰ τοῦτο χρείαν παρεχόμενον, τίνα μὲν ἔχει ἀξίαν ὡς πρὸς τὸ ὅλον, τίνα δὲ ὡς πρὸς τὸν ἄνθρωπον, πολίτην ὄντα πόλεως τῆς ἀνωτάτης, ἧς αἱ λοιπαὶ πόλεις ὥσπερ οἰκίαι εἰσί. Idem libro III. μέμνησαι ὅτι συγγενὲς πᾶν τὸ λογικόν. καὶ ὅτι κήδεσθαι μὲν πάντων ἀνθρώπων κατὰ τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν ἐστί. heic tantum meminit conjunctionis quæ ratione prædita invicem astringit omnia: λογικῶν autem appellatione Deum atque dæmonas simul cum hominibus intelligunt: sæpius alibi idem nexum & conjunctionem cum universo mundo inculcat: ut initio secundi, δεῖ δὲ ἤδη ποτὲ αἰσθέσθαι τίνος κόσμου μέρος εἶ, καὶ τίνος διοικοῦντος τὸν κόσμον ἀπόρροια ὑπέστης: libro decimo εἴτε ἄτομοι εἴτε φύσις, πρῶτον κείσθω ὅτι μέρος εἰμὶ τοῦ ὅλου ὑπὸ φύσεως διοικουμένου: ἔπειτα ὅτι ἔχω πως οἰκείως πρὸς τὰ ὁμογενῆ μέρη: deinde subjicit fructum persuasionis hujus, quod simus pars, universi duplicem: prior est, animus æquus adversus omnes casus: τούτου γὰρ μεμνημένος, ait, καθότι μὲν μέρος εἰμὶ οὐδενὶ δυσαρεστήσω τῶν ἐκ τοῦ ὅλου ἀπονεμομένων· οὐδὲν γὰρ βλαβερὸν τῷ μέρει ὃ τῷ ὅλῳ συμφέρει· οὐ γὰρ ἔχει τι τὸ ὅλον ὃ μὴ συμφέρει ἑαυτῷ· πασῶν μὲν φύσεων κοινὸν ἐχουσῶν τοῦτο τῆς δὲ τοῦ κόσμου προσειληφυίας, τὸ μηδὲ ὑπό τινος ἔξωθεν αἰτίας ἀναγκάζεσθαι βλαβερόν τι ἑαυτῇ γεννᾶν. posterior fructus sequitur, amor proximi, & omnes juvandi studium: καθότι δὲ ἔχω πως οἰκείως πρὸς τὰ ὁμογενῆ μέρη, οὐδὲν πράξω ἀκοινώνητον, μᾶλλον δὲ στοχάσομαι τῶν ὁμογενῶν, καὶ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον πᾶσαν ὁρμὴν ἐμαυτοῦ ἄξω, καὶ ἀπὸ τοῦ ἐναντίου ἀπάξω. Atque heic quidem partem, id est, μέρος universitatis rerum esse hominem dicit Marcus: sed alibi corrigit eam locutionem: & μέλος potius, id est, membrum dicendum esse ostendit: neque in eo parum esse momenti: locus est in libro VII. quem vide. Simillimè Seneca epistola XCV. *Omne hoc quod vides, quo divina atque humana conclusa sunt, unum est: membra sumus corporis magni*; & cætera quæ superius attulimus. Similia sunt huic Stoicorum doctrinæ, quæ docet excellentissimus philosophus Moses Maimonis filius, libro tertio Doctoris dubiorum cap. IV. neque verò ex ea solùm disputatione, sed & ex aliis locis, Stoicæ philosophiæ non fuisse illum imperitum cognoscimus.

Locatus.) velut in statione positus, quam curare debemus nec deserere nisi jussu imperatoris Dei. variè Græci Stoici hoc expresserunt: ut plurimum verbo τετάχθαι: quod verbi in eam rem positum est apud Platonem in Apologia. Antoninus lib. XI. οὐ δίκῃ τὸ νῦν τῇ τῶν ὅλων φύσει ἀδικεῖ, ἄνθρωπος πεπηγμένος πρὸς τὸ ζῆσαι δι' ὅτου δὴ τὸ κοινῇ συμφέρει. Arrianus lib. I. cap. IX. ἀνάσχεσθε οἰκοῦντες ταύτην χώραν εἰς ἣν ἐκεῖνος ὑμᾶς ἔταξεν: interdum verbis aliis usi: nam ab eadem mente sunt illa apud Marcum Antoninum συμπληροῦσθαι τοῖς πράγμασι: & συμπλακῆναι εἰς ἓν σῶμα: quibus & lex fatorum simul exprimitur.

Disce: nec invideas quod multa fidelia putet In loc. p.) Disce inquam istiusmodi & decreta & præcepta philosophiæ: neque eos imiteris qui summum bonum in divitiis ponunt.

Nec invideas.) invidia est dolor quod alius bono fruatur quo invidens caret: hoc vult poëta: noli putare ea bona quæ vulgò tanta contentione quæruntur, esse vera bona: illa igitur ne optes, neque doleas si uberior copia horum bonorum alii sit potius quàm tibi.

Quod multa fidelia putet In locuplete penu defensis pinguibus Umbris.) Ex omnibus civibus Romanis qui literas didicerant, soli ferè erant oratores qui rem facerent: medici enim, Græci ferè erant: quare Stoicus hic discipulos suos alloquens, meritò à caussidicorum potissimum exemplo eos conatur divertere: non quod professionem illam Stoici damnarent: sed quia illa congerendarum opum aviditas, aliena erat philosophiæ. *fidelia* vas vinarium est: caussidicis autem solitæ donari lagenæ vini, & salsamenta, atque ejusmodi tenuia munuscula. Juvenalis:

> *Quod vocis pretium? siccum petasunculus & vas*
> *Pelamydum: aut veteres Maurorum epimenia bulbi:*
> *Aut vinum Tiberi devectum quinque lagenæ.*

ejusmodi sunt munuscula quorum meminit heic Persius, fidelia vini, piper, pernæ, & orca mænæ. cujus cibi summa erat vilitas, ut ex Athenæo & Lucilii versibus apud Nonium, & secundo De finibus Ciceronis constat: itaque duo simul heic agit satiricus noster: nam & patronorum avaritiam in captandis donis contra legem Cinciam, notat; & eorum illiberalitatem perstringit qui talibus muneribus illos donarent: de quo plura Juvenalis illo loco satiræ VII.

Mænaque quod prima nondum defecerit orca.) Orca est ὄρχη, qua similiter Græci ad salsamenta utebautur. Suidas: ὄρχαι, κεράμια ἀγγεῖα χωρητικὰ ταρίχων δύο ὠτία ἔχοντα. ferè tamen salsamentorum vasa & Græci & veteres Latini, *ceramia* dixerunt: *prima orca*, vel verè prima, cùm plures datæ fuerint à clientibus: vel, pro parte prima ac superiore orcæ; idem utriusque interpretationis est sensus: tantam ejusmodi munerum copiam solitos patronos accipere, ut orcas integras illatas perdiu servent.

Hic aliquis de gente hircosa centurionum Dicat.) Hactenus hic doctor ita suos discipulos ad philosophiæ studia incitavit, tanquam apud omnes constaret de illius præstantia & ad beatam vitam necessitate: nunc memor Romæ se hæc dicere & juvenibus Romanis, quorum aures eorum vocibus quotidie personabant, qui philosophiæ studium irridebant, & à moribus Romanis alienum dictitabant: ad istos orationem convertit, & vitam ipsorum, ob illud ipsum quod philosophiam aspernentur vitiis omnibus esse obnoxiam probat: atque ita efficit, ne quid ponderis apud discipulos suos horum voces habeant. Primùm igitur unum aliquem istorum inducit agrestium & opicorum, qui ad studia rei militaris, non philosophiæ, Romanos se applicare debere jactitabant: his totis novem continuis versibus eos reprehendit ac ridet qui doctoribus sapientiæ operam navabant: deinde sequentibus duobus versibus ostenditur, hoc vulgi Romanorum & plerorumque omnium esse judicium, hanc de philosophia sententiam.

De gente hircosa centurionum.) de numero eorum qui cultus neglectu gloriam virorum fortium & militarium affectant: *centuriones* appellat, viros militares: *hircosam gentem* nominat, illuviem eorum & δυσχέρειαν notans; quoniam qui centurionatus, tribunatus & alios militares locos ambiebant, ita Romæ vivebant. Juvenalis satira XIV.

> ——*vitem posce libello:*
> *Sed caput intactum buxo, naresque pilosas*
> *Adnotet, & grandes miretur Lælius alas.*

idem poëta alibi,

> *Hispida membra quidem, & duræ per brachia setæ*
> *Promittunt atrocem animum* ——

ex his apparet cur *hircosam gentem* istos appellet Persius: nam grandes alas hircus solet comitari; ut & omnis imbalnitiei & ἀλουσίας comes semper erat δυσωδία. neque restringi debet vox *hircosa* ad hirci fœtorem, verùm pro quovis alio odore tetro ex ea quam diximus caussa φυσικῶς accipiendum: sic γεράσιον Græci dicunt, non eum solùm qui γεράσει, id est, hircum oleat: sed quemvis δυσχερῆ, ut appellat Theophrastus in Characteribus: ubi plura de his scripsimus. Simillimè in quinta osores philosophiæ vocat *varicosos centuriones*.

Quod sapio satis est mihi: non ego curo Esse quod Arcesilas ærumnosique Solones.) Hæ sunt voces vulgi Romæ: Sperne mores exoticos, & transmarinam sapientiam: cive Romano nemo vivit in orbe melius: *ærumnosi* autem *Solones*, propter indefessa philosophantium studia & continuas vigilias: non propter exilium & alia mala quæ olim passus Solo.

Obstipo capite.) accuratè hic irrisor gestum exprimit hominis meditantis: *stipare* est στιβεῖν: propriè verbum est fullonum, qui pedum motitatione pannos condensant, & firmiores efficiunt, inde caput obstipum, cujus cervix rigida est & obstipa, ut loquitur Suetonius in Tiberio; ita autem incedunt rigido atque immoto collo, partim superbi homines, ut eo loco Tiberius: partim attoniti, vel qui toti sunt in alicujus rei contemplatione, ut heic notatur.

Et figentes lumine terram.) oculos demittere modestæ ac studiosæ juventutis signum: ita enim à pæ-

à pædagogis instituebantur. Plutarchus, τοὺς παῖδας διδάσκουσιν οἱ παιδαγωγοὶ κεκυφότας ἐν ταῖς ὁδοῖς ἀτενίζειν· adeò quidem, ut ne ad salutandos quidem obvios caput illis surrigere liceret. Lucianus Amoribus, de ephebo cum cura educato loquens: διὰ τῆς πατρῴας ἑστίας ἐξέρχεται, κάτω κεκυφὼς, καὶ μηδένα τῶν ἀπαντώντων ἐξ ἐναντίας προσβλέπων: qui autem attentius aliquid cogitant, oculorum pupillas solent tenere immotas. Philo Judæus, ἐν τῷ λογίζεσθαι ἢ σκοπεῖν τι πεπήγασιν αἱ κόραι πρός τινα συννοίαν. fiunt enim similes ἐκστατικοῖς. proprium autem ecstasi, sopire sensus, & usum eorum adimere: quia igitur oculos dejiciunt, & tenent immotos, ideò qui meditantur terram cernere dicuntur. Plato in Alcibiade poster. φαίνῃ γέ τοι ἐσκυθρωπακέναι τε καὶ εἰς γῆν βλέπειν, ὥς τι συννοούμενος. ergo etiam iste ait philosophos terram acriter intueri: nam hoc est *figere lumine terram*, Horatio, Persio, Statio, aliis. ἀντὶ τοῦ defixa humi lumina tenere: vel figere in terram lumina: ita enim loquuntur. Augustinus epistola CIX. *Oculi vestri etsi jaciuntur in aliquem, figantur in neminem.*

Murmura cum secum & rabiosa silentia rodunt.) Solent multi inter meditandum cogitationem murmure agitare, ut ait Quintilianus lib. x. cap. tertio. Aristænetus libro secundo de caussidico meditante, καὶ ἠρέμα δέ τινα πρὸς ἑαυτὸν ψιθυρίζει. silentium autem familiare iis qui in studiis seriò versantur: ideò Aretæus De tardis morbis, cap. VI, depingens hominis studiosi vitam, non prætermittit hanc notam: τοῖς δὲ, ait, τοιόνδε μὲν ὁ βίος, ἄχροοι καὶ ἐν πόνοισι γηραλέοι, καὶ ὑπὸ σιγῆς κωφοί. ita scribendum, non ut editum est κῦφοι: ideo autem *rabiosa*, quia de plebe aliquis meditantem cernens, & ejus gestus qui heic notantur, furiosum putabit: ut inter rabidi canis notas ponitur medicis, quod nullos latratus edat.

Atque exporrecto trutinantur verba labello.) ita fit murmur, labiorum motitatione. Aristænetus ibidem. ἠρέμα τὰ χείλη κινεῖ.

Ægroti veteris meditantes somnia.) Sani homines sunt ὀλιγόνειροι: turbato corporis statu, turbantur & somnia: quod & medicis inter signa morbi imminentis numeratur.

Gigni De nihilo nihilum, in nihilum nil posse reverti.) physicorum axioma vulgatissimum. Marcus quoque Imperator libro quarto: οὐδὲν ἐκ τοῦ μηδενὸς ἔρχεται, ὥσπερ, μηδ᾽ εἰς τὸ οὐκ ὂν ἀπέρχεται.

Hoc est quod palles?) Seneca epistola XLVIII. de puerilibus logicorum ineptiis, *hoc est quod tristes docemus & pallidi?* adeo quidem pallere soliti philosophi, ut ὠχρόχρωτες, quasi non multum à mortuis differrent, vulgò dicerentur. Alciphron epistola tertia, ἤκουσε ἐπεὶ τῆς ἐν τῇ Ποικίλῃ διατριβῆς τινα αὐχμηρὸν, καὶ ὠχρόχρωτα σχίδιον ἀνυπόδητον, ... apud Saresberiensem legitur *Hoc est cur palles*: minus eleganter & perperam.

Cur quis non prandeat hoc est.) quod quia contra communem Romanorum consuetudinem, ideò notati qui facerent.

His populus ridet.) Ita rectè veteres: *ridet* pro arridet, assentitur, & plaudit: unus est qui convitium philosopho faciat: sed hujus petulantiam omnes qui adstant voce gestuque comprobant.

Multumque torosa juventus.) Juventus militiæ dedita, & hircosa gens centurionum: nam de iisdem accipiendum.

Ingeminat tremulos naso crispante cachinno.) ita vehementer irridet ac cachinnatur, ut totum corpus concutiat, & nasum in rugas contrahat: unde *rugosa sanna* satira V.

Inspice nescio quid trepidat mihi pectus.) Nunc respondet doctor Stoicus isti philosophiæ vituperatori. Summa responsionis est: qui alieno sunt animo à sapientiæ studio similes esse iis qui morbo laborant, & medicum respuunt: quare ut illi neglecta medici curatione intereunt: sic isti dum philosophiam, quæ animorum medicina est, aspernantur, in vitia præcipites ruunt, quæ ipsos malè tandem perdant. Hoc volunt novemdecim qui sequuntur versus. Sed auctoris mentem obscurat comparationis quam diximus omissa penitus pars altera: solam enim protasim posuit, apodosim reliquit auditori supplendam: quod quidem eo est facilius, quia morbi appellatio communis est corporis, animique vitiis, ut antè dicebamus.

Et ægris Faucibus exsuperat gravis halitus.) ἐρυγή: vide mox: pro *exsuperat*, alii libri *exsudat*: plerique veteres *exubcrat*: rectissimum est *exsuperat*: nam ructus è ventriculo sursum ascendunt: quod Græci dicunt ἀναδίδοσθαι & ἀνάδοσιν.

Jussus.) διαταχθεὶς. malè alii libri *visus*, medicorum voces διατάττειν & συντάττειν. quod verbum è medicis acceptum eleganter alio transfert Marcus Antoninus lib. III.

Requiescere.) Seneca De ira lib. III. *Initia morborum quies curat.*

Compositas venas.) κατὰ φύσιν ἐχούσας· ita sæpe *compositum* dicitur quod convenienter naturæ se habet: *currere* autem venas dixit, usum loquendi secutus vulgi etiam medicorum: arterias enim intelligit, quæ non currunt, sed σφύζουσι & pulsu ἐπαναβαίνουσι, ac dant significationem bo-

næ malæve valetudinis.

De majore domo medicè sit.) Duo peccat contra valetudinem, quod balneis utitur: quod vinum bibit: in utroque genere ægrorum intemperantiam passim medici veteres accusant: & Plutarchus periisse multos scribit, tantùm propter lavationem intempestivam, cùm leviter ægrotantes capere cibum non sustinerent illoti. Locus est in Salubribus præceptis.

Medicè sitiente lagena.) ἐπιεικῶς μεγάλῃ, μετρίᾳ. Parcè enim exquisita vina largiebantur. Juvenalis in v.

Cardiaco nunquam cyathum missurus amico.

Lenia loturo sibi Surrentina rogavit.) *Surrentina lenia* sunt quæ potui fecit apta longa dies: nam post annum demum xxv. incipiebat bibi vinum Surrentinum: tunc autem inter præcipua censebatur, & convalescentibus accommodum. Plinius & Græci medici.

Heus bone tu palles.) Medici verba ad ægrum, qui ejus consilium & oblatam medicinam respuit.

Surgit tacitè tibi lutea pellis.) Pallida cutis: luteus color, pallidus, & albus passim confunduntur: apud Horatium, *luteus pallor* & *albus pallor*: & mox Persius *timor albus*. Homines autem è morbo pallidos per jocum appellabant Græci πυξίνους, & τῶν χρυσῶν ἵππων, ut refert Eustathius: facta videlicet allusione ad proverbium, quod de insignis bonitatis viris usurpabant: λεῖψανα enim τῶν χρυσῶν ἵππων vocabant.

Jampridem hunc sepeli: tu restas.) Tangit insolentiam juventutis depravatæ, quæ bene monentibus adeò gratiam non refert meritam, ut sæpe malum minitetur. Pistoclerus in Bacchidibus apud Plautum:

Omitte Lyde atque cave malo.
Jam cessit mihi ætas ex magisterio tuo.
Fiam, ut ego opinor Hercules, tu autem Linus.

Turgidus hic epulis.) Pœna luxuriæ & ganeæ, morbi, ac mors sæpe præsens: eadem sententia apud Juvenalem in prima: ubi videtur hunc locum imitatus.

Pœna tamen præsens cùm tu deponis amictus
Turgidus & crudum pavonem in balnea portas.
Hinc subitæ mortes atque intestata senectus.

Martialis libro XII.

Mullorum leporumque & suminis exitus hic est,
Sulfureusque color, carnificesque pedes.

Atque albo ventre.) Albus aut albidus color proprius otio marcentis & voluptatibus diffluentis. Dio Chrysostomus in IV. de regno. λευκὸς ἰδεῖν, ὑπότρυφερος, αἱθερίας ἐ πόνων ἄπειρος. In LXII. ὑπὸ τρυφῆς καὶ σκιᾶς λευκός. Horatius:

——— *pinguem vitiis albumque.* ———

Sulpicia in satira.

Non trabe sed tergo prolapsus, & ingluvie albus: sic accipe illud Senecæ in principio De brevitate vitæ: *Quammulti continuis voluptatibus pallent?*

Gutture sulphureas lente exhalante mephites.) Ut modò,

——— *ægris*
Faucibus exsuperat gravis halitus. ———

& sæpe apud Joannem Chrysostomum in πλεονεξίας descriptione, ἰχῶρες δυσωδίας: quam graveolentiam *sulphureas mephites* poëta vocat. Hieronymus adversus Jovinianum: *pridianis epulis distendimur, & guttur nostrum meditatorium efficitur latrinarum.* Planè id expressit, quod vult heic Persius. Seneca epistola XCV. *quam fœdi atque pestilentes ructus sunt, quantum fastidium sui, exhalantibus crapulam veterem? Scias putrescere sumta, non concoqui.* Idem Naturalium lib. V. *In nostris corporibus ex cibo fit inflatio, quæ non sine narium injuria emittitur, & ventrem interdum cum sono exonerat, interdum secretius.*

Sed tremor inter vina subit.) Læsis nervis, ut antè dicebamus. Seneca ibidem: *Quæ desiderantibus alimenta erant, onera sunt plenis: inde pallor & nervorum vino madentium tremor, & miserabilior ex cruditatibus, quàm ex fame macies. Inde incerti labantium pedes, & semper quasi in ebrietate titubatio*: lege totum locum, qui eximius & facundia Senecæ dignus.

Calidumque triental Excutit è manibus.) Secuti sumus lectionem codicis Puteani: quam etiam vetera scholia agnoscunt: alii libri *trientem* scribunt: quam scripturam cur huic prætulerint, caussam non video: nam triens est vini mensura: quomodo sæpe occurrit apud Martialem: & apud Suetonium bibere sextantem: & similia passim: at hoc loco poculum ipsum necessariò intelligendum: quare igitur triental non dicetur poculum trientis capax? Simili forma quadrantal vas aliud appellarunt, etsi non ab eadem ratione: erat enim vas amplitudinis maximæ.

Dentes crepuere retecti.) Exesis gingivis: *crepuere* autem ob tremorem capitis, & laxa labra, ut subjicit, hoc est, ob corporis totius compagem solutam: perperam hæc referunt quidam ad signa mortis: nam adhuc sermo est de morbis & afflicta valetudine temulentorum: iidem cùm ex medicorum libris Persium subtili περιεργίᾳ tentant illustrare, non aliud consequuntur, quàm ut mentem auctoris non vidisse se palàm faciant, quod voluimus semel dictum: nam in singulis

immorari

immorari & aliorum errores ostendere, per mores nostros & vitæ propositum nobis non licet. Sed in lineam redeamus.

Uncta pulmentaria.) Cibos illos lautos & delicatos: sic in Pseudolo Plauti,

—— pulmento utor magis unctiusculo.

apud Catonem, *uncta brassica*, *uncta patella*, satira sequente, & alibi, *cœnare sine uncto*. Itemque

Ungue puer caules. ——

Hinc tuba, candelæ.) Morbum ex intemperantia natum sequitur mors: quam indicat descriptione funeris: describit autem ὕστερον πρότερον ὁμηρικῶς: nam tuba ad ἐκφορὰν spectat: prius autem quàm efferrentur humi deponebantur, lecto ubi animam egerant extracti, deinde lavabantur, ungebantur, componebantur, lecto ferali aptabantur: tum autem collocati in vestibulo per aliquot dies complorabantur, næniam dicentibus amicis & præficis cum iis ad quos funus pertinebat: postremò efferebantur; qui omnes funerum ritus itemque alii, toties jam observati, adeoque illustrati eruditissimorum hominum diligentia, ut in iis velle heic immorari, supervacuum sit ac plane φορτικῆς λογοδιαῤῥοίας. Qui ante nos hunc poëtam tractarunt, si πολυπραγμοσύνην suam judicii maturioris sale condiissent, honori suo melius consuluissent: quàm multa enim peccant? ut cùm tubam propriam funeri publico faciunt? cùm ex candelarum mentione funus acerbum heic describi conjectant: quo quid absurdius? nam poëta de viro loquitur, qui in vino & aliis voluptatibus diu se volutaverit, perpetuus philosophiæ osor & contemtor: non de infante aut puero vel adolescente: cujus peccata ætas meritò excusaverit. Ipse Persius de quo hominum genere hæc sint accipienda, declarat manifestò versu illo, quem sermonis hujus initio posuit:

Heic aliquis de gente hircosa centurionum.

an igitur virorum militarium acerba sunt funera? deinde illa distinctio cerei & funalis, etsi magnos viros auctores habet, falsò tamen adhibetur ad discrimen statuendum inter acerba funera & alia: loci Senecæ quos in eam rem afferunt, aliter accipi debent, neque in eam sententiam torquendi sunt: mortuis autem & dum in vestibulo positi erant, & cùm efferrentur ignis aderat: iidem in conditoriis etiam suas lucernas habuerunt, ac luminibus variè soliti honorari: quos omnes ritus candelæ appellatione innuit heic Persius. Jam quod illa verba,

—— tandemque beatulus alto

Compositus lecto. ——

ad morem collocandi mortuos referunt, ne rudioribus imponant cautio est: quid? περιστολὴ νεκροῦ & πρόθεσις illis videtur idem esse? hoc nemo eis concesserit, qui vel ἀκροθιγῶς Græcam & Romanam antiquitatem degustarit. περιστέλλειν Græci, Latini *componere* mortuum dicebant, cùm ejus cadaver, probe lotum, atque unctum linteis involvebant, quod ἐντυλίττειν tres Euangelistæ dixerunt, Artemidorus ἱματίοις λευκοῖς ἐνειλεῖν, & corollas cæteraque ornamenta illi adjiciebant, quibus vetus superstitio mortuos suos variè adornavit, ita compositi atque ornati lecto ferali aptabantur: quod heic poëta *componi in lecto* dixit. Ovidius in IX. Metamorphoseon:

—— peream precor ipsa toroque

Mortua componar. ——

sæpè autem apud Græcos & Latinos verbis περιστέλλειν & *componere* totus apparatus funebris & funus universum intelliguntur. Horatius, *omnes composui*: sed propriè περιστέλλειν & *componere* id significant quod diximus: quare Olympiodorus in Phædonem Platonis, ubi explicat quid omnes hi mores συμβολικῶς denotarint, compositionem, cum fasciis mortui involvebantur: ait designare expeditam ad superos profectionem: τῆς ἀζώνου ἀναθέσεως, inquit, σύμβολον τὸ περιστέλλεσθαι. Sequebatur ἡ πρόθεσις, collocatio mortui, quæ etiam hodie, etsi alio fine, plerisque est in usu: adeò diversus à superiore mos, ut nullum sit dubium multos fuisse compositos, qui non collocarentur ad planctum in atrio domus: ut de Acilio Scævola videtur posse affirmari ex Valerii Maximi libro primo, capite nono: itemque de infantibus, & aliis quorum erant acerba funera; quæ festinatione exequiarum subtrahere oculis, à majoribus institutum ait in edicto suo Nero apud Tacitum libro XIII. non igitur ferendus error cùm in loco Lysiæ προθέσθαι vertunt *componere*. Latini poëtæ *ponere* & *deponere* ea notione frequenter usurpant: *componere* nemo unquam: apud veterem interpretem *exponi* valet προθέσθαι isto loco.

Alto lecto.) Ad librum II. Suetonii observabamus humiles lectos fuisse tenuiorum: cùm ditiorum lecti sublimes essent, & in altum exaggerati. Idem servatum in funere.

Crassisque lutatus amomis.) Ita Græci μύρον παχὺ solent commendare: *pingue amomum* Statius.

In portam rigidos calces extendit.) Tangit morem προθέσεως, sive collocationis. Notabunt studiosi ἀκυρολογίαν, cujus aliud exemplum non memini;

mini: nam *porta* Latinis est urbis: heic verò est janua domus: ad ostium enim domus admovebatur cadaver versis in portam pedibus. Mos est antiquissimus: quem è tenebris princeps eruit Josephus Scaliger in omni doctrinæ genere vir eminentissimus, Notis suis ad Festum: multa etiam super hoc more Justus Lipsius in Electis suis eruditè observavit. Homeri locus de Patroclo,

Κεῖται ἀνὰ πρόθυρον τετραμμένος,

est Ιλιαδ. τ. sive libro XIX. non in VII, ut quidam scribunt non semel. Explicat hunc morem etiam Hesychius, asserens ex poëta nescio quo verba ista, διὲκ θυρῶν: sic autem ille, τοὺς νεκροὺς ὕστερον φασὶν ἐξεφέροντο ἔξω τοὺς πόδας ἔχοντας πρὸς τὰς αὐλείους θύρας: apud Platonem in XII. Legum προθέσεων istarum multa mentio: ubi interpretes eam vocem non intellexerunt: locum unicum adscribam, de legitimo spatio exponendi mortuos, qui locus pessimè ab eruditis hominibus est acceptus: quod & doctissimus vir Henricus Stephanus ex parte vidit: sic ille: τὰς δὲ προθέσεις πρῶτον μὲν μὴ μακρότερον χρόνον ἔνδον γίγνεσθαι τοῦ δηλοῦντος τόν τε ἐκθανόντα (scrib. ἐκ τεθνεῶτα) καὶ τὸν ὄντως τεθνεῶτα: εἴη δ' ἂν σχεδὸν ὡς τἀνθρώπινα, μέτρον ἔχουσα, τριταία πρὸς τὸ μνῆμα ἐκφορά: id est: *Quod ad mortuorum collocationes primum illud statuendum est, ne longiore temporis spatio intus fiant, quam quo declaretur verene sit aliquis mortuus, annon. legitimum igitur spatium, ut ferè sunt res humanæ, fuerit, si tertio die ad monumentum mortuus efferatur.* Hanc legem sancit Plato in Rep. à se instituta. Athenis verò numerum hunc variè fuisse observatum ad Theophrastum notare meminimus: caussam προθέσεως etiam Pollux eandem statuit cum Platone: sed fuit etiam alia: nam posito corpori domestici & familiares lamentando lessum faciebant. Asconius in eam pro Milone: *perlatum est corpus Clodii ante primam noctis horam: infimæque plebis & servorum maxima multitudo magno luctu corpus in atrio domus positum circumstetit.* Alludit huc Gregorius Nazianzenus in illa divina oratione De amore pauperum, cùm scribit καὶ μήτηρ μέμηνεν ἡ ἀθλία, καὶ τὰ σπλάγχνα, σπαράσσεται, καὶ ὀδυνᾶται λίαν ἐλεεινῶς, καὶ προθεῖσα θρηνεῖ καθάπερ τεθνηκότα, τὸν ζῶντα. Cave confundas προθέσεως morem cum alio, cujus antè mentionem fecimus: cùm cadavera humi ponebant. Artemidorus libro primo, οἱ ἀποθνήσκοντες χαμαὶ τίθενται. Valerius Maximus, *Acilius Aviola à medicis & à domesticis mortuus creditus, cùm aliquandiu humi jacuisset, elatus, postquam ignis corpus ejus corripuit, vivere se proclamavit.* Olympiodorus in Platonis Phædonem eo more συμβολικῶς fuisse significatum scribit, animum defuncti cum universitate rerum coalescere: τὸ ἐπὶ γῆς τεθῆναι σύμβολον τοῦ ἀναμιγνύναι ὅπως ἂν τοῖς ὅλοις ἡ ψυχὴ συναφθῇ.

At illum subiêre.) Hoc est, patroni sui pheretro novi liberti subiêre, ut loquitur Virgilius: non debuit exponi aliter hic locus: cùm erant plures testamento manumissi, partim lectum gestabant, partim ad latus procedebant, vel ambiebant: omnes *capite induto*, hoc est, pileati. Interdum viri nobilissimi etiam alieno lecto funebri humeros subjiciebant, ut in ea historia quam refert Valerius Maximus lib. IV. ca. 1. de Scipionis Africani funere.

Hesterni quirites.) Ut heri atque hodie accidisse dicimus rem quæ non multò antè acciderit: sic *hesternos quirites* ἁπλῶς vocat servos libertate recens donatos, cedit autem libertatis testamento relictæ dies non mortis tempore, sed post aditam hereditatem.

Tange miser venas, & pone in pectore dextram.) Scopum superioris comparationis cùm non esset satis assecutus contemtor hic philosophiæ, aut dissimularet se assecutum: gnarus tamen eo sermone se peti: in philosophum ultro his verbis invehitur, falsò dici se ægrotum affirmans, qui optimè valeat.

Venas.) Arteriam manus ad pericardium, ut fieri amat à medicis σφυγμὸν explorantibus.

Pone in pectore dextram.) πρόσθες τῷ στέρνῳ τὴν χεῖρα, Julianus in Misop. impone cordi manum, ut exploret qualis sit ejus palpitatio.

Nil calet heic.) Dextrè accipe, de calore adventitio contra naturam: quanquam medico arteriam tangenti, non tam calor morbi indicium facit, quàm pulsus qualitas: item cùm cordi manum imponit, modus palpitationis: quia tamen ferè conjunguntur motus παρὰ φύσιν, & calor immodicus aut frigus, ideò alterum pro altero posuit.

Summosque pedes attinge manusque.) Hoc quoque ex arte medicorum, è summarum manuum vel extremorum pedum calore aut frigore judicium de valetudine facere.

Visa est si fortè pecunia, s.) respondet philosophus, & quod suprà ἐν παρόδῳ dixit, planius nunc ostendit. Ait igitur, non posse illum pro sano haberi, qui avaritiæ, libidini, luxuriæ, metui, atque iræ, teterrimis animi morbis, sit obnoxius. Quoniam autem sæpè affectus latent, cùm vel metus adest, vel illis occasio deest se exerendi: propte-

propterea hic philosophus, gnarus verè dictum objecto moveri potentiam, velut in certamen hunc misophilosophum adducit, ut vires suas periclitetur, Age, inquit, si præsens lucrum se offerat, potes illud ita spernere ut ejus cupiditate non movearis? & quod ait in quinta,

In luto fixum potis es transcendere nummum? quid si occasio se obtulerit libidinis exercendæ, potes ita virum te præbere, ut ne commovearis quidem?

Cor tibi ritè salit?) Hippocrates diceret, πῶς τῆς καρδίας διασημαίνει τὸ ἅλμα; Cordis duplex motus, ἀπροαίρετος & ἐκπροαιρέσεως: (*involuntarius, vel naturalis: & à voluntate pendens.*) Ille valetudinis dat indicium: hic voluntatis & affectus: eum enim habent consensum phantasia atque intellectus cum corde, ut ad oblatam speciem boni vel mali motus cordis statim aptetur: atque ut ille ait, *motus cordis salum mentis indicat*: hic est animi morbus παλμώδης, quem vocat Philo Judæus, in lib. De Abele & Caino: ὅταν, ait, ἤδη παρηβήσῃ καὶ ἡ τῶν παθῶν παλμώδης νόσος χαλάσῃ καθάπερ τρικυμίας ἐπιλωφησάσης ἄρχεταί τις γαλήνην ἄγειν. (*cùm jam exactâ juventâ morbus ille micatorius, affectionum proprius, remiserit; quasi jam sedatâ tempestate incipit aliquis tranquillitate frui.*) Et luculentius idem alibi, de cultu animi loquens: ὅταν δὲ παλμῶδες ἐν ψυχῇ πάθος ἀθρόον γένηται κνησμοὺς ἢ γαργαλισμοὺς ἐξ ἡδονῆς ἢ ἐπιθυμίας, ἢ τοὐναντίον δηγμούς τινας καὶ πτοίας ἐκ φόβου καὶ λύπης ἐμποιοῦν, προσαντιτιθέσθω σωτηρίῳ παιωνίῳ φαρμάκῳ. (*Quando autem effectus ille micatorius ferus ingruerit, pruritus & titillationes ex voluptate vel concupiscentiâ; vel contrà, morsus & consternationes ex timore & oblivione inducens, salutari hoc pharmaco, cujus parandi rationem indicavimus, mitigari poterit.*) Itaque solent præstantes medici ex cordis motu, non solùm corporis morbos, sed etiam animi perturbationes, & quas Philoni appellari ostendimus τῆς ψυχῆς παλμώδεις νόσους, divinare: quod à se factum sagaciter in Boëthi uxore testis Galenus: nota etiam Erasistrati medici similis solertia in conjiciendo cujus morbi æger esset Antiochus Seleuci regis filius: conjecturam autem fecit maximè ex motu salientis cordis. Julianus. Misopogone in narratione ejus historiæ: ταῦτα ὁρῶν ὁ ἰατρὸς προσεῖχε τῷ στέρνῳ τὴν χεῖρα: καὶ ἐπήδα δεινῶς ἡ καρδία, καὶ ἔξω ἵετο: τοιαῦτα ἄττα ἔπασχεν ἐκείνης παρούσης: ἐπεὶ δὲ ἀπῆλθεν, ἐπέστησε τῶν ἄλλων ἀτρέμας εἶχε, καὶ ἦν ὅμοιος τοῖς οὐδὲν πάσχουσι. Valerius Maximus libro v. cap. vii. in eadem narratione: *Intrante Stratonice & rursus abeunte, brachium adolescentis dissimulanter apprehendendo, modò vegetiore, modò languidiore pulsu venarum comperit* Erasistratus, *cujus morbi æger esset*: idem & Plutarchus in Demetrio. Atque ad hanc nobilissimam historiam videtur allusum à Persio hisce verbis,

Cor tibi rite salit? ——

ex eadem cognoscimus cur dixerit poëta, *visa est si fortè pecunia*: & *subrisit molle puella*: nam ut antè dicebamus, longè acrius præsente quàm absente objecto affectus moventur: ut heic verissimum sit illud Euripideum,

Οὐ ταὐτὸν εἶδος φαίνεται τῶν πραγμάτων
Πόῤῥωθεν ὄντων, ἐγγύθεν θ' ὁρωμένων.

Adeò autem non est vanus Persii ἔλεγχος virtutis aut vitii à micatione cordis, ut etiam veræ aut simulatæ pietatis conjecturam facere nos jubeat ἀπὸ τῶν σκιρτημάτων τῆς καρδίας (*ex micationibus cordis*) gravis scriptor Athanasius in Quæstionibus ad Antiochum: si tamen venerandi ejus patris aliquid ei libro inest, quem inter νοθεύοντας referendum esse nemo sanus judicii dubitat.

Positum est algente catino.) Ad frugalitatis periculum faciendum provocat. Veteres, ut sæpe dicebamus ad Athenæum, ferventibus cibis mirificè delectabantur: ideò *algentem catinum* dixit eo ipso vilitatem apparatus designans.

Durum olus.) Puta, urtica: ut in vi.

—— mihi festa luce coquatur
Urtica ——

& alia id genus olera cujusmodi sunt in ea cœna quam describit Ammianus poëta isto venustissimo epigrammate:

Ὡς κῆπον τεθυκώς, δεῖπνον παρέθηκεν Ἀπελλῆς,
Οἰόμενος βόσκειν ἀντὶ φίλων πρόβατα.
Ἦν ῥαφανίς, σέρις ἦν, τῆλις, θρίδακες, πράσα, βολβοί,
Ὤκιμον, ἡδύοσμον, πήγανον, ἀσπάραγος.
Δείσας δ' ἐκ τούτων μὴ καὶ χόρτον παραθῇ μοι,
Δειπνήσας θέρμους ἡμιβρεχεῖς ἔφυγον.

Ut mactato horto sic nos accepit Apelles:
Pascere, credo, putans non homines sed oves.
Intybus heic, raphanus, siliqua, porrum, blita, bulbi
Ocimon & menta est, rutaque & asparagus.
Hinc igitur veritus fœnum ne apponeret: edi
Agrestem, & fugio, vix madidamque fabam.

Et populi cribro decussa farina.) ἄρτος ὁ λεπτῷ κοσκίνῳ σηθείς, ut sæpe loquitur Galenus. *populi cribrum* quod Plinio dicitur farinarium: eo succreta farina panem facit secundarium, ut quæ cribro pollinario decussa fuerit, primarium ac candidum.

Tentemus

Tentemus fauces.) Age, videamus quomodo placebit tibi hic victus.

Tenero latet ulcus in ore Putre.) elegantissimè. nam qui plebeio pani & furfuraceo non assueverunt, teneriore palato sunt, quàm ut sine ejus exulceratione tali pane possint vesci: quod igitur eventurum sciunt si ederint, id jam evenisse ne edant caussantur.

Quod haud deceat plebeia radere beta.) Arbiter:

Et pictis anas enovata pennis
Plebeium sapit ———

idem,

——*non usu plebeio trita voluptas.*

Martialis,

Imbue plebeias Clusinis pultibus ollas.

Alges cùm excussit membris timor albus aristas.) Alius morbus, timor. Alges, inquit, hoc est, algere te fingis, ut timorem dissimules: vel sis revera algenti similis: dum paventi tibi calor omnis ad cor intimum se recipit; ideò φόβος ὀκρυόεις dicitur poëtis: sequentibus versibus describit φρίκην, commune πάθος frigori & metui. *excussit* pro erexit, ἄρθωσεν. nihil enim aliud horror quàm pilorum ex contractione cutis erectio, & ἐξανάστασις, ut loquitur philosophus. fortasse respexit ad hystrichem, cujus aculei milliles sunt. *aristas* posuit pro pilis, alludens ad Homerum qui dixit λήϊα φρίσσειν ἀσταχύεσσιν (*sata horrere aristis.*)

Nunc face supposita fervescit sanguis.) pro, ut face supposita, ira autem verè est fervor sanguinis. Jamblichus in Protreptico: τὸ ὀξὺ τῆς ψυχῆς ὅπερ θυμὸν καλοῦμεν λογισμοῦ καὶ φρονήσεως ἐστέρηται. ζεῖ γὰρ ὁ θυμὸς ὥσπερ λέβης πυρὶ θαλπόμενος. (*acre illud animæ, quod iram nuncupamus, rationis & prudentiæ expers est: fervet enim ira ut lebes igne calefactus.*)

Et ira Scintillant oculi.) Homerus,

ὄσσε δέ οἱ πυρὶ λαμπετόωντι ἐΐκτην,

& passim poëtæ.

Dicisque facisque quod ipse Non sani esse hominis; non sanus juret Orestes) Expende, inquit, cætera dicta factaque tua, & quidem non ad stateram philosophorum: quos soles irridere, tanquam nimis severos & miseram vitam agentes: sed ad judicium vel cujusvis è plebe, quæ nihil habet cum philosophis commune, invenies ne istorum quidem calculis tolerabiles esse tuos mores: nedum ut sit verum quod paullò antè dicebas,

Quod satis est sapio mihi.

porrò Stoicis omnes insani, qui non sunt sapientes: non dissimile in Bacchidibus Plauti;

——— *hoc etiam ipsi culpabunt mali.*

AD SATIRAM QUARTAM.

NERONE principe, quanta fuerit bonorum civium indignatio, quantus mœror, cùm viderent perditissimum juvenem imperio Ro. illudere, facile cuivis æstimare est. Neque dubitandum præclara ingenia quæ illa tempestate non pauca effloruerunt, ægrè se continuisse, quominus ingenui doloris testimonia monumentis suis impressa ad posteros transmitterent: cujus rei vel unius Annæi Lucani Pharsalia abundè fidem nobis fecerit. Vixit inter cæteros temporum & poëta noster, duorum summorum hominum Pæti Thraseæ & ipsius Lucani amicus ac familiaris. Hic cùm impatientissimè ferret, ut erat naturæ acris, & in amore virtutis ac vitiorum odio juxta vehemens, susque deque omnia misceri Romæ; regentibus impe-

imperium juvenibus depravatissimis, & imprimis Nerone ipso: qui neque usum Reip. ullum habebat, neque rationem ejus administrandi ullo modo aut didicerat aut sciebat: non abstinuit quin stili sui mucronem tam in Neronem ipsum stringeret, quàm in reliquos similis dementiæ juvenes: qui totius πολιτικῆς imperiti gubernacula publicæ rei pro se quisque capessebant. Isti sunt adversus quos satira hæc est scripta: cujus etsi præcipuus erat scopus, in Neronem invehi, atque ipsum satirico sale defricare, quod Remp. suscepisset gubernandam, tanto oneri prorsus impar, quodque esset illius vita libidine, aliisque vitiis infamis: sic tamen poëta in hoc argumento indignationi suæ habenas laxavit, ut neque palàm, neque plenis velis in flagitiosissimum principem inveheretur, verùm tectè & longè mollius quàm vel natura ipsius ferebat, vel Neronis flagitia ac scelera merebantur, nos autem putamus tum scriptam esse hanc satiram, cùm nondum totus innotuerat Nero: cujus principium laude digna habuit multa: sed simulata, non vera fuit illa virtus: cum suis flagitiis ac sceleribus initio velamenta quæreret, ut narrant historici. Viris gravibus, quibus interior Neronis vita non erat incognita, verba dari non poterant: neque ulla simulatione effici, quin suspectam ejus indolem haberent: posteà cœpit paullatim manifesta fieri illius monstri immanitas: quo tempore videtur hoc carmen fuisse compositum: ita enim meminit libidinum ejus principis, quasi tum primò vitæ ejus obscenæ opinio sinistra in vulgus emanasset: quemadmodum suo loco est à nobis indicatum. Porrò hypothesis & οἰκονομία satiræ totius ita habet. Statim in principio accusationis quam instituit summam proponens, Neronem objurgat, quod Remp. gubernare aggrederetur, ejus negotii atque adeò πολιτικῆς totius, penitus ignarus. Ignorantiam eo probat, quia quid justum esset, quid injustum, quid Reipub. utile, quid inutile cognitum non habeat: circa quæ τὴν πολιτικὴν versari, nemo potest ignorare. Aliud deinde argumentum adjicit, quòd nimirum, non τῆς πολιτικῆς solùm, sed in totum universæ philosophiæ esset ἀμύητος: unde fieret, ut de vita rectè instituenda ne cogitasset quidem: sed sola generis prærogativa, & potentia fretus, voluptatibus sese dederet. Quoniam autem mimum egit Nero imperii sui initio, ut modò dicebamus, domesticis & intercutibus vitiis turpis, publicè καλὸς κἀγαθός: quò securitatem hanc ei adimat Persius pluribus disputat, non posse fieri ut cujusquam vitia lateant; cùm ita sit naturæ comparatum, ut in aliena peccata omnes lubenter inquirant, suorum securi: quam sententiam ubi in genere multis versibus est persecutus: ad Neronem deinde iterum redit: & probrosam ejus vitam hac ratione innotuisse significat: ne fucum igitur sibi aliisque amplius faceret: sed de vita emendanda serio cogitaret. Sciebat verò Persius non defuturos in aula Neronis fœdos assentatores, qui illi persuaderent, quod satis esset ipsum sapere sibi: neque aut philosophiæ aut virtutis studium vehementius illi necessarium: propterea à perniciosis istorum assentationibus Neronem conatur avertere, & ut ne aliis plus de se quam sibi ipsi credat hortatur: intellecturum enim facile si sui periculum fecerit, quam nudus sit ab omnibus virtutibus, & ab illis artibus imparatus, quarum notitiâ Reipublicæ bene ac feliciter administrantur. Hic est totius carminis hujus conspectus, ac series. Probè verò notat Persius, cùm ad hanc satiram scribendam se accingeret, quantam rem & quam periculosam moliretur: quamobrem consilio prudentissimo hoc argumentum Platonis imitatione sibi tractandum censuit: non solùm nominibus inde petitis, sed etiam sententia propemodum universa: ut si quis fortè Corycæus aut Cercops nomen ipsius deferret, probabili excusatione posset factum suum defendere: quasi exercendi tantum stili caussa petitum è libris summi philosophi argumentum, Latinis versibus tentasset complecti. Quare etiam ab omnibus illum videmus abstinuisse, quæ Neronis personam propriè erant denotatura. Nihil enim heic invenias de rapto nefaria fraude imperio, nihil de crudelissima Britannici cæde, nihil denique quod non & aliis multis juvenibus probè quadrare posset, qui tempestate illa obsoletis legibus annariis, ad summas dignitates, ipsum etiam Consulatum, ex libidine principis provehebantur. Hinc est, quod citimæ vetustatis interpretes, quorum notulæ ad nos pervenerunt, in exponenda hac satira Neronis mentionem omnino nullam fecerunt: adeò non animadverterant contra illum principem hæc fuisse scripta. Extant vero inter Platonis dialogos duo de nomine Alcibiadis insigniti: alterum horum, posteriorem nempe Alcibiadem, imitabatur Persius satira secunda: alter qui Alcibiades prior dicitur, is est unde satira hæc magnam partem est expressa.

REM *populi tractas.*) Tribus primis versibus, & per-

personas indicat quas loquentes introducit in hoc carmine: & totius argumenti summam: est autem hæc, quod Alcibiades juvenis, hoc est, imperitus, rem populi tractet: quanquam apud Platonem non dicitur Alcibiades tractare Remp. sed jamjam tracturus, & μάλα ἡμερῶν ὀλίγων, ut ait Socrates, quare non dicit Socrates Alcibiadi *Rem populi tractas*: ut heic, sed ἐὰν θᾶττον εἰς τὸν Ἀθηναίων δῆμον παρέλθῃς: *ubi primum ceperis rem populi Atheniensium tractare*: accusatio autem ita concipitur ab eodem. ὅτι ἀτελεῖς αὐτοὺς τὰ πολιτικὰ περὶ παιδεῦσαι. quæ & Persii mens: *res populi* Jurisconsultis aliud longè quàm Resp heic pro eodem: ut sæpe in aliis scriptoribus: quare & Marcus Tullius in libris de Rep. breviter Remp. definierat esse rem populi, ut testatur Augustinus De civitate Dei libro XIX. cap. XXI sic Græci dicunt τὰ τοῦ δήμου πράγματα· ut βουλεύσοντος περὶ τῶν τοῦ δήμου πραγμάτων: quod quid significet explicat Socrates in hoc dialogo, etiam τὰ πράγματα pro Rep. dixerunt: ut cùm ait Gregorius in epitaphio Cæsarii fratris post mortuum Julianum. τοῖς Χριστιανοῖς ἐπανελθεῖν τὰ πράγματα. *Christianis remp. esse redditam.*

Barbatum hæc crede magistrum Dicere:) non solùm quia barbam alebat Socrates, quod Græca comœdia testatur, ita vocat: sed quia Romani cùm majores laudabant soliti dicere, *casci barbati*, ut in IV. De finibus testis Cicero.

Sorbitio tollit quem dira cicuta.) Quidam codd. *dura*: minus rectè: cicutam probè tusam ac dilutam propinabant in calyce more medicamentorum: idque πιὼν φάρμακον in Phædone Platonis dicitur. Socrates verò jussus à scelestissimis Atheniensibus non ἔπιε, sed ἐξέπιεν, ut ait Plato. qui parem animi constantiam non afferebant, ii non bibebant, sed sorbebant: ut aliquam temporis morulam lucrifacerent: inde est *sorbitio* ἁπλῶς pro cicutæ haustu. Cæcilius Hymnide,

Sine suam senectutem ducat; *utique ad senium sorbitio*: assentior enim Josepho Scaligero, qui putat allusum ad Ceorum legem, quæ sexagenarios senes jubebat cicutam bibere. Sanè illa fabula Cæcilii tota Græca, ex Menandri Hymnide versa: cujus meminerunt Athenæus lib. VI. & Hesychius bis in βάκηλος, & παρυφής.

Quo fretus?) ὅτῳ πιστεύων; ait Socrates ad Alcibiadem: hoc est, qua maximè arte confidens, ut Cicero in Tusculanis.

Dic hoc magni pupille Pericli.) dic Alcibiades qui nulla re adeò gloriari soles quàm tutela Periclis: respexit ad ista Socratis, qui postquam varia recitasset, quibus fretus Alcibiades magnificè adeò de se sentiebat: puta, genus, formam, opes addit. ξυμπάντων δὲ ὧν εἶπον μεῖζον οἴει σοι δύναμιν ὑπάρχειν Περικλέα τὸν Ξανθίππου, ὃν ὁ πατὴρ ἐπίτροπον κατέλιπε σοί τε καὶ τῷ ἀδελφῷ.

Scilicet ingenium & rerum prudentia velox. Ante pilos venit.) Socrates Alcibiadi: Οὐκ ἄρα ἐπίστασαι καὶ παῖς ὢν τὰ δίκαια καὶ τὰ ἄδικα. nempe ex opinione Alcibiadis hoc Socrates: qui è contrario alibi apud Platonem pronuntiat: *Beatum cui etiam in senectute contigerit, ut sapientiam verasque opiniones assequi possit*: ut refert Cicero in V. De finibus. Gregorius quoque Naz. in Apologetico pro seipso, ἀγαπητὸν ὅτῳ καὶ εἰς βαθὺ γῆρας λόγος ἀφίκοιτο τελείως. Persius verò hoc versu aliquot paginas complexus est, quibus disputat Socrates apud Platonem, Alcibiadem, qui tum erat annorum XX. neque per se invenisse, neque ab alio didicisse scientiam politicam; quæ heic appellatur *rerum prudentia*. Platoni & Aristoteli πολιτικὴ dicitur ἁπλῶς: & sæpè πολιτικὴ τέχνη, vel δύναμις vel ἐπιστήμη: hæc virtus quia propriè convenit magistratibus quos Græci & τοὺς ἐν τέλει, & interdum τοὺς ἐντελεῖς nominant, ideò ἐντελείας vocabulo est designata. ita accipit Gregorius Naz. in epitaphio in patrem, ubi ait ἐντελείαν esse τὴν περὶ τὸ πρεσβυτικὸν ἀρετήν: positam ἐν ἀρχιερωσύναις, ἐν παρρησίαις, ἐν οὐδὲ παντὶ κινδύνοις. *Ingenium* hoc loco liberalium artium notitiam interpretor: nam propriè sumtum, sanè ante pilos venit: est enim à natura: etiam eruditio sæpe in juvenibus pilos antevertit: at prudentia non potest: colligitur enim ex longa singulorum casuum observatione, quibus vita est obnoxia hominum, vel singulorum, quæ simpliciter appellatur prudentia: & est hæc unicuique satis ad se regendum: vel multorum in unam societatem adunatorum: quæ prudentia civilis, estque capessentibus Remp. necessaria. Aristoteles: νέος ἔμπειρος οὐκ ἔστι· πλῆθος γὰρ χρόνου ποιεῖ τὴν ἐμπειρίαν. (*juvenis non est prudens: prudentiam enim longitudo temporis gignit.*)

Ante pilos venit.) Æschylus in Septem-thebana de Lasthene,

Γέροντα τὸν νοῦν, σάρκα δ' ἡβῶσαν φέρει.

(*Mentem senilem in corpore juvenili gerit.*) Gregorius Nazianzenus in Apologetico in sententia simillima: πρὶν ἀποθέσθαι χνοῦν τὴν πρώτην τρίχα, καὶ τὸ τὰ παιδικὰ ψελλίζεσθαι· (*vix dum abjecto primo crine, necdum ipso balbutire incipiente.* de *primo crine*, infrà in ista v. sat. *pelliculam veterem, &c.*) idem eruditissimus scriptor Basilium adhuc juvenem vocat πολιὸν τὴν σύνεσιν πρὸ τῆς πολιᾶς: in carmine autem de virginitate ita canit:

Καὶ

Καὶ πολιὸν ἀνέτελλε νέ@, κὴ γῆρας ἐλαφρὸν
Εδειμαι, ἀρηχρόιο πολὺ σ(θ)ιναρώτερον ἀνδρός.) *Etiam caniciem juvenis interdum præfert : vidique levem senectutem, firmiorem viro cujus malas recens lanugo vestiebat.)*

Dicenda tacendaque calles.) ab uno prudentiæ membro totam denotat : est enim prudentia habitus per quem utilia eligimus, damnosa rejicimus μξ λόγυ ἀληθῦς inquit Aristoteles. Socrates sic: διήγησις καθ' ἣν κρίνομβρ τί πρακτέον, κὴ τί ὐ πρακτέον. nomine autem τῶν πρακτῶν κὴ πρακτέων, id est, eorum quæ facienda sunt in ethica disciplina etiam τὰ λεκτὰ & οἱ λόγοι sive sermones intelliguntur: & merito: sermone enim pleraque transigunt qui præsunt publicæ rei, & demagogi: quam ob caussam multi veterum, ut ex Platone & Aristotele scimus, rhetoricam cum politica confuderunt, & partem illius fecerunt: aptissimè verò heic posuit verbum *calles*: nam ut callus in corpore, sic prudentia in animo longo usu paratur.

Ergo ubi commota fuerit plebecula bile.) totus locus ex illis Platonis expressus οἱ μέλλοντές σε λέγειν ἐπὶ τὸ βῆμα ἀναβῆναι ἐγχειρῶν, & quæ sequuntur. verum ibi paullò aliter Socrates : provocat enim Alcibiadem non ad sedandam tumultuantem plebem : sed ad comitia populi de publica re deliberantis : hoc est de bello aut pace, vel similibus : *plebecula* dixit de tumultuantibus & seditionem moventibus loquens, verbo exprimens, quod pluribus Demosthenes : ὁ δῆμ@, ait, ἐστὶ ὄχλ@ ἀσταθμητότατον πρᾶγμα τῶν ἁπάντων κὴ ἀσυνθετώτατον. (*populus res est una omnium instabilissima, & insipientissima:*) eandem populi levitatem ostendit Aristophanes similibus hypocorismis : δημίδιον, & γερόντιον sæpe nominans.

Fert animus calida fecisse silentia turba Majestate manus?) *fert animus* non ita heic accipiendum, ut initio Metamorphos.

In nova fert animus.——

nam ibi significat ἀξιῦμαι, ἰσχυρῶ : heic est fiduciam habes eam tui, ut hoc te posse præstare speres? Ammianus libro XXVI. de Valentiniano seditionem compescente : *elata prospere dextra ut princeps fiducia plenus ausus increpare quosdam ut seditiosos & pertinaces* : *calida turba* δῆμος θερμὸς ἢ πυ σφόδρα ταραττόμβρ@ : de omni vehementiore actione *calere* & *fervere* Græci Latinique auctores usurpant.

Fecisse silentia Majestate manus.) Lucanus libro primo de Julio Cæsare :

——tumultum
Composuit vultu, dextraque silentia jussit.

Oratorum hic mos erat, & aliorum qui populum alloquebantur, ut manu porrecta audientiam facerent : quod Græci dicunt ἡσυχάζειν & κατασιγάζειν τῇ λεῖα τῇ χειρὶ vel κατασείειν: sic in Actibus Apostolorum D. Paulus verba facturus dicitur ἐκτείνας τὴν χεῖρα & κατασείσας τῇ χειρί : sic enim loquitur Lucas Evangelista : in prima Herodiani prodit philosophus in theatrum : cùm agon Capitilinus celebraretur, τῷ τε τῆς χειρὸς νεύματι τὸν δῆμον κατασιγάζει. In Hadriano Xiphilini legas præcones populo silentium manu semper, nunquam voce, solitos imperare. Erat autem consuetudo oratorum cùm dextram porrigebant, ut duobus infimis conclusis digitis, cæteros eminentes porrigerent : quod testatum reliquit Apuleius libro II. Alius fuit mos silentium indicendi concrepatione digitorum. Hieronymus ad Rusticum monachum : *cum mensa posita librorum exposuisset struem, adducto supercilio contractisque naribus, ac fronte rugata, duobus digitulis concrepabat, hoc signo ad audiendum discipulos provocans* : sic qui aliquid in aurem dicebant, ut rem silentio dignam esse indicarent, digitis concrepabant: teste eodem Hieronymo.

Hoc puta, non justum est, illud malè, rectius istud.) Ita membranæ Bongarsii, non *puto*. Priscianus libro XV. de terminatione adverbiorum: *[ita] solum a correptum habet: quamvis quidam [puta] quoque adverbium esse accipiant: ideoque Persium id corripuisse; ut, Hoc, puta, non j. &c.*

Scis etenim justum gemina suspendere lance Ancipitis libra.) Hæc & quæ sequuntur usque ad illa, *Quin tu igitur*, εἰρωνικῶς accipienda : ita melius, quam cum interrogatione legere, quam nulli veteres agnoscunt : his autem versibus verum politicum describit, ut arroganti juveni ostenderet quantum ab eo abesset : fuse Socrates hæc tractat apud Platonem.

Rectum discernis ubi inter Curva subit :) hoc ideò. quia virtus in medio consistit duorum vitiorum: ut sæpe obscura & difficilis sit ejus agnitio : ἐπαλλάζουσι γὰρ οἱ ἄκροι τῇ μέσῃ χώρᾳ, ut est apud summum philosophorum in secundo Nicomach. ideò soliti dicere Græci, ut ait Basilius in Asceticis, vitia & virtutes in eadem vicinia habitare. ἀγχίθυρος, ait, φασὶ κὴ Ἑλλήνων τὰς κακίας εἶναι ταῖς ἀρεταῖς. alludit fortasse Basilius ad Galeni locum in libello De propriis cujusque animi affectibus : ubi ait multa occurrere in vitæ actionibus δυσδιάκριτα, quia ἡ ἀρετὴ γειτνιᾷ τῇ κακίᾳ: atque hoc cum in cæteris quoque virtutibus locum habeat, tamen

men in justitia maximè spectari potest: cujus venatio atque investigatio magnis sæpe obsepta difficultatibus: ut apparet ex quinto Nicomacheorum, & prope infiniris legum voluminibus: hoc indicat pulcherrimè Persius, cùm ait, *rectum inter curva subire*. Propterea pronuntiat Aristoteles politicam scientiam, quam hic juvenis sibi vindicat, difficilem admodum esse: ut cujus subjectum multam habeat διαφορὰν καὶ πλάνην: ita enim ait.

Vel cùm fallit pede regula varo) cùm regula ob necessarias exceptiones fit vara: verbi gratia: Depositum redde, juris regula est: sanus apud me ensem deposuit? insanus repetit: heic fallit regula: sexcenta sunt hoc genus, *pes varus* appellatur incurvus: heic *regula pede varo*, est regula quæ obliquari patitur, & incurvatur: quod cùm per se vitiosum sit, tamen aliquando, ut diximus merum jus est: quare bene dictum, *summum jus summa injuria*: mirum quantopere hallucinentur, qui decempedas heic comminiscuntur, imò vero regula heic est norma, hoc est γνώμων: ut solent sæpe hæc tria confundi, regula, norma, perpendiculum: quæ ratione tantum quadam inter se differunt: re sunt idem: non dissimile est apud Ausonium in acroasi Pythagorica de viro bono:

——angulus æquis
Partibus ut coeat, nihil ut deliret amussis.

Tum autem maximè,

——fallit pede regula varo,

vel ut ait Juvenalis, *fallit vitium specie virtutis*, cum agitur de comparandis inter se officiis: nam ut eruditè docebant Stoici, inveniendorum officiorum duplex est via: estque interdum quæstio simplex, cùm rem per se expendimus honesta sit an non: interdum implicita est quæstio propter unam pluresve circumstantias. Laertius in Zenone: φασὶ τὰ μὲν καθήκοντα εἶναι ἄνευ περιστάσεως· τὰ δὲ περιστατικά. atque hanc partem doctrinæ moralis fusè ex Theophrasto, Panætio & aliis Græcis exequitur Cicero in III. De officiis: eidem in XVI. epistolarum ad Atticum, dicitur τὸ κατὰ περίστασιν καθῆκον quod Laertio περιστατικόν.

Et potis es nigrum vitio præfigere theta.) hoc est discernere & damnare: cum recensebant laterculos militum, nominibus eorum qui perierant, præfigebant Θ: hoc erat expungere. Rufinus in Hieronymum: *Si quis accepto breviculo, in quo militum nomina continentur, utatur inspicere quanti ex militibus supersint, quanti in bello ceciderint, & requirens qui inspicere missus est, propriam notam, verbi caussa ut dici solet, Θ ad uniuscujusque defuncti nomen adscribat, & propria rursum nota superstitem signet; numquid videtur is qui notam ad defuncti nomen apponit, & propria rursum nota superstitem signat, quod egerit aliquid, ut vel hic defuncti, vel ille viventis caussam acciperet?* Etiam in antiquis lapidibus hujus signi crebra extant vestigia. Sidonius Apollinaris usus est pro nota critica qualis erat Græcorum τὸ X. quam literam deculpatis locis prænotabant, ut videre est in poëtarum scholiis antiquis. Locus Sidonii est in hendecasyllabo ad Magnum Felicem,

Isti qui valet exarationi:
Districtum bonus applicare theta.

non puto tamen Latinos criticos eâ literâ usos: verùm imitantem hunc locum Persii, ita locutum esse Sidonium.

Quin tu igitur.) quando hæc quæ dixi nescis, cur gubernacula tractas Reipub. & laudem affectas principis boni?

Summa nequicquam pelle decorus.) Bene hoc Neroni convenit, qui principio imperii sui ita se gessit in administratione publicarum rerum, ut vulgò omnes laudarent: nota vox optimi principis de quinquennio Neronis: quasi regimine suo omnium bonorum principum laudes obruisset. quod referendum ad publicam illius vitam: nam vita privata intra minus spatium omni probro ac dedecore fuit inquinata: matre etiam occisa, & incesto prius cognita, ut multi existimarunt. Sed nondum cùm hæc scribebantur in tam immania facinora ejus natura proruperat: jam tamen signa palàm edebantur insignitæ nequitiæ, ut posteà dicemus. Utrique igitur hæc conveniunt, Alcibiadi κατὰ τὸ ῥητόν, qui forma excellebat, necessaria eruditione destitutus: & Neroni κατὰ τὴν διάνοιαν, qui speciosa Reip. administratione, bonitatem simulabat cùm esset interiore vita fœdissimus.

Ante diem blando caudam jactare popello Desinis.) De Alcibiade ita cape: cur non mutas propositum, & prius quàm populi gratiam vanis artibus & populari jactatione colligere studeas, discis illa quæ nescire convictus es, cum sint politico omnino necessaria? *caudam jactare* id quod diximus significat: ductum à canibus, demagogum qualis fuit Alcibiades ita describit Sextus Empiricus: ὁ δημαγωγὸς λόγῳ μὲν καὶ τῷ δοκεῖν ὑπὲρ τοῦ κοινῇ συμφέροντος ἀγωνιζόμενος πάντα ποιεῖν· ταῖς δὲ ἀληθείαις ἀπ' ἰδίας ἡμῖν τροφῆς πορίζων, ἐοικὼς ταῖς τίτθαις, αἳ μικρὸν τοῦ ψωμίσματος τοῖς παιδίοις διδοῦσι,

δῆμος, τὸ ὅλον καταπίνων. (*Demagogus, sive orator forensis verbis quidem & quam de se prabet opinione, policetur se omnia facturum pro bono publico: revera autem ex nulla re bona & sana parat alimentum: similis nutricibus, qua buccellam danter infantibus, totum devorant.*) *Blando popello*, ait, hoc est, qui tibi nunc blanditur, mox paratus mordere ac perdere si quid offenderis: ii erant mores Atheniensium: populi natura sua mitis: sed adeò levis, ut facilè ad quodvis scelus impelleretur: quod testantur tot illustrium virorum indignissimæ neces. Omnino hoc est quod tandem ait Alcibiadi Socrates: Γύμνασαι, ὦ μακάριε, καὶ μάθε ἃ δεῖ μαθόντα ἰέναι ἐπὶ τὰ τῆς πόλεως, πρότερον δὲ μή. (Hoc est, *quin ante diem desinis?*) ἵνα ἀλεξιφάρμακα ἔχων ἴῃς, μηδὲν πάθῃς δεινόν. (*Exercere primùm, ô beate, & disce qua doctum ad rem publicam capessendam accedere fas sit: indoctum, nefas: ut idoneo amuleto munitus venias, ne quid grave & acerbum tibi accidat.*) At de Nerone sic accipe: cùm sis tibi conscius ignorantiæ tuæ, cur non desinis venditare te apud senatum ac populum, quasi optimus princeps esses: cùm non ex virtute & scientia procedant si quæ facis bene: sed ex simulatione & popularis auræ affectatione: quin tu igitur desinis & differs administrationem rerum, donec sapientum præceptis seriò institutus, rerum caussas habeas notas, quidque differat vera virtus à simulata cognoscas: ut si quid bene nunc agis publicè, in eo confirmeris, & melius illud ipsum agas; si quid domi peccas, multa autem peccas, ea corrigas, & voluptatum amorem ponas: *caudam jactare popello*, publicè laudanda facere, & speciosis actionibus venditare se apud populum: hujusmodi facta Neronis fuerunt multa: ut cùm iniens consulatum cum L. Antistio, jurantibus in acta principum magistratibus, in sua acta collegam Antistium jurare prohibuit: cùm agenti senatui gratias respondit CUM MERUERO: cùm ex Augusti præscripto imperaturum se promisit: quid cùm illam vocem nunquam satis laudatam ἀπεφθέγξατο? quando admonitus de supplicio cujusdam capite damnati, ut ex more subscriberet, dixit, QUAM VELLEM NESCIRE LITERAS: similia his apud Tacitum & Suetonium alia: hoc autem venustè dictum à Persio, *jactare se populo*, ut apud Juvenalem,

Ipse lacernatæ cùm se jactaret amicæ,

translatum à pavonibus, quando,

—— *picta pandunt spectacula cauda.*

tunc enim creduntur jactare se fœminis, Gregorius Nazianzenus:

Φασὶ ταὼ μεγάλαυχον ἐπὴν περὶ κύκλον ἐγείρῃ
Αὐχένα κυρτώσας χρύσεον ἀσπερόεις,
Κλαγγῇ θηλυτέρας θέλγειν. ——

Pavonem memorant superbum, cùm stellatam caudam in orbem quaquaversus surrigit, collum incurvans aureum, voce sua fœminam ad venerem tum illicere.) Estque *jactare se* heic, quod Græci dicunt ὡραΐζεσθαι, & καλλωπίζεσθαι: cùm si quid laude dignum facimus, in oculis hominum id facimus, gloriolæ avidi, qua etiam cupidè nimis fruimur: paullum diverso sensu ait Synesius Dionem sophistam in quibusdam juvenilibus scriptis suis, ὑπτιάζειν καὶ ὡραΐζεσθαι καθάπερ τῶν ταῶν περισκοποῦντα ἑαυτὸν, καὶ οἷον γαννύμενον ἐπὶ ταῖς ἀγλαΐαις τοῦ λόγου. (*Resupinum quodammodo, ac cum magnifica decoris ostentatione ferri, pavonis instar sese circumspicientem, & ipso quasi orationis nitore gestientem.*)

Anticyras melior sorbere meracas.) Aptior regi, quàm dignus regere: & qui debeas in disciplinam tradi magistro, qui severa institutione animum tuum purget ab illis vitiis quibus nunc servis turpiter: vide in imitatione Horatii.

Qua tibi summa boni est?) Adeò alienus es ab idonea cognitione τῶν πολιτικῶν: ut ne prima quidem virtutis elementa, & doctrinæ moralis prima præcepta nota habeas: quænam autem illa sunt? finis nempe notitia: inde auspicatur universa ethica disciplina: inde omnis recta institutio: hæc Persius: ubique similis sibi, ubique μιμίζων ἀκριβῶς, ut ad primam satiram, & alibi jam toties antè observavimus.

Uncta vixisse patella Semper, & assiduo curata cuticula sole.) Si quæram ex te, quod sit tibi propositum vitæ? & tu velis ingenuè respondere πρὸς τὴν ἀλήθειαν: nempe hoc fatebere: non aliud te spectare, neque alio dicta factaque tua referre: quàm ut per omne genus voluptates vitam traducas: hæc tibi summa boni, hic finis ultimus: cæterùm etsi dicuntur hæc sub Neronis persona, verbis tamen Neroni convenientibus non dicuntur: sed satiricis ac Persio aptis: nam in persona Neronis respondentis si voluisset decorum servare, rei ignominiam honestate verborum velasset: neque enim honesta deerant verba voluptatum patronis: hic autem est perpetuus mos Persii, quoties in satiris suis alium ex adverso dicere facit: ut ad primam admonebamus.

Uncta vixisse patella Semper.) Tangit gulæ intemperantiam & γαστριμαργίαν.

Et assiduo curata cuticula sole) Tangit libidines & probrosam corporis curam, de qua mox plura dicturus.

Exspecta: haud aliud respondeat hæc anus.) Dictum ἐν ἤθει venustate non vulgari: quam non capiunt illi qui tanta confidentia locum audent corrumpere. Atqui palàm est attendenti sic locum accipiendum esse, quasi responsione audita juvenis ἠθικῶς, Socrates hîc ita illum exciperet, Ego te falli aio dum ita vitam instituis, & fœdam ἐπικαλλωπιζόντων sectam sequeris: nam, oro te, hæccine principe tanto digna vita? an abjectissimi cujusvis ex ima plebe? certè hujus potius quàm illius: sed nolo mihi credas, ipse consule quemcunque volueris, quamvis abjectum ac vilem: atque adeò expecta, ecce venit pannucia quædam mulier: ex hac si lubet sciscitare: non aliud respondebit, quàm quod tu mihi. Poteratne magis fastum retundere insolentis juvenis, quàm cùm illum assimilat aniculæ pannuciæ olitrici? Tale illud apud poëtarum regem: χαὶ κεμιοῖ ἴσ⁊ο, quod variè interpretantur grammatici. τὸ *exspecta* est Græcorum ἴσχ' ἀτρέμας: hanc & similes dicendi formulas venustissimè scriptores magni usurpant, ex communi usu sermonis: nam ita multa dicimus in mutuis colloquiis: partim parandæ attentioni, partim ἐν ἤθει, unde dicitur apud rhetores morata oratio: plurima sunt hujus generis in dialogis præsertim Platonis: quæ nota sunt peritis harum elegantiarum: illud ἴσχε ἀτρέμας, quod est, *exspecta*, planè ita positum notabamus in dissertatione prima Maximi Tyrii. nec multò aliter apud Dionem Chrysostomum in XXXVIII. μὴ θορυβήσητε ἀλλ' ὑπομείνατε: sic Juvenalis in x. postquam alium loquentem induxit, ut heic Persius, subjicit: *oro parumper*

Attendas ——

Syri simillime, כתר לי זעיר *expecta me paullulum*: quomodo accipitur in libro Jobi. Seneca verò in simili loco, ipsum quo heic usus noster verbum *exspecta*, posuit De beneficiis libro, ca. XII. *Dicis me abesse ab eo qui operæ pretium facit: immò totam operam bona fide perdere. Exspecta: etiam hoc verius dices, simul ac te ad has latebras perduxero.*

I nunc: Dinomaches ego sum.) I nunc: & fortunæ bona, quibus abundas ostenta: nam quantumvis nobilis, quantumvis dives habearis, tamen pannuciæ Baucidi similior es, quàm verè nobili, verè diviti.

Dinomaches ego sum.) ὁ Δεινομάχης υἱὸς, & ὁ Κλεινίου καὶ Δεινομάχης, Alcibiades apud Platonem: de genere Dinomachæ plura Plutarchus: at justius Nero, ego sum Agrippinæ filius: cui adoptionem debebat in domum imperatricem: cui etiam imperium.

Suffla.) Ironica συγχώρησις, (*concessio*.) Habes nempe quo glorieris: ergo λαμπρῶς: φύσα, καὶ πνέε μεγάλα, καταλαζονευόμενος τῶν ἀφανεστέρων καὶ ὑποδεεστέρων. (*Strenuè inflare, & alta spira, obscuriores & inferiores alios quoscunque superbè despiciens.* (Ita sæpe Græci: unde est apud Plutarchum ἐκπεφυσημένον τὸ οἴημα (*inspiratae vanitatem*) in libello Περὶ τοῦ ἀκούειν: elegantissimè verò pater ille Christianæ facundiæ Johannes Chrysostomus in Matthæum, tumentem opibus vel dignitate hominem ait esse similem φυσῶντι τὰς γνάθους παιδίω καταγελάστω (*ridiculo puerulo buccas inflanti*:) quod Persii mentem exprimit: alio sensu apud Plautum, *sufflare se alicui*, ut Casina:

Nescio quid se sufflavit uxori sua.

& in Bacchidibus, *sufflatus*, pro πεφυσημένος.

Sum candidus.) Erat Alcibiades præstanti forma, & ut ait Socrates κάλλιστός τε καὶ μέγιστος: mansitque ei sua pulchritudo per omnem ætatem auctore Plutarcho: quare etiam judicio Apollinis Græcorum omnium formosissimus est habitus. Plinius lib. XXXIV. cap. VI. itaque ad ejus formam sua opera exigebant statuarii, qui summam pulchritudinem exprimere volebant: auctores, Clemens Alexandrinus, Arnobius, Aristænetus, alii: non ita Nero: quod apparet ex nummis & Suetonio.

Dum ne deterius sapiat pannucia Baucis.) Ego facilè tibi concedam ut de fortunæ bonis glorieris, si ita sedet animo: dum ipse mihi concedas vicissim, bonis animi, quæ vera sunt & sola bona, non magis te esse instructum, quàm qui vel omnium minime. *Baucis* apud Callimachum in Αἰτίοις, & alios poëtas Græcos, unde sumserunt Latini, est nomen paupérculæ vetulæ, cujusmodi sunt ἀρτοπώλιδες, λαχανοπώλιδες, & similes, quæ res exigui pretii in foro divendunt: ita hoc loco accipiendum, *dum ne deterius* formula exceptionis in contractibus, ut apud Siculum Flaccum, & alibi.

Cum bene discinxerit cantaverit ocima vernæ.) Mulierculæ quas diximus solent inter se & cum obviis quibusque certare maledictis & conviciis: non enim sine re dicit Liber pater apud Aristophanem:

Ἐλέγχ' ἐλέγχου· λοιδορεῖσθαι δ' οὐ πρέπει
Ἄνδρας ποιητὰς, ὥσπερ ἀρτοπώλιδας.

Objecta dicitis: convitiari autem viros poëtas, tanquam mulieres quæ panem vendunt in foro, non decet: in Ranis.

nis. Quid turpius, quid persona alicujus honestatis indignius, quam ita in foro convitiis & malis dictis cum quoquam certare? quare Latinus hic Socrates ut infra abjectissimos dejiceret suum illum ferocem juvenem, non solùm aniculæ eum comparat, sed aniculæ pannuciæ, cujusmodi sunt quæ panem aut olera vendunt in foro: & hoc amplius, aniculæ pannuciæ conviciatrici. mira δεινότης ingeniosissimi poëtæ; *cantare ocima vernæ*, poëticè dictum pro, dicere atque ingerere servulo opprobria, & ea quæ solent cantari cum ocima feruntur: hoc est, maledicta: Plinius lib. XIX. ca. VII. *Nihil ocimo fœcundius: cum maledictis & probris serendum præcipiunt, ut lætius proveniat:* superstitio veterum: cui similes apud Plinium & auctores rei rusticæ multæ: neque magis mirabile quod vel cyminum vel ocimum maledicentes fererent: quàm quod sacra quædam maledictis & execratione celebrarent, ut ait Lactantius, libro primo, cap. XXI. Ocimum verò herbam, quam & βασιλικὸν Græci dixerunt, eaque appellatio in idiotismo nostro mansit, multi veterum sunt abominati: præcipuè Chrysippus de quo Plinius libro XIX. cap. XII. eadem tangit & Dioscorides & fusius Sotion apud Geoponicorum auctorem: herba est odoris acris, de qua etiam hodie muliercula similia blaterant iis quæ nugati veteres, de generatione scorpionum, & nescio quibus fabulis. Extitere memoria patrum quidam eruditi medici, qui hanc herbam non ocimum sed ozimum vocandam contenderent ἀπὸ τοῦ ὄζειν, propter odoris acrimoniam: quæ præceptio, etsi locum habere non potest, confutata auctoritate tot Græcorum & Latinorum scriptorum quot sunt qui ejus plantæ meminerunt: præterea Græcorum Lexicis, quæ erroris suspicionem omnem amovent: videtur tamen non recens nata: nam in vetustissimis membranis Puteani pro *ocima* planè scriptum *ozima* offendimus: quomodo in libris medicorum qui ante renatas literas proximis seculis scripserunt, aut Arabum libros verterunt, scimus legi passim. *Ocimum* autem per *i* non per *y* hanc plantam nominant Græcorum & Latinorum codices: ut est à nobis studiosè observatum: quàm longè distent ocymum Catonis & aliorum ab hoc ocimo, non est hujus loci explicare: tantùm dicam ocimum esse Dioscoridis & Plinii, quod in secundo libro Aboali principis describitur, nominaturque *bazarug* vel *badarog*, ut alii pronunciant: at quod vocant garyophillatum ocimum, in eodem Avisenæ libro *phelengesebmiki* dicitur: non ut habet Bellunensis *falamamilki*: neque item ut Serapionis interpres, *berengemisch*: duobus modis Arabes hujus plantæ nomen efferebant, *phelengemisebki*, & *pherengemisebki*: quarum appellationum prior apud Avisenam restituenda: posterior apud Serapionem. *l* & *r* in omnibus linguis facilè invicem commutantur: fuisse autem utramque scriptionem Arabibus in usu disertè observat Arabs auctor qui medicum Lexicon scripsit, quod in illustrissimi Electoris Palatini Heidelbergensi bibliotheca servatur. Is liber utilissimus fuerit ad corrigendas mendas illas quibus Arabica editio Avisenæ, & omnes Arabum interpretes passim scatent: nec pauca in eo genere nobis observata, cum superioribus mensibus beneficio Georgii Michaëlis Lingelshemii, viri nobilissimi, & virtute ac eruditione præstantissimi, illius libri usum ab optimo principe impetrassemus. Sed de his volente Deo aliàs.

Ut nemo in sese tentat descendere, nemo.) Ab hoc versu quæ deinceps sequuntur omnia usque ad illa verba non longè à fine,

—— *ilia subter*
Cæcum vulnus habes, ——

neque commune quicquam habent cum dissertatione Socratis apud Platonem: neque propriè ad Alcibiadem aut ad Neronem spectant: etsi videntur illis hic & sequens versus optimè convenire: sed diligentius intuenti in auctoris mentem, facile erit intelligere, debere hæc aliter accipi, quam vulgò accipiantur ab interpretibus. Est igitur hoc loco digressio quædam ab instituta insolentis juvenis increpatione: cujus digressionis scopus peti debet ab ultimis verbis illis, *sic novimus*: nam ante ea verba desinit hæc ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν λόγου ἐκβολή, (*excursus à prima sermone*) & iterùm sermo convertitur ad Alcibiadem, sive potius Neronem. Caussam præbuit huic excursui, quod modò dixerat: Neronem per voluptates & fœdas libidines vitam exigere, neque aliud curare. Atqui nondum Nero omnem penitus pudorem abjecerat: nondum ad ἀναισχυντίαν hominis nequitiam pervenerat: sed famæ publicæ erat adhuc illi aliquis respectus: itaque palàm Curios simulans clàm Bacchanalia vivens, hominibus se impositurum sperabat. Sed jam ad pejora ejus ingenium vergebat: jamque cœperat in publicum spargi fama de ejus petulantia ac libidinibus: quod quomodo acciderit, quibus gradibus ad consummatissimam improbitatem pervenerit, ordine describit

scribit Tacitus, neque tacent Suetonius ac Dio: quare cum illo ipso tempore scriberet ista Persius, postea quàm gulæ & infamibus voluptatibus deditum esse Neronem significavit: nunc unde id didicerit, & quomodo res nondum publicè vulgata ipsi innotuerit, Neronem ipsum docet. Heic igitur illum communem locum tractat, quem veteres multi sapientes attigerunt: cùm dicerent, hoc innatum esse mortalibus vitium, ut in suis vitiis cæci, aliena libentissimè satagerent: cernerentque in illis mirùm quàm acutum: hæc est quæ Græcis dicitur πολυπραγμοσύνη: nam improbæ illius curiositatis finis ut plurimum, est vitia hominum & quicquid Lethæo flumine debebat obrui, ruspari, subtiliterque indagatum publicare. Quorsum autem hæc? dicat aliquis: & quid ad institutum sermonem? jam diximus ostendere Persium unde illa acceperit quæ de Neronis gula & flagitiis modo dixerat: nempe ex publica fama se illa habere: quod quidem non obscurè significat, cùm rediens ad Neronem ait,

Vivitur hoc pacto: sic novimus. ——
quid nosti Persi? dicat Nero, respondet,
—— *ilia subter*
Nigrum vulnus habes. ——

de quibus mox plura. Sed illud dubio procul magis spectabat Persius hac digressione: ut Neroni adimeret spem latendi: persuaderetque illi, unicam esse ad bonam famam munitam viam: bene vivere, & nihil facere cujus te possit pudere, si vulgò præter opinionem tuam innotuerit.

Ut nemo in sese tentat descendere, nemo!) *Descendere in sese*, idem est cum præcepto Delphico, Γνῶθι σεαυτόν: cujus præcepti difficultatem omnes sapientes fatentur: caussam verò acutam affert B. Basilius, hanc: quod oculus mentis sit oculis corporis similis: ut igitur horum actio in se non reflectitur, ita neque illius: ex eo fieri quod neque faciem oculis corporeis videmus: neque propria peccata oculo mentis. Apponam ejus verba: τῷ ὄντι χαλεπώτατον ἑαυτὸν ἐπιγνῶναι: οὐ γὰρ μόνον ὁ ὀφθαλμὸς τὰ ἔξω βλέπων, ἐφ' ἑαυτὸν οὐ κέχρηται τῷ ὁρᾶν: ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἡμῶν ὁ νοῦς ὀξέως τὸ ἀλλότριον ἁμάρτημα βλέπων βραδύς ἐστι πρὸς τὴν τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων ἐπίγνωσιν. Atque hoc argumento utitur Plato in hoc ipso dialogo ut probet, non posse hominem aliter se nosse, quàm si oculos in eum conjiciat, cui similis est homo: Deum nempe: quæ prorsus divina doctrina est. *Descendere in sese*, dixit, tanquam in Democriti puteum, ubi veritas latet obruta: sic nostra vitia in intimis penetralibus abdita atque infixa nos latent: ita apud Senecam, *in deorum secreta descendere*, Natur. lib. VI. aliud est *recedere in sese* apud eundem & apud Græcos ἀναχωρεῖν εἰς ἑαυτόν, vel ἐξετάζειν.

Sed præcedenti spectatur mantica tergo.) Celeberrimus Æsopi apologus: cujus meminit Galenus & plurimi veterum: sed paullò aliter: nam Æsopus dixit, duas quemque manticas gestare: alteram antè pendere, alteram à tergo: in hanc sua peccata homines conjicere, in eam quæ oculis est exposita aliorum malefacta. Persius & quidam alii, non duas singulis, sed unam à tergo peram tribuunt: redit eodem sensus. *Manticam* volunt à manu deductam vocem: est verò peregrina vox & propriè baltheum significat aut zonam: quæ veteribus instar peræ cujusdam fuit: frequens in libris Arabum, & tam quod inde formarunt sibi verbum, quam illud unde est ipsum deductum. Pro hippopera posuerunt Lucilius atque Horatius.

Quæsieris, Nostin' Vectidi prædia?) Exemplis probat quod dixit: ostenditque adeò non solere vulgò homines de alienis vitiis tacere, ut contra nihil faciant libentius, quàm ut illa & proferant in lucem, & exaggerent quàm maximè possint: nam verbi gratia, inquit, si aliquem roges, Nosti illum? non multos invenias qui eum de quo quæris notis tibi designent quæ ad ejus honorem spectent: sed inhonestis & probrosis: adeò verum est quod ait scriptor insignis Longinus: φύσει, inquit, πάντα τὰ ἀνθρώπινα ἀεὶ τὰ χείρω ἀεὶ μᾶλλον ἐπιγνώσκεται. Zeno Veronensis, de livore & invidia: *notitiam viri non ex bonis gestis dictisque, sed ex minus probabilibus fieri volunt: quo malo quid nequius?* Similis apud Theophrastum hominis maledici descriptio. Lege Plutarchi commentarium περὶ πολυπραγμοσύνης. Atque huc pertinet illud egregiè dictum à Stoico Epicteto: esse unicuique & hominum & rerum humanarum ansas geminas quibus prehendi tractarique possint: alteram bonam, alteram malam: hac potius uti vulgum: illa sapientes: pro *Vectidi* membranæ *Vettidi*: in XI. Juvenalis Ventidius quidam nominatur, notus vulgò à censu: quod huic bene convenit: sed ille luxuria præterea insignis: hic sordibus & μικρολογίᾳ: quare non potest esse idem, quod quidam existimarunt.

Dives arat Curibus quantum non milvus oberret.) Illumne ais qui in Sabinis agrorum vastissima latifundia possidet? *arare* Latinis, agros possidere: *pascere*, habere servorum familiam: *oberret*,

ret, pro circumvolet: proverbialis locutio, Juvenalis:

—— tot milvos intra tua prædia lassos.

Sic in municipali Gallorum jure volatus capi.

Hunc diis iratis, genioque sinistro.) Natum nempe: κακοῖς τῇ θεογονῇ καὶ βαρυδαίμονα. Ita dictum, ut,

—— Ipse Quirinali lituo. ——

Ait autem *diis iratis*: quia avari homines sunt omnibus exosi: quod vel maximum est θεήλατον κακόν: *genio* autem *sinistro*, quia avarus ne sibi quidem est amicus: sed genium suum miserè defraudans vitam pro pœna habet: bene Laberius: *Avaro quid mali optes, nisi ut vivat diu?*

Qui quandoque jugum pertusa ad compita figit.) Ingeniosè avarum μικρολόγον & minutissimarum sordium hominem χαρακτηρίζει. Ait adeò esse tenacem, ut vix die festo opus intermittens, cum familia paullò liberalius epuletur: tunc quoque epulas illius esse pultem & cepas, cum pauxillo aceto: quid igitur censes aliis diebus? obscura est diei festi notatio hoc versu comprehensa: quid enim est, *figere jugum ad compita?* clarum est cessationem ab opere intelligi: tum verò jugum suspenditur, & ut Græci dicunt πασσάλῳ ἀνακρεμάννυται: non figitur, quod est ἀνάθημα donarium: deinde cùm die festo τὰ ἐργαλεῖα suspenduntur, non ad compita ea reponere moris est, sed suo quæque loco, ubi servari solent & haberi quando non occupantur. Neque satisfacit mihi, quod hac locutione innuere voluit Compitaliorum solemnem cultoribus agrorum diem: quod etsi concedimus spectatum esse à poëta: nondum tamen intelligimus quid sit *figere jugum ad compita.* Sed tangit fortasse Persius ritum aliquem Compitaliorum, cujus ignoratione obscura nobis sunt ipsius verba. Quod enim quidam aiunt, morem fuisse ut juga & similia agricolationis instrumenta in honorem deorum ruris ad compita suspenderentur: speciosum quidem est, sed ἀπίθανον: non enim instrumenta vetera & inutilia diis consecrare erat moris: sed ipsi potius artifices cùm senuerant, & ad exercendam artem suam jam facti erant inutiles, aut cùm professionem mutabant, artis suæ instrumenta deo ejus præsidi dedicabant: de quo argumento liber est integer in Græcorum epigrammatum volumine. *Pertusa compita*, ut in quinta, *ramosa compita* πολύῤῥυμοι τρίοδοι.

Seriolæ veterem metuens deradere limum.) Ita liber Puteani: alii, *veteris*: ut & Bongarsii: *limum* vocat picem, hac enim linebant dolia & serias: picationis modum describunt Columella libro XII. & alii: inde *serias relinere*, quod noster, *deradere limum.*

Ingemit, hoc bene sit.) ἀναστενάζει ἐπὶ τούτοις, φησὶν, ἵλεως ὁ θεὸς εἴη. (*Ingemens bis, dicit, Deus esto propitius.*) Alibi dicebamus veteres ad cujuscunque rei inchoationem numinis mentionem adhibuisse: ita ex illo more possunt ista exponi: vel hoc modo, τούτοις ὦ παῖδες ἡμᾶς εὐφρανώμεθα: (*bis nos, ô pueri, oblectemus: vel, lautè excipiamur.*) τὸ *hoc* est sextus casus. Ovidius in IV. Fast.

Post modo glans nata est; bene erat jam glande reperta.

εὐφραίνοντο δ' ἤδη τοῖς δοθεῖσιν βαλάνοις. (*Jam lautè glandibus indultis epulabantur.*) Vide in imitatione Horatiana.

Tunicatum cæpe.) Πολύλοπον κρόμμυον. Sic *replicitas bulborum tunicas* dixit Statius in V. Silvarum. Joannes Saresberiensis libro VIII. *Hic cæpa tunicatior, densatis pellibus & epitogiis, chlamydi penulam superducit, & quasi conglobatus in orbem, rotulari quam incedere magis idoneus est.*

Et farrata pueris plaudentibus olla.) Emphasis est in illis, *pueris plaudentibus*: hoc est, lætantibus, & pro magnis lautitiis habentibus, quod pultis offa satiarentur, die saltem festo: atqui paupertatis extrema erat meta, pultis offa loco panis vesci: quid igitur isti diebus profestis?

Pannosam fæcem morientis sorbet aceti.) Non bibit vinum, sed acetum, hoc est οἶνον τρυγίαν, vappam aut poscam: vel etiam verum acetum: sanè & Romani milites & alii pauperes aceto potabantur, ut observabamus ad Spartiani Pescennium: sed hic deparcus acetum bibit *moriens*, hoc est, jam deficiens & ipsa etiam vetustate corruptum? imo ne acetum quidem, sed *aceti fæcem*: istam quoque *pannosam*, id est, ῥυπαρὰν καὶ παλαιάν: & ista sunt verè Persiana, hoc est, ἐμφατικώτατα.

At si unctus cesses, & figas in cute solem.) Alterum exemplum λογοπαίας: prius erat de homine avaro: hoc de luxurioso: illud ad Neronem nullo modo pertinebat: isto mollities ejus, ac luxus perstringitur, sed dissimulanter, & tanquam de alio loquendo, non de Nerone ad quem est sermo. Hoc igitur ait: si quis mollius cutem curare instituerit, ut qui pumice, volsellis ac psilothris corpus sibi totum leve reddunt: statim de his spargi famam, quod sint impudici ac molles & qui flore ætatis nefariè abutantur: hoc vult istis novem versibus: sed poëta alioquin gravissimus, & verecundiæ virginalis, ut testantur de ille

Illo veteres, à moribus suis heic discessit: sic enim alienam impudicitiam castigat, ut sermonis licentia, etsi figuris obscurati, castas aures offendat meritò. Omnino satius erat verecundiam silentio vindicare. Sed nescio quomodo pervasit etiam sapientissimorum hominum mentes illa opinio, obscœnitatem obscœnitate aut liberiore saltem dictione esse castigandam: quod quàm à recta ratione alienum? & tamen summis viris ita olim placitum. quis sine rubore quæ de speculo Hostii scripsit Seneca legat, paullo qui sit φιλημονιτης? quid beatus Hieronymus, ille tantus castitatis & virginitatis buccinator? nonne & ipse aliquando in turpia turpiculè invehitur? sanè quidem: neque id uno loco. Sed caussam quæ viros graves compulit, ut ita sentirent, itaque scriberent, aperit Johannes Chrysostomus, plenum illud omni virtute & sanctimonia pectus. Ait ille homilia quarta in epistolam ad Romanos, eos quorum est scopus flagitia hominum nequam atque impudicorum reprehendere, cogi necessariò fœditatem illorum denudare, & quasi ob oculos spectandam proponere: quia parum aliter profecturi sint: ἄν μὴ γὰρ, inquit, σφοδρῶς εἴπῃς, οὐ δυνήσῃ καθικέσθαι τοῦ ἀκούοντος: ἐὰν δὲ βουληθῇς καθάψασθαι σφοδρῶς, ἀνάγκη γυμνῶσαι καὶ σαφέστερον τὸ λεγόμενον. Solet etiam in eam rem chirurgi exemplum afferre, qui ut tabo ac sanie manans ulcus sanet, non veretur sibi manus inquinare, atque in fœtidissimum pus immittere: ὁ ἰατρὸς, inquit, in priorem ad Corinthios, σηπεδόνα ἐκβαλεῖν βουλόμενος, οὐ σκοπεῖ πῶς καθαρὰς διατηρήσει τὰς χεῖρας, ἀλλ' ὅπως αὐτὸν ἀπαλλάξει σηπεδόνος. Quam sententiam totidem ferè verbis sæpe repetit, idemque in eam ad Thessalonicenses distinguendum monet, utrum dicantur ejusmodi sermones, ἐξ οἰκείου πάθους, an ἀπὸ κηδεμονίας: ex loquentis affectu, an curandi voluntate.

Si unctus cesses, & figas in cute solem.) Supra,

—— *& assiduo curata cuticula sole.*

Nemo est quin sciat inter corporis exercitationes, usitatas apud gymnasias, esse insolationem, quæ in libris medicorum ἡλίωσις & ἡλιοκαΐα dicitur: neque dubium, vituperatione caruisse istam insolationem, quæ ex medicorum præscripto fiebat, acquirendæ corporis siccitati, ut ait Arnobius libro primo. Sic narrat in epistolis Plinius, solitum Spurinnam curandi corporis caussa, in sole nudum ambulare. Allusit ad hunc morem Marcus Tullius, scribens ad Atticum libro XII. epistola sexta: *pro isto asso sole quo tu abusus es in nostro pratulo, à te nitidum solem unctumque repetemus*: appellat *solem unctum*, quo calefiebant uncti: quæ fuit ξηραλοιφία veterum: huic opponit *solem assum* quem Plato in Phædro ἥλιον καθαρὸν appellat: etsi eo loci Plato soli puro, non unctum solem opponit, verùm τὰς συμμιγεῖς σκιὰς balneorum: sed fuit alia lascivorum hominum insolatio, quando nudi ad solem expositi, operam dabant dropacistis, qui inhonestas partes corporis depilabant. Hæc est cura cutis ad solem quam exagitat heic Persius: *figere in cute solem*, poëtica figura, pro exhibere cutim ad solem, cum diuturniore mora: hoc enim significat *figere*. Seneca De brevitate vitæ: *Persequi singulos longum est, quorum aut laterunculi, aut pila, aut excoquendi in sole corporis cura consumsere vitam.* Taceo nunc insolationes apud chromatiarios eorum qui colorem de industria sibi infuscabant.

Est prope te ignotus cubito qui tangat.) Si turpiter vivas, reperietur aliquis, de quo minimè cogitabis, qui tacitus convitium tibi faciat, & exosus mollitiem tuam te differat, tuaque facta διαφημίζῃ: *cubito tangere* ἀγκωνίζειν: sed heic figuratè accipiendum pro reprehendere, quamvis tacita cogitatione.

Et acre Despuat in mores.) Qui abominans tuos mores hæc dicat de te quæ sequuntur: τὸ *despuat*, duorum verborum locum obtinet, ut passim καταπτύειν, pro καταπτύειν καὶ βλασφημεῖν: quid autem iste dicet? nempe impudicum te esse, καὶ τὴν ὥραν πᾶσι τοῖς τυχοῦσι χαρίζεσθαι, καὶ τὰ γυναικῶν πάσχειν, Suetonius cap. XXIX.

Arcanaque lumbi Runcantem.) τὸν ὄρρον ξυρόμενον in XIII. Athenæi.

Tu cum maxillis balanatum gausape pectas.) Duo probra objicit: quod comam impensius curet, unguentis etiam delibutam: & quod τὰ περὶ τὴν αἰδῶ vulsa levataque habeat. Originem hujus turpis consuetudinis gravissimus morum censor Dio Chrysostomus explicat in fine prioris Tarsicæ. Vetus res, & quæ à Græcis ad Romanos videtur transiisse: nam Juvenalis in VIII. vulgò omnes Græcos levigari solitos resina ostendit: neque ullius rei frequentior occurrit in Græcorum nequitiis mentio quàm ξυρήσεως, παρατιλμοῦ, δρωπακισμοῦ, πιττώσεως καὶ πιττοκηρώσεως καὶ καταχοιροκαύσεως, etiam illarum partium quæ heic tanguntur: sed Romanorum non minor insania, ut ex eorum scriptoribus apparet.

Maxillis.) Pectine: sic Græci poëtæ, κτένα ὀδοντωτόν: qui de barba accipiunt, & afferunt locum Juvenalis,

Hispida barba quidem, &c.

plus

plus quàm toto cœlo & via tota errant: nam Juvenalis ibi loquitur de eo qui militaris viri famam affectans, barbam alebat, & totam exteriorem speciem horridam & verè masculam præ se ferebat: quid hoc ad delicatulum juvenem de quo heic agitur? qui non minoris mollitiei in alenda, comenda, unguentis linenda coma argumentum præbeat, quàm in cæterarum partium levigatione?

Balanatum gausape.) Eleganter capitis comam appellat *gausape*: quod fuit genus vestis crassæ & villis hirtæ: quare etiam ad usus balinearum translata sunt gausapa: *balanatum*, μυρεψικόν. Horatius in lautioris apparatus descriptione,

Pressa tuis balanus capillis
Jamdudum apud me est.

Quinque palæstritæ.) Quamvis multam operam sumas, ut naturæ quæ te virum nasci voluit, illudas, omni te ratione nequissimè effœminans: semper tamen impressa tibi à natura viri signa manebunt: neque unquam perfecta eris fœmina, sed horrendus & similis portenti androgynus.

Palæstritæ.) ἀνδρικώτατοι ἐμπεφυρμένοι, καὶ τῆς ἑαυτῶν τέχνης τὰ πρῶτα. (*Viri fortes robustissimi, & suæ professionis apices.*)

Plantaria.) Τὰς τρίχας, (*pilos.*) Hanc vocem & sequentis versus primam mutuatus est à Persio Ausonius epigrammate CXXIII.

Non tamen ista filix ullo mansuescit aratro.) Ὅμως οὐκ ἐκνικήσεις, ἀλλὰ τὰ ἀνδρὸς σημεῖα ἀεὶ ἀναφύει. (*Non vinces tamen, quin virilitatis signa repullulent.*) Ait, *ista filix*, nempe ea de qua sermo est ἀλληγορικῶς: nam filix vera aratro mansuescit, id est penitus extirpata finit se vinci. Columella libro II. *pernicies filicis, frequens extirpatio est. quæ vel aratro fieri potest: quoniam intra biennium sæpius convulsa moriuntur, celeriùs etiam.*

Cædimus inque vicem præbemus crura sagittis.) hujusmodi λοιδορίας alii aliorum probra publicamus.

Vivitur hoc pacto.) Quid faceres? nam si speres te hoc vitium hominum posse emendare, vel auctoritate tua impedire ne de te loquantur liberè, frustra sis: quæ sunt enim hominibus adeò cognata vitia corrigi nequeunt.

Sic novimus: ilia subter Cæcum vulnus habes;) Hac igitur ratione interiorem tuam vitam cognovimus: & flagitia tua, quæ jam in publicum erumpere incipiunt, quamvis diu à te dissimulata, habemus nota: *vulnus cæcum subter ilia* appellat libidinem & flagitia clam solita à Nerone committi.

Sed lato balteus auro Prætegit.) Sed flagitia quæ patiantur à te quotidie propter potentiam tuam abscondere te posse confidis: nemine audente aut in illa inquirere, aut de iis loqui. Alludit Persius ad ictus quos acceperat noctu per urbem petulantissimè vagans, ut scribunt Suetonius ac Tacitus: hic verò etiam addit, vulneris cicatrices ore prætulisse, baltei veterum lati erant. Virgil. quem noster imitatur,

—— *lato quam circumplectitur auro*
Balteus. ——

ideò πλατεῖς Græcis scriptoribus dicuntur: at *balteus lato auro*, duarum rerum symbolum heic est: potentiæ & divitiarum: quæ duo sunt vitiorum magna tegumenta. Antiphanes:

Ὁ πλοῦτός ἐστι περικάλυμμα τῶν κακῶν.

Ut mavis, da verba, & decipe nervos Si potes.) Esto si ita vis: tu qui animo periculosissimè ægrotas, pro sano te jacta, & vendita: corruptissimis tamen moribus es: vivis turpissimè, & flagitiosissimè: i nunc & temperantiæ ac modestiæ laudem affecta: *decipe nervos*; translatum ab iis, qui nervorum infirmitate laborantes, & morbis articularibus & cæteris ab eadem caussa provenientibus, obnoxii: sanos tamen & κρείττονας ὑγιείας se fingunt, quo liberius & Baccho & Veneri serviant.

Si potes.) Quasi diceret, atqui non poteris: & dum aliis te verba dare putabis, dabis tibi: tandemque hujus stultitiæ tuæ pœnas meritas dignas lues: quod etiam evenit.

Egregium cum me vicinia dicat, Non credam?) Dum adhuc latebant flagitia Neronis, omnes illum laudabant. Ipsos Senecam & Burrhum mitius cum eo egisse non dubium, quò perditissimum juvenem à publica infamia vindicarent, si possent. Jam assentationes ministrorum, & muliercularum quibuscum semper erat, corrumpendo principi vel optimè nato satis erant. Quare non sine caussa hæc pars addita Persio: ut ab alienis assentationibus ad suam ipsius conscientiam eum revocaret.

Viso si palles improbe nummo.) Quid aliorum allegas testimonia? quin te ipse potius exploras, & tuam ipsius conscientiam interrogas? scias nullo negotio, quantum te assentatores tui & parasiti fallant: nam verbi gratia, prædicabunt illi te, ut liberalem: at si te ipse consulas innatam tibi avaritiam deprehendes. Hoc Neroni non convenit, quod sciam: fuit enim profusissimus & damnosissimus omnium nepotum: nam quæ de illius calumniis rapinisque narrat Suetonius

nius capite XXXII. huic illius ætati non conveniunt: neque satis certa sunt φιλοχρηματίας argumenta: rapinas enim agebat, non amore pecuniæ, sed ut haberet quæ profunderet, & unde suas sibi voluptates procuraret. Non igitur avarus Nero: neque hæc verba in eum competunt. Sed de industria factum à Persio: ut ab hypothesi referret se ad thesim: ne facilè omnes intelligerent, Neronem esse adversus quem hæc satira scripta.

Si facis in p. quicquid tibi venit amarum:) Si nullum est tam fœdum, tam obscœnum genus libidinis, quo te quotidie non inquines: *amarum* dixit propter amantium amara, quia verè πικρὸς Ἔρως aiunt poëtæ: vel propter tristes casus, qui luxuriosis sæpè contingunt, eosque miserè perdunt: nam ut Menander ait,

Μεγάλων κακῶν ἡ ἄκαιρος ἡδονὴ πέλει βλάβη·
Ἐξ ἡδονῆς γὰρ φύεται τὸ δυστυχεῖν.
(*Magnum intempestiva voluptas parit malum.*
Ex voluptate siquidem nascitur miseria.)

Si Puteal multa cautus vibice flagellas.) Omnes vulgò de hujus versus obscuritate queruntur: qui tamen videtur nobis non tam difficilis sententiæ quàm ancipitis: neque verò imprudentem Persium in hanc ἀμφιβολίαν putamus incidisse: verùm de industria ambiguum sensum posuisse: ut & de Nerone aptissimè posset intelligi, & de alio item quàm Nerone convenienter exponi: duas igitur expositiones afferemus. Prior cum superioribus verbis concinit:

—— *viso si palles improbe nummo.*

quibus avaritiam notat illius quem alloquitur. Est genus hominum improbissimorum, qui ut avaritiæ suæ faciant satis, & prædia prædiis adjungant, aurum auro accumulent, ministerio abutuntur vel innocentium judicum: miseris enim atque incautis hominibus lites concient, quarum ipsi sunt callentissimi: ita facilè per calumniam superiores è judiciis discedunt, & simplices homines bonis suis exuunt: hujus etiam generis sunt sycophantæ, quadruplatores, litium redemtores, & uno verbo, quicunque ad explendam avaritiam, scientiam juris referunt: atque usum quem habent rerum forensium: qui versati sunt in lectione comicorum præsertim Græcorum, non ignorant quanta apud veteres hoc ingenio qui erant invidia flagrarent; quod vel unicus Theophrasti libellus aureolus quo morum notas exposuit, ubertim declaraverit: eum vide ca. περὶ ἀπονοίας. De his accipere possumus hunc versum. *Puteal* est forum, & τὸ δικαζειν: *flagellare Puteal* ἐμφατικῶς dictum, pro frequenter adire forum, & in turba fore: si assiduè versari: *flagellare* est arctare, premere: ut apud Martialem lib. II. *arca* dicitur *flagellare opes*, quas ægrè infertas continet. similes emphases optimis scriptoribus familiares sunt. Tertullianus de Pallio Christianos eo nomine laudat, quod non ut cæteri, *subsellia contundant*: id est, non flagellent Puteal, non ardeant studio litium: atque ut elegans verbum Marci Augusti usurpem, οὐκ ἴχνων σπουδῆς περὶ τὰς δίκας. Parem vim habent illa elegantissima loquendi genera, *forum aleatorium calfacere*, in epistola Augusti: *carcerem æstuare* in Apologetico Tertulliani, & id genus alia. Sed addit Persius *multa vibice*: ad majorem declarationem improbitatis quam hic alienarum opum insidiator adhibebat. Adde quod ubi est turba hominum aliorum in alios incidentium, ibi rixa est, ibi verbera & vibices: τὸ *cautus* artis verbum est: proprium enim fori peritis & pragmaticis, cavere. Lucilius:

Jactare indu foro se omnes, decedere nusquam:
Uni se atque eidem studio omnes dedere & arti:
Verba dare ut cautè possint, pugnare dolosè.

quis erit tantus Marrucinus qui hanc interpretationem improbare ausit? Veruntamen Neroni, ut diximus hæc sententia nullo modo convenit. Igitur qui Neroni volent aptare, quod videtur necessariò faciendum, ita exponant. *Si Puteal flagellas*, id est, si tanta est tua petulantia & lascivia, ut nocturnus præmiator grasseris, cum obviis rixam contrahens, & pudori matronarum illudens, nullum denique insolentiæ genus prætermittens. Hoc genere insignem primum se fecit Nero, cùm foras erumperent illius probra, quemadmodum dilertè scribit Dio. Tacitus quoque: *Q. Volusio, P. Scipione Coss. otium foris, fœda domi lascivia: qua Nero itinera urbis, & lupanaria & diverticula, veste servili in dissimulationem sui compositus pererrabat, comitantibus qui raperent ad venditionem exposita, & obviis vulnera inferrent adversus ignaros, adeo, ut ipse quoque acciperet ictus & ore præferret*: eadem Suetonius capite XXVI. Existimo circa illa tempora, aut non longe pòst scripsisse Persium istud carmen: ut valde mirer è tot interpretibus hujus poëtæ nemini istius interpretationis hactenus, quod sciam, venisse in mentem. *Puteal flagellare multa vibice* est, pererrare forum & obvios cædere petulanter ac lascivè. Tacitus *urbis itine-*

ra

ra nominat. Suetonius *vicos*, in quibus furere ita solitus Nero: sed ad majorem invidiam Puteal, sive forum satiricus nominavit. Seneca De beneficiis libro sexto. *Divus Augustus filiam intra pudicitiæ maledictum impudicam relegavit, & flagitia principalis domus in publicum emisit: admissos gregatim adulteros, pererratam nocturnis comessationibus civitatem, forum ipsum ac Rostra, ex quibus pater legem de adulteriis tulerat: filiæ in stupra placuisse:* & Dio; ἡ Ἰουλία ἀσελγαίνουσα ἐς τοῦτο ὥς τε καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ, καὶ ἐπ' αὐτοῦ γε τοῦ βήματος καὶ κωμάζειν νύκτωρ καὶ συμπίνειν· τὸ *cautus* ad hanc sententiam appositissimum est: verbo enim significavit quod pluribus historici. Tacitus: *Nero metuentior in posterum, milites sibi, & plerosque gladiatorum circumdedit, qui rixarum initia modica & quasi privata sinerent: si à læsis validius ageretur, arma inferebant.*

Ne quicquam populo bibulas donaveris aures.) si tibi ipse vitiorum & flagitiorum conscius es, frustra assentatorum vocibus aures accommodaveris, ut illis potius quàm tibi de te credas: bene *bibulas aures*, hoc est, avidas laudationis: quia ἥδιστον ἀκρόαμα ἔπαινος, (*dulcissimum acroama, laus*) inquit ille: itaque laudati per adulationem & falsissimis onerati encomiis, sic illa excipimus, quantumvis ἀντιμαρτυροῦντος τοῦ συνειδότος, (*resistente ac refragante conscientia propriâ:*) quasi verissima. Seneca De tranquillitate animi: *Non est quod nos magis aliena judices adulatione perire quàm nostra. Quis sibi dicere verum ausus est? Quis non inter laudantium blandientiumque positus greges plurimum tamen sibi ipse assentatus est?* Itaque magnum oportet esse virum, quem admirantium & laudantium voces assiduè personent, neque corrumpant, judiciumve pervertant. Verissimè Dio Chrysostomus in xxxv. μεγάλης διανοίας καὶ δυνάμεως ἴσως δεῖ ὅταν θαυμάζωσιν ἕνα πολλοί, καὶ διαφέρειν ἡγῶνται τῶν ἄλλων· εἰ μέλλει σωφρονεῖν οὗτος ὁ ἀνήρ, καὶ μηδὲν ἀνόητον πάσχειν, μηδ' ἐπαίρεσθαι τοῖς πολλῶν λόγοις ὥσπερ πτεροῖς. (*magnæ mentis ac virtutis esse rationi consentaneum est, cùm unum multi admirantur, & multis præstare censent, vel prædicant: sobrium tamen perstare, nec aliquid insolens admittere, nec bis hominum sermonibus velut alis in sublime tolli.*) Propterea dicebat Plutarchus in libro de discrimine adulatoris ab amico, adulatores tenere auribus prehensos homines laudari cupidos, itaque inhærere, ut excuti non possint: τὸ φιλότιμον, ait, ὁ κόλαξ ὡς ὦτα κατέχων τοῖς ἐπαίνοις, καὶ περιφυεὶς δυσαπόσπαστός ἐστι.

Respue quod non es:) rejice laudationes à fortunæ bonis, aut etiam corporis, non enim id es tu; neque tuæ sunt illæ laudes: homo, vel melior certè hominis pars, est animus: hujus laus vera ea est, quæ propriè homini convenit. Seneca epistola LXXX. *Si perpendere te voles, sepone pecuniam, domum, dignitatem: intus te ipse consule. Nunc qualis sis aliis credis:* vel simpliciter: rejice laudes quas præter rei veritatem in te assentatores conferunt: ut cum semidoctum vocant doctissimum, tantum non deformem formosissimum.

Tollat sua munera cerdo.) hortanti ad cognitionem sui opportunum hoc præceptum: nam ex diametro cum illo, Nosce te ipsum, pugnant sermones assentatorum: laudes immeritas vocat munera assentatoris: ipsum nominat *cerdonem*: quia parasitum agere & per assentationem laudare, proprium est abjecti hominis, & nullius rei, ut etiam Aristoteles ac Theophrastus pronuntiant. Hoc verò est quod Socrates Alcibiadem etiam & etiam admonet: videat ne sinat se à populo corrumpi.

Tecum habita.) οἰκεῖν παρ' ἑαυτῷ, & οἰκεῖν ἑαυτὸν, Philo περὶ ἀποικίας. Juvenalis,

—— *te consule, dic tibi quis sis.*

sic, *habitare apud mentem suam*, Augustinus in epistolis: paullò aliter εἰς ἑαυτὸν συνάγειν φεύγοντα ἀπὸ τῆς φορτικῶν φορτικῶν παθῶν, dixit Simplicius.

Noris quàm sit tibi curta supellex.) nosce quàm sis præsidiis necessariis ad vitam bene agendam, & administrandam Remp. destitutus: sic *philosophiæ supellectilem* dixit Cicero in v. de finibus. ; vel ita accipe: si tecum habitaveris, nosces quàm curta sit tibi supellex: nihil enim est aliud nosse seipsum, nisi nosse vitia sua. & πρὸς τὰ καλὰ ἀδυναμίαν. Quædam membr. *ut noris*; non sine damno elegantiæ.

AD SATIRAM QUINTAM.

ARISTOPHANES grammaticus, quid de Archilochi Jambis sentiret interrogatus: Mihi, inquit, longissimus quisque optimus videtur: possumus & nos de hac Persii satira idem pronuntiare: quæ cæteras non magis numero versuum vincit, quàm nitore & elegantia; caussa ejus rei est: quod in aliis satiris suscepto argumento magis se astrinxit poëta: ut qui prodesse tantùm iis studeret, quorum vitia & mores depravatos susceperat philosophica gravitate castigandos: sapientis autem medici non est, dum vel secando vel urendo curationem facit studium elegantiæ præ se ferre: hæc verò satira & pulcherrimo procemio reliquis præstat: quo luculentissimis versibus facundissimus poëta, Annæi Cornuti præceptoris sui laudes persequitur: & hoc amplius, asperitate illa censoria atque irati magistri supercilio tristi magnam partem caret: neque enim vitia hominum carpere [illegible] in hoc carmine instituit, quod est munus objurgantis: sed vulgi mentem ignorantis quæ vera libertas sit, errore liberare: quæ sunt benevoli doctoris partes: quanquam multa & in hac satira adversus vitia acriter disseruntur: sed aliud tamen est, ipsa vitia describere, naturamque eorum aperire, ac vitiosos objurgare & increpationum acrimonia pudorem illis suffundere. Sunt igitur satiræ hujus distinctæ partes duæ: priore amoris sui vel potius pietatis vehementiam erga præceptorem bene meritum Cornutum prolixè aperit: summam illius in se educando curam, fidem, ac benevolentiam, suumque vicissim erga illum amorem commemorat: laudes denique ipsius & totius vitæ illius institutum ac tenorem subtexit: postremo juventutem hortatur ut tanto viro in disciplinam se dedat. Ita fit transitus ad secundam partem: cujus initio desidiam juvenum molliter increpat: deinde ad libertatem illos hortatur; heic Stoicum paradoxum tractarè instituit Persius: OMNES PRAETER SAPIENTEM SERVOS ESSE, NEMINEM LIBERUM: in cujus sciti explicatione ac demonstratione tota deinceps satira occupatur: de quo plura inferius sumus dicturi.

AD ANNAEUM CORNUTUM, CUJUS FUIT AUDITOR.) Præferunt hunc titulum antiquæ membranæ & Bongarsii & Puteani: paullo aliter in aliis item vetustis codicibus: AD MAGISTRUM SUUM CORNUTUM: sed ridiculo errore, qui tamen etiam in optimi clarissimique Pithœi editione remansit, pro MAGISTRUM SUUM scripserunt librarii MAGISTRUM EQUITUM. Hic est Annæus Cornutus Stoicus philosophus, quem à Nerone propter liberiorem de ejus carminibus vocem multatum exilio referunt Dio, & Eusebius in Chronico: multa de hoc falsa & inepta Suidas, cui fidem habere caveant tirones: ex Persio discimus professum esse Romæ philosophiam Stoicam: & juventuti ad sapientiæ studium magisterio suo præivisse. Multa eum in philosophicis scripsisse, conjicimus ex Hieronymi ad Magnum oratorem epistola: putamus enim hunc esse Cornutum illum, ex quo multa Origenes in Stromateas suos transtulisse dicitur. Fuisse verò non solùm philosophiæ cognitione clarum, sed & aliis studiis, historia arguit quam Dio narrat, de adhibito illo à Nerone in consilium super instituto carmine de rebus gestis Rom. nam Neronem ab omni philosophia fuisse alienum constat: neque verò caussæ quicquam erat, cur de pangendis versibus Stoicus consuleretur: nisi etiam eruditionis laude & disciplinis humanioribus excultus fuisset Cornutus: quare Dio illum ait *ἐπὶ παιδείᾳ δοκιμῶν τινι* (*eruditionis opinione claruisse*) non autem *ἐπὶ φιλοσοφίᾳ*. cum igitur in utroque genere excel-

celluerit Cornutus: quæstionis est, idemne hic an alius ab hoc diversus fuerit Annæus ille Cornutus grammaticus, quem in Virgilium & alios poëtas commentarios edidisse constat, & paullò ante Gellii memoriam Romæ grammaticam esse professum: de hoc igitur studiosi quærant amplius: nobis quidem non videtur. Multa quoque Porphyrius in Εισαγωγῇ in Categorias de Cornuto quodam: ubi inter alia Cornutum scripsisse τὰς ῥητορικὰς τέχνας & γεγραφέναι αὐτὸν Ἀθηνόδωρον Stoicum, auctor est. De hoc quoque quis ille fuerit cogitemus.

Vatibus hic mos est, centum sibi poscere voces.) Efficacissima ratio est declarandæ magnitudinis alicujus rei, cùm non posse eam declarari à nobis ingenuè fatemur: qua figura etiam mortalium facundissimus M. Tullius, ne de aliis dicam, interdum usus est, ut in elegantissima ad Quintum Valerium epistola, quæ libri XIII. sexta est: & facundissimus Livius cum describendà urbis facie post cladis ad Thrasimenum exceptæ nuntium divini sui ingenii opes ostendisset: ubi ad Cannensis cladis nuntium venit: *succumbam*, inquit, *oneri, neque aggrediar narrare, quæ disserendo minora vero faciam.* Johannes Papa Carolo Imperatori, de malis quæ Sarraceni intulerant Italiæ, eleganter: *quæ scribere quilibet stylus non sufficit: cùm omnia ligna sylvarum si vertantur in linguas, narrare non valeant*: apud Ennodium Epiphanius Episc. Ticini agit hoc modo gratias Theodorico Regi: *Proinde intellige ad referendas optimo regi tam pro nobis quàm pro seipso gratias, plus me sentire posse quàm eloqui.* Omnium verò primus, fons ille ingeniorum Homerus hujus rei exemplum aliis dedit, non uno loco. Homeri vestigia & Virgilius, & alii passim sunt secuti, adeò familiariter, ut tanquam communem poëtarum morem hunc notet heic Persius. Nam quia cùm aliquid ex more facimus, non certo consilio id agimus, sed ἀλόγως solùm consuetudine, & ut ita loquar, dicis tantùm caussa: ideò Persius eodem poëtarum more usurus, ad declarandam ingentem vim sui in Cornutum amoris: his verbis prius cavendum putavit, ne existimaretur eodem cum cæteris poëtis animo, hoc est, summis tantum labris, hoc dicere. Quare ita verba illius accipienda, quasi diceret: scio solere poëtas etiam in rebus nihili, (ut cùm veterum aniles fabulas tractant) aut certe non adeò magnis, (ut cum Parthica scribunt adulantes Neroni aut Corbuloni) de infantia sua queri, quasi magnitudine subjecti obruantur, & centum linguas, centum voces sibi optare: ego verò de te scripturus Cornute, opto quidem mihi centum linguas totidemque voces, recepto hoc poëtarum more: sed non quomodo illi, verum ἀπλάστως & planè ex meo sensu: ut qui imparem me sentiam exprimendis tuis in me summis meritis, & mutuo amori nostro, qui παντὸς λόγου πέρα ingens est, eloquendo: ita expleri debet sententia, quam quatuor primis versibus inchoatam solùm posuit poëta: impeditus ne eam perficeret Cornuti interpellatione: cujus sermonem posteà excipiens, sententiam quam heic inchoaverat, absolvit.

Centum sibi poscere voces.) tria ponit, voces, ora, linguas: quæ omnia significant rem eandem: imitatur Homerum, qui similiter posuit, γλώσσας, σώματα, φωνήν. Virgilius, linguas solum & ora, sed numerus est à Virgilio: nam Homerus dixerat δέκα.

Fabula seu mæsto ponatur hianda tragœdo.) sive tragœdiam aliquam scribant, quam posteà histrionibusædituri sunt, acturis illam in scena μάλα ἐμπαθῶς, ideò ait *mæsto* & *hianda*. Et poëtæ qui ex historia fabulari tragœdias componebant, & histriones qui agebant, non veros affectus exhibebant, sed simulatos: *hiare* est cum vehementia tragico argumento conveniente pronuntiare: quod diligentissimè præstabatur ab histrionibus tragœdiarum: qui propterea in primo Athenæi dicuntur κεχηνότες, Tatiano δαιμονῶντες: apud rhetoras, hiatus orationis vitium est, peccantis in dictionum συνθέσει, cum liberæ respirationis incommodo: inde factum, ut dithyrambicis poëtis & tragicis qui ampullatis sæpe & sesquipedalibus verbis usi, hiatus tribuatur, quomodo & Græci χαίνειν de illis usurpant.

Vulnera seu Parthi ducentis ab inguine ferrum.) Obiter perstringit Persius eos poëtas qui ut Neronem laudarent & proceres alios Rom. Parthica scribebant, & res Romanas assentatoriè in majus extollebant: non est enim dubium multos eam viam adulandi Neroni institisse, & prosa & versu: nam & qui sub Trajano & Hadriano vixerunt, fecerunt idem: & admodum quidem ridiculè: ut apparet ex Luciano, qui illorum nonnullos carpit, nominatim in libro De scribenda historia: de rebus Parthicis sub Nerone accuratè Tacitus. *Vulnera Parthi*, & activè & passivè potest accipi: sed illud heic potius.

Ducentis ab inguine telum.) Jaculandi modus apud varias gentes varius. Eustathius triplicem commemorat, παρὰ μαζὸν, à mamma: παρὰ τὸ δεξιὸν

δεξιόφιν, ab auricula dextra, hoc est, à capite, & ut ait Euripides Hippolyto, ἐκ χαίτας ξανθὰν παρ᾽ ὦμον, ab humero: adde alium modum ab inguine: quem morem Parthis tribuit hic Persius. Propertius lib IV. Gallis,

Illi virgatis jaculantis ab inguine braccis.

Quorsum hæc?) Fingit Persius adfuisse sibi Cornutum satiram hanc scribere incipienti: ille igitur magistri jure utitur, & discipulum qui videbatur moderati stili modum velle excedere, & μεγαλοφωνεῖν, in ordinem cogit hac modesta reprehensione:

Aut quantas robusti carminis offas Ingeris.) Bonorum poëtarum carmina commendantur à subtilitate, facta translatione ab operibus Minervæ: ideò *deducta* solent dici. Horatius,

Cùm lamentamur non apparere labores
Nostros & tenui deducta poëmata filo.

Juvenalis,

Sed vatem egregium cui non sit publica vena,
Qui nil expositum soleat deducere ——

contrà cum aliena vituperabant, aut sua extenuabant, *crasso filo composita* dicebant, ut M. Tullius suam pro Deiotaro: sic *laborata soloci filo cantilena* apud Symmachum: ab eadem mente, etsi diversa translatione, Persius malum poëtam & tumidum *offas carminis* ait *ingerere*, quod contrarium est τῷ *deducere*: translatum verbum è pistorum, vel cocorum operibus: *offa carminis robusti*, carmen non deductum, sed ampullatum, turgidum, atque inelaboratum. Juvenalis in alia re eandem vocem satirico cachinno aptavit:

——& patruo similes effunderet offas.

satira secunda. *offa* est ὄγκος, propriè pultis, ut indicat Plinii locus libro XVIII. cap. VIII. Ita etiam vocantur illi globuli quibus aves altiles farciuntur.

Ingeris.) profers in publicum, & lectoribus tuis objicis: at veræ offæ inferuntur non ingeruntur

Centeno gutturi niti.) Quidam *gurgite*: omnes veteres *gutture*: *niti* pro habere, fultum esse: sic Græci suum ἐρείδεσθαι variè usurpant.

Grande locuturi.) κανίχρεις in voce *grande*: vide ad primam.

Nebulas Helicone legunto.) Vide ad illud,

——Heliconiadasque pallidamque Pirenen.

levia & quæ sola specie sunt magna, νεφέλας Græci, Latini *nebulas* dicunt: quod propriè referendum ad ὁμίχλας, & quas νεφέλας ἀνύδρους vocat D. Juda in epistola sua. Aristoteles I. Meteorolog. νεφέλας ἀγόνους, alibi μέγα γείμους: quibus opponuntur οἱ γόνιμοι & τὰ ὑδάδες.

Si quibus aut Procnes, aut si quibus olla Thyestæ Fervebit.) Ut sæpè apud philosophum ποιεῖν τὸ οὐρανὸν ii dicuntur, qui scribebant cœlum fuisse genitum, sive creatum: apud Theophrastum & Plautum αἱρεῖν τὰς πόλεις, *urbes capere*, illi qui urbium ἁλώσεις narrabant: ita heic, fervere illis dicitur olla Procnes aut Thyestæ, qui tragœdias componunt vel de Tereo qui filium Ityn sibi appositum imprudens edit: vel de Atreo qui similibus epulis Thyestam fratrem pavit: notæ sunt fabulæ. Plautus Rudente,

Scelestiorem cœnam cœnavi tuam,
Quam quæ Thyestæ quondam apposita est & Tereo.

Sæpe insulso cœnanda Glyconi.) quam tragœdiam Glyco tragœdus sit sæpius acturus: *cœnare* heic est agere fabulam cupiditate cœnæ, sive mercedis, unde se ipse alat. *Glyco* tragœdi alicujus nomen vocis absonæ, quem obiter satiricus irridet. Ex hoc loco discimus, fabulas quæ semel populo placuerant, sæpius reponi & ἀναδιδάσκεσθαι solitas: quod & scriptores alii Græci ac Latini testantur.

Tu neque anhelanti, coquitur dum massa camino, Folle premis ventos.) Solent præceptores discipulos εὐφυεῖς laudando magis quàm objurgando in officio continere: propterea Persius nihil veritus Cornutum heic inducere, ipsius laudes commemorantem. Laudat autem Persium Cornutus κατ᾽ ἄρσιν καὶ θέσιν: prius separans à malis poëtis & vitia commemorans, quibus careat: deinde virtutes recensens quibus sit ornatus. Quid tibi vis, inquit, cùm malos poëtas imitaris? nam tu non is es qui malis & ineptis poëtis debeas annumerari: tribus autem notis malum poëtam χαρακτηρίζει: prima est, quod *folle anhelanti premat ventos, coquitur dum massa camino*: id est quod ambitione tumidus, sicut folles concepto vento tument, ab illa impellatur ad scribendum: expressus locus ex Horatio: de quo plura diximus in diatriba de imitatione Horatii.

Nec clauso murmure raucus Nescio quid tecum grave cornicaris inepte.) Altera nota poëtæ insulsi: quod famam captare solet singularis cujusdam contentionis atque assiduitatis in studiis: quæ vanitas ab eodem fomite ambitionis perversæ manat: isto animo qui erant, solebant soli in publico conspici, vultu tristi, & secum aliquid murmurantes: hæc enim omnia meditabundum hominem exprimunt, & qui in seria cogitatione aliqua sit defixus: non dissimilis infelicium oratorum insulsitas ridetur ab Aristophane in Equitibus:

Aa

Ἀλλ' οἶσθ' ὅ μοι πεπονθέναι δοκεῖς; ὅπερ τὸ πλῆθος.
Εἶπας δικίδιον εἴπως εὖ, κατὰ ξένου μετοίκου,
Τὴν νύκτα θρυλλῶν, καὶ λαλῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς σεαυτῷ,
Ὕδωρ τε πίνων, κἀπιδεικνὺς, τοὺς φίλους κνίζων,
Ὤυ δυνατὸς εἶναι λέγειν· ὦ μωρὲ τῆς ἀνοίας!

(*Sed scin' quid accidisse tibi putem? quod imperitis.*
Si controversi olam benè dixeras contra inquilinum.
Noctem susurrando, & tecum in viis demurmurando:
Aquam bibendo; & deferendo & affligendo amicos:
Ibi te disertum credebas: ô stulte, quæ hæc fatuitas!)

Cornicaris tecum clauso murmure,) est quod dixit comicus, λαλῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς σεαυτῷ: *cornicari* est solùm ambulare more cornicis: de qua Virgilius.

Et sola in sicca secum spatiatur arena.

de murmure meditantium dictum ad satiram III. *grave* est μετ' σκυθρωπότητος, *cum tetrico vultu.*) sed melius jungas, *nescio quid grave*, ut in satira prima: *grande aliquid.*

Nec stloppo tumidas intendis rumpere buccas.)Tertia nota: quod soleant imperiti poëtæ τὴν γνάθον φυσᾶν, hoc est, inflati esse: potest hoc vel ad mores referri: quia imperitissimus quisque & ἀφιλότιμος, plurimum sibi in literis tribuit: vel ad scripta, & illum quem paullò antè dicebamus hiatum carminis, & κομποφακελοῤῥήμονα τὴν, ut diceret comicus. *stloppo* scriptum invenimus non *scloppo* in omnibus antiquis membranis, non solùm Persii, sed etiam Prisciani: vox est eleganter ficta ad exprimendum illum sonum, quem buccæ inflatæ, & ictu collisæ edunt. Glossæ veteres *stloppus* ποιφυγμός apud Marcellum Empiricum capite XXVIII. in carmine ad rosus, *Stolpus à cælo cecidit*: scribe, *stlopus.*

Verba togæ sequeris.) sequitur laudatio κατὰ λέξιν prima laus, ἡ τῶν ὀνομάτων ἐκλογή (*delectus verborum.*) & est reverá prima vel primæ proxima oratoris aut poëtæ laus, electio recta verborum. Tu, inquit, uteris verbis in communi usu positis, non ex ultima antiquitate repetitis, ut quidam inepti faciebant, sicut ad primam dicebamus; non etiam ampullatis & sesquipedalibus: *verba togæ* quibus utuntur oratores in foro: ubi καθωσιωμένας ἀγῶνας ἐξετάζεται.

Junctura callidus acri.) altera laus: quod sit ἔμπειρος τῆς καλῆς τῶν λόγων συνθέσεως, (*artificiosæ verborum collocationis peritus.*) electionem verborum proximè sequitur eorundem compositio recta: de quo tam multa præcipiunt rhetores. Seneca etiam epistola CXIV. eos reprehendit, qui studio exasperandæ orationis in hac parte peccarent de industria: *nolunt*, inquit, *sine salebra esse juncturam, virilem putant & fortem, quæ aurem inæqualitate percutiat*: contrarium huic vitium illorum, quorum compositio erat modulatio, ut ibidem scribit Seneca: inter utramque est illa *junctura acris*, quæ heic commendatur à Cornuto.

Ore teres medico.) Tertia laus ab elocutione concinna neque humili, neque inflata: *teres* scripsimus cum membranis Jacobi Bongarsii: quid sit *teres oratio* declarat M. Tullius in III. De oratore hoc modo. *Sed si habitum etiam orationis, & quasi colorem aliquem requiris, est plena quadam & tamen teres ac tenuis: & non sine nervis ac virib.* sed Persius suo more ad verba Horatii respexit, *ore rotundo loqui*: sic apud comicum στρογγύλον στόμα & στρογγύλα ῥήματα, & passim apud rhetores στρογγύλη λέξις, sive τὸ στρογγύλον τῆς λέξεως: quod tamen non ita generaliter apud illos accipitur. Alii libri vulgò edunt *teris*: quod si cui placeat, repetendum erit è versu præcedenti, *verba togæ*: erit autem *ore terere verba* idem ac loqui, verba usurpare sive scribendo, sive loquendo. Horatius:

Quid nunc esset vetus, aut quid haberet
Quod legeret, tereretque viritim publicus usus?

Pallentes radere mores Doctus.) Quarta laus, à genere scriptionis: sanctè enim vivere eum oportet, qui sit paratus in alium dicere: ac multò magis, qui satirica scriptione publicos mores hominum objurgare instituat, ut fecit Persius. *doctus* & nomen esse potest pro σοφὸς, δεινός: & participium pro διδαχθείς: quod bene Cornuto quadrat; qui Persium τὰ ἠθικὰ docuerat. Satiræ proprium est, ridendo dicere verum: duo igitur ἰδιώματα scriptionis satiricæ: reprehendere, & ridere; quare Cornutus ab utraque hac proprietate saturographum Persium denotavit: prior continetur his verbis: *radere*, reprehendere, ut in prima: *mores pallentes*, ὑγιεῖς, (*non sanos.*) Sequitur altera proprietas, *& ingenuo culpam defigere ludo*, quod quasi ridens ludensque vitia carpat: *defigere* est validè figere. Cicero I. De natura Deorum: *Zeno cæteros figebat maledictis*. heic est, non levi nota aspergere, sed quæ hæreat, ut quæ probè sunt in terram defixa: videtur allusum ad obelos criticorum, & propria ejus artis vocabula, κεντεῖν, νύξειν *compungere, confodere*, & similia; non malè etiam exponas, *defigere ingenuo ludo*, salibus & acrioribus jocis

(V) ceu

re composuit. *Pulsa*, κρῦε vel ἀπήχησε, ut fit in fictilibus: suprà ad tertiam: item ἀξιωματεύω: quam vocem hoc sensu amat ponere beatus Chrysostomus.

Quid solidum crepet.) Ausonius in Pythagorica acroasi:

Sit solidum quodcunque subest: nec inania subtus
Indicet, admotus digitis pellentibus ictus.

Et picta tectoria lingua.) Non videtur dubitandum quin hæc vera sit lectio: non possum tamen prætermittere, quod inveni in tribus antiquissimis codicibus: ubi summo consensu *plectoria* scriptum pro *tectoria*: an sub mendo manifestario lateat aliquid cogitent docti.

His ego centenas ausim deposcere voces.) *His*, ad ista, ad declarandum meum in te animum, & judicium de te: variat lectio in optimis libris: nam *hic* præferunt alii: nulla sententiæ mutatione. *centenas*, si legas *his*, erit ad singula horum optare non dubitarim centum voces: si scribatur *hic* pro centum simpliciter positum, ut sæpe apud poëtas.

Ut quantum mihi te sinuoso in pectore fixi.) Observa dictionum vim: *fixi*, non *reposui*: ut, *manet alta mente repostum*: & sæpe poëta ἐνὶ φρεσὶ καταθέσθαι: facilè moveri possunt: quæ posita sunt aut recondita: at fixa, & quæ vi adacta, hærent: deinde *sinuoso pectore*, hoc est, in omnibus etiam intimis animi recessibus: sinus animo tribuit, ut Græci κόλπους.

Voce traham pura.) in publicum proferam, & palàm faciam: *trahere* pro dicere, ut *dare* sæpe. *da Tityre nobis.*

Totumque hoc verba resignent.) Lucilius:

——salutem fictis versibus Lucilius,
Quibus potest impertit, totumque hoc studiosè & sedulò.

apud Nonium in *sedulo*: sed non videtur perfecta esse sententia.

Quod latet arcana non enarrabile fibra.) *fibra arcana*, intimi cordis recessus: junge *latet non enarrabile*, mea nempe lingua: ideò ad hoc enarrandum,

——centenas ausim deposcere voces.

Cùm primum pavido custos mihi purpura cessit.) Tanti fui in Cornutum affectus caussam exponit: usum se illo præceptore, diligentissimo, fidelissimoque: & eo quidem tempore, quo maximè illi opus erat rectore: quando ex ephebis egressus, sumta virili toga, cœperat vitæ suæ modum habere: hæc est illa ætas periculosa juventuti: quaquidem aut virtutis aut vitii iter ingreditur, quod ferè deinceps insistit: propterea Persius ut magnitudinem beneficii in se à Cornuto collati amplificet, periculum suum exaggerat, multisque versibus lubricum ejus ætatis describit.

Cùm primum pavido custos mihi purpura cessit.) quando primum posui purpuram, id est, togam prætextam quæ puero mihi & in tenera illa ætate versanti, pro custode fuit. Antiquissimum Ro. institutum fuit, ut pueri ad pubertatem usque toga amicirentur purpurâ prætexta: cujus moris originem simul & caussam variè explicat Macrobius lib. I. Saturnal. cap. VI. Sed de caussa Persium sequamur: qui purpuram pueris attributam ait, *custodem pavidis*: est enim illa ætas obnoxia alienæ vi: maximè autem τῶν παιδεραστῶν, quorum flagitia præcipuè timebantur, ut Græci Latinique passim testantur: ideò apponi solitus custos lateri puerorum pædagogus: cujus hoc primum officium, ut docet Quintilianus libri primi cap. II. Horatius de suo patre:

——ni satis est, si
Dum custodis eges, vitam famamque tueri
Incolumem possim.——

idemque alibi jure gloriatur, patrem suum sibi adfuisse custodem omnes circum doctores: hoc est, pro pædegogo sibi fuisse: eandem ob caussam dabatur & custos alter, purpura nempe. Ea vestis sacra habebatur dicebaturque, ut apud Appianum, ἡ ἱερὰ ἐσθὴς tribunorum plebis: quare qui purpura utebantur, eo ipso nomine venerabiles & sancti habebantur: ut si quis contumeliæ vel injuriæ caussa purpura insignitos attrectasset, non hominum tantùm, sed & deorum jura violasse intelligeretur: hanc enim vim res habuit. Fabius declamatione CCCXL. *Ego vobis allego etiam illud sacrum prætextarum, quo sacerdotes velantur, quo magistratus: quo infirmitatem pueritiæ sacram facimus, ac venerabilem*: & alibi: *expugnasti domum, & virginis prætextam scidisti*: quoniam ut domus sua cuique sacra, sic virgini sua prætexta. hæc est quæ dicitur *majestas matronarum* & *majestas pueritia*, ut dicebamus ad Trebellii Pollionis Gallienos: quam eandem majestatem alia ratione tribunis suis pop. Ro. conciliavit: novo & inusitato honoris genere diis consecrando: cujus rei argumentum affert Plutarchus, quod si fortè tribunus in publico ambulans caderet & humum tangeret, expiari illum oportuit: quod in rebus tantùm sacris fieri solebat: locus Plutarchi ita scribendus Quæstionum Rom. capite LXXXI. τὸ δ' ἀπάρχειν τῷ δημάρχῳ καθάπερ ἱερὸν εἶναι, καὶ ἅγιον, καὶ ἄσυλον ἐσομένῳ

κῶν

καὶ βαδίζειν ἐν δημοσίῳ πίεῃ, νόμῳ ἐπ κατηνίεσαι καὶ γυμνάζεσθαι τὸ σῶμα, καθάπερ μεμυωπίσμένον κατεντεῖναι illud, *purpura cessit mihi*, hoc est, me reliquit, sive relicta est à me: *cessit* videlicet, ut jam annis majori: vel etiam ut hosti: nam grandiusculis pueris invisa purpura propter expectationem libertatis post sumtam virilem togam.

Bullaque succinctis Laribus donata pependit.) De bulla puerorum fusè ibidem Macrobius, & hanc & togam prætextam cùm ponebant, diis appendebant, ut dicebamus ad satiram secundam. Laribus nempe, in quorum conspectu pueritiæ insignia moris erat ponere: *succinctis* autem, id est, ἐζωσμένοις, quia habitu peregrinantium erant Lares, pellibus amicti, cum cane comite.

Cum blandi comites.) cùm assentatores, parasiti & similes juvenum latera cingere solent, nudata à pædagogis, & magistris, qui erant comites ingrati & invisi.

Totaque impune Suburra Permisit sparsisse oculos jam candidus umbo.) cum toga libera & virilis assumta, dat potestatem, amori si ita lubeat, indulgendi: & toto illo infami Suburræ vico quærendi Lesbiam aliquam vel Laidem. Propertius libro III.

Ut mihi prætexta pudor exvelatus amictu,
Et data libertas noscere amoris iter

Plutarchus De audiendo: καθάπερ Ἡρόδοτός φησιν ἅμα τῷ χιτῶνι συνεκδύεσθαι τὴν αἰδῶ τὰς γυναῖκας, οὕτως ἔνιοι τῶν νέων ἅμα τῷ τὸ παιδικὸν ἱμάτιον ἀποθέσθαι συναποτίθενται τὸ αἰδεῖσθαι καὶ φοβεῖσθαι, καὶ λύσαντες τὴν καταχηματίζουσαν αὐτοὺς ἐσθῆτα, εὐθὺς ἐμπίπλανται τῆς ἀταξίας. Toga virilis alba erat sine purpura: *umbo toga*, est centrum plicarum in toga; sic enim lautiorum toga componebatur, ut corrugata in multa πτύγματα clypei speciem præberet: cujus centrum propriè appellatur umbo: sed de togæ umbonibus ac tabulatis accuratè disputamus in libris De re vestiaria. *Suburra* infamis Romæ vicus ob inhabitantes lupas: notum ex poëtis.

Cumque iter ambiguum est.) alludit ad Herculem Prodicium.

Et vitæ nescius error.) philosophiam vitæ magistram vocant Cicero, & Seneca: hujus contrarium est *error vitæ nescius*: hoc est ignoratio eorum quæ sunt necessaria ad vitam bene instituendam. Vitæ autem via quædam est, quò respexit Pythagoras. Basilius Magnus in primum psalmum rem fusè explicat: item in ea περὶ τῆς μὴ ἀσυνάλλεσθαι τοῖς βιωτικοῖς.

Deducit trepidas ramosa in compita mentes.) apud Servium malè scriptum *Traducit*. Pars librorum *Deducit*: alii *Diducit*: quod rectius, ut dictum ad tertiam: *ramosa compita*, litera Pythagoræ, de qua satis ibidem.

Me tibi supposui.) in disciplinam dedi ὑπέταξα, φέρων ὑπέβαλον, ut loquitur Plutarchus in eadem re: etsi de grandioribus παραβάλλειν dicunt Græci potius quàm ὑποβάλλειν· ridiculi sunt qui ad suppositionem partus putant allusum: præcipua discipuli laus, ut magistro obedientem se præbeat: hanc ὑποταγὴν Cornuto se præstitisse hoc verbo significat: propius sit vero, allusum ad ova quæ supponuntur gallinis fovenda: ut *suscipere sinu* sit ἐγκολπίζειν. In veteri Bongarsii legitur,

Me tibi seposui ———

& apposita est interpretatio, *ad te segregavi*.

Socratico Cornute sinu.) suscipis me fovendum in sinu tuo, qui es Socraticus philosophus: etiam Stoici è Socratis schola, tanquam ex equo Trojano prodierunt: nam inter Socratis γνωρίμους & discipulos Antisthenes: hujus Diogenes, præceptor Cratetis Thebani: quo usus doctore Zeno. Adde quod, tota moralis doctrina, quam propriè Seneca aliique philosophiæ nomine intelligunt, à Socrate est: itaque omnes illæ τῆς ἠθικῆς αἱρέσεις quas in præfatione Laertius nominat, & item aliæ quarum Cicero ac cæteri meminerunt, à Socrate & originem & commune nomen sunt nactæ: quare *Socraticus sinus* est institutio in morali philosophia.

Tunc fallere solers Apposita intortos extendit regula mores.) tunc disciplina tua, qua me imbuisti, direxit pravos mores meos, sensim atque ita ut asperitatem novæ disciplinæ vix ullam sentirem; duo dicit Persius; correctam priorem vitam suam à Cornuto, postquam se illi in disciplinam dedit: & ita leviter correptum se atque ab obliquis tramitibus in rectam viam fuisse traductum, ut repentina vitæ mutatione & nimio rigore disciplinæ non offenderetur: egregia laus Cornuti; est enim cum primis difficile atque arduum, præceptorem invenire qui bene & commodè juventutem ab voluptatum studio ad amorem virtutis flectat, & sine tædio quò vult ducat: hæc docendi ratio est, quæ Persio heic dicitur, *regula fallere solers*: quæ non ἀθρόως, (*semel & simul*) sed ἐκ περιαγωγῆς (*paulatim, & gradatim*) discentis animum inflectit: ut prius sentiat se emendatum quàm emendari; prius perductum se ad sanitatem gaudeat, quam medicamenti amaritudine offendatur; *regula apposita*, & *intorti mores* ab arte fabrili sunt eleganter transla-

translata: sic passim Græci τῷ κανόνι τὰ σκολιὰ ἀπευθύνειν: vel τῇ στάθμῃ τὰ διεστραμμένα εἰς εὐθύτητα μεθιστάναι.) *Regulâ quæ prava sunt corrigere: vel, admotâ regulâ, quæ curva sunt, recta facere.*) *Extendit* dixerit pro, correxit: translatum à perpendiculari funiculo: qui tum demum est rectus quando est intensus: contrà pro extendere *corrigere* dixerunt. Plinius de Milone lib. VII. *malum tenenti nemo digitum corrigebat*. Ita autem scripta lectio, non *ostendit*: τὸ *fabere solers*, etiam hoc modo est interpretari: tunc vitæ meæ prioris errorem correxit, institutio tua, & ea quam abs te accepi recti notitia: quæ eo difficilior est, quia sæpe,

In vitium ducit culpæ fuga, si caret arte.

mihi prior interpretatio, quam & vetus sequitur, acutior videtur ac melior.

Et premitur ratione animus vincique laborat.) *Animus* heic, non est totus animus, sed pars tantùm illius. Est in animo nostro pars ratione prædita, pars rationis expers: hæc duplex est: nam aliud est ἄλογον quod prorsus ratione caret: ut ὁ θρεπτικὴ δύναμις, & facultas vegetativa, quæ maximè in somnis ἐνεργεῖ, (*operatur*:) aliud τὸ ἄλογον μὲν, λόγου δὲ πῃ μετέχον, (*irrationale, sed rationis aliquatenus particeps*) ait philosophus: hinc illa pugna in animo continentis: inest ratio, quæ deterret à vitiis: inest & ἄλλο τι παρὰ τὸν λόγον πεφυκὸς, inquit Aristoteles, ὃ μάχεται καὶ ἀντιτείνει τῷ λόγῳ. (*Aliud quid præter rationem innatum, quod cum ratione pugnat, & in contrariam partem trahit.*) Idem igitur heic *animus*, ac perturbatio & vitium: ut cùm aiunt vulgò Græci, τὸ πάθος τῷ λογισμῷ πιέζειν χρή. (*Vi rationis perturbationes reprimere & in ordinem cogere*:) cùm addit,

—— *vincique laborat*,

hoc vult quod ex Aristotele modò dicebamus: partem illam animi rationis expertem parere tamen rationi esse aptam: diversa autem notione vox *animus* heic repetenda: neque enim verè dixeris partem illam sequiorem laborare, aut omnino velle vinci: sed nec rationali parti hoc convenit: quæ vincere laborat, non vinci: verùm animus in universum consideratus is est, qui vinci illam sui partem cupit nactus meliorem institutionem, atque in eo laborat altera sui parte.

Vincique laborat,) Rectè *laborat*: est enim labor ingens, & certamen arduum quando vitia domare nitimur, & ut ait Æschylus, σφριγῶντα θυμὸν ἰσχναίνειν βίᾳ. (*Tumentem iram vi coercere.*) Videtur Persius imitatus Plautinum illud In Trinummo:

Certum'st ad frugem applicare animum: quanquam ibi animo
Labos grandis capitur. ——

Gregorius Nazianzenus:

Πόσον γὰρ οἴει τοῦ πόνου ψυχὴν πολεμοῦσαν
Σώματι, καὶ κόσμῳ ἀντιπαλαιούσης ζυγὸν φέρειν:

(*Quantum putas oneris ac molestiæ animam sustinere, quæ pugnat cum corpore, & cum mundo belligerat?*)

Artificemque tuo ducit sub pollice vultum.) Et ita animus meus tua disciplina totus immutatur, atque ex depravato emendatus, è malo evadit probus. Juvenalis in VII. imitatur hunc locum, & quasi ex professo illustrat:

Exigite ut mores teneros ceu pollice ducat
Ut si quis cera vultum facit. ——

Statius quoque in prima Achilleidos eandem similitudinem uberius tractavit. Ait enim de Thetide filium suum non ad virtutem, verùm ad mollitiem instituente,

Incessum motumque docet, fandique pudorem,
Qualiter artificis victuræ pollice ceræ
Accipiunt formas, ignemque manumque sequuntur:
Talis erat divæ natum mutantis imago.

ex verbis Juvenalis non sine ratione aliquis putet legendum in nostro, *ducit ceu pollice*: sed nihil mutandum: nam Juvenalis ita mollivit, quod duriusculè dictum fuerat à Persio: translatio est à statuariis, qua & satira prima utitur: *pollice ducere* familiaris Claudiano phrasis: *animus ducere vultum* dicitur; quando bonis moribus informatur: quorum persæpe dat significationem vultus: ut modestiæ aut immodestiæ, iræ aut ἀοργησίας, spei bonæ, aut meticulosi ingenii. Sed cur ait Persius *artificem vultum*? videtur enim ἄνω ποταμῶν, (*præposterum*: Eurip. de mutato rerum ordine, Ἄνω ποταμῶν ἱερῶν χωροῦσι παγαί, &c.) ut vultum qui fingitur appellet artificem: immò artifex est pollex qui fingit, non opus quod fingitur. Uni, opinor, è tot interpretibus Britannico venit in mentem hujus absurditatis: ait verò ille esse antiptosin accusativi pro ablativo: parum rectè: nam antiptosis locum habere non potest, ubi ea admissa sensum pervertit: tolerabilius dixisset esse hypallagen. Nos existimamus vel *artificem vultum* παθητικῶς dictum, pro magna cura atque arte laboratum: sic *artifex nodus* apud Macrobium libro III. capite XIII. vel scripsisse Persium,

Artificisque tuo ducit s. ——

ignoratio hujus Latinitatis, *ducit vultum sub tuo artificis pollice*, corrupit hunc locum: sic autem sæpissimè Cicero, & omnes veteres: in epistola ad L. Paulum Cos. *me consulem tuum studium adolescentis perspexisse*. M. Cato Ciceroni, *tuam virtutem cognitam in maximis rebus domi togati, armati foris*. Livius, *ut noster duorum eventus ostendit*: alibi, *nostro duorum eventu*. Ita Græci: Homerus,

Δαὴρ αὖτ' ἐμὸς ἔσκε κυνώπιδος.

Sophocles πῆμα δυσφόρου κακά. Ita ergo, *tuo artificis vultu*. Idem erit sensus si legas,

Artificique tuo d. s. p. v. ——

sanè in superiore Statii loco non *artificis*, sed *artifici* legit Priscianus lib. VII.

Tecum etenim longos memini consumere soles.) Hoc versu & tribus sequentibus summam familiaritatem describit, quæ illi fuerat cum præceptore suo Cornuto: apud quem videtur vixisse dum philosophiæ studiis imbueretur. Vetus scriptor vitæ Persii, *Cùm esset annorum sedecim amicitia cœpit uti Annæi Cornuti, ita ut ab eo nusquam discederet: à quo introductus aliquatenus in philosophia est.* Paullò pòst: *Usus est apud Cornutum duorum convictu doctissimorum & sanctissimorum virorum: longos consumere soles* est, dies totos transigere: sic ἥλιον vel ἡμέραν ἀναλίσκειν Græci: & μακρὸς ἀναλώσειν ἥλιος apud Nicephorum Gregoram. Callimachus in epigrammate καταδύειν τὸν ἥλιον: quod ἡλιοβασιλεύειν Dio Chrysostomus usurpat de eo qui frustra tempus terat.

Et tecum primas epulis decerpere noctes.) Convivia paullò ante noctem, hoc est, post horam decimam à sobriis adibantur, & in primam noctem protrahebantur: *primas* itaque *noctes* sive unam aut alteram horam noctis cibo sumendo impendebant: longè erant alia quæ vocabant intempestiva convivia: quæ adpetere disertè vetantur studiorum liberalium sectatores, lege trium Augustorum in Codice Theodosiano.

Unum opus & requiem pariter disponimus ambo.) Id est, sine ulla intermissione unà eramus: unà studebamus; unà cessabamus: vitæ universæ duæ sunt partes, otium & negotium: σπουδὴ καὶ σχολή. Pro *unum*, malim,

Unà opus & requiem pariter disponimus, ——

aliter tamen veteres: ita igitur accipe, unum opus, & requietem eandem pariter disp. imitatus est istum Virg. versum:

Omnibus una quies operum, labor omnibus idem,

Atque verecunda laxamus seria mensa.) Jam dixit,

Et tecum primas epulis decerpere noctes.

cur repetit? quia vel præcipuum testimonium est arctæ amicitiæ salis & mensæ communio. ἡ γὰρ συντροφία, ait verè Plutarchus, ὥσπερ ἐπιτείνει τὴν φιλίαν.

Non equidem hoc dubites, amborum fœdere certo Consentire dies.) Ut summam animi sui conjunctionem cum animo Cornuti magis exprimat hæc dicit Persius: non enim πρὸς τὸ ῥητὸν & simpliciter hæc sunt accipienda, ut perineptè fecerunt quidam. Atqui non aliter capi locus debet, quàm si dicat Persius: ex omnibus caussis magnæ cujusdam ac perfectæ amicitiæ, ἡ συναστρία (*constellatio*) censetur quorundam judicio maxima: quod si ita est, ab effectis colligere tuto possumus, occulta sideris alicujus potestate coaluisse hanc inter nos amicitiam tantam, adeoque firmam. Quod amicitiæ singularis caussam è siderum consensu vulgò peterent, etiam Hebræorum παροιμιακὴ locutio testatur: nam cùm aliquem alii esse amicissimum significare volunt, dicunt בן מזלו *est filius stellæ ejus*. Horatium autem imitatur Persius, ut alibi ostendimus.

Non equidem hoc dubites.) Hoc est, credas, φαίης ἄν: quæ loquendi genera non usurpamus, cùm vera res est de qua loquimur: sed cùm simillima vero: at quidam interpretes ita interpretati sunt quasi *credas* dixisset Persius: & ex sententia Cornuti hæc Persium dicere adnotarunt: quo nihil falsius fingi potest: omnino absurdissimum est ita hæc accipere quasi potuerint Cornutus & Persius, qui ætatis diversæ fuerunt, eundem horoscopum habere: nam quot seculis opus fuerit, ut fieret omnium siderum in idem punctum ἀποκατάστασις; (*restitutio?*)

Consentire dies.) Ita omnes codices, non *deos*, quod asserunt nonnulli: atqui confutat Persius statim:

Nostra vel æquali suspendit tempora libra.

quod heic *dies* ibi dixit *tempora*. Intelligit universam vitam, cujus præcipuas partes sideribus alligant mathematici, genituram, ortum, conjugium ἐπιτήδευμα, (*propositum vitæ*) adversa aut læta, mortem: in his omnibus similibusque aliis consentire oportet eos quorum consentiunt dies vel tempora, ut heic loquitur Persius.

Nostra vel æquali suspendit tempora Libra Parca tenax veri.) Plures sunt constellationes quæ inter se homines jungunt; sed duæ illæ præcipuæ quarum heic fit mentio: cùm sub eodem Libræ signo nascuntur, aut sub Geminis: id est, cùm pariter sunt vel ζυγαῖοι, vel ἀδελφικοί: sic enim vocant Græci: ita dicuntur alii κεντρικοί, τριγωνικοί, σπορικοί,

[illegible], (*qui sub ariete, tauro, scorpio nati sunt:*) & similiter in cæteris.

Seu nata fidelibus hora Dividit in Geminos concordia fata duorum.) *Hora* est horoscopus: etsi in genituris observandis, non hora solùm spectari solita, sed dies quoque: imò & tertius dies æquè ac primus, ut ait alicubi Firmicus: aliter alii, quos ridet Basilius sexta in Sex dies homilia. *hora nata fidelibus*, hypallage, pro qua nascuntur fideles amici: vel quæ οἰκειοῖ, sive ποιεῖ συμπαθείας ἀπταίστους καὶ ἀδιαλύτους, καὶ ἀνεπηρεάστους, (*facit amicorum conjunctiones inoffensas, indissolubiles, inviolabiles*) ut loquitur Ptolemæus. De Geminis Manilius:

Magnus erit Geminis amor & concordia duplex:
Magnus & in multos veniet successus amicos.

Saturnumque gravem nostra Jove frangimus una.) *Nostro*, nobis propitio: est enim signum ἀγαθοποιὸν, (*beneficum*) ut Saturnus maleficus. Apud Firmicum sæpe legas, *Saturnum radiationibus Jovis mitigari.* Ptolemæus Tetrabib. IV. Κρόνος καὶ Ἥλιος ἐπελθόντες τοὺς ἀλλήλων τόπους ποιοῦσι φιλίας διὰ συναλλάξεως, ἢ γεωργίας, ἢ κληρονομίας. (*Saturnus & Sol, alter in alterius loca venientes efficiunt amicitias ex commilitio, vel communi agricultura, vel hæreditate*) *Frangere* & *temperare* astrologorum voces, in eam rem usitatæ, cùm sinister affectus unius sideris impeditur contraria vi alterius. Seneca De beneficiis libro IV. cap. XXIII. de sole & luna. *Non dubium est quin hoc humani generis domicilium circuitus solis ac lunæ vicibus suis temperet: quin alterius calore alantur corpora, astringantis omnia hyemis tristitia frangatur:* alludit Statius in Tiburtino Manlii:

—— frangunt sic improba solem
Frigora: Pisæumque domus non æstuat annum.

Nescio quod certe est quod me tibi temperat astrum.) Quia, ut diximus: plura sunt signa amicantia, Persius aliquot positis, vel hæc, inquit, signa hanc tantam inter nos amicitiam conciliarunt: vel certè aliquod aliud: nam omnino aliquod sidus est unde nostræ amborum voluntates, studiaque pendent, & inter se adeò amicè mutuò conspirant.

Quod me tibi temperat.) συγκεραννῦ, συγκιρνᾶ, miscet. aliter hanc vocem accipit quam vulgò mathematici, & Horatius ipse quem imitatur.

Mille hominum species & rerum discolor usus.) Hactenus de suo in Cornutum affectu & Cornuti in se meritis egit: nunc de singulari ejusdem virtute dicturus, & genere vitæ quo universam juventutem Rom. partim demerebatur, partim demereri paratus erat, à dissimilium vel contrariorum comparatione laudationem ejus instituit: est enim hic μέγιστος τόπος αὐξήσεως, (*præcipuus amplificationis vel exaggerationis locus*) ut ait philosophus. Commemorat igitur varia hominum studia: quæ omnia vel ad χρηματιστικὴν avarorum vitam, vel ad ἀπολαυστικὴν voluptuariorum referuntur: ut ex horum vilitate, crescat laus Cornuti, cui unicum erat vitæ propositum philosophari cùm sibi tum aliis: juventuti nempe Romanæ, quæ ad studia sapientiæ & Stoicæ disciplinæ cognitionem se vellet accingere: *species* sunt, proposita vitæ, artes vel scientiæ quas homines profitentur. Ptolemæus in quarto Tetrabibli πράξεων ποιότητας vocat, vulgò Græci βίου διαφορὰς & ἐπιτηδεύματα, vel etiam ἰδίας βίου, ut Gregorius Naz. in ea ad Julianum ἐξισωτικῷ. Idem alibi αἱρέσεις nominat, cùm ait, αἱρέσεις βίου διάφοροι: *rerum usus discolor*, artes diversæ, ac scientiæ quæ circa res versantur: putà medicina, circa sanitatem; myrepsica, circa confectionem unguentorum, naupegica circa navium fabricas: sic apud Ciceronem, *usus reip.* vel *in rep.* est notitia politicæ scientiæ: *discolor* igitur *usus rerum*, διάφορος ἡ πραγμάτων χρῆσις: hoc est, διάφοροι τέχναι περὶ τὰ πράγματα καταγινόμεναι, ἡ μὲν ὧδε, ἡ δὲ ὧδε.

Velle suum cuique.) Hominum voluntas una omnium est naturalis, eademque universalis: velle esse, & ea omnia optare quæ ad conservationem sui aliquis judicat esse necessaria: hæc voluntas omnibus mortalibus est communis: at sunt aliæ voluntates minus latè fusæ, & huic generali subordinatæ, propriæ unicuique mortalium: nam alius hoc, alius illo modo vitam instituit: & præsidia vitæ variis variè sibi parant: hæc sunt quæ γνωμικὰ θελήματα appellarunt: quæ non à natura hominis immediate, sed à deliberatione & consilio proficiscerentur. Auctor Definitionum quæ Athanasio tribuuntur: ἔστι δὲ ἕτερον θέλημα φυσικὸν, ὅπερ λέγεται κοινὸν πάντων ἀνθρώπων· τοῦτο δέ ἐστι τὸ φιλόζωον· πάντες γὰρ οἱ ἄνθρωποι φιλοῦσι τὴν ζωὴν καὶ τὸ ὁρᾷν τὸ φῶς· ἰδοὺ καὶ τὸ κοινὸν θέλημα· εἰσὶ δὲ καὶ ἕτερα θελήματα ἐν ἡμῖν, ἅπερ καλοῦνται γνωμικά· καὶ ἄλλος μὲν γὰρ ἄνθρωπος θέλει ἰδιάζειν, ἄλλος γεωργεῖν· καὶ ἄλλος μὲν πλεῖν, ἄλλος δὲ ἀναπαύεσθαι, καὶ ἄλλος ὁδεύειν, ἄλλος χειρουργεῖν, καὶ ἄλλος ἱππεύειν, καὶ οἱ λοιποὶ ὁμοίως. (*Alia est voluntas vel cupiditas naturalis, quæ communis est omnibus hominibus: qualis est, amor vitæ: vitam enim omnes amant, & lumine frui desiderant: hæc igitur est communis voluntas, seu cupiditas. Sunt autem nobis & aliæ cupiditates, quæ*

propriæ

propriè voluntariæ vel deliberativæ vacantur. Est enim qui privatum vitæ genus eligit: alius agriculturam, est qui navigare cupiat: alius qui domi quiescere: alius qui peregrinari; alius qui vigilare; alius denique qui dormire: & alii similiter alia.) de his etiam Gregoras Nicephorus libro nono: ἰδοὺ πάντες ἄλλος ἄλλῳ τῷ τὴν τῷ ἐν αὐτῷ κεφαλαίῳ, τῆς ψυχῆς ἕκαστος δύναμιν καθάπερ αἰτίας τινὰς καὶ ῥίζας ὑποκειμένας τῆς ἐκείνου κινουμένης ὁρμῆς καὶ ἀναλόγως χειραγωγούσης εἰς τὰς προθέσεις τὰς δε ἢ τὰς δε, ὁποίας πολλὰς γῆ τε αὐτῶν τῆς οὐρανὸς ἐκεῖνος προΐσχει). *Omninò unusquisque hominum, pro vi illa quâ pollet ipsius anima, electivâ vel arbitrativâ, alius aliud cupit. Hinc enim prout illa se vis habet, movetur appetitio, quæ velut caussa quædam sive radix latens & suppesita, quasi manu prebensâ inducit ad hæc vel illa proposita, quorum varietatem copiamque terra tota cœlumque ipsum suppeditat.*)

Nec voto vivitur uno.) Lucilius: *Quod tibi magnopere cordi est, mihi vebementer displicet:* refertur & hic ejusdem versus apud Nonium: *Summis niti naturæ operibus, at ego contra ut dissimilis siem:* fortean scripserat: *Simulti ei esse summis niteris operibus: ac ego contrà, ut dissimilis siem.*

Mercibus hic Italis mutat sub sole recenti Rugosum piper.) Duobus versibus eorum vitam describit, quibus finis ultimus sunt divitiæ: alius, inquit, studio mercaturæ faciendæ ducitur: variis autem modis fit mercatura: heic eorum meminit, qui exportandis indigenis mercibus, & exoticis importandis quæstum faciunt.

Sub sole recenti.) Alexandriæ: nam etsi scribit Plinius piper in Indos peti solitum, tamen Romani mercatores ex emporio Alexandrino id petebant, & reliqua aromata, ac quæcunque ex oriente in Europam tempestate illa deferebantur. Lege Arriani Periplum Erythræum, de toto illo genere mercium.

Et pallentis grana cumini.) Cuminum sativum Æthiopicum intellige, & Ægyptium: de quibus Dioscorides & Plinius.

Pallentis.) Plinius: *Omne cuminum pallorem bibentibus gignit: ita certè ferunt Portii Latronis clari inter magistros dicendi adsectatores, similitudinem coloris studiis contracti imitatos.*

Hic satur irriguo mavult turgescere somno.) Hæc voluptuariorum vita & ἡδονικῶν. *Satur* ait, quia maximè à cibo somnus solet obrepere: tunc enim calor ad intima confugit, ut cibi coquantur: is calor sursum vapores mittit, & ἀναθυμιάσεις σωματώδεις in cerebrum: quibus primo aggravatur, deinde obruitur τὸ πρῶτον αἰσθητήριον: ita fit somnus, qui species est ἀκινησίας, inquit philosophus: *irriguus somnus* ὕπνος καταρρέων: qui irrigat sive humectat. consentiunt in hoc medici omnes & philosophi: poëtæ etiam. Homerus,

Ἔνθα μετρήσαι ἐπὶ γλυκὺν ὕπνον ἵκηαι.

Lucretius libro IV.

Nunc quib. ille modis somnus per membra quietem Irriget. ——

Sic Virgilius aliique: translatum est à plantis: quæ irrigatæ crescunt: ita homines somno dediti solent *turgescere* & obesi ac præpingues fieri: saginat enim quies: somnus autem ἀναψυχία ἐστι.

Hic campo indulget) Martio, ubi campestres exercitationes. Horatius, Suetonius libro II. cap. LXXXIII. libro VI. cap. X. alii, *indulgere* propriè est contrarium τῷ *urgere*: ea enim origo vocis: *indulgere* pro inurgere dixerunt inserto *d*, ut *indolescere* pro *inolescere*: unde est indoles: deinde *l* pro *r*, posito: sunt enim in omnibus linguis eæ literæ facilè invicem permutabiles, *urgere*, est severi ἐργοδιώκτου, qui pensum morosè exigit, *indulgere* est ejus qui de summo jure aliquid remittit, ut ferè parentes liberis: sic dicitur princeps debitorum reliqua indulgere: quorum exigendi jus habuit: dicitur & de aliis, ut ferè Græcorum ἐπιτρέπειν. Glossarum magister exponit ἐνδιατρίβω: quod est, genio indulgere, aut epulis: non simpliciter indulgere, hinc etiam obtinuit ut dicerent indulgere, pro multum studere alicui rei: ut *indulget campo*, hoc est. multus est in campo, & eo oblectatur: ineptè faciunt qui cum venia indulgentiam confundunt: è contrario enim, ubi est indulgentia, ibi veniæ nullus locus: quippe nullum peccatum ejus cui indulgetur.

Hunc alea decoquit:) ἐκτήκει, rem familiarem illius absumit. Symmachus libro IX. *senectus nihil decoquit firmitatis*, & libro IV. *Flanda moneta nequitiam decoquat larga purgatio*: vel, cogit decoquere fidem creditoribus, unde dicti decoctores: non malè etiam retuleris ad corporis incommoda ex longo otio & cessatione exercitationis: sedentaria enim res est alea: *decoquit* igitur erit τήκει: quomodo capitur in istis antiqui scriptoris, apud Stobæum: σῶμα δ᾽ ἀργία τήκει, ψυχὴν δ᾽ ἀμελετησία. (*Laboris insolentia, corpus: meditationis autem, animam decoquit*: vel, *liquescere facit*)

Ille in Venerem putret.) Corpus continuo Veneris & aliarum voluptatum usu effœminatum atque exhaustum ait putrere: hoc est, penitus corruptum esse: nam putredo est φθορά. Sic Græci σή-

et αἰνιξ & νίκων usurpat. Menander: ἰσθμὸν ἡ λίμνη ἐκπεμπομένη τῆς εἰλοῦς. Vetus auctor apud Stobæum: ὁ Διογένης τοὺς πολλοὺς ἔφασκε ζῶντας μὲν ἑαυτοῖς αἰτίους ... (*Dicebat Diogenes plerosque, ut putrescerent, sibi ipsis caussam esse, partim balneis madentes, partim rebus venereis liquefactos.*) Hic est qui appellatus ὑγρὸς βίος: sicut ὑγροὺς ὀφθαλμοὺς quos Horatius quam in hac voce Persius imitatur, *putres oculos* vertendo dixit.

Sed cum lapidosa chiragra Fregerit articulos.) Quis sit voluptatum fructus ostendit: luere nempe senes eorum pœnas quæ peccaverint juvenes: obiter autem hæc inseruntur, sed non præter rem: etsi præter institutum sermonem: id enim tantùm instituerat, diversa hominum studia commemorare, ex quorum comparatione cresceret Cornuti laus: verùm facit hoc quoque ad Cornuti laudem, quod recta institutione sua homines liberet à tantis malis, quæ vitam non ex virtute actam comitantur: quare mox juvenesque senesque hortatur, ut petant à Cornuto *miseris viatica canis*, hoc est, certam rationem ita vitam instituendi, ut senes facti nulla propter prioris vitæ peccata perpetiantur incommoda.

Lapidosa chiragra.) Melius *cheragra*, ob metrum: lapides qui in articulis concrescunt, Græci vocant & philosophi & medici πώρους. Horum tanta copia in affectis partib. aliquando generatur, ut prodigii similis res sit. Vivebat non procul Urbe cùm hæc scriberem, vetus quidam arthriticus, è cujus corpore (exibant autem ex omnib. partibus) plus vel exciderat, vel extractum fuerat lapidum, quam quantum ipse penderet.

Veteris ramalia fagi.) (Deest similitudinis particula, ut sæpe: comparat hominem pedibus manibusque captum morbo articulari, cum arbore icui præ vetustate omnes rami exaruerint: concinna similitudo: nam homo similis arboris, sed inversæ, ut docent philosophi: caput radici proportione respondet: τὰ κῶλα, brachia & pedes ramos referunt: sed hæc alibi exactius: habent enim jocundissimam θεωρίαν.

Tunc crassos transisse dies, lucemque palustrem.) periphrasis continetur hoc versu vitæ per voluptates actæ: quibus qui erant dediti balneorum excaldationibus plurimum utebantur, & reliquis τρυφῶν institutis, quæ corpus fluidum & languidum reddunt: *crassi dies* & *lux palustris* umbram denotant balneorum, & similium nequitiæ ac mollitiei sedium: *crassus dies*, tempus in aere crasso actum: qualis est aer vaporariorum, & omnium locorum quos sol radiis suis non illustrat. *Lux palustris* propriè est impurus ille aer qui in locis palustribus videtur: σκιατροφία enim ejusmodi locis proprium à natura malum est: heic verò *lux palustris* opponitur soli puro quo fruuntur qui in illis voluptuosis locis non morantur. Plato in Phædro de Cupidine loquens, ὀφθήσεται δὲ τινα μαλθακὸν καὶ οὐ στερεὸν διώκων, οὐδ' ἐν ἡλίῳ καθαρῷ τεθραμμένον, ἀλλὰ ὑπὸ συμμιγεῖ σκιᾷ. Ita passim Græci vitam in umbra actam mollibus & effœminatis exprobrant. Dio Chrysostomus in LXIX. ἐσκιατραφημένος τὴν ἀπαλὸς, τὴν μάλιστα ἰσχνὸς τοῖς πόνοις.

Et sibi jam seri vitam ingemuere relictam.) Gravi pœnitentia afficiuntur ob vitam anteactam: sed sero, *ut seri* nomen pro adverbio Ἑλληνικῶς; ὄψιμος pro ὀψὲ, παννύχιος pro παννυχὶ. Non placet scriptura quam invenimus in septimo Saresberiensis,

Et sibi jam miseri v. ——

quomodo etiam vetustissimum Bongarsii exemplar, nempe jam olim sciolus quidam correxerat; cùm esset initio aliter scriptum.

Cultor enim es juvenum.) γεωργὸς γὰρ τῆς τῶν νέων ψυχῆς. Ita exponendum docent sequentia.

Purgatas inseris aures Fruge Cleanthea.) Colis, inquit, juvenum animos: atque ut peritus colonus primùm à vitiorum sentibus eos purgas; deinde fruge inseris moralis philosophiæ Stoicorum, translatio elegantissima & plurimis scriptoribus, quod & Quintilianus admonet, usurpata, à cultu agrorum ad cultum animi. M. Tullius, secunda Tusculana simillimè ut Persius: *cultura animi philosophia est: quæ extrahit vitia radicitus & præparat animos ad satus accipiendos, eaque mandat his, & ut ita dicam, serit, quæ adulta fructus uberrimos ferant*: pro animo *aures* nominat: quia auditu doctrinæ percipiuntur: is enim ad scientias plurimum confert. sic inferius,

Stoicus hic aurem mordaci lotus aceto.

B. Chrysostomus in loco simili super Evangelio Matthæi aures animo tribuit: ubi pluribus eam sententiam persequitur. Totius autem philosophiæ ethicæ fructus in duobus est positus, fuga vitii, amore virtutis, aut potius ex virtute vita: utriusque similiter mentionem faciunt Cicero & Persius. Observa etiam apud utrumque eandem τάξιν disciplinæ: ut priusquam virtus tradatur, vitia ejiciantur. Ideo negat Aristoteles eum qui vel ætate vel depravatione morum esset τοῖς πάθεσιν ἀκολουθητικὸς (*perturbationibus obnoxius*)

idoneum esse doctrinæ ethicæ discipulum, sed ματαίως ἀκύστας καὶ ἀνωφελῶς. (*frustra auditurum & sine fructu.*) Alludit ad hanc docendi viam Johannes Chrysostomus in quarta ad populum Antiochenum homilia. διαβρέχωμεν, inquit, τὰς καρδίας, ἵνα εἴτις πονηρὰ βοτάνη καὶ λογισμὸς δολερὸς ἦν ἐν ἡμῖν ... αὐτὴν ἀνασπάσωμεν, καὶ καθαρὰς τὰς τῆς εὐσεβείας σπέρματα παραχωρῶμεν ταῖς ἀρούραις. (*Perfrindamus corda, ut si qua noxia herba, vel fallax ratio latet in nobis, radicitus extirpemus: & pura arva pietatis seminibus prab.amus*) Idem ordo in tradendis mysteriis servabatur: solis enim κεκαθαρμένοις τὰ ὦτα illa pandebant, ut ait Philo, & nos alibi pluribus exposuimus. Ita ergo purgatos animos sive aures *inseris fruge Cleanthea*: variata per hypallagen locutio: non enim arva serimus in fruge, sed frugem in arvis: sic & auribus fruges, id est, disciplinæ inseruntur, non frugibus aures: sic loquitur Persium palàm imitans, Augustinus in epistola ad Dioscorum: *tot legisti dialogos, tot philosophorum altercationibus cor inseruisti.* Ita Græci ἐμφυτεύειν ponunt, pro moribus imbuere, ut apud Plutarchum De amore divitiarum: quod alibi παραπηγνύειν dixit, ut in libro de educatione puerorum: οἱ νόμιμοι τῶν διδασκάλων ἐπιμελεῖς τὰς νουθέσεις καὶ παραινέσεις παραπηγνύασι τοῖς νέοις, ἵν' ὀρθὰ τούτων βλαστάνῃ ἤθη. (*Legitimi præceptores accuratas commonefactiones & exhortationes velut surculos aptant juvenibus, ut mores eorum recti pullulent.*) Traductum à surculis qui panguntur & in terram defiguntur: inde scientiæ dicuntur παραπήγματα, quæ constant multis observationibus simul congestis & adunatis: neque enim astronomorum tantum sunt parapegmata, ut videntur viri doctissimi existimare: sed & reliquas scientias ita vocarunt. Sextus Empiricus de grammatica disputans: οὐκ ἤδεισαν δὲ οἱ γραμματικοὶ, πρῶτον μὲν ὅτι ὁ λέγων ἀξιῶν λέγειν οὐ δώσει αὐτοῖς καθολικὸν εἶναι τὸ παράπηγμα. (*At non intelligunt præclari, quod qui censet dicendum esse Εὔρους, non concedet illis id ta'e esse quod pro generali regulâ haberi debeat.*) Ibidem: ἀλλ' εἰσί τινες οἱ πρὸς τοῦτ γελοίως ἀπαντῶντες καὶ λέγοντες, ὅτι ἐκ πλειόνων ἐστὶ τὸ καθολικὸν παράπηγμα. (*Sed sunt quidam qui huic objectioni occurrunt ridiculè, dicentes ad universale παράπηγμα sufficere, si constet ex pluribus.*) Et sæpius capite eodem: sequente etiam, ubi agit de historia: ὥστε εἰ καὶ αὐτοὶ ἐξομολογοῦνται ἀμέθοδόν τι εἶναι παράπηγμα τὴν ἱστορίαν, καὶ ἡμεῖς ἐπιλογιζόμεθα, μηδ' ἄλλως οὐδὲν τεχνικὸν θεώρημα πρὸς τὴν γνῶσιν αὐτῆς ἢ σύστασιν παραδεδώκασι, ῥητέον καὶ τὸ ἱστορικὸν μέρος ἀσύστατον εἶναι τὴν γραμματικήν. (*Quare si ipsi etiam fatentur historiam esse rem quæ caret methodo ac certâ ratione, & nos rationibus id evincimus: & præterea nullum tradiderunt artis præceptum ad ejus cognitionem aut constitutionem pertinens; dicendum certè est etiam in parte historicâ Grammaticam non posse consistere.*) Frugem Cleantheam appellat poëta doctrinam ethicam sive virtutem. Philo Judæus in allegoriis non frugibus sed areæ in quam fruges congeruntur virtutem assimilat. profectum in virtute, spicis: indolem arvo: vitia tribulis: ipsius verba adscribam: ἀρετὴν παραβέβληκε τῇ ἅλῳ: συγκομίζεται γὰρ εἰς ταὐτὸ ὁ καρπός, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ τοῦ σοφοῦ ψυχῇ τὰ καλὰ· τίκτεται δὲ τὴν προκοπὴν, ἐπεὶ καὶ ἑκάτερον ἀτελές, ὁ φιλόμαθος τέλους· πάθος δὲ τὴν ἀφυΐαν, ὅτι συναρμόζεται σπερμάτων ἐστί, ἔχουσι δὲ ταῦτα τελεσφόρους ... : sed hoc simile quo humanum ingenium agro comparatur, nemo veterum uberius explicavit quàm doctor ipse doctorum in notissima parabola, & Hippocrates in Lege. *Cleantheam* dixit pro Stoica: quoniam Cleanthes Zenonis fuit discipulus inter τοὺς κορυφαιοτάτους, (*eminentissimos*) immò & successor Zenonis.

Petite hinc juvenesque senesque Finem animo certum.) Philosophiam de virtute & moribus: cujus princeps quæstio est de stabiliendo recto fine; antè dictum satis.

Miserisque viatica canis) Præsidia hinc petite adversus ea mala quibus obnoxia dissolutorum misera senectus: hæc illis prioribus respondent,

Sed cum lapidosa cheragra, &c.

ut ibi monebamus. Est autem vox Aristotelis, vel ut Basilio placet Biantis, Ἡ παιδεία κάλλιστον τῷ γήρᾳ ἐφόδιον: (*institutio, sive morata juventus optimum Senectuti viaticum.*) Quò videtur & Lucilius eo versu allusisse, *Prospiciendum in senectam nunc in adolescentia est*: alio sensu patres monebat olim Aristippus, pararent liberis ejusmodi viatica, quæ etiam è naufragio unà possent enatare: philosophiam significans: lege Laertium, & Vitruvium in præfatione libri sexti. Menander:

Ὁ σοφὸς ἐν αὑτῷ περιφέρει τὴν οὐσίαν.

(*Sapiens, in se ipso, vel intrà seipsum suas opes circumfert.*)

Cras hoc fiet: idem cras fiet.) Procrastinatio malum fatale juventutis: quæ ne cogitat quidem in jactura temporis quantum damnum fiat: hujus erroris sui illam Persius heic admonet: apparet autem ex Epicteti enchiridio, cap. LIX. & Dissert. Arriani lib. IV. ca. XII. itemque Senecæ libris, familiare in ore Stoicorum fuisse præceptum

ptum *Parce tempori*: de quo multa præclarè summus ille vir variis locis. Platonicus quoque Nigrinus ut refert Lucianus solitus suis discipulis inculcare, Δεῖν ἀμελλητὶ εἶναι τὴν πρὸς τὰ καλὰ ὁρμήν, *ad capessendas res honestas nulla procrastinatione esse utendum*. Hesiodi pulcherrimus est ille versus,

Αἰεὶ δ' ἀμβολιεργὸς ἀνὴρ ἄτῃσι παλαίει.

(*Semper procrastinator luctatur cum damnis.*) Hic autem est dialogismus. *Cras hoc fiet*, ait piger adolescens. Ovidius:

Dicimus assiduè: Cras quoque fiet idem.

Petronius: *quod hodie non est, cras erit*: excipit Persius, *idem cras fiet*. Ovidius:

Qui non est hodie cras minus aptus erit.

caussa est: quia mala illa dispositio quotidianis procrastinationibus alitur: donec tandem mutet in habitum: quod ubi accidit, animus occalluit, ægerrimeque medicinam admittit. Epictetus apud Arrianum: ἐκεῖνο πρόχειρον ἔχε σοι, ὅτι παρὰ τὸ σήμερον ἁμαρτηθὲν, εἰς τἄλλα χεῖρον ἀνάγκη σοι τὰ πράγματα ἔχειν: πρῶτον μὲν τὸ χαλεπώτατον, ἔθος τοῦ μὴ προσέχειν ἐγγίνεται. εἶτα ἔθος τοῦ ἀναβάλλεσθαι τὴν προσοχὴν, αἰεὶ δὲ εἰς ἄλλον καὶ ἄλλον χρόνον εἰώθει (scribe, *ἀπαιτεῖν*) ὑπερτιθέμενον τὸ εὐροεῖν, τὸ εὐσχημονεῖν. Brevius atque expressius in Enchiridio: παρὰ μίαν ἧτταν καὶ ἔνδοσιν ἢ οὐ, ἀπόλλυται προκοπὴ ἢ σώζεται. Ita lego, non ut est editum: sensus est: *Semel victum esse & cessisse aut non, destruit quod profectum est vel servat.*

Quid? quasi magnum Nempe diem donas.) Vox hæc ignavi. Inter multos ac graves errores qui latè per hominum mentes grassantur, non minimus ille est, cùm sæpe parva ducimus peccata & momenti nullius, quæ vel eo nomine maxima sunt, quia maximam perniciem secum trahunt: sed erramus ferè in hoc, decepti illo σοφιστικῷ λόγῳ (*sophisticâ seu fallaci ratiocinatione*) quem ait philosophus, εἰ ἕκαστον μικρὸν καὶ πάντα: (*si singula parva, ergo & totum.*) Quod in plerisque rebus aliter longe evenire, exitu tandem, qui stultorum est magister, comperimur: idcirco dicebat pacificus Rex & verè divinus in Proverbiorum libro: pigrum hominem dum paululum dormit, paululum dormitat, paululum conserit manus ut dormiat, interea pauperem & rerum omnium fieri egenum. Hunc errorem, sicut heic Persius ostendit, juvenes errant, cùm admoniti ut vitia corrigant, studiaque virtutis & literarum suscipiant, diem ex die ducunt. Nam quia dies unus vitæ vel modicæ pars multesima est: ideò jacturam unius diei pro nihilo pendunt: idem error etiam alia vitia in nobis fovet, dum singula peccata nostra contemnimus, ut rem parvam, nec curamus emendare, & dicimus Οὐδὲν παρὰ τοῦτο: *quid tum postea?* quæ vox juventuti familiaris, quàm sit perniciosa velim discant ex Johanne Chrysostomo, homilia XII. in eam ad Rom. Παρακαλῶ, inquit, τὴν ἀρχὴν φυλαττώμεθα, καὶ τὰ μικρὰ φύγωμεν κακά· τὰ γὰρ μεγάλα ἀπὸ τούτων τίκτεται· ὁ γὰρ καθ' ἕκαστον ἁμάρτημα μαθὼν λέγειν ΟΥΔΕΝ ΠΑΡΑ ΤΟΥΤΟ, κατὰ μικρὸν πάντα ἀπολεῖ· τοῦτο γοῦν κακίαν εἰσήγαγε· τοῦτο τὰς θύρας ἀνέῳξε τῷ λῃστῇ· τοῦτο τῆς πόλεως τὰ τείχη κατέβαλε, τὸ καθ' ἕκαστον λέγειν ΟΥΔΕΝ ΠΑΡΑ ΤΟΥΤΟ· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν σωμάτων τὰ μέγιστα αἴρεται νοσήματα, ὅταν τὰ μικρὰ καταφρονῆται. Idem præceptum apud eundem facundissimum doctorem & alibi reperitur ut in VIII. super priore ad Corinthios: & in Matthæum sermone L. ubi de iis loquens qui elegantioris formæ calceis delectabantur: τὸ πάντων, inquit, αἴτιον τῶν κακῶν τοῦτο, τὸ καὶ μικρὰ ταῦτα δοκεῖν εἶναι τὰ ἁμαρτήματα καὶ διὰ τοῦτο ἀμελεῖσθαι. Sermone verò in eundem Euangelistam LXXXVII. divinitus planè idem argumentum tractatur: pauca subjiciam: Εἰ γὰρ χρή τι καὶ θαυμαστὸν εἰπεῖν, οὐ τοσοῦτον δεῖ σπουδῆς τὰ μεγάλα πλημμελήματα, ὡς τὰ μικρὰ καὶ εὐτελῆ· ἐκεῖνα μὲν γὰρ αὐτὴ ἡ φύσις τῆς ἁμαρτίας ἀποστρέφεσθαι παρασκευάζει· τὰ δὲ μικρὰ αὐτῷ τούτῳ εἰς ῥᾳθυμίαν ἐμβάλλει, καὶ οὐκ ἀφίησι γενναίως διαναστῆναι πρὸς τὴν αὐτῶν ἀναίρεσιν· διὸ καὶ ταχέως γίνεται μεγάλα καθευδόντων ἡμῶν. Quæ Trapezuntius non ineleganter ita vertit. *Mirabile quiddam*, ait, *atque inauditum dicere audeo: Solet mihi nonnunquam, non tanto studio magna videri peccata esse evitanda, quanto parva & vilia: illa enim ut aversemur ipsa peccati natura efficit: hæc autem, hac ipsa re quia parva sunt, desides reddunt; & dum contemnuntur, non potest ad expulsionem eorum animus generosè insurgere: unde cito ex parvis maxima fiunt negligentia nostra.* Gregorius Nazianzenus, exponens locum ex Euangelio Matthæi: capite XIX. τὸ κατὰ μέρος ὑφελκόμενον καὶ κλεπτόμενον, ἀνεπαίσθητον μὲν τὴν πρὸς τὸ παρὸν ἔχει βλάβην, εἰς τὸ κεφάλαιον δὲ τῆς κακίας ἀπαντᾷ. Quamobrem Plutarchus inter alias certi profectus in studio virtutis notas, hanc ponit meritissimè: si quis voces illas repudiaverit, *Quid tum posteà?* & *Nunc quidem ita; alias verò melius*: sed singulas actiones suas diligenter attendat: & sua omnia delicta quantumvis minuta iniquo animo ferat, sibique succenseat: sed adscribam ipsa magni illius scriptoris verba: ἐν τοῖς πρὸς ἀρετὴν πράγμασιν ὁ μὴ πολλὰ συγχωρῶν τῷ, ΤΙ ΓΑΡ ΤΟ ΠΑΡΑ ΤΟΥΤΟ; καὶ ΝΥΝ ΜΕΝ

 ΟΥΤΩΣ,

ΟΥΤΩΣ, ΑΥΘΙΣ ΔΕ ΒΕΛΤΙΟΝ, *ἀλλὰ προσέχων ἑκάστῳ, κἂν εἰς τὸ μικρότατον ἡ κακία ποτὲ τῶν ἁμαρτημάτων αὐδύσαι συγγνώμην παρέξη), δυσαναχαίτιστος καὶ δυσκολαίνει, δῆλός ἐστιν ἤδη τι καθαρὸν κτώμενος ἑαυτῷ καὶ οὐδ' ἀκουστὸν ἀξιῶν ῥυπαίνεσθαι.* Poteramus similia his ex Seneca, Dione Chrysostomo & aliis sapientibus afferre quàm plurima: sed malumus petat ex ipsis auctoribus juventus studiosa.

Sed cum lux altera venit, Jam cras hesternum consumsimus.) Πάθος adjicit lectio quam invenimus apud unum Servium in v. Æneidem:

Jam cras hesternum heu consumsimus.——

his & sequentibus verbis castigat Persius errorem illius ignavi qui diei unius jacturam faciebat non nauci. Atqui, ait noster, cras istud quod petis tibi donari, totius vitæ perniciem trahit: nullus enim finis: atque ut hodie dicis, cras faciam: ita sequenti die, cras faciam, dices, & item tertia, ac deinceps per omne tuum ævum: hæc sententia Persii: eadem olim Epicuri mens cùm præclarè diceret: *ὁ πάντων βίος μελλησμῷ παραπόλλυται*, & scriptor Satirici, *quod hodie non est, cras non erit: sic vita truditur.* Seneca de brevitate vitæ; *Maximum vivendi impedimentum est, expectatio quæ pendet ex crastino. Perdis hodiernum: quod in manu fortunæ positum est disponis: quod in tua dimittis.*

Ecce aliud cras Egerit hoc annos.) Pulcherrimè Johannes Chrysostomus in XIX. ad populum Antiochenum, CRASTINA DIES, inquit, FINEM NULLUM HABET. *Μή μοι λέγε ὅτι κατὰ μικρὸν, μηδὲ εἰς τὴν αὔριον ἀναβάλλου· ἡ γὰρ αὔριον οὐδέ ποτε λαμβάνει τέλος* pulcherrimum est proverbium, quod in eam rem usurpant Judæorum magistri: dicunt enim de eo qui dicere amat, Cras faciam: כל הרוחק השעה שעה רוחקתו, hoc est, qui protrudit horam hora protrudit eum: *egerere* heic est de totius vitæ summa paulatim absumere: ut qui condita in penu per partes promunt.

Et semper paulum erit ultra.) paullatim semper erit tibi ætas grandior, & propius ad metam accedes.

Nam quamvis prope te, quamvis temone sub uno Vert.) Ostendit procrastinatores istos qui persuadent sibi se aliquando virtuti operam daturos, interea tamen dilatione in diem crastinum semper utuntur, nunquam ad illum diem esse perventuros in quem suas spes ipsimet rejiciunt: ostendit autem allato simili, quod relinquit lectori aptandum ei de quo agitur. Sensus hic est: quemadmodum cum currit quatuor rotarum currus, posteriores rotæ etsi minimo intervallo sejunctæ à prioribus, nunquam tamen illas consequuntur: sic tu *ὦ ἀμβολιεργέ*, qui studia tua in crastinum semper differs diem, illum qui te studiis admovebit, assequeris nunquam diem, licet illi semper proximus. Hæc Persius: atque omnino ita est: procrastinatores, finem desidiæ suæ semper facturi sunt jamjam, nec faciunt unquam. De rotis idem ferè Symphosius in Ænigmatis,

Quatuor æquales currunt ex arte sorores,
Sic quasi certantes, cùm sit labor omnibus unus.
Et prope sunt pariter, nec se contingere possunt.

Nam quamvis prope te.) In hoc simili desidiosus procrastinator, diem agens hodiernum, respondet posteriori rotæ: dies crastinus rotæ priori: temoni uni, tenor totius vitæ.

Vertentem sese frustrà sectabere canthum.) priorem rotam nunquam attinges: *canthus συνεκδοχικῶς* pro rota: ea voce ante Persium usus nemo: ideò notatus hic locus antiquis criticis: Quintilianus lib. 1. *Barbarismum pluribus modis accipimus: unum gente: quale si quis Afrum vel Hispanum Latinæ orationi nomen inserat: ut ferrum quo rotæ vinciuntur, dici solet canthus: quanquam eo tanquam recepto utitur Persius.* Non agnoscit Quintilianus pro Græca hanc vocem: neque nos sanè apud ullum è veteribus Græcis id verbi meminimus legere: etsi grammatici Græci utuntur, sed tanquam petito è vulgi sermone: Auctor Etymologici magni: *ἐπίσωτρα, οἱ ἐκτὸς τῶν τροχῶν σιδήρεοι κύκλοι, οἱ ἐπὶ τὴν γῆν κυλιόμενοι· τὰ κύκλῳ τῶν τοῦ ἅρματος τροχῶν σιδηρᾶ· τὰ ἐπίπεδα τῶν τροχῶν σίδηρα ἢ χαλκᾶ, ἃ καὶ κανθοὶ καλοῦνται*) (*ἐπίσωτρα, circuli ferrei vel ænei qui rotas ambiunt currus & super terram volvuntur: qui etiam κανθοὶ vocantur.*) eadem verba legas apud Suidam, Eustathium, & alios grammaticos: est tamen pura puta vox veteris Græciæ *κανθὸς*, *ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ*, aiunt idem grammatici, *οἱονεὶ κνηθός τις ὤν, ἀπὸ τοῦ κνήθεσθαι συνεχῶς.* (*κανθὸς, de oculo quasi κνηθὸς, à continuo pruritu*) oculi angulos medici vocant *κανθοὺς canthos*: sed orbem totum ea voce designari placet nonnullis. Hesychius, *κανθὸς ὁ τοῦ ὀφθαλμοῦ κύκλος.* ergo etiam cùm ferrum illud significatur, quo rotæ curvatura præmunitur ad compagem totam constringendam, vox Græca erit: nam & ille canthus orbis quidam est sive circulus. Hieronymus libro tertio in Ezechielem, *circulos rotarum canthos ferreos appella-*

pellavit, quibus lignorum rotunditas artatur & stringitur: in textu prophetæ est אופנים quæ vox Hebræis totam rotam designat: alibi vetus interpres pro פון *ἐπίσωτρον*, posuit *canthus*. Martialis canthum assimulat puerili trocho, quem constat habuisse instar rotæ, illo versu:

Iste trochus pueris, at mihi canthus erit.

Diomedes libro III. *rotæ satis latus ac breviatus canthus, radiatus luminibus in angustum modioli circulum cohibetur*: videtur diversa paululum notione hanc vocem usurpare, ac scriptores superiores: canthis utebantur etiam in illis vehiculis sive plostris, quorum rotæ pro radiis tympana habebant. Probus in illud Virgilii,

Tardaque Eleusinæ matris volventia plaustra: *imperiti*, inquit, *ea plostra vocant: sunt enim vehicula, quorum rota non sunt radiata, sed tympana cohærentia axi, & juncta cantho ferreo.* Meminit canthi etiam B. Augustinus in lib. De vera religione: ejusdem verba sunt in libro De principiis dialecticæ: *via dicitur a flexu, quia flexum velut incurvum vietum veteres dixerunt: unde victos quod cantho ambiantur rotarum ligna vocant*: legendum est, *unde vitos*: nam Latini canthos etiam vitos dixerunt: quæ vox apud Marium Victorinum extat & alios. Glossæ: κανθὸς τροχοῦ, *urus*: scribe cum magno Scaligero, *vitus*: à via, vitus ut ostendit Augustinus: qui tamen inter vitum & canthum discrimen facit. Isidorus verò quamlibet facetus est, qui *centum* vocem derivat à cantho, sive canto: nam utroque modo scriptum invenias.

Libertate opus est.) Heic jam incipit Stoici paradoxi tractatio: estque aditus ad hanc disputationem satis præceps & abruptus. Possumus tamen hanc partem cum superiore connectere isto modo: cùm hortaretur Persius juvenes ad studia philosophiæ, lentos & procrastinatores expertus, ante omnia vitium illud tollere conatur admonitionibusque suis efficere, ut sublata omni mora, accingere sese tam honesto incepto vellent. Est verò illa optima morbos curandi ratio, cùm causæ ipsæ morbi adimuntur: quod noster hic facit. Quænam igitur caussa hujus cessationis? quod assueti otio, & luxuriæ, ut vitæ genus mutarent, & deliciis bona fide renuntiarent, impetrare à se non poterant. Quamobrem peropportunè Persius ex superiore sermone in hunc delabitur: quo adolescentes minimè malos viam docet qua facilè & tutò perveniri eò posSit quò volebat illos ducere, neque ipsi nolebant duci. Ea via est: ut vindicent sese prius in libertatem, & miseram vitiorum servitutem, quæ caussa erat harum morarum, statim abrumpant. Hæc est illa purgatio quam superius innuebat necessariam, prius quam fruge Cleanthea juvenum aures insererentur; eamque optimam esse docendi rationem ibi notabamus. Jam ergo habemus nexum hujus disputationis, & illum quidem meo judicio aptissimum. Porrò Stoicum paradoxum quo de heic agitur, ea elegantia, ea arte explicatur à poëta: ut pronuntiare non verear, neque Horatii sermonem, (πολλοῦ γε καὶ δεῖ) sed nec Ciceronis diatribam ejusdem argumenti comparari cum dissertatione hac Persii ullo modo posse: neque ullius è tot veteribus qui eundem locum in suis scriptis attigerunt, quicquam extare quod mereatur cum ista parte hujus satiræ componi, nedum anteponi. Paradoxum hoc est: ὅτι μόνος ὁ σοφὸς ἐλεύθερος· οἱ δὲ φαῦλοι δοῦλοι: Solum sapientem esse liberum: malos servos: ita concipitur apud Laertium: paullò aliter apud alios: καὶ ὅτι πᾶς ἄφρων δοῦλος: nam *insipiens* minus est quam *malus*: alibi sic πάντες δὲ μωροὶ δοῦλοι, *omnes stulti servi*: ex illo altero Stoico paradoxo: quo præter unum sapientem cæteros omnes stultos atque insanos pronuntiabant. eandem ob caussam priùs membrum etiam sic extulerunt: ὅτι πᾶς ὁ ἀστεῖος ἐλεύθερος, ut apud Philonem: pro σοφὸς dixit ἀστεῖος: quoniam qui sapiens non est, ne commodus quidem est, aut mediocriter bonus, sed malus: nemo enim sapiens est ex parte, aut malus, ut Stoicorum fuit sententia. Duæ sunt hujus enuntiati partes: prior de libertate sapientis: posterior de servitute insipientis: utramque ordine quo heic ponuntur separatim tractat Persius. Principio thesim ponit, & instituto suo accommodat: LIBERTATE OPUS ESSE: ac quoniam homonymia latet in voce libertas, quæ libertas illa sit quam dicat necessariam ad vitam bene instituendam, accuratè ostendit: errorem vulgi confutans, qui aliam libertatem nisi civilem & corpoream non agnoscebat: probat firmis rationibus, non hanc sed animi libertatem esse, quæ hoc nomine sit verè digna; tum autem unde & quibus rationibus hæc sit parabilis, & quis demum censendus sit illam verè consecutus, luculentè demonstrat: ita pars prior absolvitur: posteà subjicitur altera, quæ ab illo versu,

Liber ego: unde datum hoc sumis tot subdite rebus? initium habet: heic quæ & quam dura vitiorum servitus sit, ubertim docetur. Profert exempla pigrorum, avarorum, luxuriosorum, ambitioso-

rum, ac postremo superstitiosorum: omnes isti quàm difficilibus serviant dominis, & quidem pluribus simul, aperit noster hic doctor, atque id tanta ἐναργείᾳ & evidentia, ut non tam dicere videatur quàm ostendere. Ita Persius distinctè partem utramque paradoxi istius tractavit: non mixtim & confusè, quod Cicero fecit & omnes alii quorum scripta habemus hodie: unum excipio Philonem Judæum: qui duobus libris separatim hoc scitum Stoicæ scholæ explicaverat: sed ordine diverso: nam prior ejus liber de servitute fuit malorum: posterior de libertate sapientis: qui solus ad nos pervenit: cùm prior ille, quod sciam, non extet. Porro non primi Stoici cum de virtute ac vitio disputarent, libertatis & servitutis voces à corporibus ad animos transtulerunt: ipsa enim rerum natura & prioribus Zenone idem genus dicendi suggeßit: & post Zenonem etiam aliis qui de Stoicis nihil cogitabant. Crates Thebanus Zenonis præceptor, de iis qui secundum virtutem vivunt:

> Ἡδονῇ ἀνδραποδώδει ἀδούλωτοι καὶ ἄκαμπτοι
> Ἀθάνατον βασιλείαν ἐλευθερίαν τ' ἀγαπῶσι.

(*Servilis voluptatis jugum qui nunquam subiere, & indomiti, æternum regnum libertatemque diligunt.*) ex hortis Gargettii doctoris vox illa profertur à Seneca: *philosophiæ servias oportet, ut tibi contingat vera libertas*: jam verò in Novi fœderis libris quàm sint crebræ hujusmodi locutiones nemo ignorat: non igitur primi aut soli Stoici hoc paradoxum protulerunt: sed acceptum ab aliis studiosius confirmarunt.

Non hac ut quisque Velinâ Publius emeruit.) non dico libertatem civilem, quam ubi aliquis nactus est, de servo fit libertus. Seneca Naturalium lib. III. de vera libertate. *Hæc res efficit non è jure Quiritium liberum, sed è jure naturæ*: pro liberti nomine, descriptionem illius posuit Persius ab effectis ejus libertatis: manumissi in tribum adscribebantur, ut cives Rom. fierent: hoc eò valebat, ut commoda possent percipere, quæ civium Romanorum erant communia: maximum istorum erat frumentatio: ingens enim quotannis frumenti vis publica erogabatur, ad sublevandam pauperum civium tenuitatem. Ad hujus commodi participationem non temerè & promiscuè omnes soliti admitti: sed illi tantùm qui Curatori annonæ cives se probassent: & tesseram ab eo accepissent. Jam verba Persii videamus:

> *Libertate*, ait, *opus est*: *non hac, ut quisque Velinâ*
> *Publius emeruit*: ——

non hac; per quam ut quisque servus *emeruit*, id est, manumissus fuit, & quasi donatus rude, factusque civis Rom. nomine etiam donatus Romano, putà Publii: itemque uni tribuum adscriptus, puta Velinæ:

> ——*scabiosum tesserula far*
> *Possidet.* ——

id est, accipiendi à Curatore annonæ tesseram jus habet & publica annona vescendi. Deest relativum *qua* ante illa, *ut quisque V.* nusquam enim in manu exaratis eam voculam invenimus: quam etiam paucissimæ editiones veteres exhibent. Familiaris est Hebræorum linguæ & omnibus affinibus, provocabuli illius ellipsis: Græcæ aut Latinæ minus. Virgilius:

> *Est locus, Italiam Graii cognomine dicunt.*

τὸ *emeruit*, propriè locum habet in militibus aut gladiatoribus: inde *emeriti* qui missionem consecuti sunt è militia aut ex harena: heic de manumissione servi dicitur: epexegesis est in his: *ut quisque meruit, Publius Velinâ.* Liberos & servos Romæ, non vestis distinguebat, sed appellatio: alia namque horum, alia illorum erant nomina: ideò cum libertate novum nomen assumebant. Non semper autem qui manumittebantur cives fiebant: erat enim imperfecta quædam libertas, ut Latinorum, & quondam etiam deditiorum: at cives illi demum erant, qui plena libertate donati, & in aliquam tribum erant relati: ideò Persius ait, *Publius Velinâ*: hac locutione tribum indicabant, ut, *Oppius Vejentina*, *Tomentina Anxius*, sic ferè Athenienses Κεφίτης τῶν δήμων Θεμάκου. Eadem mens erit & sententia aliquanto planior, si scribas,

> ——*non hac, ut quisque Velinam*
> *Publius emeruit.*

pro simplici meruit, nactus est: sed nihil mutandum.

Scabiosum far.) gurgulionibus exesum, corruptum: sic malis scabiem tribuit Juvenalis,

> *Tu scabie frueris mali, quod in aggere rodit*
> *Qui tegitur parma.* ——

alii libri, *scabrosum*, sicut apud Columellam & Palladium de plantis & satis *scabrum* & *retorridum* sæpè usurpantur. Statius, *non asperum far*: in primo Fastorum,

> ——*seges scabræ rubiginis expers.*

Tesserula possidet.) tesseram vel à Curatore annonæ accipiebant: vel emebant ab aliis qui indidem habuerant. Sæpe autem heri suis liberis hoc jus emebant, vel emendum legabant ut apparet ex libris Juris civilis Ro.

Heu

Heu steriles veri, quibus una Quiritem Vertigo facit.) *Quiritem* pro liberum posuit: neque enim eos reprehendit qui manumissos pro civibus & jure Quiritium liberis haberent: sed qui pro liberis ἁπλῶς, id est, ea libertate quæ propriè mereatur id nomen. Libertas duplex est, animi & corporis: sed quantò animus præstantior corpore, tantùm præstat ejus libertas libertate corporis. verùm usus loquendi is est, ut ἐλευθερίαν aut libertatem cùm dicimus, ad corpus referamus: de hoc enim cura omnis & ferè sermo: ergo etiam bona ἁπλῶς appellavimus τὰ σωματικά. pari, quod & Cicero ait, errore: quem heic jure satiricus exagitat: eos qui sic loquantur, sic sentiant, *steriles veri* appellans: id est, à vero ac recto alienissimos: inter alios manumissionum ritus, fuit, quæ heic *vertigo* dicitur, Græcis περιδίνησις & περιστροφή: cùm manumittendus dextra prehensus, à domino in orbem rotabatur: indè *circumagi* pro liberari, Seneca epistola VIII. *Philosophiæ servias oportet, ut tibi contingat vera libertas: non differtur in diem qui se illi subjecit & tradidit: statim circumagitur: hoc enim ipsum philosophiæ servire libertas est.* Præclarè Chrysostomus sermone de Josepho: ὃν ὁ ἴδιος τρόπος οὐκ ἠλευθέρωσε, τοῦτον μυρίοι χάρται, καὶ μέλανα, καὶ γράμματα ἐλευθερῶσαι οὐ δύναται. (*quem proprii mores in libertatem non asserunt, nullæ illum chartæ, nulla atramenta, nulla scripta vel instrumenta, vel si millies adhibeantur liberum facient.*)

Hic Dama est, non tressis agaso.) quam absurde faciant qui libertate corporis veram libertatem parari putant, brevi hypotyposi ob oculos ponit: viden'tu, ait, hunc servulum Damam? hic nunc quidem non est ullius æris homo: primum agaso, id est, inter servos abjectissimæ conditionis: nam etsi rectè Juris auctoribus dicantur servi unius omnes conditionis: erant tamen inter ipsos aliis alii lautiores, ut ait Cicero: neque eodem loco habebantur atriensis aut dispensator cum mulione aut agasone: hic igitur agaso est *tressis*, id est, τριωβόλου vix ἄξιος: deinde *vappa* & *lippus*, hoc est, moribus corruptissimus, & quem nulla commendet virtus: etiam,

——*in tenui farragine mendax.*

dolorum plenus, quos exercet in rebus minutis: quia non nisi minuta ejus fidei creduntur: hic tamen Dama ubi semel manu fuerit missus, repente pro libero se jactabit impotentissimè, & liber ab omnibus credetur. Dama servi nomen: contractum ex Δημήτριος Δημᾶς, Dama, ut à Μηνόδωρος Μηνᾶς, Mena, à Θεόδωρος Θευδᾶς, Theuda, *agaso* Græcum est ἄγω, ἀγάζω, ἀγάζων. Latini *minare* dicunt, ut Festus, Juris auctores, & Apuleius: qui asinos minat, *asinarius*: ut qui equos, equarius, qui & equiso: *tressis* membranæ nostræ, non *trissis*, ut illæ quibus olim Josephus Scaliger est usus.

In tenui farragine mendax.) in administratione peculii, vel si quid aliud ejus fidei committitur. videtur alludere ad cibaria & diarii rationem. propriè farrago est non hominum sed quadrupedum pabulum, è genere tritici, ut in leguminibus vitia: in Glossis exponitur χόρτος: sanè χόρτος, sive ut alii scribebant κόρτος, non solùm gramen significat, verùm alia quoque pabula jumentorum, maximè farraginem, quæ inter species tritici numeratur. Græca vox Syriaca est putissima [illegible] sive [illegible] contundere [illegible] triticum contusum: χίδρα Græcis ut dicebamus, ad XIV. Athenæi: inde χόρτος etsi paullum diversa notione: inde etiam est χόρος, prorsus ratione eadem ac τόρνος fit à τέμνω sed hæc alibi, si Deus volet, accuratè.

Verterit hunc dominus.) hunc ipsum Damam si liberum esse jusserit dominus, & de more circumegerit. *Vertere* pro manumittere acrimoniæ Stoicæ verbum. Epictetus apud Arrianum libri II. initio: ὅταν στρέψῃ τις ἐπὶ στρατηγοῦ τὸν αὑτοῦ δοῦλον, οὐδὲν ἐποίησεν; ἐποίησέ τι; ἔστρεψε τὸν αὑτοῦ δοῦλον ἐπὶ στρατηγοῦ. (*cum apud prætorem verterit aliquis servum suum, nihil ut egerit? imò, egit. quid? apud prætorem vertit servum suum.*)

Momento turbinis exit Marcus Dama.) pars membranarum *momento temporis* haut dubiè ex glossemate: de re subita Græci [illegible] dicunt τρυπάνου περιστροφή. (*terebræ conversio.*) non dissimile apud Augustinum, *in verticem libertatis exilire*: inter nomina servilia quædam erant à quibus non abhorrebant liberi: alia quæ in hominem liberum non caderent. Dama iste servus etiam liber factus nomen servat. sic Mena ille Pompeii libertus de quo Horatius & Dio: honestissima enim illa nomina, ut antè ostendimus. Erat autem, quod sciunt omnes, magna in nominibus ambitio: & ut poëta ait, *gaudebant prænomine molles auriculæ*: quam vanitatem irridet heic satiricus frequenti illa prænominis *Marcus* repetitione. Mirè autem exprimit mores eorum qui post longam servitutem, libertatem & divitias tandem simul nacti erant: semper enim isti jactatores, vani, & ob vitium illud otiosi, quod è se Latini insolentiam dixerunt. apud Aristotelem observabamus vocem νεόπλουτος pro insolente, quia ut verè ait Seneca, *nihil est insolentius novitia*

vitio divite. Pulchrè libertinorum mores istos expressit Plautus Persa, scena, *Qui sunt qui erunt*: sic ὀψιμαθῆ eundem vocarunt, eandem ob caussam, ut ostensum est ad Theophrastum. Basilius ὀψίπλουτον καὶ ἀνδράποδον prudenter junxit. Apud Græcos quoque servile nomen manumissi mutabant, vel certè syllabis augebant: ut Stephanus ille qui Philostephanus appellari voluit, in quem est epigramma non infacetum, lib. 11. Græcorum epigr.

Papa! Marco spond) Sunt verba recens manomissi: vel potius vilis parasiti qui illorum uni turpiter adulabatur: hoc melius.

Marco sub judice p.) ἐπὶ δικαστῇ Μάρκῳ: id est, δικάζοντος. Ovidius:

Judice sub Tmolo certamen venit ad impar.

Sic alibi idem:

Sæpe ego correxi sub te censore libellos.

Obiter verò Persius indignationem suam prodit, quod pateret illa ætate judicum ordo etiam libertis, solerentque ex iis in judices legi.

Marcus dixit, ita est.) Insignis adulatio, cujus similia exempla legere est apud Theophrastum, cap. περὶ κολακείας.

Hæc mera libertas.) Conclusio præcedentium: qua colligit iste ex effectis quæ commemoravit, veram esse libertatem quam manumissi consequantur, & quam pilea donent: quod fuisse insigne manumissionis notum est.

Hoc nobis pilea donant.) Ita omnes scripti non *hanc*.

An quisquam est alius liber, nisi ducere vitam Cui licet ut voluit?) Pergit iste id quod diximus probare: duplex probandi via, à posteriore, vel à priore: hæc ut certior & demonstrationi veræ aptior, ita obscurior & operosior. Illa planior, sed minus efficax: est autem præceptum rhetorum validiora argumenta infirmioribus subjicere: omnia hæc mirificè servata heic: præcessit probatio ab effectis. nam servus legitimam personam non habuit sistendi judicio: qui sponsores, testes, judices etiam sunt, profectò illi sunt liberi: sequitur probatio à priori, sanè Achillea: est enim à definitione libertatis: hanc definit, *libertas est facultas vivendi ut velis*: ita Stoici, ἔστιν ἡ ἐλευθερία ἐξουσία αὐτοπραγίας, ut apud Laertium: propius ad verba istius accedit Epictetus apud Arrianum: ἐλεύθερός ἐστιν ὁ ζῶν ὡς βούλεται. Paullo aliter Dio Chrysostomus in XIV. Observabunt heic tirones syllogismum cum omnibus suis partibus, & quidem ex arte positis: quod vel apud Aristotelem aut Senecam ipsum aut alios philosophos veteres non sæpe occurrit: res enim est putidissimæ ostentationis, & prorsus nugatoria, si careat modo.

Mendosè colligis.) παραλογίζῃ· ὁ τῆς συλλογισμὸς ἀσυλλόγιστός ἐστι: vel ut Stoici potius loquuntur, ὁ λόγος σου ἐστὶν ἀσύνακτος. Paralogismum statim aperiet.

Stoicus hic aurem mordaci lotus aceto.) Stoicus hic, ὁ δεῖνα: vel, ego Stoicus, ut ἀνὴρ ὅδε, & *hic* pro ego apud dramaticos sæpe: etiam de Cornuto ad quem scribit potest accipi. *Acetum* pro acrimonia judicii apud Horatium. Ausonius,

Scilicet decies si cor purgeris aceto.

ait, *aurem lotus*, ut supra, *purgatas aures*: simul ad fabulam puto alludi, & veterum opinionem: eom cui draco aurem lambisset, adeò subtilem aurium sensum habiturum, ut etiam consilia deorum sit intellecturus, & voces avium percepturus. Logicæ peritiam commendat: de qua multum se Stoici jactabant: ego pueros puto fuisse, præ divino Aristotele: & eorum in hoc genere scripta ὕθλον καὶ φλήναφον, præ Aristotelis Organo: quo opere omnia mortalium ingenia (divina aut de rebus divinis semper excipio:) longe superavit.

Hoc, reliquum accipio, licet illud & ut volo, tolle.) Respondet superiori syllogismo: & assumtionem illius se non admittere ait: minor propositio erat: *licet ut volo vivere*: hoc, inquit Persius, falsum est: idemque mox demonstrabit, non posse eum qui non vivit ex virtute, vivere ut velit: cùm dicit, *hoc reliquum accipio*, significat se majorem propositionem admittere: de illa enim sola loquitur, non etiam de conclusione. Dio Chrysostomus in XIV. dissertationum suarum contra similem huic syllogismum disputans, majorem propositionem oppugnat: probatque non eam esse libertatem vivere ut velis: sed vivere ut jubeat ratio recta. Est autem error in hac argumentatione, quem vocat philosophus παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν: qui paralogismi refelluntur negata consequentia. Dicendum enim est, inquit Aristoteles, ὅτι ἔστι μὲν ὡς ἐστί, ἔστι δ' ὡς οὔ. In scholis dici solet, inesse quatuor terminos: rectè, nam vox ambigua instar habet duorum terminorum. Vera igitur solutio superioris paralogismi pendet à distinctione libertatis. Libertas enim, ut antè diximus, alia est animi, alia corporis, illa naturalis dicitur philosophis, Ciceroni, Senecæ, Philoni, aliis: cùm naturæ convenienter vivimus, animoque sumus composito οἰκείως τῇ φύσει: hanc nulla περίστασις, casus nullus potest adimere:

mere: atque hæc vera libertas, quam qui habent liberi semper sunt: libertas corporis multiplex est: quemadmodum multæ sunt ejus servitutes, quæ ἐξουσίαν αὐτοπραγίας illi adimunt: ut morbi, carcer, dominus: libertates ab istis vocat Philo ἐλευθερίας ἀποφατικάς, quasi per occasionem natas: verùm has Stoici negant esse tanti, ut earum sit habenda ratio in æstimanda vera libertate aut felicitate. Sed cùm inter species libertatis corporeæ ponant etiam Stoici libertatem ex jure Quiritium: fatendum illis erit, notione illa valere superiorem syllogismum: rectè igitur illud Aristotelis usurpaveris: ἔστι μὲν ὡς ὅ, ἔστι δ' ὡς οὐ.

Vindicta postquam meus à Prætore recessi, Cur mihi n.) Libertus hic negatam sibi assumtionem probat argumentatione, cujus propositio major est: Quisquis à prætore manumissus est, ille habet libertatem faciendi quod vult. Sed & superiorem syllogismum corrigit idem. Posuerat, Liber est cui licet ut vult ducere vitam: nunc ita emendat propositionem illam: Liber est cui licet vivere ut vult, nisi quid leges impediant. Justinianus Imperator: *Libertas ex qua etiam liberi vocantur, est naturalis facultas, quod cuique facere libet, nisi si quid vi aut jure prohibetur.*

Vindicta.) Græci Jurisconsulti, Βινδίκτα, ἡ ῥάβδος μεθ' ἧς ὁ ἄρχων ἢ ὁ πραίτωρ τὴν τοῦ ἐλευθερουμένου κεφαλὴν ἔτυπτεν φάσκοντες. ΦΑΜΕΝ ΤΟΝ ΠΑΡΟΝΤΑ ΑΝΘΡΩΠΟΝ ΕΙΝΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΗΝ ΡΩΜΑΙΟΝ.

(*Vindicta, virga quâ princeps, vel prætor manumittendi caput feriebant, dicentes, Pronuntiamus hunc hominem esse liberum & civem Romanum.*)

Meus a prætore recessi.) *Meus*, id est, liber. Priscianus tribus quatuorve locis ex Euripide affert, ἐγὼ δ' ἐμὸς εἰμι: sed videtur de alio genere libertatis intelligendum: ita autem Plautus in Menæchmis.

> *Id si attulerit, dicam ut à me abeat liber quo volet:*
>
> *Ne tum quando sanus factus sit, à me argentum petat.*

ita legimus locum illum, cum Josepho Scaligero: non ut editum est, *sanus factus sit.*

Masuri rubrica.) Non legum tantùm principia & titulos rubrica notabant: sed omnium quæ scribebant εἰς κάλλος: Sidonius ad Petreolum de suis epistolis: *jure vobis in hoc apere primæ titulorum rubricæ, primæ sermonum officia dedicarentur.* Glossarum magister *rubricam* exponit διὰ μίλτου ἐπιγραφή: sed non purum minium, opinor, adhibebant: verùm ceram miniatam; quæ Ciceroni *miniatula*, Vitruvio *cera ex milto*: in notarii βιβλιογράφου supellectile erat cera alba & cera miniata: utriusque meminit Achilles Statius in Aratum, & κηρὸν μιλτοφύρητον vocat: hac cera utebantur critici cùm libros recensebant: & notas sibi familiares illis appingerent, quas παραπλάσματα dixerunt. Hesychius παραπλάσματα τὰ παρὰ τὰ ἐπιλεγόμενα τοῖς ζητήμασιν ἐν τοῖς βιβλίοις: & παραπλάσσειν librum ita recensere, quod usitatius σημειοῦν dicebant. Hesychius: παρηγορημένα βιβλία, οἷς κηρὸς προσπλάσσεται, ἐπὶ τὰ ζητούμενα, fortasse scripserat, παραπλάσσεται sed & alterum feram lubens.

Disce: sed ira cadat naso rugosaque sanna.) Responsurus ad superiorem argumentationem utitur προθεραπείᾳ, & libertatem responsionis deprecatur.

Ira cadat naso.) Quia, ut ait Theocritus, καί οἱ ἀεὶ δριμεῖα χολὰ ποτὶ ῥινὶ κάθηται. Lucilius:

> *—— Calpurni sævam legem Pisoni reprendi,*
>
> *Eduxique animam in primoribus naribus.*

Dum veteres avias tibi de pulmone revello.) *Veteres avias* possumus simpliciter accipere, falsas opiniones, quas à majoribus accepisti, nutriculis puta & aliis aniculis. Plato in Theæteto, μὴ ἀγανάκτει ὥσπερ αἱ πρῶται τικτούσαι περὶ τὰ παιδία ἀφαιρούμενος: sed quia ait,

> *—— de pulmone revello,*

malim intelligere per *veteres avias* opinionem nobilitatis, & arrogantiam ventosam, cujus sedes in pulmone: hac petitione opus habet sequens disputatio, qua probabitur servos esse omnes præter sapientem: nam hujusmodi sermones durissimè accipiebant Romani juvenes, qui Codro nobiliores sibi videbantur, quod majorum suorum imaginibus atria domorum suarum viderent completa: quare Epictetus apud Arrianum initio IV. scribit, hoc Stoicum paradoxum plagis solitum à proceribus Ro. excipi. Obstat huic interpretationi, quod is qui heic loquitur, libertus & ipse fuit:

> *Vindicta postquam meus à prætore recessi.*

sed hoc nihil est: neque enim in ejusmodi fictis personis rigidè servant auctores τὸν χαρακτῆρα quem semel illi imposuerunt.

Non prætoris erat stultis dare tenuia rerum Officia.) Refellit superiorem argumentationem. Sensus autem est. Quod confugis ad auctoritatem Prætoris, erras. Prætor quod suum erat, fecit: nexu illo juris civilis te liberavit, quo in servitute corporis tenebaris. Illud nego potuisse Prætorem: efficere ut tu qui sapiens non es sed

stultus, veram sapientiam consequereris: ea namque animi libertas est: quam sola philosophia potest conferre: hæc quippe est quæ virtutis atque omnium officiorum rationem docet: & ut omnia verbo complectamur, hæc est vitæ ars & magistra: hanc qui non tenet, liber nunquam erit. Potest hic locus etiam aliter exponi hoc modo. Cùm dixisset adversarius ex manumissione libertatem sibi partam fuisse faciendi quicquid vellet, exceptis iis quæ contra leges essent: illi respondens Persius ait: eum qui verè liber sit futurus non ab illis solum abstinere, quæ leges vetent: sed omnino ab omnibus iis quæ rectæ rationi repugnant: quamvis de illis nihil editum sit à Prætore. Simillimè Dio Chrysostomus in XIV. disputat: non statim liberum esse dicendum eum, qui faciat quod vult, excepto si quid leges vetent: nam præter legibus vetita, multa esse alia quæ non putabit sibi licere verè liber: ut leno esse, aut vectigaliorum exactor, & similia his turpia ϗ ἄτοπα judicio omnium hominum: hoc est quod ait Seneca in II. De ira, *angusta innocentia est, ad legem bonum esse.* M. Tullius Officiorum lib. III. *Aliter leges, aliter philosophi tollunt astutias: leges quatenus tenere manu res possunt: philosophi quatenus ratione & intelligentia.* Scelera & graviora peccata leges vindicant: parva quæ appellatione morum Latini scriptores sæpe intelligunt, censores notant, philosophi carpunt: hi verò etiam minutissima objurgant, nec ferunt: utique Stoici: quorum dogma est, peccata omnia esse æqualia, & sibi invicem cohærentia. Cùm igitur ab omni peccato abstinere debeat is, qui verè futurus est liber, jure Persius normam justi aut injusti, honesti aut inhonesti negat à prætore petendam. cujus est munus, leges exercere, mores corrigere.

Non prætoris erat. ——

supple, sed philosophi.

Stultis.) iis quos manumittit: vel quibus leges ponit: vox Stoica: nam in hac secta stulti omnes præter sapientem: nec solùm μωροὶ, (*stulti*) sed etiam μαινόμενοι, (*insani.*)

Tenuia rerum Officia.) Scelera & majora flagitia vetant leges: *officia rerum*, id est, servanda in rebus agendis, non docent leges nisi παχυμερῶς (*pingui minerva*) & στοιχειωδῶς (*elementariter.*) philosophi verò accuratè explicant quæ boni viri sint officia, in omni are etiam minima: puta, victu, vestitu, incessu, aliisque etiam minutioribus: nulla enim est pars philosophiæ quæ latius pateat, aut λεπτολογίαν majorem admittat, quàm locus de officiis: de his Seneca epistola XCIV. *Tenues differentias habent*, præcepta moralia, *quas exigunt tempora, loca, personæ.*

Atque usum rapidæ permittere vitæ.) Non erat prætoris liberum te pronuntiare, & tibi permittere facere quæ velles: hoc enim tam insigne beneficium, non prætoris vindicta confert: sed institutio recta apud philosophum. Ille postquam affectibus te liberavit, eumque effecerit, qui nihil velis, nihil optes, nihil metuas, nisi quod ratio suaserit: ille, inquam, meritò liberum te pronuntiabit, & vitæ tuæ arbitrium tibi permittet.

Sambucam citius caloni aptaveris alto.) Non posse fieri, ut Prætor artem vitæ tradat, & vera libertate quenquam donet, multis exemplis docet, probatque: quorum hoc primum est. Sicut stultum fuerit à calone sive cacula militis alicujus, homine omnium rerum rudi atque imperito velle exigere, ut instrumenta musica scienter tractet, tanquam aliquis citharœdus vel aulœdus: sic ineptum est à Prætore artem vitæ aut veram libertatem expectare: quam nos harpam quasi ἅρπην, propter aliquam veteris formæ similitudinem dicimus, Græci & Latini sambucam, voce Syriaca. est & genus machinæ poliorceticæ: nec malè de ea acceperis: nam illa machina majoris erat ponderis, quam ut eam homo unus quantumvis validus posset bajulare: sed malo priorem interpretationem: *calonem* dixerunt militis famulum Græca voce: quia κάλα, id est, ligna hero procurabat & cætera necessaria: *alto*, id est, ut ille πάχυς ἑκκαιδεκάπηχυς (*fatuus sexdecim cubitorum:*) apud Theocritum: pro sambuca etiam ζαμβύκην dixerunt: & ita apud Hesychium & B. Chrysostomum.

Stat contra ratio.) Contra rationem est, ut medicus fabrilia tractet, aut faber τὰ ἰατρικά: idem in omnibus artibus: stultum est exigere à quoquam id quod non didicerit, non profiteatur: cur igitur speres rationem vitæ beatè degendæ à Prætore te accepturum?

Et secretam garrit in aurem.) Pars librorum *gannit*: plerique *garrit*: cur autem secretam? quia hæc Stoica dogmata non solùm ingrata vulgo, sed etiam periculosa apud proceres, ut modò ex Arriano ostendebamus: sic in VI.

—— *paullum à turba seductior audi.*

Ne liceat facere id quod quis vitiabit agendo.) Ne liceat illi arti te immiscere quam nescias. Alludit ad proverbium, Ἔρδοι τις ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην. (*Quam quisque novit artem, in eâ se exerceat.*)

Pu-

Publica lex hominum naturaque continet hoc fas.) Sancitum & receptum est & naturæ lege & omnium gentium, ut ne ea quisquam aggrediatur quæ nescit: hoc & sequenti versu paullò aliter repetit quod duobus præcedentibus dixerat.

Ut teneat vetitos inscitia debilis actus.) Ita συνώνυμος: & naturæ gentium jure constitutum est, ut *debilis inscitia* cujuscunque artis imperitus, & propterea impotens ad illam exercendam: nam imperitia ἀδυναμία quædam est; *teneat vetitos*, id est, habeat pro vetitis ea sibi interdictis: *actus* nempe quos nescit: quod supplendum ex vi vocis *inscitia*: intelligit ignoratæ scientiæ τὴν πρᾶξιν.

Diluis helleborum c.) Redit ad exempla: nemo ferat quæ sunt medici agere eum qui non sit medicus.

Certo puncto.) Pro genere veratri quo utaris, pro genere morbi, pro anni tempore, pro viribus denique ægroti.

Vetat hoc natura medendi.) Naturam dixit pro arte: quia naturam ars imitatur, & adjuvat, neque facit quicquam nisi quod ipsa si posset faceret: alioquin, non medendi natura, sed ipsa universi natura & ratio vetat ἀταξίας fines migrare: ilicet enim perturbata omnia, si mederi morbis aggrediatur arator, aut arare medicus.

Navem si poscat s.) Dio Chrysostomus in x. εἰ δ' ἐπιχειρῇ πηδαλίων ἅψασθαι, οὐκ ἐπιστάμενος κυβερνᾶν, ἆρ' ὅπως οὐκ ἂν τάχιστα ἀπολέσει τὴν ναῦν αὐτήν τε καὶ τοὺς ἐμπλέοντας; (*si quis clavum tenere gubernandæ navis ignarus aggrediatur, an potest aliter, quin brevi tempore navi subversâ & se perdat ipsum, & reliquos unà vectores?*)

Luciferi rudis.) Totius cœlestium θεωρίας imperitus: quæ ex aliqua parte navis gubernatori est necessaria: ne aratorem quidem penitus Luciferi rudem esse oportet, docent Hesiodus, Virgilius & alii rei rusticæ scriptores.

Exclamet Melicerta.) ὁ τυχών, quivis: sed ideò Melicertam posuit, qui unus est è diis marinis: quia navigantibus non occurrunt alii ferè quàm dii maris aut Tritones.

Periisse frontem de rebus.) Impudentissimè totam rerum naturam esse perversam: *frons* ἡ αἰδώς. Theognis:

> Αἰδὼς μὲν γὰρ ὄλωλεν, ἀναιδείη δὲ καὶ ὕβρις
> Νικήσασα δίκην γῆν κατὰ πᾶσαν ἔχει.

(*Periit quidem pudor: impudentia autem & contumelia prævalescentes totam terram occupant.*)

De rebus.) Valet heic ex hominum societate & commerciis. Synesius, οἴχεται τὸ δίκαιον ἐξ ἀνθρώπων.

Tibi recto vivere talo Ars dedit.) More suo Persius, postquam docuit, unde libertas vera non deberet neque expectari neque peti, subjicit ejus parandæ veram rationem: ea autem non est alia, nisi philosophia, quam vocat artem κατ' ἐξοχήν. Ea enim est illa ars supra omnes artes quæ doceat vitam rectè beateque degere: quare passim Ciceroni, Senecæ, aliis *ars vitæ* dicitur, & *lex vitæ*: unum apponam Senecæ locum: *Philosophia nihil aliud est, quàm recta vivendi ratio, vel honestè vivendi scientia, vel ars rectè vitæ agendæ. Non errabimus si dixerimus, philosophiam esse legem bene honesteque vivendi: & qui dixit illam regulam vitæ suum nomen illi reddidit.* Epicteto ἐπιστήμη τοῦ βίου: ut in his è libro III. quæ operæ sit apponere: faciunt enim apprimè ad disputationem Persii. τί ἐστι τὸ ποιοῦν ἀκώλυτον τὸν ἄνθρωπον καὶ αὐτεξούσιον; πλοῦτος γὰρ οὐ ποιεῖ, οὐδ' ὑπατεία, οὐδ' ἐπαρχία, οὐδὲ βασιλεία· ἀλλὰ δεῖ τι ἄλλο εὑρεθῆναι. τί οὖν ἐστι τὸ ἐν τῷ γράφειν ἀκώλυτον ποιοῦν καὶ ἀπαραπόδιστον; ἡ ἐπιστήμη τοῦ γράφειν. τί δ' ἐν τῷ κιθαρίζειν; ἡ ἐπιστήμη τοῦ κιθαρίζειν· οὐκοῦν καὶ ἐν τῷ βιοῦν, ἡ ἐπιστήμη τοῦ βιοῦν. (*Quid illud est, quod facit hominem liberum & sui juris? Divitiæ enim non faciunt, neque consulatus, neque provincia, neque regnum: sed oportet aliud quid inveniri: quid igitur illud est, quod scribentem reddit expeditum, & nulli moræ vel impedimento obnoxium? ars utique, vel peritia scribendi: quid citharœdum? ars utendi cithara: & vitam igitur quod facit liberam, est ars vitæ.*) Summa est: Liberum esse illum, qui dicat, faciat quicquid libuerit sine ullo impedimento: hanc facultatem non opibus, non dignitate aut potentia parari posse, nisi sola arte vitæ: quemadmodum facultas scribendi quicquid libuerit, non paratur aliter quàm si artem scribendi addiscas: facultas lyram pulsandi, non aliter quàm si citharisticam artem discas. Ab eadem mente est illud M. Tullii in II. Tusculanarum: *philosophus in ratione vitæ peccans, hoc turpior est, quod in officio, cujus magister esse vult, labitur, artemque vitæ professus, delinquit in vita*: hinc etiam ἄτεχνοι καὶ ἀνόητοι τοῦ βίου (*artis ignari, & stulti in iis quæ pertinent ad vitam*) Plutarcho dicuntur in libello de tranquillitate animi, qui rationes bene vivendi ignorant. Cæterùm totus hic locus usque ad illa verba,

Hæc mea sunt teneo, ——

vel ἐρωτηματικῶς legendus, ut nihil affirmet: vel accipiendum ἐξ ὑποθέσεως, ut sub conditione affirmet.

affirmet. Continent autem hi novem versus boni viri & sapientis χαρακτηρισμὸν recto vivere talo, Græcis ὀρθοποδεῖν ἐν τῷ βίῳ. Callimachus idem proverbium aliter usurpat, hymno in Dianam: τῷ δ' οὐδ' ἐπὶ σφυρὸν ὀρθὸν ἀνέστη, communem omnium perniciem denotans.

Et veri speciem dignoscere calles.) rem quæ similitudinem veri habeat non sit vera. Et Bongarsii & Puteani vetera exemplaria omnia *specimen*, non *speciem*: utrumque feras: sed melius *speciem*: Johannes Saresberiensis libro VIII. *Dum species discernit à rebus*:

Ne qua sub ærato mendosum tinniat auro:

Unde & hypocrisis nomen accepit: videtur legisse in suis libris:

——*à vero speciem dignoscere calles.*

& *verum* interpretatur res: *speciem*, falsam imaginem, qua videntur res esse quæ non sunt.

Ne qua sub ærato mendosum tinniat auro.) Apud Priscianum variis locis ita semper distinctè. non ut in aliis libris, *subærato*: quod Græcorum est ὑπόχαλκον, sæpe apud Plutarchum. Themistius Euphrades oratione prima: εἰ τις χρυσίον ὑπόχαλκον, ἢ πορφύραν ἐψ' ἀστράβην τὸ ἀνθὸς, ἢ λίθον ἐπιδιδῴη (scribe, κιβδηλεύεται) εἰς τὴν ἀγορὰν ὑμῖν ἀποφέροι, ὀργιεῖσθέ τι ᾗ οὐκ ἀνέξεσθε. (*Si quis subæratum aurum, aut purpuram falso succo imbutam, aut gemmam adulterinam ad mercaturam vobis exponat, irasceremini scilicet, & intolerandum crederetis.*) in libris Juris Græcorum, adulterinæ pecuniæ genera adnotabamus, τὰ χρυσωτά, τὰ ἀργυρωτά, τὰ ὑπόχαλκα, τὰ κασσιτέρινα: in *tinniat* est κωδωνοφορία: in metallis enim propriè locum habet id verbi: etsi etiam de aliis dicitur.

Et modicum voti.) servas illud sophi. Μηδὲν ἄγαν: *modicum voti*, ut apud Tacitum, *modicum originis*, *modicus pecuniæ*.

Presso Lare.) vivis frugaliter, & in omnibus vitæ partibus ἀσκεῖς σωφροσύνην: vel refer ad modicas & angustas ædes. Sallustius: *illos binas aut amplius domos continuare: nobis larem familiarem nusquam ullum esse.*

Dulcis amicis.) intelligit eam virtutem quam philosophus in medio collocat αὐθαδείας & ἀρεσκείας, & vocat φιλίαν.

Jam nunc astringas, jam nunc granaria laxes.) Inceptum eorum demiror, qui lectionem hanc sollicitant tanta confidentia: quos refellunt omnes membranæ: jam diximus characterem sapientis heic proponi à Persio: supplendum igitur sic, is es tu qui jam nunc adstringas, &c. Ita semper in pulcherrimo Theophrasti libello similis argumenti, τοιοῦτός ἐστιν οἷος. legitimus opom usus est in λαβεῖν καὶ δοῦναι, utrumque tangit noster philosophus.

Inque luto fixum possis transcendere nummum.) & is es tu qui possis contemnere lucrum turpe & quod lutulet, ut ille ait: hinc *luteum lucrum* apud Augustinum in v. Confessionum. Græci quæ summo contemtu digna esse volunt ostendere, comparant τοῖς ἐν πηλῷ, (*iis quæ in lacunis:*) ut alicubi Julianus: αἰσχροκέρδειαν sic eleganter Horatius expressit. Lucilius paullò aliter: *Mordicus petere aurum è flamma expediat, è cœno cibum.*

Nec glutto sorbere salivam Mercurialem.) non solum αἰσχροκερδὴς non es, sed ne φιλοκερδὴς quidem: hæc diversa sunt: sed quæ se mutuò ferè consequantur: nam qui lucrum amant, non multum soliciti sunt, unde illud adveniat, modò veniat: *glutto sorbere*, qui avidè gluttit: gluttus est pars colli qua cibi trasmittuntur: ficta vox per onomatopœiam: nam *glut* est imitatio soni, quem edit liquor per angustum tramitem means: vetus poëta de rustico ebrio:

Percutit & frangit vas: vinum defluit: ansa

Stricta fuit: glut glut murmurat unda sonans.

Glossæ, *Gluttus* βρόχθος. Theocrito βρόχθος: ὡς μέλι δὴ τυ τῷτο κὰτ βρόχθοιο γένοιτο: inde *gluttire*, quod de saliva solet dici. Augustinus De civitate Dei l. VII. *propter solas salivas colatur Janus deus, quibus partim gluttiendis, partim expuendis sub cœlo palati utraque panditur janua.* Glossæ *Gluttit* εἰσπίνει. *glutto* ὁ λίχνος. *saliva Mercurialis*, cupiditas devorandi lucri: vide ad VI.

Hæc mea sunt teneo c.) Concludit eum demum esse liberum cui superior sapientis descriptio conveniat: concludit autem sub conditione, cujus utramque partem tractat.

Prætoribus ac Jove dextro.) non solùm volente prætore: cui tuam libertatem paullò antè acceptam ferebas: sed ipso etiam Jove, qui veræ libertatis est auctor certissimus: ideò Græcis ἐλευθέριος, Latinis Liberator dictus.

Cùm fueris nostræ paullò antè farinæ.) cùm esses paullò antè vitiosissimus: respicit illa,

——*Dama hic non tressis agaso*,

& quæ sequuntur. Proverbium Latinum ad notandam similitudinem, *est ejusdem farinæ*, propriè locum habet in panibus: *nostræ* dixit, modestiæ caussa.

Pelliculam veterem retines.) Membranæ, *retinens*, leviter mutavat Græcum proverbium, τὴν ἀνδραποδώδη

ποδώδη τρίχα φυλάττει : quo usus Plato simillimè ut heic Persius, in Alcibiade priore : οἱ τὰ τῆς πόλεως πράττειν ἐπιχειροῦντες, ἔτι τὴν ἀνδραποδώδη, φαῖεν ἂν αἱ γυναῖκες, τρίχα ἔχοντες ἐπὶ τῇ ψυχῇ, ὑπ᾽ ἀμουσίας, καὶ οὔπω ἀποβεβληκότες. (*qui rem populi tractare aggrediuntur, servilem pilum, ut mulieres amant dicere, habentes adhuc in animâ, ex imperitia scilicet, nec illo dum abjecto.*) Olympiodorus in commentariis sic notat : παροιμία ἐστὶ γυναικῶν ἐπὶ τῶν ἐλευθερωθέντων δούλων καὶ ὑπομενόντων ἐν τῇ δουλείᾳ· Ὅτι ἔχεις τὴν ἀνδραποδώδη τρίχα ἐν τῇ κεφαλῇ. τουτέστιν ὅτι τὴν δουλικὴν τρίχα ἔχεις· πάλαι γὰρ καὶ τοῖς ὀνόμασι διεκρίνοντο οἱ ἐλεύθεροι τῶν δούλων καὶ ταῖς θριξί. Γέται γὰρ καὶ Δᾶοι καὶ Φρύγες ὠνομάζοντο· νῦν δὲ καὶ ταῦτα συνεχύθησαν. (*Adagium est à mulieribus usurpari solitum de servis manumissis qui tamen in servitute remanent, vel serviles mores retinent : Utique* τὴν ἀνδραποδώδη τρίχα, *q. d. mancipialem crinem, servilem intelligentes, habes adhuc in capite : olim enim & nominibus liberi distinguebantur à servis, & crinibus. Getæ enim, & Davi, & Phryges appellabantur. Sed hæc omnia nunc confusa.*) alludit Gregorius Naz. in Apologia : περὶ ἀνδραποδώδη χνοῦν τὴν πρώτην τρίχα. Sed Persius fortasse ad vernationem anguium respexit, qui vere novo (interdum & autumno teste philosopho) ponunt veterem pellem : quæ Græcis λεβηρίς ac σῦφαρ.

Fronte politus.) minus rectè quidam veterum, *polita*: in III.

——nequicquam pelle decorus.

Astutam vapido servas sub pectore vulpem.) dolosus es ac fraudulentus. *sub pectore* omnes vet. non *in pectore* : paullò pòst.

——calido sub pectore bilis
Intumuit.——

apud Saresberiensem legitur,

astutam gerit sub pectore vulpem.

sed est μνημονικὸν ἁμάρτημα, (*lapsus memoriæ*) in verbo, aut ἑκούσιον ἀντάλλαγμα. (*spontanea mutatio.*) Pro *vapido* alii libri *vafro*; verùm amat Persius vocem *vapidus*, quam ἁπλῶς usurpat pro malo: propriè de vino dicitur.

Quæ dederam supra repeto.) dederat illud, *esto liberque ac sapiens*; hoc nunc repetit: asserit istum neque liberum esse, neque sapientem : ergo servus & stultus : quod ex vi argumentationis reliquit colligendum : *repeto* omnia exemplaria, non *relego*: quod minus convenit huic loco. Plautus diceret,

——infecta dona facio;

ut in Mostellaria.

Funemque reduco.) puerilis apud Græcos lusionis genus per attractionem funiculorum, & intentionem. Aristoteles vocat ἀνάτασιν σπαρτίων; proprio nomine ἑλκυστίνδα apud Pollucem : eò alludit Persius : & non semel in alia sententia Tertullianus : apud quem *contentionis funem ducere, & contentioso fune deducere* sæpius legas. Apud M. Tullium in Hortensio, *calculum reducere* ab alio genere lusus, idem prorsus significat. *Itaque tibi concedo*, ait, *quod in duodecim scriptis solemus, ut calculum reducas, si te alicujus dati pœnitet.*

Nil tibi concessit ratio : digitum exere : peccas.) Prolepsis est : poterat iste dicere : non sum perfectè sapiens : sapiens tamen : opponit decretum Stoicæ scholæ : quæ pronuntiat, omnes qui non sunt sapientes esse stultos, nihil esse medium ; peccata enim non distingui, sed esse æqualia : horum probationem apud Stoicos Senecam & Epictetum legere est, & apud M. Tullium ac Stobæum : *digitum exerere*, in exemplum ponitur minimæ actionis, & in quam non videatur boni aut mali ratio cadere : cadit tamen ex doctrina Stoicorum. Clemens Alexandrinus Pædagogi lib. II. cap. X. οὐδὲ τὸν δάκτυλον ὡς ἔτυχε σαλεύειν τῷ σοφῷ ὁ λόγος ἐπιτρέπει ὡς ὁμολογοῦσιν οἱ Στωικοί. ex Chrysippo aut alio quodam Stoico describit Clemens, indidem & Persius : qui non solùm doctrinam Stoicorum, sed & verba ipsa illius scholæ sæpissimè expressit. Epictetus Enchiridio, ἡ φιλοσοφία φησίν, ὅτι οὐδὲ τὸν δάκτυλον ἐκτείνειν εἰκῇ προσήκει. apud Arrianum lib. II. cap. XI. διὰ τί οὖν ζητοῦμεν τὸ κωλύεσθαι καὶ ἀναγκάζεσθαι καὶ ἀναγκάζοντες λοιπὸν ἀπαραβάτως χρώμεθα, δίχα αὐτοῦ μηδὲ τὸν δάκτυλον ἐκτείνοντες : Zeno quidem apud Laertium, & Stoicus item alius apud Stobæum in Physicis excerptis, ponit inter indifferentia, τὸ ἐκτεῖναι τὸν δάκτυλον ἢ συστεῖλαι. & Chrysippus locutione proverbiali de re nihili solitus dicere, οὐδὲ τὸν δάκτυλον καθήκει προτείνειν χάριν τούτου, ut non semel legimus apud Plutarchum : Cicero vertit III. De finibus, *Chrysippus ne digitum quidem ejus caussa porrigendum dicebat* : sed tamen in hoc, in re inquam adeò parva sapientiæ suæ specimen editurum sapientem affirmabant : quod ἀνδρείως τὸν δάκτυλον ἐκτεῖναι dicebat Chrysippus, ut ex Plutarcho cognoscimus De contrarietatibus Stoicorum. Eadem sententia est illius effati Stoici, ὁ μωρὸς οὐδὲ φαυλῶς καχεῖ ἵψει.

Nil tibi concessit ratio:) Sic omnes membranæ: non *Ni tibi concessit r.——*

quod ex verbis Clementis modò allatis reponebat Justus Lipsius, meo judicio, appo-

ti-

sitissime: etsi vulgata ferri potest.

Sed nullo thure litabis.) Nulla argumentorum ratione obtinebis, οὐκ ἀνυσεις: translatum à rebus sacris: nam qui accipiunt ut sonant verba, falluntur.

Haereat in stultis brevis ut semuncia recti.) Ut sapiens ulla ex parte sit, qui non totus sapit. Ratio Stoicorum: quia virtutes se mutuò consequantur: ut qui unam habeat omnes habere sit necesse. & contrà: qui una careat, omnibus nudatum esse necessariò. Laertius: τὰς δ᾽ ἀρετὰς λέγουσιν ἀντακολουθεῖν ἀλλήλαις, καὶ τὸν μίαν ἔχοντα πάσας ἔχειν, quæ verba habet Laertius à Chrysippo, cujus locum plenius refert Plutarchus De Contrar. St. & passim qui de ea philosophia scripserunt. hinc sequitur, nihil medium esse inter virtutem & vitium. Diogenes: ἀρέσκει δ᾽ αὐτοῖς μηδὲν μεταξὺ εἶναι ἀρετῆς καὶ κακίας: atque hæc sententia Stoicorum etiam Peripat. nonnullis placuit: non omnibus: vide Alexandri Aphrodisei Quæstiones lib. IV quæst. III. & IX. ac XXII. Gregorius Nazianzenus in laudatione Basilii: ἄλλος, inquit, ἄλλο τι κατορθώσας οἱ δὲ πολλοὶ τῆς ἀρετῆς εἰδῶν, ὅσοι πλέονα, ἀπαντα δ᾽ οὐδεὶς εἰς ἄκρον ἐπὶ τὸ ἀκρότατον. (*Alii aliud quid benè. Sunt etiam qui coetus virtutes, sunt enim plures species, sic excoluerunt, ut ad supremum culmen pervenirent: sed nemo unus omnes sic excoluit.*) Quod Stoicæ doctrinæ contrarium est, sed nimis verum: *brevis semuncia*, curta & cui aliquid deest.

Hæc miscere nefas.) Quia sapiens quicquid facit, ex omni virtute id facit: sic ut una quidem præcellat in singulis actionibus, sed accedant velut succenturiatæ & reliquæ omnes. Plutarchus De fortuna Alexandri, libro I Στωικοὶ ἐν λόγῳ· ὅτι πᾶν ὃ ἂν δρᾷ ὁ σοφὸς κατὰ πᾶσαν ἀρετὴν ἐνεργεῖ· καὶ μία μὲν ὡς ἔοικεν, ἡ ἀρετὴ προεξάρχουσα πράξεως ἑκάστης, παρακαλεῖ δὲ καὶ τὰς ἄλλας, καὶ συντείνει πρὸς τὸ τέλος. malim π. δὲ καὶ τὰς ἄλλας οἱ συντείνει π. τ. τ. eadem ex Chrysippo fusius, in Contrar. Stoic. ergo etiam omnia vitia ad singula eorum facta concurrunt, qui sapientes non sunt: quomodo igitur hæc misceantur?

Nec cùm sis cætera fossor, Tres tantùm ad numeros satyri moveare Bathylli.) Neque obtinebis ut qui reliqua tota vita pro insipiente ac stulto te geras: in quibusdam tamen actionibus sapiens dicaris, *fossor*, imperitus, idiota: apud Strabonem lib. II. & alibi σκαπανέως καὶ θητευτοῦ δίκην Nicephorus Gregoras, lib. III. de homine imperitissimo: καὶ οὗτος, ὡς εἰπεῖν, τῶν ἀπὸ σκαπάνης εἷς ἦν τῶν ἀπαιδεύτων ἀνθρώπων: sanè venustè: sic in septima historia, ὅσοι ἀχοῦ καὶ δικέλλης ... id est, fossores & imperiti: heic *fossor*, dicitur is qui non est sapiens: *moveri ad numeros Bathylli*, Italicam saltationem saltare æquè bene ac Bathyllus: qui cum Pylade primus Romam intulit gesticulationem pantomimorum: qui Græcis scriptoribus dicuntur νομίμως ὀρχεῖσθαι, ut in I. Athenæi. Boëthus in Epigrammate ait Pyladem saltasse, ὀρθὴ κατὰ τραγικὴν τιθηνα μουσοπόλον. *Satyrum Bathyllus*, non qui saltat Satyrum, ut cùm dicimus saltare Medeam, aut Canacen: quod Græcus epigrammatum poëta dixit καὶ ἰσοῦσαι ὀρχηθεὶς Μηδείας ἢ Κανάκην: sed qui non minus bene quàm satyrus aliquis saltat: nam ὀρχεῖσθαι proprium Satyrorum: *satyri* igitur, valet σατυρικῶς, ἐν τῷ ὀρχεῖσθαι: ita exponebamus hunc locum prius quàm venisset in mentem, quod verissimum esse non dubitamus, pro *satyri* scribendum esse *satyrum*: de qua emendatione vide in imitatione Horatiana. Observemus verò locutionem, *saltare ad tres numeros Bathylli*, pro δὶς ἢ τρὶς καλῶς ὀρχήσασθαι κατὰ Βάθυλλον: duos aut tres staticulos ex arte facere, & perfectè. Latini solent pro ὀρχεῖσθαι dicere *ad numerum moveri*. Idem simile apud Ciceronem, tertio paradoxo: *histrio si paullo se movit extra numerum, aut si versus pronuntiatus est syllaba una brevior, aut longior, exsibilatur, & exploditur: in vita quæ omni gestu moderatior*, (vel modulatior) *omni versu aptior esse debet, ut in syllaba te peccare dices?* inde orta illa locutio quæ numeros virtuti attribuit: ut apud Marcum Antoninum initio libri III. τοὺς δὲ καθήκοντος ἀριθμοὺς ἀκριβοῦν. Stobæus in Physicis excerptis: κατόρθωμα δ᾽ εἶναι λέγουσι καθῆκον πάντας ἐπέχον τοὺς ἀριθμούς, ἢ τέλειον καθῆκον. Cic. vertit in III. De officiis: *Illud autem officium quod rectum iidem appellant, perfectum atque absolutum est, & ut iidem dicunt, omnes numeros habet*: ait disertè Tullius ita loqui solitos esse Stoicos: ut Persium eò respexisse vero sit simillimum. Seneca epistola LXXI. *Idem esse dicebat Socrates veritatem & virtutem: quomodo illa non crescit, sic nec virtus quidem: habet numeros suos, plena est.* Idem epistola XCV. *non potest quisquam nisi ab initio formatus, & tota ratione compositus omnes exsequi numeros, ut sciat quando oporteat, & in quantum, & cum quo, & quemadmodum.*

Liber ego: unde datum hoc sumis, tot subdite rebus.) Transit ad alteram paradoxi partem: & omnes stultos probat esse servos: *sumis* verbum philosophicum: λαμβάνειν οὐκ ἐπιδεχόμενα λήμματα eos dicebant Stoici qui propositionibus ut concessis utebantur, quas non probassent: quod Aristoteles

ſtoteles λαμβάνει τὸ ἐν ἀρχῇ, id eſt, τὸ ζητούμενον.

An dominum ignoras niſi quem vindicta relaxat?) an diſtinctionem hanc ignoras? Servitus alia eſt corporis, alia animi, corporis domini ſunt homines: animi, vitium & affectus: illam ſolvit manumiſſio ritè peracta: hanc ſola philoſophia ſive virtus. Philo: δουλεία ἡ μὲν ψυχῆς, ἡ δὲ σώματος λέγεται· δεσπόται δὲ τῶν μὲν σωμάτων ἄνθρωποι, ψυχῆς δὲ κακία καὶ πάθη. Quare apud theologos opus ſervile eſt peccatum. Perſius rem eandem aliter dicit. quam nos corporis ſervitutem diximus, ille appellat exteriorem:

——— nec quicquam extrinſecus intrat
Quod nervos agitet. ———

quam nos animi ſervitutem, ille interiorem.

——— ſed ſi intus & in jecore ægro
Naſcuntur domini.

I puer, & ſtrigiles Criſpini ad balnea defer.) Utriuſque ſervitutis exempla proponit: & prius quidem corporis.

Si increpuit, Ceſſas nugator.) Ut apud Juvenalem:

Vox domini ſonat inſtantis virgamque tenentis,
Ergo miſer trepidas. ———

Servitium acre.) Fateris te eſſe ſervum, & quidem δουλείαν δουλεύειν πάνυ ἰσχυρὰν, ut ille apud Dionem Chryſoſtomum: hoc verò id ipſum eſt, quod Epictetus apud Arrianum ait lib. III. cap. XXV. multa facere qui ſerviunt cupiditatibus, quæ ſi faceret ſervus juſſu domini, de dura ſervitute ſua multum quiritaret: ἐξελήλυθε, ait, νικητής. ὅτι ὁ Γέτας εἰ τολμᾷ ἐξελθεῖν, ἀλλ' εἰ προσκαλίζετ' ὑπ' αὐτοῦ πολλὰ ἂν ἐπικραυγάσας, καὶ τὴν πικρὰν δουλείαν ἀπολοφυράμενος, ἐξῆλθε.

Te nihil impellit: necquicquam extrinſecus intrat Quod nervos agitet.) Jam de ſervitute altera loquitur: cujus exemplum non aliunde petit quàm ab illo ipſo qui cum diſputabat: εἰρωνικῶς hæc dicuntur, ſine interrogatione omnino legenda. Dices tu, illum cui herus imperat eſſe ſervum: neque habere ἐξουσίαν αὐτοπραγίας: quia aliena voluntate & juſſis impellatur ad ea facienda, quæ facit: te facere quæ velis ipſe. Eleganter ſervum comparat cum ſigillaribus ſive neuroſpaſtis, quæ per ſe ἀκίνητα, verticillis quibuſdam ac nervis moventur: imitatur verò Horatium, aut uterque potius Platonem primo legum, cujus verba: τὰ πάθη ἐν ἡμῖν οἷον νεῦρα ἢ μήρινθοί τινες ἐνοῦσαι σπῶσί τε ἡμᾶς, καὶ ἀλλήλαις ἀνθέλκουσιν, ἐναντίαι οὖσαι, ἐπ' ἐναντίας πράξεις: ſed Perſius potuit aliunde ſumſiſſe hoc ſimile: nam Stoici plurimùm illo utebantur. Leges apud Marcum Antoninum in VII. σπηλλάρια νευροσπαστούμενα. Latini ſimpliciter modo *ſigillaria*, modo *neuroſpaſta* nominant: undè verbum νευροσπαστεῖν: ut in XII. ejuſdem. τὰ νευροσπαστοῦντά σε πάθη: quo verbo totam Platonis ſententiam expreſſit: νευροσπαστεῖσθαι enim eſt in diverſa moveri alieno motu: ut in fine primi idem Marcus, μηκέτι τὸ ἡγεμονικὸν ἐάσῃς δουλεῦσαι: μηκέτι καθ' ὁρμὴν ἀκοινώνητον νευροσπασθῆναι. Ubi appellat *vim non communem*, vim quæ ut heis ait Perſius intrat extrinſecus, & nervos agitat. ſic in fine III. ait ferarum & vitioſiſſimorum hominum eſſe proprium τὸ νευροσπαστεῖσθαι ὁρμητικῶς: hoc eſt, *neuroſpaſtorum more impelli ad res agendas:* quaſi dicat, non motu proprio ſed alieno: dominorum nempe animi, crudeliſſimorum, cupiditatis, libidinis, metus: obſervent tirones hypallagen venuſtam in ea locutione: nam potius videtur fuiſſe dicendum, ὁρμᾶν νευροσπαστικῶς, vel certè νευροσπαστεῖσθαι καθ' ὁρμὴν, ut loquitur l. VI. Interpres vir profundæ eruditionis locum illum non intellexit: ſic autem dixit Marcus in VI. ὁρμητικὴν νευροσπαστίαν. Θάνατος, ait, ἀνάπαυλα αἰσθητικῆς ἀντιτυπίας καὶ ὁρμητικῆς νευροσπαστίας καὶ διανοητικῆς διεξόδου: hoc eſt, *mors quies eſt pugnantium inter ſe ſenſuum, & in contraria agitationis ad res ſuſcipiendas, & diſcrepantium mentis diſcurſuum:* hoc enim vult ſapiens Imperator, non quod dixit interpres: ſic in VII. σῆσον τὴν νευροσπαστίαν: *ſiſte agitationem quæ te in varia trahit;* ita etiam Philo, Clemens Alexandrinus aliique ſcriptores locuti ſunt: ut alibi prolixè oſtendimus.

Sed ſi intus & in jecore ægro Naſcuntur domini.) Si exteriorem dominum non habes, interiorem verò circunfers, non unum ſed plures, qua fronte liberum te dices? hi ſunt domini qui naſcuntur, & nervos intus agitant. Marcus Antoninus extremo lib. X. Μέμνησο ὅτι τὸ νευροσπαστοῦν ἐστιν ἐκεῖνο, τὸ ἔνδον ἐγκεκρυμμένον· ἐκεῖνο ῥητορεία, ἐκεῖνο ζωή, ἐκεῖνο, εἰ δεῖ εἰπεῖν, ἄνθρωπος: ait Marcus ſanè quàm ἐμφαντικῶς, illud occultum quod intus nos movet, id eſſe ῥητορείαν, ζωὴν, ἄνθρωπον, hoc eſt, quod faciat nos hoc aut illud ſtudioſè perſequi: exempli cauſſa, eloquentiam: id eſſe per quod vivimus: quia ita vivimus ut illud eſt, quod nos impellit. libidinoſè, ſi libido urget: meticuloſè, ſi metus: iracundè, ſi ira: denique hic velut alius homo quidam eſt, dominus illius intra quem habitat. hæc mens optimi imperatoris: qui ſic alium hominem intra hominem collocat, ut Perſius heic ait intus naſci dominos: idem eſt enim. Sapientes cùm vitia *dominos* vocant, figura illa utuntur, quam Donatus appellat σωματοποιίαν: quando res inanimis ut animata inducitur.

sic in Euangelio Mammonas, id est, avaritia appellatur dominus: οὐ διὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, (*non ex propriâ naturâ*:) ut adnotat Chrysostomus: ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν ὑποκατακλινομένων αὐτῷ ταλαιπωρίαν, *sed ob eorum, qui jugum ejus subiere, miseram servitutem.*) Et observat doctè idem pater alibi, solere Christum ad majorem evidentiam atque doctrinæ efficaciam, figura hac uti, quam ψύχωσιν (*animationem*) ipse appellat: sic, ἐψύχωσε τὸν καιρὸν, inquit, Matthæi capite VI sic alia. Hæc cùm verissima sint: subiit sæpe mirari acumen philosophorum, & quidem non plebeiorum, sed qui sine controversia φέρουσι τὰ πρωτεῖα: quibus tritas in omnibus linguis locutiones hoc genus κατὰ τὸ ῥητὸν placuit accipere. Pythagoreorum hæc fuit sententia: nascenti homini adnasci aliud animal, quod vocabant modò feram multorum capitum, modò mortalem quandam vitæ speciem: aliquando ἔριν σύμφυτον, litem homini innatam, alii naturam genitricem, sive primam: sicut sapientes Hebræorum appellarunt illud ipsum יצר sive יצר רע. nostri theologi peccatum originis. Auctor carminis aurei,

Λυγρὰ γὰρ συνοπαδὸς ἔρις βλάπτουσα λέληθε
Σύμφυτος· ἣν οὐ δεῖ προάγειν, εἴκοντα δὲ φεύγειν.

(*Dira enim comes pugna innata, lædens fallit: quam non oportet admittere, sed venientem fugere.*) Jamblichus sic interpretatur: ἐνταῦθα τὸ διττὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐπιδείξει, καὶ τὸ παρεμπεφυκὸς ἡμῖν ἀπὸ τῆς γενέσεως ΑΛΛΟΤΡΙΟΝ ΖΩΟΝ ὅπερ οἱ μὲν πολυκέφαλον θηρίον, οἱ δὲ θνητόν τι ζωῆς εἶδος, ἄλλοι δὲ φύσιν πρωτουργὸν καλοῦσι. (*Hic humanæ naturæ geminum seu anceps ostendit, adnatum scilicet ab ortu nobis aliud animal, quod quidam feram multorum capitum, quidam mortalem quandam vitæ speciem, alii naturam genitricem, sive primam vocant.*) Idem aliquanto pòst: τὸν ἐν ἡμῖν θεῖον ἄνθρωπον τοῦ πολυκεφάλου θρέμματος ἐγκρατῆ ποιητέον. (*laborare oportet, ut divinus in nobis homo multiplex illud germen in ordinem cogat.*) Ubi vides duo intra hominem animantia constitui: unum ferum, de quo jam diximus: alterum mite, quod ipse appellat divinum hominem: proculdubio virtutem intelligens: nam ut vitia ita & virtutes animalia esse quidam crediderunt. Seneca epistola CXIII. *Desideras tibi scribi à me, quid sentiam de hac quæstione jactata apud nostros: An justitia, an fortitudo, prudentia, cæteraque virtutes animalia sint.* Stobæus in Excerptis physicis, de Stoicis loquens. Βούλονται δὲ τὴν ἐν ἡμῖν ψυχὴν ζῶον εἶναι, ζῆν τε γὰρ καὶ αἰσθάνεσθαι· καὶ μάλιστα τὸ ἡγεμονικὸν μέρος αὐτῆς ὃ δὴ καλοῦνται διάνοιαν· διὸ καὶ πᾶσαν ἀρετὴν ζῶον εἶναι, ἐπειδὴ αὐτὴ διάνοιά ἐστι κατὰ τὴν οὐσίαν. Allusit horsum Philo Judæus in eo libro qui inscribitur, De conventu ad primas disciplinas: ὁρᾷς ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ζώων ἀλόγων, (ταῦτα δ' εἰσὶν αἰσθήσεις) πάλιν ἀπάρχεσθαι διείρηται (*viden' ut etiam de brutis quæ nobis insunt animalibus, hoc est, sensibus, iterum primitias offerre præcipit?*) & mox: οὐ μόνον ἐπὶ τοῖς ξυλίνοις καὶ γηΐνοις σωματικοῖς, οὐδ' ἐπὶ ἀλόγοις ζώοις, ταῖς αἰσθήσεσι, τὸν εὐεργέτην ἐπαινεῖν διδασκόμεθα· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ νῷ ὃς κυρίως ἄνθρωπός ἐστιν ἐν ἀνθρώπῳ, κρείττων ἐν χείροσιν, ἀθάνατος ἐν θνητῷ. (*verum non ob hac solum corporea sive lignea sive terrena, nec ob brutas animantes, sensus videlicet, benefactorem laudare docemur; sed & ob mentem, quæ propriè homo est in homine, potior in deteriore, immortalis in morti obnoxio.*) Non parum hæc illustraverint quæ scribit ὁ θεσπέσιος Paulus Apostolus variis locis de interiore atque exteriore homine. At longe alio sensu philosophus dixit in XXVII. sectione Probl. calorem in homine ceu aliud animal esse, τὸ θερμὸν ἐν ἡμῖν ὥσπερ ζῶον, quem videntur imitati medici cum de mulierum matrice idem pronuntiarunt; esse illam, ut ait Aretæus, ὁκοῖόν τι ζῶον ἐν ζώῳ, quasi *animal in animali*, vel potius, ut loquitur idem, ζῶον ζώου: sed ad Persium redeamus: cujus locum imitatus Claudianus in IV. Honorii Consulatu, ubi poëta facundissimus multis versibus mentem Persii expressit. Juvat quædam conferre. Persius ait, *intus nasci dominos*: Claudianus sic:

Si metuis, si parva cupis, si duceris ira,
Servitii patiere jugum: tolerabis iniquas
Interius leges.

Boëtius metro II. l. IV. De consolatione item ex Persio:

Jam videbit intus arctas
Dominos ferre catenas.

Ait Persius, *in jecore ægro*: Claudianus:

At sibi cuncta petens, nil collatura cupido
In jecur & tractus imos compulsa recessit.
Quæ velut immanes reserat dum bellua rictus
Expleri pascique nequit: nunc verbere curas
Torquet avaritiæ, stimulis nunc flagrat amorum,
Nunc gaudet, nunc mœsta dolet, satiataque rursus
Exoritur, cæsaque redit pollentius hydra.

Qui tu impunitior exis?) Quid caussæ dices esse, cur tua melior sit conditio, quàm ejus qui servitutem corporalem alii servit? Egregie Seneca Naturalium lib. III. *Liber est qui servitutem effugit sui. Hæc est assidua servitus, & ineluctabilis, & per*

& per diem ac noctem aequaliter premens, sine intervallo, sine commeatu. Sibi servire gravissima servitus est: Boëtius: *Extrema est servitus, cum animae vitiis deditae, rationis propriae possessione ceciderint.*

Mane piger stertis:) Deinceps quàm durum sit vitiorum servitium, cùm plura simul eundem miserè in diversa trahunt, variis exemplis luculentissimè demonstrat: primum exemplum est illius qui duobus dominis, Pigritiae & Avaritiae servit.

Surge inquit Avaritia) Salomon Proverbiorum capite XIII. ut quidem vetus vertit: *vult & non vult piger: anima autem operantium impugnabitur.* Pigritiae proprium est, optare non laborare: ideò Salomon idem capite XXI. *Desideria*, inquit, *occidunt pigrum: noluerunt quicquam manus ejus operari.*

Et quid agam? rogitas? saperdas advehe Ponto.) Rem strue & ea fine naviga atque mercaturam exerce: illa munitissima est ad opes via. Seneca epistola CXIX. *Jam ergo paraveram fiscos: circumspiciebam in quod me mare negotiaturus immitterem, quod publicum agitarem, quas accerserem merces*: propterea τοὺς ἐμπορικωτάτους (*maximos negotiatores*) esse eosdem πλοϊκωτάτους (*maximos navigatores*) ostendit B. Gregorius Nazianzenus in Apologetico.

Lubrica Coa.) Vina Graeca μαλακὰ (*mollia*) simul & μαλακτικὰ vel λεαντικὰ (*mollientia & deliniativa.*) Sic λεαντικοὶ οἶνοι leges apud Aristotelem & medicos.

Tolle recens primus piper è sitiente camelo.) Propera Alexandriam vel ad alia orientis emporia, quò piper defertur camelis: nam Romam mari deferebant. Morem tangit mercatorum, qui in eo vel praecipuam lucri quod inhiant spem ponunt: si primi genus aliquod mercis possint importare. Lucilius;

Sicuti cùm ficus primus propola recentes
Attulit, & pretio ingenti dat primitu' paucos.

Sitiens camelus, non simpliciter πολυδίψιος: sed qui sitim diu tolerat: etiam ad quatriduum.

Verte aliquid.) Exprimit satagentiam mercatorum, omnia spe & aviditate lucri molientium: *vertere* vox agriculturae: terra enim vertitur fodiendo, arando, occando, pastinando, aliis modis: vel dixit *verte* pro averte, id est, decipe, circumscribe: ideò sequitur, *jura*, id est, pejera: simplex pro composito, ut apud Ciceronem in Verrem, *pecuniae partem ad se vertere.*

Jura.) Pro pejera, ut diximus; nam minimo minus interest inter saepe jurantem & pejerantem: verissimum enim est, quod Philo Judaeus ait, in libro De decem Legis praeceptis: φύεται ἐκ πολυορκίας ψευδορκία καὶ ἀσέβεια: *qui saepè jurat, pejerat & impius est.*

Sed Jupiter audiet: eheu.) Eu miseram conditionem hominis quem in diversa rapiunt pigritia, avaritia, & metus superûm: τὸ *heu* praecedentibus jungi debet non sequentibus.

Varo, regustatum digito terebrare salinum Contentus perages. Omnia exemplaria simplici *r Varo*: cùm apud M. Tullium & alios hoc nomen scribatur *varro.* Lucilius,

Varronum ac rupicum squarrosa incondita rostra.

Nec pauci libri sunt, ubi scribitur *Baro*, quae vox Barbara in antiquis legibus Francorum & Alemannorum, marem significat: hodie in Campania & aliis Galliae locis mulieres suos viros nominant *barones*: sed legant studiosi quae de his vocibus *varro* & *baro* viri praestantissimi adnotarunt. Sensus est: O stulte si pietatem curas, permanebis adeò pauper, ut bene tecum agi existimaturus sis, si pulmentarii loco salem habeas: qui fuit victus pauperrimorum tantùm ejus aetatis: quondam verò plebis Romanae, ut ex Varrone observat Plinius lib. XXXI. cap. VI. & omnis comoedia testis est. Sed mira sententiae energia, ut ubique apud hunc poëtam, ad paupertatem summam exprimendum: *perages*, Graecum est διάξεις, pro διάξεις τὸν βίον: quandiu vives semper eris pauper, atque adeò spe etiam omni carebis fortunae paullò saltem lautioris: id enim *contentus*: *digito salinum terebrare*, est duobus digitis primoribus pauxillum salis delibare, sic ut vestigia impressa pareant digitorum: expressit ad verbum Graecorum proverbium ἅλας τρυπᾶν. Apollonius in epistola ad Euphratem: πάντα φασὶ, δεῖν τὸν ἔμπορον κάλων σείειν· ἐμοὶ δ' εἴη τὸν ἅλα τρυπᾶν ἐν Θέμιδος οἴκῳ. (*Vulgo aiunt, qui rem facere vult, omnem rudentem movere oportere: mihi vero contingat in domo Themidis, vel Justitiae salinum terebrare.*) Plautus dicere solet *delingere salem.*

Si vivere cum Jove tendis.) εἰ ζητεῖς ζῆν ὁ κατὰ Θεὸν βίον. Plautus Rudente.

Iste tu pauper es, cum nimis sanctè pius.

Jam pueris pellem succinctus & oenophorum aptas.) Jam tibi avaritia persuasit ut sibi servires; itaque succinctus ipse, res ad iter necessarias sestri involutas, puerorum tuorum humeris imponis, & simul oenophorum manibus illorum aptas, ocyus ad navem profecturus, ut illam

conscendas Orientis emporia petiturus: *pellem* vocat proculdubio segestria, de quibus satis ad Suetonii librum II. *pueris* autem legimus cum veteribus Bongarsii & nostris. Primum quia nemo se itineri accingere solitus, quamvis tenax & deparcus, quin pueros aut saltem unum puerum ἀκόλουθον haberet, ad bajulanda σκευοφόρημα & cætera necessaria: deinde ita est in Horatii versu quem imitatur Persius:

Cum Tiburte via prætorem quinque sequuntur
Te pueri lasanum portantes œnophorumque.

quare alteram lectionem *Jam puer is*, etsi inventam nobis in libro Puteani & aliis quibusdam editis, non probamus.

Quin trabe vasta Ægæum rapias.) rapide seces: Horatius;

—— ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta secet mare.

sic *campum rapere*, apud Statium: sic Græci suum ἁρπάζειν.

Sollers Luxuria.) ingeniosa in corrumpendis hominum mentibus.

Quo deinde insane ruis.) Propertius:

Quo ruis imprudens? ——

Claudianus,

Quo vesane ruis?)

quo deinde Græcum est ποῖ δὴ φρένας ἤλασ' σὺ πρὸς ὕβρεις;

Calido sub pectore mascula bilis Intumuit.) Bene Luxuria masculum animum criminis loco objicit militanti in suis castris juveni: cui potius conveniat molli atque effœminato esse animo. itaque insanire illum pronuntiat, & μελαγχολᾶν: is enim est bilis tumor quem illi objicit.

Quam non extinxerit urna cicutæ:) bilis atræ fervorem, quo nunc ardet, vix extinxerit cicutæ, quamvis largiter potæ, frigus.

Tibi torta cannabe fulto Cœna sit in transtro.?) tune cùm sis Veneris nepotulus, ut super rudente sedens cœnes in navium transtris? qui divitias construere optabant navigationi operam plurimùm dabant: quod vitæ genus quàm asperum, quàm miserum luxuria heic ostendit. Antiphanes:

Δύστηνος ὅς τις ζῇ θαλάττιον βίον·
Ἐν γῇ πένεσθαι κρεῖττον ἢ πλουτοῦντα πλεῖν.

(*Miser, marinam vitam qui vivit. Egere præstat in terrâ, quàm divitem navigare.*)

Fulcire est ἐρείδειν Græcis scriptoribus, ut in quarto Athenæi: *tibi fulto torta canabe*, ut apud Lucilium *pulvino fultus*. Propertius,

Et fulto pluma versicolore caput.

Juvenalis,

Fultusque toro meliore recumbit:

Toros autem constituebant in transtris. Valerius Flaccus: *Insternunt tabulata toris*: magnæ mollitiei argumentum erat cubare in interiore navi, non super transtra & tabulata, aut in stega: vide Regulas Pachomii cap. LXVI. Theophrastus cap. περὶ ἀπειλοχίας in Characteribus: καὶ πλεῖν ἐρχόμενος τῷ κυβερνήτῃ χρήσασθαι ἐπὶ τοῦ καταστρώματος καθεύδειν. rectè olim sic emendavimus, cùm scriptum invenissemus ὑπό. falsò prorsus atque ineptissimè: non enim sub constrato navis dormiebant, sed super. Auctor satirici: *Hoc erat, quod placuerat tibi, ut super constratum navis occuparemus secretissimum locum, ne nos patereris requiescere*, de navarcho utique & cæteris quibus navis cura incumbebat, ridiculum fuerit dubitare. Leo Imperator in Naumachicis: ὁ δὲ ναυάρχης ἤτοι ὁ κυβερνήτης ... ἐπὶ τῆς πρύμνης ἱδρύσθω. Plutarchus in Alcibiade inter alia argumenta luxus illius commemorat, quod non more aliorum super nudis tabulatis triremium cubaret, sed iis incisis fascias tenderet in usum lectorum: cerneres, inquit, ἐκτομὰς καταστρωμάτων ἐν ταῖς τριήρεσιν ὅπως μαλακώτερον ἐγκαθεύδοι, κειρίαις ἀλλὰ μὴ σανίσι τῶν στρωμάτων ἐπιβαλλομένων. Qui de superiore loco Theophrasti aliter sentiunt, ut nos carpant, ii non sententiam nostram, sed αὐτὸν τὸν ἀλήθειαν rejiciunt: quibus nihil aliud nisi hoc volumus responsum, aut proferant si habent meliora, aut aliorum inventis sine invidia fruantur.

Veientanumque rubellum Exhalet vapida læsum pice sessilis obba?) poteris ne delicias quibus es innutritus mutare duro illo nautarum victu? *exhalare* heic pro fundere vel emittere vinum quod exhalat: quid autem exhalet obliquè indicat, cùm ait, *vinum vapida læsum pice*: ex quo intelligitur, vinum exhalare tetrum picis odorem. Veientanum Rubellum, & vitis Rubella ex Horatio, Plinio & Martiali sunt nota. *Obba* Nonio poculi genus: ἀκύφος: nam propriè dolium vel utrem significat ut heic, ... *sessilis obba*, vas est vinarium et simile quod vocamus *barril*. sic lactucæ sessiles, brassicæ sessiles, & verruca sessilis in XXXVII. Plinii: cui opponit verrucas quæ non extant solùm, sed eminent.

Quid petis? ut nummi quos hic quincunce modesto Nutrieras.) En ut fallit vitium, specie virtutis? Luxuria enim mancipium istud suum à turpi fœnore dehortatur, non secus ac si virtus ipsa loqueretur: quid petis inquit? vis nempe majore cum quæstu pecuniam tuam exercere: potes in Urbe, in otio, quinos pro centenis lucri facere

re quotannis: non sufficit hoc avaritiæ tuæ: & undenos nummos pro centenis ad sortem cupis adjicere: *quincunx modestus*, usura est mediocris quæ etiam jurisconsultis dicitur levis, ut in leg. *Tutor*. §. 10. Dig. De administratione & periculo tutorum: meminerunt & alibi, ut leg. 17. Dig. De usuris & fructibus. *Nummos nutrire* ut apud Horatium *nummos pascere*, hoc est, augere. Boëtius Consolationis libro II. *Ille nuptiis felix, orbus liberis, alieno censum nutrit heredi*: sic *nutrire frontis audaciam*, apud Hieronymum, pro augere, ἐκτρέφειν: *alere annum* pro augere imbres Horatio: est verò imitatio Græcorum, qui τρέφειν pro αὐξάνειν sæpissimè usurpant: quod verbum de fœneratore paullò aliter posuit Plutarc. in l. De vitando fœnore. Sanè & τόκος est a verbo τίκτειν, cujus dictionis vim pulcherrimè & luculentissimè explicat B. Basilius κατὰ τοκιζόντων.

Pergant avidos sudare deunces.) Duplex lectio hujus loci in antiquissimis libris:

——*pergant avidos sudare deunces*,

quo modo Puteani codex habet: vel

——*peragant avidos sudare deunces*.

potest ferri utraque harum lectionum: sed quæ ex utraque sunt mixtæ, omnes repudiandæ: *pergere sudare*, pro sudare, ut *facere incipere* pro facere, & similia multa. *Sudare* autem *deunces* usuras dixit ut opponeret quincuncibus usuris quæ nullo labore proveniebant.

Nostrum est Quod vivis.) ea demum pars vitæ tuæ quam mihi, id est, voluptatibus impendis, vera vita est: ita Luxuria: cui vivere bibere est, & edere atque ἡδυπαθεῖν: quare eidem verba Seneca etiam tribuit epistola CXXIII. *Una felicitas est bona vita. facere omnia liberè, frui patrimonio: hoc est vivere, hoc est se mortalem esse meminisse. Fluunt dies & irreparabilis vita decurrit*: etiam Plutarchus: apud quem verba eorum qui juvenes depravant sunt hæc: Στιγμὴ χρόνου πᾶς ὁ βίος ἐστι: ζῆν ἡ ὁ παρὼν ζῆν ἀναβάλλ. (*Punctum temporis omnis vita: vivere, non victitare decet.* Plut. *De Educat.*) non dissimilis sententiæ proverbium illud Græcorum fuit, quod vulgò sua ætate jactari solitum gravissime indignatur Chrysostomus in Matthæum & alibi: δός μοι τὴν σήμερον, καὶ λάμβανε τὴν αὔριον. *Da mihi hodiernum diem: sume tibi crastinum*; similibus vocibus perstrepit poëtarum natio. His Sirenum venenatis cantibus opponenda sunt decreta sapientum: Aliud esse, vivere, aliud vitæ interesse: vivere, inquiunt, agere est, & ἐνεργεῖν κατὰ τὴν οἰκείαν ἀρετήν: quod firmè demonstratur in Nicomacheis; qui igitur vitam non agunt in actionibus virtutis occupatam: hos Seneca non vivere ait, sed esse: in lib. De brevitate vitæ. Actu enim non tempore metiri vitam debemus: ut idem scribit epist. XCIII. Non igitur vivunt isti, sed sunt: si tamen verè queunt dici esse: nam ne hoc quidem illis concesserint sapientes. Boëtius Consolationis l. IV. eos qui ex virtute non vivunt ne esse quidem ἁπλῶς gravi argumento probat. *Qui mali sunt*, inquit, *eos malos esse non abnuo: sed eosdem esse purè atque simpliciter nego. Nam uti cadaver hominem mortuum dixeris, simpliciter verò hominem appellare non possis: ita vitiosos malos quidem esse concesserim: sed esse absolutè, nequeam confiteri: EST enim quod ordinem retinet servatque naturam: quod vero ab hac deficit, ESSE etiam, quod in sua natura situm est, derelinquit.* Laudat Porphyrius De abstinentia Democratis cujusdam vocem verissimam: homines qui in vitiis consenescant, non diu vivere, sed longo tempore mori: Τὸ κακῶς ζῆν, ait, καὶ μὴ φρονίμως, ... ὅσίως Δημοκράτης ἔλεγε, οὐ κακῶς ζῆν εἶναι, ἀλλὰ πολὺν χρόνον ἀποθνήσκειν.

Cinis & manes & fabula fies.) Impia vox Epicureorum & similium, qui post mortem superesse aliquid negabant, de quo sapientes dubitarunt nunquam: Aristoteles verò etiam demonstratione certissima animi immortalitatem in tertio probavit: sumsit ab Horatio, germano Epicureo: nam Persius sub Luxuriæ persona hæc loquitur. Sane de corpore non malè hæc dici possunt: & ita Chrysostomi verba accipienda scribentis in LXXVII. super Matthæo cùm de mortuo loqueretur: οὐδὲν ὁρῶ πλὴν ὀστέα καὶ σκώληκας καὶ ἀράχνας· πάντα κόνις, πάντα σποδός, πάντα μῦθος, πάντα ὄναρ καὶ σκιά, καὶ διήγημα ψιλὸν καὶ γραφή. (*nihil video præter ossa, vermes, & araneas: omnia, terra: omnia, fabula: omnia, somnium, & umbra, & narratio simplex, & sculptura.*) Aliquando apud Græcos διήγημα γίνεσθαι, id est, fabula fieri, de eo dicitur qui in summam calamitatem inciderit: ut alicubi Gregorius Naz. loquitur.

Hoc quod loquor inde est.) hoc ipsum temporis momentum quo hæc tibi dico, pars est decerpta inde, & quæ ubi perierit nunquam sit reditura. Plautus,

——*loquens laceras diem.*

Est verò grave dictum, & nimis verum; quod non ut à Luxuria pronunciatum accipere debemus: sed ut à Persio, hoc est, doctissimo philosopho ac sapientissimo. Sic est omnino: per singula momenta vita nobis perit; semperque ex quo

quo vivere cepimus morimur, non repente & ἀθρόως ut vulgus putat malè sanum. Tangit Persius uno verbo gravem è philosophia locum, quem tractavere multi sapientes. Seneca epist. XXIV. *Memini te illum locum aliquando tractasse, Non repente nos in mortem incidere, sed minutatim procedere: quotidie demitur aliqua pars vitæ: & tunc quoque cum crescimus vita decrescit:* mox, *hunc ipsum quem agimus diem cum morte dividimus: quemadmodum clepsydram non extremum stillicidium exhaurit; sed quicquid ante defluxit; sic ultima hora qua esse desinimus, non sola mortem facit, sed sola consummat: tunc ad illam pervenimus: sed diu venimus:* deinde: *mors non ultima venit: sed quæ rapit ultima mors est.* Idem epistola CXX. *Quotidie propius ab ultimo stamus; & illo unde nobis cadendum, hora nos omnis impellit.* Ibidem. *Erramus qui ultimum timemus diem: cùm tantumdem in mortem singuli conferant: non ille gradus lassitudinem facit, in quo deficimus: sed ille profitetur. Ad mortem dies extremus pervenit, accedit omnis: carpit nos ille non corripit.* Acutè multa in hanc sententiam vir non solum pietate, sed etiam doctrina suscipiendus Augustinus toto capite X. lib. XIII. De civitate Dei: pauca adscribam è multis. *Quid aliud diebus, horis, momentisque singulis agitur, donec ea consummata mors quæ agebatur, impleatur: & incipiat jam tempus esse post mortem, quod cùm vita detraheretur, erat in morte?* sed totum caput, quod pulcherrimum est, legant studiosi: ex quo caussam intelligent cur quidam olim hominem appellaverint νεκρὸν αἰώνιον, (*mortuum æternum*) ut refert Eustathius: ideò Manilius initio IV.

Nascentes morimur: finisque ab origine pendet. quem versum à Manilio mutuatus fuit quisquis est, qui Camilli Aquileii tumulo hos versus inscripserat:

Nascentes morimur: finisque ab origine pendet.
Illa eadem vitam quæ inchoat hora rapit.

Duplici in diversum scinderis hamo.) διέλκῃ. Gregorius Naz. διέλκομαι ὑπὸ πόθου καὶ τοῦ δόγματος. Lege Dionem Chrysostomum in IV. De regno: nam hoc argumentum nemo veterum tractavit uberius: quædam etiam in LXV. ejusdem invenias quæ sunt hujus loci.

Subeas alternus oportet.) nomen pro adverbio: ἀμοιβαῖος pro ἀμοιβαίως: sic sæpe Latini poëtæ hoc nomine utuntur. Seneca epist. XXXVII. *Humilis res est stultitia, abjecta sordida: servilis, multis affectibus & sævissimis subjecta. Hos tam graves dominos interdum alternis vicibus imperantes, interdum pariter, dimittit à te sapientia, quæ sola libertas est.*

Nec tu cùm obstiteris semel, instantique negaris Parere imperio, Rupi, i.) Solent vitia etiam vitiosissimis interdum displicere: neque quisquam est ita perditus amore voluptatum, quin aliquando satias eum capiat: sæpeque vel in malis igniculi illi excitantur, quos à natura accepimus ad verum inquirendum, & quod rectum est amandum: ex his nascuntur ὁρμαὶ & impetus quidam ad præclaras actiones: quæ tum demum laudem merentur, quando à certo consilio manant, & decreto in animo fixo sic semper vivendi, neque unquam exorbitandi: ita ex pluribus actionibus oritur διάθεσις, quam usu firmatam sequitur ἕξις: habitus autem firma jam res est, & quæ non facilè mutari metuat: dispositio mutabilis est: ac multò magis ille primus impetus, qui etiam in vitiosis ebullit & ad honesta eos impellit. Hoc ipsum est quod Persius heic docet: ubi prudenter vitiosos admonet, ne si quos forte ad virtutem impetus sumserint, statim sibi persuadeant debellatum esse vitium illud, cui prius serviebant: μία γὰρ χελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ, (*una enim hirundo ver non facit:*) quod ait philosophus: vide Arrianum, Dissertationum libro secundo, capite XVIII. *instantique negaris*, ut in illo Juvenalis,

——*vox domini fouat instantis.*——

Attamen illi Cùm fugit à collo trahitur pars longa catenæ.) expressit proverbium quod in idiotismo nostro frequens est: solemus enim dicere, Non esse liberatum qui catenam suam trahat. Seneca De vita beata: *Ei qui ad virtutem tendit etiam si multum processit, opus est tamen aliqua fortunæ indulgentia, adhuc inter humana luctanti, dum nodum illum exsolvit, & omne vinculum mortale. Quid ergo interest? quod alii alligati sunt, alii astricti, alii districti quoque. Hic qui ad superiora progressus est, & se altius extulit, laxam catenam trahit, nondum liber, jam tamen pro libero.*

Dave, cito, hoc credas jubeo, f.) affert exemplum vitiosi pœnitentis: sed non bona fide: ideò statim relabitur in cœnum. Locum ex Menandro traductum admonet vetus interpres. In Terentii Eunucho quam constat è Menandro translatam, & personarum nomina sunt mutata, & multa aliter disposita. Chærestratus Menandri, Terentio Phædria: Davus, Parmeno. Locus est statim initio.

An siccis dedecus obstem Cognatis) εἰ τοῖς ἐμοῖς ξυζῶσιν εὐφροσύνη ἔσται, ὄνειδος προσάψω: sic de comessante ὕβρεις τῶν συγγενῶν Lucianus alicubi; puto ex Me-

Menandro. *Sicci* Latini temperantes, quorum vita M. Tullio pro Quinto dicitur, *horrida atque arida*: contrarius est qui dicitur ὑγρὸς βίος.

Rem patriam frangam.) Lysiteles ille sapiens adolescens in Trinummo Plauti:

—— nam qui ab eo quod amat
Quam exemplo suaviis sagittatis percussus est,
illico res foras.
Labitur, liquitur. ——

Dum Chrysidis udas Ebrius ante fores extincta cum face canto.) Dum comessatum veniam ad limen januæ Chrysidis, & ibi de dura sorte mea conquerar cùm fuero exclusus. Græci hoc vocant, ᾄδειν τὸ παρακλαυσίθυρον. Plutarchus, Ἐρωτικῷ: ἔρω(ς) αὐτῷ τῇ Δία κ(αὶ) καί(ο)· τὶς δὲ ὁ κωλύων ἐπὶ κωμάζειν ἐπὶ θύρας; ᾄδειν τὸ παρακλαυσίθυρον: qui ibant comessatum funalia ac faces gestabant: sed quas extinguebant cùm ad fores erat ventum: passim poëtæ & alii Græci ac Latini scriptores. Exemplum canticorum istiusmodi, quæ ante fores cantabant, habes venustissimum apud Plautum in Curculione extrema scena, cujus initium

Flos veteris vini.

Item apud Horatium in oda x. libri III. Carm. in Persa Plauti *occentare ostium* hoc dicitur. Cur autem Persius *udas* appellet fores, docent Græci poëtæ ac Latini, qui multiplicem juvenum insaniam in suffundendis illis modò vino, modò aqua in cardinibus, modò lachrymis passim commemorant: nec malè referas ad lenarum anuum potationes, de quibus fusè Plautus ea quam diximus scena.

Euge puer sapias, diis depellentibus agnam, Percute.) Davi sunt verba, Chærestratum in hac adversum voluptatem pugna confirmantis: adhuc enim putat seriò pœnitere illum: itaque orat eum. ut qui ex ingenti periculo evasisset, agnam diis averruncis mactaret: ut facit Horatius ex alio genere periculi servatus, Oda XVII. libri II. malè autem in duas sententias hæc distrahuntur: nam *sapias* ut apud Horatium, pro si sapias. Ovidius,

Quod tibi miscuerit, sapias, bibat ipse jubeto.

Sed censen' plorabit Dave relicta?) Hæc Chærestratus non manens ἐν τῷ πρέπει, sed priori affectui iterum concedens: turpi autem rei honesta caussa prætexitur: quod nolit Chrysidi doloris caussam præbere: in quo falsa quædam species latet humanitatis.

Nugaris.) Nugas agis cùm dicis te velle priores dolores finire: nam ecce ad ingenium redis: vel sic: lepidus nugator es, cùm vis videri misericordia duci propter Chrysidis lachrymas, quin tu potius te miserare: ipse enim es qui ab amica vapulabis: tanta mollities animi tui.

Solea puer objurgabere rubra.) Terentianus Parmeno:

—— te ultro accusabit, & ei dabis
Ultro supplicium. ——

Olim verò meretrices solitæ sic abuti stultorum juvenum patientia, ut propter leves offensas non solùm colaphis eos cæderent & despuerent, quod ait Chrysostomus LXIV. in Matthæum homilia: sed etiam sandalio illis caput commitigarent, ut ille ait in Terentiana Eunucho: exemplum est ab Omphala: quam aliæ deinde sunt imitatæ, ut ex hoc loco atque aliis scriptoribus paret: vetus epigramma:

Cur tua fœmineo caduntur pectora socco,
Infamique manu barbula vulsa cadit.

id verò quàm grave esset ei qui se liberum & virum meminisset, ostendit historia ejus mulieris quam refert Plutarchus Quæstionum Græcarum capite XII. propter similem injuriam à rege sibi factam, laqueo sibi gulam fregisse: simile apud Latinos, *sculponeis os batuere*, quod malè Fulgentius interpretatur: nam sculponeæ rustici calceamenti genus: sed apud Græcos etiam puerilis castigationis genus fuit aureo sandalio εἰς πυγὴν παίειν, ut scribit Lucianus in Philopseude atque alibi. *Solea objurgare*; ut Suetonius *ferula objurgare*. Menander ut puto βλαυτοῦν. Hesychius, βλαυτοῦν· σανδαλίῳ, ἢ τυπτειν παιδαγωγ. οἱ δὲ ὑποδήματα. Calceabantur delicatulæ modò aureis, sive χρυσοπάστοις calceamentis, modò rubris ac purpureis, modò κεντητοῖς, id est, compunctis, modò etiam incisis, aut etiam gemmatis socculis; de quibus alibi: neque enim heic locus.

Ne trepidare velis.) Familiare Horatio & Persio verbum, varia notione: heic verò pro ζυγομαχεῖν accipitur & ἀνθυποτάττειν: insultat enim Chærestrato Davus, quasi dicat: stulte, tu liberum te putas? atqui servus ac miser es, & futurus etiam es posthac semper. sine spe libertatis: quare assuesce jugo maturè, & ad omnem patientiam te para. Propertius libro II.

Ac veluti primo taurus detractat aratra,
Mox venit assueto mollis ad arva jugo:
Sic primo juvenes trepidant in amore feroces,
Dehinc domiti posthac æqua & iniqua ferunt.

Plane eadem notione Propertius ac Persius id verbum posuerunt, ut sequentia evincunt: sic Seneca lib. III De ira: *sic laqueos fera dum jactat astringit*;

astringit: sic aves dum viscum trepidantes excutiunt, plumis omnibus illinunt.

Atque artes rodere casses.) περιτρώγεις à feris intra retia captis. Affine est apud Græcos τ̃ χαλινὸν ὀδάξειν, & Latinos: *frenum mordere*, quod ductum ab equis refractariis & nondum jugo assuetis. Æschylus:

——— δακὼν δὲ στόμιον ὡς νεοζυγὴς
Πῶλος, βιάζῃ καὶ πρὸς ἡνίας μάχῃ.

Quidnam igitur faciam? ne nunc cùm accersat & ultro Supplicet, accedam?) Ad verbum ex Menandro. Terentius:

Quid igitur faciam? non eam ne nunc quidem,
Cùm accersor ultro? ———

Si totus & integer illinc Exieras, nec nunc.) Sunt Davi verba consilium dantis Chæreſtrato, ut in proposito animum obduret: *totus & integer*, & corpore & animo: nam solemus dicere, animum nostrum ibi esse, ubi id est quod amamus: vel non fracto animo ex amoris affectu, sed ὑγιὴς ac verè integer. Hippocrates in non dissimili sententia in extremo epistolæ ad Dionysium, φρονιμώτερον ἐν παντὶ τὸ ἀπαθέστερον, ἅτε μὴ ἐπικλώμενον ὑπ' εὐνοίης. (*quò quis affectibus indulget minus, eo semper & prudentior; ut qui non sit infractus ex benevolentia.*) *nec nunc*, ibis videlicet: sed Puteani liber aliique *nunc nunc*, ut in tertia: nunc nunc liber sis necne palàm facturus es: altera lectio melior.

Hic hic quem quærimus, hic est.) Supple qui totus & integer exierit: hic igitur est ille liber quem quærimus: ita concluditur digressiuncula de Chæreſtrato.

Festuca.) Vindicta prætoris, κάρφος: unde ex*festucare* in legibus Alemannorum & Saxonum, & historiis eorum temporum: ut in epistola Henrici III. ad regem Celtarum, & in erudita ejus vita.

Jus habet ille sui palpo quem ducit hiantem Cretata ambitio?) Jam transit ad aliud exemplum hominis qui ambitioni servit: cujus pulchram periphrasim posuit pro nudo nomine. Plato eos qui ad rempublicam accedebant (hi sunt Græcorum demagogi) appellat κόλακας τοῦ δήμου: idem & Persius qui palponem vocat, id est, adulatorem, hominem ambitiosum: non ut cæcorum ducem: quod ineptissimum est: sed ut vulgò omnibus assentantem, ut solebant candidati prensantes: Johannes Saresberiensis libro III. ex hoc loco *Palpo qui adsentatoris vel adulatoris censetur nomine, quoniam eadem res multis notatur indiciis: hominum mentes explorat, prætentat voluntatem, ut cui rei volucris sensus accommodet, ut gratiam illius cum quo agitur, fraudulenter surripiat.* Pro *ducit* in editione Pithœana est *tollit*: quod nimis placeat: nam proprium ambitioni ἐπαίρειν, & tumore inflare. Seneca Hercule furente:

Illum populi favor attonitum,
Fluctuque magis mobile vulgus
Aura tumidum tollit inani.

sed aliter omnes libri quos vidimus: nec malè *ducere* eum dicitur ambitio, qui ejus caussa facit omnia: ac fortasse ad concursationes prensantium candidatorum respexit hac voce: vel ad amicos deductores candidatorum: qua de re lege libellum Quinti Ciceronis.

Vigila.) Maximè propter officia salutationum, quas ante diluculum inchoabant: ideò placebat, *evigila*: sed nihil muto: de labore & vigiliis candidatorum multa Cicero variis locis, & plura Quintus ejus frater in lib. ei rei dicato. Marcus verò ad Atticum *militiam urbanam* propterea vocat vitam candidatorum.

Cicer ingere largè.) Missilia intelligit, inter quæ & cicer frictum erat: de quo pridem Josephus Scaliger ad Festum suum. Horatiana est imitatio.

Rixanti populo.) Ita solitum fieri in collectione missilium: quod Suetonius variis locis & scriptores testantur: potest referri & ad factiones & coitiones veterum candidatorum.

Nostra ut floralia possint Aprici meminisse senes.) Floralia edebant ædiles: de impudicitia illorum ludorum & origine, Ovidius in Maio, & Lactantius: sed heic intelliguntur omnes ludorum species quos edebant magistratus popularem gratiam captantes. Apricatio senili ætati convenientissima & gratissima, ut tangit Cicero De senectute. Ausonius Mosella:

Tempus erit cum me studiis ignobilis otii,
Mulcentem curas, seniique aprica foventem,
Materiæ commendet bonos.

Solent senes in sole hiberno apricantes καὶ ἡλιοθερμοῦντες circa meridiem calidiore, de nugis hoc genus garrire: unde Græcorum proverbium μεσημβρινὸς λῆρος, apud Nicephorum Gregoram. liquet ex eo cur dixerit *aprici senes.*

At cùm Herodis venêre dies.) Teterrimum in extremo servitutis genus tangit sub domina potentissima Superstitione: quàm misera, quàm dura horum ea servitus sit, supra omnes alias servitutes, docet Plutarchus, in libro quem de eo argumento scripsit; οἱ δοῦλοι, inquit, τ̃ δεσποτῶν ἐπιλανθάνονται καθεύδοντες. (*servi dominorum cum dormiunt obliviscuntur.*) & post pauca; τοῦτ' οὐ δίδωσιν

εἰπεῖ

εἰπεῖν τῇ δεισιδαιμονίᾳ· μόνη γὰρ οὐ σπένδεται πρὸς ὕπνον, οὐδὲ τῇ ψυχῇ, ποτὲ γοῦν, δίδωσιν ἀναπνεῦσαι καὶ ἀναθαρρῆσαι. (*hoc de superstitione dicere non possumus; sola enim cum somno non paciscitur; ut ne tunc quidem per illam animæ respirare & confidere liceat.*) Si rei veritatem spectamus, quæcunque humanis ingeniis antiquorum gentilium ad numinis cultum excogitata sunt, superstitionis nomine censeri debent. Unus enim DEUS OPT. MAX. una religio quæ sacris voluminibus continetur: sed ignari veteres hujus veritatis, aliter distinxerunt inter religionem & superstitionem. illam putarunt esse deorum patriorum more patrio cultum: hanc peregrinorum deorum, vel etiam suorum cultum, peregrinis nec consuetis ritibus. Quare inter præcepta veterum quibus de religione aliquid sanciebatur, primum semper illud erat, Θεοὺς πατρίους καὶ νομιζομένους σέβειν κατὰ πάτρια. (*Deos patrios & legibus stabilitos cole secundum mores patrios.*) propterea Persius de superstitione heic agens, exempla ponit eorum hominum, qui Judaicis aut Asiaticis, & Ægyptiacis ritibus Romæ uterentur. Judaica religio Romæ peregrina censebatur, solis Judæis urbem incolentibus permissa: Asiaticus Bellonæ, & Ægyptiacus Isidis atque Osiridis cultus, decreto quidem senatus in urbem admissi pridem fuerant: sed nondum tamen viris gravibus ea sacra probabantur. Hinc igitur superstitionum exempla petit Persius, non ex religionis antiquitus Romæ receptæ ritibus: qui tamen vanitate, stultitia & τῷ γελοίῳ, ne Ægyptiacis quidem concedebant. *Herodis dies*, sunt dies quos colit populus qui Herodi paret, sive paruit: Judæi nempe: ita possumus generaliter accipere: sed præstat angustius interpretari, de propria Judæorum secta illorum qui ab Herode Magno, pridem vita defuncto, Herodiani sunt dicti. E variis Judaicis sectis una fuit istorum, ut scimus ex Evangeliis, Epiphanio, Tertulliano, Hieronymo. Hi nihil admodum differebant à Judæis, maximè quidem à Pharisæis quibus semper conjunguntur in sacra Evangelistarum historia; nisi quod Herodem pro Christo colebant: decepti interpretatione prava prophetiæ Jacobi Geneseos capite XLIX. tmemate decimo: isti ergo & Hierosolymis, & alibi Herodis festum magna solemnitate colebant. *Dies Herodis* appellat natalem diem Herodis, non quidem veræ γενέσεως, sed suscepti regni apud Judæos: nam & illi dies vocabantur natales, ut dicebamus ad Spartianum: pleraque item alia festa sic nominabant: ut Γενέσια αὐτοῦ, Natalem terræ motus Alexandrini: de quo vide Sozomenum libri VI. caput secundum. Si quis malit ad Herodem Agrippam qui vivente Persio regnum in Judæa obtinebat, hæc referre, & de natali illius accipere, non de primi Herodis, haut valde contendam: puto tamen rationem falsam esse quæ viros eruditissimos ita coëgit sentire: quasi jam tum Herodianorum secta defecisset ac nomen: quod mihi non videtur: neque Epiphanium cùm legas, ita opinor, sentias: adde quod ut ita esset, accuratiorem ejus rei cognitionem Persium non habuisse, nihil mirum: quare ab antiqui scholiastæ interpretatione non discedimus.

Unctaque fenestra Dispositæ pinguem nebulam vomuêre lucernæ.) Modum ostendit quo dies Herodis ab Herodianis colebatur; festorum enim dierum, alii hilaritate atque epulis transiguntur: alii planctu, jejuniis & varia imitatione tristitiæ. Utriusque generis exemplum heic ponitur è Judaicis ritibus. Herodiani igitur diebus Herodis omnia lætitiæ signa edebant, ut fieri solebat in solennitatibus ad testimonium hilaritatis institutis: eò pertinent lucernæ accensæ, & epulæ lautæ, quarum Persius heic meminit. Omnium pene gentium communis fuit ritus ad gaudii significationem ignem accendere; neque occurrit quicquam frequentius apud veteres auctores, quam λυχνοκαΐας & accensarum facum mentio ob res sive publicè sive privatim lætas. Lactantius libro VI. capite secundo, *Mactant opimas & pingues hostias Deo quasi esurienti, profundunt vina tanquam sitienti, accendunt lumina velut in tenebris agenti*: & plura toto illo capite: nec solùm in templis lumina accendebant, sed etiam domi quisque suæ, eaque januis & fenestris appendebant. Juvenalis in XII. apparatum diei festi describens, non quidem ex Judaica disciplina, sed ex ritu Romano,

Cuncta nitent, longos erexit janua ramos,
Et matutinis operitur festa lucernis.

plura de hoc ritu viri docti pridem observarunt; quæ petant ab illis tirones. Meminit & Tertullianus libro De idololatria: ubi Christianos reprehendit, qui ritum gentilem in ecclesiam Dei inveherent, *At nunc*, ait, *luceant taberna & januæ nostræ. Plures jam ethnicorum fine lucernis & laureis quàm Christianorum*: non prætermisit hunc ritum Gregorius Naz. quo loco omnes pene mores recenset, quibus diem lætum celebrabant veteres pagani: adscribam ejus verba, quia insignis est locus: sic ille in altera contra Julianum.

Ἀδελφοὶ, ait, πανηγυρίζωμεν, μὴ φαιδρότητι σώματος, μηδὲ ἐσθῆτος ἐξαλλαγαῖς, καὶ ποικιλίαις, μηδὲ κώμοις καὶ μέθαις, μηδὲ ἄνθεσι στέφωμεν ἀγυιὰς, μ δὲ μύρων αἰσχύναις τραπέζας, μηδὲ πρόθυρα καλλωπίζωμεν, μὴ τῷ αἰσθητῷ φωτὶ καταλαμπέσθωσαν αἱ οἰκίαι, μηδὲ συναυλίαις καὶ κρότοις περιηχείσθωσαν· οὗτος γὰρ Ἑλληνικῆς ἱερομηνίας ὁ νόμος : totum diei festi apparatum heic habes: corporis lavacra & unctiones, vestis cultum : comessationem atque ebrietatem, flores ad coronamenta compitorum, unguenta ad mensas, januarum ornamenta : lucernas domi accensas, postremò tripudia, & βαλλισμοὺς sive balationes ut B. Augustini vocem usurpem : fuliginem è lucernis appellat *nebulam*. Statius quarto Sylvarum :

Pande fores superûm, vittataque templa Sabæis
Nubibus, & pecudum fibris spirantibus imple.

Portantes violas.) Græci scriptores celebrationem diei festi duabus vocibus designare solent, φωτὶ, καὶ στεφανώμασι, luminibus & coronamentis: ita sæpe apud Dionem & alios historicos : στεφανώματα innuit Persius his verbis : coronabant autem & aras & simulachra deorum, & fores templorum, & januas domorum suas : quæ ideò Tertulliano dicuntur *laureatæ ac lucernatæ* : libro altero ad uxorem capite VI. sed præter laurum, flores etiam alios adhibebant, ac præcipuè violas. Juvenalis :

——Laribusque paternis
Thura dabo, atque omnes violæ jactabo colores.

Rubrumque amplexa catinum Cauda natat thynni) Jam dicit de conviviis quæ die Herodis Herodiani exercebant : *cauda thynni* est ὡραῖον, quod nomen & genus salsamenti ex Athenæo & Plinio & aliis auctoribus satis notum : cùm ait *natat*, ostendit ex jure solitum comedi : quod etiam catinum innuit : nam in catino pultem aut jurulenti aliquid Romani ponebant : Siculi assa, ut scribit Varro : amplitudo appositi thunni declaratur cum emphasi, verbo *amplexa* : hoc est, ab utraque parte catini prominens multum : *rubrum catinum* ut apud poëtas similia vasa passim, quia fictilia miniabantur : præsertim quæ mensis inferebantur.

Tumet alba fidelia vino.) hæc pars altera τῆς ἑορτῆς, vinum: improprie de fidelia, *tumet* pro γέμει plena est : nam & inania tument fictilia, & è stamno œnophori, ac similia vasa : utribus proprium, ut tunc solùm cùm pleni sunt tumeant.

Labra moves tacitus, recutitaque sabbata palles.) Hæc separanda à prioribus : nam de aliis ritibus agit Judaicæ superstitionis, ut Romani loquebantur, qui non solis Herodianis, sed omnibus Judæis erant communes. *Labra movere*, eorum est qui murmure & humili susurro vota concipiebant, de quibus satira II. Horat. de eo qui Lavernæ preces faciebat :

Labra moves cupiens audiri :

ita possumus accipere, ut sit sensus : frequentes Judæorum proseuchas & unà cum ipsis murmure vota tua ibi concipis. Plutarchos scribit solitos homines superstitiosos, δυσχερῆ φωνῇ παλλομένῃ, καὶ χερσὶν ἐπιθυμιᾶν τρεμούσαις. (*Tremulâ voce orare, & trepidantibus manibus adolere.*) quod adprimè huc facit. Sed fortasse respicit aliò : nam Judæi religiosiores qui erant σύννοι & tristi vultu procedebant in publicum cum suis fimbriis & phylacteriis, rerum divinarum aliquid semper meditantes. Aptissimè etiam retuleris ad confessionem peccatorum : nam superstitiosis tribuit Plutarchus, τὸ ἐξαγορεύειν τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ καὶ πλημμελείας : *pallere sabbata*, est σαββατισμοὺς ἀσκεῖν ut apud Plutarchum : qui scribit Judæos sabbatis solutos ἐν ἀγνάμπτοις καθίζεσθαι : hoc est, in baluitie & neglectu cultus atque operis cessatione diei tristitiam insignire : quare etiam jejunia sabbatis exercebant, ut Augustus apud Suetonium, & alii multi veterum testantur: quod non ita intelligendum, quasi omnia sabbata Judæorum essent tristia; id enim falsissimum esse clarum ex literis sacris : & quædam sabbata hilariter transigi soliti, docent Senecæ verba epistola XCV. *Accendere aliquem lucernam sabbatis prohibeamus : quoniam nec lumine dii egent, & ne homines quidem delectantur fuligine.* nam λυχνοκαΐα symbolum est læti diei : sed sabbatismi superstitiosorum longè diversi : quare Plutarchus ponit inter exempla cruciatuum quos à se ipsis soliti homines superstitiosi exigere : ut cum luto se illinebant, cum proni humi procumbebant, cum simulacro dei alicujus tempore immenso allidebant, & simila his faciebant. Verba Plutarchi :

Ὦ βάρβαρ' ἐξευρόντες Ἕλληνες κακὰ

(ita legendum : versus est Euripidis) πηλώσεις, καταβορβορώσεις, σαββατισμοὺς, ῥίψεις ἐπὶ πρόσωπον αἰσχρὰς, προκαθίσεις, ἀλλοκότους προσκυνήσεις : quod ait de luto tangit etiam inferius, aitque sæpè superstitiosos ἐν πηλῷ γυμνοὺς κυλινδεῖσθαι, in luto nudos volutari. Propter tales sabbatismos ait Persius superstitiosos *sabbata pallere*, & Juvenalis metuentem *sabbata patrem*. Qui huc proferunt ex Luciano illa verba, τὰς ὠχρὰς καὶ λεπτὰς ἑβδομάδας τραγῳδεῖς quibus argumentorum machinis tironibus

Græ-

Græcarum literarum persusdebant ἑβδομαῖος idem esse ac sabbatarius ? Sed nos eruditissimo viro & Græcæ linguæ peritissimo à quo acceperunt, facilè ignoscimus : ipsi hanc viri docti ἀπροσεξίαν si animadvertissent, quomodo illi insultassent ? nunc quo judicio alienis scriptis utantur pro suis palàm fecerunt.

Tunc nigri lemures.) Alia commemorat deliræ superstitionis exempla. *Tunc*, id est, postquam persuasit & occupavit anile hoc vitium : *nigri lemures*, supple timentur : nec Plutarchus hunc omisit superstitiosorum hominum metum. Ait miseros illos neque interdiu neque noctu quiete frui : per noctem enim offerre se illis horrendas & portentuosas imagines per quas quiescere illis non magis liceat, quàm si inter infelices *ἐν ἀσεβῶν χώρῳ* versarentur : *εἴδωλα* illa *φρικώδη τεράστια* Plutarchi, sunt Persii *nigri lemures*. Platonicis *σκιοειδῆ φαντάσματα*: ita vocabant defunctorum umbras, quas viventibus apparere & molestas esse credebant : differentiam inter Manes, Lemures, Larem & Larvam, habes apud Apul. De deo Socratis. Platonici multa de his lemuribus philosophati sunt : docentes animas quasdam esse ita corporum amantes, & originis suæ primæ oblitas, ut ne tum quidem cum morte sejunctæ essent à corpore, separari tamen ab illo possint. hæc esse illa phasmata & monstra quæ in sepulchretis parerent, & alibi etiam. Olympiodorus in Phædonem Platonis : *ἐπὶ τῶν φιλοσωμάτων ψυχῶν χωρίζεται μὲν τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς, οὐ μὴν ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος ἀλλὰ χιτῶνας ἔτι σύνεστιν αὐτῷ κατὰ τὴν ὁμίχλην χιτῶνα· ἐξ ὧν καὶ τὰ σκιοειδῆ φαντάσματα περὶ τοὺς τάφους εἰλεῖται· ὡς καὶ ὁ ποιητὴς λέγει περὶ τῆς Πατρόκλου ψυχῆς· Ὃν πότμον γοόωσα, λιποῦσ' ἀνδροτῆτα καὶ ἥβην.* Apuleius in Apologia : *At tibi duat Deus iste semper obviam species mortuorum, quicquid umbrarum est usquam, quicquid Lemurum, quicquid Manium, quicquid Larvarum oculis tuis oggerat : omnia noctium occursacula, omnia bustorum formidamina, omnia sepulcrorum terriculamenta.* Lege Plinium epistola XXVII. lib. VII. Falsa autem esse ista Platonicorum *πλάσματα*, ecclesiæ patres nos docent : multa in hanc rem disputat Chrysostomus, ut alios taceam, sermone XXIX. in Matthæum : ubi affirmat sæpius verbis disertis aniles esse fabulas, & puerorum terriculamenta, quæ de istis lemuribus vulgò jactantur : cùm animæ à corpore semel separatæ certis contineantur locis, unde exeundi facultatem non habeant.

Ovoque pericula rupto.) Superstitiosi homines solebant de futuro solliciti astrologos de circo consulere, vates, sacerdotes & quotquot erant qui divinationem futurorum pollicerentur. Inter alias species stultæ *μαντικῆς* erat illa quam heic tangit quæ ad ignem admoto ovo fiebat, de qua legendus vetus interpres. Sed nos putamus etiam de alio genere religionis posse hæc accipi : nam cùm constet superstitiosos pro tristi augurio habuisse, si quid de mensa cecidisset, aut si eversum esset salinum : videtur similis religio fuisse ab iisdem posita etiam in ovis quæ comedebant, si casu aliquo irrumperentur, aut pertunderentur.

Hinc grandes galli.) *Hinc*, ut modò *Tunc*, postea quam animus superstitione depravatus est. tunc igitur adeuntur Matris Deûm sacerdotes, & Isiaci : utrumque genus hominum propter maleficas superstitiones & obscœnitatem impurissimam apud bonos malè audiebat, ut videre est passim apud veteres : nec rarò observes istos jungi, ut heic, & apud Senecam De beata vita cap. XXVII. *cùm sistrum aliquis concutiens ex imperio mentitur, cùm aliquis secandi lacertos suos artifex, brachia atque humeros suspensa manu cruentat, grandes galli*, ob stultitiam & insulsos mores : ut statim :

——*Pulsenius ingens.*

& suprà,

——*caloni aptaveris alto.*

& similia multa.

Et cum sistro lusca sacerdos.) Ut cymbalum insigne erat sacerdotum matris Deûm : sic Isiacorum sistrum : *lusca* accipio ut quod præcedit *grandes*, & refero ad mores, ut non semel lippus in superioribus. Juvenalis :

Aut apud Isiacæ potius sacraria lenæ :

vetus interpres ad corporis vitium retulit : ne id quidem malè. Juvenalis de sacerdote Cybeles,

——*crine senex phanaticus albo*
Sacrorum antistes, rarum ac memorabile magni
Gutturis exemplum.——

Incussere deos inflantes corpora.) *incutere* propriè *σείειν*, quatere arma ad terrorem : ita isti terrore suorum deorum infirmos animos implebant. Syri homines atque Ægyptii obnoxii erant ulceribus tetris, quæ vocata sunt Ægyptiaca ac Syriaca, inquit Aretæus libro De acutis morbis capite IX. ubi multa de illis, & de caussis cur illæ potissimum gentes eo genere morbi laborarent : sed homines superstitiosi, naturalibus caussis neglectis ab ira deæ Syriæ Syri, Isidis Ægyptii sibi illa ulcera venisse persuadebant : eorum

rum verò fatuitati egregiè illudebant utriusque deæ sacerdotes, qui negligentibus sui imperii deas suas incutiebant. Plutarchus: *τὴν Συρίαν θεὸν οἱ δεισιδαίμονες νομίζουσιν ἂν μαινίδα τις ἢ ἀφύας φάγῃ τὰ ἀντικνήμια διεσθίειν, ἕλκεσι τὸ σῶμα πιμπλάναι, συντήκειν τὸ ἧπαρ.* (*Superstitiosi si quis manida, vel apuam comederit, anteriores ejus tibias à Deâ Syriâ corrodi putant, ulceribus impleri corpus, & jecur colliquefieri.*) Plura de his viri eruditi ante nos observarunt, quæ ne actum agamus, missa facimus.

Si non Prædictum ter mane caput gustaveris alli.) Apud Plutarchum incutitur dea Syria iis qui vetitum aliquid comederint, ut mænides aut apuas, aut quemvis piscem: nam Syri piscib. abstinebant. heic, si jussum allium non edissent. unde constat, eos qui peccata sua fassi erant, ut antè dicebamus, pro expiatione illorum in dies certos aut abstentos aliquo genere ciborum: aut jussos certo dierum numero mane aliquid esitare, puta caput allii. Nos alibi de allio nihil legere meminimus, quod heic faciat. Capas verò Isiacis fuisse exosas, & iis abstinuisse auctor Plutarchus, De Iside atque Osiride: cui accedit Origenes contra Celsum.

Dixeris hæc inter varicosos centuriones.) Epilogus partis illius satiræ hujus, qua Stoicorum paradoxum tractatum est: ostendit Persius non nescire se quæ disputavit de servitute vitiorum, & libertate unius sapientis, parum imperito vulgo probari: sed judicium illorum qui hæc non probarent, quanti faciat, aut juventus facere debeat, eo significat, quod ab omni eruditionis cultu sint alienissimi: ut hoc tantùm indicasse, qui & quales sint hujus sententiæ auctores, hoc verò satis refellisse sit: *centuriones* vocat homines agrestes, & totius virtutis atque honestatis imperitos: cujusmodi sunt militares ut plurimum, de quibus specie proverbii dicere solent Græci *στρατιωτικὴ ἐστιν ἀλογία, rationem non intelligit ut miles*: ita igitur accipe *τὸ varicosos*, ut in 111.

Hic aliquis de gente hircosa centurionum.

quæ epitheta ad animum à corpore sunt translata, & de turpitudine vitiorum exponi debent.

Continuò crassum ridet Pulfennius ingens.) Variant scripti, *Pulfennius* & *Vulpennius*: heic nomen est θηλικόν: sed ita videtur fuisse appellatus aliquis miles astutus & *κερδαλεόφρων*: *crassum ridet*, *πλατὺν γέλωτα καταχεῖ τῶν τὰ τοιαῦτα φιλοσοφούντων*, (*effuso risu talia philosophantes excipit*) aut ut ipse diceret *ληρούντων* (*nugantes*:) sic etiam dixerunt *πλατὺν λῆρον ποιεῖν τι*, de re quam contemnebant: ut apud Gregorium Naz. in Apologetico.

Et centum Græcos curto centusse licetur.) Et ridens simul pronuntiat, se philosophum quem differentem audierit, non assis facere unius, ne curti quidem. Sed contemtum auget cùm ait centum philosophos totidem assibus non emturum: nam quæ paullò sunt majoris pretii, singula emimus: quæ viliora acervatim, ut pecudum pelles, & olerum fasciculos: *centusse curto*, ut apud Græcos de summa vilitate, *οὐκ ἂν πριαίμην τοῦ τετρημένου χαλκοῦ.* (*Perforato obolo non emerim.*) Plutarchus adversus Colotem in sententia non adeò dissimili: *ταῦτα οὐδὲν ἀπολείπουσιν οἱ περὶ γαστέρα τ' ἀγαθὸν εἶναι βοῶντες, οὐκ ἂν τὰς ἀρετὰς ὁμοῦ πάσας τετρημένου χαλκοῦ πριάμενοι.* (*His non credunt illi qui felicitatem ventre metiri se clara voce prædicant, omnes simul virtutes ne perforato quidem obolo redempturi.*) Synesius simillimè, *πολλοῦ μέντ' ἂν εἴη τρεῖς τοῦ ὀβολοῦ.* (*Unus obolus pro tribus illorum magnum sit pretium.*)

A D

AD SATIRAM SEXTAM.

INSIGNEM ex philoſophia locum hæc Perſii ſatira complectitur: de legitimo divitiarum uſu. Magnum inſtrumentum vitæ bene ac commodè agendæ OPT. MAX. DEUS dedit hominibus, opes. Eſt enim proculdubio veriſſima philoſophi ſententia, qui pronuntiare non eſt veritus, ad numeros omnes virtutis explendos, non rarò etiam illarum requiri præſidium. Nimis moroſi fuerunt illi ſophi, qui nullum penitus ad agendam ex virtute vitam momentum in divitiis eſſe cenſuerunt. Sed ut illorum præciſus rigor, à recta ratione paullulum deerrabat: ſic illorum inſana prorſus ſententia eſt, qui divitias non tanquam utiles ad virtutis actiones, ſed tanquam rerum expetendarum extremum ſtupent. Nunquam hic adeò peſtilens, adeoque ἐπιδήμιος error hominum mentes invaſiſſet, ſi Stoicorum præcepto eſſet obtemperatum: & ſemper mortales de recte conſtituendo fine ac ſcopo ultimo ſuarum actionum fuiſſent quantum par erat, ſolliciti. Nunc quotus quiſque eſt, qui de fine cujus gratia in hanc lucem ſit editus, cogitet? qui diſcrimen teneat illius veri boni per ſe expetendi, & rerum earum quæ in tantum utiles & optabiles ſunt, in quantum extremo fini ſerviunt? Hunc tantum errorem neceſſariò comitatur aliud æquè pernicioſum malum, ignoratio illius virtutis, quam vocat Ariſtoteles τὴν περὶ τὰ χρήματα ἀρετὴν: (*quæ docet uſum pecuniæ*:) quam B. Chryſoſtomus in Matthæum pronuntiat τέχνην εἶναι πασῶν τῶν τεχνῶν ἀνωτέραν, artem artium. Sapientiſſimè veteres Græci, ea quæ vulgò bona dicuntur, χρήματα nuncuparunt: ὁ γὰρ πλοῦτος τῶν χρημάτων, inquit philoſophus. id eſt, ut modò dicebamus, inſtrumentum vitæ hujus ſunt divitiæ. Quamobrem ut hoc inſtrumento utatur aliquis rectè, ne ſit imparatus oportet ab ea virtute, quæ illius uſum docet: præclarè hoc philoſophus, ut omnia: ἑκάστῳ ἄριστα χρῆται, ὁ ἔχων τὴν περὶ ἕκαστον ἀρετήν· καὶ πλούτῳ δὴ χρήσεται ἄριστα ὁ ἔχων τὴν περὶ αὐτὸν ἀρετήν. (*Unaquaque re optimè utitur, qui virtutis quæ circa rem illam verſatur, uſum habet: quare & divitiis optimè utetur, qui virtutis quæ circa divitias verſatur, uſum habet.*) Porrò divitiarum uſus eſt, ut idem ait, δόσις καὶ λῆψις, rectè dare, rectè accipere: quam virtutem Græci ἐλευθεριότητα dixerunt, & ἐλευθέριον qui illa eſſet præditus: Latini hos ſecuti *liberalitatem* virtutem, & liberalem nominarunt, cui ea ineſſet. De hac virtute ſcripta eſt Perſio ſatira hæc ultima: quâ quidem poëta philoſophus & legitimum divitiarum uſum oſtendit: & in illos ſatirica libertate invehitur, qui præclara hac virtute deſtituti, vitiis contrariis ſervirent. Cùm autem uni huic virtuti multa diverſa vitia opponantur, quæ ipſam in medio poſitam utrinque cingunt; Perſius de eo potiſſimum loquitur in hoc carmine, quod in dandi expendendive defectu eſt poſitum, & ἀνελευθερία Græcis, Latinis illiberalitas dicitur. Eſt autem hæc ſatira earum una, quas poëta ad amicos viros graves ac doctos inſtar epiſtolarum miſit. Itaque totum ejus principium familiarium literarum argumento conſtat. Scribit ad Cæſium Baſſum poëtam lyricum ſibi amicum: rogat an in Sabinos ſuos adhuc ſeceſſerit, quid rerum agat, & quo genere ſcribendi ſe exerceat: deinde ipſe viciſſim, ubi ſit, quid agat ut fieri ſolet in epiſtolis ad familiares exponit: in ora Liguſtica eſſe, & in virtutis ſtudio quotidie proficientem, vitia paullatim exuere: duo nominatim vitia tanguntur: ambitio & cupiditas divitiarum: ſed prius quidem verbo ſolùm perſtringitur: ab altero quam ſit alienus, &

quam virtutis ejus sit amicus de qua superius dictum est, multis versibus ostendit. Quoniam autem ex omnibus hominibus paucissimi sunt, ut verissimè ait poëta, ita morati: ideo reliqua satira, quæ maxima illius pars est, in redarguenda eorum stultitia versatur, qui vel usum opum rectum ignorarent, vel parandarum certum modum. Hoc argumentum est & οἰκονομία hæc totius satiræ hujus.

ADMOVIT *jam bruma foco te Basse Sabino.*) Romani viri docti qui tempora sua inter negotia & studia dividebant, à Vulcanalibus cùm jam incipiunt noctes fieri productiores, circa Augusti finem lucubrare incipiebant, ut disertè scribit Plinius secundus, epistola v. libri III. Iidem multum secessu utebantur, non animi & valetudinis tantùm caussa, per æstatem: sed etiam quovis tempore ad lucubrandum: poëtæ præsertim, & alii scriptores, qui memorabile aliquid vellent pangere: quod de se M. Tullius in epistolis ad Atticum & alibi sæpe testatur. Hac fine videntur soliti Roma exire Persius, & Cæsius Bassus & in agros secedere: quos habuerunt, hic quidem in Sabinis; Persius verò in ora Hetruriæ, agro Lunensi.

Jamne lyra, & tetrico vivunt tibi pectine chordæ?) Hæc vetus lectio, non *Tetrico*; quæ tamen eodem redit: nam Tetricus mons Sabinorum, cujus gentis mores severiores etiam tum fuerunt, quando reliquæ Italiæ solutior jam disciplina: ideò *rigidos Sabinos* poëtæ vocant, & de illorum virtute etiam Strabo loquitur. Livius l. I. de Numa Pompilio: *Suopte igitur ingenio temperatum animum virtutibus fuisse opinor magis: instructumque non tam peregrinis artibus, quàm disciplinâ tetricâ ac tristi veterum Sabinorum: quo genere nullum unquam incorruptius fuit:* inde à Tetrico monte Sabinorum tetricos dicimus homines tristes & σκυθρωπούς, inquit Servius: *pecten* igitur *Tetricus* sive *tetricus*, non sectam Stoicam, ut facetè quidam hariolantur, sed poëmatum Bassi τὸ στυφνόν, & severitatem notat. ut mox, *pollice honesto*: videtur enim deorum laudes & hymnos eo genere versuum composuisse, ut jam dicemus: *vivunt* pro in opere occupantur: quia vivere est agere, atque ἐνεργεῖν, ut ad quintam dicebamus: sic apud Aristophanem ζῶν, & in veteri Græcorum proverbio ζῇ χύτρα, ζῇ φιλία. (*Fervet olla, vivit amicitia.*)

Mire opifex numeris veterum primordia rerum.) Potest hic versus cum sequente continuari, ut idem opus intelligatur; quo deorum laudes severo potius carmine quàm dulci canens, simul veterum rerum primordia pandebat. neque aliter poterat in eo argumento versari, quin totius mythici temporis historiam persequeretur: adeò res erant affines θεογονία, & κοσμογονία. Ex Terentiano Mauro & Prisciano paret Casium Bassum scripsisse de metris ad Neronem: quem nostrum hunc esse non dubitamus. At Bassus ille cujus libros De origine vocabulorum laudat sæpius A. Gellius, quid ad nostrum hunc poëtam? cui nomen fuit Cæsio: non Gabio aut Gavio, ut illum alterum constanter vocant libri Gelliani.

Atque marem strepitum fidis intendisse Latinæ.) Bifariam hæc possunt accipi: nam si jungas cum superiore versu, referendum ad genus poëseos severæ potius quàm mollis, ut modò dicebamus, quo usus hic Bassus: sed etiam separatim possumus accipere, ut ad aliud argumentum Basso tractatum referamus: heroum nempe & virorum fortium facta præclara. Lyricæ poëseos consuetæ hypotheses sunt, deorum laudes, heroum, & hieronicarum ac cæterorum virorum fortium encomia, item juvenum lascivia, id est, ἐρωτικά, & convivantium honesti joci. Horatius:

Musa decet fidibus divos puerosque deorum
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.

Cæsius Bassus, ut ex Persio cognoscimus, de his omnibus aliquid scripserat: de laudatione deorum jam diximus: heic verò tanguntur illius odæ in laudes virorum fortium. Ἐρωτικὰ attingit Persius, cùm ait,

Mox juvenes agitare jocos. ——

at quæ vocantur Horatio *libera vina*, hoc est, συμποτικὰ ἀνειμένα: & laudes vitæ senilis otio & quieti redditæ pulcherrimè exprimit illis verbis:

—— *& pollice honesto*
Egregios lusisse senes.

Non multò aliter, si bene memini, Hadrianus Turnebus in suis Adversariis alicubi hæc interpretatur.

Mihi nunc Ligus ora Intepet.) ὑπαλλαγή: ego nunc fruor tepore maris Ligustici commoti vehementius, ut per hiemem solet. erat autem apud matrem Fulviam Sisenniam: quæ Liguri cuidam aut Lunensi nupserat. Lunæ portus non erat in Liguria ex descriptione Italiæ quam sequuntur Strabo, Plinius & geographi alii: sed quia id primum Etruriæ oppidum, Persius illud finibus Liguriæ nunc ascribit. *Ligus ora* pro Ligustica,

stica, ut mox *juvenes jocos*, id est, juveniles, de quo superius.

Hibernatque meum mare.) Mare Ligusticum, in cujus ora nunc sum, agitatur, ut solet fieri tempestate hiberna: tractum hoc à ratione physica: nam tepor maris quo se dicebat frui superiore versu, tunc præcipuus cùm maria agitantur. Cicero de natura deorum libro II. *Maria agitata ventis ita tepescunt ut intelligi facilè possit in tantis illis humoribus inclusum esse calorem; nec enim ille externus & adventitius habendus est tepor, sed ex intimis maris partibus agitatione excitatus: quod nostris quoque corporibus contingit, cum motu atque agitatione calescunt:* hujus ἀλέας, sic enim teporem illum vocant Græci, sæpe philosophus meminit in Naturalibus: quod autem hieme fit mare calidius, apud eundem & philosophos alios sæpe est legere: *hibernat mare* ut Græci χειμάζεται ἡ θάλασσα. Horatius:

—— atrum

Defendens pisces hiemat mare.

Ausonius:

Insanum quamvis hiemet mare.

paullò aliter apud Plinium, libro XVIII. *continuo dies hiemant:* & apud Sallustium, *aquis hiemantibus*, de quo multa Seneca epistola CXIV. sic *vernare* dicuntur quæ instar veris renident.

Dant scopuli.) Lunæ promontorium de quo Ptolemæus.

Et multa littus se valle receptat.) Videtur *vallem* appellare curvaturam lunati littoris, quod maria perrumpunt.

Lunai portum est operæ cognoscere cives.) Quasi dicat, si cupis amplius cognoscere situm horum locorum, memineris Ennianæ descriptionis in Annalibus, quæ ita incipit. Mendosissimæ sunt illæ editiones, ubi scriptum,

Lunai pretium est operæ cognoscere cives.

quam scripturam excogitarunt imperiti, qui ignorabant usitatissimam etiam Livio locutionem, *est operæ* pro eo quod vulgò dici solet, est operæ pretium: & fortasse veniebat illis in mentem gemini versus apud Juvenalem,

Est operæ pretium penitus cognoscere toto
Quid faciant agitentque die. ——

Postquam destertuit esse Mæonides.) Hellenismus pro destertuit se esse Mæoniden. ut apud poëtam, *sensit delapsus*, & similia passim: *destertuit*, pro stertere sive somniare desiit. Ennii somnium jam omnibus notum, ex iis quæ Hadrianus Turnebus & Josephus Scaliger observarunt: qui etiam huic loco facem claram primi alluxerunt: ad eos studiosi adeant.

Quintus Pavone ex Pythagoreo.) Postquam è pavone Pythagoreo factus esset Q. Ennius. Aniles Pythagoræ nugæ: quas tamen Julianus credidit qui se nominarat Alexandrum, si fides Sozomeno.

Hic ego securus vulgi.) Jam quibus studiis in hoc secessu incumbat ostendit: ita enim verba ejus accipienda. Heic, inquit, agimus nos. securi vulgi, id est, parum solliciti quid de nobis vulgus judicet: neque enim è judicio vulgi pendemus, quod proprium est ambitiosi & gloriæ cupidi, ut dicebamus initio primæ. Securitas hæc de qua Persius sentit, illa est quam conciliat sui studiosis sola virtus: cujus ista est laus propria, quod animos omni perturbatione affectuum liberatos in securo tranquillitatis portu ἀκυμάντῳ collocat. multa Seneca & alii philosophi: sed appositissimè ad hunc locum Chrysostomus in Matthæum homilia XXV. τίς ἐστι, ait, ἡ ἰσχὺς τῆς ἀρετῆς; τὸ μετ' ἀσφαλείας ζῆν· τὸ μηδενὶ τῶν δεινῶν ἁλώσιμον εἶναι. (*Quæ est præstantia, vel quis præstantissimus effectus virtutis? securum vivere, & a nullo terribili facilè domari.*) Et plura in hanc sententiam.

Et quid præparet Auster Infelix pecori.) Narrat tantùm se in studio virtutis profecisse, ut paratus sit ad congrediendum cum fortuna: ad opes quidem quod attinet. Atque ita ostendit quàm sit alienus à divitiarum cupiditate, & avaritia. Auster pecori infelix dicitur, quia propter æstus gravissimè solent laborare pecudes: unde morbi sæpe & pernicies magnæ & gregum & armentorum.

Securus & angulus ille Vicini nostro quia pinguior.) Jam aliud vitium à se amolitur, invidiam: quæ ferè comes solet esse avaritiæ & πλεονεξίας. Lucilius: *Nulli me invidere, neque strabonem fieri sæpius deliciis me istorum.*

Et si adeo omnes Ditescant orti pejoribus.) Non invidia solùm caremus, inquit: sed ne justæ quidem indignationis ac νεμέσεως sensum habemus: etsi videmus mandari honores & donari altas opes ignobilibus atque indignis. Menander homini κακοήθει contrariam sententiam adtribuerat:

Ὄνον γενέσθαι κρεῖττον, ἢ τοὺς χείρονας
Ὁρᾶν ἑαυτοῦ ζῶντας ἐπιφανέστερον.

(*Asinum natum esse præstet, quàm pejores si videre in loco splendidiore.*)

Usque recusem.) Nunquam tamen adducar, ut dolorem ex ea re ullum capiam,

Minus senio.) Hesiodus.

Αἰδὼ

Ἀλλὰ τῇ ἐν χαλκότητι βροτοὶ καταγηράσκουσι.
Plautus,

Præ mœrore adeò miser atque ægritudine
Consenui. ——

hinc est quod *senium* Latini poëtæ ponunt ἀντὶ καχέκτης ἢ καχεξίας, sive squallore & illuvie. Plautus:

Hæ res mihi dividiæ & senio sunt.

Manilius:

Æternisque senes curis. ——

Ait *minus* quia homines senio incurvati, minores parent: vel pro macium fieri: nam Horatius pro valde mœsto dixit macrum: pro gaudente opimum.

—— *si me*
Palma negata macrum, donata reducit opimum.

Et signum in vapida naso tetigisse lagena.) non propterea minus liberaliter utar opibus meis: neque mutatis moribus fiam avarus & μικρολόγος. duplex nota minutissimarum sordium est, quam heic recenset: prior, obsignare lagenas in quibus non vinum sit, sed vappa: id enim est *vapida lagena:* deinde: cùm resignandæ sunt, tanto studio observare an salva & integra sint signa, ut naso contingat lagenas. Adjicienda hæc notis Theophrasteis, quo loco, μικρολόγου mores describuntur: simile illud ibi: τὰ ἡμίση τῆς ῥαφανίδος ἀποχρᾶσθαι: & apud M. Tullium, de matre: *lagenas etiam inanes obsignare.*

Discrepet his alius.) in v.

Mille hominum species. ——

& est transitus commodissimus ad reprehensionem aliorum.

Geminos horoscope varo Producis genio.) adeò verum est, non omnibus probari vitæ genus quod ipsi sequimur: ut ne geminis quidem fratribus, quorum idem horoscopus, eadem constitutio cœli ac siderum, quando concepti sive nati sunt, inter se conveniat in ratione vitæ ac morum. Fusè de hac quæstione B. Augustinus in v. De civitate Dei: illustre exemplum in Commodo & Antonino geminis fratribus Marci imperatoris filiis, in quorum vita nihil quicquam simile: etsi pares fore ex astrorum cursu promittebant mathematici, ut scribit Lampridius. Caussam verò hujus discrepantiæ fato adscribunt iidem mathematici: de cujus vi & necessitate uberrimè disputat Manilius initio quarti: *horoscopus* Dioni Cassio, τὸ μέρος τὸ τὴν ὥραν ἐπισκοποῦν ὅτι τις εἰς φῶς ἐξῆλθε: *varo genio*, diversa indole atque ingenio: quia ingenii dator & fictor, ac formator morum censebatur Genius, quem nascendo quisque esset consecutus: ideò Horatius,

Scit genius, natale comes qui temperat astrum.

Solis natalibus.) Proponit exemplum præparci, à quo vitio dicebat modò se alienum. Ait autem, *solis natalibus*, ut ex eo conjiciatur de sordibus vitæ quotidianæ. Similis δείνωσις sub fine hujus satiræ,

—— *mihi festa luce coquatur*
Urtica. ——

Et in iv.

Qui quandoque jugum. ——

Tingat olus siccum muria vafer.) Signatum verbum *tingat:* sic sæpè *tingere in aceto lactucam*, vel oleas apud Catonem, Celsum, alios: & Græci χαμαιπεζὴ ὄξει & χρωννύειν ut apud Athenæum, & Theophrastum περὶ μικρολογίας. *Muria* duo significat: aquam salsam in qua aliquid fuit maceratum aut servatum, ut *muria cappari* apud Cornelium Celsum libro iv. capite viii. interdum est genus liquaminis quod ex thunnorum sanie conficiebant, ut garum scombrorum, halec è vitio gari & quasi fæce: olera autem edebant pauperes è muria: quod & interdum medici præcipiebant: ut apud Celsum libro iv. capite xv. imperatur portulaca ex dura muria & quàm asperrima: & sæpè apud alios: & de hujusmodi muria prædura & aspera loquitur Persius, quod declaravit voce *siccum*: nam quæ tali muria tinguntur, pene sicca remanent. Alioquin siccus cibus opponitur uncto: unde xerophagiæ sunt appellatæ: inde proverbialis locutio orta τὸ ξηρῷ accipere aliquod dictum: id est, durè, & sine commodæ interpretationis. ut sic dicam, condimento: ita loquitur B. Athanasius: ἐὰν τῷ ξηρῷ τῆς λέξεως ἐκλάβωμεν εἰς ἀθρήνους εἶναι προστεθείμεθα: *vafer*, heic pro valde perito talium sordium: amat Persius eam vocem.

Muria in calice empta.) Etiam hoc proprium tenacis, & sordidi: ut apud M. Tullium, *vinum emere de cupa*: de quo ad librum v. Suetonii: muria autem & similia in calice emere moris fuit, ut cognoscimus ex Plinio: sic apud Varronem, *mulsi calicem emere*, in satira quadam.

Ipse sacrum irrorans patinæ piper.) Omnia emphatica. *ipse irrorat*, non coquus, non aliquis servus mediastinus, aut proma conda, vel alia quævis diobolaris ancilla: & *irrorat*, infundit parcè & guttatim: unde & *guttus* est appellatus: sic Græci ἄρωμα ἐπιψεκάζειν: *sacrum* autem piper, cui parcitur ut rei sacræ: vide in imitatione Horatiana.

His

Pag.190.II

Hic bona dente Grandia magnanimus peragit puer.) Exemplum prodigi: quod contrarium est vitium superioris, *magnanimus puer*, id est, qui magnificentiam putat esse veram magnanimitatem: alibi observabamus solitas hasce voces confundi, μεγαλόψυχος & μεγαλοπρεπὴς, & contra μικρόψυχος & μικροπρεπής: idem fuit apud Latinos: *puer* heic pro stulto non ætate sed moribus: quia ut ait philosophus, διαφέρει οὐδὲν νέος τὴν ἡλικίαν, ἢ τὸ ἦθος νεαρός. (*juvenis ætate & juvenilis moribus non differunt.*) *peragit*, absumit. Horatius *stringit*.

Præclaram ingrata stringit malus ingluvie rem: alibi *oblimat*.

Rem patris oblimat.

allusit Persius ad appellationem prodigi. Apud Plinium non semel observabamus *conficere cibum & peragere*, non simpliciter pro edere, absumere: sed pro penitus coquere, ut libro IX. cap. LX. de stella maris pisce: *omnem cibum statim peragit*: quod Aristoteles, πάντα λαβῶν παραχρῆμα ἐξαμυρώσασθαι διαφθείρει.

Utar ego utar.) quasi dicat: atqui sapientis est, uti opibus non abuti, quod prodigi faciunt.

Nec rhombos ideò libertis ponere lautus.) utendum, inquam, opibus, non abutendum: sicuti faciunt nepotes & stulti, qui dum lauti volunt haberi etiam libertis suis rhombos apponunt. per *rhombos* intellige exquisitiores epulas. Horatius,

——*fastidis omnia præter*
Pavonem & rhombos.——

per *libertos* homines humiles & tenuis conditionis. Romanorum multi libertos suos honore mensæ non dignabantur: aut certè diversa omnia illis apponebant: de quo extat elegans epistola Plinii Secundi libro primo. Qui vocem *lautus* sollicitabant, oro te quid cogitabant? *ponere lautus & sollers nosse*; ἑλληνισμὸς Persio familiarissimus.

Nec tenuem sollers turdorum nosse salivam) nec ideò ita cupediarius ero, ut turdos assiduè esitem. quanti turdos altiles & cellarios facerent Romani, docet vox Pompei ad Lucullum, quam refert Plutarchus: propterea Persius liguritorem & λίχνον ita describit: qui probè norit quo sapore sint turdi: id est, qui illis sæpè vescatur & omnes saporum differentias, si quæ observari solitæ in turdis, eruditè calleat. Auctor est Aristophanes in Nebulis, olim Athenis cùm disciplina erat astrictior, nefas fuisse junioribus ὀψοφαγεῖν οὐδὲ κιχλίζειν: ubi piscium & turdorum appellatione omnis delicatior victus intelligitur: *turdarum* omnes membranæ & vetus interpres, non *turdorum*, ut præcipit sanctio Varronis, in VIII. de lingua Latina: *saliva* pro gustu & sapore frequens Latinis ex ratione physica: nam quando anima movetur appetitu aliquid edendi, propter partium sympathiam statim saliva in ore nascitur; tanquam supplente pro sua virili natura defectum rei optatæ: quod etiam in aliis affectibus simili ratione potest observari.

Messe tenus propria vive.) Esto liberalis κατὰ τὴν οὐσίαν, id est, pro modo tuarum opum. Est enim ἐλευθέριος, inquit philosophus, ὁ κατὰ τὴν οὐσίαν δαπανῶν, καὶ εἰς ἃ δεῖ: *messis* est ἄροτος, sive annuus reditus: *vivere messe tenus*, nihil quicquam de reditu reliquum facere: id enim est *tenus*: totum enim semper includit illud de quo dicitur: ita autem exponendum esse, sequentia verba clamant: vult enim totum penitus consumi proventum annuum: quod tamen œconomiæ rectæ præceptis repugnat: & illi Pauli Jurisconsulti: *Omnis pecunia sive peculio fragilis est.* Sed Persius abducere homines vult ab ea diffidentia, quæ illos impellit parere divitias potius quàm partis uti.

Et granaria fas est, Emole.) quid cogitas, inquit, ô stulte, dum assiduè bona congeris in horrea & granaria? quin potius promis quæ servas condita, & amicis pauperibus illa elargiris? λέξις poëtica: *emole granaria*, pro exhauri molendo ac quotidie liberaliter insumendo.

Quid metuas? occa: & seges altera in herba est.) Quæ est, ait, hæc diffidentia? quis metus egestatis? vin' tu ponere stultum hunc metum, & hoc solùm curare, ut ociosus ne vivas: sed labores, & Spartam ornes quam es nactus: atque interea certa fruaris spe non defore laboranti quod futurum sit satis? O præceptum divinum! quid enim potuit convenientius mandatis DOMINI JESU? *occa* heic non secundum nominis proprietatem accipiendum: sed ἁπλῶς pro labora. *herba* est quam Cicero herbescentem viriditatem ait emergere de semine occato: melius autem Persius *seges in herba est*, quàm *messis in herba est*, ut apud Virgilium.

Ast vocat officium.) Virtus ἐλευθεριότης in duobus posita est: ut opibus nostris & fruamur ipsi & aliis largiamur. Ad prius membrum pertinet quod præcedit,

Messe tenus propria vive,——

nam *vivere* accipiendum pro liberalius (sed intra honestatis fines) genio indulgere: cum usum opum definiebat Persius κατὰ τὴν οὐσίαν: quemadmodum & Juvenalis:

Noscenda est mensura sui, spectandaque rebus
In summis minimisque: etiam cùm piscis emetur:
Ne mullum cupias, cùm sit tibi gobio tantum
In loculis. ——

hæc Juvenalis castigans gulæ vitium: cum contra Persius increpet sordidam parcimoniam: sed utrique huic generi hominum opus isto præcepto. Nunc verò Persius de altero opum usu loquitur: quem non definit proventu annuo, ut priorem: sed necessitate amici egentis: cujus gratia etiam prædia vult vendi, & rem patriam imminui: *officium τὸ καθῆκον*: heic pro occasione oblata bene faciendi καὶ τοῦ εὐεργετεῖν.

Trabe rupta.) Naufragum describit in freto Siculo jactatum, & qui ad Scyllam tandem fuerit ejectus, in exemplum egeni, cui necessariò dare aliquid liberalis homo debeat: & hoc quoque præceptum, quàm divinum, quàm religioni nostræ consentaneum?

Bruttia saxa Prendit amicus inops.) Videtur allusum ad Ulyssem Homericum: sed Persius tanquam factum ponit, quod vix posse fieri, & ratio probat, & exemplum Ulyssis apud Homerum: nam ille saxa prendere cupiens malè muitatur,

Τοῦ γὰρ πρὸς πέτρῃσι θρασειάων ἀπὸ χειρῶν
Ῥινοὶ ἀπεδρύφθεν· τὸν δὲ μέγα κῦμα κάλυψεν.

Et Virgilius Palinurum periisse canit:

Prensantemque uncis manibus capita aspera montis.

Ingentes de puppe dei.) Notissimus mos jam omnibus: nam cui eruditorum non dictus hic Hylas ab annis aliquot? meminit etiam Hippocrates, in epistola ad Damagetum: alludit & Gregorius Nazianzenus:

Νῆα δὲ ποντοπόρον οὐκ ἤνεσα, οὐ τὸ ἐπισήμοις
Κάλλεσιν, οὐ πρώρης ἄνθεσι λαμπομένην.

(*Navem autem mare trajicientem non ego laudarim, neque ab insignium pulchritudine, neque à prorâ exquisitis coloribus resplendente.*)

Nunc & de cespite vivo Frange aliquid.) *Vivum cespitem* opponit messi, id est, annuo proventui, ut diximus.

Sed cœnam funeris hæres Negliget iratus.) Tangit quorundam avarorum dementiam, qui, ut ille ait apud Senecam, hæredi suo procurant & sibi negant omnia. Est sanè insitus bonis omnibus amor suæ posteritatis: sed plerique hominum hæredibus suis opes congerunt, non ipsorum amore: verùm quia aggesta copia bonorum gaudent: quidam etiam ob eam caussam quæ heic notatur: quod ambitionem suam ultra mortem extendant: multi enim qui sordidè vixerant efferri splendidè cupiebant, ita notat Juvenalis multos fuisse in oppidis Italiæ qui vivi togam nunquam induerent: in funere demum ea ornarentur. Ejusmodi est ambitio cujus heic Persius meminit: eorum qui verebantur ne parum magnificum sibi funus duceretur: nominatim verò cœnæ funeris mentionem facit: quia potissimum in circumpotationibus feralibus & epulis novendialibus laudes defuncti recitari erat moris: quod Græcorum proverbium testatur, de eo qui sit prorsus illaudabilis: Nihil inesse illi quo laudari queat, ne in cœna quidem funeris. Græci dicunt οὐκ ἂν ἐπαινεθείης, οὐδ' ἐν περιδείπνοις: quod interpretantur veteres ἐπὶ τοῦ μηδενὸς ἀξίου· εἰώθασι γὰρ ἐν περιδείπνοις τὸν τελευτήσαντα ἐπαινεῖν, εἰ καὶ φαῦλος ἦν. (*De hominibus nihili: solent enim in cœnis funebribus eos etiam mortuos laudare, qui improbi, vel ignavi fuerunt.*) Porrò cœnæ funebres erant variæ, ut jam & pueris notissimum est: neque vetat quicquam generaliter de omnibus accipere hunc locum: præcipuè tamen interpreter de cœna novendiali: licet eam Marcus Tullius epulas dignitatis non funeris munus, vult dici. Locum vide in ea contra Vatinium.

Urna Ossa inodora dabit.) Omnes veteres *inodora*: sed nec altera lectio improba quam vetus interpres agnoscit *inhonera*: & argutantur sine ratione qui illam refelli aiunt à sequentibus: nam ad honorem defuncti pertinebat quod aromata & odores in urnam cum reliquiis conjiciebantur. Herodianus de mortuo Severo, τὴν κόνιν σὺν ἀρώμασιν ἐς κάλπην ἀλαβάστρου ἐνέβαλον.

Seu spirent cinnama surdum.) Sic Græci κωφὸς ponunt pro ἀδρανὴς & βεβλαμμένον.

Seu ceraso peccent casiæ.) Adulteratæ fuerint gummi è ceraso.

Tune bona incolumis minuas?) Verba futuri hæredis, sumptus reprehendentis non penitus necessarios: ut qui si ejus arbitrii res sit, nullas alias impensas probaturus sit, nisi ubi de incolumitate illius agatur, cui sit successurus. Aut ita cape: non debes nunc vivus bona impendere, sed ea servare in apparatum funeris tui.

Et Bestius urget Doctores Graios.) Ita vetustissimæ membranæ magno consensu: aliæ minus antiquæ *sed Bestius*: haut dubiè alterutrum scripsit Persius: sed non sine caussa Turnebo placita conjunctiva potius: apage quorundam emendationem: qui sua omnia pro oraculis Delphicis stupenda quadam confidentia jactitant. Proposuit Persius modò verba cujusdam heredipetæ, ægrè

tæ, ægrè ferentis hereditatem imminui, quam pridem totam spe devoraverat: nunc alterius similiter designati heredis querelam profert: quasi diceret poëta, sunt etiam qui eo nomine cum philosophia expostulent: quod qui illius præceptis sunt imbuti, liberalius vitam instituant, quam ut heredes multum juvent. *Bestius* cognomen Romanum apud Horatium & alios: heic nomen θηλώδη turpilucripidi hominis, hereditati alienæ inhiantis.

Ita fit postquam sapere urbi Cum pipere & palmis venit nostrum hoc maris expers F.) ait Bestius: posteaquam unà cum cæteris mercibus transmarinis, Græcorum philosophia quæ nunc vulgo probatur, *maris expers*, id est, mollis & effeminata, venit admissaque est in urbem, cives Romani qui antea erant agrestes, & omnium deliciarum rudes, pulte mera victitantes, illi verò cœperunt more Græcorum vivere & pultes suas unctis cibis mutare. Sic hunc locum exponimus, variè jactatum ab interpretibus: qui omnes præter unicum Turnebum, nihil dignum attulerint cur eorum ratio haberetur: adeo absurda & sæpe ridicula in hæc verba scripserunt. Turnebi vero interpretatio etsi acuta, ingeniosa & tanto viro digna: quia tamen palàm coacta est: viderit æquus lector nostram an illius potius sit probaturus: omnis difficultas in illis verbis: *nostrum hoc maris expers*: quæ Turnebus separat à præcedentibus exponitque: nostra disciplina cœpit contemni ut cismarina, non ut Græcorum transmarina: non malo quidem, sed coacto, ut diximus, sensu: adde quod sequens versus difficilem habebit cum istis cohæsionem. Nostra interpretatio satirico est convenientissima: quis verò neget elegantissime dictum à Persio *sapere maris expers* pro ἄῤῥενος ἐλεῖν ἴχνου, & effeminata sapientia, ac parum mascula? talem volebant Romani videri disciplinam Græcorum: umbratilem inquam, & viris Romanis parum dignam, atque adeo iis potius convenientem, in quibus ejus partis per quam mares sumus nihil viveret, ut satira prima loquebatur: ideo Persius & satira III. & quinta osores Græcarum literarum vocabat centuriones hircosos & varicosos: quia isti solos se viros, solos mares putabant: deditos philosophiæ Græculos & ne viros quidem dictitabant. Si cui minus placeat hæc interpretatio, nihil vetat quominus *sapere nostrum maris expers* exponamus, sapientia quam vulgo docemur, transmarina, id est, Græca: atque hæc simplicissima interpretatio est: ac mirari soleo neque hujus expositionis neque superioris cuiquam è tot interpretibus in mentem quod sciam venisse. Vocabulum *expers* de numero illorum est, quæ contrarias significationes admittunt: quare ut apud Horatium *maris expers*, non male interpretes accipiunt pro ὁ πειρᾶσθαι θαλάσσης, (*mare non expertum*:) sic hoc loco exponi potest θαλάσσης πεπειραμένος, (*mare expertum*:) probat hoc vetus Glossarum auctor, qui utramque notionem agnoscit: sic enim ille: *Expers*, ἄπειρος, ἔμπειρος: & fortasse non aliter Persius Horatii locum interpretabatur, ut alio loco diximus: sic multa composita varie acceperunt, ut observabamus ad librum secundum Suetonii. Ovidii notus versus apud Senecam: *Egelidum borean, egelidumque notum*: quo lusit poëta familiari sibi lascivia ingenii in ancipiti notione ejusdem vocis: sic *enode* dicimus & quod nodosum, & quod nodis careat: *edurum* valde durum & contra: *exarmare* tam pro arma adimere, quam pro panoplia instruere historici ac poëtæ usurpant: *exossare* quod Plauto est ossa adimere, paullo post notione contraria usurpat noster, ut mox dicemus: *insertum* & τὸ ἄμικτον & τὸ κεκραμένον: *infractum*, aliàs quod comminutum est denotat, aliàs quod integrum: *impotens* dicitur & qui multum & qui nihil potest, ut & Servius observat. omitto hujus generis alia quamplurima.

Fœnisecæ crasso vitiarunt unguine pultes.) Opicos qui literas nesciunt Græci solent appellare θερίστας, aut ἀγροίκους, ut in quinta Persii *fossor* accipitur: ita etiam heic *fœnisecæ* veteres Romani dicuntur, tanquam ἀγροῖκοί τινες, & omnis eruditionis expertes. Fuisse veteres Romanos pultiphagos non minus quàm Pœnos, nemo est quin sciat: crassum unguen pro exquisitis deliciis, ut supra *crassa amoma*, id est, eximia: aliter autem locus hic accipiendus, quàm ut verba sonant: nam Romani cum luxuriæ assueverunt, non unxere impensius pultes suas: verùm iis neglectis lautiores cibos expetiverunt.

Hæc cinere ulterior metuas?) Has tu minas tui heredis metues cum eris mortuus? aut nunc vivus metuas, quod tibi defuncto minatur? Sed magis probem legi hæc sine interrogatione: ut concessio sit ironica ad irridendam eorum fatuitatem, qui vivunt miserè, suum assidue genium defraudantes, eo impulsi metu, ne cœnam funeris iratus heres negligat. hoc sane, ait Persius, jure metuas: sed tunc cum eris cinere ulterior: nunc vitali aura fruens, quid metuas? Notandum verò loquendi genus, *cinere ulterior*, pro cum

cum fueris fato functus: sic *περαιτέρω κόνεως ultra cineres* Græci pro à morte. Theophylactus epistola ultima: Εἰ λύπης ἐθέλεις κρατεῖν περιπάτει τοὺς τάφους, καὶ τῶν παθῶν ἕξεις τὸ φάρμακον· καὶ τὰς μεγίστας τῶν ἀνθρώπων εὐδαιμονίας ἐπόψῃ περαιτέρω κόνεως κεκινηκέας τὸ φύσημα. (*si vis tristitiam vincere, perambula sepulcra, & habebis remedium, cum certè intelliges ne felicissimorum quidem superbiam & ostentationem ultra cineres extendi.*) ubi deest negatio: quod sensus arguit manifestissime: nam & si verum est, quod ait alicubi B. Chrysostomus, ultra mortem produci ambitionem hominum: tamen non est ille sensus Theophylacti, qui dubio procul scripserat, *οὐ κεκινηκέας*: sic apud Minutium Felicem *post cinerem & favillas*: & in declamatione quadam vetere, *trans hominem pœnam exigere*: simile apud Florum libro secundo, *vulnera ultra mortem patebant*, quod Græci dicerent venustè, αἱ τῶν ξιφῶν καταφοραὶ ἐν πολλοῖς περαιτέρω τελευτῆς ἔκτεινον: sive ἐν πολλοῖς τὸ περαιτέρω τῆς τελευτῆς βεβλημένας ἀνεῴγνυντο nihil enim mutandum apud Florum, secus quam viris doctis sit visum.

At tu meus heres.) ubi alios reprehendit, quid ipse sentiat ostendit: quasi dicat: Alius hoc timeat: ego nullus timeo: atque adeo, ut tu, heres mi, scias vacuum me ab hoc metu, narro tibi si nescis, me editionem muneris in animo habere, ob lætum è Germania nuntium. Scis quanti sumtus rem moliar: sed me nihil deterret impensæ magnitudo: quid tu igitur ad hæc?

Quisquis erit) rectè: nam suos heredes non habebat Persius.

Paullum à turba seductior audi.) hoc ideo, quia vulgo philosophia laborabat invidia atque odio. Sic in v.

——*secretam garrit in aurem.*

O bone num ignoras.) ὦ τὰν οἶσθ' ὅ σοι λέξω: mire poëta delectatur morata hujusmodi oratione.

Missa est à Cæsare laurus.) Liberalem hominem eum demum esse ait philosophus, qui paratus sit hilari animo sumptus facere, tam magnis quam parvis in rebus: ὁ ἐλευθέριος, inquit, καὶ δώσει καὶ δαπανήσει ἃ δεῖ, καὶ ὅσα δεῖ ὁμοίως ἐν μικροῖς καὶ μεγάλοις καὶ ταῦτα ἡδέως. Quare Persius ad utrumque liberalitatis genus lectorem suum pulcherrima hac diatriba instituit: de impensis minoribus hactenus egit: nunc de liberalitate illa subjicit, quæ *magnificentia* propriè dicitur, quod circa magna versatur. Romanos proceres ab hac virtute non esse imparatos, quo tempore hæc scribebat Persius, eo magis necessarium erat, quod sæpè ad maximas impensas inviti adigebantur ab illis tyrannis quorum erant in potestate: ut fuerit illis vel eam solam ob caussam utilissimum, præceptis instrui quæ animum adversus tales casus firmarent: nam aliter affici ejusmodi jactura opum suarum oportet, illum qui divitiarum usum probe teneat, neque ipsas pluris faciat quàm par sit: aliter eum qui de hac virtute nihil unquam cogitaverit, nihil didicerit: & qui

——*Nulla exempla beati*

Pauperis esse putat.——

Eò pertinet: quod tot interpretibus non fuit animadversum, disputatio hæc Persii: nam agens de munificentia, exemplum ejusmodi de industria profert, ex quo colligi poterat, hanc virtutem Romanis admodum utilem futuram: ut si quid fortè simile imperaretur, præparatum animum adversus hujus generis casus haberent. Exemplum est hoc. Cajus Caligula cùm triumphare cuperet, de simulato hoste falsam, sed quam pro vera voluit haberi, victoriam reportavit. Igitur quasi Germanos longè lateque vicisset, laureatas literas Romam ad senatum misit, ut sibi triumphus decerneretur; simul autem procuratoribus suis in hanc sententiam scripsit auctore Suetonio: Triumphum appararent, quam minima summa: sed quantus alius nunquam fuisset: quando in omnium hominum bona jus haberent: etsi non addit Suetonius quomodo Caji procuratores data sibi licentia sint usi: non tamen dubitandum, impune eos in quorumcumque vellent fortunas eo prætextu impetum fecisse. Enimverò quod tacuerunt & Suetonius & Dio præclarè heic expressum est à Persio: nam illæ impensæ quarum heic mentionem fecit, exempla sunt sumptuum qui fuere imperati occasione illa, ad cohonestandum Caligulæ triumphum.

Missa est à Cæsare laurus.) Suetonius laureatarum Caji literarum meminit capite XLIV. sed non illæ sunt literæ de quibus heic Persius: verùm aliæ posteà missæ.

Et aris frigidus excutitur cinis.) & cum annuntiata erat victoria, & cùm ducebatur triumphus publicè privatimque tota urbe sacra fiebant: ut passim apud Dionem, Herodianum, aliosque historicos.

Ac jam postibus arma.) locat Cæsonia: id est, procuratores, ut modò vidimus: arma autem locabantur & spolia omne genus postibus affigenda, ut ne quid deesset ad fidem mimo qui agebatur conciliandam.

Jam lutea gausapa captis Essedaque.) Et gausapa teste Varrone vestes Gallorum, & esseda eorum-

rundem erant vehicula: apta igitur erant ornandis iis qui falsò crederentur Germani captivi: nam & illi ipsi ex Gallia erant coemti, ut ait Suetonius, non veri Germani: adeò illis temporibus similes erant Galli & Germani, & specie corporis, & cultu: quod hæc historia evincit, præter tot alia veterum testimonia.

Ingentesque locat Cæsonia Rhenos.) Cæsonia uxor Caii locabat, nimirum per procuratores. *Rhenos* pro Rhenanis hominibus ut suprà *Ligur* pro Ligusticus: Πέρσης ἀντὶ τοῦ Περσικός, & similia: ubi pro derivativo positum est primitivum. Nisi tamen verius Persium Græcos imitari. Stephanus: Ῥῆνος: ἔθνος παρακειμένων τῷ Ῥήνῳ τῷ ποταμῷ, καὶ ἀπ' αὐτοῦ καλούμενοι. Rhenanos autem vocat, quos Suetonius Gallos fuisse ait: *Conversus ad curam triumphi, præter captivos & transfugas barbaros, Galliarum quoque procerissimum quemque & ut ipse dicebat ἀξιοθριάμβευτον, ac nonnullos ex principibus legit ac seposuit ad pompam.*

Diis igitur, genioque ducis, centum paria, ob res Egregie gestas induco.) Rectè doctissimus Turnebus, *centum paria* de paribus gladiatorum est interpretatus: quam ejus sententiam eruditi viri postea jure firmarunt: sed quorsum privatus centum paria hæc gladiatorum? In honorem principis victoris decerni solitæ primùm supplicationes, deinde triumphus, & ludi victoriæ: atque hæc omnia publicè de fisco principis, aut populi ærario: privatos in eam rem ullum ἔρανον solitos conferre non legimus: nisi quod faciebant & ipsi rem divinam & pro sua quisque copia convivabantur ac genium suum placabant. Quamobrem hæc largitio quæ heic memoratur, non erat collatio quædam usitata: sed per vim ac metum expressa à procuratoribus Caii: qui id egerant jussu illius, ut quam minima impensa quàm magnificentissimè triumphum ipsius celebrandum curarent. Igitur sicut ædiles & alii magistratus cùm ludos edebant, amicorum persæpe opibus sublevabantur, aut ipsius principis, ut non rarò legimus in historia Augusta: ita Caius necessaria ad sui triumphi apparatum, à privatis extorsit: *induco* libri omnes non *indico*: verba sunt arenæ ac muneris *induco*, ac *produco* quod est usitatius.

Væ nisi convives:) Nam quo magis vetare conatus fueris, eo majoribus sumtibus hereditatem cui inhias exhauriam: sic paulò pòst,

—— nunc nunc impensius ungo:

qui locus hunc explicat.

Oleum artocreasque popello Largior.) Ne hæc quidem privati hominis impensa est, eo quidem titulo quo heic proponitur: nimirum ob victoriam imperatoris: nam eruditorum sententiæ non accedo, qui referunt ad divisiones & epulas quæ testamento relinqui solitæ interdum: nos putamus cum præcedentibus esse ista conjungenda, & esse aliud exemplum collationum quæ civibus fuerunt imperatæ à procuratoribus Caii ad celebrationem victoriæ illius. Cùm igitur moris esset, ut epulum ac visceratio daretur populo à triumphantibus, frumentum etiam viritim divideretur, cum oleo interdum ac nummis: ut de Julio Cæsare scribit Suetonius libro primo, capite XXXVIII. alii item de aliis: videntur Caii procuratores ditioribus imperasse, ut suis tribulibus ista largirentur. Glossæ Stephanicæ; *Visceratio* δημοκρεας.

Non adeò, inquis.) Quàm vetustæ sint mendæ auctorum, & scriptis libris quàm non sit temerè credendum, hic locus arguit, ut alii sexcenti, quos apud diversos scriptores ante multa secula corruptos observavimus. Heic igitur omnia exemplaria quæ aut vidimus, aut de quibus aliquid comperimus scribunt, *non audeo, inquit*: quæ inepta, & modis omnibus absurda scriptura ex eo orta est, quia præcedit: *quis vetat? aude.* Legendum autem esse *non adeo inquis*, rectè jam olim monuit Turnebus.

Exossatus ager juxta est.) Persii verba, quibus probat non esse cuiquam verendum, ne sine herede moriatur: quod apud Romanos infamiæ genus esse censebatur. Atqui, ait Persius, si suspicatus fuero repudiaturos hereditatem meam heredes ad quos illa jure pertineat, aut quibus ultro eam delaturus fui: habeo alios fortasse agnatos: aut cognatos vel certè affines, qui me quamvis leviter, aliquo tamen contingant modo: si omnino superest nullus, tamen ne sic quidem heres defuturus mihi: nam ut vetus ait proverbium, *Multi Manii Aricia*: ibo igitur Ariciam, & aliquem inde Manium petam, qui meam defuncti hereditatem cernat. Hanc sententiam poëta μιμητικῶς tractat ex hypothesi: quasi dicat: Age, fingamus ex omnibus meis bonis solum superesse prædium suburbanum: nam hujusmodi agros etiam qui reliquas fortunas suas coguntur vænum proscribere, solent servare: & tum diligentius colere, cùm cætera sunt amissa: ideò ait *exossatus ager juxta est*: id est, cultus probe & purgatus ab lapidibus & saxis: quæ sunt ossa terræ, ut ait Ovidius in Metamorphoseôn: & γῆ ὀστώδης apud Menandrum rhetorem, *terra lapidosa*: vel accipe

exossatus contraria significatione, ad ossa redactus: exhaustus jugi proventu, sine intermissione ac novatione. Juvenalis in octava, de exhaustis provinciis.

Ossa vides rerum vacuis exucta medullis.

si igitur eo redactæ sint fortunæ meæ, & meorum sit superstes nemo, quid facto opus? nimirum Ariciam ibo, ubi præsto est Manius.

Proneptis Nulla manet patrui, sterilis matertera vixit.) Variam in membranis distinctionem invenimus; nam multa vetusta exemplaria sic exhibent: *pr. N. manet, patrui sterilis m. v.* non malè. ut per patrui materteram quàm remotissima cognatio intelligatur.

Accedo Bovillas Clivumque ad Virbi.) *Bovillæ* manuscripti, non *Bobillæ*: quo tamen modo nonnullos scripsisse ex Nonio constat: falluntur qui eam scripturam tuentur, quia Græci scribant *Βοΐλλαι*: nam est ut *βόες*, *boves*, *ὄϊς ovis*, & ita semper. Bovillæ autem & Aricia vicina admodum loca erant in via Appia: sed aliquanto remotior ab Urbe Aricia ubi *clivus Virbi*, id est, Nemus Aricinum, & Nemorensis Diana: vide Strabonem libro v.

Præsto est mihi Manius heres Progenies terræ?) Ita distinguendum; posterius membrum pronuntiatur à legitimo herede, quicum disputat Persius. Ex hoc loco discimus, quomodo accipienda vox Manii in veteri proverbio, *Multi Manii Ariciæ*: non defuerunt enim ex antiquis criticis qui in contrariam sententiam interpretarentur: nunquam deesse viros fortes ac nobiles Ariciæ: quæ expositio non poterit ei displicere qui meminerit sacerdotium Aricinæ Dianæ sola virtute potuisse parari & conservari: cùm fas semper esset, si quis viribus confideret occiso illo qui possideret, id sibi vindicare: sed aliter exponendum esse docuit Atteius Capito, ut ait Festus: à quo facit hic locus Persii: item Juvenalis versus,

Dignus Aricinos qui mendicaret ad axes.

Quæro ex me quis m.) Duo objici poterant Persio Manium heredem designanti: quod nulla cognatione cum ipso jungeretur: quod obscurus esset atque ignobilis: hæc duo ita refellit: docet præter illa cognationis jura quæ vulgus hominum colit: aliam esse cognationem qua universi homines sibi invicem conjungantur: quippe omne humanum genus ab eadem origine & matre Terra esse ortos: unde sequitur necessariò, omnes homines, & cognatione inter se jungi, & ex æquo nobiles esse.

Quis mihi quartus Sit pater.) quis fuerit abavus mihi.

Adde etiam unum.) quære ex me, quis atavus fuerit.

Unum etiam.) tritavum.

Terræ est jam filius.) probat cognatum sibi Manium. Cognati dicuntur qui in uno tertio conveniunt, ut docent Masuri rubricæ: tritavus meus & Manius in uno conveniunt, Terræ nempe filii ambo? ergo inter se cognati: neque à me alienus est Manius. Terra heic primi parentis loco ponitur: quia ut scribit Servius in III. Æneidem, quotiescunque deerant parentes redibatur in generalitatem: sic peregrinos quorum ignota origo, dicebant Neptuni filios: ex Thaletis nimirum sententia: qui & homines & omnia alia ex aqua procreata censebat. Sed vulgò receptior illa sententia, quam & philosophi quidam sunt amplexi ut Empedocles, natos homines primos è Terra: quare hominem ab humo dixerunt veteres Latini, convenienter Hebræis, penes quos erat veritatis notitia; hinc igitur *Terræ filii* nuncupati, quorum genus ignorabatur: gemina ratione illos qui ex imis sordibus ad summas dignitates fuerant evecti *lumbricos* dictitarunt: quoniam in terra vermes generantur, ideoque *ἔντερα γῆς* Græcis appellantur. Lege Hieronymum in x. Ecclesiastæ caput.

Et mihi ritu Manius hic generis prope major avunculus exit.) ista ratione Manius mihi cognatus probatur esse: non ille quidem proximus; sed tamen cognatus. Ita accipiendum heic *major avunculus*. Festo & Juris auctoribus est avi aut aviæ avunculus; at Suetonio est matris avunculus, libro II. cap. VII. nam Julia mater Atiæ, cui filius Octavius, soror Julii Cæsaris: quem vocat Augusti majorem avunculum: heic verò *ἁπλῶς* sicut dixi: *ritu generis*, pro ratione generis, si stemma spectemus. Non memini observare alibi similis Latinitatis exemplum.

Qui prior es, cur me in decursu lampada poscas?) à Manio ad legitimum heredem redit, cui afferebat cognatio spem hereditatis Persianæ. Omitto Manium, inquit, sed tu mi heres, quem natura propiorem mihi fecit, quàm sit Manius, & ad quem lege naturali mea hereditas prius perventura est quàm ad illum, cur de hereditate mea viventis adhuc es sollicitus? nam id contra bonos mores esse jurisconsulti pronuntiant. Scimus vulgò aliter accipi illa. *qui prior es*: ut dicatur iste ætate major eo cujus hæreditatem petit: sed nihil præcedit unde hoc eliciatur: neque sem-

ſemper verum eſt. Porro in agonibus λαμπαδηδρομίαις, cum accenſas tedas manibus tenentes currebant, poſterior curſor facem poſcebat priorem, non contra: quare ineptè expoſueris, qui prior es in curſu. Lampadas autem tradebant non currentes, ſed decurſo ſpatio: ſicut hereditatem non tradit qui vivit, ſed qui vixit: à defuncto enim ſuſcipitur: quod μεταλαμπαδεύεσθαι, Græci dicunt eleganter. Clemens Stromate ſecundo ex Platone: ἐπικοινωνεῖ τῆς ἀθανασίας τ̃ γένους ἡμῶν, καὶ οἱονεὶ διαμονήν τινα παισὶ παίδων μεταλαμπαδευομένην. (*immortalitatem generis noſtri, quandamque quaſi perennitatem, ſeu durationis ſtabilitatem continuatâ filiorum ac nepotum, aliorum poſt alios, quaſi curſorum in ſtadio, ſucceſſione ordinavit.*) ſic etiam Philo λαμπαδεύεσθαι pro tradi ſucceſſive: ut cum ait elegantiſſimè de virtute, τὸ δ' ἀρετῆς φέγγος λαμπαδευόμενον ἐπαλλήλοις διαδοχαῖς ἰσόχρονον ἐβιώσατο κόσμῳ. (*virtutis lumen continuatis ſucceſſionibus de manu in manum quaſi traditum cum mundo perpetuatur.*) Pro *in decurſu* ſcriptum erat una voce, *indecurſum* in Puteani exemplari.

Sum tibi Mercurius:) quo animo obveniens hereditas ſuſcipi à ſapiente debeat, oſtendit: nempe eodem animo, quo lucra inſperata: quæ forte in viis inveniuntur. Sum inquit, *tibi Mercurius*, id eſt, mea hereditas à te quanta quanta ſit, exiſtimari ἑρμαῖον debet.

Ut ille pingitur.) cum marſupio. Suidam lege in Ἑρμῆς Mercurium variè pinxit antiquitas: ſed poëta ſolum ſpectavit ad κερδῷον, ſive præſidis lucri picturam. Gregorius Nazianzenus in fine prioris in Julianum: πῶς ὁ Κερδῷος αὐτοῖς συνῆπται καὶ τὸ σακίδιον συμβέβληται; idem in altera: ἀνῖδα σοι τ̃ Κερδῷον καὶ τ̃ λόγιον καὶ τ̃ Ἐναγώνιον, συγκαλύπτω τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ περιστείχω σου τ̃ θεὸν, αἰδοῖ τ̃ θεάματος· σὺ δέ μοι συσκεύαζε τὸ σύντονον τ̃ λόγου καὶ τὸ σακίδιον.

Vin' tu gaudere relictis?) acriter dictum, & apte increpanti: ut ſæpe apud Senecam. Sulpitius ad Ciceronem. *Vis ne tu te Servi cohibere & meminiſſe te hominem eſſe natum?*

Deeſt aliquid ſumma.) quam animo conceperam, aut quam ipſe acceperas à parentibus: ſunt verba heredis avari & μεμψιμοίρου: cui ſimilis illa vox apud Theophraſtum in charactere hominis ita morati: qui gratulanti ſibi quod crumenam invenerit: *Ego vero*, ait, *theſaurum nullum unquam inveni.*

Minui mihi, ſed tibi totum eſt Quicquid id eſt.) Docta & ex jure prompta diſtinctio. Regula juris eſt: rem illi perire cujus eſt, ſi dolus abſit aut lata culpa: bona hereditatis ante mortem defuncti, ſunt ipſius: quicquid igitur illo vivo de bonis perit, ipſi perit non futuro heredi: quomodo enim aliquid amittat quiſquam: quod non habet? hæc Perſii argumentatio: quæ tamen in extraneis heredibus locum habet potius quàm in ſuis, aut iis quibus ex fidei commiſſo debetur hereditas.

Ubi ſit fuge quærere quod mihi quondam Legarat Tadius.) noli exigere à me rationem bonorum meorum: ſicuti ſolet herus à diſpenſatore ſervo.

Neu dicta repone paterna:) Ita melius, quam *oppone:* etſi non rejicerem ſi exhiberent veteres: vide in imitatione Horatii; noli, inquit, tantum tibi tribuere, ut pro tua libidine mores meos fingas: ſicut parentes faciunt: quorum hæ fere ſunt ad filios voces: *Fœnoris*, &c. Cave accipias aliter heic *dicta paterna*: neque enim de patre ſuo loquitur Perſius; quod neque debuit, filius memoriæ patris ſtudioſus: neque potuit: qui puer ſexennis patrem Flaccum amiſit. Ejuſmodi autem paterna præcepta ſunt quæ commemorat Juvenalis in XIV. illo loco:

——*juvenes hortatur ut illam*
Ire viam pergant.——

ibidem etiam ſunt illi verſus gemmei quibus prudenter differit patres qui liberis ſuis magni cenſus amorem præcipiunt, ſimul illis ad omne ſcelus totas effundere habenas.

Fœnoris accedat merces:) Olim cùm relictam à me hereditatem adminiſtrabis, rem amplifica, & fœnoribus auge tuam ſortem: fœnoris merces, ἀντὶ τ̃ fœnus, quod eſt merces mutuo datæ pecuniæ.

Hinc exime ſumtus:) *hinc* ex fœnore, non ex ſorte: *ſumtus* τὰ ἐπιτήδεια καθ' ἡμέραν. (*quæ quotidianus uſus poſtulat*) etiam apud Plautum: & Græcis ita αἱ δαπάναι (*ſumptus*) pro τροφῇ (*alimenta.*)

Quid reliquum?) oſtendit heic quam ſit aviditas pecuniæ vitium δυσαπόθετον & inſanabile: nam tot rationibus nihil movetur iſte avarus.

Reliquum?) cum indignatione magna hoc legendum.

Nunc nunc.) quando video divitias meas pluris à te fieri quam vel amorem meum, vel etiam virtutis.

Unge puer caules.) *ungere* heic, Græcorum λιπαίνειν ut ἐλαίῳ λιπαίνειν μᾶζαν, apud Syneſium.

Mihi

Mihi festa luce coquatur Urt.) Egone ut olere duro & salsamentis misere victitem, quo filius tuus partas servatasque opes sudore meo & κακυ-χίᾳ abdomini ac veneri serviens, dilapidet? hoc placet mi heres? *festa luce*, ut supra, *solis natalibus*.

Et fissa fumosum sinciput aure.) Porcinum videlicet: recte autem *fumosum* scripta lectio: non autem *spumosum*. In Satirico Arbitri: *simul pannum de carnario detulit furca in quo faba erat ad usum reposita, & sincipitis vetustissima particula mille plagis dolata*: mox: *Dum illa carnis etiam paululum delibat, & coæquale natalium suorum sinciput in carnarium furca reponit, fracta est putris sella*: ex his satis constat, cur *fumosum* sinciput dicatur Persio.

Ut tuus iste nepos olim satur anseris extis.) Filius aut nepos nepotino more vivens. Non sine caussa Romani prodigum & quem Græci asotum vocant, nepotem dixerunt: nam ut docet philosophus in IV. Nicomacheorum, raro sunt obnoxii ei vitio qui suo sibi labore opes pararunt: sunt enim experti paupertatis incommoda: & præterea ut scribit idem, natura ita est comparatum, ut opera sua ament omnes artifices, sicut patres liberos videmus ac poëtas carmina sua. Eandem ob caussam sæpe & filii qui prioris paupertatis parentum fuere conscii, & sudoris participes, sunt frugi, at horum nepotes qui neque sudarunt ipsi in quærendis opibus quibus abundant, neque inopiam sunt experti, proni sunt ad luxuriam, & alia asotorum vitia, quæ propterea Romani *nepotatum* nuncuparunt & *nepotes* qui sic viverent.

Cum morosa vago singultiet ing. vena Patritiæ immeiat v.) Ut cum cœperit fastidire plebeiam & vulgivagam Venerem, pecuniæ vi irrumpat in thalamos nobilium virginum ac matronarum: non dicit hoc Persius ex doctrina Stoicorum, quibus peccata omnia paria: sed ex vulgi opinione quæ latum discrimen inter ista ponebat: cujus rei caussa potest afferri è Nicom. Arist. libro III. c. XI. B. Chrysostomus homilia in Matthæum LXXVI. ἐπορνεύθη τις πλουτοῦσα, ἑτέρα δὲ πορνεύει πένης καὶ ἐν τούτῳ διαφορά.) *Ditior aliqua corpus suum prostituit; alia, egena: hic iterum discrimen.*) Ideo confutat Cicero ut Stoicus in III. paradoxo. *Lapsa est*, ait, *alicujus libido in muliere ignota: dolor ad pauciores pertinet, quàm si petulans fuisset in aliqua generosa ac nobili virgine: peccatum vero nihilominus.* Et multis versibus Horatius in altera libri primi satira de ea re tractat: idem in VII. secundi.

Te conjux aliena capit, meretricula Davum.

Peccat uter nostrum cruce dignius?

vena morosa τὸ τοῦ ἀνδρὸς μόριον, muto: *vagum ing.* τὸ τῆς γυναικὸς, & quam vocat Horatius *concessam Venerem* in quarta libri primi Satira: *singultire* heic est fastidire copiam alicujus rei: nam inter caussas varias singultus est hæc, si imprudens aliquis, aut avidior quam par erat, majorem bucceam deglutierit.

Mihi trama figura sit reliqua: ast illi tremat omento popa venter:) Egone ut me macerem ac fiam ossa ac pellis: iste nepos ventrem ingluvie promittat? *trama* heic quæ Prudentio *nervorum textura* Contra Manichæos:

—— ossa liquescant

Mollia, nervorum pereat textura:

Tipula levius est quod heic quidam disputant, ad picturam hæc esse referenda: illud verò quale sit nolo dicere, quod carpere malunt quæ ad X. Athenæi de hoc loco scripsimus, quàm intelligere. Negare sustinent vestes habendo ἀρίνας amittere? quod ibi dicebamus. Sed sublevanda nobis eorum est imperitia qui Græcas literas non didicerunt. Tria ad pannorum texturam desiderantur diversa: stamen, substamen, (vel ut passim scriptum invenimus subtemen aut subtegmen,) & trama: sed staminis & tramæ illud commune, quod filo constant magis retorto, ac proinde duriore: subtegmen filo molliore & parum torto. Seneca epistola XC. *Posidonius dum vult describere primum quemadmodum alia torqueantur fila, alia ex molli solutoque ducantur: deinde quemadmodum tela suspensis ponderibus rectum stamen extendat: quemadmodum subtemen insertum quod duritiam utrinque comprimentis tramæ remolliat, spata coire cogantur, & jungi, textricum quoque artem à sapientibus dixit inventam.* En tria illa quæ diximus: en diversam nendi rationem: propterea apud Platonem artes nendi ponuntur ut heic diversæ duæ: ἡ στημονονητικὴ & ἡ κροκονητική: illa quæ filum torquet ad firmitatem & duritiem majorem: hæc quæ laxum filum trahit, & molle. Hieronymus ad Demetriadem: *habeto lanam semper in manibus: vel staminis pollice fila ducito, vel ad torquenda subtegmina in alveolis fusa vertantur*: legi malim ex Seneca: *vel subtegminis pollice fila ded. vel ad torq. stamina in al.* ideo autem laxo hoc filo opus, ut spina fullonia in tractione villos excitet,

quibus

quibus panni mollescunt: docet eleganter Plato, cujus verba necessario adscribam. Locus est in Politico: ubi postquam nendi utramque artem ad unum genus συστρεπτικὴν retulisset, species deinde quas diximus ita explicat. Τῦ κατεγμα[illegible] δὲ τὸ μὲν ἀτρακτῳ τε στραφὲν, καὶ στερεὸν νῆμα γενόμενον, στήμονα μὲν φασὶ τὸ νῆμα· τὴν δὲ ἀπευθύνουσαν αὐτὸ τέχνην εἶναι στημονικήν. (lego στημονοντικὴν, ut mox κροκοντικήν) ὅσα δὲ γ᾽ αὖ τὴν μὲν συστροφὴν χαυνὴν λαμβάνει, τῇ δὲ τῦ στήμονος ἐμπλέξει πρὸς τὴν τῆς γνάψεως ἑλκὴν ἐμμετρως τὴν μαλακότητα ἴσχει, ταῦτα ἄρα κρόκην μὲν τὰ νηθέντα, τὴν δὲ ἐπιτεταγμένην αὐτοῖς εἶναι τέχνην κροκοντικήν. (*Hujus autem κατεγμα[illegible], sive deductionis, quod fuso retortum est, solidumque effectum filum, stamen appellant: artem autem ipsam, quæ hoc dirigit & protrahit, staminariam: quæcunque verò contortionem mollem accipiunt & staminis implicatione ad reflexionis attractum moderatam mollitiem nanciscuntur, ea utique filo deducta, subtegmina; artem autem ipsam, subtegminariam.*) Multa alibi ad lucem loci hujus Platonis & aliorum scriptorum accuratè disputantur à nobis: nunc id solum volumus κρόκην esse, quod Senecæ *subtemen* & villos pannorum è subtemine excitari fullonis opera. Quare in Euripidis versu, Τρίβωνες ἐκβαλόντες οἴχονται κρόκας, non aliud est κρόκας ἐκβαλεῖν, quàm subteminis villos usu, & ut M. Tullius loquitur, habendo amisisse: quod & locus Eupolidis significat, quem ibi attulimus. Latini vetusti defloccatas vestes ejusmodi *decotes* dicebant. Villis porrò & subtemine absumto stamen restat & trama: quare Persius hoc loco etsi diverso locutionis genere utitur atque Euripides, idem tamen dicit Euripidi. Annon diversa & pene contraria sunt ἐκβαλεῖν in versu Euripidis, & *reliquum esse*, sive superesse in Persii dicto? re tamen idem sunt, ut jam probavimus, subtemen ejecisse vel amisisse, & solam tramam superesse.

Ast illi tremat omento popa venter.) Popa Latinis est θύτης victimarius: qua notione legitur apud Suetonium & alios: alii pro placentis & libis usurparunt, quæ πόπανα Græcis. Auctor Glossarum: *popa* πλακοῦς, πόπανον: *popa*, θύτης: neutro modo heic accipit Persius: sed pro popinone, & guloso lurcone: poëtica enim licentia tribuit ventri, quod toti homini conveniebat.

Vende animam lucro. m.) Sequitur jam coronis pulcherrima satiræ hujus, & disputationis contra avaros institutæ. Docet heic Persius hominis avari cupiditatem nulla auri copia, nulla opum vi posse expleri; quare frustra illos esse, qui ut avaris suis heredibus faciant satis, opes assiduè congerunt, congestis parcunt: nulli bono: quando satiare illorum πλεονεξίαν non magis valeant, quam aliquid eorum efficere quæ maximè sunt impossibilia: cùm id quoque sit, ut Græci dicunt, τῶν ἀδυνάτων ἕν. Hæc mens Persii. Est autem sententia è philosophiæ sacrario promta ut dicemus mox. Inducit verò cupidum heredem paterna dicta reponentem, quod paullò antè vetabat. Ejusdem sententiæ præceptum est istud apud Menandrum:

Τῦ μὲν δικαίυ τὴν δόκησιν ἄρνυσο.
Τὰ δ᾽ ἔργα τῶ πᾶν δρῶντος ἴσθι κερδανεῖς.

(*Justi modò famam fac adipiscaris, & opera quidvis audentis inde lucrifacies.*)

Vende animam lucro.) Redime omnes lucri faciendi occasiones, vel jactura animæ, id est, vitæ. Græcorum est vulgatum dictum: θανάτυ ὤνιον τὸ κέρδος. Longinus: τὸ ἐκ τῶ παντὸς κερδαίνειν ὠνούμεθα τῆς ψυχῆς. De alia re dixit Heraclitus, ψυχῆς ὠνεῖται: vide Aristotelem Politicorum lib. v. cap. xi. adeò verum est, quod ait Seneca, minima esse quæ homines emunt vita: respicit Persius ad navigantium pericula: nam ut naviget sequentibus verbis imperat,

—— atque excute sollers
Omne latus mundi. ——

de mercatorum navigationibus in remotissimas plagas dixit in quinta.

Ne sit præstantior alter Cappadocas rigida pingues plausisse catasta.) Nullus esto tam turpis quæstus, qui tibi sordeat: mangonium igitur exerce: & effice ne sit paratior alter ad coemenda mancipia, quæ à te probe curata & concinnata quam plurimi vænire possint in catasta, te plaudente, & adhortante ut motu corporis ac saltatione bonæ suæ habitudinis dent specimen mercatorib. emturientibus. *Catasta* vox Romana, sed Græcæ vel potius Siculæ originis, ut aliæ non paucæ, quæ ab istis ad Romanos corruptæ & semibarbaræ transierunt, reliquis Græcis omnino incognitæ. Siculorum linguam Græcam multis modis vitiatam fuisse, etiam illi norunt, qui solum Plautum attigêre: à verbo καθίστημι aut voce κατάστασις facta est vox *catasta*; ita dixerunt pegma ligneum, in quo suos vænales collocabant cùm illos vendebant, aut ad venditionem parabant: publicè mancipia fuisse in catasta vendi solita indicat locus Plinii libro xxxv. de Chrysogono Syllæ liberto. *Talem in catasta videre Chrysogo-*

num Syllæ. Sed erant etiam in ædibus catastæ, ut quas arcanas vocat Martialis epigrammate in Mammurram:

Inspexit molles pueros oculisque comedit;
Non hos quos primæ prostituêre casæ:
Sed quos arcanæ servant tabulata catastæ,
Et quos non populus, nec mea turba videt.

quo ex loco discimus eximiæ formæ pueros quibus hedera non erat opus, non fuisse in publicum productos: sed domi apud mangones ipsos facile emtores invenisse: ibi igitur catastam conscendebant, non in foro: etiam illud discimus ligneam fuisse catastam è tabulatis constructam: quare etiam *machinas* vocabant catastas. Q. Cicero de petitione consulatus, loquens de Catilina: *quo in magistratu amicam, quam palàm domi haberet de machinis emit.* Cur imponerentur catastæ mancipia docet vetus scholiastes Persii: *apud antiquos venales gladiatores in catasta ponebantur, ut in eis possent omnia membra inspici*: solebant enim qui servos emebant nudare illos, & diligenter essent ne omnia membra integra & valida perspicere. Suetonius libro II. *qui matresfamilias & adultas ætate virgines denudarent atque perspicerent, tanquam Thoranio mangone vendente*: & libro IV. *illustriores feminas præter pedes suos transeuntes diligenter ac lente mercatorum more considerabat.* Seneca pater Controversiarum libro primo: *Nuda in littore stetit ad fastidium emturis: omnes partes corporis & inspectæ & contrectatæ sunt:* tangit & filius Seneca epistola LXXX. neque hoc solùm, sed etiam saltare jubebant, ut ostendunt Menandri locus & Propertii, & aliis modis suæ agilitatis specimen dare: quare Martiali *eques de catasta* dicitur qui ibi fuerat venditus:

Nec de Cappadocis eques catastis.

ut mirari nemo debeat quod machinam ad torquendum paratam, quæ vulgò equuleus dicebatur, catastam etiam appellarint: in Martyrologiis sæpè legas in catastam martyres fuisse impositos. Prudentius de Romano martyre: *Emitto vocem de catasta celsior:* & sæpius alibi: nec solùm pro equuleo usurpat: sed pro quovis pegmate ligneo cui imponi solent qui variis suppliciis afficiuntur: ita accipe *catastas igneas* in Peristephanon hymno primo, & similes locos in historiis martyrum. Scimus longe alia de hac voce hactenus prodita esse à magni nominis viris: verùm quæ ita ferè absurda sint, ut refutationis non egeant. Sed enim horum error longe tolerabilior illorum obstinata pervicacia, qui *catastes* nescio quos contra liquidissimam veritatem apud Vitruvium comminiscuntur: *ἣν ἰατρεῦσαι τὴν ἄγνοιαν, οὐδ᾽ Ἀσκληπιάδαις τοῦτο γε νομίζω δεδόσθαι.* Quo igitur sensu dicatur Persio avarus mango, *servos plaudere in catasta* jam ostendimus: nisi quis malit *plaudere* heic interpretari, palpo percutere, aut plana manu ferire: quod videntur fecisse mangones ad ostentandam *εὐεξίαν* & bene curatam cutem suorum mancipiorum: & confirmat hanc interpretationem vox *pingues*: sic autem legimus, antiqua servata scriptura, quam critici imperiti jam olim loco ejecerunt, ut constat ex scholiastæ reliquiis, substituta voce *pavisse*: quam fere scripti hodierni retinent: etsi in nonnullis *clausisse* invenimus: quidam *pausasse* præferunt: quod etiam ab Hadriano Turnebo est adnotatum: has verò omnes lectiones commentitias esse non magis verear affirmare, quam de eo non dubito scripsisse Persium *plausisse*: mutarunt eam dictionem scioli, quibus mirum videbatur verbum *plaudere* cum quarto casu jungi: atqui etiam Statius Papinius sic locutus est non semel; in epithalamio Violantillæ:

Claraque gaudentes plauserunt limina cygni.

in epicedio patris,

—— non toties victorem Castora gyro,
Nec fratrem cestu, virides plausere Therapnæ.

atque ita usurpari à poëtis multa verba contra usum communem, ne tirones quidem ignorant: ne ad Græcorum exempla opus sit confugere.

Rem duplica. Feci: jam triplex; jam mihi quartò, Jam decies redit in rugam.) Naturam morbi de quo loquitur ingeniosè ob oculos ponit: nam ut temulenti sitim vinum, hydropici aqua irritat, non sedat: sic avari animum non explet quod partum est, sed ad majora concupiscenda allicit pene iisdem verbis sententiam eandem expressit Basilius in homilia ad divites: *πολλῶν*, ait, *ὑμᾶς ἐνδεεῖς ποιεῖ τὸ τῆς ἐπιθυμίας ἀκόρεστον· τοῖς δέκα ταλάντοις, δέκα ἕτερα προσθεῖναι σπουδάζεις· ἐπειδὰν δὲ εἴκοσι γένηται, ἄλλα τοσαῦτα ἐπιζητεῖς· καὶ ἀεί σοι τὸ προστιθέμενον οὐχὶ τὴν ὁρμὴν ἵστησιν, ἀλλ᾽ ἀναφλέγει τὴν ὄρεξιν.* (*Multorum nos indigos facit insatiabilis concupiscentia: decem talentis partis altera decem studes addere; ubi viginti facta sunt, ista quoque duplicare contendis: & semper id quod additur, vel accedit, non sistit appetitum, sed incendit:*) & multa in eandem sententiam ibi facundissimus ille pater. Simile item illud Galeni De curatione morborum animi,

animi, ἀεὶ πλεῖον τῆς ἱμαρμένης οἱ ἄπληστοι ἀεὶ καὶ διπλάσιον ἔχοντες, τριπλάσιον ἀπαιτοῦσιν, καὶ τετραπλάσιον ἔχοντες πενταπλάσιον ἐφίεν). (*Ita sunt insatiabiles, ut ea semper cupiant, quæ sunt à fronte: ut si duplum habeant, triplum adipisci mox laborent: si triplum obtenuerint, quadruplum concupiscant.*) Simplicius in Epicteti Enchiridium eleganter: ἂν δέκα κτησώμεθα, εἴκοσι βουλόμεθα· κἂν εἴκοσι, τετταράκοντα, καὶ ἐφεξῆς· καὶ πέρας οὐδὲν τὸ εἰς τὸ ἄχανὲς τῆς ἀπληστίας ὠθούσης, καὶ ὅρον οὐδένα φύσει εἰς ἀορασίαν ἐκπίπτει. (*Si decem possidemus, viginti cupimus; si viginti, tum quadraginta; & ita deinceps: neque ullus omnino finis in immensum tendentis avaræ cupiditatis: atque ita quæ terminum semel natura; vel, quæ terminum semel à naturâ præscriptum transgressa est, nullo postea termino contineri potest.*) *Rem duplica*, ut apud Juvenalem, *patrimonia conduplicare*: at *redire in rugam*, pro multiplicari & πολλαπλασιάζεσθαι elegantissimè tractum à vestibus, quarum est proprium rugare: contrà apud Juvenalem in simillima sententia summa dicitur *rugam trahere* quæ nondum tendit neque explet marsupium: sed adhuc hians & laxum est os illius; ita melius, quàm ut alii interpretantur.

Depinge ubi sistam.) Hæc scripta lectio omnium quos vidimus librorum: in editione P. Pithœi est *depunge*: quod perplacet: translatum à libræ scapo ubi punctis notatæ sunt ponderum mensuræ: ut *certo compescere puncto Nescius examen*. *Depungere* est κέντρῳ παραχαράττειν, quomodo loquitur Plutarchus in gemina sententia, De amore divitiarum: τίς γε τῶν ἔχοντων ὁ τῆς φύσεως πλοῦτος ὥρισται, καὶ τὸ πέρας πέριξ τῆς χρείας καθάπερ κέντρῳ καὶ διαστήματι περιγεγραμμένον; vel ὅρον περιγέγραφε. Constantinus Imperator in libro ad F. Romanum de gentibus septentrionalibus: τοῦτο τὸ ἔθνος οὐκ ἔχει τὰς ἐπιθυμίας ὅρῳ περιγεγραμμένας. Heic igitur Persius avarum heredem urget, doceat se ubi sistat, id est, quem pecuniæ modum consecutus, cupiditatem ipsius sit expleturus: quod cum sequenti versu fieri nunquam posse significet: nimirum id voluit paucis ostendere, quod multis philosophi disputant: avaros finem consequi nunquam: οὐδαμοῦ γὰρ τῆς εἰς τὸ πλέον φορᾶς ἵσταται, inquit verè Basilius. Præclare Seneca epistola XVI. *Naturalia desideria finita sunt: ex falsa opinione nascentia ubi desinant non habent. Nullus enim terminus falso est. Via eunti aliquid extremum est: error immensus*: & in XXXIX. *Necesse est in immensum exeat cupiditas quæ naturalem modum transiliit, illa enim habet suum finem: inania & ex libidine orta, sine termino sunt: necessaria metitur utilitas: supervacua quò redigis?* Tale illud apud Augustinum contra Adimant. lib. VI. *Ubi enim terminum constituant, non inveniunt*: hoc est, quod Græci sapientes dicunt: τὸ πλεῖον ὅρον οὐκ ἔχει: quam sententiam lactea illa sua dicendi ubertate tot locis beatus Chrysostomus fuse tractavit: in eam verò ad Corinthios, homilia XXIV. luce clarius paradoxum illud in specie demonstrat, Nihil esse quod nos adeo ad mendicitatem redigat, ut studium divitiarum. Græcè melius: Οὐδὲν οὕτω πτωχοποιὸν ὡς φιλαργυρία, καὶ τὸ πλούτῳ καὶ πενίᾳ φασί. At philosophus in primo Politicorum totam hanc quæstionem subtilissime ut omnia, & sapientissime definit. Solonem reprehendit, cujus extat notissimus versus:

Πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνδράσι κεῖται.

(*Divitiarum nullus certus terminus hominibus constitutus est.*) Non enim sine carere divitias: sed ita distinguendum esse: τῆς κτητικῆς, hoc est, artis illius quæ rem familiarem amplificare docet, duas esse species: alteram secundum naturam, quam vocat οἰκονομικήν: & ait esse artem comparandi necessaria ad vitam instrumenta: atque hanc certum finem habere, eo argumento evincit: quia nulla est ars cujus infinita sint instrumenta: ergo etiam legitimæ κτητικῆς finem esse αὐτάρκειαν πρὸς ἀγαθὴν ζωήν. (*Quantum moderato homini sufficiat ad beatam vitam*:) quod ita μιμούμενος Seneca epistola II. *Quis sit divitiarum modus quaeris? Primus habere quod necesse est: proximus quod sat est.* Altera τῆς κτητικῆς species dicitur Aristoteli ἡ χρηματιστική, (*ars quæstuaria*:) non à natura ducens originem: sed ab hominum cupiditate: hanc ait ille πλοῦτον quidem habere sive finem: at terminum sive πέρας non habere: ἄπειρος γὰρ, inquit, οὗτος ὁ πλοῦτος ὁ ἀπὸ ταύτης τῆς χρηματιστικῆς.

Inventus Chrysippe tui finitor acervi.) Jam docuimus quomodo hæc sint accipienda: nam falli etiam eruditissimos viros qui hunc locum ante nos attigerunt nemo poterit dubitare qui nostram cum illorum expositionibus contulerit. Omnes in eo peccarunt, quod specie proverbii hoc dici non animadverterunt: atqui ita omnino exponendum, si Persii mentem curamus assequi. Rogaverat avarum indicaret sibi certum suæ cupiditatis finem: sed nullam poterat finem avarus ostendere: nullus enim avaritiæ terminus, ut antea probavimus: quare etiam Juvenalis postquam dixit non posse avari gremium expleri,

pleri,

pleri, ne siquidem bis terve aut etiam sæpius equestri censu illum donavaris; pulcherrimam illam suam satiram ita concludit.

Nec Crœsi fortuna unquam, nec Persica regna,
Sufficient animo, nec divitiæ Narcissi,
Indulsit Cæsar cui Claudius omnia, cujus
Paruit imperiis, uxorem occidere jussus.

non lac lacti similius, quam sunt fines duarum istarum satirarum: hujus inquam Persii, & illius XIV. apud Juvenalem. Sed τὸ ἀδύνατον quod pluribus versibus Juvenalis est persecutus, isto unico Persius expressit: verùm brevitas elegantissima illius sublevanda est interpretatione: atque ita capienda ejus verba, ut si diceret: Doce me finem tuæ avaritiæ: atqui modum imponere tuæ πλεονεξίᾳ non magis potes tu quàm olim potuit Chrysippus finem soritis invenire, & ubi resistendum esset definire. Simillimæ βραχυλογίας exempla apud optimos scriptores plurima. Tale illud est apud Horatium in epistola ad Augustum: ubi cum vellet significare summam rei absurditatem,

——non est, ait, *quod multa loquamur*:
Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri.

nam similiter suppleri debet is locus: si hoc (de quo dixit) verum atque æquum est: etiam illud verum est, neque nucleum oleæ neque nucis ligneum putamen esse durum; quod quia palam absurdum est: sequitur etiam illud esse absurdum de quo ibi est sermo: ita heic: impossibilitatem (utamur hac voce) finiendæ avaritiæ probat, tacitè comparans cum alia re quam constabat eruditis finiri non posse: nihil enim tempestate illa doctrina Stoicorum vulgatius. Quod autem finis non possit inveniri soritis, quem vocat Persius *acervum*, Cicero & Jurisconsulti, *cavillationem acervalem*, declarat M. Tullius in Academicis quæstionibus: ubi sic loquitur qui ἀκαταληψίαν tuetur: *Venit ad soritas, lubricum sane & periculosum locum: quod tu modo dicebas esse vitiosum interrogandi genus. Quid ergo? istius vitii num nostra culpa est? Rerum natura nullam nobis dedit cognitionem finium, ut illa in re statuere possimus Quatenus: nec hoc in acervo tritici solum unde nomen est: sed ulla omnino in re minutatim interroganti, dives, pauper: clarus, obscurus sit: multa, pauca: magna, parva: longa, brevia: lata, angusta: quanto aut addito aut demto, certum quod respondeamus non habemus.* Vides diserte affirmari *naturam non dedisse cognitionem finium* quibus sisti possit progressus τῆς σωρειτικῆς ἀπορίας: planè hoc ipsum ait Eustathius in II. Nicomacheorum, in ipso fine; si negat ipsa natura, ut ait Cicero, quis amplius dubitet, rem omnino inveniri non posse? optimo igitur jure Persius, inter ἀδύνατα id retulit: propterea & Stoici soritem inter ἄπορα quæ non possunt solvi referebant: sic apud Sextum Empiricum Contra mathematicos libro primo profertur σωρειτικὴ ἀπορία, quæ solutionem nullam admittit: cui similes aliæ apud eundem item apud Galenum, & Aristotelis interpretes: in quæ autem absurda inciderent qui interrogantem sistere non scirent, ostendit Sextus idem contra Physicos cap. De motu. Ait vero Persius *tui Chrysippe acervi*: quia multum in eo Chrysippus sudaverat, ut finitorem acervi inveniret: sed frustra: quare spe inveniendi quod quærebat dejectus, κατὰ δύστροπόν τινα πλάνην, quod ajunt excogitaverat, quem vocabat τὸν ἡσυχάζοντα λόγον; cum interrogatus sustinebat se; priusquam ad finem interrogans perveniret. Sextus Empiricus Hypotyposeon libro II. capite quo adversus dialecticos disputat: οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον δογματικοὶ ἐν τῇ συνερωτήσει τοῦ σωρείτου, προϊόντος τοῦ λόγου φασὶ δεῖν ἵστασθαι καὶ ἐπέχειν, ἵνα μὴ ἐκπίπτωσιν εἰς ἀτοπίαν: hoc vero erat, non acervum finire, sed ignorantiam suam profiteri: quare multum & Carneades & alii philosophi Chrysippi illud inventum riserunt. Cicero ibidem: *placet Chrysippo, cùm gradatim interrogetur, verbi caussa, tria pauca sint anne multa: aliquanto priusquam ad multa perveniat, quiescere: id est quod ab iis dicitur ἡσυχάζειν. Per me vel stertas licet, inquit Carneades, non modò quiescas: sed quid proficis? Sequitur enim qui te ex somno excitet, & eodem modo interroget:* locum integrum vide: ubi etiam testatur Cicero ἀδιάλυτα, istiusmodi sophismata ne à Chrysippo quidem fuisse dissoluta: tanta imperitia acutuli illi Stoici veræ Logicæ laborabant: quos tamen ea etiam laude volunt quidam censeri: sanè quam absurdè: cùm universa Stoicorum Logica nihil sit inertius, nihil ineptius, nihil παιδαριωδέστερον. Chrysippum verò multa de sorite scripsisse, arguunt librorum indices apud Laërtium, multi & varii: sed qui præcipuè ad sophisma acervi pertinerent, sunt hi: Περὶ τῶν πρὸς τὰς φωνὰς σωρειτῶν (melius, σωρειτικῶν) λόγων γ. & Περὶ τῶν παρὰ μικρὸν λόγων, πρὸς Στησαγόραν, β. etsi longo intervallo separantur hi tituli in Laërtiano indice: sunt tamen de eodem argumento: nam ἡ σωρειτικὴ ἐρώτησις dicebatur Stoicis etiam ἡ παρὰ μικρὸν ἐρώτησις: quod alibi clarè docebimus: ubi etiam eorum supinum errorem castigabimus, qui Stoicorum soritem inter argumentationum legiti-

mas ſpecies referunt: quæ abſurda ſententia multos hodie ſectatores habet: etiam illorum qui in ea arte præ cæteris ſapere volunt videri. Sed hæc, ut diximus, alibi fusè ac clarè demonſtrabimus: faveat modò conatibus noſtris DOMINUS JESUS, vera lux, vera σοφία: aut potius αὐτόφως, καὶ αὐτοσοφία.

PERSIANA HORATII IMITATIO.

NEMO qui vel ſummatim humanitatis ſtudia attigit, Perſii Satiras legit, quin ſtatim imitationis Horatianæ aliqua ſaltem veſtigia deprehendat: tam multa enim illius jam paucis numero verſibus expreſſit, ut fungum eſſe oporteat, cujus animum, ſimul ac in hunc librum oculos conjecit, ejus rei aliqua non percutiat ſuſpicio. Et tamen ea arte, eo judicio in hac parte uſus eſt poëta ingenioſiſſimus, ut qui adeò multa non ſua uſurpat, ſuus tamen ubique ſit, nec alieni beneficii ferè quicquam, verum propria omnia habere videatur. κἂν γὰρ παρ' ἄλλου λάβῃ τι ἰδίως αὐτῷ χρώμενος ἴδιον τὸ ληφθὲν ποιεῖ: quod olim eruditiſſimi critici de Thucydide Homerum imitante pronuntiarunt. Quare equidem facilè ignoſco tot commentatoribus, quos palàm eſt ita negligenter in hoc negotio eſſe verſatos, ut loca non pauca perperam acceperint, quædam, ſed illuſtria, non animadverterint eſſe corrupta unicam ob cauſſam hanc: quod Perſium cum Horatio diligenter contendere, ſuarum partium eſſe animum nunquam induxerint. Nos verò quam illis tribuimus veniam, ne ab aliis petere ipſi opus haberemus; quæcunque in eo genere obſervatione digna deprehenderamus, omnia ſtudioſè collegimus, atque in unum veluti communem locum huc conjecimus. Speramus non ingratum fore tironibus, quorum ſtudiis prodeſſe optamus, noſtrum iſtud conſilium: cùm præſertim imitationis artem, ſine qua pene infructuoſa veterum lectio fuerit, nullius magiſtri præcepta æquè bene ipſos doctura ſint, atque hoc pulcherrimum tanti viri exemplum. Si extarent Lucilii Satiræ, non dubito etiam in illis reperiri quædam poſſe, quibus noſter ſua fecerit auctiora & luculentiora: ſed illa, opinor, forent non multa: quantam quidem ex reliquiis ejus poëtæ licet conjicere: horridior enim & incultior Lucilius fuit, quàm ut aliquid facile ex ipſius lutulentis carminibus tolleret Perſius, atque in rem ſuam verteret. Venuſinum verò Flaccum ſic in deliciis habuit, miratuſque eſt hic Flaccus, ut totum memoria tenuiſſe exiſtimem: quod quidem ita eſſe, neminem puto dubitaturum, qui obſervaverit quàm ſæpè, quàm feliciter, & ſententias & dictiones ejus uſurpet: appareret commentanti Perſio verba verſuſque Horatianarum Satirarum non anxiè, ſed ultro ſub acumen ſtili veniſſe: ut videatur magis non repudiaſſe, quæ ſibi comiter ſua memoria ſuggerebat: quàm de induſtria quæſiviſſe. Neque enim debemus ejus infelicitatis tantum virum damnare, ut putemus aliquem ipſum ex affectata Horatii imitatione, aucupatum eſſe gloriam: iniquum, ridiculum & ſtultum ſit tam ineptæ ambitionis nobiliſſimum juvenem ac ſapientiſſimum, velle inſimulare: qui contra ſummo judicio virtutes Horatii ſic imitatus eſt, ut nævos & ἀπηχίας ejuſdem cautus vitarit ſedulò: quod cùm alibi pluribus demonſtratum ſit à nobis, miſſo hoc ſermone quod inſtituimus jam aggrediemur.

IN PROLOGO.

IMitatio pluribus modis fit: nam ut orationis virtutes aliæ dicuntur rhetoribus πραγματικαὶ, aliæ λεκτικαί: ita enim imitatio est alia rerum, alia elocutionis, cùm aut verba alicujus usurpamus, aut figuras exprimimus, aut sententias æmulamur. Rursus imitatio quædam manifestior, quædam occultior: omnium apertissima illa est, cùm & sententia manet eadem, & verba quoque nonnulla: nam si nihil in verbis fuerit mutatum, non simplex imitatio ea dicenda, sed γυμνὴ μίμησις, aut potius μετάθεσις, quomodo loquitur Demetrius Phalereus, sive usurpatio: ut cùm Ennii versum sermoni suo Persius accommodavit in sexta. Minus manifesta est, cum servata sententia non servantur verba, sed mutantur omnia: interdum verba retinentur, sed in aliam sententiam traducta: quod ipsum variis fieri solet modis. Omnium horum exempla, in Horatii imitatione Persius nobis exhibet: ut suis locis dicturi sumus. Nos verò ne illa quidem prætermittenda censuimus, in queis videtur Persius, non tam consilio & studio imitandi, quàm casu & συμπτωματικῶς aut idem verbum similiter usurpasse, aut versum quodam modo similem fecisse alicui Horatiano: nam etsi nihil fortasse cogitans in illa incidit: nihilo tamen minus caussa cur in illa potissimum incideret, erat quod Horatii & verba & numeri etiam aliud agenti in mentem veniebant & sub stili acumen. In hoc verò carmine cùm negat Persius se poëtam esse, & *semipaganum* nominat, ingenioso verbo expressit adfatim, quod dixerat Horatius non solùm pluribus verbis, sed etiam versibus: ut cùm poëtam se negat in tertia libri primi:

Primum ego me illorum, dederim quibus esse poëtas,
Excerpam numero: neque enim concludere versum
Dixeris esse satis: neque si quis scribat uti nos
Sermoni propiora putes hunc esse poëtam.

& cùm ait in VI. libri II.

Quid prius illustrem Satiris Musaque pedestri?

eadem prorsus ratio est cur Persius *semipaganum* se appellet, & cur Satiras suas Horatius modò *pedestrem Musam*, modò *Sermones*: ut in quarta primi Epistolarum,

Albi nostrorum Sermonum candide judex.

IN PRIMA.

2 QUis leget hæc?) Prima parte satiræ hujus ostendit Persius pluribus versibus, id consilium sibi probari in scribendo, quod paucioribus verbis datur ab Horatio satira ultima libri I.

——neque te ut miretur turba labores,
Contentus paucis lectoribus.

3 *Turpe & miserabile.*) videtur alludere ad ista Horatii I. Sat IV.

——Beatus Fannius, ultro
Delatis capsis: & imagine, cùm mea nemo
Scripta legat.——

hæc est ἡ ἐκ τοῦ ἐναντίου μίμησις.

12 *Quid faciam?*) Horatius in simili deliberatione initio II. Satir.

Quid faciam, præscribe: quiescas.

ex hac collatione intelligitur acre & vehemens Persii ingenium: nam sic petiit consilium, ut ejus dandi potestatem non faciat: sed statim ut datum repudiet, quod non dubitabat datum iri, quod igitur lectori supplendum reliquit, apud Horatium habemus expressum, *quiescas*.

13 *Scribimus inclusi, numeros ille, hic pede liber.*) affinis versus illi Horatiano?

Scribimus indocti doctique poëmata passim.

etsi nec sententia eadem prorsus nec verba.

20 *Ingentes trepidare Titos.*) *ingentes Titi* ita dictum à Persio, ut Horatii, *celsi Rhamnes*; in Arte:

Celsi prætereunt austera poëmata Rhamnes.

doctè ut omnia notavit hoc jam olim Hadrianus Turnebus in suis Adversariis.

21 *Tremulo scalpuntur ubi intima versu.*) Horatius Carminum libro IV. oda XIII.

Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum sollicitas.——

falluntur eruditi viri qui *tremulum cantum* interpretantur anilem: lasciviæ enim vox illa significationem habet: cujus interpretationis & fundum habemus heic Persium, & testem quoque veterem interpretem. Terentianus Maurus de Galliambo versu:

Nomenque Galliambis memoratur hinc datum,
Tremulos quod esse Gallis habiles putant modos:

sic κλαδαρὸν Græci pro lascivo ac molli: unde κλαδαραὶ ὄψεις, & κλαδαρὸν ὑποβλέπειν apud Clementem Alexandrinum de Veneris pusionibus: κλαδαρὸς autem idem ac tremulus. Hesychius: κλαδαρόμματοι, σείοντες τὰ ὄμματα.

23 *Qui-*

23 *Quibus & dicas cute perditus, obe.*) Horatius Satirarum libri II. quinta:

Importunus amat laudari? donec obe jam
Ad cœlum manibus sublatis dixerit, urge, &
Crescentem tumidis infla sermonibus utrem.

usu tritum apud Latinum *obe dicere* pro satis est: sed Persius cum ei qui immodica laudatione offendatur id loquendi genus tribuit. Horatii locum sine dubio ante oculos habuit: quare alias interpretationes comminisci interpretes non debuerant.

26 *En pallor seniumque.*) in epistola ad Lollium libro primo:

——*inhumanæ senium depone Camenæ.*

28 *At pulchrum est digito m*) Horatius:

——*at suave est magno tollere acervo.*

29 *Ten' cirratorum centum dictata fuisse Pro nihilo pendas?*) in fine libri I. Satirarum:

—— *an tua demens*
Vilibus in ludis dictari carmina malis?

30 *Ecce inter pocula quærunt Romulidæ saturi quid dia poëmata narrent.*) in epistola ad Augustum:

——*pueri patresque severi*
Fronte comas vincti cœnant & carmina dictant.

vel ut habent alii libri, *dicunt*: qood propius accedit ad Persii sententiam.

35 *Tenero supplantat verba palato.*) Horatius de affectata balbutie,

——*balba feris annoso verba palato.*

satira III. libri II. *supplantare* luctantium est verbum: *ferire*, cestibus pugnantium.

40 *Rides, ait, & nimis unc.*) Horat. ep. XIX. lib. I.

—— *rides, ait, & Jovis aur.*

42 *Et cedro digna locutus.*) ad Pisones:

——*speramus carmina fingi*
Posse linenda cedro, & levi servanda cupresso.

53 *Calidum scis ponere sumen.*) ibidem, de malorum poëtarum artibus:

——*Unctum qui recte ponere possit.*

54 *Scis comitem horridulum trita donare lacerna.*) adhuc de iisdem primi epistolarum, XIX.

Non ego ventosæ plebis suffragia venor
Impensis cœnarum, & tritæ munere vestis.

56 *Nugaris cùm tibi e.*) Errant qui huc afferunt illa Horatii ex epistola ad Lollium lib. I.

——*interdum nugaris rure paterno.*

nam Horatius de eo loquitur, qui belli simulacra rure exercebat: quod quid habet commune cum sententia hujus loci? quanquam iidem etiam illo Flacci loco *nugaris* exponunt poëtaris: sed quàm absurdè pueri omnes intelligent, quos antecedentia & sequentia legere non piguerit.

61 *Vos ô patricius sanguis*) in Arte:

—— *Vos ô*
Pompilius sanguis carmen reprehendite.

64 *Ut per leve severos Effundat junctura ungues.*) Horat. satira VI. lib. II. in alia re, & sententia contraria: *ne quid valeat per leve morari.*

65 *Scit tendere versum:*) alia notione idem verbum positum est initio secundi libri Satirarum,

Sunt quibus in satira videas nimis acer, & ultra
Legem tendere opus.

67 *In prandia regum.*) Horat. dixit, *epulas regum.* II. Sat. secund.

70 *Nec ponere lucum Artifices.*) in Arte, *quia ponere totum Nesciet*: sed potius illum versum spectavit, ex Oda VIII. lib. IV. Carm. *Sollers nunc hominem ponere nunc deum*: nec displicet quod eruditi quidam observant: *lucum ponere* cum dixit Persius respexisse ad illa in Arte: *cum lucus & ara Dianæ describitur*: locum integrum considera.

85 *Fur es ait Pedio. Pedius quid?*) ostendimus oratoris non rei nomen heic esse τὸ *Pedius*. Horat. in ultima lib. pr. Satir. *Cum Pedius caussas exsudet Poplicola.*

86 *Doctus posuisse figuras.*) ita legendum esse admonuimus. Horat. ibidem: *doctus cantare Catullum.*

88 *Cum fracta te in trabe pictum ex humero portes.*) in Arte.

—— *Si fractis enatat exspes*
Navibus ære dato qui pingitur.

89 *Men' moveat quip.*) Hor. ibidem: *Men' moveat cimex Pantilius.*

91 *Plorabit qui me volet incurvasse querela*) in Arte: --*si vis me flere dolendum est Primum ipsi tibi*: at *curvare* pro flectere & καμπῦλον posuit Horatius ode ad Lycen, lib. III. Carminum.

94 *Berecynthius Attin. Et qui e.*) Satirici poëtæ aliena carmina propriis scriptis inserunt, duplici ex caussa: vel quasi ad ornatum per speciem παρῳδίας: de quo ad satiram sextam: vel διασυρτικῶς: modò cum laude auctoris versuum qui afferuntur: modò ad suggillationem illius. Sic Persius isto loco Neronis κακοζηλίαν τ' μωρίαν & ineptias ac stultitiam omnibus ridendam propinat allatis illius versibus: sic etiam Horatius ut Bibaculum obiter irrideret versum ejus suo U-

lyssi

lyſſi inſeruit Satirarum libro II. *Furius hibernas cana nive conſpuet Alpes:* eadem licentia uſum auctorem primum hujus carminis Lucilium ex reliquiis poſſumus conjicere. Atque in hoc ut in aliis non paucis veterem Græcorum comœdiam ſecuta eſt Latina ſatira: quam multa enim Euripidis, ut aliis taceam, habes apud Ariſtophanem? Simpliciter docendi cauſſa ex Ennio in quarta primi Satirarum afferuntur hæc Horatio:

—— poſtquam diſcordia tetra
Belli ferratos poſteis, portaſque refregit.

105 *Si t. vena ulla paternis Viveret in nobis.*) Honeſtius in ſententia parum honeſta idem dixit Horatius in xv. Epodon: *ſi quid in Flacco viri eſt.*

106 *Nec pluteum cædit nec demorſos ſapit ungues.*) In x. pr. Sat.

—— in verſu faciendo
Sæpe caput ſcaberet vivos & roderet ungues.

108 *Vide ſis ne majorum tibi forte Limina frigeſcant.*) In prima lib. II. Satirarum:

—— metuo majorum ne quis amicus
Frigore te feriat.

ambo de re eadem loquuntur.

111. *Omnes bene miræ eritis res.*) Acroſtichum non diſſimilis ſecuritatis atque illud Horatii, Satira tertia libri primi: *cum dicas eſſe pares res.* Sed Perſianæ negligentiæ rationem certam in Commentario attulimus: neque enim is fuit Perſius quem ſine cauſſa male tornati verſus juvarent: eam nos cauſſam aperuimus.

112 *Hoc juvat?*) Legendum cum interrogatione admonuimus: ut in prima Satira Horatii:

—— hoc juvat? horum Semper ego optem.

ib. *heic, inquis, veto quiſquam faxit oletum: extra Meiite.*) in VIII. primi Satir.

—— in me veniat mictum atque cacatum
Julius.

in Arte:

—— utrum minxerit in patrios cineres.

de omni contumelia παροιμιακῶς uſurpari ſolitum apparet.

114 *Secuit Lucilius urbem, Te Lupe, te Muti.*) Tractavit eundem locum fuſius Horat. in prima libri II. Sat. ſtudioſi loca inter ſe comparent: nam ſententia & ὁ νοῦς τοῦ λόγου ὁμοίως idem.

116 *Ridenti Flaccus amico.*) Reſpexit illud, *ridentem dicere verum Quid vetat?*

118 *Excuſſo populum ſuſpendere naſo.*) In VI. primi Sat. *naſo ſuſpendis adunco Ignotos*: in VIII. ſecundi: *ſuſpendens omnia naſo.*

123 *Audaci quicunque afflate Cratino.*) Obſervabamus tranſlationem eſſe à pratis: quibus Græci docta & florida veterum ſcripta ſæpe aſſimilant. Hæc ἔννοια ab Horatio eſt, qui *thyma* appellat opera antiquorum auctorum: in epiſtola ad Julium Florum: *Quæ circumvolitas agilis thyma?* Si quis malit ad Pythiam referre, & alios qui numinis afflatu oracula fundebant, non repugnem: utriuſque ἐπιπνοίας modum, & illius quæ à numine in Pythiam manans vatem ipſam reddebat: & ejus qua adflantur qui priorum libros diurna nocturnaque manu verſant, deſcribit eleganter Dionyſius Longinus de imitatione differens: πολλοὶ ἀλλοτρίῳ θεοφοροῦνται πνεύματι, τὸν αὐτὸν τρόπον ὃν καὶ τὴν Πυθίαν λόγος ἔχει τρίποδι πλησιάζουσαν, ἔνθα ῥῆγμά ἐστι γῆς, ἀναπνεῖν ὥς φασιν ἀτμὸν ἔνθεον, αὐτόθεν ἐγκύμονα τῆς δαιμονίου καθισταμένην δυνάμεως παραυτίκα χρησμῳδεῖν κατ' ἐπίπνοιαν· οὕτως ἀπὸ τῆς τῶν ἀρχαίων μεγαλοφυΐας εἰς τὰς τῶν ζηλούντων ἐκείνους ψυχὰς, ὡς ἀπὸ ἱερῶν στομίων ἀπόρροιαί τινες φέρονται, ὑφ' ὧν ἐπιπνεόμενοι καὶ οἱ μὴ λίαν φοιβαστικοὶ τῷ ἑτέρων συνενθουσιῶσι μεγέθει. [*Multi alieno ſeu divino ſpiritu afflati rapiuntur, eodem prorſus modo quo fama eſt Pythiam Apollinis ſacerdotem Delphis (ubi, ut perhibent, hiatus quidam eſt terræ, vaporem inde auramque exhalans divinam) tripodi admotam corripi, factamque Deo plenam numinis inſtinctu conſulentibus reſponſa dare, & oracula reddere: ſic ab illis priſcorum magnis ingeniis in animos imitantium ipſos tanquam ex ſacris oſtiis rivi quidam feruntur, a quibus afflati etiam qui ſuapte naturâ non iſto Phœbæo aguntur furore, alterum magnitudine impulſi concitantur, rapiunturque ſimul.*] De Eupolide Cratino & Ariſtophane Horatius initio Satiræ IV. libri primi: confer cum iſtis illum locum.

125 *Inde vaporata lector mihi ferveat aure.*) Attentionem & cupiditatem lectoris verbo *ferveat* ſignificavit, non multo aliter atque Horatius verbo *inſudet*, in quarta primi Satir. *Queis manus inſudet vulgi, Hermogeniſque Tigeli:* atque ibi Horatius de ſuis ſcriptis loquitur, ut heic Perſius.

133 *Si Cynico barbam petulans nonaria vellat.*) In III. primi Satir. de Stoico ſapiente:

—— vellunt tibi barbam Laſcivi pueri.

134 *His mane edictum poſt prandia Callirhoen do.*) Simplex pro compoſito: *do* pro mando: & mando accipe ut in illo Horatii, quem non dubito fuiſſe Perſio in mentem cum hunc faciebat:

—— forum Putealque Libonis
Mandabo ſiccis,

epiſtola

epiſtola XIX. libri primi: videtur etiam illum verſum reſpexiſſe VI. libri ejuſdem:

Gnavus mane forum & veſpertinus pete tectum.

item iſtum, ſimiliter in fine poſitum ſatiræ X. libri primi:

—— Demetri teque Tigelli.
Diſcipularum inter jubeo plorare cathedras.

IN SECUNDA.

1 HUnc Macrine diem numera meliore lapillo.) Horatius oda XXXVI. primi Carm.

Creſſa ne careat pulchra dies nota.

3 *Non tu prece poſcis emaci.*) Horatius de ſe in XXIX. tertii Carminum:

Non eſt meum, ſi mugiat Africis
Malus procellis, ad miſeras preces
Decurrere, & votis paciſci.

votis paciſci, & *prece poſcere emaci* idem ſunt.

5 *At bona pars procerum t.*) in prima Satira libri primi.

At bona pars hominum decepta cupidine falſo.

8 *Hæc clare, & ut audiat hoſpes: Illa ſibi introrſum & ſub lingua immurmurat.*) in XVI. primi epiſtolarum:

Jane pater clare, clare cum dixit, Apollo:
Labra movet metuens audiri; pulchra Laverna
Da mihi fallere.

Græcum eſt *hoſpes* pro quovis cujus nomen tacetur, ut illis ξένος. Horatius ode quinta lib. II.

Mirè ſagaces falleret hoſpites.

10 *ô ſi Sub raſtro crepet argenti mihi ſeria d.*) in ſexta ſecundi Satir.

O ſi urnam argenti Fors quâ mihi monſtret.

10 *Dextro Hercule.*) ibidem:

——dives amico Hercule.

14 *Nerio jam tertia ducitur uxor.*) *Nerius ὁ δάνεισ.* ut apud Horatium, *Scribe decem Nerio.*

17 *Minimum eſt quod ſcire labore.*) dictum ἐν ἤθει, ut apud Horatium in prima Satira, *non longa eſt fabula*: ſimile in ſecunda epiſtola primi, *niſi quid te detinet audi.*

22 *Proh Juppiter ô bone, clamet*) in ſecunda primi Satir.

——Maxime, quis non
Juppiter exclamet ſimulatque audivit.

27 *Triſte jaces lucis evitandumque bidental.*) in Arte.

——an triſte bidental,
Moverit inceſtus.

39 *At ego nutrici non mando vota.*) in quarta epiſtola primi:

Quid voveat dulci nutricula majus alumno.

41 *Poſcis opem nervis, c.*) Tangit & Horatius eorum ſtultitiam, qui ſua ſibi vota deſtruebant contrariis vitiis in tertia Satira libri II. ſed aliis utitur exemplis.

46 *Quo, peſſime, pacto?*) in VII. Satira lib. II. *quo pacto peſſime?*

54 *Lætari prætrepidum cor.*) qui aliter hæc ſcribebant, non meminerant ſimilium venuſtatum apud Horatium: cujus lepores ubique ſectatur noſter in nona ſatira libri primi; *meum jecur urere bilis*, in ſeptima epiſtola primi; *non ſane credere Mena.*

61 *O curvæ in terras animæ, cœleſtium inanes!*) Satira II. libri ſexti.

———Quin corpus onuſtum
Heſternis vitiis animum quoque prægravat unà,
Atque affigit humo divinæ particulam auræ.

72 *Lippa propago*) Satira prima: *Criſpini ſcrinia lippi.*

73 *Compoſitum jus faſque animi.*) *animi* ſcribendum non *animo*: ſic apud Flaccum, in ſecundi tertia Satira. *Rectum animi ſervas?*

75 *Hæc cedo ut admoveam templis, & farre litabo.*) oda XXIII. Carm. III.

Immunis aram ſi tetigit manus,
Non ſumptuoſa blandior hoſtia,
Mollibit averſos Penateis
Farre pio & ſaliente mica.

ſine cauſſa tantum laborant Flacci interpretes in hujus loci ſententia explicanda: *immunis manus* ſine dubio eſt, vacua munere: at qui accipiunt pro immunis à ſcelere velim doceant me, ubi legerint *immunis* ἁπλῶς poſitum pro ἀθῷος. ſequens verſus ſententiam Platonicam continet, ſumptuoſas victimas non eſſe θρησκείαν (*cultum*) deorum, ſed κολακείαν (*adulationem*:) ita igitur accipe; manus vacua, non autem illius qui ut diis blandiatur ſumtuoſas eorum aris hoſtias admovet, ſacra Penatibus faciens, litabit farre, aut alio quamlibet tenui munuſculo, quod ab animo pio proficiſcitur.

IN TERTIA.

5 *Siccas inſana canicula meſſes?*) Satira VI. primi:

——fugio rabioſi tempora ſigni,

epiſtola X. primi.

Leniat & rabiem canis.
alibi:
Jam Procyon furit,
Et stella vesani Leonis.
oda XXIX. III. Carm.

6 *Et patula pecus omne sub ulmo est.)* Horat. ibidem:
Jam pastor umbras cum grege languido,
Rivumque fessus quærit.

7 *Ocyus adsit Huc aliquis: nemon'?)* in septima libri II. Satir.
——— *nemon' oleum feret ocyus?*

8 *Turgescit vitrea bilis:)* Horat.
Jussit quod splendida bilis.

12 *Tunc queritur crassus calamo quod pendeat humor.)* Satira III. libri sex.
Culpantur frustra calami.

16 *At cur non potius teneroque c.* & mox: *effluis amens. Contemnère.)* Non est negligendum veteris critici judicium qui pronuntiat Persium isto loco parum tempestive laborasse, ut exprimeret illa Horatii ex eadem satira:
Invidiam placare paras virtute relicta?
Contemnère miser.
quid videretur nobis de imitatione Persii Horatiana superius indicavimus: quoniam tamen ἄνθρωπον φύντα ἀναμάρτητον εἶναι τελέως ἐστὶν ἀδύνατον: (*natum hominem peccato omni carere omnino impossibile est:*) inficias ire nolim Persium locis aliquot sic Venusinum satiricum sequi ut non assequatur: atque adeo videri posse interdum verba illius ad propositum alienum accommodatiora quàm ad institutum ab ipso sermonem: quam κακοζηλίας (dicamus enim verum nomen) vix est ut penitus vitent οἱ ἀλλοτρίῳ θεοφορούμενοι πνεύματι, (*qui aliena spiritu afflantur*) ut ait Longinus: præsertim illi qui ad unius imitationem totos se comparaverint, quod propemodum videtur fecisse Persius: verùm in tam bona forma nævus unus aut alter facile veniam merentur.

17 *Et similis regum pueris.)* Oda XVIII. lib. II. Carminum:
——— *Aequa tellus*
Pauperi recluditur,
Regumque pueris.

23 *Udum & molle lutum es.)* Horatius ad Julium Florum:
— *argilla quidvis imitaberis uda.*

24 *Sed rure paterno Est tibi far modicum.)* In epistola ad Lollium:
——— *interdum nugaris rure paterno.*

25 *Purum & sine labe salinum.)* Satira III. l. I.
——— *modò sit mihi mensa tripes, &*
Concha salis puri. ———
sed quia ait Persius, *rure paterno Est tibi*, pertinent huc ista è carmine ad Grosphum libro II.
Vivitur parvo bene, cui paternum
Splendet in mensa tenui salinum.

26 *Secura patella.)* Epithetum est Horatianum, in VII. satira libri II. *laudas securum olus.*

36 *Cum dira libido Moverit ingenium.)* Satira sec. I.
——— *simul ac venas inflarit tetra libido.*

48 *Jure.)* Absurdum jure videatur: nos caussam attulimus veram: sed discipuli mentem quis melius quàm magister nobis aperiat? sic ille satira eadem:
——— *Quanto constantior idem*
In vitiis, tanto levius miser. ———
lege totam Davi disputationem.

55 *Siliquis & grandi pasta polenta.)* epistola I. libri II:
——— *Vivit siliquis & pane secundo.*

60 *Est aliquid quò tendis & in quod dirigis arcum.)* Horat. oda XVI. libri II.
Quid brevi fortes jaculamur ævo
Multa? ———
eadem est translatio: sed Horatius de singulis actionibus sive περὶ τελικῶν loquitur: noster de fine omnium ultimo.

70 *Patriæ carisque propinquis Quantum elargiri deceat.)* Satira prima:
——— *Reddat natis carisque propinquis*

73 *Quod multa fidelia putet in locuplete penu.)* cave accipias τὸ *putet* in propria notione: heic nullam vim habet aliam, nisi ut rei copiam denotet, ut apud Horatium τὸ *putrescere*, satira tertia lib. II.
——— *Cui stragula vestis*
Blattarum & tinearum epulæ, putrescat in arca.

78 *Quod sapio satis est mihi.)* Satira VI. lib. sec.
Mancipium frugi quod sit satis.

80 *Obstipo capite, & figentes lumine terram.)* in quinta secundi Sat.
Stes capite obstipo, multum s.

83 *Ægroti veteris meditantes somnia.)* in Arte:
——— *Velut ægri somnia vanæ*
Fingentur species. ———

85 *Cur quis non prandeat, hoc est.)* Horatius:
Impransi correptus voce magistri.

96 *Ne sis mihi tutor. Jampridem hunc sepeli: tu restas.)* diversos locos imitatione una conjunxit: in tertia secundi Satirarum: *ne sis patruus mihi*; in nona primi:

Omnes

Omnes composui fœlices: nunc ego resto.
Confice. ———

postrema verba eorum errorem confutant, qui apud Persium mollius volunt accipi illas voces, *tu restas*.

97 *Turgidus hic epulis atque albo ventre l.*) satira II. libri II.

———*pinguem vitiis albumque.*

oda secunda libri II. Carminum:

———*& aquosus albo*
Corpore languor.

quibus in locis an sit allusum à doctissimis poëtis ad hydropem λευκοφλεγματίαν sive ἀνασαρκίδιον medicis pertractandum accuratius relinquimus.

104 *Crassisque lutatus amomis.*) in Arte:

Et crassum unguentum. ———

108 *Nil calet hic.*) aspexit ista, sed concinnavit aliter:

Quisquis luxuria tristive superstitione,
Aut alio mentis morbo calet. ———

satira tertia libri II. Satir.

114 *Os radere.*) sat. II. lib. II. *tergēre palatum.*

IN QUARTA.

8 HOC *puto, non justum est, illud malè, rectius istud.*) Satira IV. libri primi:

———*rectius hoc est:*
Hoc faciens vivam melius: sic dulcis amicis
Occurram. ———

10 *Rectum discernis ubi inter Curva subit.*) epist. II. libri II.

Adjecere bonæ paullo plus artis Athenæ:
Scilicet ut possem curvo dignoscere rectum.

13 *Summa nequicquam pelle decorus.*) epist. XVI. libri primi:

Introrsum turpem, speciosum pelle decora.

& satira I. libri II. de Lucilio:

Detrahere & pellem, nitidus qua quisque per ora
Cederet, introrsum turpis. ———

19 *Suffla.*) videtur alludere ad apologum Inflantis sese ranæ, quem narrat Horat. sat. III. lib. II.

22 *Ut nemo in sese tentat descendere, n.*) in prima satyra:

———*nemon' ut avarus Se probet?*

25 *Sed præcedenti spectatur mantica tergo.*) in tertia libri secundi Satir.

Respicere ignoto discet pendentia tergo.

29 *Hoc bene sit.*) τὸ *hoc* est sextus casus. Horat. satira secunda libri secundi.

———*bene erat non piscibus urbe petitis,*
Sed pullo atque hædo.

30 *Pannosam fæcem morientis sorbet aceti.*) mire auxit notam deparci quam apud magistrum legerat satira III. libri II.

Qui Veientanum festis potare diebus
Campana solitus trulla, vappamque profestis.

avarus ille Horatii genio quoties vellet indulgere villo plebeio, cujusmodi erat Veientanum, se oblectabat: quotidie vino fugiente erat contentus. Hoc parum Persio visum: qui cum festis diebus non semicorrupto, sed plane corrupto avarum potat, hoc significat, diebus profestis canina illius prandia fuisse, ex pane & aqua.

33 *Est prope te ignotus cubito qui tangit, & a.*) Satira V. libri II.

———*aliquis cubito stantem prope tangens*
Inquiet, ut p.

40 *Non tamen: ista filix ullo mansuescit aratro.*) traxit aliorsum vocem *filix*: quam meminerat venusta metaphora positam in hoc versu è satira III. libri primi:

Neglectis urenda filix innascitur agris.

42 *Cædimus inque vicem præbemus crura sagittis.*) Notissimus Horatii versus:

Cædimur, & totidem plagis consumimus hostem.

43 *Vivitur hoc pacto.*) Sat. ultima libri sec.

Hæc est conditio vivendi.

confer integrum locum.

44 *Ut mavis, da verba.*) ex illis Horatii,

Ut mavis, imitare. ———

vide locum in IV. satira lib. I.

ib. *decipe nervos.*) epist. XVI. libri primi:

———*occultam febrem sub tempus edendi*
Dissimules. ———

ubi eadem tractatur sententia.

45 *Egregium cum me vicinia dicat.*) ibidem:

———*si te populus sanum recteque valentem*
Dictitet. ———

idem in V. secundi Sat.

Egregie factum laudet vicinia. ———

& in primo Epistolarum:

Sed videt hunc omnis domus & vicinia tota.

49 *Nequicquam populo bibulas donaveris aures.*) ibidem:

Sed vereor ne cui de te plus quàm tibi credas.

sed τὸ *bibulas* aliò spectat: nam in II. Carminum oda XII. dixit Flaccus:

Densum humeris bibit aure vulgus.

51 *Tecum habita.*) Diverso sensu Horatius in septima II. libri Sat.

Non horam tecum esse potes.

IN QUINTA.

Videtur Persius Horatium in cæteris quidem satiris studiosè imitatus: in hac verò etiam æmulatus, & in certamen eruditi carminis cum illo descendere ausus. Stoicum enim paradoxum, quod singulari venustate tractaverat Horatius sermone VII. libri secundi Satirarum, alia via ac ratione diversa explicare est aggressus. Etsi autem eximium est utriusque carmen: non tamen puto eruditorum quenquam negaturum, tantum inter hanc Persii satiram & illam Horatii esse discriminis, quantum differre solent aretalogi alicujus declamationes de virtute & vitiis, à philosophorum diatribis de thesi proposita accuratè disserentium. Omnino de utriusque horum ingenio non possumus aliunde melius judicare, quam ex comparatione istarum duarum satirarum: ambo cùm virtutis amorem profiterentur, & philosophis præsertim Stoicis operam navassent, simili genere carminis mores hominum carpere atque emendare instituerunt: sed ille quidem natura irrisor atque dicax, convenientem ingenio personam in hac satira induxit, cujus sales & urbanitatem potius laudes, quàm eruditionem magni facias. Davus nimirum est, qui libertate Decembri utitur, eaque occasione herum de suis vitiis, & animi servitute qua erat astrictus, admonet. Persius verò magis docere aptus quàm ridere, totus severus, totus gravis de re philosophica disputaturus, personam assumit philosophicam: cujus partes sic tuetur, & perfecti Stoici omnes numeros ita implet, ut ne Zeno quidem illam Spartam melius fuisse ornaturus videatur. Sed ad institutum nostrum redeamus: nam etiam hæc satira, maximè autem posterior illius pars, auri Horatiani ramentis non paucis est aspersa.

1 *Vatibus hic mos est.*) Horatius,

Regibus hic mos est. ——

4 *Vulnera seu Parthi duc.*) Satira prima libri II.

Aut labentis equo describit vulnera Parthi.

10 *Tu neque anhelanti coquitur dum massa camino, Folle premis ventos.*) Non dubium expressam sententiam ex istis Horatii sat. IV. libri I.

At tu conclusas hircinis follibus auras
Usque laborantes, dum ferrum molliat ignis,
Ut mavis imitare. ——

& Horatius & Persius malum poëtam, sed opinione sui inflatum, hac allegoria irrident: elationem animi ponebant, ut antè diximus, in pulmone: quem uterque poëta follis appellatione intelligit: eodem simili sed alio fine utitur Hippocrates in libro De corde, respirationis instrumenta describens. Non simpliciter autem dicit Horatius poëtam arrogantem folles fabrorum ferrariorum imitari: sed *folles laborantes dum ferrum molliat ignis*: optime: nam cùm cessat faber non turgent folles, neque vento inflati sunt: ut appareat non solùm imitandi studio, sed etiam necessariò esse illa à Persio adjecta:

—— *anhelanti coquitur dum massa camino.*

Juvenalis totam sententiam verbo hic expressit, de caussidicis canens in VII.

Tunc immensa cavi spirant mendacia folles.

nam *cavos folles* intellige inflatos, quando sunt αἱ φύσαι αὐταὶ αὐτῶν πολυχωρότεραι: quod accidit illis quando opus urget faber.

14 *Junctura callidus acri.*) In Arte:

—— *notum si callida verbum*
Reddiderit junctura novum. ——

quam sententiam quominus Persii verbis aptemus nihil vetat.

20 *Dare pondus idonea fumo.*) Sic, *nugis addere pondus*, in epistola XIX. libri primi: & in XVI.

—— *fons rivo dare nomen idoneus.*

45 *Amborum fœdere certo Consentire dies.*) Quod Persius ad præceptorem Cornutum, Horatius antè scripserat ad Mæcenatem suum, libri sec. Carm oda XVII.

Utrumque nostrum incredibili modo
Consentit astrum. ——

50 *Saturnumque gravem nostro Jove frangimus una.*)

Subjungit Horatius:

—— *te Jovis impio*
Tutela Saturno, refulgens
Eripuit. ——

51 *Nescio quod certe est, quod me tibi temperat astrum.*)

in epistola ad Julium Florum:

Scit Genius, natale comes qui temperat astrum.

52 *Mille hominum species, & rerum discolor usus. Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.*) Horum versuum alter superfluus & sine caussa additus: non enim bis idem dicit, quod in Æschylo comicus reprehendit: sed ter quaterve: non ita Horatius: qui posteaquam universalem thesim posuit, *Quot capitum vivunt, totidem studiorum Millia:* statim ad particularia exempla transit.

54 *Mercibus hic Italis mutat sub Sole recenti.*) Satira quarta libri primi.

Hic

Hic mutat merces surgente à Sole, ad eum quò Vespertina tepet regio.

58 *Ille in Venerem putret.*) Flaccus ode XXXVI. primi Carminum:

Omneis in Damalin putreis
Deponent oculos.

63 *Cultor enim es juvenum: purgatas inseris aureis F.*) epistola prima:

Est mihi purgatam crebro qui personet aurem.

paullo post:

Culturæ patientem commodet aurem.

66 *Quasi magnum Nempe diem donas.*) Satira IV. libri primi:

——*sæpe ducentos*
Ut magnum versus dictabat.

71 *Vappa & lippus.*) Amat Horatius bis vocibus animi vitia significare, ut Satira prima & alibi. *Dama* servile nomen Horatio & Persio: nam apud alios aliter, si bene nomen memini. Jam quod *Marcus* prænomen toties heic repetitus, caussam docet idem Flaccus in quinta lib. II.

——*gaudent prænomine molles*
Auriculæ.

82 *Hæc mera libertas.*) epist. XVIII. libri primi:

Dum vult libertas mera dici

86 *Stoicus hic aurem mordaci lotus aceto.*) hoc est, Stoicus hic mordax: sic *Mordacem Cynicum* Horat. epist. XVII. libri primi: sæpe enim quod Horatius verbo indicavit, uberius expressum à nostro: vel contra.

100 *Diluis Helleborum certo compescere puncto Nescius examen,*) in epistola ad Augustum lib. II.

————*Abrotonum ægro*
Non audet nisi qui didicit dare.

102 *Navem si poscat sibi peronatus ar.*) ibidem:

Navem agere ignarus navis timet.

103 *Exclamet Melicerta perisse frontem de rebus.*) ibidem.

————*clament periisse pudorem*
Cunctis pene patres.

104 *Tibi recto vivere talo.*) ibidem:

Securus cadat, an recto stet fabula talo.

108 *Illa prius creta, mox hac carbone notasti.*) Satira tertia libri secundi:

————*creta, an carbone notandi?*

110 *Jam nunc astringas, jam nunc granaria laxes.*) similis versus in ejusdem argumenti satira:

Qui jam contento, jam laxo fune laborat.

111 *Inque luto fixum possis transcendere nummum.*) in epistola ad Quinctium libro primo:

In triviis fixum cum se demittit ob assem.

113 *Hæc mea sunt cum vere dixeris.*) Simillimè Horatius, postquam virum bonum pluribus versibus ut heic, descripsisset: subjicit:

————*potesne*
Ex his ut proprium quid noscere.

117 *Astutam vapido servas sub pectore vulpem.*) in Arte:

Nunquam te fallunt animi sub vulpe latentes.

121 *Hæreat in stultis brevis ut semuncia recti.*) Satira tertia libri primi:

————*excidi*
Cætera item nequeunt stultis hærentia.

123 *Tres tantum ad numeros Satyri moveare Bathilli.*) Legendum est *Satyrum:* ut *saltare Bacchum, saltare Clytemnæstram,* & similia passim alii, sic dixit Horatius *moveri Satyrum & Cyclopem:* in epistola ad Julium Florum libro secundo:

————*ut qui*
Nunc Satyrum nunc agrestem Cyclopa movetur.

Sic Græci σάτυρον ὀρχῆσαι. Boëthus in Epigrammate de Pylade Satyrum saltante:

Οἷον ὁ τεχνήεις Πυλάδης ὀρχήσατο κεῖνον.

Pantomimorum ὀρχήσεις & λυγισμοὺς Latini dixerunt *motus:* & *moveri* pro ὀρχῆσαι: nullum verò dubium esse debet quin Horatianam elegantiam retinuerit Persius imitans illius locum: ut valde mirer nemini ante nos, quod scimus, hujus venisse in mentem.

126 *I puer, & strig*) in fine primi Sat. dissimile imperium non dissimili mandatur versu:

I puer, atque meo citus hæc subscribe libello.

128 *Nec quicquam extrinsecus intrat Quod nervos agitet.*) Satira septima libri secundi:

Duceris ut nervis alienis mobile lignum.

vocem *alienis* expressit duabus, *extrinsecus intrat.*

130 *Qui tu impunitior exis?*) ibidem:

Tergo plector enim: qui tu impunitior?

145 *Lubrica Coa.*) exposuimus mollia & λεαντικά. quæ attributa scimus legi sæpe apud medicos de quibusdam vinis: fortasse tamen non male referas ad vasa ipsa quibus Coa vina continerentur. Fictilibus enim vasis vina Græca in Italiam deferebantur: testæ Græcæ vinariæ meminit Horatius oda XX. libri primi: eo autem libentius ita vocem *lubrica* interpreter, quia Horatius conjunctim vini Coi & lubricorum conchyliorum meminit, satira quarta libri II. non quo illum locum imitatus sit Persius; sed quia videtur ex assidua Flacci lectione Coi vini simul & epitheti illius in memoriam ipsi venisse.

136 *Tol-*

136 *Tolle recens primus piper.*) Eadem sententia illius,

—— cave ne portus occupet alter.

epistola sexta primi:

140 *Jam pueris pellem succinctus & œnophorum aptas.*) Satira septima libri primi.

—— quinque sequuntur
Te pueri lasanum portantes œnophorumque.

145 *Quam non extinxerit urna cicutæ.*) In epistola ad Florum libro secundo.

Quæ poterunt unquam satis expurgare cicutæ?

149 *Nummi quos heic quincunce modesto Nutrieras.*) in epistola ad Lollium libro primo:

——nummos alienos pascet.

152 *Cinis, & manes & fabula fies.*) oda IV. libri primi Carminum:

Jam te premet nox fabulæque manes.

153 *Vive memor leti.*) Satira sexta libri secundi.
Vive memor quam sis ævi brevis.

ib. *Hoc quod loquor, id est.*) in choriambico carmine ad Leuconoën libro primo:

——dum loquimur, fugerit invida
Ætas.

156 *Alternus aberret.*) qui inter vitia fluctuat, modo hoc probans, modo illud, *fugitivus & erro* nuncupatur Flacco satira libri primi septima.

161 *Dave, cito hoc credas jubeo, f.*) Quia Menandri hunc locum à Terentio expressum suis Satiris & Horatius & Persius inseruerunt, non sine voluptate studiosi horum trium eximiorum poëtarum verba inter se contenderint: apud Horatium personarum nomina non ponuntur: Persius quæ apud Menandrum invenit retinuit: Terentius ut fieri solet à comicis nomina mutavit, cum Menandri fabulas pene ad verbum verteret: omnes hoc servarunt ut amator juvenis non monitu cujusquam, sed ex indignatione, quod esset exclusus, cum bona mente redire in gratiam meditetur: itaque non Davus Chærestratum, aut Parmeno Phædriam compellat, sed vice versa. Horatius satira tertia libri II.

——amator
Exclusus qui distat, agit ubi secum, eat annon.

ib. *Finire dolores Prætertos meditor.*) sententia est Menandri, verba Horatii:

——an potius mediter finire dolores?

Terentius:

——an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?

164 *An rem patriam rumore sinistro Limen ad obscænum frangam.*) in simili sententia verbum *infringere* posuit Horatius, etsi diversa notione: ode XI. Epodon.

Ad non amicos heu mihi postes, & heu,
Limina dura, quibus
Lumbos & infregi latus.

165 *Dum Chrysidis udas Ebrius ante fores extincta cum face canto.*) & hanc & quæ præcedit vocem *dedecus* mutuatus est è sermone quarto libri primi:

Ebrius & magnum quod dedecus ambulet ante
Noctem cum facibus.

167 *Euge puer, sapias, d*) τὸ *sapias* insertum διὰ μέσου sine conjunctione Horatianæ est venustatis: ut in choriambico ad Leuconoën: *sapias vina liques*: hoc est, si sapias, ut recte Priscianus.

ib. *Diis depellentibus agnam Percute.*) *dii depellentes* sunt θεοὶ ἀποτρόπαιοι. qui ab aliquo periculo servati fuerant soliti diis averruncis agnam mactare: cujus rei exempla apud Latinos poëtas extant, Plautum, Horatium: Græcorum quoque fuisse eandem consuetudinem ex hoc loco intelligimus: quia non dubitandum est, è Menandro tractum esse quod heic legitur apud Persium. quare frustra quæsitum à nonnullis, cur agnam heic nominarit Persius, potius quàm ut Horatius porcum: sic ille satira tertia libri secundi:

Non est perjurus neque sordidus immolet agnis
Hic porcum Laribus.

atqui præter caussam sacrificii, quæ eadem est: ob superatum animi morbum: cætera omnia diversa: neque enim iidem sunt dii depellentes & Lares: & ritus Romanos ac Græcos discrepasse in multis nemo ignorat.

172 *Ne nunc cum accersat & ultro Supplicet accedam?*) Horatius:

——nec nunc cum me vocet ultro
Accedam?

174 *Hic hic quem quærimus hic est.*) Omnino alium Horatii locum respexit ex epistola ad Scævam libro primo: ubi disputatio non dissimilis ita clauditur;

—— atqui
Hic est aut nusquam quod quærimus.

sed apud Persium non necesse est scribere *heic*: imò alterum est rectum: in omnibus Persii imitationibus paret semper aliqua mutatio: est & locus alter in Horatii Davo conferendus cum isto; quem propterea ascribemus:

Poscit te mulier, vexat, foribusque repulsum
Perfundit gelida: rursus vocat: eripe turpi
Colla jugo: liber, liber sum, dic age.

175 *Lictor quam jactat ineptus.*) Eodem loco epistola ad Scævam simile huic ἀπρόσωπον legitur;

—— refer & sine vivat ineptus.

177 Cice

177 *Cicer ingere large Rixanti populo.*) Satira tertia libri secundi:

In cicere atque faba bona tu perdasque lupinis.

184 *Labra moves tacitus.*) Horatius,

Labra moves cupiens audiri.

ib. *recutitaque sabbata palles.*) Formidas, & colis cessatione ab omni opere. Jam Horatii tempore non deerant qui sabbata cum Judæis observarent, ut in sat. IX. primi:

—— meliori tempore dicam: hodie tricesima
sabbata.

185 *Tunc nigri lemures, &c.*) In epistola ad Florum libro II.

—— sagas
Nocturnos lemures, portentaque Thessala rides?

191 *Et centum Græcos curto centusse licetur.*) Horatius dixerat de Lævino quodam: *unius assis, Non unquam pretio pluris licuisse.* Persius ita imitatus est, ut pondus grande sententiæ adjiceret ad significationem contemptus: quod in Commentario expositum est à nobis.

IN SEXTA.

7 *Hibernatque meum mare.*) Horatius in Ofello libri II. Satir.

—— atrum
Defendens pisces hiemat mare.

9 *Lunai portum est operæ cognoscere cives.*) Vide ad primam, versu XCIII. gemina huic apud Plautum usurpatio alieni carminis initio Pœnuli: ubi versum ex Achille Aristarchi aptat sermoni suo.

10 *Postquam destertuit esse Mæonides, Quintus pavone ex Pythagoreo.*) In voce *destertuit* satiricus cachinnus latet: verbo enim id significare voluit, quod pluribus dixit Horatius de eodem Ennio,

—— leviter curare videtur
Quo promissa cadant & somnia Pythagorea.

13 *Angulus ille Vicini, nostro quia pinguior.*) Alludit ad malè sanorum vota: cujusmodi illud apud Horatium satira sexta libri secundi:

—— ô si angulus ille
Proximus accedat, qui nunc denormat agellum.

ab eadem enim avaritiæ radice illa quoque invidia proficiscitur, de qua heic Persius.

15 *Ditescant orti pejorib.*) In epistola ad Numicium lib. I.

—— indignum quod sit pejoribus ortus.

ib. *usque recusem.*) in Davo:

—— usque recuses.

16 *Cœnare sine uncto.* In Arte:

—— unctum qui recte ponere possit.

18 *Discrepet his alius.*) Satira sexta libri primi;

——longe mea discrepat istis
Et vox & ratio.

& ita sæpius alibi.

ib. *Geminos horoscope varo Producis genio:*) eadem sententia in prima satira libri secundi, sed aliter tractata & sub exemplo:

Castor gaudet equis, ovo prognatus eodem
Pugnis.

20 *Muria vafer in calice emta.*) τὸ *vafer*, pura puta Horatii vox: ut illo loco quartæ satiræ libro II.

Surrentina vafer qui miscet fæce falerna
Vina.

21 *Ipse sacrum irrorans patinæ piper.*) Avaro opes suæ sacræ sunt: hoc est, sic ab illis abstinet tanquam à sacro. Horatiana ἔννοια: satira prima libri primi:

Congestis undique saccis
Indormis inhians, & tanquam parcere sacris
Cogeris.

in tertia libri secundi:

Qui nummos aurumque recondit, nescius uti
Compositis, metuensque velut contingere sacrum.

in verbis Persii, τὸ *ipse* non esse otiosum ostendimus: nunc dicimus illud quoque ab Horatio tractum in secunda satira libri secundi:

——cornu ipse bilibri
Caulibus instillat.

22 *Utar ego utar.*) in ultima epistola:

Utar, & ex modico quantum res poscet acervo
Tollam.

23 *Nec rhombos ideo libertis ponere lautus.*) ita expressit quod ibidem Flaccus aliquanto planius:

——& tamen idem
Scire volam, quantum simplex hilarisque nepoti
Discrepet, & quantum discordet parcus avaro.

hæc Persii mentem aperiunt.

26 *Occa.*) universum arvorum cultum hac voce significavit; ut in eadem Horatius:

————villicus Orbi
Cum segetes occat.

33 *Sed cænam funeris heres Negliget iratus.*) ibidem Horatius:

————nec metuam quid de me judicet heres,
Quod non plura datis invenerit:

sequitur, apud Persium, paullo post:

Hæc cinere ulterior metuas?

34 *Quod rem curtaveris.*) ibidem; *Quantulum*

enim

enim summa curtabit quisque dierum: item oda XXIV. libri tertii Carminum:

Curta nescio quid semper abest rei.

35 *Seu spirent cinnama surdum.*) duriuscula translatio, ab auditus sensu, ad sensum olfactus: sed Persium auctoritas magistri tuetur, qui etiam durius, ut mihi videtur, *exsurdare* verbum de gustu posuit, in octava secundi Satir.

Fervida quod subtile exsurdant vina palatum.

hoc est, offendunt, sive parum grata accidunt: ut aspera vox clamantis aures audientium lædit atque exsurdat: etiam Græcis ἐκκωφεῖν pro βλάπτειν.

39 *Postquam sapere urbi Cum cicere & palmis venit nostrum hoc maris expers.*) Etiam atque etiam acutum lectorem & emunctæ naris monemus, cogitet de eo quod in Commentario dicebamus: num Persius apud Horat. verba illa in Fundanio, *Alcon Chium maris expers*, aliter acceperit quàm vulgò exponantur: hoc est, pro mari condito, vel mari advecto: constat veteres criticos variè accepisse illum locum, & videtur Glossarum magister cùm diversas notiones vocis *expers* afferret, eum potissimum locum spectasse, neque alienum ab Horatii ingenio ut figuram κακοζηλίας (*affectata novitatis*) in illa voce usurpassit. Sin vulgari notione Flaccus id verbi capi voluit, referemus locum Persii ad genus illud imitationis, cùm verba retinentur, sed diversa notione: cujusmodi non pauca possunt observari: vel quod proximè notabamus de nomine *surdum*.

44 *O bone, num si ignoras?*) in Damasippo lib. II. Satir.

——*ô bone ne te*

Frustrêre.

62 *Sum tibi Mercurius.*) Horatius ibidem:

Rejecta præda, quam præsens Mercurius fert.

66 *Neu dicta repone paterna.*) quæ Flaccus Venusinus *dictata*, noster *dicta* nominat; *hæc recinunt juvenes dictata*: in prima epist.

68 *Impensius unge, Unge puer caules.*) Horatius in simili disputatione, satira II. libri sec.

Ungere si caules oleo meliore, caputque

Cœperis.——

73 *Patritia im. v.*) idem verbum eadem notione extat apud Horatium, & satira sec. libri I. & in septima libri sec.

78 *Rem duplica: feci; jam triplex: jam mihi quarto Jam decies redit in rugam.*) eandem sententiam aliis verbis tractat Musa Venusina epist. VII. libri prioris:

Mille talenta rotundentur: totidem altera: porro

Tertia succedant, & quæ pars quadret acervum.

Hæc ferè loca sunt in hac præstantissimorum poëtarum biga, quæ inter se comparanda memoriæ entheca nobis suggerebat: plura istis fortasse digna observatu animadvertent alii: nobis ille potius animum incessit metus, ne in hoc negotio diligentiores quàm par erat, fastidiosis & ἀψικόροις lectoribus videamur fuisse: solidè doctos & candidos æstimatores non negaturos confidimus, hujusmodi sive μιμημάτων sive ξυνεμπτωμάτων observationem, & ad intelligentiam ipsorum poëtarum plurimum conferre: & hoc amplius, ad rectè instituendam veterum imitationem, non mediocriter conducere.

Τῷ ἐπὶ πᾶσι δόξα καὶ χάρις.

AUCTO-

AUCTORUM

Qui in hoc

COMMENTARIO

LIBRO LAUDANTUR,

illuſtrantur, aut emendantur,

INDEX.

RERUM & VERBORUM

MEMORABILIUM

INDEX.

An-

Expers,

Mer-

Q

R.

FINIS.

LIBRI QUI APUD PETRUM VANDER AA VENALES PROSTANT.

AMmianus Marcellinus, cum notis & Var. Lect. Lindenbrogii, Valesiorum & Gronovii, nec non vetustiss. nummis & figuris adornata, fol 1693.
—— Idem, fol. Charta Majori 1693.
—— Idem, in magno quarto 1693.
Authores de Cruce, 12. 4 voll. cum fig 1695.
Leon. Augustini Gemmæ & Sculpturæ antiquæ, cum earum enarratione, in Latinum versa ab Jacobo Gronovio, 4 2 voll. 1694.
Briggs Opthalmographia & nova Visionis Theoria, 12. cum fig. 1686.
Burnet Histoire de la Reformation d'Angleterre, avec la defense de Sanderus & les portraits des Hommes Illustr. en Angleterre, 12. 4 voll.
Beschryving van Arabien en Mesopotamien, fol. met kopere platen.
Boekelen de div. familiis veterum Jurisconsultorum, orationibus Principum in Senatu Rom. exceptionibus tacitis in pactis publicis. Æmulatione Imperiorum, 12 1678.
Bebenburg de Juribus Regni & Imperii Romanorum, Item Balbus de Coronatione, cum notis Freheri, 4. 1664.
Ciceronis Opera quæ extant Omnia, ex MSS. codicibus emendata studio atque industria Jani Gulielmi & Jani Gruteri, additis eorum notis integris: nunc denuo recognita ab Jacobo Gronovio, cujus ubique adjectæ sunt emendationes, petitæ partim ex libris MSS. partim ex animadversionibus Virorum Doctorum: etiam Orationibus illustratis accessione Asconii Pediani & doctissimi Veteris Scholiastæ, nunquam antea editi: Appositis in margine ad utentis commodum numeris, non tantum Gruterianis, sed etiam Apparatui Latinæ locutionis Nizoliano respondentibus: cum indicibus aliis correctis, aliis novis & accuratissimis. In magn. quarto, 4 voll. 1692. cum fig.
—— Idem in 12. ut supra cum ejusd. notis sub singul. pagin. positis, xi. voll. 1692. cum fig.
—— Epistolæ ad familiares, cum notis Gronovii, 12 1692.
—— de Officiis ex recens. Gronovii, 12. 1692.
Crusii ex variis observationibus quæ ad jus civile pertinent Diatribe ex Juliano libro xxx. Dig. de script. & sentent. cap. xl. si pater familias §. de heredib. instit. quarto, 1669.
Coccei Eer en Leer verdedigt tegen Hulsius, 4. 1676.
—— ad Titum, 4. Ch. Maj. 1670.
—— in Johannem, 4. Ch. Maj. 1670.
—— in Catechesin Heidelb. 8. 1671.

Caroli Drelincurtii Homericus Achilles, editio altera auctior, 4.
Hugo Grotius Droit de la Guerre, 12. 3 voll. 1692.
Abrahami Gorlæi Antverpiani Dactyliothecæ, seu annulorum sigillarium quorum apud Priscos tam Græcos quam Romanos usus, ex Ferro, Aëre, Argento & Auro promptuarii Pars Prima, collectis aliunde & ineditis & editis Annulorum figuris auctior; cum explicationibus Jacobi Gronovii, 4. 1695.
—— Dactyliothecæ Pars Secunda, seu Variarum Gemmarum, quibus antiquitas in signando uti solita, Scalpturæ, triplo quam fuerunt, partim antehac ineditarum, partim ex scriptis eruditorum virorum collectarum numero locupletiores, cum succincta singularum explicatione Jacobi Gronovii. Accedit Marbodæi, Galli, Cænomanensis, Carmen de Gemmis & Lapidibus, 4 1695.
—— Idem 4. Charta Majori 2 voll. 1695.
Lilii Gregorii Gyraldi Opera Omnia, continens Historias Deorum in XVII. syntagmat. divis. (cum eorum Iconibus) quorum ultimum est de sacrificiis, Libellum de Musis. De Herculis Vita. De re nautica, De sepulchris & sepeliendi ritibus, cum notis J. Faez. Historiam Poëtarum Græcorum & Latinorum dialogi, (cum eorum Iconibus & notis Colomesii) quibus accedunt duo de Poetis sui temporis. Progymnasmata adversus literas & literatos. Expositio Ænigmatum antiquorum & Symbolorum Pythagoricorum. Pythagorica præcepta mystica ab Plutarcho interpretata. Parænesis in ingratos Liber de annis, mensibus, cœterisq. temporum partibus. Carmina & Epistol. fol. 2 voll. cum Numismatib.& fig æneis. *sub prælo.*
Gotfried Historische Chronyk vervattende de gedenckwaerdigste geschiedenissen voorgevallen van 't begin der Wereld tot 1576. van nieuws na het laeste hoogduytse vermeerdert exemplaer in 't nederlands overgeset, en sedert vervolght tot op dese tyd, doorgaens met korte inneboudens der Historien op de kant, en deftige Registers verryckt, mitsgaders wel 600 heerlyke kopere platen, in folio, 3 deelen werd gedrukt.
Holstenii notę in Stephanum de Urbibus, Gr. Lat. ejusdem Nymphęum, cum fig. Differt. de Æneę adventu, de Gigantibus. &c. fol. 1694.
Hippocratis Opera Omnia. Gr. Lat. cum notis Joh. Ant. vander Linden, 2 voll. 1665.
Houtuyn Monarchia Hebręorum, 24. 1685.
Historię rei nummarię veteris scriptores aliquot insigniores, nempe M. Hosti historica antiquitas Rei

Nummariç, Mensurarum, Ponderum, &c. Seldenus de Nummis. Labbé Bibliotheca Nummaria & Budeus de asse & partibus ejus, 4. 4 voll. 1695.

Hofmanni Lexicon Universale, Historico-Geographico-Chronologico-Poetico-Philologicum, ab ipso auctore revisum & quidem demiduo auctum, in magno folio. 4 voll. *sub prælo.*

Hankius de Byzantinarum rerum Scriptoribus, Græcis, 4. 1677.

Herbinii Kijovia subterranea, cum figuris, in quibus labyrinthus sub terra & in eo mortua, a sexcentis annis Divorum atque Heroum Græco-Ruthenorum, & necdum corrupta corpora. 8. 1675.

D. Junii Juvenalis Aquitatis Satyræ, cum Scholiis veterum, & Commentariis integris, selectis & Conquisitis fere omnium Eruditorum; ut Is. Grangei, Jo. Britannici, Nic. Rigaltii, Pet. Pithoei, Th. Pulmanni, Dom. Calderini, Georg. Vallæ, Eilh. Lubini, B. Autumni, Joh. Ger. Vossii, Oct. Ferrarii, Cl. Salmasii, Jos. Scaligeri, Nic. Heinsii, Joh. Fr. Gronovii, J. G. Grævii, Is. Vossii, Lud. d'Orleans, J. A. Gonsalii de Salas, Th. J. Almelovenii, H. C. Henninii, & aliorum. Cum Indice Locupletissimo omnium Vocabulorum, accedit A. Persii Flacci Satirarum Liber, cum ejus vita, vetere Scholiaste, & Is. Casauboni notis, qui eum recensuit & commentario libro illustravit, una cum ejusdem Persiana Horatii Imitatione. Editio novissima, auctior & emendatior ex ipsius Auctoris codice: Cura & opera Merici Casauboni Is. F. Accessit & Græcorum, ubi opus erat, interpretatio, 4. 1695. 2 voll.

Jacobus Nicolaus de Vulneribus J. Christi, 8. 1686.

Const. Landi Compl. Comitis Numismatum præcipuç Romanorum expositiones, elegantibus nummorum ectypis, & indicibus necessariis instructæ, 4. 1695.

Justi Lipsii Opera Omnia, 8. 4 voll. cum fig. 1675.

Jac. Lauri Emblemata Politica curiosa, 4. 1696.

Laurenbergii Græcia antiqua, cum Chartis Geographicis, *in longo 4. sub prælo.*

Mattheus de Nobilitate, de Advocatis Ecclesiç, de Comitatu Hollandiç & Diœcesf. Ultraj. 4. 1686.

Munting beschrijving der Aardgewassen, mitsgaders desselfs oeffening, in folio, vol heerlijke platen, van Boomen, Planten, Bloemen, &c. 2 deelen, werd gedrukt.

Ovidii Metamorphosis, figuris Æneis elegantiss. repræsentata à Bavern, folio longo 1687.

Quatuor Evangelia Gothica Anglo-Saxonica, cum Glossaria & notis Fr. Junii, 4. 1665.

Q. Curtius Rufus de rebus gestis Alexandri Magni, cum Supplementis & Commentariis Freinshemii, Raderi, Salmasii, Gronovii, Bongarsii, Loccenii, Popmæ, Blancardi, aliorumque, nec non locorum difficiliorum interpretatione, indicibus locupletissimis Philologicis, rerum & verborum. Figuris æneis ad Historiam Alexandri Magni illustratæ & adornatæ. 8. 1696.

Recueil sur les differens des Quartiers à Rome, 8. 1683.

Religio Exculpata, 4. 1684.

Ruysch de Valvulis, & observationes Anatomicæ, 12. cum fig. 1687.

Stephanus de Urbibus. Gr. Lat. cum notis Gronovii, Berkelii & aliorum, fol. 1694.

Someren Poëzy of uytspanning van Vernuften, 4. 1685.

Solleysel Mareschal parfait qui enseigne a connoistre la beauté, bonté & defauts des Chevaux, 4. 2 vol. 1691.

L. & M. Ann. Senecæ Opera, c. not. Lipsii, fol. 1672.

Sauberti Dissertationes Philologicæ Selectæ, 4. 1678.
—— in Matthæum, 4. 1672.

Steno Anatome cerebri, 12. 1671.

Thevet Vies des Hommes Illustres, avec leurs Pourtraits, 12. 8 voll. 1695.

Titus Livius, cum notis Varior. 8. 3 voll. 1679.

Thesaurus Antiquitatum Romanarum, in quo continentur lectissimi quique Scriptores, qui superiori aut nostro seculo Romanæ reipublicæ rationem, disciplinam, leges, instituta, sacra, artesque togatas ac sagatas explicarunt & illustrarunt, congestus à Joh. Georgio Grævio: accesserunt variæ & accuratæ tabulæ Æneæ. In magno foll. 8. voll. *sub prælo*, de quo jam duo volumina in lucem edita sunt, & duo sequentes Ult. Julii. 1695. in publicum prodibunt.

Utilité des Voyages, qui concerne la connoissance des Medailles, Inscriptions, Statues, Dieux Lares, Peintures anciennes, & les Bas Reliefs, Pierres precieuses & gravées, Cachets, Talismans, Anneaux, Manuscrits, Langues, & autres choses remarquables. Et l'avantage que la recherche de toutes ces Antiquitez procure aux Sçavans. Avec un Memoire de quelques Observations generales qu'on peut faire pour ne pas voyager inutilement. Par M. Baudelot de Dairval, Avocat en Parlement, enrichis de plusieurs figures en taille douce, en Octavo, 2. voll. 1693.

Valerius Maximus, fine notis 24. 1690.

Les Voyages de Monsr. de Monconys, en grand 12. 5. *voll. augmentée, avec figures.* 1695.

Wesenbecii Paratitla, cum notis Bacchovii, Brederodii, & aliorum, 4. 1665.

De Werken van Mars of de konst des Oorlogs, verdeeld in drie Deelen, waar van 't I. Onderwyst den Stijl om allerhande geregelde Plaatsen te versterken. II. Verklaart derselver Bouwingen, volgens de Stellingen der alder-vermaardste Authoeuren, die tot nu toe daar van gehandelt hebben; benevens de Bouwings-Stijl deses Schrijvers. III. Leert de Bedieningen der Ruytery en Voetvolck: handelt van 't Geschut; en geeft den Stijl om de Plaatsen aan te tasten en te verdedigen: Benevens een omstandige verklaaring der Turksche Krijgs-Magt, so tot aantasting als verdediging, vercierd met meer dan 400. konstige Koopere Plaaten, door Allain Manesson Mallet, Mathematicus van sijn aller-christelijkste Majesteits Pagies der kleyne Ecurie; Vestings Ingenieur, en Sergeant Major van d'Artillerie in Portugaal, uyt het Frans vertaalt, op nieuws gedrukt en met meer dan 100. Plaaten vermeerdert, en deurgaans verbetert. 8. 3 deelen 1695.

I N-

Et plures alii.

INDEX AUCTORUM

Qui in

THESAURO ANTIQUITATUM ROMANARUM

JOH. GEORGII GRÆVII

Reperientur.

TOMUS PRIMUS.

Ctav. Ferrarii, Mediulan. de Origine Romanorum Liber.

Paul. Manutius de Civitate Romana.

Carol. Sigonius de Antiquu Jure Civium Romanorum.

Onuphr. Panvinius de Civitate Romana.

——— ejusdem de Imperio Romano.

Paullus Manutius de Comitiis Romanorum.

Nicol. Gruchius de Comitiis Romanorum.

——— ejusdem Responsio ad binas C. Sigonii reprehensiones: Unam, de binis magistratuum Comitiis: Alteram, de Lege Curiata.

Caroli Sigonii posterior cum Nicol. Gruchio disputatio de binis Comitiis & Lege Curiata.

Nicol Gruchii ad posteriorem Carol. Sigonii de binis Magistratuum Romanorum Comitiis, & de lege curiata disputationum refutatio.

Latinii observationes in Carol. Sigonium & Nic. Gruchium de Comitiis Romanorum.

Carol. Sigonius de Lege Curiata Magistratuum & Imperatorum & eorum Jure.

Paui. Manutius de Senatu Romanu

Joh. Sarius Zamoscius de Senatu Romano.

TOMUS SECUNDUS.

Paul. Manutius de Legibus Romanis.

Anton. Augustinus de Legibus & Senatus consultis Liber, cum notis Fulvii Ursini.

Car, Sigonius de Antiquu Jure Italiæ, Libri III.

——— de Antiquo Jure Provinciarum, Libri III.

——— de Judiciis, Libri III.

Sib. Tet. Siccamæ de Judicio Centum virali Libri duo.

Franc. Hutomannus de Magistratibus Romanorum eorumque institutione.

——— de Senatu & insignibus aliquot Senatus consultis Liber.

——— de Formulis Antiquis.

Nicul. Rigaltii, Ism. Bullialdi & Henr. Valesii observationes de Populis Fundis.

Car. Sigonius de Nominibus Romanorum.

Onuphr. Panvinii de Antiquis Rumanorum Nominibus Liber.

Joseph. Castalionis adversus feminarum prænominum assertores disputatio.

——— de Antiquis Puerorum Prænominibus.

TOMUS TERTIUS.

Fr Robortellus de Provinciis Rumanorum.

——— de Judiciis causas agendi apud Romanos.

Junius Rabirius de hastarum & auctionum origine.

Fr. Robortellus de Magistratibus Imperatorum.

Joh: Fersius de præfectura Prætorii.

Fr. Robortelius de gradibus honorum, & magistrat. Rom.

——— de cognominibus, & appellationibus Impp.

Sextus Rufus & P. Victor de regionibus Urbis Romæ cum Onuphr: Panvinii præfatione & Pancirolli notis.

Bartholomæi Marliani topographia Urbis Romæ, cum notis antehac ineditis Viri docti Marliano æqualis, quem Fulvium Ursinum existimant esse, & figuris æneis.

Panvinii descriptio Urbis Romæ.

Pancirolli descriptio Urbis Romæ.

Georgii Fabricii Roma vetus.

Donati Roma vetus & recens accurate recensita & emendata, multis mendis purgata, & pulcherrimis figuris æneis ornata.

TOMUS QUARTUS.

Nardini Ruma antiqua cum additamentis Octav. Falcunerii, ex Italica in Latinam linguam translata a Jacobo Tollio cum figuris æneis

Vossius de magnitudine Urbis Romæ.

Borrichius de facie veteris Romæ.

Ichnographiæ veteris Romæ fragmenta ex lapidibus Farnesianis edita cum notis & figuris Petri Bellorii.

Sagittarius de Januis veterum.

Josephi Castalionis Numismatum Ostiensis & Trajani portus explicatio.

——— opusculum de Pacis Templo unde columna in Esquilinum est translata

TOMUS QUINTUS, &c.

Gutherius de jure Pontificiu Veteris Urbis Romæ cum figuris æneis.

Andreæ Bosii de Pontifice Maximu veteris Rumæ, & de Pontificatu Maximo Imperatorum Romanorum diatribæ duæ.

Insignia Pontificum Maximorum, Flaminum Dialium, Augurum, ut & instrumentum sacrificantium, cum figuris æneis & expositione Michaëlis Angeli de la Chausse.

August. Niphus de Auguriis.

Bulengerus de Sortibus, Auguriis & auspiciis, de ominibus & Prodigiis, de Terræ motu & Fulminibus.

Beiius de partibus templi auguralis libelius per rarus.

Pierius Valerianus de fulminibus, iibellus rarissimus.

J. Lipsius de Vesta & Vestalibus syntagma.

Ezech: Spanhemius de Vesta, dimidua parte auctior.

Aieandri explicatio tabulæ Heliacæ.

Deorum Statuæ Mich: Angeli de la Chausse, cum figuris æneis.

Hansenius de jurejurando veterum.

Trelierius de jurejurando antiquorum.

Erycius Puteanus de jurejurando antiquorum.

Boxhornii quæstiones Romanæ.

R: Streinii gentium ac familiarum Romanar: Stemmata.

Robortellus de familiis Romanurum.

Ant: Augustinus & F: Ursinus de familiis Romanorum.

Petrus Bertholdus de Ara.

Bossius de Sistris.

Bacchini dissertatio de Sistris.

Bergerius de viis militaribus Romanorum, ex Gallica in Latinam linguam translatus a Christiano Henninio.

Frontinus de aquæ ductibus Urbis Romanorum cum figuris æneis.

Fabrettus de aquis & aquæ ductibus Romanorum cum figuris æneis.

Chifletii Aqua fons Virgo Romæ celeberrimus, cum fig

Luc: Holstenii vetus Pictura Nymphæi, & in eam commentariolus.

——— dissertatio de Pila Staffilari, & Milliario aureo.

Bargæus de eversionib: ædificiorum publicorum Urbis Romæ.

——— de Obelisco a Sixto V: erecto.

Cicconii columna Rostrata & Sirmondi in illam notæ aliorumque.

Jos: Castalionis explicatio ad inscriptionem Augusti quæ in basi est obelisci statuti per Sixtum P: M:

——— commentarius de columna Imp: Antonini.

Jui Cæs: Bulengerus de vectigalibus.

Notitia Imperii utriusque cum notis Pancirolli, & de legibus municipalibus.

Kalendarium vetus Romanorum Manutii & aliorum.

Ciaco-

INDEX AUCTORUM THES. ANTIQ. ROM.

Ciacconius ad Kalendarium Rusticum Farnesianum.
Aleander ad Kalendarium Romanorum mensium antiqua descriptio, cum fig. æneis ex Lamb: Biblioth: Cæsar
Kalendarium antiquum, ex Bibliotheca Cæsarea Lambecii.
Kalendarium Romanum vetus sub Constantio Imperatore, Constantini Magni filio, editum ab Ægidio Bucherio.
Viola de veteri novaque Romanorum temporum ratione. Libellus rarissimus.
Morestellus de triplici anno Romanorum & priscorum Romanorum feriis.
Siccamæ fastorum Kalendarium.
Puteanus de veteri anno Romano Romuli & Numæ.
Taffinus de veteri Romanorum anno seculari & ludis secularibus.
Ryckius de anno seculari jubileo.
Puteanus de anno Bissextili.
Fr. Robortellus de Mensium appellatione ex nominibus Romanorum.
Bellus de mense & die victoriæ Pharsalic.
Puteanus de nundinis Romanorum.
Panvinius de ludis Circensibus.
Bulengerus de Circo Romano.
—— de ludis Circensibus.
—— de Venatione Circi.
—— de Theatro.
Panvinius de ludis secularibus.
Marescotus de personis.
Lipsius de gladiatoribus.
—— de Amphitheatro.
If. Vossius de theatris Romanorum.
Panvinius de Triumpho, cum notis omnium.
Veteres Arcus Augustorum Triumphis insignes ex reliquiis quæ Romæ adhuc supersunt cum Imaginibus triumphalibus restituti antiquis nummis notisque Joh. Petri Bellorii illustrati.
Val. Chimentellius de honore bisellii.
Ferrarius de veterum acclamationibus.
Meursius de tibiis veterum.
Petri Cassiani Epistol. de calido potu apud veteres.
Josephi Castalionis de frigido & calido apologeticus.
Botius de Antiquorum potu. Liber rarus.
Bulengerus de Conviviis.
Puteani reliquiæ Convivii.
H. Mercurialis de accubitu in cœna antiquorum.
Meursius de luxu Romanorum.
Kobierzykius de luxu Romanorum.
Baccius de Thermis.
Fr. Robortelli Laconici seu sudationis Pisanæ explicatio.
Bulengerus de ludis privatis ac domesticis veterum.
Jos. Castalio in inscript. Ursi Togati de lusu pilæ vitreæ.
Senftlebius de alea veterum.
Bossius de Strenis.
Lipenius de Strenis
Hubmeierus de Strenarum origine.
Patricius de Romanorum militia, Latinè versus.
Savilius de militia Romana.
Lipsius de Militia Romana & ejus Poliorceticon
Salmasius de re militari Romanorum.
—— de la milice des anciens Romains.
Rhabodus Schelius de militia Romana.
Robortellus de Legionibus Romanorum.
Boecleri dissertatio de legione romana.
P. Ramus de Jul. Cæsaris militia.
L. Portius de stipendiis militaribus antiquis ac Provinciarum, regum populi rom Cæsarumque reditibus Libri duo.
Robortellus de Commodis Præmiis & donis militaribus.
—— de pœnis milit. & Ignominiis.
Er. Puteani syntagma de stipendio militari apud Romanos.
M. A. de la Chausse de signis militaribus.
Scheffer de militia navali longe anchor.
—— de varietate navium.
Senftlebius de variis navibus.
Meibomius de Fabricatione Triremium.
Oppelius de Triremibus.
Vossius de triremibus.
Scheff de re vehiculari & Ligor. de vehic.
Ferrarius de re Vestiaria
Rubenius de re Vestiaria
Ferrarii Analecta de re Vestiaria.
Donius de Pœnula.
Bartholinus de Pœnula.
Bossius de Toga.
Raynaudus de Pileo ceterisque capitis tegminibus tam sacris quam profanis.
Contarenus de re frumentaria Romanor.
Tomasinus de Donariis & tabul. Votivis.
—— manus æreæ Cecropii votum refer.
—— de tesseris hospitalitiis.
Vinc. Alsar de invidia & fascino veter.
Reichelius de amuletis, cum fig.
Schefferus de novis tabulis.
Fr. Ptol. vetustal. seu vetustatis admiranda Romæ.
Licetus de Annulis.
Kirchmannus de Annulis.
Schefferus de antiquorum torquibus.
Er. Puteani de S. Flavia Domitilla.
Ruben. de Gemma Tiberiana Augustæa.
—— de Nummo Augusti qui inscribitur Asia recepta.
—— de die natali Cæsaris Augusti.
Patini de numismate antiquo Horatii Coclytis per Imp. Trajanum restitut.
—— & Egglingii de Numismat. quibusd. abstrus. Imp. Neronis & alia.
Briss. Hottom. & alior. de ritu Nuptiar.
Hansenius de funere Romanor.
Meursius de funere & puerperio.
Morestelli pompa funebris.
Chifletii vetus exequiarum ritus.
Ov. Nas. Sepulchrum c. not. & fig. Bellorii.
Licetus de Lucernis.
Angel. de la Chausse de Lucernis antiq.
Ferrar. de veter. Lucernis sepulchralibus.
Lucerne Antiche con le note di Bellorii.
M. Ang. de la Chausse de Vasis, Bullis, Armillis, Fibulis, Annulis, Clavibus, Tesseris, Stylis, Strigilibus, Guttis, Phialis Lacrymatoriis, & manus æneæ vota referentis, cum fig.
—— Diss. de Mutini Simulacris, c. fig.
Volusius Mœcianus, Priscianus & Rhemnius Fannius cum not. El. Vineti.
Leon. Portius de sestertio, pecuniis, talentis, ponderibus & mensuris antiq.
Sardus de Nummis Roman.
Hottomannus de re Nummaria populi Romani, ejusdem de auro Justinian.
Ciacconius de Nummis.
Scaliger & Snellius de re Nummaria.
Freherus de re Nummaria.
Savotus de Nummis & Ponderibus.
Freherus de Nummo censûs.
Capell. de Nummis, Ponderib. & Mens.
Agricola & Alciatus de mensuris & ponderibus Romanorum.
Poetus de mensuris & ponderibus.
Cœnalis de vera mensurarum ponderumque ratione.
Breerewood de ponderibus & pretiis veterum nummorum.
E Bernardus de ponderibus & mensur.
Sertorius Ursatus de notis Romanorum.
Fasti Roman. Consul. & Impp. ex antiq. marmoribus quæ Romæ sunt inventa.
Cassiodori Chronicon.
Prosperi Aquitanici Chronicon.
Marcellini Comitis Chronicon.
Idatii Fasti, seu Chr. Fasti. consul. antiqui, auctior ex Labbæi Bibliotheca.
Incerti Authoris ex Cuspiniano.
Victorii Canon Paschalis annorum 532. ab Ægidio Bucherio editus.
Paschalis Laterculus cent. annor. ab ann. Christi 312. usq. ad annum 411.
—— Laterculus a Bucherio emendatus.
Fragmentum Fastorum ab anno Christ. 205. usq. ad annum 325.
Fasti consulares duplices Græci ex MSS. editi à Dodwello.
Fasti Consulum Roman. a Norisio publ.
Norisii epistola consularis.
Sigonii commentarius in Fastos.
On. Panvini Fastorum Libri V.
Pagus de Consulib. Cæsareis, auctior.
Fasti Siculi.

Hi omnes Auctores edentur in his Tomis. Accedent forte nonnulli alii rariores, qui nobis sunt promissi.

Rogantur omnes Studiosi Antiquitatum Romanarum ut si quos habeant nobis invisos & ignotos Scriptores hujus argumenti, nobiscum velint eos communicare, gratos & memores hujus beneficii nos cognoscent.

Nequis ignoret quod pretium pendendum sit pro ceteris tomis, pro singulis foliis chartæ minoris solvent emtores obolum sive stuferum Hollandicum; pro majoris chartæ folio obolum & tres chalcos, sive deutas Hollandicas; pro figura ærea folii integri minoris formæ quatuor obolos, pro majoris quinque obolos, pro figura dimidii folii duos obolos, & quatuor chalcos, si vero fuerit chartæ majoris tres obolos; reliqua pro majoris aut minoris formæ ratione, seu pro magnitudinis, ut loquuntur, proportione æstimabuntur.

Singulis annis, Deo dante, duo minimum tomi prodibunt.

